

52452

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

Erdal KARAKAŞ

MERKEZİ FONKSİYONLARI
AÇISINDAN
AĞIN-ARAPKİR VE KEMALİYE
İLÇELERİ

DOKTORA TEZİ

52452

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof.Dr.H.Hilmi KARABORAN'ın Anısına
(1940-1994)
Prof.Dr. Hayati DOĞANAY

ELAZIĞ - 1996

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖN SÖZ

"Merkezi Fonksiyonları Açısından Ağın - Arapkir ve Kemaliye İlçeleri" adını taşıyan bu çalışma 1991-1996 yılları arasında bir doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Yukarı Fırat havzasında yer alan yerleşme merkezleri üzerine çok az çalışma vardır.

Bu çalışma ile Yukarı Fırat Bölümü'nde bulunan üç idari merkezin şehir coğrafyası açısından özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tez doğal çevre, beşeri çevre, fonksiyonel özellikler ve genel arazi kullanımı olmak üzere dört ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmada, yeteri şekilde gelişme sağlayamamış Yukarı Fırat Bölümü'nde yer alan merkezlerin genel fonksiyonel özellikleri verilirken, bu fonksiyonların geçmişten günümüze gösterdiği değişimler ve bunların nedenleri etüd edilmiştir. Bölgenin kalkınmasında idari merkezlere dönük olarak alınabilecek önlemler ve yapılması gereken yatırımlar hakkında öneriler getirilmiştir.

Doktora çalışması için bu sahayı öneren, F.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünün kuruluş ve gelişmesi, bizlerin üniversiteye kazandırılması ve coğrafya ilminin Fırat Üniversitesinde sağlam bir şekilde temellerinin atılmasında esas rolü oynamış olan, fakat bugünkü gelişmeyi görmeye ömrü vefa etmeyen merhum hocam Prof. Dr. H. Hilmi KARABORAN'ı (1940-1994) rahmetle anıyorum.

Hocamızın vefatı ile danışmansız kaldığımız sıkıntılı dönemlerde, danışmanlığımı üstlenen, engin tecrübelerinden yararlandığım, bizlerin manevi destekçisi Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Bölümü öğretim üyesi ve bölüm başkanı Hocam Prof. Dr. Hayati DOĞANAY'a şükranlarımı sunuyorum.

İyi bir çalışma ortamı sunan, bir çok konuda yardım ve desteklerini esirgemeyen F.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya bölümü öğretim üyesi ve bölüm başkanı Hocam Prof. Dr. Saadettin TONBUL ile bölümümüz öğretim üyelerinden Yrd. Doç. Dr. Harun TUNÇEL, Yrd. Doç. Dr. Ali YİĞİT, Yrd. Doç. Dr. Selçuk HAYLI ve bölümün diğer akademik elemanlarına da ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Çalışmalarım sırasında maddi ve manevi desteğini esirgemeyen eşim Gulay Karakaş ile Ağın, Arapkir, Kemaliye kamu yöneticileri ve çalışanlarına, yakın ilgilerini gördüğüm yöre sakinlerine teşekkür ederim.

Erdal KARAKAŞ

5 Nisan 1996, ELAZIĞ

İÇİNDEKİLER

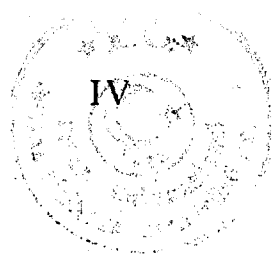
Önsöz	II
İÇİNDEKİLER.....	III
Tabloların Listesi	V
Şekillerin Listesi	X
Fotoğrafların Listesi.....	XII
ABSTRACT.....	XIII
GİRİŞ.....	1
Araştırma Alanının Yeri,Sınırları ve Başlıca Özellikleri.....	1
Araştırmanın Amacı ve Yöntemi	13

BİRİNCİ BÖLÜM DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

1.1 JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER	18
1.2 İKLİM ÖZELLİKLERİ.....	22
1.3 HİDROĞRAFİK ÖZELLİKLER	29
1.4 TOPRAK ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ.....	31
1.5 BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ.....	32

İKİNCİ BÖLÜM BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

2.1 NÜFUS COĞRAFYASI ÖZELLİKLERİ.....	34
2.1.1.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Nüfusun Gelişimi	34
2.1.2.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Nüfus Hareketleri	49
2.1.2.1.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Doğum ve Ölümler	49
2.1.2.2.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Göçler	52
2.1.3.Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.....	60
2.1.3.1.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Yapısı	60
2.1.3.2.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Nüfusun Kültürel Özellikleri.....	82
2.1.3.3.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Aile Büyüklüğü.....	85
2.1.3.4.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Mahalle Nüfus Dağılışı ve Yoğunlukları ..	88
2.2.YERLEŞMELERİN KURULUŞ YERLERİ VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ.....	107
2.2.1 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Tarihi Coğrafyası.....	107
2.2.2.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Kuruluş ve Gelişmesi	109

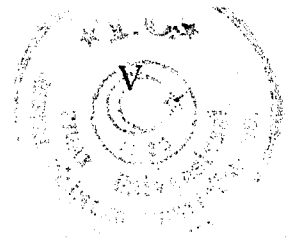

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AĞIN ARAPKİR VE KEMALİYE YERLEŞMELERİNİN MERKEZİ
FONKSİYONLARI

3.1.GENEL OLARAK FONKSİYON KAVRAMI	126
3.2.FONKSİYONLARIN TESPİTİ	126
3.3.YERLEŞMELERİN FONKSİYONEL ÖZELLİKLERİ.....	128
3.3.1.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin İdari Fonksiyonu.....	129
3.3.2.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Kültürel Fonksiyonları	135
3.3.3.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Sosyal Fonksiyonları.....	148
3.3.4.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Ekonomik Fonksiyonları.....	154
3.3.4.1.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Ticaret Fonksiyonları.....	154
3.3.4.2.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Sanayi Fonksiyonları.....	162
3.3.4.3.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Ulaşım Fonksiyonları.....	174
3.3.4.4.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Tarım Fonksiyonları.....	194
3.3.4.5.Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Turizm Fonksiyonları.....	199
3.4.AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE YERLEŞMELERİNİN FONKSİYONEL	
KARŞILAŞTIRILMASI.....	206
3.5.MERKEZİ YER OLARAK AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE	221

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
FONKSİYONEL ARAZİ KULLANIMI

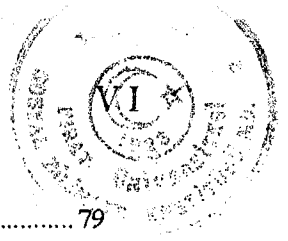
4.1.AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'DE FONKSİYONEL ARAZİ KULLANIMI.....	229
4.2.İDARİ FONKSİYON ALANLARI.....	232
4.3.KÜLTÜREL FONKSİYON ALANLARI.....	234
4.4.SOSYAL FONKSİYON ALANLARI.....	238
4.5.EKONOMİK FONKSİYON ALANLARI	239
4.5.1.Ticaret Fonksiyon Alanları	239
4.5.2.Sanayi Fonksiyon Alanları	252
4.6.KONUT FONKSİYON ALANLARI	254
4.7.DİĞER ALANLAR.....	273
4.8.KENTSEL ALT YAPI VE SORUNLARI.....	275
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	284
KAYNAKLAR.....	299

TABLolar LİSTESİ

Tablo:1.1 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Yıllık Ortalama, En Düşük ve En Yüksek Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılışı	22
Tablo:1.2 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Sıcaklığın Mevsimlere Göre Dağılımı	23
Tablo:1.3 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılışı	25
Tablo:1.4 Ağın ve Arapkir'in Aylık Rüzgâr Frekansları	26
Tablo:1.5 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Aylık Ortalama Yağış Miktarları ve % Oranları	27
Tablo:1.6 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Günler Miktarı	29

Tablo:2.1 Ağın, Arapkir ve Kemaliye Yerleşmelerinin Belirli Yıllardaki Nüfus Durumu	37
Tablo:2.2 Arapkir İlçesinde Yıllara Göre Nüfusun Gelişimi ve Şehir Kır Nüfus Oranı	39
Tablo:2.3 Arapkir İlçesinde Nüfusun Dönemler Arası Artış Miktarı, Artış Oranı ve Yıllık Artış Hızı ...	39
Tablo:2.4 Kemaliye İlçesinde Yıllara Göre Nüfusun Gelişimi ve Şehir Kır Nüfus Oranı	40
Tablo:2.5 Kemaliye İlçesinde Nüfusun Artış Miktarı, Artış Oranı ve Yıllık Artış Hızı	41
Tablo:2.6 Ağın İlçesinde Yıllara Göre Nüfusun Gelişimi ve Şehir Kır Nüfus Oranı	42
Tablo:2.7 Ağın İlçesinde Nüfusun Dönemler Arası Artış Miktarı, Artış Oranı ve Yıllık Artış Hızı	43
Tablo:2.8 İlçe Merkezlerinin Belirli Yıllardaki Nüfus Gelişimi	48
Tablo:2.9 Ağın- Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinde Doğum ve Ölüm Miktarlarıyla Oranları	49
Tablo:2.10 İlçe Merkezlerinde Yıllara Göre Ölüm Miktarları	50
Tablo:2.11 Yerleşmelerin Mahalle Efektif Doğum Oranları	51
Tablo:2.12 Ağın, Arapkir ve Kemaliye İlçelerinden Yıllara Göre Nüfus Kaybeden Köy Sayısı	56
Tablo:2.13 İlçelerin Bazı Köylerinde Tarım Alanı, Nadas ve Nüfus İlişkisi	58
Tablo:2.14 İlçelerden Göç Eden Nüfus Miktarı ve Göç Edilen Yerler.	59
Tablo:2.15 Arapkir İlçesinde Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı, Oranı ve Cinsellik Oranı	60
Tablo:2.16 Kemaliye İlçesinde Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı, Oranı ve Cinsellik Oranı	62
Tablo:2.17 Ağın İlçesi Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı, Oranı ve Cinsellik Oranı	63
Tablo:2.18 Arapkir, Kemaliye, Ağın'da Cinsiyet İtibariyle Mahalle Nüfus Miktarı ve Cinsellik Oranları	67
Tablo:2.19 Arapkir Şehir Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Bölünüşü	68
Tablo:2.20 Kemaliye Kasabasında Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Bölünüşü	70
Tablo:2.21 Ağın Kasabasında Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Bölünüşü	71
Tablo:2.22 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Mahalle Nüfuslarının Yaş Grubuna Göre Bölünüşü	72
Tablo:2.23 Yerleşmelerde Toplam, Faal Olması Gereken, Faal Olan ve İşsiz Nüfus Miktarları	76
Tablo:2.24 Yerleşmelerde Faal Olmayan Nüfusun Faal Olmama Nedenleri	78

Tablo:2.25 Yerleşmelerde Çalışan Nüfusun Sektörlere Göre Durumu	79
Tablo:2.26 Ağın Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinde Yıllara Göre Okur yazar Nüfus Miktarı ve Cinsiyet Durumu (1935-1985-1990)	82
Tablo:2.27 Ağın Arapkir ve Kemaliye Merkezlerinde Okuryazar Nüfusun Bitinilen Öğretim Kurumuna Göre Durumu ve Cinsiyet Yapısı (1985-1990)	84
Tablo:2.28 Ağın Arapkir ve Kemaliye Yerleşmelerinin Mahallelerindeki Hane Halkı Reislerinin Eğitim Durumları % (1994)	85
Tablo:2.29 Merkezlerin Yıllara Göre Hane Sayıları, Nüfusları ve Hane Büyüklükleri(1985 -1990 -1994)	86
Tablo:2.30 Merkezlerdeki Hanelerin Hane Büyüklüğüne Göre Dağılışı (1990)	86
Tablo:2.31 Yerleşmelerin Mahalle Hane, Nüfus, Ortalama Hane Büyüklüğü ve Hane Büyüklük Miktarları (1994)	87
Tablo:2.32 Ağın Kasabasının 1985-1990 Yılları Arasındaki Mahalle Nüfus Miktarları ve Artış Oranları	89
Tablo:2.33 Ağın Mahalle Nüfus Büyüklüğü, Sayısı ve Oranları (1990)	90
Tablo:2.34 Ağın Kasabasında Mahalle Alanları ve Nüfus Yoğunluğu (1990)	92
Tablo:2.35 Kemaliye Kasabasının 1894 Yılı Mahalleleri ile Bugünkü Mahalleleri	95
Tablo:2.36 Kemaliye Mahallerinin Belirli Yıllardaki Nüfus Miktarı ve 1985-1990 Yılları Arasındaki Artış Oranı.....	96
Tablo:2.37 Kemaliye Mahallerinin, Nüfus Büyüklüğü Sayısı ve Oranları (1990).....	96
Tablo:2.38 Kemaliye Kasabasında Mahalle Alanları ve Nüfus Yoğunlukları (1990).....	98
Tablo:2.39 Arapkir Şehrinin 1894 Yılı Mahalleleri ile 1990Yılındaki Mahalleleri.	102
Tablo:2.40 Arapkir Mahallerinin Belirli Yıllardaki Nüfus Miktarı ve 1985-1990 Yılları Arasındaki Artış Oranı	104
Tablo:2.41 Arapkir'de Mahalle Nüfus Büyüklüğü, Sayısı ve Oranları (1990).....	105
Tablo:2.42 Arapkir Şehr'in'de Mahalle Nüfus Yoğunluğu (1990).....	107

Tablo:3.1 Ağın İlçesinin Bazı Yıllarda Sahip Olduğu Köy Sayısı (1889-1990).....	130
Tablo:3.2 İdari Bakımdan Ağın'a Bağlı Olan Köylerin Eski ve Yeni Adları İle 1990 Yılı Nüfusları	130
Tablo:3.3 Arapkir İlçesinin Bazı Yıllardaki Köy ve Nahiye Sayısı	132
Tablo:3.4 İdari Bakımdan Arapkir İlçesine Bağlı Olan Köylerin Eski ve Yeni Adları ile 1990 Yılı Nüfusları.....	133
Tablo:3.5 Kemaliye İlçesinin Bazı Yıllarda Sahip Olduğu Köy ve Nahiye Sayısı	134
Tablo:3.6 İdari Bakımdan Kemaliye'ye Bağlı Olan Köylerin Eski ve Yeni Adları ile 1990 Yılı Nüfusları.....	135

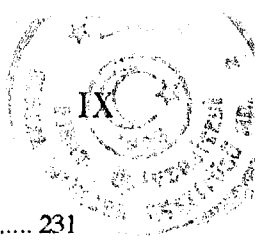

Tablo:3.7 Yıllara Göre Ağın İlçesindeki İlkokul Sayısı, Öğretmen, Öğrenci Miktarları, Öğretmen ve Okula Düşen Öğrenci Sayısı	137
Tablo:3.8 Ağın İlçesinin Yıllara Göre Orta Öğretim Kurum Sayısı, Öğretmen, Öğrenci Miktarları ile Öğretmene ve Okula Düşen Öğrenci Sayısı.....	138
Tablo:3.9 Ağın'da Lise Pansiyonunda Kalan Öğrencilerin Geldikleri Memleketlere Göre Dağılımları (1995)	138
Tablo:3.10 Ağın El Sanatları Merkezinin Yıllara Göre Öğrenci Sayısı ve 1995 Yılında Okula Gelen Öğrencilerinin Memleketleri	139
Tablo:3.11 Arapkir'deki Medreseler ve Buldukları Mahalleler	141
Tablo:3.12 Arapkir İlçesinde Yıllara Göre İlkokul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı, Öğretmen ve Okula düşen Öğrenci Miktarı (1927 - 1995).....	142
Tablo:3.13 Arapkir Merkezde Yıllara Göre Orta Öğretim Kurum Sayısı, Öğretmen, Öğrenci Miktarları, Öğretmen ve Öğrenciye Düşen Öğrenci Miktarı (1937-1995).....	143
Tablo:3.14 Arapkir Halk Eğitim Merkezi'nin 1994 Yılında Açtığı Kurs Branşları ve Katılan Öğrenci Miktarı.	143
Tablo:3.14 Arapkir Meslek Yüksekokulundaki Öğrencilerin Eğitim Programına Göre Miktarı (1994 -1995).....	144
Tablo:3.16 Arapkir Merkezde Satılan Bazı Gazete ve Dergilerin Günlük Satış Miktarları (1994).....	145
Tablo:3.17 Arapkir'deki Bazı Camilerin Yapılış Tarihi ve Bugünkü Durumları.....	146
Tablo:3.18 Kemaliye İlçesinde Yıllara Göre İlk Okul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı, Okul ve Öğretmene Düşen Öğrenci Miktarı (1922- 1995).....	146
Tablo:3.19 Kemaliye'deki Bazı Tarihi Camilerin Yapılış Tarihi Bugünkü Durumları ve Bulduğu Mahalleler.....	148
Tablo:3.20 Ağın İlçesi Sağlık Tesislerindeki Personel Sayısı.....	149
Tablo:3.21 Arapkir İlçesinde Yıllara Göre Sağlık Tesislerinin Dağılışı	150
Tablo:3.22 Arapkir Devlet Hastanesinde Yıllara Göre Personel Durumu.....	150
Tablo:3.23 Arapkir Devlet Hastanesinde Yıllara Göre Tedavi Edilen Hasta Sayısı.(1984- 1994)	151
Tablo:3.24 Arapkir İlçe Merkezinde Doktor ,Yatak Sayısı ile Doktora ve Yatağa Düşen Hasta Miktarı (1985 - 1995)	151
Tablo:3.25 Kemaliye İlçesinde Yıllara Göre Sağlık Tesislerinin Sayısı ve Niteliği	153
Tablo:3.26 Kemaliye İlçesinde Yıllara Göre Sağlık Personel Sayısı (1891-1995)	154
Tablo:3.27 Yıllara Göre Ağın Merkezde Yer Alan Ticarethane Sayısı (1876 - 1995).....	155
Tablo:3.28 Yıllara Göre Ağın İlçe Merkezindeki Ticarethanelerin Gelişimi ve Ticaretane Cinsi (1970 - 1995).....	155
Tablo:3.29 Yıllara Göre Arapkir Merkezinde Buhanan Ticarethane Sayısı (1876-1995)	156
Tablo:3.30 Yıllara Göre Arapkir Merkezindeki Ticarethanelerin Gelişimi ve Ticaretane Cinsi (1891- 1995)	158
Tablo:3.31 Yıllara Göre Kemaliye Merkezde Bulunan Ticarethane Sayısı (1880-1995).....	161

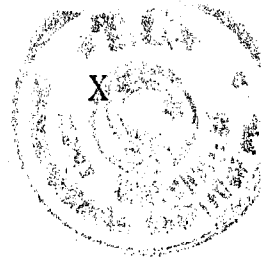
Tablo:3.32 Yıllara Göre Kemaliye Merkezde Bulunan Ticarethanelerin Gelişimi ve Ticarethane Cinsi (1891- 1995).....	162
Tablo:3.33 Ağın Merkezde Yer Alan Sanayi Tesisi ve İşçi Sayısı (1995).....	162
Tablo:3.34 Arapkir Merkezinde Yer Alan Sanayi Tesis ve İşçi Sayısı (1995)	168
Tablo:3.35 Kemaliye Merkezinde Bulunan Sanayi Tesis ve İşçi Sayısı (1995)	172
Tablo:3.36 Yerleşmelerin Belirli Merkezlere Olan Uzaklığı (Km)	176
Tablo:3.37 Ağın-Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinden Bazı Merkezlere Gerçekleştirilen Haftalık Sefer Sayıları. (1995)	178
Tablo:3.38 Ağın İlçesinin Sahip Olduğu Yol Miktarı (Km) ve Niteliği(1995).....	182
Tablo:3.39 Ağın İskelesinden Belirli Yıllara Göre Geçen Araç Sayısı ve 1992 Yılında Geçen Araçların Mevsimlik Dağılım Miktarı (1990- 1992)	183
Tablo:3.40 Arapkir İlçesinin Yol Miktarı (km) ve Niteliği (1995).....	184
Tablo:3.41 Arapkir'e Hergün Ulaşım Seferi Bulunan Köyler, Nüfusları ve İlçeye Uzaklıkları.	188
Tablo:3.42 Ağın, Arapkir ve Kemaliye Güzergahından Yıllara Göre Geçen Araç Sayısı (1986-1994).....	189
Tablo:3.43 Kemaliye İlçesinin Yol Miktarı (Km) ve Niteliği (1995)	192
Tablo:3.44 Ağın İlçe ve Merkezi'nin Arazi Miktarı ve Kullanım Durumu (1994).....	194
Tablo:3.45 Ağın İlçe ve Merkezinde Ekilen Arazilerin Ürün Cinslerine Göre Dağılımı (1994).....	194
Tablo:3.46 Ağın Kasabasında Üretilen Ürün Miktarı ve Cinsi (1994).....	195
Tablo:3.47 Ağın Kasabası Mahallelerindeki Toplam ve Çiftçi Hane Sayısı, Hayvan Miktarı ve Hayvanı Olan Aile Sayısı 1994.	196
Tablo:3.48 Arapkir Şehri Mahallerinde Toplam Hane Sayısı, Çiftçi Hane Sayısı, Hayvan Miktarı, Hayvanı Olan Aile Sayısı ve Aileye Düşen Hayvan Sayısı (1995).....	197
Tablo:3.49 Kemaliye İlçe ve Merkezinin Arazi Kullanım Durumu (1995)	198
Tablo:3.50 Kemaliye Kasabası Mahalle Hane, Çiftçi Hane Sayısı ve Hayvan Miktarı (1995).....	199
Tablo:3.51 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Konaklama Tesis Sayısı ve Yatak Kapasiteleri (1995)	202
Tablo:3.52 Ağın, Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinde Faal Nüfusun Sektörlere Dağılımı. (1990)	207
Tablo:3.53 Ağın- Arapkir, Kemaliye İlçe Merkezlerinde Sağlık Tesisi ve Personel Sayısı (1995).....	214
Tablo:3.54 Ağın-Arapkir ve Kemaliye Yerleşmelerinde Bulunan Ticari İşletmelerin Sayısı ve Nitelikleri (1995).....	215
Tablo:3.55 Ağın- Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinde Yer Alan Sanayi Tesis ve İşçi Sayısı 1995.....	217
Tablo:3.56 Ağın, Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezinde Yer Alan Resmi Kurumlar.....	222

Tablo:4.1 Ağın Kasabasında Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).....	230

Tablo:4.2 Arapkir Şhrinde Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).....	231
Tablo:4.3 Kemaliye Kasabasında Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).....	231
Tablo:4.4 Ağın Kasabasında İşyerlerinin Mahalle ve Caddelere Göre Dağılışı (1995).....	241
Tablo:4.5 Arapkir Şhrinde İş ve Ticarethanelerin Mahalle ve Caddelere Göre Dağılışı. (1995).....	248
Tablo:4.6 Kemaliye Kasabasında Ticarethanelerin Mahalle ve Caddelere Göre Dağılışı (1995).....	251
Tablo:4.7 Ağın Kasabasında Mahallerin Genel Alanları ve Çeşitli Amaçlar İçin Kullanılan Alanlar	256
Tablo:4.8 Ağın Kasabasında Mahalle Konut Miktarı ve Konut Yoğunluğu (1995).....	256
Tablo:4.9 Arapkir Şhrinde Mahalle Alan, Konut Sayısı ve Konut Yoğunluğu (1990).....	261
Tablo:4.10 Kemaliye Kasabasında Mahalle Alan, Konut Sayısı ve Konut Yoğunluğu 1990	267
Tablo:4.11 Kemaliye Kasabasında 1990-1995 Yılları Arasında Verilen İnşaat Ruhsat Miktarlarının Mahallelere Göre Dağılımı	269

ŞEKİLLER

Şekil:1.1 Çalışma Sahasının Lokasyon Haritası	2
Şekil:1.2 Ağın -Arapkir ve Kemaliye Çevresinin Topoğrafya haritası	19
Şekil:1.3 Ağın-Arapkir ve Kemaliye Çevresinin Jeomorfoloji Haritası	21
Şekil:1.4 Ağın'da Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklıklar	23
Şekil:1.5 Arapkir'de Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklıklar	24
Şekil:1.6 Kemaliye'de Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklıklar	24
Şekil:1.7 Ağın ve Arapkir'de Yıllık Hakim Rüzgar Yönü ve Frekansı	26
Şekil:1.8 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Ortalama Yıllık Yağış Miktarlarının Aylara Dağılışı	27
Şekil:1.9 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Ortalama Yağışların Mevsimlere Dağılışı	28
Şekil:1.10 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Kar Yağışlı Günler Sayısı.....	28
* * * * *	
Şekil:2.1 Tarihi Yol Haritası	36
Şekil:2.2 Arapkir'de Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Gelişimi	40
Şekil:2.3 Kemaliyede Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Gelişimi	41
Şekil:2.4 Ağın'da Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Gelişimi	42
Şekil:2.5 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Şehir Nüfuslarının Yıllara Göre Gelişimi	48
Şekil:2.6 Arapkir Merkez Nüfusunda Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı	61
Şekil:2.7 Kemaliye Merkez Nüfusunda Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı	62
Şekil:2.8 Ağın Merkez Nüfusunun Yıllara Göre Nüfusun Cinsiyet Miktarı.....	64
Şekil:2.10 Arapkir Merkez Nüfusunun İktisaden Faal Durumu (1990)	74
Şekil:2.11 Ağın Merkez Nüfusunun İktisaden Faal Olma Durumu (1990)	75
Şekil:2.12 Ağın-Arapkir ve Kemaliye'de Çalışan Nüfusun Sektörlere Dağılımı (1990).....	80
Şekil:2.13 Ağın'da Nüfus Dağılışı	91
Şekil:2.14 Ağın Kasabasında Nüfus Yoğunluğu.....	94
Şekil:2.15 Kemaliye Kasabasında Nüfus Dağılışı.....	97
Şekil:2.16 Kemaliye Kasabasında Nüfus Yoğunluğu	99
Şekil:2.17 Arapkir Şehrinde Nüfus Dağılışı.....	103
Şekil:2.18 Arapkir Şehrinde Nüfus Yoğunluğu	106
Şekil:2.19 Ağın Kasabasının Tarihi Gelişimi.....	112
Şekil:2.20 Arapkir Şehrinin Tarihi Gelişimi.....	119
Şekil:2.21 Kemaliye Kasabasının Tarihi Gelişimi.....	123
* * * * *	
Şekil:3.1 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Fonksiyon Analiz Grafiği (1990).....	128
Şekil:3.2 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin XIX. yy'daki İdari Durumu.....	131
Şekil:3.3 Ağın Kasabasından Dışarıya Gerçekleştirilen Haftalık Otobüs Sefer Sayısı	177

Şekil:3.4 Ağın-Arapkir ve Kemaliye İlçelerinin Kırsal Kesimleriyle Gerçekleştirdikleri

Ulaşım Bağlantı Sıklığı	179
Şekil:3.5 Ağın- Arapkir ve Kemaliye İlçelerinin Ulaşım Ağı Haritası	180
Şekil:3.6 Ağın'da Şehir İçi Yol Ağı	181
Şekil:3.7 Arapkir'de Şehir İçi Yol Ağı	186
Şekil:3.8 Arapkir'de Şehirden Dışarıya Gerçekleştirilen Haftalık Otobüs Sefer sayısı	187
Şekil:3.9 Kemaliye Kasabasından Dışarıya Gerçekleştirilen Haftalık Otobüs Sefer Sayısı	191
Şekil:3.10 Kemaliye'de Şehir İçi Yol Ağı	193
Şekil:3.11 Ağın'ın Fonksiyonel Etki Sahası	210
Şekil:3.12 Arapkir'in Fonksiyonel Etki Sahası	211
Şekil:3.13 Kemaliye'nin Fonksiyonel Etki Sahası	213
Şekil:3.14 Ağın, Arapkir ve Kemaliyenin Etki Sahaları	226

Şekil:4.1 Ağın Kasabasında Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).....	230
Şekil:4.2 Arapkir Şehrinde Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu.(1995)	231
Şekil:4.3 Kemaliye Kasabasında Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).....	232
Şekil:4.4 Ağın'da Fonksiyon Alanlarının Dağılışı.....	233
Şekil:4.5 Arapkir'de Fonksiyon Alanlarının Dağılışı	235
Şekil:4.6 Kemaliye'de Fonksiyon Alanlarının Dağılışı	236
Şekil:4.7 Ağın Kasabasında İşyerlerinin Mahallelere Göre Dağılımı (1995).....	242
Şekil:4.8 Arapkir Şehrinde İşyerlerinin Mahallelere Göre Dağılımı (1995).....	248
Şekil:4.9 Kemaliye Kasabasında İşyerlerinin Mahallelere Göre Dağılımı (1995)	251
Şekil:4.10 Ağın Kasabasında Konutların Mahallelere Dağılışı (1990)	257
Şekil:4.11 Ağın Kasabasında Konut Yoğunluğu	258
Şekil:4.12 Arapkir Şehrinde Konutların Mahallelere Dağılışı.(1990)	262
Şekil:4.13 Arapkir Şehrinde Konut Yoğunluğu	263
Şekil:4.14 Kemaliye Kasabasında Konutların Mahallelere Dağılışı (1990)	267
Şekil:4.15 Kemaliye Kasabasında Konut Yoğunluğu (1990)	268

FOTOGRAFLAR

Foto:1.1 Arapkir Şehrinden Genel Bir Görüntü	3
Foto:1.2 Ağın Kasabasından Genel Bir Görüntü	4
Foto:1.3 Kemaliye Kasabasının Yerleştiği Vadiden Genel Bir Görüntü	4

Foto:2.1 Ağın Kasabasının Eski Merkezinde Yer Alan Mütteris Hüseyin Efendi Camisi	111
Foto:2.2 Ağın Eski Merkezde Yer Alan Tatarzadenin Konağı	111
Foto:2.3 Arapkir Şehrinin İlk Kurulduğu Göz Vadisi	116
Foto:2.4 Kozluk Çayındaki Tanhi Meydan Köprüsü (Kozluk Köprüsü)	116
Foto:2.5 Arapkir Şehrinin, İlk Ticari Nüvesi Buğday Meydanı	118
Foto:2.6 Kemaliye Kasabasının Eski Çekirdek Alanında Bulunan Taşdibi Camisi	122

Foto:3.1 Ağın'da Keban Baraj Gölü Kenanna Kurulmuş Deri Fabrikasından Bir Görünüş	165
Foto:3.2 Kemaliye Çuval Fabrikasından Bir Görüntü	173
Foto:3.3 Ağın Kasabasının Çevreyle Ulaşım Bağlantısını Sağlayan Feribot	175

Foto:4.1 Ağın'da Hacı Yusuf Cami Çevresinde Gelişen İkinci Ticari Nüve	241
Foto:4.2 Arapkir'de 1970 Yıllarından Sonra Gelişen Ticaret Sahası	246
Foto:4.3 Arapkir'de İlk Ticari Nüve Mirliya Ahmet Paşa Cami Çevresi	246
Foto:4.4 Eski Ticari Nüvede Fonksiyonunu Yitirmiş Dükkanlar	247
Foto:4.5 Arapkir'de Konut Fonksiyonundan İşyeri Fonksiyonuna Geçmiş Bir Yapı	247
Foto:4.6 Arapkir'de En Popüler Yerlerden Birisi Belediye Meydanı ve Caddesi	250
Foto:4.7 Kemaliye'de Buğday Meydanı ve Eski Ticari Nüvenin Yer Aldığı Kesim	250
Foto:4.8 Arapkir'de Küçük Sanayi Sitesinden Bir Görüntü	253
Foto:4.9 Arapkir'de Fonksiyonunu Yitiren Demirciler Sokak	253
Foto:4.10 Ağın Kasabasında Susuzluk Problemi Nedeniyle Yerleşilmeyen Karataşlık Mevkisi	255
Foto:4.11 Ağın Kasabasında Eski ile Yeni Tip Konutlar	259
Foto:4.12 Arapkir'deki Değişik Tipteki Konutlardan Bir Görüntü	264
Foto:4.13 Kemaliye'de Çok Katlı Konutların Yoğunlaştığı Naip Mahallesinden Bir Görüntü	270
Foto:4.14 Kemaliye'de Eğitim Nedeniyle Tek Katlı Konutlar Bulunmaz	270
Foto:4.15 Kemaliye'de Dış Yüzeyi Sacla Kaplı Konut	271

ABSTRACT

Ağın, Arapkir and Kemaliye subjected to our study are in the part of Anatolia. Ağın is in Elazığ, Arapkir is in Malatya and Kemaliye is in Erzincan.

The population of these towns fell down in the different time of the history according to the reasons of the wars and their economies. As a matter of fact the population of Arapkir was 20.000, the population of Kemaliye was 19.000 and the population of Ağın was 800 in 1891 while the population of Arapkir was 6782, the population of Kemaliye was 5428 and the population of Ağın was 1000 in 1927 and sometimes their populations fell down less than the one above.

There are some differences in the towns between the past and present activities. The commercial and the Industrial activities developed depending on the caravan trade in the 18 th century made no progress according to the changes of the transportations while the commercial and Industrial activities became important in this period of the time in Arapkir and Kemaliye. In the previous years, the administration activities got a great importance in these towns although it was late.

In 1990, 69.1 percent of the population in Ağın, 63.2 percent in Arapkir and 64.4 percent in Kemaliye have been taken in to the Administration service.

According to these results, the service in Ağın is related to the administration and agriculture activities, the one in Arapkir is related to the administration and commercial activities and the one in Kemaliye is related to the administration and industrial activities.

GİRİŞ

ARAŞTIRMA ALANININ YERİ, SINIRLARI VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

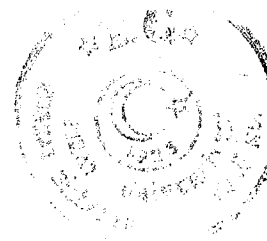
Çalışmamıza konu olan yerleşmeler Doğu Anadolu Bölgesi içinde, Yukarı Fırat Bölümünde yer alan Ağın, Arapkir ve Kemaliye İlçe merkezleridir. Bu merkezlerden; Ağın Elazığ'ın kuzeybatısında, Arapkir Malatya'nın kuzeyinde, Kemaliye Erzincan ilinin güneybatısında yer alır. Yerleşmelerden Ağın Elazığ, Arapkir Malatya, Kemaliye Erzincan iline bağlıdır. Bu ilçe toprakları kuzeyden Erzincan'ın İliç, kuzey batıdan Sivas'ın Divriği, batıdan Malatya'nın Arguvan ilçeleriyle, güneyden Fırat Nehri (Karakaya Baraj Gölü), doğudan ise Keban Baraj Gölü ile çevrili durumdadır (Şekil:1.1).

Merkezlerden Kemaliye, Fırat Nehrinin güneye inerken Doğu Toroslar'da açmış olduğu derin vadinin nispeten genişlediği batı yamacında, Ağın güneyde Keban Baraj Gölü kenarında, Arapkir ise Keban Baraj Gölüne ulaşan Kozluk Çayının yarımış olduğu plato sahası üzerinde yer almaktadır (Foto:1.1,1.2,1.3).Bu konumlarıyla belirtilen ilçe merkezlerinin yükselti değerleri Ağın'da 900-950 m, Arapkir'de 1000-1150 m, Kemaliye'de ise 1000-1100 m'dir. Merkezlerden Ağın 260 km², Arapkir 956 km², Kemaliye ise 1168 km²'lik bir alana sahiptir.

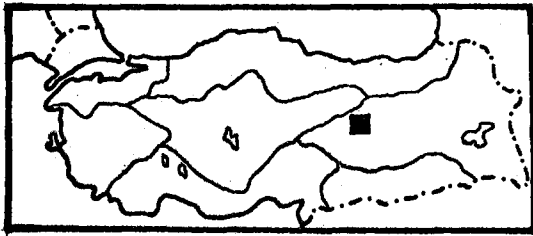
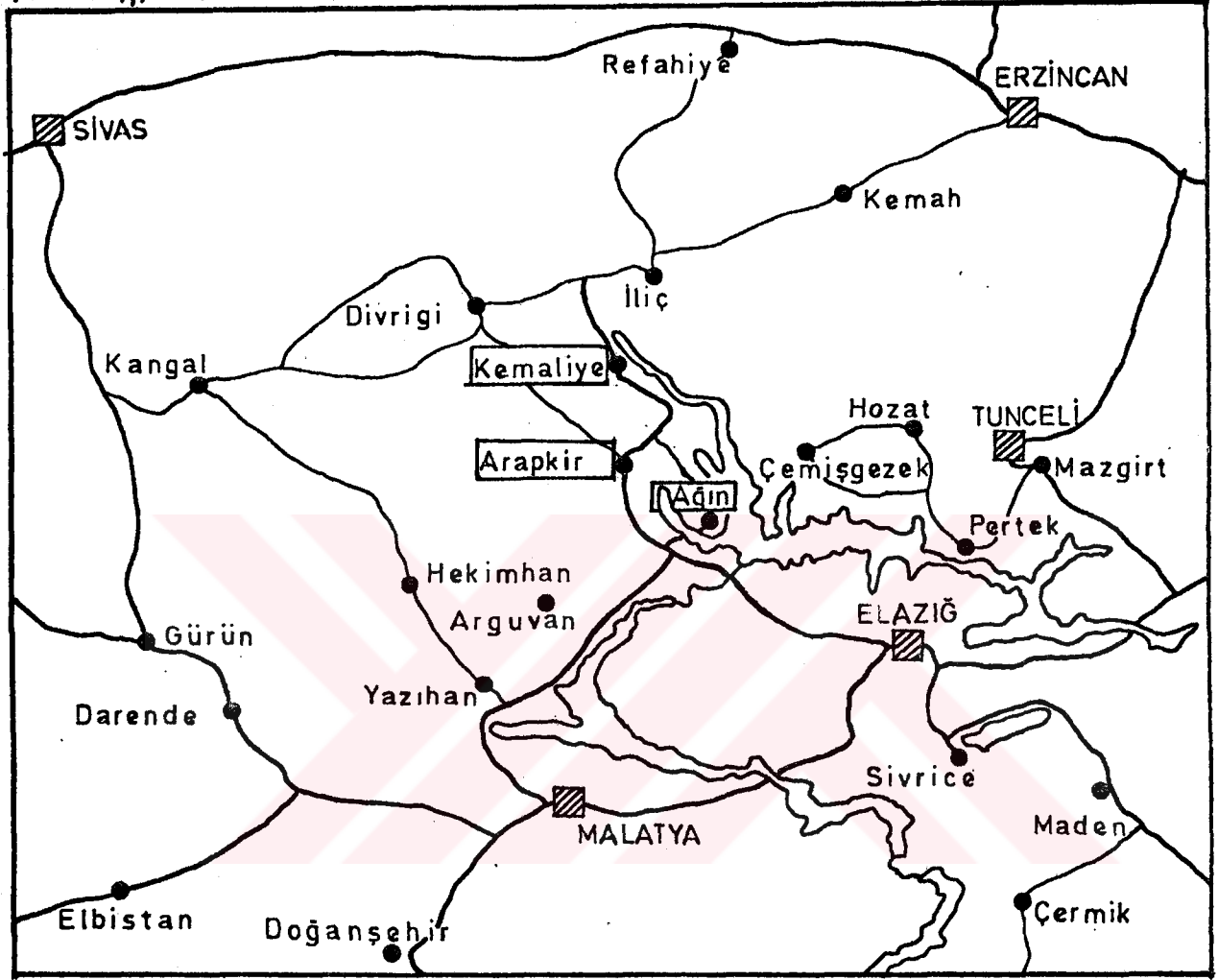
Sahamızda arazinin yükseltisi güneyden kuzeye doğru artış gösterir. Güneydoğu kesimde Keban Baraj Gölü kenarında 850 metreler civarında olan yükselti, güneybatıya doğru gidildiğinde artış göstererek, Kuru Dağ'da 1394 m'ye ulaşmasına rağmen, esas artış kuzey kesime doğru gidildikçe olmaktadır. Bu nedenle kuzey kesimde Arapkir ve çevresinde 2500 m'ye (Kuyruksalamaz Tepesi 2402 m, Kontil Tepe 2218 m) ulaşan yükselti Kemaliye batısında 2800 m'yi (Yama Dağı) ve nihayet daha doğuda 3000 m'leri (Munzur veya Mercan Dağlarında) geçer.Güneyden kuzeye doğru artan yükselti alandaki iklim, sosyal ve ekonomik faaliyetlere yansımakta ve farklılaşmalara sebep olmaktadır.

Sahamızda yer alan istasyonların konumlarına göre yıllık ortalama sıcaklık değerleri farklılık göstermekte ve güneyden kuzeye doğru gidildikçe yükseltinin artması nedeniyle düşmektedir. Bu sebeple en güneyde yer alan Ağın'da 13.8° C olan sıcaklık, kuzeydeki Arapkir'de 11.4° C'ye inmekte, Arapkir'den daha kuzeyde bulunan Kemaliye'de ise, korunaklı bir vadi içinde yer almasından dolayı sıcaklık değeri yükselerek 13.3° C'ye ulaşmaktadır.

Güneyden kuzeye doğru gidildikçe düşüş gösteren sıcaklığın aksine, yağışlarda yükseltinin etkisiyle artışlar meydana geldiğinden, Ağın'da 509 mm olan yıllık yağış miktarı, Arapkir'de 801.6 mm'ye çıkarken, daha kuzeyde bulunan Kemaliye'de ise, sıcaklıktaki şartların burada da geçerli olması nedeniyle, azalarak 782.2 mm'ye iner.

ŞEKİL:1,1 ÇALIŞMA SAHASININ LOKASYON HARİTASI

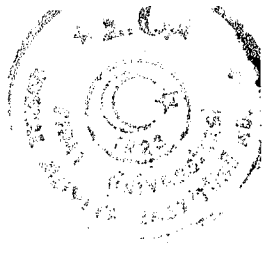
- İL MERKEZİ
- İLÇE MERKEZİ
- YOLLAR
- ÇALIŞMA ALANI

0 70KM

Foto: 1.1 Arapkir Şehriden genel bir görüntü

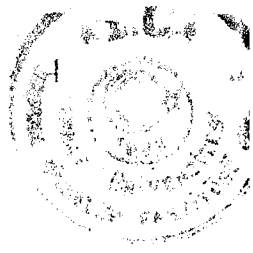

Foto: 1.2. Ağın Kasabasından genel bir görüntü

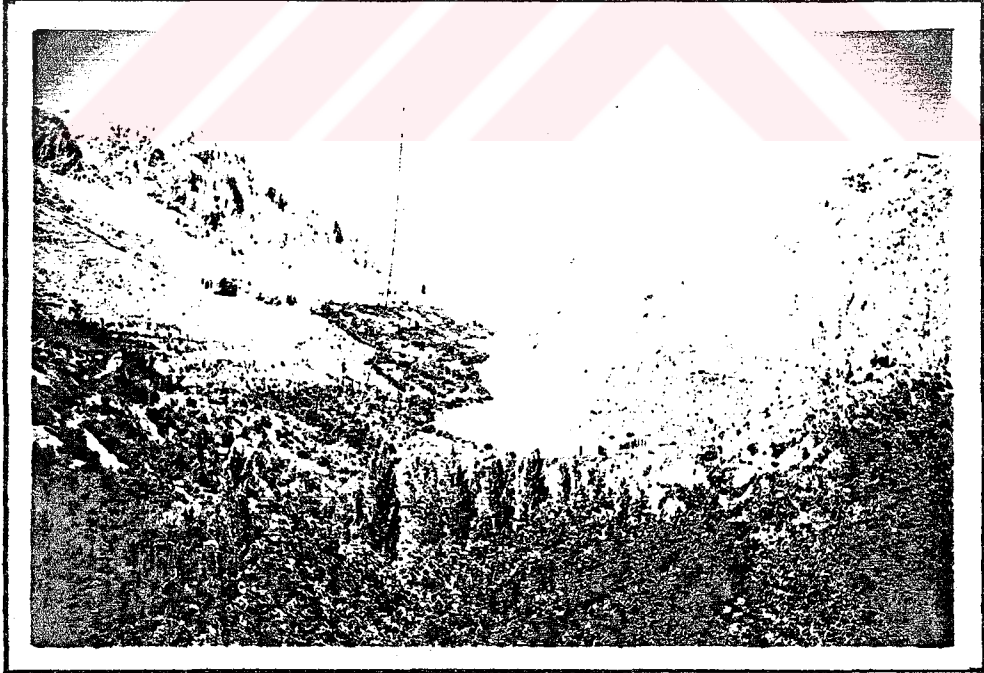
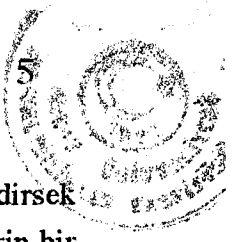

Foto: 1.3 Sol tarafta yeşillikler içinde yer alan Kemaliye Kasabası ve kasabanın yerleştiği vadiden genel bir görüntü.

İnceleme alanının kuzeyinde doğu batı doğrultusunda akarken sonradan bir dirsek yaparak güneye yönelen ve bu yönelme esnasında Munzur ve Yama dağlarını derin bir vadi açarak geçen Fırat nehrini, ayrıca merkezlerin gelişmelerinde büyük payları bulunan ve onların çevrelerinde yer alan Ağın'da Beyelması, Andırı, Arapkir'de Göz, Berenge, Salınca, Kemaliye'de ise Kadıgözü, Koçan ve Ariki derelerini alanda yer alan önemli su kaynakları olarak sayabiliriz.

Çevrelerinde yer alan Sabus (Kemaliye İlçesi Dutluca Bucağına bağlı Çit Köyü yakınında), Perge-Pingan (Kemaliye merkezinin kuzey batısında, İliç İlçesinin Adaklı Köyü mevkinde eski çağ yerleşmesi), eski Arapkir'de ki (Karaca Köyü) mağara yerleşmeleri gibi geçmiş dönemlere ait tarihi yerleşim yerleri gözönünde bulundurulduğunda, kesin bir tarihlendirme yapmak mümkün olmamakla beraber, araştırma alanının ilk ve bilhassa Orta çağlardan beri yerleşmeye sahne olduğu söylenebilir.

Tarihi veriler çerçevesinde Arapkir'in XV. yy'da kendisine bağlı Kemaliye, Ağın, İliç yerleşmeleriyle belirli fonksiyonları gelişmiş bir merkez niteliğine sahip olduğunu söylememiz mümkündür. Zira aynı dönemin büyük merkezlerinin nüfus miktarlarıyla (Amasya 25000, Tokat 30000), Arapkir'in sahip olduğu yönetim merkezliği fonksiyonu ve 8500 civarındaki nüfusu karşılaştırıldığında, dönemi içinde küçükde olsa önemli bir merkez konumunda bulunduğu belirtilebilir.

Tarihi dönem içinde yerleşme merkezlerinin nüfusları, idari değişiklikler, ekonomideki değişimler, ulaşımda çeşitli nedenlerden meydana gelen (savaş, isyan vb) duraklama, gerileme veya gelişme ile savaş vb. faktörlere bağlı kalarak artmış veya azalmıştır. Bu faktörler çerçevesinde 1891 yılında Arapkir 20000, Kemaliye 19000, Ağın ise 800 nüfus miktarına sahiplerken, I Dünya ve Kurtuluş savaşlarının etkisiyle merkezlerin nüfusları azalarak, 1927 yılında Arapkir 6782, Kemaliye 5428, Ağın ise 1000 kişinin altına inmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında tüm Türkiye'de olduğu gibi, alanımızda da kırsal nüfus, şehrsel nüfustan fazla miktarlara sahip olmuştur. Bu nedenle 1935 yılında şehir - kır nüfus oranı yerleşme merkezlerinden Ağın'da % 20.3 şehir, % 79.7 kır, Arapkir'de % 22.7 şehir, % 77.3 kır, Kemaliye'de ise % 19 şehir, % 81 kır olarak gerçekleşmiştir. Daha sonraki yıllarda merkezler, kazandıkları belediye ve ilçelik teşkilatları, kurulan bir sanayi tesisi, yüksekokul vb.nedenlerden nüfus kazanırlarken, merkezlerin kırsal kesimleri, baraj inşaatı nedeniyle tarımsal arazi kaybı, ulaşım yetersizliği, ticari tarımın olmaması vb. sebeplerden dolayı ekonomik açıdan sorunlarla karşılaştıklarından, nüfus kaybetmeye başlamışlardır. Bu sebepten tam gelişme sağlayamayan Arapkir haricindeki merkezlerde dahi şehir-kır nüfus oranları, şehirler lehine değişiklik gösterdiğinden, 1990 yılında ilçelerdeki nüfusun

Arapkir'de % 50.4'ü şehir, % 49.6'sı kırsal, Ağın'da % 60.4'ü şehir, % 39.6'sı kırsal, Kemaliye'de de % 22.6'si şehir, % 77.4'ü kırsal kesimde yaşamaktaydı.

1994 yılında sahamızdaki doğum oranları, Ağın'da %0 92, Arapkir'de %0 56, Kemaliye'de ise %0 078 gibi yüksek değerler göstermiştir. Türkiyede ki doğum oranının 1990 yılında %0 28 olduğu gözönünde tutulursa, alanımızdaki doğum oranının Türkiye ortalamasının oldukça üstünde bir değere sahip olduğu görülür. Sahadaki ölüm oranları ise tüm Türkiye genelinde ki gibi düşüşler göstererek, 1994 yılında Ağın'da %0 3.52, Arapkir'de %0 5.6, Kemaliye'de ise %0 78 olmuştur. 1990 yılında Türkiyede ki ölüm oranının %0 6 olduğu gözönünde tutulursa, alanımızdaki ölüm oranlarının Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu dikkat çeker.

Alanımızda 1955-1960 yıllarından itibaren başlayan iç göç hareketlerine ilçe merkezlerinden ziyade kırsal kesimdeki nüfusun, arazi yetersizliği, yüksek doğum oranı vb. ekonomik yetersizliklerden dolayı daha fazla katıldığını söyleyebiliriz.

İlçelerden göçlerle dışarıya giden nüfus, Türkiye'nin diğer göç veren yerleşmelerinden giden nüfusun büyük bir kesimi gibi Ankara, İstanbul, İzmir illerini tercih etmiştir. Bu illerin fazla tercih edilmesinde ekonomik açıdan sahip oldukları potansiyellerinin etkisi fazladır. Yurt dışı göçlerde; ilk zamanlar Avrupa memleketlerine doğru olan hız azaldığından, son zamanlarda Ortadoğu ve Türk ülkelerine doğru bir yoğunlaşma dikkati çeker.

İlçe merkezlerinin nüfus cinsiyet oranlarında belirli yıllara kadar süren bayanların oransal nüfus üstünlüğü, yerleşmede ilçelik teşkilatının kurulması, sanayi tesisi, yüksek okul vb. yatırımlar nedeniyle kadınlar aleyhine gerileme erkekler lehine bir ilerleme meydana getirdiğinden, 1965 yılında merkezlerin toplam nüfusu içindeki erkek oranı Ağın'da % 48, Arapkir'de % 48.7, Kemaliye' de ise % 47.5'dan yükselerek 1990 yılında Ağın'da % 49, Arapkir'de % 52.6, Kemaliye' de ise % 54.3'e ulaşmıştır. Toplam nüfus içindeki cinsiyet oranları merkezlerin mahalleleri arasında da farklılık gösterdiğinden, yerleşmelerin merkezi kesiminde yer alan mahallelerde erkek nüfus, merkezden uzak kenarda yer alan mahallelerde ise kadın nüfus oransal fazlalık teşkil eder.

Üç ilçe merkezinde de 15-64 yaş grubu toplam nüfus içinde en fazla orana sahiptir. Toplam nüfusun Ağın'da % 65.32'si, Arapkir'de % 66.2'si, Kemaliye'de ise % 64'ü bu yaş grubu içindedir. Merkezlerin nüfusları içinde ikinci yüksek oran 0-14 yaş grubuna aittir. 1990 yılı itibariyle nüfusun Ağın'da % 22.12'si, Arapkir'de % 26.9'u, Kemaliye'de ise % 21.6'sını 0-14 yaş grubu oluşturmaktadır. Merkezlerin nüfuslarındaki en düşük oran 65+ yaş grubuna aittir. Bu yaş grubunun oranı, emeklilerin fazlalığı nedeniyle Ağın'da

yükselirken, diğer merkezlerde azalma gösterdiğinden nüfusun Ağın'da % 22.12, Arapkir'de % 26.19, Kemaliye'de ise % 9.4'ünü 65+ yaş grubu teşkil eder.

Üç yerleşme merkezinde de çeşitli şehirselleşme hizmetlerinin toplandığı yoğun nüfuslu merkez mahallelerde genç nüfus grubunun yüksekliği, merkezden uzakta yer alan mahallelerde ise nüfus kayıpları ve yaşlı nüfus fazlalığı nedeniyle genç nüfus azlığı dikkat çeker.

1990 yılında faal olması gereken nüfus miktarı Ağın'da % 83, Arapkir'de % 79.1, Kemaliye'de ise % 83.4'lük oranlara sahipti. Fakat bu nüfusun büyük bir kesimi öğrenci, emekli, ev hanımı, işsiz vb. nedenlerden dolayı faal olmadığından, faal olan nüfus miktarı azalma göstererek Ağın'da % 29.1, Arapkir'de % 29.7, Kemaliye'de ise % 44.7 oranına iner.

Çalışan nüfusun azlığı, çalışması gerekirken de çeşitli nedenlerden dolayı çalışmayan nüfus miktarının fazlalığı, çalışan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu nüfus miktarını, yani bağımlı nüfus oranını yükselttiğinden, 1990 yılında bağımlı nüfus oranı Ağın'da 67, Arapkir'de 66, Kemaliye'de ise 45 kişi olarak gerçekleşmiştir.

1990 yılında çalışan nüfusun Ağın'da % 69.1'i, Arapkir'de % 63.2'si, Kemaliye'de ise % 64.4'ü hizmetler sektöründe istihdam edilmekteydi. Bu sektör içerisinde ticaret, ulaşım, yönetim (idari) sektörleri de yer aldığından, yerleşmelerde hizmetler sektöründe çalışan nüfus oranı yüksek çıkmaktadır. Bu orandan ticaret, ulaşım gibi sektörlerde çalışanlar çıkarılsa dahi yönetim (idari) sektörü oran bakımından yüksekliğini korumaktadır. Bu nedenle hizmetler sektöründe istihdam edilen nüfusun, Ağın'da % 77.8'i, Arapkir'de % 55.7'si, Kemaliye'de ise % 57.6'sı yönetim fonksiyonundadır. Diğer sektörlerden; tarım, Ağın'da % 22.1, sanayi, Arapkir'de % 18.9 ve Kemaliye'de % 29.3'lük oranlarla II sektör konumundayken, Ağın'da sanayi % 8.8 oranla, Tarım ise Arapkir'de % 17 ve Kemaliye'de % 5'lik oranlarla III sektör konumundadır.

Genel ölçekte Ağın'da Hizmet + Tarım, Arapkir ve Kemaliye'de Hizmet + Sanayi sektörleri ağırlık taşıırken, alt sektörler bazında Ağın'da yönetimden sonra tarım, Arapkir'de yönetim, ticaret, sanayi, Kemaliye'de ise yönetim, sanayi, ticaret fonksiyonları üstün duruma geçtiğinden Ağın'da Hizmet (Yönetim)+Tarım, Arapkir'de Hizmet (Yönetim)+Ticaret (Perakende), Kemaliye'de ise Hizmet (Yönetim)+ Sanayi (İmalat) fonksiyonları ilk sırada yer alırlar.

Toplam nüfus içinde okur yazar olan nüfus oranı, Ağın'da % 83, Arapkir'de % 82, Kemaliye'de ise % 87'dir. Yerleşmelerde okur yazar nüfus oranının yükselmesinde ilköğretimin zorunlu olması, uygulanan okuma yazma seferberliklerinin etkisi fazla

olmuştur. Nitekim bir öğretim kurumundan mezun olanların oranı, ilkokuldan sonraki eğitim basamaklarında düşüş göstermesi, daha üst seviyedeki katılımların azlığını ve yukarıdaki sebeplerin etkisini ortaya koymaktadır.

Eğitim kurumundan mezun olanlar içinde ilköğretimden sonraki basamaklarda bayanların oran olarak azalmasında, ilkokuldan sonra kız çocuklarının okutulmamasının etkisi fazladır. Yerleşmelerin mahalleleri ölçeğinde bir eğitim kurumundan mezun olanların oranı, yerleşmelerin merkezinde yer alan mahallelerde yükselme eğilimi gösterirken, kenar kuşakta yer alanlarda düşme eğilimi fazlaşır ve okuma yazma bilmeyenlerin oranı artar.

1990 yılında ortalama aile büyüklüğü Ağm ve Arapkir'de 5, Kemaliye'de ise 4 kişidir. Bu rakamlar genel durumu yansıttığından ailelerdeki fert sayısı, yerleşmelerdeki mahallelerin özelliğine göre farklılık gösterir. Merkezde yer alan mahallelerde aile birey sayısı az, çekirdek aile tipi yoğunluğu artarken, kenar mahallelerde, ekonomik faaliyet, eğitim düzeyi vb. nedenlerden artış göstererek, 8, 9, 10+ kişi sayısına sahip aile miktarı yükselir. Ağm ve Arapkir'de geniş aile tipinin yaygınlığında, baba, evli çocuk ve torunların beraber oturduğu ataerkil aile tipinin yoğunluğu önemli faktör olarak karşımıza çıkar.

Merkezlere ait mahalleler fiziki engeller, idari kararlar, yer değiştirme gibi sebeplerden birbirlerinden uzak ve dağınık bir yapı gösterirler. Bu nedenle Ağm'ın 9 mahallesinden 5'i, Arapkir'in 21 mahallesinden 12'si, imar planı içinde bulunan sahalarda yer aldıkları halde, diğer mahalleler planlı alan dışında kalmışlardır.

Yukarıdaki olumsuzluk mahallelerin nüfus dağılımını da etkilediğinden, fiziki alt yapısı yetersiz, ulaşım problemi bulunan kenar kesimdeki mahallelerde nüfus miktarı azalmışken, merkezdeki planlı alanlarda yer alan mahallelerde sorunlar daha az ölçekli olmuş ve nüfus miktarları artış göstermiştir. Bu olumsuz durum mahalle nüfus yoğunluğuna da etki yapmıştır.

Merkezlerin imar planı içerisindeki mahallelerinde, mahalle alanları tespit edilebildiğinden, nüfus yoğunluğu hesaplamaları bazı sorunlar bulunmasına rağmen yapılabilirken, yerleşmelerin çevrelerinde merkezden uzak imar planı dışındaki mahallelerde, mahalle alanlarının tesbiti yapılamadığından, birisi nüfus dağılımı, diğeri nüfus yoğunluğu olmak üzere yerleşmeler için iki harita meydana getirilmiştir. Merkezlerin imar planı içindeki mahallelerinde, mahalle alanları bilinmesine rağmen, konutların dağınıklığı, bahçeler içine yerleşmiş bulunmaları gibi nedenlerden, net konut yani yerleşim alanlarının tespiti güçleştiğinden, mahalle nüfus yoğunluğu hesaplamaları mahalle genel alanları gözönünde bulundurularak yapılmıştır. Üç yerleşmede de mahalle nüfus yoğunlukları merkezi kesimde yer alan mahallelerde artarken, merkezden uzaklaştıkça azalma göstermektedir.

Yaklaşık Neolitik dönemden beri yerleşmeye sahne olan inceleme alanı, Hitit, Urartu, Med, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Mogol, Osmanlı gibi bir çok devletlerin yönetiminde kalmıştır. Sahanın; kuzey - güney arasındaki geçiş hattı üzerinde yer alması ve etrafında eski dönemlere ait bir çok yerleşmelerin bulunması nedeniyle, Arapkir ve Kemaliye merkezlerinin kesin iskan tarihini vermek mümkün olmasa da, alanın eski çağlardan (ilkçağ) beri yerleşmeye sahne olduğunu söyleyebiliriz.

Ağm'a nazaran ilk kuruluş mevkileri daha net tespit edilebilen, Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerinde savunma faktörünün kuruluşta önemli yer tuttuğu söylenebilir. Kısaca yerleşmelerin ilk kuruluş yeri olarak burayı seçmelerinde, insanların hayatlarını devam ettirebilmek için gerekli olan su ve tarımsal alan potansiyelinin etkisinin bulunduğunu belirtmek gerekir.

Ağm haricindeki yerleşmeler, istikrarın (güvenliğin) sağlanması sebebiyle, yaklaşık XV. yy'dan itibaren kale dışına doğru gelişme göstermişlerdir. Kale dışına çıkılma esnasında ilk zamanlar kaleye yakın alanlar iskan için tercih edilmişken, sonradan uygun arazi varlığı, tarımsal arazi potansiyeli, ulaşım yoluna yakınlık (kervan yolu) gibi sebeplerden, daha geniş ve kaleden uzak alanlar iskana sahne olmuş, hatta Arapkir'de olduğu gibi eski yerleşim yerinin yetersiz kalması sonucunda yerleşme yer değiştirmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda yerleşmelerin önceden sahip olduğu fonksiyonlarında da bir takım değişimler meydana geldiğinden, geçmişle günümüz arasındaki fonksiyonlarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Neticede önceden gelişmiş olan bazı fonksiyonlar yok olurken, onun yerine daha başka fonksiyonlar gelişme göstermiştir.

Mesela XV. yy'da Liva (il) statüsüne sahip olan Arapkir ; Kemaliye, Ağm, İliç gibi yerleşmelerin yönetim merkezliğini yaptığından, o dönemde güçlü durumda olan idari fonksiyonu, XVIII.yy'dan itibaren yapılan yeni düzenlemeler ile gerilemiştir. XVIII.yy'dan itibaren (1858) Kemaliye'nin, kendisine bağlı Ağm'la beraber kaza haline getirilmesi, Arapkir'in XVIII.yy kadar gelişmiş olan yönetim fonksiyonunu ve etkilediği sahaların gerilemesine sebep olurken, meydana gelen değişiklik nedeniyle Kemaliye'nin idari fonksiyonu ve etkilediği sahalar geçmiş döneme nazaran ilerleme göstermiştir.

Bugün Ağm 4625 nüfus, 17 köy, Arapkir 20675 nüfus, 1 bucak, 41 köy, Kemaliye ise 9025 nüfus, 2 bucak ve 60 köyün yönetim merkezleri olarak hayatîyetlerini devam ettirmektedirler.

Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerinin ulaşım yoluna (kervan yoluna) bağımlı olarak XV.yy'dan itibaren gelişmiş olan ticaret ve sanayi fonksiyonları, XIX. yy'dan itibaren I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşlarının etkisiyle gerileme göstermiştir. Zamanla eski

ulaşım hatlarının önemini yitirmesi, ulaşım Şartlarındaki zorluk, alanın dışla bağlantısını azalttığından alan dışa kapalı bir bölge özelliğini kazanmıştır. Dışa kapalı bölgenin ticari merkezi konumuna yükselen Arapkir ve Kemaliye'de önceden gerileyen ticaret ve sanayi fonksiyonu tekrar gelişme göstermiştir. Bu gelişme, 1950 yılından itibaren ulaşımdaki gelişmelerin artışıyla alanın çevreyle ulaşım bağlantılarının artması sonucunda yeniden gerilemeye başlamış ve önceden gelişmiş olan sanayi fonksiyonu 1960 yılından itibaren tamamen çöküntüye uğramıştır. Günümüzde merkezlerin ticari fonksiyonları, çevrelerindeki kırsal alanın ihtiyaçlarına yönelik olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

1965-1970 yıllarından sonra Keban Barajı'nın yapımıyla birlikte Kemaliye ve Ağm'ın ticaret fonksiyonu gerileyerek, çok düşük seviyelere inmiştir. Fonksiyondaki gerileme doğusundaki Çemişgezek ve diğer yerleşmelerle ticari bağlantısı olan Kemaliye'de ve ayrıca Kemaliye kadar olmasa da yine bu alanlarla ticari bağlantısı bulunan Ağm'da, çok bariz şekilde hissedilmiştir. Kemaliye'deki ticaretin gerilemesinde barajla birlikte oluşan göl nedeniyle doğusundaki yerleşmelerle önceden kurduğu rahat ulaşım Şartlarının ortadan kalkmasının etkisi fazladır.

Aynı şekilde Ağm'ın Keban Baraj Gölü nedeniyle hem doğusundaki alanlarla hem de kendi idari sınırları içinde yer alan yerleşmelerle bağlantısı, bir yarım ada haline geldiğinden tamamen kopmuştur. Bu gelişmeler sonucunda Kemaliye ve Ağm'a en yakın merkez konumuna gelen Arapkir yerleşmesi, buradaki kırsal alanın ihtiyaçlarını karşıladığı bir ticari merkez durumuna gelmiş, böylece Ağm ve Kemaliye'de gerileyen ticaret fonksiyonu, Arapkir'de ilerleme kaydederek buranın gelişmesinde büyük katkılarda bulunmuştur.

Geçmişte medreseler yardımıyla sürdürülmüş olan eğitim fonksiyonu, günümüzde ilk orta ve yüksek öğretim kurumlarıyla sürdürülmektedir. Ağm ve Kemaliye yerleşmelerinde ilköğretimde etki, kendi sınırları ve yakın çevreleriyle sınırlı durumdayken, Arapkir; yüksekokul ve diğer iki merkezde yer almayan endüstri meslek, sağlık meslek, imam hatip gibi okullarıyla daha geniş sahaya hizmet sunarak etkisi altında bulundurmaktadır.

Arapkir'de bu fonksiyona bağlı tesislerin gelişmesinde, diğer iki yerleşmedeki nüfusun yararlanabileceği en yakın merkez olması ve artan talebin etkisi fazladır. Bu sebepten Arapkir, Kemaliye ilçesini daha fazla etkilerken, Ağm'a olan etki buradan hergün Elazığ'a araç bulunması nedeniyle biraz azalmış fakat tamamen yok olmamıştır.

Eğitim fonksiyonu geçmişte tüm yerleşmelerde güçlü durumdayken, yukarıdaki nedenlerden ötürü gerileme göstermiş ve ekonomik yetersizlik nedeniyle nüfusun başka alanlara gidişi, ilçelerdeki eğitim tesis sayısını da azaltmıştır. Nitekim 1960-1970 yılları arasında Ağm ilçesinde 24, Arapkir'de 60, Kemaliye'de 55 olan okul sayısı, merkezlerin köylerindeki nüfus kayıpları nedeniyle okulların çoğunun kapanması sonucunda 1995

yılında Ağın'da 8, Arapkir'de 44, Kemaliye'de ise 17'ye inmiştir. Olumsuz şartlardan Ağın ve Kemaliye fazla etkilenmiş, fakat Arapkir avantajlı konumu nedeniyle bu etkiyi daha az hissetmiştir.

Sağlık fonksiyonu diğerlerine göre donatımlı bir hastaneye sahip olan Arapkir'de gelişmiş durumdadır. Arapkir merkeziliğin kazandırdığı avantajla bu fonksiyonda da geniş bir sahayı etkisi altında bulundurur. Ağın'da hastanenin bulunmayışı, Kemaliye'de yetersizliği Arapkir'in avantajını daha da artırmıştır. 1970 yılında Ağın'da 3, Arapkir'de 8, Kemaliye'de 7 olan sağlık tesis sayısı, 1995 yılında Ağın'da 2, Arapkir'de 5 inerken, Kemaliye'de 14 yükselmiştir. Ağın ve Arapkir'de nüfus yetersizliği nedeniyle tesislerin kapatılması sayıyı düşürmüştür, Kemaliye'de kapatılmaması sayının yüksekliğindeki ana nedendir. Diğer bir sebepte Kemaliye'deki kırsal yerleşmelerin birbirleriyle bağlantılarının kopukluğu, ulaşım problemi, hizmet götürmek için tesis sayısının fazlaştırılmasına neden olmuş, fakat bugün çoğu eleman yetersizliğinden dolayı görev yapamadığından sayı fazlalığı önemsiz duruma gelmiştir. Sağlık fonksiyonunda Arapkir bugün; Kemaliye'nin Dutluca ve Başpınar kesimi başta olmak üzere, Ağın, Divriği ile Arguvan'ın kendisine yakın alanlarına hizmet götürerek etkilemektedir.

Eski dönemlerdeki avantajları dolayısıyla gelişmiş bir ticaret fonksiyonuna sahip olan Arapkir, Kemaliye ve Ağın yerleşmeleri bugün belirttiğimiz nedenlerden dolayı Arapkir'de az oranda olmak üzere hepsinde gerileme göstermiştir. Bu nedenden 1876 yılında Arapkir'de 467, Ağın'da 21, Kemaliye'de 604 olan ticari işletme sayısı, 1995 yılında Ağın'da 55'e yükselmiş, Arapkir'de 222, Kemaliye'de ise 100'e düşmüştür. Arapkir ve Kemaliye'de işletme sayısında azalma dikkati çekerken, Ağın'da bir yükselme görülmesinin ana nedeni, 1876 yılında küçük bir bucak merkezi olan bu yerleşmenin, 1954 yılında ilçelik teşkilatını kazanmasıyla ticari fonksiyonunda meydana gelen ufak değişikliklerdir. Arapkir ve Kemaliye'deki düşüş bilhassa Kemaliye'de daha fazla oranda gerçekleşirken, meydana gelen değişimlerden daha az etkilenen Arapkir'de gerileme düşük oranda olmuştur.

Ticari açıdan bugün Arapkir, hinterlandındaki yerleşmelerle ulaşım bağlantısının güçlülüğü, diğer merkezlere en yakın merkez olma özelliğinden dolayı, kendi bölgesi, Ağın, Kemaliye'nin Dutluca kesimi, Malatya ve Elazığ'ın ardından en fazla etkilediği sahalardır.

Geçmiş dönemlerde Ağın hariç, Arapkir ve Kemaliye merkezlerinde yolun (kervan yolu) durumuna göre bilhassa imalat sanayinin gelişmiş olduğunu görüyoruz. Nitekim XV. yy'da Arapkir'in iplik boyahanelerinden ödediği vergi miktarının o dönemdeki gelişmiş merkezlere (Harput, Malatya, Erzincan) yakın olması, dokumacılık faaliyetinin gelişmişliğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Aynı şekilde XVIII. yy'da Kemaliye'de halıcılığın ve

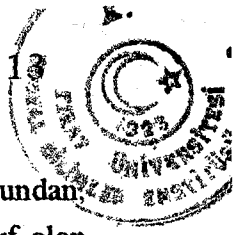
ipekli dokumacılığın gelişmiş olması, o dönemde yerleşmelerdeki imalat sanayinin ilerlemiş olduğunu göstermektedir.

Sonraki yıllarda diğer fonksiyonların gerilemesine sebep olan faktörlerin etkisiyle, yerleşmelerin sanayi fonksiyonları da gerileme göstermiştir. Bugün yerleşmelerde, Ağın'daki dericilik, Kemaliye'deki sentetik çuval fabrikası dışında büyük ölçekli tesis bulunmamakta olup sanayi de; imalata dayalı küçük işletmeler hakim durumdadır. 1995 yılında Ağın'da 11, Arapkir'de 75, Kemaliye'de 32 adet işletme yer almakta ve bu işletmelerde büyük tesisler dahil olmak üzere Ağın'da 60, Arapkir'de 203, Kemaliye'de ise 83 kişi çalışmaktadır.

Arapkir ve Kemaliye yerleşmeleri geçmişte sahip oldukları ulaşım avantajı nedeniyle gelişmiş olan ticari ve transit ulaşım fonksiyonlarını, zamanla ulaşımındaki değişimler sonucunda yitirmeye başlamışlardır. 1950 yılına kadar kapalı bir bölge özelliğini koruyan alan, bu tarihten sonra ulaşımındaki gelişmelerle dışla zayıf olan bağlantısı artmasına rağmen 1950 yılı öncesindeki ticaret ve ulaşım fonksiyonu seviyesine sahip olamamışlardır. 1950-1970 yılları arasında az da olsa gelişen ulaşım fonksiyonu, 1970 yılı sonrasında Keban Baraj Gölünün etkisiyle Kemaliye ve Ağın'da gerilemiş, geçiş noktası üzerinde bulunan Arapkir'de ise gelişmeye başlamıştır.

Bilhassa Keban Barajının yapımıyla, Ağın'ın yönetim alanının ikiye ayrılması buradaki ulaşım problemini daha da artırdığı gibi Kemaliye'nin doğuyla bağlantısının azalması olumsuzlukları büsbütün fazlalaştırmıştır. Bugün karayolu sektörünün ağırlıkta olduğu alana, baraj gölü nedeniyle su ulaşımı da katılmış durumdadır. Ağın ve Arapkir'de demiryollarına uzaklık nedeniyle bu sektörün kullanımı azalırken, Kemaliye'de bilhassa Erzincanla bağlantı kurmada en çok kullanılan sektör olarak önemi artar. Fakat günümüzde her üç yerleşmenin çevreyle ulaşım bağlantısını en çok karayolu sektörüyle gerçekleştirdiği dikkat çeker. Çevreye yapılan haftalık ulaşım sefer sayısı bakımından Arapkir haftada 91 seferle başta gelirken, onu 56 seferle Kemaliye, 30 seferle de Ağın yerleşmesi takip eder.

Kemaliye yerleşmesinin kendisine bağlı alanlarla ulaşım bağlantısı, sahanın oldukça engebeli olması, nüfus azlığı, talep yetersizliği, ulaşımın ekonomikliğini ortadan kaldırdığından azalma gösterir. Aynı şekilde Kemaliye'de ki sebeplerin bir çoğu Ağın içinde geçerli olduğundan buranın da kendisine bağlı yerleşmelerle ulaşım bağlantısı yetersiz durumdadır. Çoğu az nüfuslu olmalarına rağmen, birbirine yakınlıkları, aynı güzergahta yer almaları nedeniyle tek hattan faydalanabilme şansları talebi arttırdığından, Arapkir'in kırsal kesimiyle ulaşım bağlantısı daha güçlüdür. Bu nedenle günümüzde Arapkir kendisine bağlı yerleşmelerin % 70 ile hergün geriye kalan yerleşmelerle de haftada bir gün bağlantı kurabilmektedir.

Tarım fonksiyonu yerleşmelerin tarımsal arazi varlıklarıyla bağlantılı olduğundan tarımsal arazi potansiyeli fazla olan Ağın'da bu fonksiyon güçlü hale gelirken, zayıf olan Arapkir ve Kemaliye'de güçsüz durumdadır (merkezlerin tarımsal alan miktarı Ağın'da % 37, Arapkir'de % 10, Kemaliye'de ise % 1 dir).

Önemli bir turizm potansiyeline sahip olan Ağın ve Kemaliye'de bu fonksiyonun gelişmemesinde büyük merkezlerden uzaklık, tanıtım yetersizliği vb. nedenler önemli rol oynamaktadır.

Yerleşmelerin sahip oldukları fonksiyonlar şehir içi arazi kullanımını da etkilemektedir. Bugün her üç yerleşmede de en büyük ağırlık konutsal kullanımdadır. Diğer fonksiyonel kullanım alanlarının belirli sahalarda yığılmasında, arazinin kullanıma geçtiği tarih, kullanımı gerçekleştiren işletmenin niteliği ve gereksinim duyduğu alan miktarı, yeterli kamu alanının bulunup bulunmaması, yerleşmenin fiziki özellikleri gibi nedenler etkili olmaktadır.

Bugün yerleşmeler bir çok faktörlerin etkisiyle az veya çok gelişme sürdürürlerken, yeterli özen gösterilmediğinden beraberlerinde kanalizasyon, çöp, su vb. çözüm bekleyen alt yapı sorunları da ortaya çıkmış bulunmaktadır

ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Coğrafya insanın doğal ve kültürel çevresini, bu çevrede gerçekleştirdiği faaliyetlerin tümünü inceler. İnsanın çevre ile ilişkileri ve mekanı kullanması, düzenlemesi beşeri coğrafyanın bir konusudur. Beşeri coğrafyada inceleme yeryüzünün bölüm bölüm incelendiği bölgesel coğrafya veya insan faaliyetlerinin kısım kısım incelendiği sistematik olmak üzere iki kısımda gerçekleşir.

Biz çalışmamızda beşeri coğrafyanın bir alt dalı, yerleşme coğrafyasının bir parçası durumunda bulunan ve insanların yeryüzünde meydana getirdiği büyük değişikliklerden birisi olan şehirleri ele aldık.

Çalışma esnasında şehirlerin kurulmasına sebep olan doğal ve beşeri faktörlerin kuruluş üzerine etkisi, yerleşmeleri ayakta tutan ona hayatiyet kazandıran güçler ve bunların sahalasının tespiti ele alınmış, ayrıca aynı alanda yer alan merkezlerdeki farklılıklar verilmeye çalışılmıştır. Kalkmamış sahada yer alan merkezlerin nasıl bir özellik gösterdikleri, hangi şartların ağırlık taşıdığı, planlama esnasında neler yapılabileceği açıklanmaya gayret edilmiştir.

Çalışma alanı olarak buranın seçilmesinde birçok faktörler etkili olmuştur. Bunlardan biri, sahanın Osmanlı döneminden bu yana devamlı nüfus kaybeden bir alan niteliğine sahip

bulunmasıdır. 1887 yılında toplam 75662 nüfuslu saha (üç ilçenin genel nüfusu), 1894'de 68553, 1935'de 53991, 1950'de 49692, 1970'de 43754, 1980'de 40138 ve nihayet 1990 yılında 34348'e inmiştir.

Yeterli tarımsal potansiyeli bulunmayan, geçmişten günümüze kalkınmamış bir alan özelliğindeki sahada yer alan yerleşmelerden Ağın haricindeki, Arapkir ve Kemaliye yerleşmeleri geçmişte sahip oldukları avantajları nedeniyle fazla miktarda nüfus barındırmış olmalarına rağmen Cumhuriyet Döneminden itibaren ufak salınımlar gösteren Ağın ve Kemaliye dışında sadece Arapkir sürekli gelişme gösterebilmiştir.

XV. yy'dan 1938 yılına kadar her üç yerleşme aynı merkeze bağlı kalmıştır. XV. yy'da Kemaliye ve Ağın'ı bünyesinde bulunduran Arapkir Sivas Eyaletine bağlı durumdayken, XVIII. yy'da Arapkir'den ayrılan Kemaliye, Ağın'da kendisine bağlı olarak Arapkir'le beraber Harput Eyaleti, Malatya İline, bu tarihten sonrada Ma'mûretü'l Azîz Vilayetine bağlı kalmışlar ve nihayet Cumhuriyet Döneminde Kemaliye Erzincan'a, Arapkir Malatya'ya, Ağın ise Elazığ'a bağlanmıştır.

Geçmişten günümüze yerleşmelerin ticari, kültürel vb. açılardan devamlı güneydeki merkezlerle bağlantı kurmaları, ayrıca kültürel vb açılardan aynı özellikleri taşımaları ve nihayet 1970 yılından itibaren kurulan Keban Barajından etkilenmelerini, üçünün Yukarı Fırat havzası içinde bulunmalarına bağlayabiliriz.

Bu ortak özelliklerin, merkezler üzerine yaptığı etkilerin olumlu ve olumsuz yönlerini, fonksiyonlarına ne şekilde yansıdığını, geçmişteki fonksiyonel yapı ile günümüzdeki yapının durumu, fonksiyonlardaki gerileme ve ilerlemede etkili olan unsurlar, hemen hemen aynı şartlara sahip üç merkezin fonksiyonel yapılarını karşılaştırmaya, sahadaki azalan nüfusun merkezlerin fonksiyonları üzerine etkisini incelemeye gayret gösterdik.

Küçük şehirlere ait fonksiyonel çalışmaların, bilhassa onların geçmişteki fonksiyonel yapılarıyla günümüzdeki fonksiyonel yapılarını karşılaştırmaya yönelik olarak yapılan çalışmaların azlığı, mevcut olanlarda da belirli fonksiyonlara sahip yerleşmelerin ele alındığı dikkati çekmektedir.

Bu çalışmada Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin geçmişten günümüze tüm fonksiyonları karşılaştırılmış, ülkemizde az sayıda yapılan şehir coğrafyası çalışmalarına yeni bir yaklaşım sunulmuştur.

Çalışmamız esnasında gerek Cumhuriyet öncesi, gerekse Cumhuriyet sonrası dönemlere ait alanımızla ilgili kaynakların azlığı ve tarihlerinin farklılığı, aynı yıllara ait

veriler kullanmamızı büyük ölçüde engellemiştir. Zorluk aynı yönetim birimlerine bağlı kalmalarından dolayı Osmanlı Döneminde fazla olmazken, ayrı birimlere bağlı oldukları Cumhuriyet Döneminde daha bariz hale gelmiştir. Bilhassa bulunan verilerinde aynı tarihli olmamaları yorumlamayı zorlaştırmakla beraber elden geldiğince en az hatayla yorumlanmaya çalışılmıştır.

İlçe merkezlerine ait istatistiki verilerin yetersizliği de çalışmayı güçleştiren önemli unsurlardandır. Mesela yıllara göre merkezlerin konut sayısı vb. bilgiler konut istatistiklerinde belirli bir nüfus miktarının kriter alınması nedeniyle temin edilememiştir. Bu sebeple geçmiş dönemlerle ilgili yorum yapılması güçleşmiştir. Aynı şekilde nüfus istatistiklerinde de iktisaden faal nüfusun faaliyet kolları 1990 yılı haricinde belirli nüfus gruplandırılması yapılarak verildiğinden, aynı nüfus grubu içinde bir kaç yerleşmenin yer alması verileri kullanmamızı ve geçmiş yıllarla bağlantı kurmamızı zorlaştırmıştır. Aynı sorun mahalle nüfuslarında da yaşanmıştır. Mahalle ile ilgili nüfus verilerinin bir, iki dönemi kapsamı geçmiş ile günümüzdeki durumun yorumlanmasına engel olmuştur.

En büyük sorunlardan biri de alana ait çalışmaların özellikle coğrafya çalışmalarının azlığı olmuştur. Sınırlı sayıda yapılmış olan çalışmaların genelde alanın folklorik vb. özelliklerine ait olması kullanımını engellemiştir. Alanla ilgili coğrafi nitelikli iki çalışma bulunmaktadır. Bunlardan ilki Ağın üzerine 1990 yılında, diğeri ise 1994 yılında yapılan fiziki coğrafya konulu yüksek lisans tezleridir. 1990 yılında yapılan çalışmada daha çok bugünkü durum ağırlık taşıdığından geçmiş dönemlere ait yaklaşımlar hemen hemen hiç yer almamaktadır.

Bu sebeplerden dolayı bölge ile ilgili yapılmış olan Erinç'in (1953) "Doğu Anadolu Bölgesi", Sarıbeyoğlu'nun (1951) "Aşağı Murat Bölgesi" gibi genel eserler ve makalelerden faydalanılarak geçmiş ile günümüz arasındaki bağlantılar kurulmaya çalışılmıştır.

Merkezlerin kuruluş ve gelişmeleri, mevcut verilerin yetersizliği nedeniyle yerleşmelerde bulunan tarihi eserlerin durumu gözönünde bulundurularak tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yerleşmelerin değişik faktörlerden etkilenmiş olmaları nedeniyle gelişme safhaları farklı tarihlere denk gelmiştir. Mesela Kemaliye'nin gelişme safhalarını tam tespit etmek mümkün olmadığından, gelişme safhaları geniş zaman dilimleri içinde verilmiştir.

Kaynak yetersizliği 1992'den 1995 yılına kadar süren saha çalışmaları sırasında ticari ve sanayi işyerlerine uyguladığımız anketler, eğitim, sağlık, nüfus müdürlükleriyle, bankalar, mahalle muhtarları, PTT gibi resmi ve özel kurumlarla yaptığımız anket, mülakat ve alandaki gözlemlerle giderilmeye gayret edilmiştir. Bunun dışında ilçe merkezleri ve çevresinin coğrafi özellikleri fotoğraf ve slaytlarla kalıcı görsel malzemelere dönüştürülmüştür.

Çalışmada, DİE, DMİ vb. çeşitli kamu kurumlarına ait dökümanlar ile Ağm, Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerinin 1/ 1000 imar planları ve 1/100000 topoğrafya haritalarından da faydalanılmıştır. Arazi çalışmalarındaki veriler büro çalışmalarıyla haritalara dönüştürülmüş, bu maksatla merkezlerin tarihi gelişimi, nüfus dağılışı, nüfus yoğunluğu, tarihi ulaşım yolları, fonksiyonel etki sahaları vb. nitelikte bir çok harita yapılmıştır. Nihayet coğrafyanın temel prensipleri olan bağlantı-sebep, sonuç ve dağılış ilkeleri göz önünde bulundurularak yerleşmelerin coğrafi karakterleri, fonksiyonları ortaya konulmaya çalışılmış, ayrıca yerleşmelerin bir takım sorunları, bu sorunların sebepleri, sahanın gelişmesi için yapılması gerekli çalışmaların neler olduğu ve bunların yerleşmeler üzerinde meydana getireceği etkiler de verilmeye gayret edilmiştir.

Dört bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde merkezlerin fiziksel çevre koşulları (iklim, topoğrafya, hidroğrafya vb) ve bunlardan etkilenme dereceleri üzerinde durulmuştur. II.bölümde alanın nüfus özellikleri, merkezlerin nüfus gelişimi, nüfus hareketleri, nüfusun cinsiyet ve yaş grupları ile yerleşmelerin kuruluş yerleri ve tarihi gelişimleri ele alınmıştır.III.bölümde merkezlerin fonksiyonları, geçmişteki fonksiyonel yapı ile bugünkü yapının karşılaştırılması yapılmış, ayrıca hangi merkezde hangi tip fonksiyonun ağırlık taşıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır.IV.bölümde ise, merkezlerin sahip oldukları fonksiyonların merkezlerin şehir içi arazi kullanımında meydana getirdiği değişimler üzerinde durulmuştur. Sonuç kısmında da genel bir değerlendirme yapılarak alanın kalkınması için yapılması gerekli işler, sahip oldukları potansiyeller ve bunların fonksiyonları üzerinde meydana getireceği değişikliklerin neler olabileceği verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

**DOĞAL ÇEVRE
ÖZELLİKLERİ**

1.1-JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER

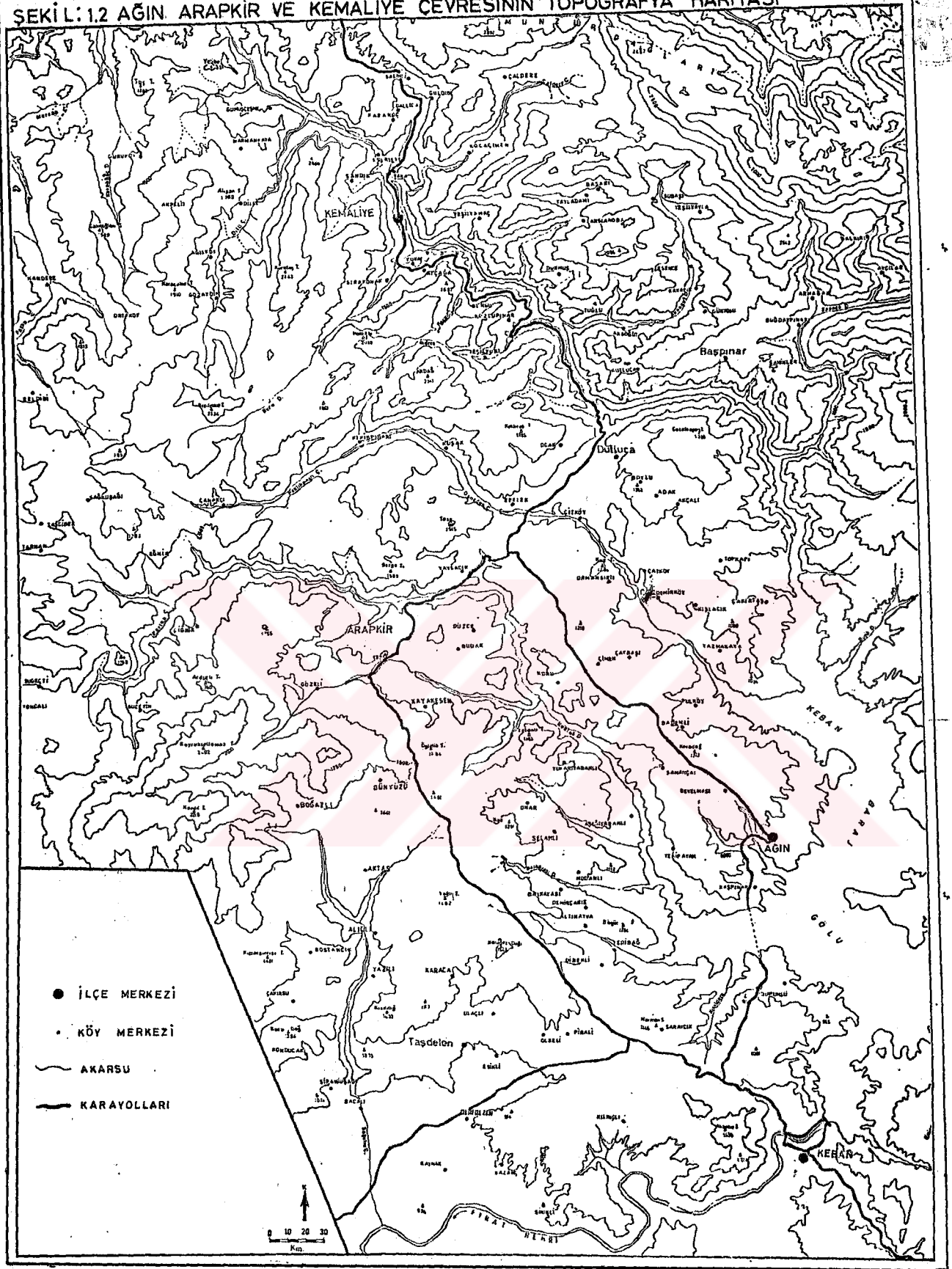
Araştırma alanımıza konu olan yerleşmeler Doğu Anadolu bölgesinde Yukarı Fırat Bölümü olarak adlandırılan sahanın içinde yer almaktadır. Bu bölümün kuzeybatısında bulunan araştırma sahamız, Kemaliye batısındaki Yama Dağından başlayıp Kemaliye Boğazının doğu yakasında Munzur silsilesi olarak doğuya doğru devam eden ve İzbrick'm İç Doğu Toroslar olarak adlandırdığı (İzbrick,1983,44) silsilenin yer yer içinde, daha çok da güney kesiminde yer almaktadır.

Erzincan ovası'nda D-B yönünde aktıktan sonra ovanın güneybatısında güneye doğru yönelen Fırat Nehri (Karasu), yukarıda belirtilen İç Doğu Toroslar'ı yararak K-G yönünde açmış olduğu dar ve derin bir boğazla (Kemah Boğazı) geçmekte ve daha sonra Keban Baraj Gölüne dökülmektedir. İşte çalışma konumuzu oluşturan kasabalar, 1974'den sonra baraj gölü haline dönüşmüş Fırat Nehri ve kollarının daha çok bu vadisi içinde veya kenarında yer almaktadır. Fırat Nehri ve bu nehrin güneye doğru Keban Baraj Gölüne dönüşmüş bölümü 2735 m'lik Yama Dağı, 2432 m. yüksekliğe sahip Çal Dağı kütleleri içinde yaklaşık 850 metre seviyelerinde bir yatağa sahiptir. Vadi tabanı ile çevresindeki yüksek saha arasındaki yükseklik farkı gözönünde bulundurulursa gömülmenin ne kadar fazla olduğu açıkça dikkati çeker.

Sahamızda arazinin yükeltisi güneyden kuzeye doğru artış gösterir. Güneydoğu kesimde Keban Baraj Gölü kenarında 850 m'ler civarında olan yükselti güneybatıya doğru gidildiğinde artış göstererek, Kuru dağ'da 1394 m'ye ulaşmasına rağmen esas artış kuzey kesime doğru olmaktadır. Bu nedenle kuzey kesimde Arapkir ve çevresinde 2500 m'ye (Kuyruksallamaz Tepesi 2402 m, Kontil Tepe 2218 m) ulaşan yükselti Kemaliye Kasabasının batısında 2800 m'yi (Yama Dağı) ve nihayet daha doğuda 3000 m'leri (Munzur veya Mercan dağlarında) geçer (Şekil:1,2). Güneyden kuzeye doğru yükseltisi artan alanda, dağlık sahalara, platolar ve taban araziler gibi farklı jeomorfolojik birimler yer almaktadır.

İnceleme alanının kuzeyindeki dağlık alanlar yüksek plato özelliği göstermektedirler. Batıdaki yüksek plato sahası Kozluk ve Kekikpınarı derelerinin yataklarını derinleştirilmesi nedeniyle ikiye ayrılmıştır. Alibonca kireç taşları (Alt Miyosen) üzerinde gelişmiş olan yüksek plato, sahasının kuzey kesiminde 1750 m'lerin üzerinde bir yükseltiye sahipken, güneydeki kesimin yükseltisi kuzeydekine nazaran daha da azalarak 1500-1750 m'ler civarına inmektedir. Bu alanın doğusunda Dutluca tarafındaki yüksek plato sahası fayların etkisine bağlı kalarak daha basamaklı bir yapı sunmaktadır.

ŞEKİL 1.2 AĞIN ARAPKİR VE KEMALİYE ÇEVRESİNİN TOPOĞRAFYA HARİTASI

Bu yüksek plato sahasının doğu kesiminde üzerinde Arapkir, Ağın ve Dutluca'nın bulunduğu 1000-1250 m. yüksekliğindeki alçak platolar yer almaktadır. Karabakır gösel kireç taşları (üst Miyosen, Pliyosen) üzerinde gelişmiştir. Kireç taşlarının altında aşınmaya elverişli tüf, tüfit ve benzer gevşek yapıların olması nedeniyle yarıлма çok fazladır.

Araştırma alanının güney ve güneydoğusunda Keban Baraj Gölü çevresinde ise 900-1000 m. arasında ve birbirinden vadilerle ayrılmış taban arazisi bulunmaktadır. (İskender, 1994, 42-52) (Şekil: 1.3).

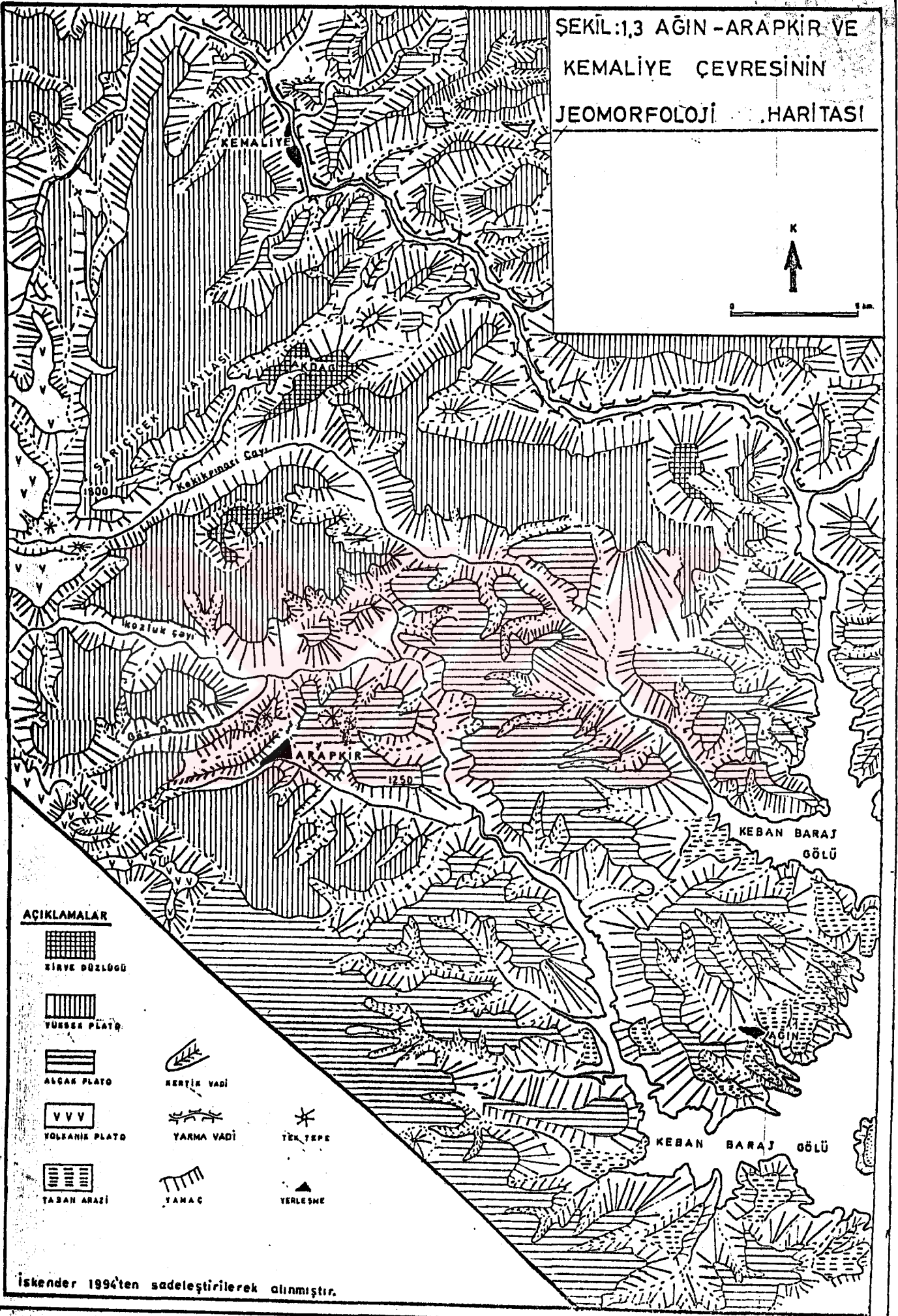
Kemaliye Kasabası, Fırat Nehrinin Doğu Toroslar içinde açmış olduğu dar ve derin vadinin litolojik farklılaşmaya bağlı olarak genişlediği bir mevkide kurulmuştur. Kemaliye Kasabası'nın da içinde yer aldığı boğaz mermer, şist, kalkşist gibi değişik birimlerden meydana gelen yaşlı Keban Metamorfitlelerinden oluşmaktadır. Kemaliye Kasabası'nın bulunduğu kesimde Keban Metamorfitleleri içinde şistli seri bulunmaktadır ki bu litolojik farklılıktan dolayı vadiye bir genişleme meydana gelmiştir ve kasaba da vadinin genişlediği bu kesime kurulmuştur. Yerleşim merkezi göl kıyısında 850 metrelerden başlamakta ve yamaç boyunca 1000-1100 metrelere kadar yükselmektedir. Bununla birlikte kasabanın yerleşim sahası daha çok vadi boyunca kuzeyden güneye doğru 12 km boyunca uzanmaktadır.

Ağın Kasabası, kuzeydeki Doğu Toroslar ile güneydeki Murat nehri vadisi (Keban Baraj Gölü) arasında uzanan platolar sahasının güneyde en alçak kesiminde ve baraj gölü kenarında kurulmuştur. Kasaba altta grimsi, sarımsı ve bej renkli orta kalın tabakalanmalı, erime boşluklu kumlu kireç taşları ile temsil edilen Alt Miyosen yaşlı Alibonca formasyonuna ait birimler üzerinde yer almaktadır. Alibonca Formasyonu'nu oluşturan birimlerin marn ağırlıklı olması, çevresinde silik bir topoğrafyanın belirmesine neden olmuştur.

Kasaba baraj gölünden 50-100 metre yükseklikte, 900-950 metreler civarında kurulmuş olup çevresi yerleşmeye müsattir. Topoğrafya az eğimli olduğu için kasabanın içine yerleştiği vadinin kuzey batısındaki Beyelması ile batıdaki Andırı derelerinin içinden aktığı vadilerin yamaç eğimleri ve derinlikleri de azdır. Bu derelerin yer aldığı kasabanın kuzey - batı ile batı kesiminde yerleşmelerin olmamasının ana nedeni derelerin rejimindedir. Zira derelerin suları ilkbaharda karların erimesi ve bahar yağışları nedeniyle artmaktadır. Derelerin vadilerinin fazla derin olmaması zaman zaman taşkınlara sebebiyet verdiğinden bu kesimler bahçelik alanlar olarak kullanılmaktadır.

Yerleşmeler içinde en yüksekte bulunan Arapkir Şehri ise; 1100-1150 metreler arasında yer almaktadır. Şehir önceki durumuyla (Keban Baraj Gölü oluşmadan önce) Karasu ve Murat nehirlerinin birleştiği alanın hemen batısında Karasu Nehrine kavuşan Kozluk Çayına ait vadinin güney kenarında akarsularla parçalanmış plato yüzeyi üzerinde

ŞEKİL:1,3 AĞIN - ARAPKİR VE
KEMALİYE ÇEVRESİNİN
JEOMORFOLOJİ HARİTASI

AÇIKLAMALAR

ZİRVE BÖLGESİ

YÜRSEK PLATO

ALÇAK PLATO

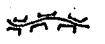
VOLKANİK PLATO

TABAN ARAZİ

KIRILCIK VADI

YARMA VADI

YAMAÇ

TEK TEPE

YERLEŞME

İskender 1994'ten sadeleştirilerek alınmıştır.

kurulmuştur. Buradaki platonun yapısını Göl Dağı'nı oluşturan volkanik ve tortul kayalardan meydana gelen Alt Miyosen yaşlı Alibonca Formasyonu oluşturmaktadır. Silik bir topoğrafya oluşturan Alibonca Formasyonu altında Keban Metamorfileri yer aldığından, Kozluk Çayı ve yan kollarının (Göz Deresi vb) yataklarına gömülmesiyle alanda yer yer metamorfite yüzeylenmiştir. Metamorfite yüzeylendiği kesimlerdeki vadi yamaçlarının oldukça fazla eğime sahip oldukları dikkati çekmektedir. Eski Arapkir şehri de böyle bir yapıya sahip Kozluk Çayının yan kolunu oluşturan Göz Deresi vadisinin kuzey yamacına kurulmuştur.

1.2 - İKLİM ÖZELLİKLERİ :

İnceleme sahamız olan Ağın, Arapkir ve Kemaliye yerleşme merkezleri Doğu Anadolu Bölgesi'nin güneybatısında yer aldığından nispeten elverişli iklim şartlarına sahiptir. Yıllık ortalama sıcaklık Ağın'da 13.8° C, Kemaliye'de 13.3° C, Arapkir'de ise 11.4° C dir (Tablo: 1.1). Vadi içinde yer alan Ağın ve Kemaliye'de sıcaklıklar yüksekten kuzey sektörlü rüzgarlara açık ve yüksekliği fazla olan Arapkir'de nispeten düşük bir değer gösterir.

Tablo: 1.1 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Yıllık Ortalama, En Düşük ve En Yüksek Sıcaklık Değerlerinin Aylara Göre Dağılışı (°C).

AĞIN	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A
Ort. Sıc.	0.6	1.8	6.1	12.8	17	23.1	27.8	27.2	22.7	14.9	7.9	3.3
En Yük. Sıc.	11.7	15.1	23	29.7	34.3	36.6	41.3	40.2	37.5	32.1	22.4	15.9
En Düş. Sıc.	-13.8	-18.4	-17.2	-2	0.3	10.5	13	12	7.9	1.1	-5.1	-9
ARAPKİR	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A
Ort. Sıc.	-2.9	-1.2	4.2	10	15.6	20.4	24.8	24.6	20.4	13.5	6.6	0.4
En Yük. Sıc.	10	13.5	21	25.5	30.2	34.9	37.5	37.8	36	28.3	22.5	11.3
En Düş. Sıc.	-22	-22.5	-11.4	-9.5	1	3.5	10.8	10.2	5	-2.4	-8.5	-14.3
KEMALİYE	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A
Ort. Sıc.	0.3	1.9	5.6	14.1	17.9	22.7	26.5	26.9	21.7	13.7	6.3	2
En Yük. Sıc.	9	14.4	23.4	29.3	29.8	35.6	37.9	38.4	34.7	29.8	18.9	11.8
En Düş. Sıc.	-12.5	-18.9	-16.8	-0.8	4.3	10	13.9	13.3	10.1	2.6	-8.3	-14.1

Kaynak: D.M.I.G.M. verileri, Ağın 1980 - 1990, Arapkir 1964- 1990, Kemaliye 1985- 1990

Ağın ve Arapkir'de en sıcak ay Temmuz iken, Kemaliye'de bu rasat süresinin kısalığı veya yanlış hesaplamadan olsa gerek (rasat süresi 1985 -1990 arası) Ağustos'a sarkar. En soğuk aylar üç merkezde de Ocak ayına denk gelir ve bu ayda ortalama sıcaklık Ağın'da 0.6° C, Arapkir'de -2.9° C, Kemaliye'de ise 0.3° C dir. Görüldüğü gibi, diğerlerine göre daha yüksekte yer alan Arapkir hariç, diğer iki istasyonda en soğuk ay olan Ocak ayı değerleri pozitif değer göstermekte, bu durumuyla da kış mevsimi yörede ılık geçmektedir.

Alanda sıcaklığın mevsimlik dağılışıma bakıldığında, yaz ve sonbahar mevsimlerinde ortalama sıcaklığın, yıllık ortalama sıcaklıktan yüksek, kış ve ilkbahar mevsimlerindeki

sıcaklığın ise ortalama sıcaklıktan düşük olduğu dikkat çeker. Kış aylarında ortalama sıcaklık kontinentalite derecesi ve yükseltinin etkisiyle düşüktür. Kış mevsiminde üç yerleşimde de en düşük sıcaklıklar Ocak ayında rastlanmaktadır. Arapkir diğerlerine göre daha yüksekte ve düzde bulunduğundan sıcaklık daha düşük değerler gösterir (Tablo:1.2,Şekil:1.5).

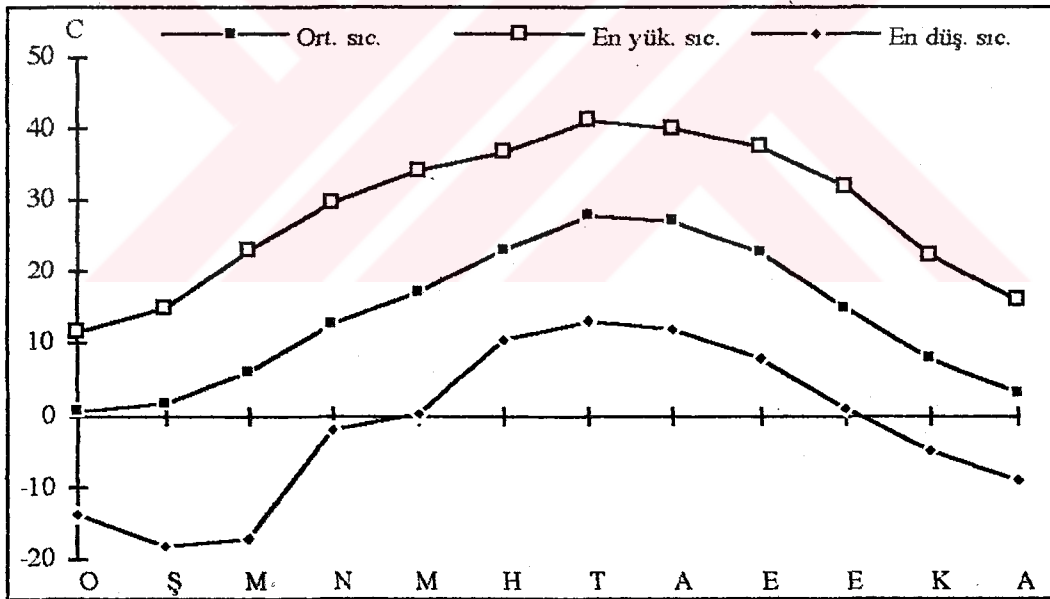
Tablo: 1.2 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Sıcaklığın Mevsimlere Göre Dağılımı (°C)

	Kış	İlkbahar	Yaz	Sonbahar	Yıllık Ortalama
AĞIN	1.9	12.0	26.0	15.2	13.8
ARAPKİR	-1.2	9.9	23.3	13.5	11.4
KEMALİYE	1.4	12.5	25.4	13.9	13.3

Kaynak: D.M.I.G.M. Ağın 1980-1990, Arapkir 1964-1990, Kemaliye 1985-1990

Ortalama sıcaklığın yıl içindeki değişimine bakıldığında en sıcak ve en soğuk ayların ortalama değerleri arasında 27°C - 28°C (Ağın 28.4°C, Arapkir 27.7 °C, Kemaliye 27.2°C) farkın bulunması, alanın Doğu Anadolu'nun diğer kesimleriyle aynı özelliği gösterdiği ortaya çıkmakta ve termik rejim açısından karasallık kendini açıkça belli etmektedir.

Şekil: 1.4 Ağın'da Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklıklar (°C)

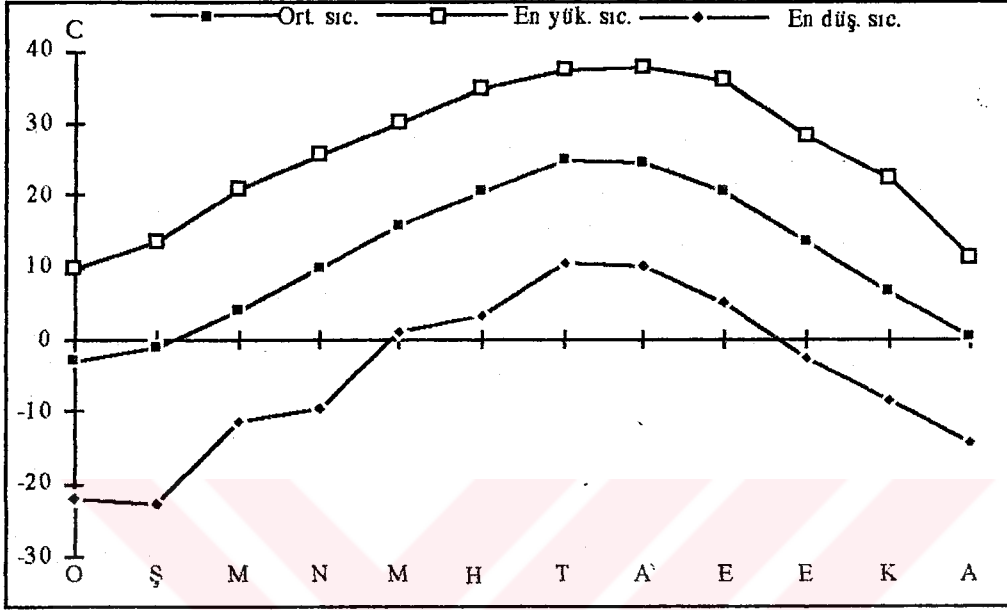

İlkbahar aylarında sıcaklık kış aylarına göre biraz yükselmekle beraber yine de düşük değerler göstermektedir. Mesela Mart ayında sıcaklık değerleri Ağın'da 6.1° C, Arapkir'de 4.2° C, Kemaliye'de 5.6° C dir. Mayıs ayındaki ani sıcaklık yükselmeleri alanda ilkbaharın kısalığından kaynaklanmaktadır. Bu aydaki sıcaklık değerleri Ağın'da 17° C, Arapkir'de 15° C, Kemaliye'de ise 17.9° C dir.

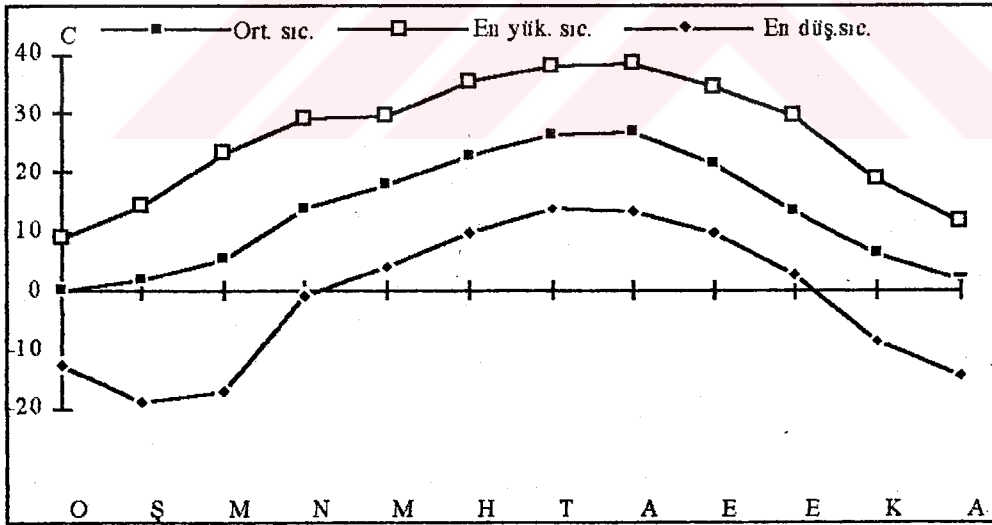
Kontinental etki nedeniyle alandaki yaz sıcaklıkları oldukça fazladır. Bu dönem sıcaklık ortalaması Ağın'da 26° C, Kemaliye'de 25.4° C, Arapkir'de ise 23.3° C dir.

Hazirandan itibaren yükselmeye başlayan sıcaklıklar Temmuz ve Ağustos aylarında hat safhaya ulaşırlar. En yüksek sıcaklıklar 27.8°C ile Ağm ve 24.8°C Arapkir'de Temmuz ayında, Kemaliye'de ise 26.9°C ile Agustos ayında görülür (Tablo:1.2,Şekil:1.4,1.5,1.6).

Şekil: 1.5 Arapkir'de Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklıklar ($^{\circ}\text{C}$)

Şekil: 1.6 Kemaliye'de Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklıklar ($^{\circ}\text{C}$)

Sonbahar mevsiminde sıcaklıkların düşmeye başladığı dikkat çeker ki bu dönemde ortalama sıcaklık Ağm'da 15.2°C , Arapkir'de 13.5°C , Kemaliye'de ise 13.9°C dir. Bu mevsimde sıcaklıklarda Ekim ayından itibaren düşüşler başlar ve en fazla sıcaklık düşmelerine Kasım ayında rastlanılır. Bu aydan itibaren alan kış şartlarının etkisi altına girmeye başlar.

Donlu gün sayısı sahamızda yıllık 62 gün ile 85 gün arasında değişmektedir. Yılda donlu gün sayısı Ağın'da 62, Kemaliye'de 63, Arapkir'de ise 85 gündür (Tablo:1.3). Alanımızda don en erken Ekim ayında Arapkir'de başlayarak, Kasım ayında tüm sahayı kaplar ve Nisan ayında azalarak son bulur. Donlu gün sayısı Kasım ayından itibaren artış gösterir ve en fazla don olaylı güne Ocak ayında ulaşır ve bu aydan sonra da azalmaya başlayarak Nisan ayından itibaren sona erer. Alanda Ekim ve Nisan arasında yaklaşık yedi aylık bir sürede don olayının gerçekleşebileceği görülmektedir. Don olaylarının bitkilerde çiçeklenme ve filizlenmenin meydana geldiği Nisan ayına sarkması tarımsal faaliyetleri daha çok etkilemektedir.

Tablo: 1.3

Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılışı.

	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıl.	Ort.
AĞIN	20	17	8	1							3	13	62	
ARAPKİR	26	21	11	1						1	5	20	85	
KEMALİYE	21	14	8	1							6	13	63	

Kaynak: D.M.I.G.M. Ağın 1964 - 1990, Arapkir 1964 - 1990, Kemaliye 1964 - 1990

Sonbahar mevsiminde başlayan don olayı kış mevsiminde en yüksek miktara ulaşmakta ve daha sonra ilkbahar mevsiminde azalma göstererek son bulmaktadır. Bu sebepten alanımızda yıllık donlu gün sayısının % 75-80'i kış aylarına denk gelir ve diğer mevsimlerde azalmalar gösterir.

RÜZGÂRLAR: Ağın ve Arapkir'in rüzgâr verileri bulunduğu halde Kemaliye'nin verileri bulunmadığından dolayı Ağın ve Arapkir'de rüzgârların estikleri yönler ve frekansları Tablo:1.4'de, hakim rüzgâr yönü ise şekil 1.7'de verilmiştir.

Yıllık frekansları en yüksek olan yönler Ağın'da % 30 , Arapkir'de % 27.5 frekansla NW'dır. Bu yönleri Ağın'da % 23.5 frekansla W, Arapkir'de ise % 21.3 frekansla SW yönleri izlemektedir.

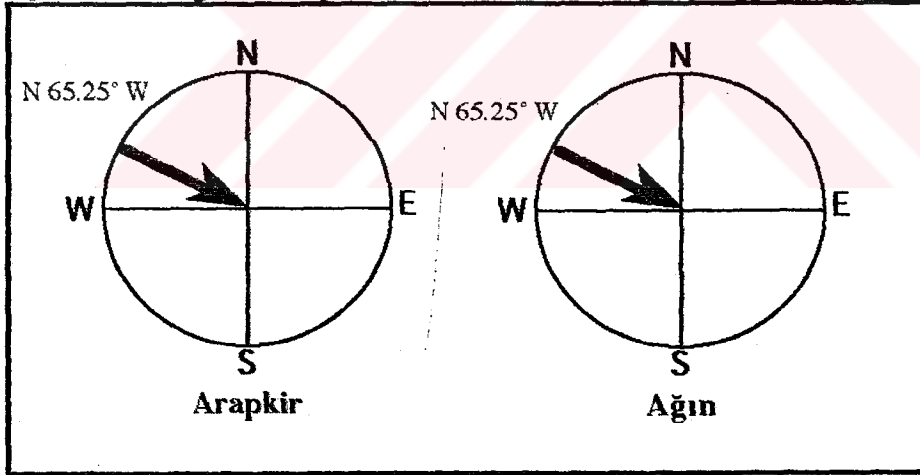
Arapkir'de yıl boyu bütün mevsimler ve aylarda SW yönlü rüzgârların frekansları yüksek olduğu halde Ağın'da değişiklik göstermektedir. Burada Kasım, Aralık, Ocak, Şubat, Mart ve Nisan aylarında E ve NE yönlerinde esen rüzgârların frekansları yüksekken Mayıs ayından itibaren değişerek SW ve NW yönleri ağırlık kazanmakta, Eylül'den itibaren tekrar SW yön hakim duruma geçmektedir. Yıllık hakim rüzgâr yönü Ağın ve Arapkir'de N 65.25 W'dır (Şekil:1.7).

Tablo: 1.4 Ağın ve Arapkir'in Aylık Rüzgâr Frekansları (%)

AĞIN	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
N	5.4	7.2	7.2	9.4	8.9	9.5	10.5	11.6	9.0	7.4	7.0	7.0	4.8
NW	6.4	6.4	6.8	5.8	7.1	11.5	12.1	11.4	9.9	9.2	7.1	6.5	30.0
W	8.3	7.2	6.7	5.9	8.1	10.0	11.5	11.1	9.0	8.3	7.0	6.7	23.5
SW	5.2	5.5	6.6	9.5	12.0	9.6	9.3	10.5	10.1	11.2	5.8	4.3	7.1
S	5.0	6.8	8.2	8.8	10.0	9.4	8.9	10.6	9.8	8.4	7.2	6.8	8.8
SE	9.0	8.6	9.9	11.4	9.4	8.1	7.6	6.1	7.0	6.5	7.7	8.6	12.1
E	10.1	10.3	12.3	9.5	9.1	7.6	7.5	3.7	5.2	6.7	9.4	8.8	9.0
NE	10.1	10.2	10.3	11.8	9.3	5.9	6.4	6.1	4.8	7.1	8.7	9.3	4.8
ARAPKIR	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Yıllık
N	12.9	12.0	12.1	11.2	13.3	13.3	16.2	12.4	8.3	15.2	10.1	12.3	8.0
NW	6.4	6.4	6.8	5.8	7.1	11.5	12.1	11.4	9.9	9.2	7.1	6.5	27.5
W	3.0	3.4	2.2	2.7	3.5	5.6	6.8	5.8	4.5	3.6	3.4	3.2	12.9
SW	18.8	18.1	25.8	22.3	20.4	21.6	22.4	24.5	24.5	21.6	19.9	20.9	21.3
S	9.2	5.8	10.4	10.1	8.8	4.8	4.0	5.4	9.8	7.6	8.9	9.3	9.5
SE	8.4	5.6	5.7	8.8	7.1	3.0	1.9	3.9	4.8	9.0	11.1	7.6	10.7
E	4.2	2.1	2.3	4.9	4.3	2.5	1.8	1.7	2.3	4.3	4.7	5.4	4.2
NE	10.3	13.5	7.7	10.8	12.9	7.3	7.6	5.5	8.8	7.6	10.8	8.1	6.0

Kaynak: D.M.İ.G.M. Ağın 1980-1990, Arapkir 1974-1980

Şekil: 1.7 Ağın ve Arapkir'de Yıllık Hakim Rüzgâr Yönü ve Frekansı

YAĞIŞ:1964 -1990 yılları arasındaki ortalamalara göre yıllık ortalama yağış miktarı Ağın'da 509, Arapkir'de 801.6, Kemaliye'de ise 782.2 mm'dir (Tablo:1.5). Yağış miktarı diğerlerine göre yükseltisi az olan Ağın'da azalırken, Ağın'dan daha yüksekte yer alan Arapkir ve Kemaliye'de artış göstermektedir. Korunaklı bir vadi içinde yer alan Kemaliye Arapkir'e nazaran daha az yağış almaktadır.

Alanımızda yıl içinde en yüksek yağış değerine sahip ay 133.3 mm ile Aralık ayında Arapkir'de, en az yağış miktarı ise Ağustos ayında Ağın'da 1.2 mm dir (Tablo:1.5)

Şekil:1.8). Yağışın aylara ve mevsimlere dağılışına baktığımızda üç istasyonda da yağışın kış ve ilkbahar mevsiminde artış gösterdiği görülür. En fazla yağışlı mevsim kış, en fazla yağışın olduğu ay ise Aralıktır.

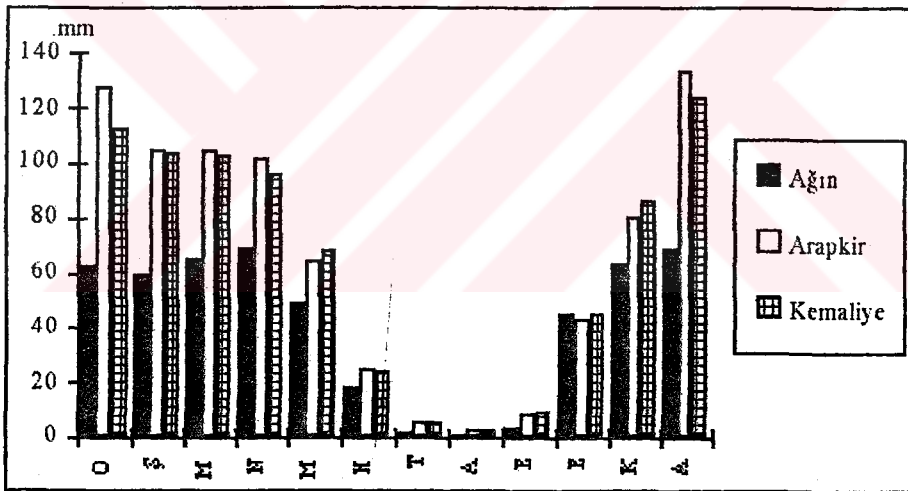
Nitekim, Ağın'da yağışların % 37.6'sı, Arapkir'de % 45.7'si, Kemaliye'de ise % 43.4'ü kış mevsiminde düşerken, aylık yağışın Ağın'da % 13.7'si, Arapkir'de % 16.6'sı, Kemaliye'de % 15.8'i Aralık ayında görülmektedir (Tablo:1.5, Şekil:1.8).

Tablo : 1.5 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Aylık Ortalama Yağış Miktarları ve % Oranları

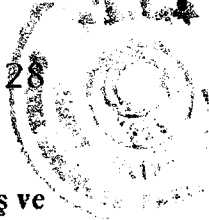
Yağış Miktarı	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
AĞIN	62.3	59.7	65.3	69.3	49.0	18.0	2.4	1.2	3.9	45.3	63.1	69.5	509.
%	12.2	11.7	12.8	13.6	9.6	3.5	0.5	0.2	0.8	8.9	12.4	13.7	
ARAPKİR	127.8	105.2	104.4	101.5	64.2	24.7	5.4	2.9	8.2	43.4	80.6	133.3	801.6
%	15.9	13.1	13.0	12.7	8.0	3.1	0.7	0.4	1.0	5.4	10.1	16.6	
KEMALİYE	112.6	103.5	103.2	96.6	68.6	24.2	5.5	2.6	10	45.2	86.8	123.9	782.7
%	14.4	13.2	13.2	12.3	8.8	3.1	0.7	0.3	1.3	5.8	11.1	15.8	

Kaynak: D.M.I.G.M. Ağın 1964-1990, Arapkir 1954-1990, Kemaliye 1955-1990

Şekil: 1.8 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Ortalama Yıllık Yağış Miktarlarının Aylara Dağılışı.

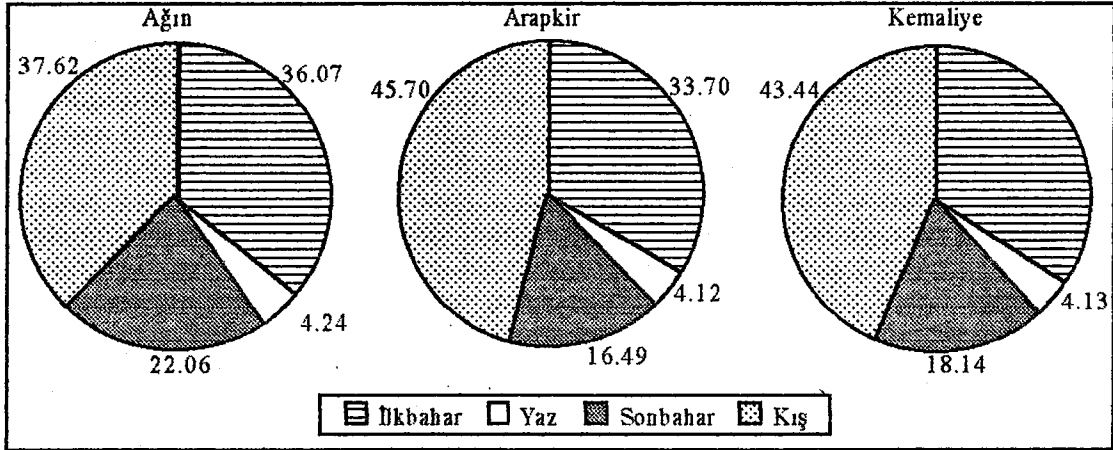

Her üç istasyonda da kıştan sonra en yağışlı mevsim ilbahardır. Yıllık yağışın Ağın'da % 36.1'i, Arapkir'de % 33.7'si, Kemaliye'de ise % 34.3'ü ilkbahar mevsiminde görülmektedir. Yağışların Ağın'da % 13.6'sı Nisan ayında, Arapkir'de % 13'ü, Kemaliye'de ise % 13.2'si Mart ayında gerçekleşmiştir. Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de yağışların en az düştüğü mevsim yazdır. Yağışların Ağın'da % 4.2'si, Arapkir'de % 4.1'i, Kemaliye'de ise % 4.1'i bu mevsimde gerçekleşmiştir. Her üç yerleşmede de en az yağışlı ay Ağustos olup, yıllık yağışın Ağın'da % 0.2'si, Arapkir'de % 0.4'ü, Kemaliye'de ise % 0.3'ü bu ayda düşmüştür.

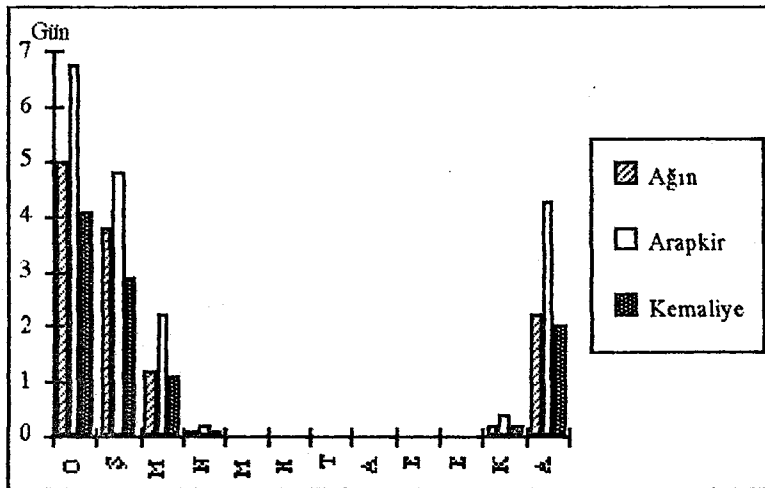
Ağın, Arapkir ve Kemaliye istasyonlarında yıllık yağışın büyük bir miktarının kış ve ilkbahar aylarına rastlaması ve yaz yağışlarının düşüklüğü alandaki yağış rejiminin Akdeniz yağış rejimine benzer bir özellik taşıdığını göstermektedir (Şekil:1.9).

Şekil: 1.9 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Ortalama Yağışların Mevsimlere Dağılışı

KAR YAĞIŞI: Alanda kar yağışı Kasım ayında başlamakta ve Nisan ayında son bulmaktadır. Kar yağışlı gün sayısı Ağın'da 12.4, Arapkir'de 18.7, Kemaliye'de ise 10.4'dür (Tablo:1.6, Şekil:1.10).

Şekil: 1.10 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Kar Yağışlı Günler Sayısı.

En fazla kar yağışlı gün sayısı Arapkir'de 6.8, Ağın'da 5, Kemaliye'de ise 4.1 gün ile Ocak ayında görülürken onu yağışlı gün sayısı açısından Şubat ayı izlemektedir.

Tablo:1.6 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Kar Yağışlı ve Karla Örtülü Günler Miktarı.

Ağın - Arapkir Kemaliye	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
A/Kar yağ. gün say.	5	3.8	1.2	0.1							0.2	2.2	12.4
A/ Kar ört. gün say.	10.8	10.6	2.8	0.1							0.3	4.6	29.2
Ar./Kar yağ. gün say.	6.8	4.8	2.2	0.2							0.4	4.3	18.7
Ar/ Kar ört. gün say.	25.7	23.5	16.3	1.0							1.0	14.1	81.6
K/Kar yağ. gün say.	4.1	2.9	1.1	0.1							0.2	2.0	10.4
K/ Kar ört. gün say.	10.4	10.5	4	0.2							0.7	5.6	31.4

Kaynak: DMİGM Ağın 1964-1990, Arapkir 1954- 1990, Kemaliye 1955- 1990

1.3 - HİDROGRAFİK ÖZELLİKLER

Sahada fazla miktarda su kaynakları bulunmasına rağmen bunlardan sadece merkezlerin gelişimini etkileyenlerden, Fırat Nehri (Keban Baraj gölü), Kozluk, Göz dereleri ile merkezlerin çevrelerindeki diğer küçük dereler değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Ağın Kasabasının, nüfus ve ekonomik açıdan gerilemesine büyük ölçüde etki eden Keban Barajı, Fırat Nehri'ni oluşturan Karasu ve Murat nehirlerinin birleştikleri Koguşbükü denilen yerin yaklaşık 10 km güneyinde, Keban Bogazının başlangıç yerinde yapılmıştır. Barajın su toplamasıyla çevredeki 845 metrenin altındaki sahalar su ile kaplanmış ve Bugün yağışların azlığı veya çokluğuna göre baraj kot seviyesi 830 ile 845 metreler arasında değişiklik göstermektedir.

Barajın su toplamasıyla birlikte sahada Kemaliye Kasabasının kuzeyinde, Ağın Kasabasının batısında, Arapkir'in Güneydoğusunda olmak üzere üç adet önemli körfez meydana gelmiştir. Baraj gölü Kemaliye hattına doğru pek fazla bir değişiklik yaratmazken, en fazla değişikliği tarımsal alanların işgali nedeniyle güney kesimdeki Ağın ve Arapkir yerleşmelerinde yaratmıştır.

Barajla birlikte bugün tam kullanılmayan Kemaliye'den Keban'a kadar uzanan bir hat boyunca gölde ulaşım potansiyeli ortaya çıkmış durumdadır. Bu potansiyel Kemaliye ve Ağın'ı ekonomik açıdan oldukça fazla etkilemiş, bilhassa Ağın ulaşım problemini 1980 yılına kadar çözemediğinden daha çok zarar görmüştür. Baraj ile birlikte Ağın Kasabası (ilçesi) büyük ölçüde tarımsal arazilerini sulara terk ederek bir yarımada haline geldiğinden ekonomik açıdan oldukça fazla etkilenmiştir. Tarımsal toprakların yok olmasına karşı, alanda önceden çok az bir öneme sahip olan balıkçılık faaliyetleri, barajdan sonra gelişme göstermiş ve bunun yanı sıra bir turizm potansiyeli ortaya çıkmıştır. Günümüzde pek önem taşımayan bu potansiyelin gelecekte buraların gelişmesine katkı sağlayacağını söyleyebiliriz.

Ağın Kasabasının alansal gelişimini engelleyen diğer akarsu kaynakları ise, Beyelması ve Andırı dereleridir. Kasaba iki derenin Keban Baraj Gölüne karıştığı vadi içinde yer almaktadır. Bunlardan Beyelması Deresi kaynağını kasabanın kuzeyinde yer alan, Beyelması Köyünün kuzeybatı kesimindeki Karadağ'daki karstik kaynaklardan almakta ve Beyelması Köyünü geçtikten sonra kuzey batı istikametinde ilerleyerek, kasabanın kuzey kesimine ulaşmaktadır. Ağın Kasabasının batı kesimindeki kaynaklardan beslenen Andırı Deresi bu yönde kasabaya girer ve iki dere kasabanın güney kesiminde birleşerek Keban Baraj Gölüne ulaşırlar.

Topografyanın silikliği yatakları fazla derin olmayan akarsuların vadi tabanlarında, bahar yağışları ve kar erimeleri nedeniyle sık sık taşkınların meydana gelmesi ayrıca kuzeybatı ve batı kesimde yerleşmeye imkan vermeyen eğimli alan nedeniyle kasaba bu yönlerde gelişme gösterememiştir.

Arapkir Şehrini etkileyen Kozluk Çayı, kaynağını volkanik kökenli Yama Dağından alır ve kuzeybatıdaki volkanik sahayı geçtikten sonra Arapkir'in kuzey kesimine ulaşır. Buraya ulaşmadan önce kuzeybatı kesimde eski Arapkir'in kurulduğu vadi içinden geçen Göz Deresini de kendisine katan akarsu, kuzey kesimden baraj gölüne ulaşır.

Arapkir Şehrinin ilk kuruluş yeri olan Göz Vadisi içindeki Göz Deresi, kaynağını Göz mevkindeki karstik kaynaktan sağlar, vadiyi geçtikten sonra kuzey doğu yönünde Kozluk Çayı ile birleşir. Bu derenin geçtiği vadinin kenar kesimleri oldukça dik olduğundan yerleşmeye imkan vermezken, taban kesimindeki geniş saha yerleşmeye müsaittir. Bu nedenle şehrin ilk kuruluşu bu vadinin üstündeki kalede başlamış daha sonra vadi yamacında gelişmesini sürdürmüştür. Zamanla nüfusun artışı ve kuruluş gelişme de anlattığımız nedenlerden dolayı alanın yetersiz kalması sonucunda şehir bugünkü mevkinde taşınmıştır.

Şehrin bugünkü yerinde de gelişimini engelleyen, kaynaklarını batıdaki Yama Dağından alan Berenge ve Salınca isimli iki dere bulunmaktadır. Bunlardan Salınca Deresi şehrin kuzeyinden geçerek güneydoğu kesimde, şehrin güneyinden geçen Berenge Deresiyle doğudaki Top Tepenin güney kesiminde birleşerek bir vadiye girer ve buradan da Keban Baraj Gölüne ulaşır. Kuzeydeki Salınca Deresi, bahçelik alanlar ve dere yatağı nedeniyle, kuzey kesim ile şehir merkezi arasında yerleşilmeyen bir alan meydana getirdiğinden, yerleşim alanları arasında bir boşluk ortaya çıkmıştır. Güneydeki Berenge Deresi önemli tarımsal arazilerin bulunduğu kesimden geçer ve buradaki tarım alanlarının sulanmasında önemli ölçüde rol oynar. Şehinsel gelişmeyi burada da tarımsal alanlar sekteye uğratmaktadır.

Kemaliye Kasabası Fırat Vadisi içinde yer aldığından bu nehrin etkisi, kasabanın kuruluş ve gelişmesi açısından önemli ölçüde rol oynamıştır. Kargapazarı Dağlarının kuzey batı eteklerinden ve Dumlu dağlarının güney yamaçlarından toplanan su ile doğan Karasu

Fırat'ın kollarından birini teşkil eder. Akarsu doğubaty yönünde ilerlerken geçtiği alanlardaki bir takım dereleride kendine katarak (Daphan suyu, Tuzluca çayı vb.) yoluna devam eder . Erzincan Ovasında güney doğu-kuzey batı doğrultusunda akan nehir, ovanın güneybatı doğrultusunda Kemah boğazına girer, Kemaliye kuzeyinde bir dirsek yaparak, kuzey batı - güney doğu yönünü alır ve Keban Baraj Gölü'ne ulaşır.

Kasaba kuzey batı-güney doğu yönünde uzanan Fırat Vadisinin genişlediği bir alanda ve vadinin batı kesiminde yer almaktadır. Kasabanın kurulduğu alanın arka yani batı kesimi oldukça dik olduğundan buralardan çıkan bir takım karstik kaynaklar, eriyen kar ve yağmur sularının akışa geçerek Fırat Nehrine ulaştığı bir takım derecikler ve kuru dere yatakları bulunmaktadır ki bunlardan birisi de Kadıgözü karstik kaynağıdır. Kasabanın batı kesimindeki Taşdibi Mahallesinden çıkan kaynak, kasabanın içme suyunu da karşılar. Ayrıca bu kaynak suyundan kanallar yapılmak suretiyle kasabanın içindeki bahçeler de sulandığından, suların Fırat Nehrine ulaştığı bir çok derecikler yer almaktadır. Bunlardan en büyüğü kasabayı doğu batı doğrultusun da keserek Fırat Nehrine ulaşan Kadıgözü deresidir. Derenin, Fırat Nehrine karıştığı kesimdeki dik yamaç ve yatak çevresi yerleşmeye uygun değildir. Kasabanın esas yerleşim alanından geçen batı kesimine kanal inşaa edilmiş olduğundan derenin çevreye yapacağı olumsuz etki ve vereceği zararlar önlenmiştir.

Diğer dereler olarak, kasabanın güney kesimindeki Bahçe ve Arıki mahallelerinin sınıırını teşkil eden, kaynağını batıdaki yüksek sahalardan (karstik kaynaklardan) sağlayan Koçan Deresi ile Bahçe Mahallesi güneyinden Fırat'a karışan Arıki Deresini sayabiliriz.

1.4 -TOPRAK ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ

Yöre toprakları, yarı kurak bir iklim ve buna bağlı olarak ortaya çıkmış, step-kuru orman vejetasyonuna göre belirlenmiştir. Sonuçta alçak plato yüzeyleri ile yüksek kısımlar arasında farklı toprak tipleri ortaya çıkmıştır (Tonbul, 1989,211). Alanda Kahverengi topraklar hakim olmakla beraber küçük sahalar oluştursada diğer toprak tiplerine de rastlanmaktadır.

Ağın, Beyelması Köyü, Şenpınar Mahallesi ve çevresindeki volkanik kökenli kayalar ile şistler üzerinde Kalkersiz Kahverengi Orman, Kozluk Çayı Vadisi ve Çitköy çevresindeki eğimli yamaç eteklerinde ve vadi yamaçlarında birikinti konileri üzerinde Kolloviyal, Göz vadisi, Kemaliye kesimi, Kozluk Çayı Vadisinde Litosol, Arapkir'in kuzey ve kuzey batısı ile Kemaliye'nin doğu ve batısındaki yüksek alanlarda ise dağ ve çayır topraklarına rastlanmaktadır.

Ağın Kasabası ve çevresinde kahverengi topraklar hakim durumdadır. Kasabanın içinde bulunduğu vadi boyunca II. sınıf, doğu ve güney kesim de VI. sınıf, kuzey ve kuzey batıda ise IV. sınıf araziler yer alır. Kasabanın yer aldığı vadi her türlü bitki yetiştirmeye müsait olmasına rağmen, doğu ve batı kesimi eğim nedeniyle orta şiddette erozyona maruz kaldığından verimliliği daha da azalmaktadır. Sürüme elverişli olmayan bu alanlarda mera ve ağaçlık saha olarak kullanım yoğunlaşır. Batıdaki IV. sınıf araziler ise taşlılık ve orta derecedeki erozyon nedeniyle sınırlı tarım yapılabilen alanlardır.

Arapkir Şehrinin bulunduğu kesimde III. sınıf, şehrin kuzeyinde VII. sınıf, güney ve batısında ise IV. sınıf araziler yer alır. Şehrin bulunduğu alan Berenge ve Salmca dereleri ile sulandığından bahçelikler önemli yer tutar. Eskişehirin yer aldığı Göz Vadisinin, yamaç kesimleri taşlık ve kayalık olmasına rağmen Göz Deresiyle sulanan vadi tabanında bahçelik alanlar olarak dikkati çeker. Bunun dışındaki yerler taşlık alanların yoğunlaştığı VIII. sınıf arazilerdir.

Fırat Vadisi içinde yer alan Kemaliye kesiminde taşlık ve kayalık alanların fazlalığı nedeniyle VII. sınıf araziler geniş yer kaplarlar. Kasabanın doğu, batı ve üst kesimleri eğim sebebiyle erozyonun etkisi altındadır ve ana kaya yüzeyde bulunduğundan tarımsal yönden uygun değildirler. Kasabanın bulunduğu kesimde taraçalar vasıtasıyla kazanılan alanlar Kadıgözü ve diğer dereler vasıtasıyla sulandığından bahçecilik faaliyetleri yürütülür.

1.5 - BİTKİ ÖRTÜSÜ ÖZELLİKLERİ:

Yarı kurak iklim şartlarının hüküm sürdüğü sahada, bitki özelliğini iklim şartları, litoloji, toprak durumu ve antropojen faktörler belirlemektedir. Alanda ormanlar yakacak vb. gibi çeşitli kullanım faaliyetleri sonucunda yok olduğundan bu tahrip edilen alanlarda orman yerini büyük ölçüde antropojen steplere bırakmıştır.

Tahripten arda kalmış yerlerde orman sınırı 950 ile 1750 metreler arasında değiştiği için alanda orman kalıntılarına yağışın ve toprak örtüsünün uygun olduğu insan etkinliğinin azaldığı sahalarda rastlanmaktadır. Ardıç ve meşe türü ağaçların yoğunluk arzettiği bu tip orman kalıntıları Arapkir ve Ağın'ın kuzey kesimlerinde görülür.

İklim, litoloji, yükselti ve antropojen faktörlerin etkisiyle sahamızda ilkbaharda yeşillenen, sıcakların bastırmasıyla birlikte kuruyan keven, sığır kuyruğu, deve diken, yayşan otu, gelincik, kekik gibi bitkilerin yoğunluk kazandığı step formasyonu geniş alanlar kaplamaktadır.

Çevreye göre daha nemli şartlar sunan vadi tabanı ve akarsu kenarlarında söğüt, kavak, çınar gibi ağaçlar ile böğürtlen tipi doğal bitkiler haricinde elma, armut, dut, ceviz, badem gibi kültür bitkileri sıkça görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ ÇEVRE

ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUS COĞRAFYASI ÖZELİKLERİ

2.1.1. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'DE NÜFUSUN GELİŞİMİ

Ağın, Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerinin ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle beraber, Arapkir ve Kemaliye'nin kuruluşunun X.- XI. yüzyıllara kadar gittiği tahmin edilmektedir.

Nitekim "İbni Bibi'nin 1281 tarihine doğru yazdığı Selçukiler vekayinamesinde ve Bizans kaynaklarında Arabrakes olarak adı geçen yerleşmenin" (Darkot,1965,553) bugünkü Arapkir olabileceği tahmin edilirken, Kemaliye'nin kuruluşu da, Jorke tarafından X.-XI. yüzyıllar arası olarak verilmekte (Jorke,1896,333), fakat Ağın'ın kuruluş tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

İlk çağlardan beri yerleşmeye sahne olmuş bölgede yer alan yerleşmeler, Ortaçağ'da, İran ve Bizans arasında el değiştirmiş, XI. yüzyılda Selçukluların, XII. yüzyıldaki Timur istilasından itibaren de (XV. yüzyılda) Osmanlı Devleti yönetimine dahil olmuşlardır.

Kuruluşlarının X.-XI. yüzyıla kadar indiği tahmin edilen Arapkir ve Kemaliye yerleşmeleri hakkındaki ilk nüfus bilgileri XVI. yüzyıla ait olup, daha eski tarihli bilgiler mevcut değildir. Arapkir "1518 yılında 8606 nüfusa sahip " (Halaçoğlu, 1990, 218) bir yerleşme merkezidir ve Ağın ile Kemaliye de kendisine bağlı yerleşmeler durumundadırlar (Kırzıoğlu , 1963, 17. Tuğlacı, 1985, 112).

XV.yüzyılda Evliya Çelebi, Kemaliye'nin 1000 eve sahip bir yerleşme olduğunu belirtir ki; (Çelebi,1986,169) her haneyi ortalama beş kişi kabul edersek, o dönemde Kemaliye'de yaklaşık 5000- 6000 nüfus bulunduğunu söyleyebiliriz.

Anadolu'nun önemli ticaret şehirlerinden sayılan Tokat ve Amasya'nın, XVI. ve XVII. yüzyıllar da 30.000 ile 25.000 nüfusa sahip oldukları (Aktüre, 1975, 110-112) gözönünde bulundurulursa, 8606 nüfuslu Arapkir ve 5000 nüfuslu Kemaliye'nin bu nüfus miktarları ile büyük ve önemli birer yerleşme merkezi olduklarını söylemek mümkündür.

Bu dönem içinde, Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerinin fazla nüfus barındırmalarının nedenini, yerleşmelerin ticaret yolları üzerinde bulunuyor olmasında aramak gerekir. Çünkü; Anadolu'da doğu-batı istikametinde uzanan kervan yollarının en önemlisi, Antalya ve Alanya limanlarından, Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas üzerinden Erzincan ve İran'a gitmekteydi ki, bunlardan; Malatya ile Elazığ'a giden yolun, Divriği ve Arapkir üzerinden geçmesi (Şahin, 1985, 27) nedeni ile " XV. yy'dan itibaren, Divriği - Arapkir - Harput ve Harput - Arapkir - Kemaliye - Kemah - Erzincan arasındaki ticaret yollarının gelişmesi "(Tuğlacı, 1985, 273), (Şekil:2.1) tarımsal potansiyelleri oldukça zayıf olan, Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerinin,

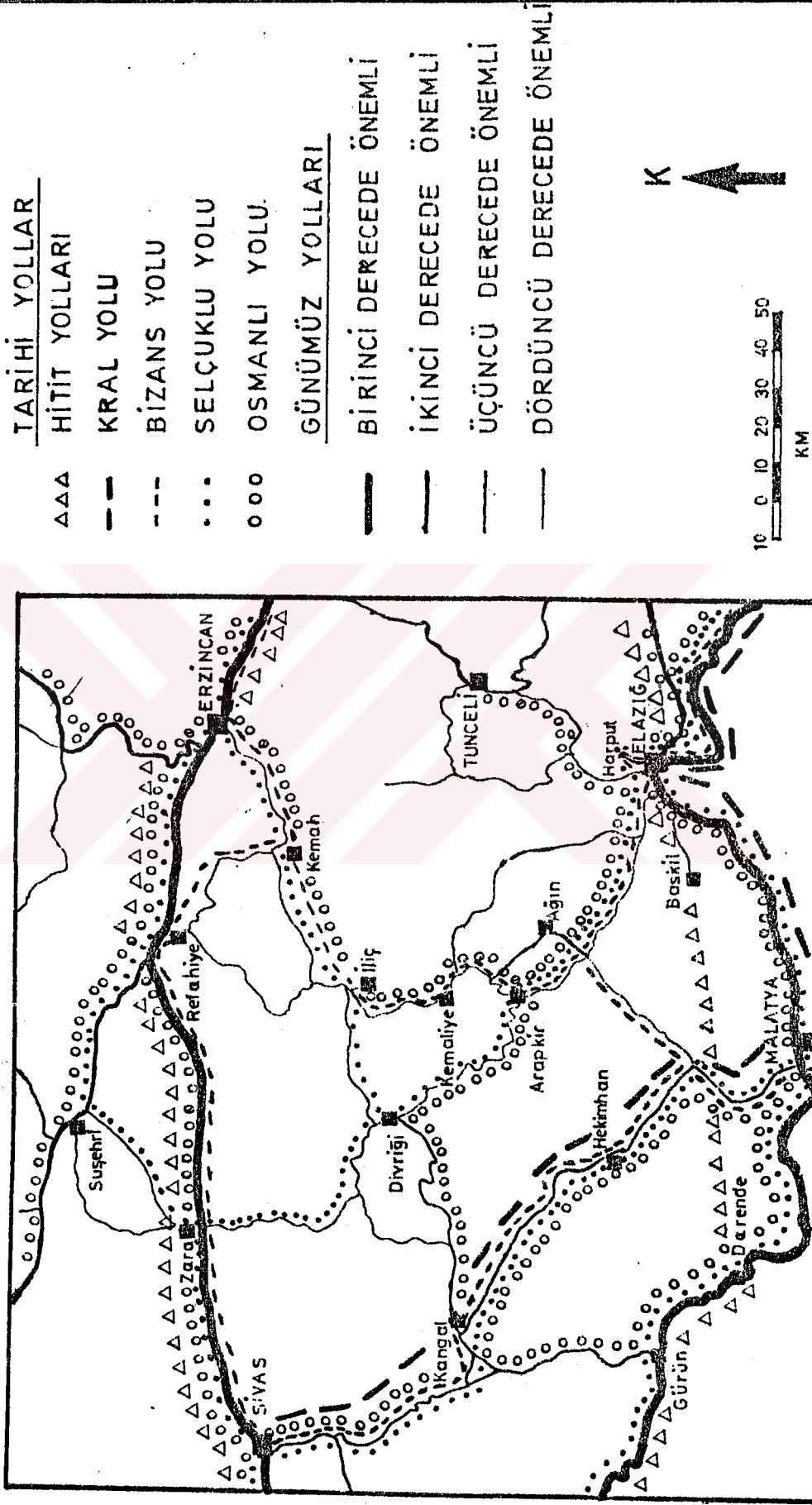
bu transit kervan yoluna bağlı olarak, ticari açıdan gelişmelerine ve o dönem şartları içinde oldukça büyük nüfus miktarlarını bünyelerinde barındırabilmelerine imkan tanımıştır. Arapkir, hem Divriği hem de Kemaliye zerinden Erzincan'a ulaşan yolların kavşak noktasındaki avantajlı konumunda etkisiyle çevresindeki yerleşmelerin merkezi olma özelliği göstermektedir. Örneğin "1701 yılında, Kemaliye ve Ağın yerleşmeleri kendisine bağlı sancak merkezi statüsünde idi " (Halaçoğlu, 1988, 48).

Nitekim; bu ticaret yolunun gelişme veya duraklamasına bağlı olarak yerleşmelerin nüfuslarında artışlar ve düşüşler meydana gelmiştir. Kemaliye ve Ağın hakkında hiç bir bilgi vermeyen Brant, 1836 yılında Arapkir'de 6000 ev bulunduğunu belirtir ki; her haneyi ortalama beş kişi kabul edersek, o tarihlerde Arapkir yerleşmesinde yaklaşık 25000 - 30000 kadar nüfusun yaşamış olabileceğini söyleyebiliriz. Öte yandan, üç yıl sonra (1839), Ainsworth Arapkir'i 8.000 nüfuslu bir yerleşme olarak verdiğinden, Brant'ın, 1836 yılındaki verisi ile Ainsworth'un 1839 yılındaki verisi arasında bir çelişki hemen dikkati çeker. Zira, üç yıl önce yaklaşık 25000 -30000 civarında olması gereken nüfusun, üç yıl sonra 8000 olarak verilmesi, ya üç yıl içinde yerleşmeden büyük miktarlarda nüfusun bazı sebeplerle başka yerlere gittiğini, ya da verilen bilgilerde bir yanlışlık olduğunu göstermektedir. Eldeki veriler işığında bu yıllar arasında yerleşmede tahminen 10000 - 15000 civarında nüfusun bulunabileceğini söyleyebiliriz.

1844 yılında Texier: Kemaliye'de 2700 ev bulunduğunu belirtir ki, bu verilere göre de Kemaliye'nin yaklaşık 13.000 - 14000 nüfusu bünyesinde barındırmış olduğunu söylemek mümkündür. Taylor, Arapkir'in 1868 yılında 35000 nüfuslu bir yerleşme olduğunu belirtirken, yerleşmenin nüfusu 1871 yılındaki salnamede 13421, 1880 yılındaki salnamede ise 8207 nüfus ve 3348 hane olarak verilir (Yurt Ansiklopedisi, 1982, 2499).

1887 tarihli (H.1305) Ma'mrat'l Azîz Salnâmesi'nde, Arapkir 6065 hane 15157 nüfus, Kemaliye 7863 hane 16658 nüfusa, Ağın da, Kemaliye'ye bağlı 370 hanelik 1549 nüfusa sahip bir bucak merkezi olarak verilirken (1305, 212-221), yine aynı salnamede Arapkir'in kendisine bağlı köylerle beraber toplam nüfusunun 29352, Kemaliye'nin ise Ağın dahil olmak üzere toplam 46270 kişilik nüfusa sahip olduğu yazılır. Cuinet 1891 yılındaki eserinde Arapkir'i 20000, Kemaliye'yi 19000, Ağın'ı ise 800 nüfusa sahip yerleşmeler olarak belirtmektedir (Cuinet, 1891, 361-366). (Tablo: 2.1)

ŞEKİL:2.1 TARİHİ DÖNEMLERDE VE GÜNÜMÜZDE
AĞIN - ARAPKIR VE KEMALİYE ÇEVRESİNDEKİ ULAŞIM AĞI

KAYNAK: Cumhuriyetin 50. Yılında Karayollarımız Kitabından Tadilen.

Tablo: 2.1 Ağın, Arapkir ve Kemaliye Yerleşmelerinin Belirli Yıllardaki Nüfus Durumu (1887-1894)

YILLAR	AĞIN			KEMALİYE			ARAPKİR		
	ŞEHİR	KİR	TOPLAM	ŞEHİR	KİR	TOPLAM	ŞEHİR	KİR	TOPLAM
1887	1549	***	* * *	16658	29612	46270	15157	14195	29352
1891	800	***	* * *	19000	41919	60919	20000	49507	69507
1894	***	***	* * *	10000	26000	36000	20000	12593	32553

Kaynak: Yerleşmelerin nüfus miktarları ,1887 (1305) yılı Ma'mûrattü'l Azîz Salnâmesi,1891 yılı Cuinet, 1894 yılı Şemseddin Sami'den alınmıştır.*** Bu tarihlerde Ağın yerleşmesi hakkında veri bulunmamaktadır.

Salnamelerden 1892 (H.1310) yılına ait olanında Arapkir 31344 nüfus ve 3485 haneye sahip bir yerleşme merkezi olduğu belirtilirken, Kemaliye yerleşmesinin hane sayısının verildiği, nüfus miktarının verilmediği dikkati çeker. Bu dönemde Kemaliye 2187 hanelik bir yerleşmedir ki, o dönemde Kemaliye'nin yaklaşık 10000-11.000 kişilik nüfusu bünyesinde barındırdığını söyleyebiliriz (1310,124,199).

Şemseddin Sami, 1894 yılında yazdığı eserinde Kemaliye'yi merkez nüfusu 10.000 kişi, Ağın Nahiyesi de dahil toplam 36.000 kişi, Arapkir'i merkez nüfusu 20.000 kişi olmak üzere toplam 32.553 nüfusa sahip yerleşmeler olarak göstermektedir (Sami, 1894, 1019, 3142) (Tablo:2.1). Jorke, 1896 yılındaki yazısında, Arapkir hakkında hiç bir bilgi vermezken, Kemaliye'yi 15.000 nüfuslu, Ağın'ı ise 150 Türk ve 20 yabancı aileye sahip 170 hanelik bir yer olarak belirtir (Jorke, 1896, 332-333).

Tarih içinde, merkezlere ait nüfus verilerinin farklılığının nedenlerini, belirli dönemlerde ortaya çıkan asayiş bozuklukları ve konar göçerlerin faaliyetlerinde aramak gerekir. Nitekim; XVI. yy'da Halep Türkmenleri'nin Arapkir, Amasya, Sivas sancaklarında yaylayıp, kışı Antalya ile Şam arasındaki bölgede geçirmeleri (Halaçoğlu, 1988, 25) nedeniyle, bunların ticari faaliyetlerini merkezlerde yapmaları, merkezlerin ticari faaliyetlerini geliştirmeye yardımcı olduğu gibi, bir kısmının da buralarda ikamet etmiş olmaları, merkezlerin nüfuslarının belirli dönemlerdeki artış veya eksilişine sebep olabilir. Merkezlerin nüfusca gerilemelerinde bu konar göçerlerin doğurduğu huzursuzlukların büyük oranda etkili olduğunu söylememiz mümkündür. Mesela XVII. yy'da bu alanlarda ikamet eden Japovalı, Yarçekanlı, Mürdlü gibi aşiretlerin buralarda yaptıkları asayişsizlikler nedeniyle Rakka'ya sürülmesi ve orada iskanlarının sağlanması için Arapkir'e ferman gönderilmesi de" (Halaçoğlu, 1988, 48, 113) görüşlerimizi destekler niteliktedir.

Sonuç olarak; belirli tarihlerde verilen nüfus miktarları farklılık taşımaya rağmen, Ağın haricindeki, diğer yerleşmelerin XV.yy'dan XVIII. yy sonuna kadar oldukça fazla miktarlarda nüfus barındırdıklarını ve önemli birer ticaret merkezi niteliğini taşıdıklarını söyleyebiliriz. Yerleşmelerin Cumhuriyet Dönemi başında, eski yıllarda sahip oldukları nüfus miktarlarını koruyamadıkları görülür. Yerleşmelerin, geçmişe yıllara nazaran nüfus kaybetmelerinin nedenini, Osmanlı Devleti'nin katıldığı I.Dünya Savaşında, savaş esnasında

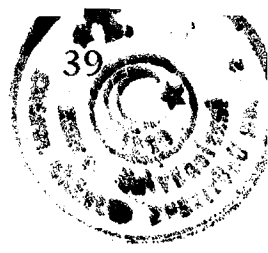
ve öncesinde ülkede bulunan azınlıkların yaptığı katliamlarda ve nihayet bağımsızlık için yaptığımız Kurtuluş Savaşında aramak gerekir.

Gerek I. Dünya Savaşı, gerekse Kurtuluş Savaşı'nda, oldukça fazla miktarda nüfus kaybedilmiş, öte yandan bilhassa I. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş zamanında azınlıkların gerçekleştirdikleri isyan ve katliam olaylarıyla büyük miktarda nüfus kayıpları olmuştur (Ermeniler, 1895 yılında Arapkir'de, 1896 yılında Kemaliye'de isyan çıkarmışlar, bu isyanda yerleşmelerdeki bir çok yer yakılıp yıkılmıştır). Bunun yanında, azınlıkların savaş zamanında ve sonunda ülkeyi terk etmeleri, savaşlardaki büyük kayıplar, ticaret ve eski kervan yollarının önemini kaybetmesi vb. faktörler nedeni ile nüfusta oldukça fazla miktarda azalmalar meydana geldiğinden, tüm Türkiye'de olduğu gibi alanımızda da nüfus azalmıştır (Tezel, 1986, 88-90. Doğanay, 1994, 144-145).

Tezel de, bu dönemlerdeki nüfus azalmasının en büyük ölçüde kentlerde meydana geldiğini açıklayarak, 1927 yılında, 1880 yıllarında sahip oldukları nüfus miktarlarını koruyamayan yerleşmeler içinde Arapkir'i de saymaktadır (Tezel, 1986, 90). Nitekim Arapkir'de, 1887 yılında merkezde 15.157, kırsal alanda 14.195 olmak üzere toplam 29.352 olan nüfus, 1891 yılında 20.000 merkez, 49.507 kır olmak üzere toplam 69.507 yükselmiş, yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı merkez ve kır nüfusu düşüş göstererek, 1927 yılında merkez 6.782 ve nihayet 1935 yılında 6.810 inmiştir (Tablo:2.1, 2.2).

Yine aynı şekilde 1887 yılında merkez 16.658, kır 28.063 olmak üzere toplam 44.721 olan Kemaliye nüfusu; 1891 yılında merkez 19.000, kır 41.919 olmak üzere toplam 60.919'a yükselmişken, aynı sebeplerden ötürü 1927 yılında 5.428 merkez, 17.114 kır, toplam 22.542'ye, 1935 senesinde 3.545 merkez, 15.144 kır olmak üzere toplam 18.689'a Ağın merkezi ise 1887 yılındaki 1.549'luk nüfus miktarını koruyamıyarak, 1935 yılında 1.068 gerilemiştir (Tablo:2.1, 2.4, 2.6).

Arapkir'de 1935 yılında merkezde yaşayan nüfus oranı % 22.7, kırsal kesimde yaşayan nüfus oranı % 77.3'ken, Kemaliye'de bu oranlar % 19 , % 81, Ağın'da ise bucak merkezi olarak % 20.3'e, % 79.7'dir. Aynı yıllarda, Türkiye'de , şehrsel nüfus oranı % 17, kırsal nüfus oranı % 83'dü (Selen,1945, 99) ve merkezlerin durumlarının da Türkiye geneline uyduğu ve her üç yerleşmede de, bu tarihlerde kırsal alanda yaşayan nüfusun , şehrsel kesimde yaşayan nüfus miktarından oldukça fazla olduğu dikkati çekmekteydi.

Tablo: 2.2 Arapkir İlçesinde Yıllara Göre Nüfusun Gelişimi ve Şehir Kır Nüfus Oranı (1927-1990)

YILLAR	ŞEHİR	KIR	TOPLAM	ŞEHİR %	KIR %
1927	6782				
1935	6810	23221	30031	22.7	77.3
1940	6843	17229	24072	28.4	71.6
1945	6684	16928	23612	28.3	71.7
1950	6739	17888	24627	27.4	72.6
1955	6431	14436	20867	30.8	69.2
1960	6865	15644	22509	30.5	69.5
1965	7056	15933	22989	30.7	69.3
1970	7793	16499	24292	32.1	67.9
1975	8436	15380	23816	35.4	64.6
1980	8630	14004	22634	38.1	61.9
1985	8531	12666	21197	40.2	59.8
1990	10420	10255	20675	50.4	49.6

Kaynak: DİE tarafından hazırlanan nüfus istatistiklerinden alınmıştır.

Tablo: 2.3 Arapkir İlçesinde Nüfusun Dönemler Arası Artış Miktarı, Artış Oranı ve Yıllık Artış Hızı (1927-1990)

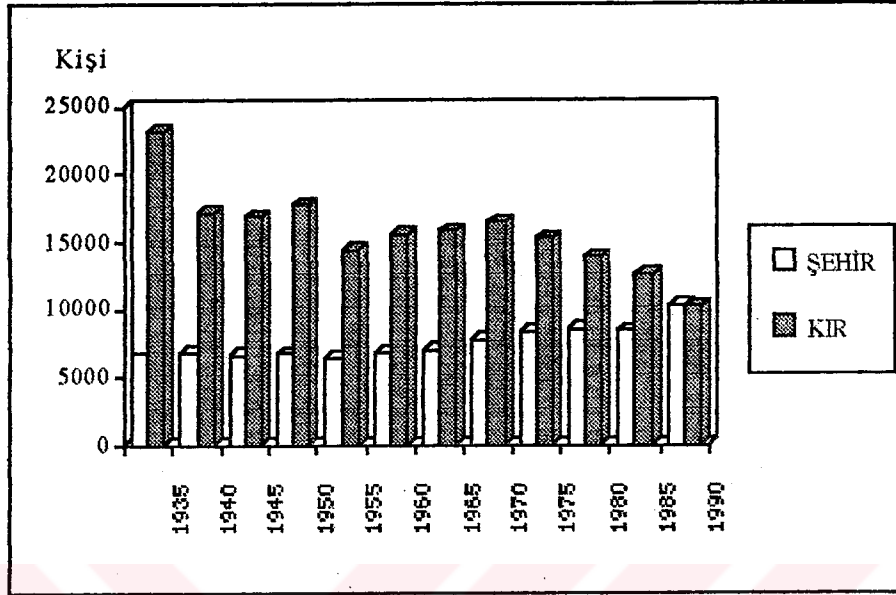
Dönemler	ŞEHİR			KIR			TOPLAM	
	Artış Mik.	Artış Oranı %	Artış Hızı %0	Artış Mik.	Artış Oranı %	Artış Hızı %0	Artış Mik.	Artış Oranı %
1927-1935	28	0.4	0.5					
1935-1940	33	0.5	1.0	-5992	-25.8	-59.7	-5959	-19.8
1940-1945	-159	-2.3	-4.7	-301	-1.7	-3.5	-460	-1.9
1945-1950	55	0.8	1.6	960	5.7	11.0	1015	4.3
1950-1955	-308	-4.6	-9.4	-3452	-19.3	-42.9	-3760	-15.3
1955-1960	434	6.7	13.1	1208	8.4	16.1	1642	7.9
1960-1965	191	2.8	5.5	289	1.8	3.7	480	2.1
1965-1970	737	10.4	19.9	566	3.6	7.0	1303	5.7
1970-1975	643	8.3	15.9	-1119	-6.8	-14.0	-476	-2.0
1975-1980	194	2.3	4.5	-1376	-8.9	-18.7	-1182	-5.0
1980-1985	-99	-1.1	-2.3	-1338	-9.6	-20.1	-1437	-6.3
1985-1990	1889	22.1	40.0	-2411	-19.0	-42.2	-522	-2.5
1935-1950	-71	-1.0	-0.7	-5333	-23.0	-15.8	-5404	-18.0
1950-1990	3681	54.6	10.9	-7633	-42.7	-13.9	-3952	-16.0
1935-1990	3610	53.0	7.7	-12966	-55.8	-14.9	-9356	-31.2

Nitekim o yıllarda, kırsal kesimde yaşayanların miktarı, Kemaliye'de 15.144 (% 81), Arapkir'de 30.031 (% 77.3), Ağm'da ise 4.203 (% 79.7), merkezlerde yaşayan nüfus miktarları ise Kemaliye'de 3.545, Arapkir'de 6.810, Ağm'da ise 1.068 idi (Tablo:2.2, 2.4, 2.6 Şekil: 2.2, 2.3, 2.4).

Tüm Türkiye'de olduğu gibi alanımızda da 1930-1940 yılları arasında nüfus artışının yavaş seyretmesinin ana nedeni " Anne baba olacak yaştaki nüfusun savaşta ölmesi ve

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında doğum sayısının azlığı ve çocukların daha az hayatta kalmalarıdır "(Shorter,1982,18). Bu nedenlerden dolayı 1940 yılında şehir, kırsal nüfus oranı

Şekil: 2.2 Arapkir'de Şehir ve Kırsal Nüfusunun Yıllara Göre Gelişimi

Tablo: 2.4 Kemaliye İlçesinde Yıllara Göre Nüfusun Gelişimi ve Şehir Kırsal Nüfus Oranı (1927-1990)

YILLAR	ŞEHİR	KIR	TOPLAM	ŞEHİR %	KIR %
1927	5428	17114	22542	24.1	75.9
1935	3545	15144	18689	19.0	81.0
1940	3275	11824	15099	21.7	78.3
1945	3442	13608	17050	20.2	79.8
1950	3709	15292	19001	19.5	80.5
1955	2821	15059	17880	15.8	84.2
1960	2652	13900	16552	16.0	84.0
1965	2384	12651	15035	15.9	84.1
1970	2510	10739	13249	18.9	81.1
1975	3014	10155	13169	22.9	77.1
1980	2614	9535	12149	21.5	78.5
1985	3007	8314	11321	26.6	73.4
1990	2044	7004	9048	22.6	77.4

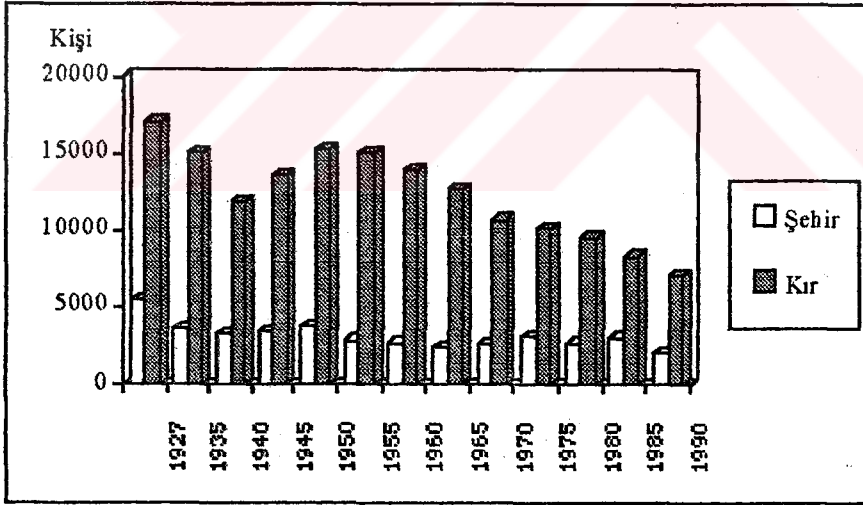
Kaynak: DIE Nüfus İstatistikleri.

Arapkir'de % 28.4, % 71.6, Kemaliye'de % 21.7, % 78.3, Ağın'da ise % 19.3 ile % 80.7 olarak gerçekleşmiştir. Arapkir, Kemaliye ve Ağın'da önemli bir nüfus artışı olmamasına rağmen, Arapkir ve Kemaliye'de merkezde yaşayanların oranlarının yükselmesi ve kırsal yaşayanların oranlarının azalmasının ana nedeni, 1935 -1940 yılları arasında her üç yerleşmenin de idari açıdan bazı değişiklikler yaşamalarındandır.

Tablo : 2.5 Kemaliye İlçesinde Nüfusun Dönemler Arası Artış Miktarı, Artış Oranı ve Yıllık Artış Hızı (1927-1990)

Dönemler	ŞEHİR			KIR			TOPLAM	
	Artış Miktarı	Artış Oran %	Artış Hızı %0	Artış Miktarı	Artış Oran %	Artış Hızı %0	Artış Miktarı	Artış Oran %
1927-1935	-1883	-53.1	-53.3	-1970	-13.0	-15.3	-3853	-20.6
1935-1940	-270	-8.2	-15.8	-3320	-28.1	-49.5	-3590	-23.8
1940-1945	167	4.9	9.9	1784	13.1	28.1	1951	11.4
1945-1950	267	7.2	14.9	1684	11.0	23.3	1951	10.3
1950-1955	-888	-31.5	-54.7	-233	-1.5	-3.1	-1121	-6.3
1955-1960	-169	-6.4	-12.4	-1159	-8.3	-16.0	-1328	-8.0
1960-1965	-268	-11.2	-21.3	-1249	-9.9	-18.8	-1517	-10.1
1965-1970	126	5.0	10.3	-1912	-17.8	-32.8	-1786	-13.5
1970-1975	504	16.7	36.6	-584	-5.8	-11.2	-80	-0.6
1975-1980	-400	-15.3	-28.5	-620	-6.5	-12.6	-1020	-8.4
1980-1985	393	13.1	28.0	-1221	-14.7	-27.4	-828	-7.3
1985-1990	-963	-47.1	-77.2	-1310	-18.7	-34.3	-2273	-25.1
1927-1950	-1719	-31.7	-16.6	-1822	-10.6	-4.9	-3541	-15.7
1950-1990	-1665	-44.9	-14.9	-8288	-54.2	-19.5	-9953	-52.4
1927-1990	-3384	-62.3	-15.5	-10110	-59.1	-14.2	-13494	-59.9

Şekil: 2.3 Kemaliyede Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Gelişimi

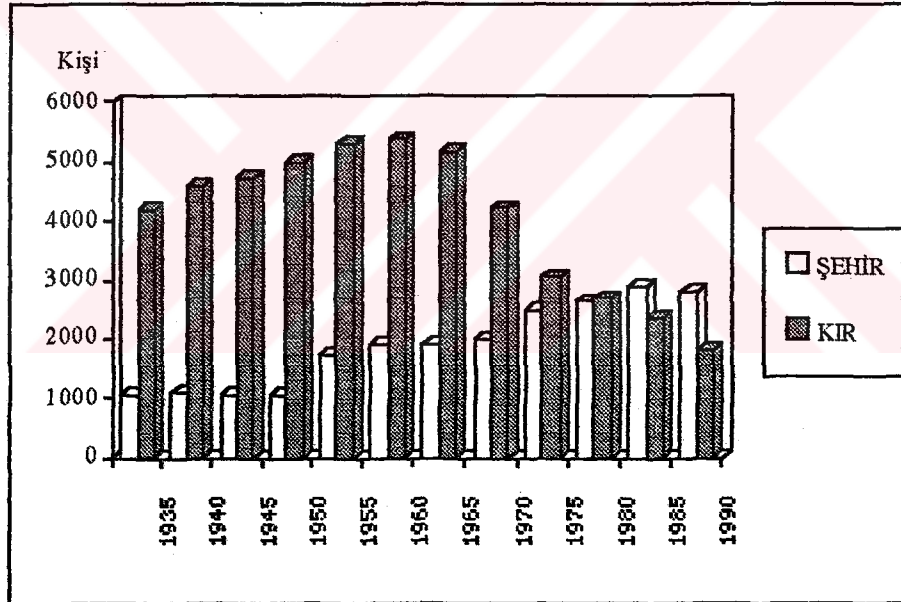
Bu yıllarda, önceden Elazığ'a bağlıyken, Malatya'ya devredilen Kemaliye'nin, bu defa Malatya'dan alınıp, Erzincan'a bağlanması ve bu değişiklik esnasında, Kemaliye'ye bağlı Ağın'ın, Arapkir'e, Arapkir'de bulunan Dutluca'nın ve Çemişgezek'e ait olan Başpınar'ın, Kemaliye'ye bağlanması, Kemaliye'ye bağlı İliç'in buradan ayrılması nedeniyle Arapkir ve Kemaliye'nin, kır nüfus miktarlarındaki azalmadan dolayı, yerleşmelerin şehir nüfus oranlarının genel nüfus oranı içinde yükselmesinden kaynaklanmaktadır.

Tablo:2.6 Ağın İlçesinde Yıllara Göre Nüfusun Gelişimi ve Şehir Kır Nüfus Oranı (1935 - 1990)

YILLAR	ŞEHİR	KIR	TOPLAM	ŞEHİR %	KIR %
1935	1068	4203	5271	20.3	79.7
1940	1098	4604	5702	19.3	80.7
1945	1068	4731	5799	18.4	81.6
1950	1058	4991	6049	17.5	82.5
1955	1723	5309	7032	24.5	75.5
1960	1926	5380	7306	26.4	73.6
1965	1926	5178	7104	27.1	72.9
1970	2002	4211	6213	32.2	67.8
1975	2500	3051	5551	45.0	55.0
1980	2651	2704	5355	49.5	50.5
1985	2900	2366	5266	55.1	44.9
1990	2794	1831	4625	60.4	39.6

Kaynak: DİE Nüfus İstatistikleri.

Şekil : 2.4 Ağın'da Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Gelişimi

Arapkir merkez nüfusunun 1940-1945 yılları arasında 6.849'dan 6.684'e, Kır nüfusunun ise 17.229'dan 16.928'e düştüğü görülür. Bu dönemde merkez nüfusunun % 2.3, kır nüfusunun da % 1.7 oranında, yine aynı şekilde Ağın merkez nüfusunun 1.098'den 1.068'e kısaca % 0.9 oranında gerilemesinde II Dünya Savaşı'nın dolaylı etkisi olmuştur.

Tablo: 2.7 Ağın İlçesinde Nüfusun Dönemler Arası Artış Miktarı, Artış Oranı ve Yıllık Artış Hızı (1935 - 1990)

Dönemler	ŞEHİR			KIR			TOPLAM	
	Artış Miktarı	Artış Oranı %	Artış Hızı %0	Artış Miktarı	Artış Oranı %	Artış Hızı %0	Artış Miktarı	Artış Oranı %
1935-1940	30	2.8	5.5	401	9.5	18.2	431	8.2
1940-1945	-30	-2.7	-5.5	127	2.8	5.4	97	1.7
1945-1950	-10	-0.9	-1.9	260	5.5	10.7	250	4.3
1950-1955	665	62.9	97.5	318	6.4	12.4	983	16.3
1955-1960	203	11.8	22.3	71	1.3	2.7	274	3.9
1960-1965	0	0.0	0.0	-202	-3.8	-7.7	-202	-2.8
1965-1970	76	3.9	7.7	-967	-18.7	-41.3	-891	-12.5
1970-1975	498	24.9	44.4	-1160	-27.5	-64.4	-662	-10.7
1975-1980	151	6.0	11.7	-347	-11.4	-24.1	-196	-3.5
1980-1985	249	9.4	18.0	-338	-12.5	-26.7	-89	-1.7
1985-1990	-106	-3.7	-7.4	-535	-22.6	-51.3	-641	-12.2
1935-1950	-10	-0.9	-0.6	788	18.7	11.5	778	14.8
1950-1990	1736	164.1	24.3	-3160	-63.3	-25.1	-1424	-23.5
1935-1990	1726	161.6	17.5	-2372	-56.4	-15.1	-646	-12.3

Ağın merkez nüfusu, 1945- 1950 dönemlerinde % 0.9 azalma gösterirken, gerek Kemaliye'nin gerekse Arapkir'in hem merkez, hem de kırsal nüfustaki artışları dikkati çeker. Bu dönemde Arapkir merkezin, yıllık %0 1.6 artış hızı ile % 0.8 oranında, Kemaliye merkezinin de yıllık %0 14.9 artış hızı ve % 7.2'lik artış oranları ile merkez nüfusları artmıştır (Tablo:2.3, 2.5, 2.7). Bu artış sebebiyle 1945-1950 yılları arasında Arapkir'in merkez nüfusu 6.684'den 6.739'a, Kemaliye'nin nüfusu da 3.442'den 3.709'a yükselmiştir. Aynı dönemlerde Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerinin nüfusu artarken, Ağın merkez nüfusu % 0.9 oranında azalma göstererek 1.068'den, 1.058'e inmiştir.

Bu dönem içinde (1945-1950) tüm yerleşmelerin, kır nüfuslarında farklı oranlarda artışlar meydana geldiğinden, Arapkir kır nüfusu yıllık %0 11 artış hızı ve % 5.7'lik artış oranı ile 1945 yılında 16.928 olan kır nüfusu 1950 yılında 17.788'e, Kemaliye kır nüfusu da % 11'lik artışla 13608'den, 15292'ye, Ağın'ın ki de % 5.5'lik artış oranı ile 4.731'den, 4.991'e yükselmiştir. Yerleşmelerin; kır nüfusları, merkez nüfuslarına nazaran daha fazla arttığından şehir, kır nüfus oranları 1945 yılına göre azalma göstererek, 1950 yılında Ağın'da % 17.5, % 82.5, Arapkir'de % 27.4, % 72.6, Kemaliye'de % 19.5, % 80.5 olarak gerçekleşmiştir (Tablo:2.2, 2.4, 2.6.Şekil: 2.2, 2.3, 2.4).

Kemaliye ve Arapkir'in hem merkez hem de kırsal kesiminde 1950 -1955 döneminde nüfus azalmaları, Ağın'da ise merkez ve kır nüfusunda bir artış dikkati çeker. Bu dönemde Ağın merkez, yıllık %0 97.5 artış hızı ve % 62.9 'luk artış oranı ile 1950 yılında 1.058 olan nüfusu, 1955 yılında 1.723' e yükselmiştir. Bu yükselmede, Ağın'ın 1954 yılında Elazığ'a bağlı bir ilçe haline getirilmesi ve yakınında bulunan Akpınar, Şenpınar, Başpınar köylerinin mahalle olarak Ağın'a bağlanmasının etkisi fazladır. Bazı kırsal yerleşmelerin (Akpınar,

Başpınar, Şenpınar) Ağın merkezine bağlanmasına rağmen, kırsal kesimdeki nüfus artışının yüksek olmasından dolayı kırsal kesimdeki nüfus 1955 yılında da artış göstermiştir. Bu sebepten Ağın kırsal nüfusu ise yıllık %0 12.4 artış hızı ve % 6.4'lük artış oranı ile 1950 yılında 4.991'den 1955 yılında 5.309'a yükselmiştir.

Arapkir'de 1950-1955 döneminde merkez % 4.6 , kır ise % 19.3 oranında nüfus kaybettiğinden, 1950'de 6739 olan merkez nüfusu, 1955'de 6431'e, 17.818 olan kır nüfusu ise Ağın'ın ilçe olmasıyla birlikte bazı köylerin kendisinden alınması nedeni ile 1955'de 14.436'ya düşmüştür.

Kemaliye'de de merkez nüfusunun % 31.5, kır nüfusunun ise % 1.5 oranında azalmasıyla 1950 yılında 3.709 olan merkez nüfusu 1955 yılında 2.821'e, 15.282'i olan kır nüfusu ise 15.059'a inmiştir. Kır nüfusunun merkez nüfusuna nazaran daha fazla nüfus kaybetmesinden dolayı şehir kır nüfus oranı, kır lehine bir gelişme gösterdiğinden şehir kır nüfus oranı 1955 yılında Kemaliye'de % 15.8'e, % 84.2 olarak gerçekleşmiştir.

Arapkir'de merkez kır'a nazaran daha az oranda nüfus kaybettiğinden, şehir kır nüfus oranı bir önceki döneme göre merkez lehine gelişme göstermiş ve merkez nüfus oranı % 30.8 , kır nüfus oranı ise % 69.2'ye ulaşmıştır. Ağın'da merkezin, kırsal kesime nazaran daha fazla nüfus kazanması, şehir kır nüfus oranının merkez lehine gelişmesine neden olduğundan, şehir kır nüfus oranı 1950 yılına göre yükselerek, 1955 yılında % 24.5, % 75.5 olarak gerçekleşmiştir.

Arapkir'de, gerek merkezde gerekse kırsal kesimde, 1955-1960 döneminde bir nüfus artışının olduğu dikkati çeker. Bu dönemde merkez (şehir) yıllık %0 13.1 artış hızı ile % 6.7 oranında artış göstererek ,1955 yılında 6431 olan nüfus, 1960 yılında 6865'e, kır nüfusu ise yıllık %0 16.1 artış hızı ve % 8.4 oranındaki artış miktarı ile 1955 yılında 14436'dan 1960 yılında 15644'e yükselmiştir. Arapkir'de her iki kesimdeki nüfus artışı şehir kır nüfus oranında büyük farklılık oluşturmadığından , şehir kır nüfus oranı 1960 yılında % 30.5 (şehir), % 69.5 (kır) olarak gerçekleşmiştir.

Aynı dönemde Kemaliye'de merkez nüfusu % 6.4, kır nüfusu ise % 8.3 oranında azalma gösterdiğinden, 1955 yılında 2821 olan merkez nüfusu, 1960 yılında 2.622'ye, 1955 yılında 15.059 olan kır nüfusu ise 13.900'e inmiş, ve 1960 yılında şehir kır nüfus oranı % 16, % 84 olmuştur.

Ağın merkez nüfusu ise yıllık %0 22.3 artış hızı ve % 11.8 artış oranıyla artığından 1955 yılında 1323 olan merkez nüfusu, 1960 yılında 1926'ya, kır nüfusu da yıllık % 02.7 artış hızı ve % 1.3 oranındaki artış miktarıyla yükselerek 5309'dan, 5380 çıkmış ve merkezin kırsal kesime nazaran daha fazla nüfus kazanması nedeniyle Ağın'da toplam nüfus içinde

şehir ve kır nüfus oranları 1955 yılına göre merkez lehine gelişme gösterdiğinden 1960 yılında % 26.4 (şehir), % 72.6 (kır) olmuştur.

Arapkir merkez nüfusu, 1960-1965 yılları arasında yıllık %0 5.5 artış hızı ve % 2.8 artış oranı ile 6.865'den 7.056'ya, kır nüfusu ise yıllık %0 3.7 artış hızı ve % 1.8 artış oranı ile 15.644'den 15.933'e yükselmiş olduğundan, 1965 yılında Arapkir'de, toplam nüfus içinde merkez nüfus oranı artarak % 30.7, kır nüfus oranı ise azalarak % 69.3 gerilemiştir.

Bu dönemlerde Kemaliye merkez nüfusu % 11.2 oranında, kır nüfusu ise % 9.9 oranında nüfus kaybettiğinden ,1960 yılında 2.652 olan merkez nüfusu, 1965 yılında 2.384'e, 16.552 olan kır nüfusu ise 1965 yılında 15.035 düşmüştür. Gerek merkez gerekse kırsal kesimde nüfusun azalması nedeniyle, şehir kır nüfus oranı % 15.9 (şehir), % 84.1 olmuştur. Bu durum Kemaliye'den dışarıya olan göç hareketlerinin daha da arttığını göstermektedir.

Öte yandan Ağın merkez nüfusunda artış olmazken, kır nüfusunda gerçekleşen % 3.8 oranında ki bir azalma nedeniyle 1960 yılında 5.380 olan Ağın kır nüfusu 1965 yılında 5.178'e inmiş, merkez ile kır nüfusu arasındaki oranda merkez lehine yükseldiğinden şehir kır nüfus oranı % 27.1 ve % 72.9 olarak gerçekleşmiştir.

Arapkir'de merkez nüfusu; 1965-1970 döneminde yıllık %0 19.9 artış hızı ve % 10.4 artış oranı ile 7.056'dan 7.793' e, kır nüfusu ise %0 7 yıllık artış hızı ve % 3.6 artış oranıyla 15.933'den 16.499 yükselmiştir. Merkez kırsal kesime nazaran daha fazla miktarda nüfus kazandığından, toplam nüfus içinde merkez nüfus oranı artarak 1970 yılında % 32.1'e ulaşırken, kır nüfus oranı ise azalarak % 67.9'a gerilemiştir.

Aynı dönemde Kemaliye merkez nüfusunda artış olurken, kır nüfusunda azalmalar meydana gelmiştir. Nitekim merkez nüfusu bu dönemde yıllık %0 10.3 artış hızı ve % 5 artış oranı ile artarak, 1965 yılında 2.384 olan merkez nüfusu, 1970 yılında 2.510'a yükselmiş, Kır nüfusu ise % 17.8 oranında azalarak 1970 yılında 15.035 den, 13.249'a inmiştir. Bu dönemde merkezin nüfus açısından gelişimi ve kırın nüfus kaybetmesi nedeni ile toplam nüfus içinde merkez nüfus oranı % 18.9'a yükselirken, kır nüfus oranı ise % 81.1'e düşmüştür.

Ağın'da merkez nüfusunda artış olurken, Keban Barajı yapımı dolayısıyla arazisi sular altında kalan kırsal yerleşmelerin nüfus kaybetmesi nedeni ile kırsal kesimde nüfus azalmıştır. Bu dönemde; merkez nüfusu yıllık %0 7.7 artış hızı ve % 3.9 artış oranı ile 1.926'dan 1970 yılında 2.002'ye yükselmiş, Kır nüfusu ise % 18.7 oranında düşüş göstererek 7.104'den 1970 yılında 6.213'e inmiş, böylece toplam nüfus içinde merkez nüfus oranı 1970 yılında % 32.2'ye yükselirken, kır nüfus oranı ise % 67.8'e gerilemiştir.

Arapkir kırsal kesiminden göçlerin 1970 -1975 yılları arasında daha da hızlandığını görüyoruz. Bu dönemde merkez %0 15.9 yıllık artış hızı ve % 8.3 lük artış oranı ile 7.793'den 8.436'ya yükselirken, kır nüfusu % 6.8 oranında nüfus kaybettiğinden, şehir kır nüfus oranı merkez lehine gelişme göstererek % 35.4'e yükselmiş ,kır nüfusu ise % 64.6'ya gerilemiştir. Bu dönemde merkezin 643 kişi kazandığı, kır nüfusunun ise 1119 kişi kaybettiği göz önünde tutulursa merkez nüfusunun, kır nüfusunun etkisiyle değilde, kendi iç gelişmesi ile nüfus kazandığını ve kırsal nüfusun merkezden ziyade başka yerlere gittiğini söyleyebiliriz.

Aynı dönemde Kemaliye merkez nüfusunun % 16.7 oranında artarak 2510'dan 3014'e yükselmesi, kır nüfusunun ise % 5.8 oranında azalarak 13249'dan 13169 inmesi nedeniyle şehir kır nüfus oranı merkez lehine geliştiğinden 1975 yılında şehir kır nüfus oranı % 22.9 (şehir), % 77.1 (kır) olarak gerçekleşmiştir.

Ağın merkez nüfusu, Keban Barajı istimlak'ı sırasında ödenen paralarla Ağın'da kurulmuş olan Ağın dericilik sanayine ait fabrikanın hizmete girmesi nedeniyle % 24.9 oranında artarak 2002'den 1975 yılında 2500 yükselmiştir.Bazı kırsal yerleşmelerin arazilerinin baraj suları altında kalmasıyla bu yerleşmelerin geçim sahası daraldığından, kırsal kesimde yaşayan nüfus başka yerlere göç etmiş ve kırsal nüfus % 27.5 oranında azalma göstererek 6213'ten 5551'e inmiş, bu arada kırsal kesimdeki nüfusun düşmesi ve merkezin nüfus kazanması nedeni ile şehir kır nüfus oranı 1975 yılında % 45 şehir, % 55 kır olarak gerçekleşmiştir.

Arapkir de merkez nüfusu 1975-1980 döneminde %0 4.5 yıllık artış hızı ve % 2.3 artış oranı ile 8436 dan 8630 yükselmiş, kır nüfusu ise % 8.9 oranında azalarak 15380'den 14004 düşmüştür. Merkezin nüfus kazanması ve kırın nüfus kaybetmesi sonucunda Arapkir'de şehir kır nüfus oranı merkez lehine yükselerek % 38.1 şehir, % 61.9 kır olmak üzere değişmiştir.

Bu dönemde Kemaliye'de hem merkez hem de kırsal nüfusta bir azalma dikkati çeker. Merkez nüfusu % 15.3, kır nüfusu ise % 6.5 oranında gerileme göstermiş ve 1975 yılında 3015 olan merkez nüfusu 2614'e, 10155 olan kır nüfusu da 9535'e gerilemiştir. Merkezin kırsal kesime göre daha fazla nüfus kaybetmesi sonucunda şehir kır nüfus oranı kır lehine 1975 yılına göre bir ilerleme göstermiş ve kırsal nüfus % 78.5 oranına ulaşmıştır.

Ağın merkez nüfusu sanayi tesisine bağımlı olarak bir gelişme gösterirken, kır nüfusu ise aksine azalma göstermiştir. 1975- 1980 döneminde merkez nüfusu % 6 oranında artarak 2500'den 2651'e yükselmiş, kır nüfusu ise % 11.4 oranında azalarak 5551'den 5355'e inmiştir.

Arapkir ilçesinde 1980 - 1985 döneminde hem merkez nüfusunda hem de kırsal kesimdeki nüfusta bir azalma meydana gelmiştir. Fakat merkezdeki nüfus azalması kırsal kesimdeki nüfus azalmasına nazaran daha az miktardadır. Bu dönemde merkez nüfusu % 1.1 oranında gerileyerek 8630'dan, 8531 indiği halde, kır nüfusu % 9.6 oranında nüfus kaybederek 14004'den 12666'ya inmiştir. Merkezin kır'a nazaran daha az nüfus kaybetmesi nedeniyle, şehir nüfus oranı bir önceki yıla göre yükselerek 1985 yılında % 40.2 olmuş, kır nüfusu ise azalarak % 59.8 oranına gerilemiştir.

Ağın merkez nüfusu ise % 9.4 oranında artış göstererek 2651'den 2900 yükselmiş, kır nüfusu ise % 12.5 oranında azalarak 5355'den, 5266'ya inmiştir. Bu nedenle de şehir kır nüfus oranı 1985 yılında merkez lehine % 55.1'e yükselmiş, kır nüfus oranı da % 44.9'a gerilemiştir.

1980- 1985 döneminde Kemaliye'de merkez nüfusu % 13.1 oranında artarken, kır nüfusu da % 14.7 oranında gerilemiştir. Bu artış nedeni ile merkez nüfusu 2614'den 3007'ye yükselmiş, kır nüfusu ise 12149'dan 11321'e düştüğünden şehir kır nüfus oranı 1985 yılında % 22.6 şehir, % 73.4 kır olmuştur.

Arapkir'de 1985-1990 yılları arasında merkez en yüksek nüfus artışına sahne olurken, kırsal kesimdeki nüfus önceki yıllardaki düşüşünü sürdürmüştür. Şehirde yapılan yatırımların (yüksekokulun açılması, küçük sanayideki gelişmeler vb.) etkisiyle, şehir 1923-1990 dönemleri arasındaki en yüksek artış oranını elde ederek yıllık %0 40 artış hızı ve % 22.1'lik artış oranı ile 8531'den, 10420'ye yükselmiş, Kırsal nüfus ise % 19'luk bir gerileme ile 12666'dan 10255 düşmüştür. Kırın fazla oranda nüfus kaybetmesiyle şehir kır nüfus oranı ilk defa şehir lehine ilerleme göstermiş ve 1990 yılında şehir % 50.4'lük, kır ise % 49.6'lık nüfus oranına sahip olmuştur.

Kemaliye'de bu dönemde, hem kır da hem de merkezde nüfus azalması meydana geldiğinden, merkez nüfusu % 47.1 oranında azalarak 3007'den 2044'e, kır nüfusu ise % 18.7 oranındaki azalma ile 11321'den 9048'e inmiş, merkezdeki nüfus düşüşü kıra nazaran daha fazla olduğundan, kır nüfus oranı artış göstererek 1990 yılında % 77.4 yükselmiş, merkez nüfus oranı da % 22.6'ya gerilemiştir.

Ağın'da da Kemaliye'de olduğu gibi bu dönemde hem merkez hem de kırsal nüfusta bir azalma meydana gelmiştir. Merkez nüfusu % 3.7 oranında azalma ile 2900'den, 2794'e, kır nüfusu ise % 22.6 oranında azalarak 2366'dan 1831'e inmiş ve merkez nüfusu kır nüfusuna oranla daha az miktarda azalma gösterdiğinden, 1990 döneminde merkez nüfus oranı % 60.4, kır nüfus oranı da % 39.6 olmuştur.

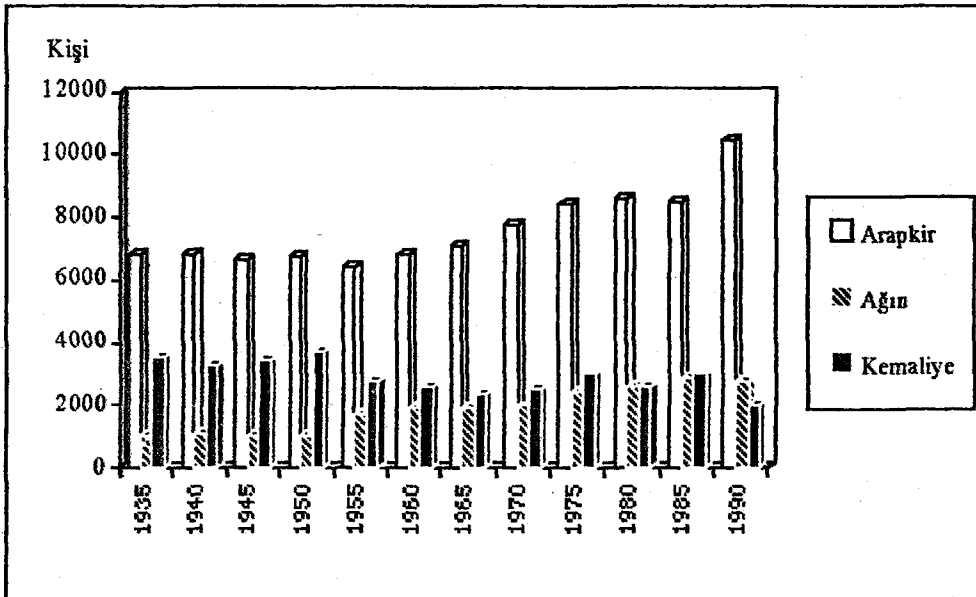
Sonuç olarak 1927 - 1950 yılları arasında her üç yerleşme merkezinde de nüfus gelişmesi yavaş olmuştur. Bu dönemler arasında yerleşmelerin merkez nüfuslarında ufak salınımlarla artışlar ve düşüşler olmasına rağmen 1950 yılında merkezler 1927 yılındaki nüfus miktarlarını koruyamamışlar ve Arapkir % 0.6, Kemaliye % 31.7, Ağm ise % 0.9 oranında nüfus kaybetmişlerdir. Aynı dönemlerde, Arapkir % 23, Ağm ve Kemaliye'de % 10 oranlarında kırsal kesimlerinden nüfus kaybetmişlerdir (Tablo:2.8.Şekil:2.5).

Tablo : 2.8 İlçe Merkezlerinin Belirli Yıllardaki Nüfus Gelişimi (1927 - 1990)

YILLAR	ARAPKİR		KEMALIYE		AĞIN	
	Nüfus	Artış Oranı %	Nüfus	Artış Oranı %	Nüfus	Artış Oranı %
1927	6782		5428			
1935	6810	0.4	3545	-34.7	1068	
1940	6843	0.5	3275	-7.6	1098	2.8
1945	6684	-2.3	3442	5.1	1068	-2.7
1950	6739	0.8	3709	7.8	1058	-0.9
1955	6431	-4.6	2821	-23.9	1723	62.9
1960	6865	6.7	2652	-6.0	1926	11.8
1965	7056	2.8	2384	-10.1	1926	0.0
1970	7793	10.4	2510	5.3	2002	3.9
1975	8436	8.3	3014	20.1	2500	24.9
1980	8630	2.3	2614	-13.3	2651	6.0
1985	8531	-1.1	3007	15.0	2900	9.4
1990	10420	22.1	2044	-32.0	2794	-3.7

Kaynak: DIE Nüfus İstatistikleri.

Şekil: 2.5 Ağm, Arapkir ve Kemaliye'nin Şehir Nüfuslarının Yıllara Göre Gelişimi

Türkiye'de; 1950 yılından sonra iç göç hareketinin hızlanmasına bağlı olarak alanımızdaki yerleşmeler de nüfus kaybettiklerinden, 1950-1990 yılları arasında her üç yerleşmenin de kırsal alanlarından % 40-50 oranlarında nüfus azalmıştır. Bu dönemde, ulaşımdaki gelişmeler, ekonomik yetersizlikler nedeniyle Arapkir % 42.7, Ağın % 56.4, Kemaliye % 54.9 oranlarında kırsal kesimlerinden nüfus kaybetmişken, kırsal kesimden giden bu nüfusun bir kısmının yeni yatırımlar nedeniyle bağlı buldukları merkezleri tercih etmeleri sonucunda merkezlerden, Arapkir % 54.6, Ağın % 164 oranında nüfus kazanmış, Kemaliye ise % 44.9 oranında nüfus kaybetmiştir.

2.1.2. AĞIN-ARAPKİR VE KEMALİYE'DE NÜFUS HAREKETLERİ

2.1.2.1.AĞIN - ARAPKİR - KEMALİYE'DE DOĞUM VE ÖLÜMLER

"Nüfusun sayıca değişimine etki eden temel parametrelerden biri de, doğum ve ölümlerdir "(Doğanay,1991,80). Fakat bir alanda nüfusun artışı ve eksilişinde doğum ve ölüm olayının yanında göçlerin de etkisi oldukça fazladır.

Doğum ve ölüm olayları hakkında yeterli istatistiki bilgilere sahip olmamız, bu konu hakkında yeterli yorum yapmamızı engellemekle beraber ilçe sağlık ocağı kayıtları bize konu hakkında az çok bir fikir verebilmektedir.

1994 yılında, Ağın'da 34, Arapkir'de 84, Kemaliye'de ise 34 doğum gerçekleşmiş olduğundan, 1994 yılı genel doğum oranı, Ağın'da %0 92.64, Arapkir'de %0 56.30, Kemaliye'de ise %0 101 olmuştur (Tablo:2.9). 1990 yılında, Türkiye'deki doğum oranının %0 28 olduğu gözönünde tutulursa, çalışma sahamızdaki yerleşmelerin doğum oranlarının Türkiye ortalamasından yüksek değerler gösterdiği dikkati çeker.

Tablo:2.9 Ağın- Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinde Doğum ve Ölüm Miktarlarıyla Oranları (1994)

	Doğum Miktarı	Doğum Oranı %	Ölüm miktarı	Ölüm Oranı %	Nüfus Artış Oranı %
ARAPKİR	84	56.3	32	5.60	50
KEMALİYE	34	101.0	1	0.78	100
AĞIN	34	92.64	7	3.52	89.12

Kaynak: Doğum ve ölüm miktarları, İlçe sağlık müdürlüğü, sağlık ocağı kayıtlarından temin edilmiştir (1994).

Bütün bu sonuçların ışığında yüksek doğum oranları alanın kalkınmamışlığını göstermektedir. Doğum oranları açısından merkezler arasında da büyük farklılıklar vardır. Örneğin genel doğum oranı en yüksek yerleşme olan Kemaliye'yi (%0 101), Ağın (%0 92.64) ve Arapkir (%0 56.30) takip etmektedir. Arapkir'in üç yerleşme içinde en düşük

değere sahip olmasının ana nedeni diğerlerine göre ekonomik açıdan biraz daha güçlü durumda bulunmasıdır.

1994 yılında Ağın'da 7, Arapkir'de 32, Kemaliye'de ise 1 adet ölüm olayı gerçekleşmiş bulunduğundan 1994 yılında genel ölüm oranı, Ağın'da %0 3.52, Arapkir'de %0 5.6, Kemaliye'de ise %0 0.78 olmuştur (Tablo:2.9, 2.10). 1990 yılında Türkiye'deki ölüm oranının %0 6 civarında bulunduğu gözönünde tutulursa alandaki yerleşmelerin ölüm oranlarının Türkiye ortalamasının oldukça altında olduğu görülmekle beraber Türkiye ortalamasına yaklaşan tek yerleşme %0 5.6 oranla Arapkir'dir.

Tablo: 2.10 İlçe Merkezlerinde Yıllara Göre Ölüm Miktarları (1989-1994)

YILLAR	1989	1990	1992	1994
ARAPKİR	58	53	50	32
KEMALİYE	10	10	10	1
AĞIN	5	19	1	7

Kaynak: 1989,1990,19992 DİE Ölüm İstatistikleri, 1994 yılı ilçe sağlık ocağı kayıtları.

Türkiye'deki ölüm oranının 1930 yılında %0 30, 1970 -1975 döneminde %0 10'lara, 1980 yılında %0 8'e, 1990 yılında da %0 6 ya inmiş olması, ülkemizdeki ölüm oranının yıldan yıla düştüğünü göstermektedir. Türkiye genelindeki bu olumlu gelişme alanımızda da kendini göstermiş ve yerleşmelerdeki ölüm oranları azalmıştır. Türkiye genelinde olduğu gibi alanımızda da ölüm oranlarının düşmesine sebep olarak, ortalama yaşam süresinin yükselmesini ve yerleşmelere gerekli sağlık hizmetlerinin götürülmüş olmasını gösterebiliriz. Nitekim 1994 yılında alanımızdaki, her üç yerleşmede de çocuk ölümlerinin görülmemesinin nedenini, son dönemlerde yapılan başarılı aşılama çalışmalarına ve gerekli sağlık hizmetlerinin en ücra yerleşmelere kadar götürülebilmesine bağlayabiliriz.

Yukarıda sıraladığımız sebeplerden dolayı geçmiş dönemlerden günümüze ölüm miktarlarında da önemli ölçüde düşüşler meydana gelmiştir. Nitekim 1989 yılında Arapkir'de 58 olan ölüm sayısının, 1994 yılında 32'ye, Kemaliye'de 10'dan 1'e, Ağın'da ise 5'den 7'ye gerilemesi verilen hizmetlerdeki gelişimin bir sonucudur (Tablo:2.10). Zira 1995 yılının ilk 6 ayında Arapkir Devlet Hastanesinde tedavi gören hastalar içinde ölen hasta sayısının 1 adet olması da fikrimizi destekler niteliktedir.

Herhangi bir yerleşmede, o yerleşme içindeki bir alanda, doğumların az veya çokluğunda, yerleşmede ki nüfusun yaş yapısı, ailelerin eğitim düzeyi, ekonomik durumu, çalıştığı faaliyet kolu vb. faktörler etkili olduğundan, efektif doğurganlık açısından, yerleşmeler ve o merkezlere ait mahalleler arasında dahi büyük farklılıklar bulunmaktadır. Nitekim efektif doğurganlık oranı Arapkir'de %0 348 gibi yüksek değerler gösterirken, Ağın'da %0 344, Kemaliye'de ise %0 320 kadar inmektedir. Bu veriler merkezlerin genel

yapısını aksettirdiğinden mahalle ölçeğine inildiğinde, merkezlerin mahalleleri arasında da büyük farkların olduğu ortaya çıkmaktadır (Tablo: 2.11).

Tablo : 2.11 Yerleşmelerin Mahalle Efektif Doğum Oranları (1994)

ARAPKİR	5 Yaş Altı Çocuk Mik.	15-49 Yaş Kadın Mik.	Oran %0	KEMALİYE	5 Yaş Altı Çocuk Mik.	15-49 Yaş Kadın Mik.	Oran %0
Zorhap	14	24	583	Halilağa	10	20	500
Serge	6	19	316	Ariki	11	37	297
Hezenek	4	23	174	Sandıkbağ	4	13	308
Köseoğlu	27	78	346	Hacıyusuf	7	22	318
Osmanpaşa	17	36	472	Gençağa	15	34	441
Sekisu	10	28	357	İshakpaşa	12	44	273
Şihlar	9	33	273	Bahçe	7	18	389
Mehmetakif	100	235	426	Naip	21	48	438
Y. Ulupınar	10	38	263	Dörtöylağzı	16	47	340
Y.Çöreng	38	99	384	Taşdibi	4	51	78
Y. Yenice	23	73	315	Toplam	107	334	320
Çobanlı	6	21	286				
Göz	1	3	333	AĞIN			
Hocalı	29	104	279	Müd.Hüs.ef.	55	170	324
Yenimah.	98	257	381	Kuzgeçe	14	52	269
A. Yenice	12	64	188	Tataragaşı	14	40	350
A. Ulupınar	4	29	138	Hacıyusuf	40	87	460
A.Çöreng	27	89	303	Uzungil	18	38	474
Berenge	49	126	389	Başpınar	2	7	286
Cömertli	13	42	310	Balcılar	3	10	300
Çarşı	22	71	310	Akpınar	2	15	133
Toplam	519	1492	348	Şenpınar	3	20	150
				Toplam	151	439	344

Kaynak : İlçe Merkezlerinin sağlık ocağı kayıtlarından hesaplanmıştır (1994).

Genelde yerleşmelerin merkezi kesiminde yer alan mahallelerde doğum oranı azlığı, merkez dışındaki kenar mahallelerde ise doğum oranı yüksekliği beklenirken, mahallelerdeki nüfusun, yaş yapısı, eğitim seviyesi vb. unsurların değişiklik göstermesi nedeniyle, doğum oranlarında bir takım farklılıkların olduğu görülür. Mesela Ağın'da, nüfusu fazla olan merkezdeki Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi (1994 yılı toplam nüfusu 598 kişi) doğum oranı %0 324 değerindeyken, nüfusu bu mahalleye göre daha az olan Uzungil Mahallesi, doğum oranı %0 474 gibi yüksek orana çıkmakta, öte yandan; kasabanın dışında yer alan Şenpınar, Akpınar gibi mahalleler de ise nüfus azalması ve genç nüfus azlığının yanında yaşlı ile emekli nüfusun fazlalığı gibi nedenler bu mahallelerdeki doğum oranlarını %0 150 hatta %0 133'lere kadar düşürmektedir.

Kısaca Ağın'da, merkezdeki mahallelerde doğum oranı yüksek, kenardaki mahallelerde düşük bir değer gösterirken, Arapkir'de ise tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Örneğin Arapkir'de merkezden uzakta yer alan kenar mahallelerden 126 nüfuslu Zorhap'ta

doğum oranı %0 583 gibi yüksek değerlerdeyken, merkezde yer alan en fazla nüfuslu Yenimahalle'de (891 kişi) %0 381 inmekte, kenar kesimde bulunan en az nüfuslu Göz Mahallesi'nde ise (24 kişi) %0 333 bulabilmektedir. Yine Kemaliye'de nüfusu en yüksek olan merkez mahallelerinden Taşdıbinde (182 kişi) doğum oranı %0 78 gibi düşük değerler, kenar kesimde bulunan en az nüfuslu Sandıkbağ Mahallesi'nde (52 kişi) ise %0 308 gibi yüksek değerler göstermektedir (Tablo:2.11).

Kısaca merkezlerin kendi aralarında ve yerleşme içindeki mahallelerinde bile doğum oranlarının farklılık göstermesinde, buralarda ikamet eden nüfusun yaş yapısı, uğraştığı faaliyet türü, eğitim seviyesi gibi faktörler büyük ölçüde etkili olmaktadır. Örneğin Ağın'ın Müderris Hüseyin Efendi ile Arapkir'in Yenimahalle ve Hocaali mahallelerinde oturan toplam 252 hane reisinden, 110'unun memur ve işçi olarak görev yapması, öte yandan bunlardan, 31'inin yüksekokul, 61'inin lise, 27'sinin ortaokul, geri kalanının büyük bir çoğunluğunun da ilkokul mezunu olması, doğum oranlarının düşmesine önemli ölçüde katkı sağladığı gibi, kenarda yer alan mahallelerde ise yukarıdaki durumun tersi olarak yükselmeye sebep olduğundan, Arapkir'in, tarım ve hayvancılık ekonomisinin ağırlıkta olduğu Serge (%0 316), Osmanpaşa (%0 472), Göz (%0 333) gibi mahallelerinde ise doğum oranları yükselmektedir.

2.1.2.2. AĞIN - ARAPKİR VE KEMALİYE'DE GÖÇLER

Geniş manada göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere tamamen yahut geçici bir süre için bir iskan ünitesinden diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır (Akkayan,1979, 21, Doğanay 1991, 91, Tümertekin, 1994, 160).

"Bilindiği gibi insanlar geçim imkanları bol ve rahatça yaşama şartları bulunan yerleri ararlar zaman zaman bu özelliklerin azalması insanları yeni yerler aramaya zorlar. böylece kitlelerin yer değiştirmesi olarak ifade edebileceğimiz bir hareket yani göç olayı meydana gelir"(Karaboran,1984,13) ki; bu olayda değişik etmenler rol oynadığından Göçler;

- 1- Doğal nedenlere dayanan göçler,
- 2- Beşeri ve sosyal nedenlere dayanan göçler,
- 3- Ekonomik nedenlere dayanan göçler olmak üzere sınıflandırılmaktadır.

Birinci grupta, daha ziyade tabii afetler (deprem, sel vs.) ve olumsuz doğal şartlar, ikincisinde siyasal ve politik (savaş, sınır değişikliği vs) şartlar, üçüncüsünde ise ekonomik sebepler etkindir. Ayrıca göçler gidiş ve varış yerlerine görede,

- 1-Kırdan kente
- 2-Kentten kıra
- 3- Kırdan kıra

4-Kentten kente şeklinde yapılanlar olarak sınıflandırılırlar.

Araştırmacıların, bir çoğu Türkiye'de iç göçlerin bilhassa şehirleşme hareketlerinin hızlandığı 1950 yılından sonra arttığı fikrinde birleşmekte (Akkayan,1971, 1979, Keleş, 1984, 1990, Tümertekin, 1968, 1971, 1973, Tütengil, 1963, Darkot, 1954, 1961, Öngör, 1961 vd) ve 1950'lere kadar ülkede iç göç hadisesinin yavaş seyretmesini, ülkenin ekonomik ve tarımsal yapısının büyük ölçüde etken olduğunu belirtmektedirler.Araştırmacılar, 1925 yılında aşar sisteminin kaldırılarak yerine, 1926 yılında özel mülkiyet esasının getirilmiş olmasına rağmen yine de Türkiye'de iç göç hareketinin başlamamasının nedenini 1930-1940 yılları arasında Türkiye'deki, milli gelirin büyük bir kesiminin tarımdan sağlanmasına ve işgücünün yine bu kesimde istihdam edilmesine, ayrıca nüfusun büyük bir kesiminin hala kırsal kesimde yaşıyor olmasına bağlamaktadırlar (Tekeli, İlkin, 1988, 37).

Bu durum 1950 yılından sonra artan tarım kredileri, Marshall yardımı, teknolojik gelişme, devletin karayollarına yatırımları ile yavaş yavaş değişmeye başlamış ve iç göçler için uygun bir ortam meydana gelmiştir. Nitekim bu nedenle Türkiye'de doğdukları vilayetler dışında yaşayan nüfus miktarı 1935 yılında % 6.8, 1945 % 9.3, 1950 % 8.3, 1955 % 10.4, 1960 % 11, 1965 % 13.2, 1970 yılında % 21 yükselmiş ve miktar daha da artarak 1985 yılında % 25 ulaşmıştır. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen, Doğu Anadolu'daki nüfusun göç hareketlerine geç katılmasının nedeni olarak, Doğu Anadolu nüfusunun 1923 öncesinde ve sonrasındaki azlığını, bilhassa I Dünya ve Kurtuluş Savaşlarında üretici nitelikteki büyük bir kitlenin savaflara katılmasına, çoğunun da geri dönmemesine bağlayarak, bu olumsuz durumun, üretici gücün azalmasına neden olduğunu ve alanda bir nüfus azlığının baş gösterdiğini, bunun sonucunda ekilebilecek alanların, bilhassa; yabancı unsurların bırakıp gittikleri araziler nedeniyle daha da arttığını, tüm bu sebeplerden dolayı burada ki nüfusun göç hareketlerine katılmadığını belirtmektedirler.

Alanımız da doğal ve ekonomik nedenlere dayanan göç hadisesi, Keban Barajı'nın yapımıyla birlikte başlamış, Arapkir, Ağın ve Kemaliye ilçelerine ait yerleşmelerin arazilerinin bir kısmının tamamen, bir kısmının ise kısmen baraj gölü sahası içinde kalması göç olayını daha da hızlandırmıştır.

Keban Barajı'nın yapımı ile Arapkir'in Kuru, Y.Yabancı ve Ormansırtı köylerinin bir kısım arazileri, Ağın'ın Kaşpınar, Bahadırlar (tamamen), Kopuzlu (Bahadin Mah.), Dürümlü (Çaldıran Mah.), Modanlı (Ayvacık Mah.), Samançay (Gümüşsuyu Mah.), Yedibağ, Beyelması (kısmen), Pulköy (Acuni Mah), Yenipayam (Venk Mah), Öğrendik (Tarlabaşı, Kurtuluş, Höntü, Yahyalı Mah), Ağın Kasabası'nın Şenpınar (Vahşen) Mahallesi, Kemaliye'nin Ergü, Toybelen, Yuva, Yeşilyamaç, Aksögüt, Tuğlu, Kozlupınar,

Gümüşçeşme, Ocak, Yazmakaya, Kışlacık köyleri olmak üzere, yukarıdaki yerleşmelerin arazilerinin bir kısmı tamamen veya kısmen sular altında kaldığından, bu yerleşmeler az veya çok tarımsal arazilerini kaybetmişlerdir (Siler,1976).

Bu olay sonucunda üç ilçeden ne kadar nüfusun etkilendiği veya göç ettiği hakkında elimizde kesin veriler olmamakla beraber barajın su toplamaya başladığı 1972 yılından itibaren tüm bu yerleşmeler bazı istisnalar haricinde nüfus kaybetmişlerdir. Baraj nedeni ile önemli miktarda tarım toprağı kaybeden ve zaten tarım arazileri oldukça sınırlı olan bu üç yerleşmedeki nüfusun, geçim kaynakları iyice daraldığından, geçmişten beri devam eden göç hareketleri daha da artmıştır.

Ağın, Arapkir ve Kemaliye'deki ekonomik nedenli göçlere; tarımsal arazilerin oldukça sınırlı olması, arazilerin veraset yolu ile parçalanması ve aile fertlerinin çoğalması ile geçim şartlarının ağırlaşması neden olmaktadır. Bütün bunların sonucunda topraksız ve az topraklı çiftçi sayısı artmış, böylece çiftçiler de arazilerini yarıcı, ortakçı şeklinde kiraya vererek çalışma amacı ile ya daimi ya da geçici göç hareketlerine katılmışlardır.

Bugün 956 km² bir alan kaplayan Arapkir, 1.168 km²'lik Kemaliye, 264 km²'lik Ağın ilçelerinde, tarım alanı miktarı Arapkir'de 25772 hektar (% 26.95), Kemaliye'de 16835 hektar (% 14), Ağın'da ise 11573 hektar (% 43) olup, bu tarım alanlarının da, Arapkir'de 18503 hektarı (% 71), Ağın'da 4082 hektarı (% 35), Kemaliye'de 2565 hektarı (% 15), nadasa bırakıldığından kullanılabilen tarım alanı miktarı oldukça azalmaktadır. Bunlara ilaveten "Nüfusun devamlı artışı, geçim sıkıntısı, miras yoluyla arazi parçalanmasının sürmesi ve arazi verimliliklerinin giderek azalması da eklenince, bölgede zaten yok denecek kadar az olan ticari tarım, tamamen yetersiz hale gelmiştir"(Doğanay,1991,110). Birde buna küçük arazi sahipliğinin fazlalığı (1981 yılında toplam çiftçi ailesinin içinde 0-25 dekar araziye sahip olanların oranı Arapkir'de % 49, Kemaliye'de % 68, Ağın'da % 60 idi), tarım arazilerinin oldukça parçalı olması (ortalama parsel sayısı 8-16, ortalama parsel büyüklüğü Arapkir 4 dekar, Ağın 5 dekar, Kemaliye 2-4 dekar arası), sulama imkanının sınırlılığı, ticari tarımın azlığı, gibi nedenler de eklenince, alandaki ekonomik yetersizlik açıkça ortaya çıkmaktadır.

İlçelerin genel alanları içinde mera alanlarının % 30-50 gibi büyük oranlara varması , ilk bakışta hayvancılığın alanda önemli bir geçim kaynağı olduğu izlenimini verirse de, buralarda ahır hayvancılığından çok mera hayvancılığının ağırlık taşınması, gelişmenin beklenen düzeyde bulunmadığını gösterir. Öte yandan aşırı otlatma nedeni ile meraların verimsizleşmesi ve emniyet açısından gösterdiği olumsuzluklar (Sarıççek Yaylasında olduğu gibi) nedeni ile yaylaya çıkanlarda azalmalar olmakta, hatta bazı yerleşmeler kendilerine ait yaylaları kiraya vermekteler (Kemaliye'nin Çaldere Köyü 1994 yılında yaylasını 15

milyona kiralamıştır). Bu nedenlerden dolayı hayvancılık ekonomisi oldukça gerilediğinden geçimini bu yoldan sağlayan kırsal kesim, geçimini temin edebilmek için daimi veya geçici olarak göç hareketlerine katılmaktadır.

İşte bu ekonomik yetersizlik sonucunda meydana gelen nüfus kayıpları yerleşmelerin kırsal kesimlerine ait nüfus gelişimi incelendiğinde daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İlçelerin, kırsal nüfus gelişimine bakıldığında 1935-1960 dönemleri arasında kırsal yerleşmelerde nüfus hareketlerinin çok az oranlarda olduğu görülür. Bu dönemler içinde yeni köylerin kurulması ve ufak göç hareketlerinin dışında nüfus değişimi olmadığından Ağın, Arapkir ve Kemaliye merkezlerinin kırsal kesimlerinden fazla bir nüfus kaybı olmamıştır. Çünkü, her üç yerleşmenin de önemli ulaşım akslarından uzak bulunması, o dönem içindeki ulaşım şartlarındaki olumsuzluk, ailece göçleri engellemiş, sadece aile reislerinin göçüne imkan vermiş olduğundan, kırsal kesimden göç eden nüfus miktarı daima düşük düzeyde kalmıştır.

1950 yılından itibaren ulaşım yollarında meydana gelen gelişmelerin Türkiye'de ki göç hareketlerine yaptığı katkıyı alanımızda yapamadığı dikkati çeker. Alanımızda ki göçlerin düşük seviyede kalmasında, merkezlerin kuzey ve güneyinden geçen demiryolu hatlarına uzak konumda bulunmalarının etkisi fazladır. Yakınından geçen Erzurum-Erzincan tren yolu hattı Kemaliye için olumlu katkı sağlamışken, Ağın ve Arapkir'in gerek kuzeyde ki Erzurum- Erzincan, gerekse de güneyde ki Malatya-Elazığ tren yolu hattına uzak bulunmaları, göç olayları açısından olumsuzluk yaratmıştır. Bütün olumsuzluklara rağmen yine de demiryolu ulaşımı göç hareketlerine azda olsa bir katkı sağlamış, bu katkı nedeni ile 1960 yılına kadar yavaş tempoda seyreden göç hareketleri, sonraki dönemlerde temposunu daha da artırmıştır.

Yukarıda saydığımız olumsuzluklar nedeniyle 1935-1940 yılları arasında tüm Türkiye'de olduğu gibi alanımızda da göç hareketleri çok düşük seviyede kalmış ve her üç ilçenin kırsal kesiminde nüfus azalması az olmuştur. Bu dönemde kırsal kesimi nüfus kaybeden ilçeler olarak Arapkir ve Kemaliye dikkat çeker ki, bunun nedeni de 1938 yılında Kemaliye'nin Elazığ'dan alınıp Erzincan'a bağlanması esnasında kendisine bağlı Ağın'ın Arapkir'e, Arapkir'e bağlı olan Dutluca'nın da Kemaliye'ye bağlanması sırasında bazı kırsal yerleşmelerin ilçe değiştirmesindedir. Bu nedenle o dönemde nüfus kaybeden köy sayısı Arapkir'de 2, Ağın'da 6, Kemaliye'de 17 adet olmuştur (Tablo:2.12).

Tablo : 2.12 Ağın, Arapkir ve Kemaliye İlçelerinden Yıllara Göre Nüfus Kaybeden Köy Sayısı (1935 - 1990)

YILLAR	AĞIN	ARAPKİR	KEMALİYE
1935-1940	6	2	17
1940-1945	6	14	27
1945-1950	2	4	30
1950-1955	3	8	39
1955-1960	8	8	31
1960-1965	13	15	46
1965-1970	15	19	52
1970-1975	17	26	43
1975-1980	14	31	38
1980-1985	15	30	48
1985-1990	16	37	44

1940-1945 döneminde nüfus kaybeden köy sayısında bir önceki döneme nazaran biraz yükselme meydana gelmiş ve bu yıllar arasında nüfus kaybeden köy sayısı Kemaliye'de 27, Ağın'da 6, Arapkir'de 14 yükselmiştir. Bu yükselmeye II.Dünya Savaşı nedeni ile uygulanan seferberliğin etkisi fazla olmuştur. Nitekim 1940 yılında yerleşmelerin toplam nüfusu içindeki erkek oranı, savaş nedeniyle Ağın'da % 45, Arapkir'de % 46.4, Kemaliye'de % 42.8 idi ve savaş sonrasında ise yükselerek 1950 yılında Ağın'da % 46.4, Arapkir'de % 47.5, Kemaliye'de ise % 43'e ulaşmıştır.

Savaş halinin son ermesi ve seferberliğin kaldırılması ile erkek nüfusun evlerine dönmelerinden dolayı 1950 yılında ilçelerin nüfus cinsiyet oranlarında yükselmeler meydana geldiği gibi 1945- 1950 yılları arasında, önceki döneme nazaran (1940-1945) nüfus kaybeden köy sayısı da azalarak Ağın'da 6'dan 2'ye, Arapkir'de ise 14'den 4'e inmiştir.

1950-1955 döneminde nüfus kaybeden köy sayısı yükselmesine rağmen göç eden miktar az olduğundan iç göç hareketleri çok düşük oranda gerçekleşmiştir diyebiliriz. Zira Arapkir'in kırsal nüfusunda % 19.3, Kemaliye'de ise % 3 oranında bir azalma meydana gelmişken, Ağın kırsal nüfusunda ise artış olmuştur. Arapkir'deki kırsal nüfus azalma oranının düşüklüğündeki esas neden önceden kendisine bağlı bulunan Ağın'ın Elazığ'ın Keban İlçesine bağlanmasıdır.

1960-1965 yıllarından itibaren hem ilçelerin kırsal kesimlerindeki nüfus kaybı hem de nüfus kaybeden köy sayısında artış meydana gelmiştir (Tablo:2.12). Nitekim "1965 yılında Türkiye'deki illerde ikamet eden, yabancı il doğumlular içinde oranca yüksek iller arasında % 4'lük oranlarla Erzincan ve Malatya illerinde doğmuş olanların ilk sıralarda yer alması" (Sencer, 1979, 102) alanımızdaki göç hareketlerinin bu dönemdeki artışının da bir göstergesi durumundadır.

Göçlerin genelde ekonomik nedenli olduğunu ve bunun da yerleşmelere ait tarım arazilerinin yetersizliğinden kaynaklandığını belirttik. Nitekim yerleşmelerin kırsal kesimlerinde 1960 ile 1990 yılları arasında % 40 ve daha fazla oranda nüfus kaybeden bazı köylerin tarım arazi miktarı ve nadas oranı karşılaştırıldığında, göç olayının nedenleri daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Tablo 2.13'de görüldüğü gibi köylerin toplam arazisi içinde tarım alanlarının miktarı oldukça düşük, hem de bu tarım alanlarının büyük bir kısmı da nadasa ayrıldığından, tarım yapılan alanlar daha da daralmakta, ayrıca tarım alanlarının azlığı yanında verimliliklerinin de düşük olması kırsal nüfusun geçim şartlarını büsbütün zorlaştırmaktadır. Mesela Arapkir'in Ulaşlı Köyü'nün genel arazi içindeki tarım alanı oranı % 82.8 gibi oldukça fazla bir değer göstermesine rağmen çok fazla nüfus kaybetmesinin ana nedeni tarım alanlarının verimliliklerinin oldukça düşük olmasıdır (Tablo:2.13).

Dikkati çeken bir noktada gerek Kemaliye'de gerekse Arapkir'de olsun kırlardan gidenlerin belirli süre sonra geri gelmeleridir ki, bunun ana nedeni mevsimlik olarak çalışmaya gidenler ile eğitim vb. sebeplerden gidenlerin geri dönmesidir.

Mevsimlik olarak çalışmaya gitme Arapkir'de daha fazla olmakla beraber azda olsa Kemaliye'de de görülür. Mesela Arapkir'in Karaca, Bostancık, Konducak, Kemaliye'nin Dilli, Dolunay, Esertepe köyleri bu tip göç olaylarına örnek olarak verilebilir. Arapkir'in Karaca (eski Arapkir) Köyünün 1960 yılında nüfusu 487'den, 1965'te 330 inmiş, 1970 yılında tekrar 515'e yükselmiş, 1975 yılında tekrar 298 inmiştir. Bu düşüş ve yükselişler alanımızda ki bir çok köyler de dahil olmak üzere günümüze kadar süre gelmiştir.

Sonuç olarak her üç yerleşmenin kırsal kesiminde 1955'lerden sonra başlayan göç hareketleri (Ağın 1960, Arapkir 1970, Kemaliye 1955) günümüzde de hızını arttırarak devam etmektedir. Bütün bu sonuçların ışığında hinterlandlarındaki nüfusun azalması zaten önemli ulaşım yolları üzerinde bulunmayan merkezleri daha fazla etkilemekte ve onların da nüfus kaybetmelerine neden olmaktadır.

İlçelerden, göç eden nüfus miktarı ve göç edilen alanların nereler olduğu hakkındaki bilgileri, 1980 köy envanter etüdleri, uyguladığımız anketler ve muhtarlıklarla yaptığımız görüşmeler yolu ile tesbit etmeye çalıştık. Her üç yerleşmeden giden nüfusun en çok tercih ettiği iller geçmişten günümüze göçlerin cazibe merkezi olan ve bugünde cazibesini sürdüren İstanbul, İzmir ve Ankara şehirleridir (Sencer, 1979, Tümertekin, 1971, Doğanay, 1991, Akkayan, 1979, Tandoğan, 1989, Öngör, 1959) (Tablo:2.14).

Tablo: 2.13 İlçelerin Bazı Köylerinde Tarım Alanı, Nadas ve Nüfus İlişkisi

KÖYLER	Tarım Alanı %	Nadas Oram %	Nüfusian		Nüfus Azalma Oram %
			1960	1990	
ARAPKİR	20.3	25.8	958	508	-47.0
Aktaş					
Budak	3.5	84.0	486	265	-45.5
Çaybaşı	6.4	50.0	190	90	-52.6
Çimen	5.1	75.0	354	66	-81.4
Eğnir	5.7	68.0	801	391	-51.2
Karaca	11.3	42.0	487	120	-75.4
Tarhan	4.3	46.2	296	162	-45.3
Taşdibek	7.0	45.0	462	114	-75.3
Onar	35.7	30.0	782	279	-64.3
Suceyin	15.1	81.0	812	401	-50.6
Kayakesen	15.1	75.0	331	174	-47.4
Selamlı	34.9	56.8	288	106	-63.2
Taşdelen	48.2	63.4	433	144	-66.7
Pirali	62.6	60.0	242	72	-70.2
Ulaçlı	82.8	52.8	286	138	-51.7
Yazlı	15.3	57.1	537	250	-53.4
AGIN					
Altınayva	3.1	3.8	375	552	-59.5
Y.Yabanlı	48.0	11.8	282	43	-84.8
Bahadırar	15.2	48.0	272	27	-90.1
Balkayası	34.6	33.4	210	62	-70.5
Demirçank	44.9	23.6	221	56	-74.7
Dibekli	73.8	17.7	395	38	-90.4
Kaşpınar	33.3	33.0	207	40	-80.7
Pulköy	58.4	20.0	365	102	-72.1
Samancı	57.4	35.0	363	83	-77.1
KEMALİYE					
Arslanoba	4.6	70	65	32	-50.8
Başan	7.7	91	150	42	-72.0
Dolunay	7.2	64	103	43	-58.3
Ergü	9.7	95	494	109	-77.9
Gözaydın	6.0	66	459	132	-71.2
Karapınar	23.7	50	337	88	-73.9
Kavacık	21.7	75	81	12	-85.2
Esence	17.5	90	73	19	-74.0
Balkın	17.8	92	435	89	-79.5
Avca	9.8	71	245	56	-77.1
Armağan	27.2	95	220	54	-75.5

Kaynak: Tarım ve nadas bırakılan alan miktarları 1980 Köy Envanter Etütlerinden, köylerin nüfus miktarları ise DİE nüfus istatistiklerinden alınmıştır.

Giden nüfusun en çok tercih ettiği alanların başında İstanbul ilk sırayı almakta onu sırası ile İzmir, Ankara, yerleşmelerin bağlı bulunduğu merkezler, kendilerine en yakın il merkezleri (Malatya, Elazığ gibi) takip etmektedir. Buraların en çok tercih edilmesindeki nedenler olarak, önceden giden tanıdıklar, ayrıca buraların marjinal sektörler (Ayakkabı

boyacılığı, bilet satıcılığı vb) açısından oldukça geniş imkanlara sahip bulunmalarını gösterebiliriz. Bunların haricinde alanımıza yakın olan Malatya, Elazığ gibi illerinde nüfus çekim merkezleri olarak alanımızda yer alan yerleşmelerden ve merkezlerden nüfus çekmiş olduklarını belirtmek gerekir (Tablo:2.14).

Tablo : 2.14 İlçelerden Göç Eden Nüfus Miktarı ve Göç Edilen Yerler (1975-1990).

Ülke	Arapkir	Kemaliye	Ağın	Şehir	Arapkir	Kemaliye	Ağın
Almanya	215	550	17	İstanbul	1925	1500	256
Hollanda	8	39		Ankara	220	300	168
Belçika		23		İzmir	740	500	120
Fransa	12	11	10	Denizli	130		
İngiltere		5		Arapkir	320		10
Avusturya	32			Bursa		150	
A.B.D	1			Malatya	300	136	100
İsveç	1			Elazığ	150	378	215
Avustralya		1		Kırkkale			10
Libya	3	8		Diğerleri		520	20
Arabistan	5			Toplam	3785	2464	879
Toplam	277	637	27				

Kaynak: Anket ve mülakatlar ile 1980 Köy Envanter Etütlerinden faydalanılmıştır.

Ülkemizden 1960 yıllarında başlayan yurt dışı işçi göçü, ilk zamanlar Avrupa ülkelerine yönelik olmuş, fakat 1975-1980 döneminden sonra bu defa da Ortadoğu ülkelerine doğru kayış göstermiştir. Günümüzde artık Avrupa ülkelerinden geri dönüşler gerçekleşmektedir. Buralara ilk zamanlar aile reisleri gitmiş sonra ailelerini yanlarına aldırılmışlardır. Fakat son yıllarda Ortadoğuya olan göçlerde Türk firmalarının etkisi oldukça fazladır. Mesela 1981 yılında Elazığ İlinden yurt dışına giden 380 kişinin 247'si, Erzincan İlinden giden 541 kişinin 423'ü, Malatya'dan giden 379 kişinin 247'sinin Libya, Arabistan gibi iki ülkeye gittiği dikkati çekerken son yıllarda Türk ülkelerine olan göçlerde de bir artış olduğu görülmektedir. Nitekim 1992 yılında Erzincan İlinden giden 244 kişinin 59'unun, Malatya İlinden giden 261 kişinin 15'inin, Elazığ İlinden giden 209 kişinin 30'nun buralara gitmiş olması da (1981, 1992 yılı İİBK istatistikleri) bunu destekler niteliktedir. Buralar da ihale alan firmalar işçiyi de Türkiye'den götürdüklerinden gidenler sayıca artmaktadır. Avrupa'ya gidenlerin çoğu nitelsiz işçi oldukları halde Ortadoğuya gidenlerin içinde kalifiye işçiler daha fazladır. Alanımızdan yurtdışına gidenlerin tercih ettiği ülkelerin başında Almanya gelmekte ve onu sırası ile Fransa, Avusturya, Hollanda gibi Avrupa ülkeleri takip etmekte ve bunları Ortadoğu ülkeleri (Libya, Arabistan vb) ile Türk ülkeleri (Kazakistan, Azerbeycan vb) izlemektedir.

2.1.3. NÜFUSUN SOSYAL VE EKONOMİK NİTELİKLERİ

2.1.3.1. AĞIN- ARAPKİR- KEMALİYE'DE NÜFUSUN CİNSİYET VE YAŞ YAPISI

Nüfusta analiz edilmesi gereken bir başka değişkende toplam nüfus içindeki kadın erkek sayısı ve yaş dilimlerindeki nüfus sayısının eşitsiz oluşudur. Nüfusta cins oranı, belli bir nüfus kitlesinde 100 veya 1000 kadın başına düşen erkek sayısı şeklinde hesaplanır (Doğanay,1994 ,156 ,Tümertekin, 1994, 185). Çalışma alanımızdaki üç yerleşmede de cinsiyet oranları şehir ve kırsal ölçekte farklılık gösterir.

Arapkir Şehir nüfusunun da cinsiyet oranı 1927 yılı dışında 1965 yılına kadar erkekler lehine gerileme ve 1965 yılından sonrada erkekler lehine ilerleme kaydetmiştir (Tablo: 2.15) Nitekim 1927 yılında savaşlar nedeniyle erkek nüfus kaybının fazla olması dolayısıyla kadın nüfus erkek nüfustan fazla olduğundan, erkek nüfus oranı % 58.4, kadın nüfus oranı % 41.6 ve cinsellik oranı (1000 kadına düşen erkek sayısı) 1402 idi. Cinsellik oranı daha sonraki yıllarda erkek nüfusun, kadın nüfusa nazaran daha yavaş artması nedeni ile 1935'te 844, 1940'da 827'ye ve sırası ile 842, 836, 897, 948 olmak üzere zaman zaman erkekler lehine zaman zamanda kadınlar lehine salınımlar göstererek 1965 yılına kadar gelmiş ve 1965 yılında erkek nüfus oranı % 48.7, kadın nüfus oranı ise % 51.3 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo: 2.15 Arapkir ilçesinde Şehir ve Kırsal Nüfusunun Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı, Oranı ve Cinsellik Oranı (1927 - 1990)

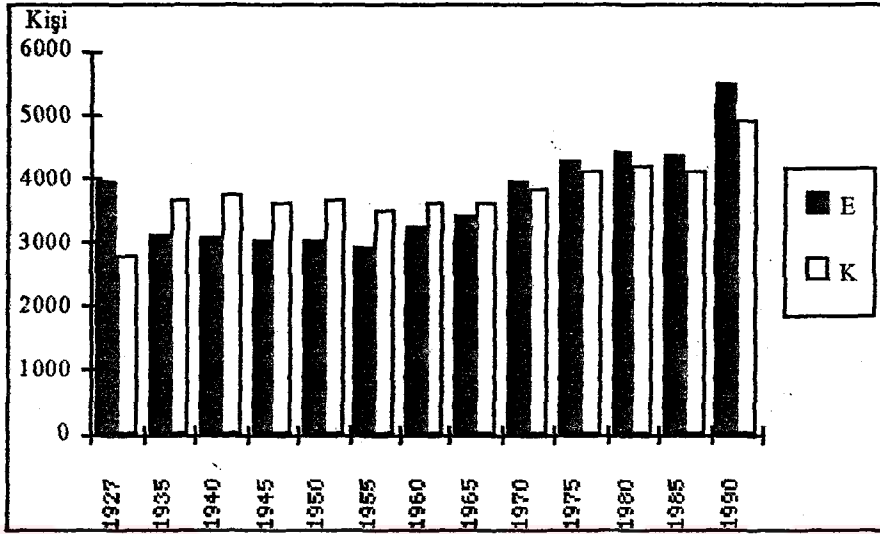
Yıl	ŞEHİR						KIR					
	T	E	K	E %	K %	Cins%0	T	E	K	E%	K%	Cins%0
1927	6782	3959	2823	58.4	41.6	1402						
1935	6810	3116	3694	45.8	54.2	844	23221	10682	12539	46.0	54.0	852
1940	6843	3098	3745	45.3	54.7	827	17229	7988	9421	46.4	54.7	848
1945	6684	3056	3628	45.7	54.3	842	16928	8023	8905	47.4	52.6	901
1950	6739	3069	3670	45.5	54.5	836	17888	8495	9393	47.5	52.5	904
1955	6431	2917	3514	45.4	54.6	830	14436	6870	7566	47.6	52.4	908
1960	6865	3247	3618	47.3	52.7	897	15644	7400	8264	47.3	52.8	895
1965	7056	3433	3623	48.7	51.3	948	15933	7473	8460	46.9	53.1	883
1970	7793	3952	3841	50.7	49.3	1029	16498	7599	8900	46.1	53.9	854
1975	8436	4313	4123	51.1	48.9	1046	15380	7366	8014	47.9	52.1	919
1980	8630	4406	4224	51.1	48.9	1043	14004	6577	7427	47.0	53.0	886
1985	8531	4391	4140	51.5	48.5	1061	12666	5751	6915	45.4	54.6	832
1990	10420	5486	4934	52.6	47.4	1112	10255	4651	5604	45.3	54.7	829

Kaynak: DİE Nüfus İstatistikleri.

Şehirin, ekonomik gelişmesinin artmasıyla birlikte 1965 yılından sonra erkek nüfusun kadın nüfusa nazaran daha fazla artması ile cinsiyet oranının da erkekler lehine bir gelişme olduğundan cinsellik oranları da 1970 yılında 1029, 1980'de 1043 ve nihayet 1990 yılında 1112'ye yükselmiş, böylece 1965 yılında % 48.7 olan erkek nüfus oranı 1990 yılında

% 52.6'ya çıkmış, aynı yıl % 51.3 oranındaki kadın nüfus oranı ise % 47.4'e gerilemiştir (Tablo: 2.15 ,Şekil: 2.6)

Şekil: 2.6 Arapkir Merkez Nüfusunda Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı

Arapkir kırsal kesiminden, I Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dolayısı ile çok fazla miktarda erkek nüfusun kaybedilmiş olması, Cumhuriyetin ilk yıllarında kadın nüfusun oranca fazlalığını sürdürmesine neden olmuş ve daha sonra kırsal kesimden dışa göçler sebebi ile 1935 yılından 1990 yılına kadar hep kadın nüfus oransal olarak üstünlüğünü korumuştur. Nitekim 1935 yılında % 54 olan kırsal kesim kadın nüfus oranı 1990 yılında da % 54.7'lik miktar ile üstünlüğünü devam ettirmiş ve 1935 yılında 852 olan kırsal kesimdeki cinsellik oranı fazla bir değişiklik göstermeyerek 1990 yılında 829 olmuştur (Tablo:2.15).

Arapkir gibi Kemaliye merkezinde de 1927 yılı haricinde, 1970 yılına kadar kadınlar lehine, bu yıldan sonra da erkekler lehine bir gelişmenin olduğu dikkati çeker. 1935 yılında merkezin cinsellik oranı 766 idi ve toplam nüfus içinde erkek kadın nüfus oranı % 43.4 ile % 56.6 arasında değişiklik gösteriyordu. Bu oranlar 1970 yılından sonra azalmaya başlamış ve erkekler lehine bir ilerleme olmuştur (Tablo:2.16, Şekil:2.3).

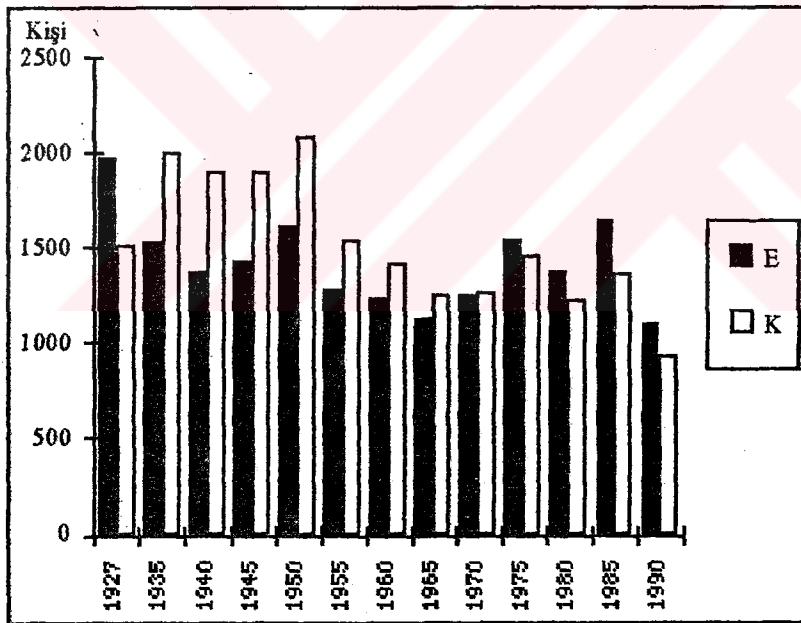
Bu ilerleme nedeniyle de cinsellik oranı 1970 yılında 989'a, toplam nüfus içindeki kadın erkek nüfus oranı ise % 49.7 erkek, % 50.3 kadın olarak gerçekleşmiş, 1970 yılından sonra da erkek nüfusun gelişimi ile cinsellik oranı da ilerleme göstererek 1975'te 1056'ya, 1980'de 1129'a, 1985 de 1195'e, 1990 yılında da 1186'ya çıkmış, nüfus içindeki cinsiyet oranı da 1990 yılında % 54.3 erkek, % 45.7 kadın olarak gerçekleşmiştir.

Tablo: 2.16 Kemaliye İlçesinde Şehir ve Kırsal Nüfusunun Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı, Oranı ve Cinsellik Oranı (1927- 1990).

Yıl.	ŞEHİR						KIR					
	Top.	E	K	E%	K%	Cins. %0	Top.	E	K	E%	K%	Cins. %0
1927	3488	1975	1513	56.6	43.4	1305						
1935	3545	1538	2007	43.4	56.6	766	15144	6574	8570	43.4	56.6	767
1940	3275	1374	1901	42.0	58.0	723	11824	5060	6764	42.8	57.2	748
1945	3442	1440	1902	41.8	55.3	757	13608	5691	7917	41.8	58.2	719
1950	3709	1619	2090	43.7	56.3	775	15292	6576	8716	43.0	57.0	754
1955	2821	1282	1539	45.4	54.6	833	15059	6654	8405	44.2	55.8	792
1960	2652	1236	1416	46.6	53.4	873	13900	5976	7924	43.0	57.0	754
1965	2384	1132	1252	47.5	52.5	904	12651	5424	7227	42.9	57.1	751
1970	2510	1248	1262	49.7	50.3	989	10739	4673	6066	43.5	56.5	770
1975	3014	1548	1466	51.4	48.6	1056	10155	4759	5396	46.9	53.1	882
1980	2614	1386	1228	53.0	47.0	1129	9535	4493	5042	47.1	52.9	891
1985	3007	1637	1370	54.4	45.6	1195	8314	4225	4089	50.8	49.2	1033
1990	2044	1109	935	54.3	45.7	1186	7004	3347	3657	47.8	52.2	915

Kaynak: DİE Nüfus İstatistikleri.

Şekil: 2.7 Kemaliye Merkez Nüfusunda Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı

Kemaliye'de dış göçler nedeniyle, kırsal nüfusta 1985 yılı haricinde, tüm dönemlerde kadınlar sayısal üstünlüğünü koruduğundan, nüfustaki cinsellik oranı 1927 yılında 767, 1960 yılında 754, 1980 yılında 891, 1990 yılında da 915 olmuştur (Tablo:2.16. Şekil:2.7).

Ağm İlçesinde gerek kır, gerekse kasaba nüfusunda cinsiyet oranları açısından bir farklılık olmadığı dikkat çeker. Zira hem kasaba da hem de kırsal nüfusta erkek nüfus

miktarı, kadın nüfus miktarından düşüktür. Kır nüfusundaki kadın miktarı kasaba nüfusundaki kadın miktarına nazaran daha fazladır. Bu nedenle cinsellik oranı Ağın Kasabasının da 1935 yılında %0 712 ve nüfus içinde erkek nüfus oranı % 41.6, kadın nüfus oranı % 58.4 'dü. Aynı yıl kırsal kesimdeki nüfusta cinsellik oranı %0 825, erkek nüfus oranı % 45.2, kadın nüfus oranı ise % 54.8 dir (Tablo: 2.17. Şekil:2.4).

Tablo: 2.17 Ağın İlçesi Şehir ve Kır Nüfusunun Yıllara Göre Cinsiyet Miktarı,Oranı ve Cinsellik Oranı (1935-1990).

YIL	T	ŞEHİR					KIR					
		E	K	E%	K%	Cinsellik %0	T	E	K	E%	K%	Cinsellik %0
1935	1068	444	624	41.6	58.4	712	4203	1900	2303	45.2	54.8	825
1940	1098	447	651	40.7	59.3	687	4604	2073	2531	45.0	55.0	819
1945	1068	441	627	41.3	58.7	703	4731	2185	2546	46.2	53.8	858
1950	1058	467	591	44.2	55.8	791	4991	2317	2647	46.4	53.0	875
1955	1723	811	912	47.1	52.9	889	5309	2490	2819	46.9	53.1	883
1960	1926	896	1030	46.5	53.5	870	5380	2512	2868	46.7	53.3	876
1965	1926	924	1002	48.0	52.0	922	5178	2398	2780	46.3	53.7	863
1970	2002	925	1077	46.2	53.8	859	4211	1929	2282	45.8	54.2	845
1975	2500	1232	1268	49.3	50.7	972	3051	5474	1577	48.3	51.7	935
1980	2651	1248	1403	47.1	52.9	890	2704	1227	1477	45.4	54.6	831
1985	2900	1419	1481	48.9	51.1	958	2366	1114	1552	47.1	65.6	718
1990	2794	1370	1424	49.0	51.0	962	1831	842	989	46.0	54.0	851

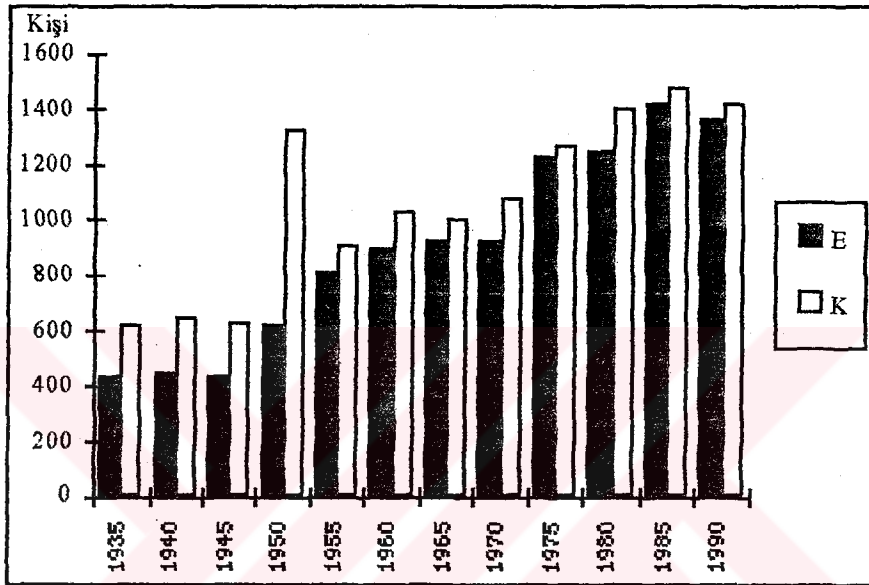
Kaynak: DİE Nüfus İstatistikleri.

Ağın merkez nüfusunda, 1948 yılında belediye teşkilatının kurulmuş olmasının etkisiyle, erkek ve kadın nüfus miktarında değişiklik meydana geldiğinden 1950 yılında erkek nüfus miktarında artma kadın nüfus miktarında da bir azalma olmuştur. Erkek nüfustaki ikinci artışta Ağın'ın 1954 yılında ilçe statüsünü kazanmasının etkisi büyüktür. Nitekim 1955 yılındaki erkek nüfus oranının % 100'e yakın artmasında, kazanılan İlçelikle merkezde bir takım idari iş sahalarının açılması (Kaymakamlık, Mahkeme vb), erkek nüfus oranını artırırken, burada çalışanların aileleriyle birlikte gelmeleri sonucunda kadın nüfus oranında da, erkeklerdeki gibi % 80 yakın bir artış meydana geldiğinden, cinsellik oranının da erkekler lehine ilerleme az olmuştur. Bu nedenle 1950 yılında % 44.2 olan erkek nüfus oranı, 1955 yılında % 47.1'e yükselirken, kadın nüfus oranı ise % 55.8'den 1955 yılında % 52.9'a gerilemiştir (Tablo: 2.17. Şekil:2.8).

Ağın merkezinde, 1975 yılına kadar erkek ve kadın nüfus miktarı hemen hemen yakın oranlarda artış gösterdiğinden, arada fazla bir fark olmamış ve oranlar aynı seviyelerde kalmıştır. Fakat 1975 yılında Ağın'da dericilik ile ilgili fabrikanın işletmeye açılmasıyla burada çalışacak işgücünün çevreden sağlanması, hem kasaba merkezinin nüfusunu arttırmış hem de kadın erkek nüfus oranları birbirine çok yaklaşmıştır. Bu sebeple 300 kişiye yakın erkek nüfus, 150 kişiye yakında kadın nüfus miktarında artışlar olmuş, böylece cinsellik

oranı dönemlerin en yüksek miktarı olan %0 972'ye yükselmiş, erkek nüfus oranı % 46.2'den % 49.3'e çıkarken, kadın nüfus oranı ise % 53.8'den % 50.7'ye gerilemiştir. 1985 yılından sonra tesisin kapanması, kasaba nüfusunun gelişimini olumsuz etkilemiş, erkek ve kadın nüfusta azalmalar meydana geldiğinden, cinsiyet oranı geçmiş dönemlerden, pek farklılık göstermeyerek kadınlarda % 51 erkeklerde % 49 olarak gerçekleşmiştir (Tablo:2.17, Şekil:2.8).

Şekil: 2.8 Ağın Merkez Nüfusunun Yıllara Göre Nüfusun Cinsiyet Miktarı.

"Bir ülke ya da bölgede toplam nüfusta, kadın ya da erkek nüfusun fazla olmasında, doğumlar ve ölümler dışında etki yapan en önemli olay iç ve dış göçlerdir. Genel olarak, göçmen gönderen bölgelerde kadın fazlalığı, göç alan bölgelerde de erkek fazlalığı görüldüğü" (Tümertekin, 1994,185) gözönünde tutulursa, alanımızdaki her üç yerleşmede de şehir ve kırsal ölçüğünde cinsiyet açısından farklılıklar olmasına rağmen genel olarak kırsal kesimdeki ufak salınımlar gözönüne alınmazsa buralarda devamlı bir nüfus kaybı söz konusuyken, şehirlerde ise son dönemlerin haricinde genelde bir artış olduğu dikkati çekmektedir. Bu sebeplerden ötürü çalışma alanımızda aşırı nüfus kaybeden kırsal kesimde bir kadın nüfus fazlalığı, az nüfus kaybeden ve azda olsa nüfus kazanan merkezlerde ise erkek nüfus fazlalığı dikkat çekmektedir.

Bu sonuçlara göre Arapkir kırsal kesiminin 1935 yılından 1990 yılına kadar göç verdiği ortaya çıkmaktadır. Kırsal nüfusunun belirli idari değişiklikler haricinde, (1935-1940, 1950-1955) 1970 yılına kadar artması ve bu yıla kadar da, köy bazında nüfusu azalanların az sayıda olması, göç olayının düşük seviyede ve sadece erkek nüfusa mahsus gerçekleştiğini, doğum oranının da oldukça fazla olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim; 1970 yılından sonra

kırlarda meydana gelen aşırı nüfus düşüştü ve Arapkir'in nüfus kazanması, cinsiyet oranının erkekler lehine değişmesi, şehirin kırlardan gelen göç miktarından bir kısmını kendine çektiğini göstermektedir.

Arapkir kırsal kesiminden giden nüfus miktarı içinde, kadın nüfusun erkek nüfusa göre daha fazla olması, kadınların evlilik nedeniyle dışarıya gittiğini ve (1970-1975 döneminde Arapkir kırsal kesiminden giden nüfus toplamı 1118 olup, bunun 233'ü erkek, 886'sı kadındır. Arapkir'in şehir olarak kazandığı nüfus toplamı 643 bunun 361'i erkek, 282'si kadındır) eskiden sadece erkeklerin katıldığı göç olayına, artık kadınların da katıldığını ve göçlerin ailece gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bu dönemde Arapkir Şehri, göçlerin bir kısmını kendisi aldığı için cinsiyet oranlarında kadınlar aleyhine bir gelişme meydana gelmiş, bu dengesizlik 1970 yılından günümüze kadar da devam etmektedir. Böylece Arapkir'de 1965 yılında 948 olan cinsellik oranı, 1990 yılında dahada artarak 1112'ye çıkmıştır.

Ağın Kasabası, nüfusca gelişmesine rağmen kırsal kesimden aldığı nüfus miktarı çok azdır. Bilhassa son dönemde hem kasabanın hem de kırsal nüfus kaybetmesi nedeniyle gerek kasaba da gerekse kırsal kesimde kadın nüfus, erkek nüfusa nazaran oldukça fazlalık teşkil etmekte olduğundan, 1990 yılında kasabada erkek nüfus oranı % 49, kadın nüfus oranı % 51, kırsal kesimde ise bu oranlar erkek nüfusta % 46 kadın nüfusta % 54 olmuştur.

Ağın kırsal kesiminin, 1960 yılına kadar nüfusu gelişme göstermişken, Keban Baraj'ının yapımıyla birlikte başlayan nüfus kaybı, ekonomik yetersizliklerin dahada artması nedeniyle günümüzde de devam etmektedir. Tüm bu olumsuzluklar kasabayı da etkilediğinden, kırsal kaybettiği nüfus miktarından, kasabanın aldığı miktar oldukça az olmuştur diyebiliriz.

Kemaliye kırsal kesimi, kuzeydeki demiryolu ulaşım hattına yakınlığının kazandırdığı avantaj nedeniyle 1955 yılından sonra devamlı nüfus kaybetmiştir. Fakat bu nüfus hareketlerinde genelde ilk etapta göçe katılan erkek nüfus olduğundan, kırsal kesimde kadın nüfus oranı daima erkek nüfustan yüksek olmuştur.

Sonuç olarak her üç yerleşmede de belirli dönemlerde merkezler nüfus kazanmışlar öte yandan kırsal kesimler ise sürekli nüfus kaybetmişlerdir. Kırsal kesimin kaybettiği nüfusun çok az bir kısmını merkezler kendine çekmişken, büyük bir çoğunluğu geçmişten günümüze göçlerin cazibe merkezi olan ve bugünde aynı özelliğini sürdüren belirli merkezlere gitmişlerdir (İstanbul, İzmir, Ankara, Elazığ, Malatya vb).

Her üç yerleşmenin mahalleleri cinsiyet açısından incelendiğinde, merkezlerin mahalleleri ve kendi aralarında belirli farkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Arapkir'de, Çarşı,

Cömertli, Köseoğlu, Hocaali gibi yerleşmelerin merkezi kısmında yer alan eski mahalleler de, son zamanlarda oldukça gelişen ve bugün de gelişmesine devam eden Yenimahalle hariç, diğer mahallelerde kadın nüfus oranı, erkek nüfus oranından fazladır.

Ağın'da cinsiyet açısından en büyük farklılığın çevredeki mahalleler ile merkezde yer alan mahalleler arasında olduğu dikkati çeker ve çevreden merkeze doğru gelindikçe cinsiyet oranları arasında bir dengelenme görülür. Nitekim, kasaba dışında yer alan, 1954 yılında köy statüsündeyken şehirin mahallesi haline getirilen, fakat şehirle fiziki bir bütünlüğü bulunmayan Akpınar, Başpınar gibi mahallelerde kadın nüfus miktarı, erkek nüfus miktarından oldukça fazladır. Örneğin 1990 yılında Akpınar'da kadın nüfus oranı % 61.7, erkek nüfus oranı % 38.3 Başpınar'da ise kadın nüfus oranı % 57.5, erkek nüfus oranı ise % 42.5 idi. Bunun tersi olarak, merkezdeki mahallelerde erkek nüfus, kadın nüfusa göre fazladır. Örneğin Kuzgeçe Mahallesiinde erkek nüfus oranı % 55.2, kadın nüfus oranı % 44.8, Müderris Hüseyin Efendi Mahallesiinde erkek nüfus % 57.8 kadın nüfus % 42.2, Uzungil Mahallesiinde Erkek nüfus miktarı % 54.3 kadın nüfus miktarı ise % 45.7 dir. Kemaliye Mahallelerinde de genelde erkek nüfusun kadın nüfustan fazla olduğu dikkat çekmektedir (Tablo:2.18).

Yerleşme merkezleri yaş gruplarına göre incelendiğinde Arapkir merkezinde genç yaş grubunun oldukça yüksek olduğu görülür. Arapkir'de 0-14 yaş grubunun toplam nüfusa oranı 1985 yılında % 31.2'den 1990 yılında % 26.9 inmiştir. Ülkemizde çeşitli nedenler ile (Eğitim vb.) iş sahasına atılan nüfusun 24 yaşına kadar yükselmesi gözönünde tutulursa Arapkir Şehrindeki genç nüfus oranı daha da yükselir. Nitekim 0-24 yaş grubunun toplam nüfustaki oranının 1985 yılında % 50.3 ,1990 yılında da % 47.9 olması, genç nüfusun fazlalığını göstermektedir ki, bu genç nüfusa cinsiyet açısından baktığımızda, tüm dönemlerde gerek 0-14 yaş grubunda gerekse 0-24 yaş grubunda erkek nüfusun, kadın nüfustan fazla olduğu dikkati çeker.

1985 yılında 0-14 yaş grubunda erkek nüfus oranı % 51.6, kadın nüfus oranı % 48.4'tü ve bu oranlar 1990 yılında erkeklerde % 53.3, kadınlarda ise % 46.7 idi. Aynı dönemlerde 0-24 yaş grubuna baktığımızda 1985 yılında erkek oranı % 50.9, kadın oranı % 49.1 ve 1990 yılında ise bu oranlar erkeklerde % 53.6 'ya yükselirken kadınlarda % 46.4 'e gerilemiştir.

Tablo: 2.18 Arapkir, Kemaliye, Ağın'da Cinsiyet İtibariyle Mahalle Nüfus Miktarı ve Cinsellik Oranları (1994).

MAHALLE	T	E	K	E %	K %	Cinsellik Oranı %
ARAPKIR						
Zorhap	130	65	65	50.0	50.0	1000
Serge	75	38	37	50.7	49.3	1027
Hezenek	145	74	71	51.0	49.0	1042
Köseoğlu	287	142	145	49.5	50.5	979
Osmanpaşa	166	88	78	53.0	47.0	1128
Sekisu	133	69	64	51.9	48.1	1078
Şıhlar	131	61	70	46.6	53.4	871
Mehmetakif	826	392	434	47.5	52.5	903
Y. Ulupınar	167	79	88	47.3	52.7	898
Y. Çörenge	391	184	207	47.1	52.9	889
Y. Yenice	271	132	139	48.7	51.3	950
Çobanlı	121	65	56	53.7	46.3	1161
Göz	35	19	16	54.3	45.7	1188
Hocalı	375	176	199	46.9	53.1	884
Yenimah.	899	457	442	50.8	49.2	1034
A. Yenice	210	98	112	46.7	53.3	875
A. Ulupınar	115	58	57	50.4	49.6	1018
A. Çörenge	312	151	161	48.4	51.6	938
Berenge	467	215	252	46.0	54.0	853
Cömertli	173	77	96	44.5	55.5	802
Çarşı	290	142	148	49.0	51.0	959
Toplam	5719	2782	2937	48.6	51.4	947
KEMALİYE						
Anki	167	79	88	47.31	52.69	898
Bahçe	74	39	35	52.70	47.30	1114
Dört Yol ağzı	194	100	94	51.55	48.45	1064
Gençağa	146	80	66	54.79	45.21	1212
Hacıyusuf	97	51	46	52.58	47.42	1109
Halılağa	127	69	58	54.33	45.67	1190
İshakpaşa	185	91	94	49.19	50.81	968
Naip	165	76	89	46.06	53.94	854
Sandıkbağ	47	23	24	48.94	51.06	958
Taşdibi	199	91	108	45.73	54.27	843
Toplam	1401	699	702	49.89	50.11	996
AĞIN						
Akpınar	169	76	93	44.97	55.03	817
Balcılar	34	15	19	44.12	55.88	789
Başpınar	46	21	25	45.65	54.35	840
Hacıyusuf	408	219	189	53.68	46.32	1159
Kuzgeçe	246	120	126	48.78	51.22	952
Müd.Hüseyin	598	296	302	49.50	50.50	980
Şenpınar	137	68	69	49.64	50.36	986
Tatar ağası	168	86	82	51.19	48.81	1049
Uzungil	161	75	86	46.58	53.42	872
Toplam	1967	976	991	49.62	50.38	985

Kaynak: Yerleşmelerde bulunan sağlık ocaklarına ait 1994 yılı Hane halkı tespit (E.T.F) kartı verilerinden hesaplanmıştır.

Orta yaş grubu olan 15-64 yaş grubunun toplam içindeki oranı 1985 yılında % 60.5'den artarak 1990 yılında % 66.2'ye yükselmiştir. Bu gruba cinsiyet açısından bakıldığında gerek 1985 yılında gerekse 1990 yılında erkek nüfusun yüksekliği dikkat çeker. Bu grupta 1985 yılında erkek nüfus oranı % 52.1'den 1990 yılında % 53.2'ye yükselmiştir (Tablo:2.19).

Bir yerdeki nüfusun genç sayılabilmesi için 65+ yaş grubunun toplam nüfusun % 4'ünü geçmemesi gerektiği görüşü gözönünde bulundurulursa (Türkey,1962,72) Arapkir'de 65+ yaş grubunun toplam içindeki oranının 1985 yılında % 8.3'den, 1990 yılında ise % 6.9'a inmesi Arapkir'de genç nüfusun artmaya başladığını ve yaşlı nüfusun da her iki dönemde ki düşüşleriyle azalmaya başladığını söyleyebiliriz. 65+ yaş grubunda her iki dönemde de kadın nüfusun erkek nüfusa nazaran daha fazla olduğu görülürki ,bu durum genelde ileri yaşlarda kadınların erkeklere nazaran daha uzun ömürlü olmalarından kaynaklanmaktadır.

Tablo: 2.19 Arapkir Şehir Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Bölünüşü (1985-1990)

Yaş Grubu	1985			1990		
	E	K	T	E	K	T
0-4	459	440	899	428	384	812
5-9	401	393	794	528	459	987
10-14	515	457	972	538	464	1002
15-19	439	415	854	685	544	1229
20-24	370	399	769	498	464	962
25-29	380	283	663	516	442	958
30-34	322	267	589	409	346	755
35-39	249	213	462	378	320	698
40-44	207	202	409	281	267	548
45-49	182	214	396	235	192	427
50-54	205	186	391	245	260	505
55-59	180	163	343	212	190	402
60-64	151	131	282	211	205	416
65+	310	365	675	318	395	713
Bilinmeyen	21	12	33	4	2	6
Toplam	4391	4140	8531	5486	4934	10420

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (1985-1990)

Arapkir Şehri, alt yaş grupları incelendiğinde genç nüfus içinde 0-4, 5-9, 10-14 yaş gruplarının, genel nüfus içindeki oransal yükseklikleri görülür. 0-4 yaş grubu 1985 yılında % 10.5'den 1990 yılında % 7.8'e, 5-9 yaş grubu 1985 yılında % 9.3 'den 1990 yılında % 9.5'e, 10-14 yaş grubu ise 1985 yılında % 11.4 'den gerileyerek 1990 yılında % 9.6'ya inmiştir. Bu yaş gruplarına cinsiyet açısından bakıldığında her iki dönemde de erkek nüfus ağırlıktadır. 0-4 yaş grubunun 1990 yılında 1985 yılına göre düşük değer göstermesi genelde doğumların azalmasının bir sonucudur.

Arapkir'de 15-19 ve 20-24 yaş grupları ikinci yüksek orana sahiptirler. 15-19 yaş grubu 1985 yılında % 10 'dan, 1990 yılında % 11.8'e, 20-24 yaş grubu da 1985 yılında % 9 'dan 1990 yılında yükselerek % 9.2'lik bir orana ulaşmışlardır. 15-19 yaş grubunda her iki dönemde de erkek nüfus oranı fazladır.(1985 % 52.4, 1990 % 55.7)

20-24 yaş grubun da 1985 yılında kadın nüfus oranı fazlayken, 1990 yılında bu durum değişerek erkek nüfus oranı artmıştır. (erkek nüfus oranı 1985 yılında % 48.1'den , 1990 yılında % 51.9 olmuştur.)

Gerek 15-19 gerekse 20-24 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranlarının yükselmesine yüksek okul (Arapkir Meslek Yüksekokulu) ve orta dereceli okullarda (İmam Hatip, Sağlık Meslek Lisesi) okuyan öğrenciler ile asker nüfus (askerlik şubesi, ilçe jandarma) sebep olmaktadır. Nitekim 15-19 yaş grubunda 1985 yılında % 51.4 olan erkek nüfus 1990 yılında % 55'e, 20-24 yaş grubunda ise 1985 yılında %48 olan erkek nüfus oranı 1990 yılında da % 51.9'a yükselmesi bunu daha iyi kanıtlamaktadır.

Arapkir Şehrin'de 0-4 ile 40-44 yaş grupları arasındaki tüm gruplar da 1985 yılındaki değerler 1990 yılında artmış olduğu halde, daha sonraki yaş gruplarında her iki dönemde de bir azalma dikkati çeker. 40-44 yaş grubundan, 60-64 yaş grubuna kadar tüm nüfus gruplarında erkek nüfus fazla , 65+ yaş grubunda ise kadınların erkeklere nazaran daha uzun ömürlü olmaları nedeniyle kadın nüfus üstün duruma geçer.(Tablo:2.19.Şekil: 2.10).

Kemaliye kasabasında 0-14 genç yaş grubu 1985 yılında % 22.2'den 1990 yılında % 21.6'ya gerilemiş olmasına rağmen bu yaş grubunda her iki dönemde de erkek nüfus ağırlığını koruduğundan, erkek nüfus oranı 1985 yılında % 53.1'den, 1990 yılında yükselerek % 55.3'e çıkmıştır.

Kemaliye Kasabasında 0-24 yaş grubunun oranı 1985 yılında % 42.8'den azalarak 1990 yılında % 41.5 olmuş ve her iki dönemde de erkek nüfus oransal fazlalığını devam ettirmiştir (Tablo: 2.20). Kasabada en düşük orana 65+ yaş grubu sahip olup bu yaş grubu 1985 yılında % 8.8'lik bir orandan, emekli olanların burayı tercih etmeleri ve merkezin nüfus kaybetmesi nedeniyle 1990 yılında artarak % 9.4'e ulaşmış, cinsiyet açısından da her iki dönemde kadın nüfus, erkek nüfustan fazla oranlara sahip olmuştur.

Alt yaş gruplarından 0-4 yaş grubunun, 1985 yılında toplam nüfus içindeki oranı % 7.4'den, 1990 yılında kasabadan giden nüfusun fazla olması ve doğumların azalması sonucunda % 6.2'ye gerilemiştir. Kasabadaki 5-9, 10-14 yaş gruplarının 1990 yılında, 1985 yılına göre artmasının nedeni, bir çok köy okulunun kapanması nedeniyle öğrencilerin okumak için kasabada bulunmalarından kaynaklanmaktadır (Tablo:2.20.Şekil: 2.9).

Tablo: 2.20 Kemaliye Kasabasında Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Bölünüşü (1985-1990)

Yaş Grubu	1985			1990		
	E	K	T	E	K	T
0-4	116	107	223	70	57	127
5-9	112	94	206	75	69	144
10-14	127	113	240	99	71	170
15-19	182	117	299	102	91	193
20-24	186	133	319	147	68	215
25-29	189	124	313	106	79	185
30-34	143	101	244	99	64	163
35-39	130	82	212	72	49	121
40-44	78	70	148	55	62	117
45-49	81	77	158	47	50	97
50-54	75	71	146	52	53	105
55-59	70	60	130	56	54	110
60-64	41	64	105	49	55	104
65+	106	155	261	78	109	187
Bilinmeyen	1	2	3	2	4	6
Toplam	1637	1370	3007	1109	935	2044

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (1985-1990)

Ağın Kasabasında 0-14 yaş grubu 1985 yılında % 27.34 oranından dışarıya göç olayının fazlalığı nedeni ile 1990 yılında % 22.12'lik orana gerilemiştir. Cinsiyet itibariyle incelendiğinde gerek 1985 gerekse 1990 yıllarında erkek nüfusun oransal olarak fazlalığı dikkat çeker. (1985 yılında erkek oranı % 51.7, 1990 yılında ise % 53.7'dir)

Kasabada 0-24 yaş grubu, 1985 yılında toplam nüfus içinde % 45.24'lük bir orana sahipken, kasabanın nüfus kaybetmesi nedeniyle 1990 yılında % 39.87'ye inmiş ve her iki dönemde de erkek nüfus kadın nüfustan fazla bir orana sahip olmuştur.

15-64 yaş grubu 1985 yılında % 59.55'den 1990 yılında % 65.32'ye yükselmiş ve her iki dönemde de kadın nüfus, oransal olarak erkek nüfustan fazla bir orana sahip olmuştur. Nitekim kasabadaki toplam nüfus içinde, kadın nüfus 1985 yılında % 55.5, 1990 yılında da % 50.96 oranla üstünlüğünü devam ettirmiştir. Bu yaş grubunda kadın nüfusun yüksekliği kasabadan dışarıya göç olayının fazlalığını ve kasabanın gelişmesinin çok yavaş olduğunu göstermektedir.

65+ yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı 1985 yılında % 13'den gerileyerek 1990 yılında % 12.6'ya inmiştir. Her iki dönemde de kadın nüfusun erkek nüfusa göre oranca fazlalığı görülür (kadın nüfus oranı 1985 de % 55.5, 1990 yılında ise % 58.12'dir.) (Tablo:2.21, Şekil: 2.8).

Tablo: 2.21 Ağın Kasabasında Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Bölünüşü (1985-1990)

Yaş grubu	1985			1990		
	E	K	T	E	K	T
0-4	103	96	199	110	74	184
5-9	119	134	253	111	90	201
10-14	188	153	341	107	126	233
15-19	145	156	301	135	128	263
20-24	118	100	218	120	113	233
25-29	76	102	178	98	100	198
30-34	85	75	160	94	102	196
35-39	80	76	156	82	67	149
40-44	69	80	149	61	75	136
45-49	65	74	139	61	84	145
50-54	83	90	173	85	99	184
55-59	75	75	150	86	86	172
60-64	44	59	103	73	76	149
65+	164	207	371	142	201	343
Bilinmeyen	5	4	9	5	3	8
Toplam	1419	1481	2900	1370	1424	2794

Kaynak: DIE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (1985-1990)

Her üç yerleşmede de, nüfus yaş gruplarına göre mahalleler ölçeğinde incelendiğinde, bazı istisnalar haricinde genç yaş grubunun, merkez mahalleleri başta olmak üzere yeni gelişen mahalleler de, yaşlı nüfusun ise yerleşmelerin merkezinden uzakta yer alan mahallelerinde yoğunluk kazandığı dikkati çeker.

Toplam nüfus içinde 0-14 yaş grubu, Arapkir'in Mehmet Akif (% 22.5), Yenimahalle (% 19), Ağın'ın Hacı Yusuf (% 22.5), Müderris Hüseyin Efendi (% 32.9), Kuzgeçe (% 15.3), Kemaliye'nin Dört yolağzı (% 16.7), İshakpaşa (% 14.9) gibi merkezindeki mahallelerde yoğunluk kazanırken, diğer yaş gruplarında da hemen hemen aynı özellikler görülür. Bunun nedeni, bu mahallelerin yerleşmelerin merkezinde yer almaları sebebi ile fazla nüfuslu olmaları ve azda olsa nüfus çekmelerindedir. Diğer bir özellik ise üç yerleşmede de merkezde yer alan bu mahallelerin nüfuslarının cinsiyet açısından farklılık göstermeleridir. Örneğin Kemaliye'de 0-14 yaş grubunun fazla olduğu Dört yolağzı Mahallesi'nde erkek nüfus fazlayken (erkek nüfus oranı % 55.6, kadın nüfus oranı % 44.4) İshakpaşa Mahallesi'nde kadın nüfus oranı fazladır (erkek nüfus oranı % 43.8, kadın nüfus oranı % 56.2). Aynı özellik Ağın Kasabasında da görülmektedir, Hacı Yusuf Mahallesi'nde erkek nüfus oranı, Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi'nde kadın nüfus oranı fazla bir miktardadır. Arapkir'de yeni gelişen mahallelerden Yenimahalle'de erkek nüfus, Mehmet Akif Mahallesi'nde ise kadın nüfus oranı daha fazladır (Tablo: 2.22).

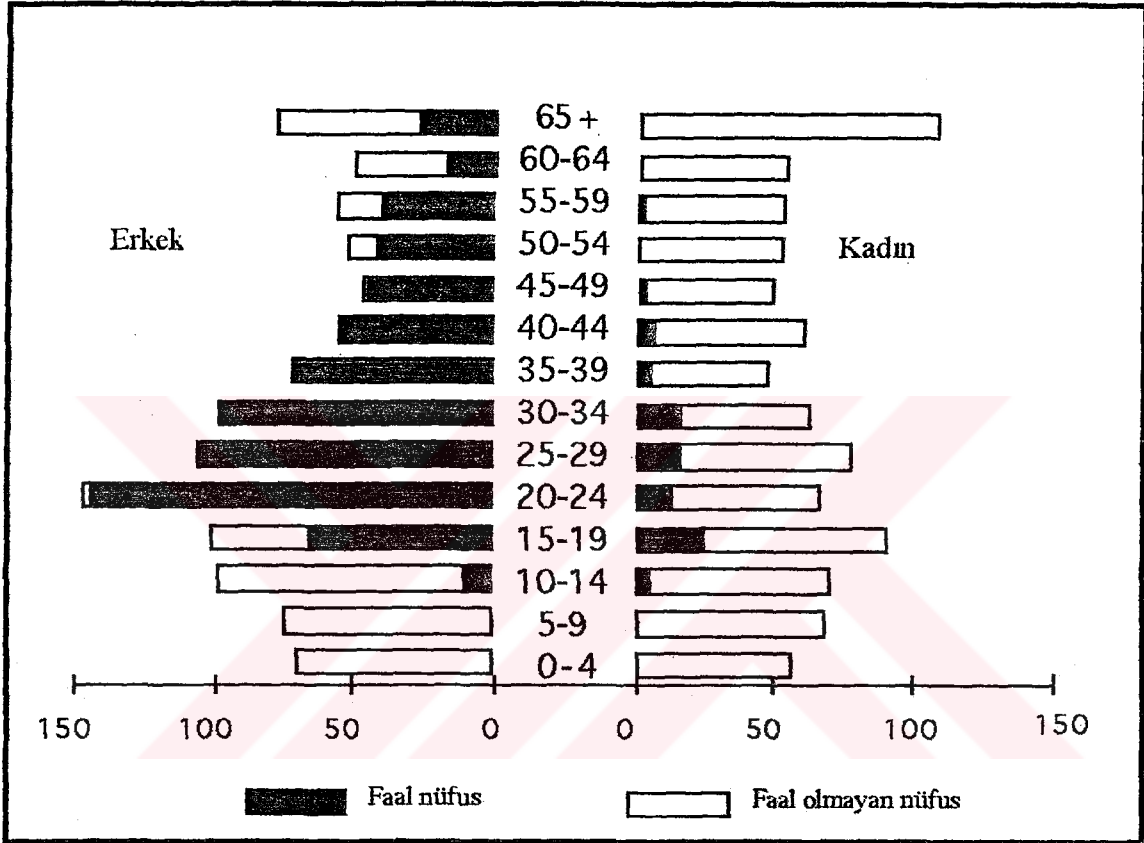
Tablo: 2.22 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Mahalle Nüfuslarının Yaş Grubuna Göre Bölünüşü 1994

AĞIN	0-14			15-64			65+		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T
Akpınar	5	10	15	38	41	79	33	51	84
Balcılar	2	1	3	13	11	24	0	7	7
Başpınar	3	0	3	12	13	25	6	12	18
Hacıyusuf	49	29	78	144	131	275	26	29	55
Kuzgeçe	28	25	53	78	89	167	14	12	26
Müd.Hüseyin	52	62	114	209	199	408	35	41	76
Şenpınar	16	5	21	37	48	85	15	16	31
Tataragaşı	17	13	30	55	60	115	14	9	23
Uzungil	13	16	29	48	51	99	14	19	33
TOPLAM	185	161	346	634	643	1277	157	196	353
ARAPKİR									
Zorhap	12	15	27	41	43	84	12	8	20
Serge		10	18	27	25	52	3	2	5
Hezenek	14	18	32	47	43	90	13	10	23
Köseoğlu	45	35	80	77	90	167	20	20	40
Osmanpaşa	21	18	39	51	50	101	16	10	26
Sekisu	23	15	38	36	42	78	10	7	17
Şihlar	14	12	26	38	47	85	9	11	20
Mehmetakif	109	126	235	269	277	546	14	31	45
Y. Ulupınar	25	19	44	44	57	101	10	12	22
Y.Çörence	52	56	108	116	131	247	16	20	36
Y. Yenice	34	32	66	85	97	182	13	10	23
Çobanlı	15	15	30	44	35	79	6	6	12
Göz	4	1	5	11	12	23	4	3	7
Hocalı	59	49	108	101	132	233	16	18	34
Yenimah.	149	137	286	286	287	573	22	18	40
A. Yenice	21	30	51	69	75	144	8	7	15
A. Ulupınar	5	5	10	43	42	85	10	10	20
A.Çörence	42	36	78	96	115	211	13	10	23
Berenge	58	60	118	136	167	303	21	25	46
Cömerli	20	19	39	46	60	106	11	17	28
Çarşı	32	34	66	96	97	193	14	17	31
TOPLAM	762	742	1504	1759	1924	3683	261	272	533
KEMALİYE									
Ariki	20	24	44	25	27	52	29	24	53
Bahçe	8	4	12	7	5	12	10	8	18
Dört Yolagzı	30	24	54	31	28	59	19	21	40
Gençağa	19	13	32	20	9	29	19	9	28
Hacıyusuf	11	5	16	10	12	22	11	11	22
Halılağa	15	18	33	17	13	30	20	12	32
İshakpaşa	21	27	48	28	29	57	28	26	54
Naip	19	23	42	14	17	31	10	19	29
Sandıkbağ	4	6	10	8	6	14	9	7	16
Taşdibi	13	19	32	23	25	48	26	31	57
Toplam	160	163	323	183	171	354	181	168	349

Kaynak: Merkezlerin Sağlık Ocağı Kayıtları 1994.

Her üç merkezde de gelişen ve merkezde yer alan mahallelerde nüfusun fazlalığı nedeniyle doğum oranı diğerlerine göre daha yüksek olduğundan çocuk nüfus oranı fazla, genelde kenar mahalleler de ve nüfusu azalanlar da ise doğum oranının düşüklüğü nedeniyle çocuk nüfus miktarı daha da azalmaktadır.

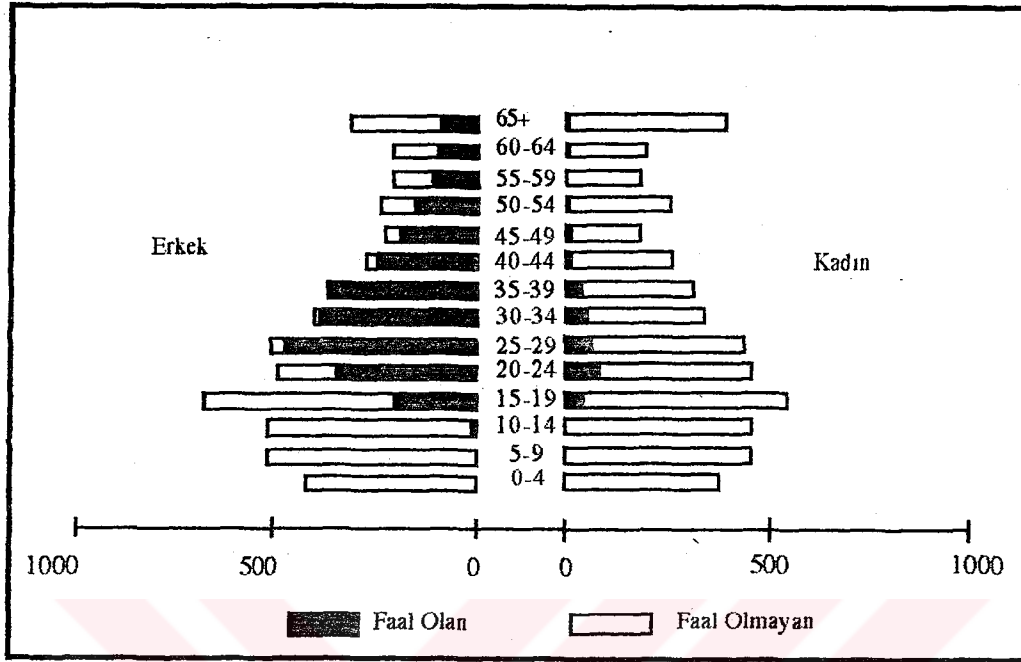
Tablo: 2.9 Kemaliye Merkez Nüfusunun Cinsiyet ve Yaş Grupları İtibariyle İktisaden Faal Olma Durumu (1990)

Bir yerleşmenin, ekonomik açıdan avantajlı veya dezavantajlı sayılıp sayılmaması, o yerleşmedeki genel nüfus içinde çalışabilecek nüfusun miktarı ile değerlendirilir. Bu değerlendirmeyi yapabilmek için çalışma çağı nüfus olarak kabul edilen 15-64 yaş grubunun o yerleşmedeki miktarı ele alınır ki miktarın, toplam nüfus içindeki oranı 1985 yılında Arapkir'de % 60.5, Kemaliye'de % 69, Ağın'da ise % 59.55'iken, 1990 yılında Arapkir'de % 66.2'ye, Ağın'da % 65.32 yükselmiş, Kemaliye'de ise % 64'e inmiştir. Fakat gün geçtikçe eğitim vb. sebeplerden dolayı iktisadi faaliyete katılma yaşı 15 değilde 20-24 yaş sınırına kadar çıkabildiğinden iktisadi faaliyete katılma yaşı geçmişten günümüze arttığı için iktisaden faal olması gereken nüfus miktarında da azalmalar meydana gelmektedir (Şekil:2.9, 2.10, 2.11). Yerleşmelerin oldukça genç bir nüfus yapısına sahip olmaları bu olumsuzluğu dahada artırmaktadır.

Şekil: 2.10 Arapkir Merkez Nüfusunun Cinsiyet ve Yaş Grupları İtibariyle İktisaden Faal Olma Durumu (1990)

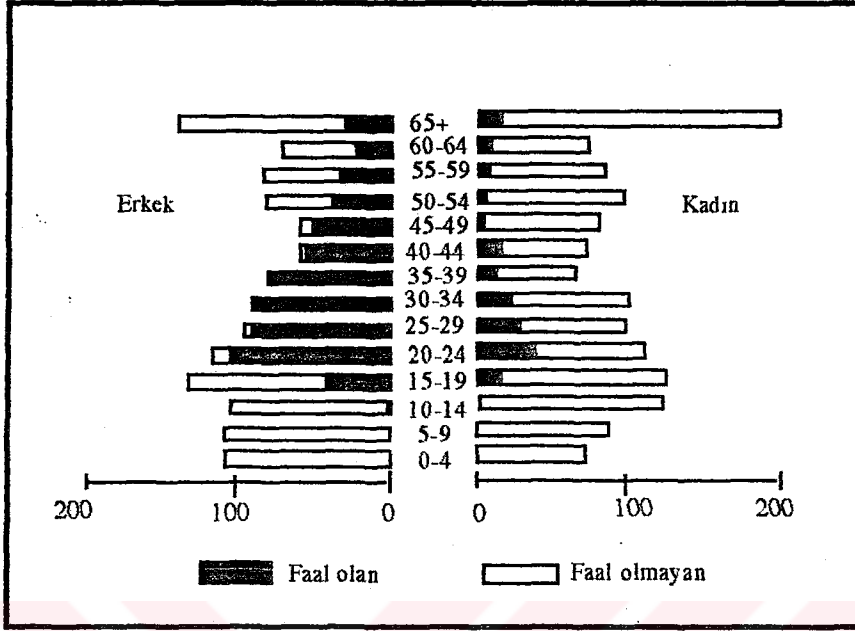

Nitekim her üç yerleşmede de genç nüfus olarak ele alınabilecek 0-24 yaş grubunun toplam içindeki oranı gerek 1985 gerekse 1990 yıllarında % 40 veya daha üstünde bir değere sahip olması yukarıda saydığımız olumsuzlukları dahada artırmaktadır. Örneğin Arapkir'de 0-24 yaş grubunun toplam nüfus içindeki oranı 1985 yılında % 50.3, 1990 yılında % 47.9, Kemaliye'de 1985 yılında % 42.8, 1990 yılında % 41.5, Ağın'da 1985 yılında % 45.24, 1990 yılında ise % 39.87'dir. Görüldüğü gibi genç nüfusun fazlalığı, çocuk yaş grubuna yapılması gereken yatırım harcamalarının yükselmesine (Okul vb) neden olmaktadır. Genç nüfus için yapılan, okul, hastane gibi yatırımların uzun vadeli yatırımlardan sayılması ve hemen cevap verebilecek yatırımları engellemesi, olumsuzluğu artırmakta, ayrıca bu genç nüfus grubunun oransal fazlalığının yanında bu yaş grubunda olanların çalışabilir yaşlardakilerin eğitim gibi sebeplerle üretici olmamaları, üretici nüfus oranını da azalttığı için kalkınmayı güçleştiren bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

1990 yılında, Türkiye'de faal olması gereken nüfusun, toplam nüfus içindeki oranı % 58'ken, bu oranlar; Ağın'da % 83, Kemaliye'de % 83.4, Arapkir' de % 79.1 dir ve yerleşmeler içinde, faal olması gereken nüfus olarak nitelendirilen bu grubun, Türkiye ortalamasının oldukça üstünde bulunması, alanın işgücü potansiyeli açısından avantajlı olduğunu göstermekte ve sonuçta bu nüfusun istihdam edilebilmesi için yeni iş sahalarının açılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Şekil: 2.11 Ağm Merkez Nüfusunun Cinsiyet ve Yaş Grupları İtibariyle İktisaden Faal Olma Durumu (1990)

Yukarıda saydığımız nedenlerden ötürü, yerleşmelerde faal olması gereken nüfus miktarı ile faal olan nüfus miktarı arasında büyük uçurumlar meydana gelmektedir.

Örneğin Arapkir 'de 1985 yılı için faal olması gereken nüfus miktarı % 75.9 (6479 kişi), faal olan nüfus miktarı bu oranın % 29.2'sini (1895 kişi) teşkil etmektedir. Öte taraftan Kemaliye'de Faal olması gereken % 82.7'lik nüfusun (2487 kişi), % 41.5 (1032 kişi), Ağm'da Faal olması gereken % 80'lik nüfusun (2319 kişi), % 21.1 (489 kişi) faaldi.

Yerleşmelerde faal olması gereken nüfus içinde faal olanların oranı, bir önceki yıla göre biraz artarak 1990 yılında yükselmiş olmasına rağmen yinede yetersizdir. Nitekim 1990 yılında 1985 yılına göre Arapkir'de faal olan nüfus miktarı % 29.7'ye, Kemaliye'de % 44.7'ye, Ağm'da ise % 28.1'e yükselmiştir (Tablo:2.23)

1985 yılında, yerleşmelerin faal olması gereken nüfus miktarları cinsiyet açısından incelendiğinde, Arapkir'de faal olması gereken nüfus içinde erkeklerin oranı % 75.9, kadınların oranı % 76 , faal olanların oranı ise, % 52.8'i erkek, % 4.3'ü kadın, Ağm'da faal olması gereken nüfusun, % 79.42'si erkek, % 80.48'i kadın ve faal olan nüfusun, % 39.21'i erkek, % 3.9'u kadın, Kemaliye'de faal olması gereken nüfusun, % 83'ü erkek, % 82.4'ü kadın ve faal olan nüfusun, % 69.4'ü erkek, % 7.9'u kadındır. Kısaca 1990 yılında Kemaliye'de erkeklerin % 73.4'ü faal, % 3.6'sı işsiz, kadınların ise % 10 faal, % 1.3'ü işsiz, Ağm'da, erkeklerin % 47,1 faal, % 11.1 işsizken, kadınların % 10.5 faal ,

% 4.5 işsiz, Arapkir'de erkeklerin % 51.2 faalken, % 10.3 işsiz, kadımlarında % 6.1'i faalken, % 2.4'ü işsizdi (Tablo: 2.23).

Tablo: 2.23 Yerleşmelerde Toplam, Faal Olması Gereken, Faal Olan ve İşsiz Nüfus Miktarları (1985-1990)

	1985			1990		
	E	K	T	E	K	T
AGIN						
Toplam Nüfus	1419	1481	2900	1370	1424	2794
Faal Olması Gereken Nüf	1127	1192	2319	1113	1207	2320
%	79.42	80.48	80.0	81.2	84.8	83.0
Faal Olan Nüfus	442	47	489	524	127	651
%	39.21	3.9	21.1	47.1	10.5	28.1
İşsiz Olan Nüfus	109	35	144	123	54	177
%	9.7	2.9	6.2	11.1	4.5	7.6
ARAPKİR						
Toplam Nüfus	4391	4140	8531	5486	4934	10420
Faal Olması Gereken Nüf	3333	3146	6479	4327	3920	8247
%	75.9	76.0	75.9	78.9	79.4	79.1
Faal Olan Nüfus	1759	136	1895	2214	238	2452
%	52.8	4.3	29.2	51.2	6.1	29.7
İşsiz Olan Nüfus	385	84	469	445	96	541
%	11.6	2.7	7.2	10.3	2.4	6.6
KEMALİYE						
Toplam Nüfus	1637	1370	3007	1109	935	2044
Faal Olması Gereken Nüf	1358	1129	2487	919	786	1705
%	83.0	82.4	82.7	82.9	84.1	83.4
Faal Olan Nüfus.	943	89	1032	683.0	79	762.0
%	69.4	7.9	41.5	74.3	10.1	44.7
İşsiz Olan Nüfus	70	6	76	33	10	43
%	5.2	0.5	3.1	3.6	1.3	2.5

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (1990)

Kısaca Arapkir'de 1985 yılında çalışması gereken 6479 kişinin 1895'i, Ağın'da 2319 kişinin 489'u, Kemaliye'de ise 2487 kişinin 1032'si çalışmaktaydı ve çalışan nüfus miktarı 1990 yılında Arapkir'de nüfus ve çalışan kişi sayısının yükselmesi, diğerlerinde ise nüfusun azalması ve çalışan kişi sayısının artması nedeniyle biraz daha artmıştır. Bu artışla, 1990 yılında Arapkir'de çalışması gereken 8247 kişinin 2452'si, Ağın'da, 2320 kişinin 651'i, Kemaliye'de ise 1705 kişinin, 762'si çalışıyordu.

Ağın ve Arapkir'de çalışması gereken nüfus miktarı 1990 yılında 1985 yılına göre artmış olduğu halde Kemaliye'de azalmış olduğu dikkat çekmektedir ki bunun nedeni de yerleşmenin 1990 yılında, 1985 yılındaki nüfus miktarını koruyamamış olmasındandır. Zira Kemaliye Kasaba nüfusu bu iki dönem arasında 1000 kişi azalarak 3007'den 2044'e gerilemiştir.

Kısaca; 1985 yılında çalışabilecek olan nüfusun, Arapkir'de % 63.27'si, Kemaliye'de % 58.5'i, Ağın'da ise % 78.9'u çalışmıyorken, yeni iş sahalarının gelişmemiş olması nedeniyle, bu oranlar 1990 yılında dahada yükseldiğinden, faal olması gereken nüfusun, Arapkir'de % 70.3'ü, Ağın'da % 71.9'u, Kemaliye'de ise % 55.3'lük kesimi çeşitli nedenlerden (Eğitim, Emekli, Ev kadını vb) dolayı çalışmamaktaydı.

Görüldüğü gibi iktisaden faal olması gereken nüfus içinde, faal olmayanların miktarının artması, çalışan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu nüfus miktarlarını artırmakta ve bağımlı nüfus oranını yükseltmektedir. Nitekim 1985 yılında çalışan 100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu nüfus miktarı, Arapkir'de 66 kişi, Kemaliye'de 45 kişi, Ağın'da ise 67 kişidir. Bu oranlar 1990 yılında Kemaliye'nin nüfus kaybetmesi, Ağın ve Arapkir'de çalışanların miktarındaki artışlar nedeni ile azalma göstermiştir. Nitekim bu sebepten, 1990 yılında Arapkir'de çalışanların bakmakla yükümlü oldukları nüfus miktarı 51, Kemaliye'de 44 kişi, Ağın'da ise 53 kişi olarak gerçekleşmiştir. Fakat bu rakamlar, iktisaden faal olması gereken nüfusun hepsinin çalıştığı gözönünde tutularak hesaplandığından ve bu nüfusun, yarıdan çoğunun yukarıda belirttiğimiz gibi çeşitli nedenlerden dolayı faal olmadığı gözönünde tutulduğunda, bağımlı nüfus oranı dahada yükselecektir. Bu sebepten 1985 yılında Arapkir'de 66 kişi olan bağımlı nüfus oranı 181 kişiye, Ağın'da 67 kişiden, 239 kişiye, Kemaliye'de 45 kişiden, 90 kişiye yükselmektedir.

Faal olması gereken nüfus içinde bulunupta, çalışmayan nüfus miktarının niçin çalışmadığı incelendiğinde, her üç yerleşmede de, öğrenci ve ev kadını oranının yüksekliği dikkat çeker. Yukarıdaki nedenlerden dolayı her üç yerleşmede de işsiz olup iş arayanların oranı azalmaktadır. Mesela 1985 yılında faal olmayan nüfus kitlesi içinde iş arayanların oranı Arapkir'de % 7.2, Kemaliye'de % 3.1, Ağın'da % 6.21 olmuşken, bu oranlar 1990 yılında azalarak, Arapkir'de % 6.6'ya, Kemaliye'de % 2.5'a, düşerken Ağın'da ise % 7.6'ya yükselmiştir (Tablo: 2.24).

1985 yılında faal olmayan nüfusun, Ağın'da % 4.6 emekliler, % 37.3 ev kadınları, % 18.6 öğrenciler, % 12.2 diğerleri teşkil ederken, Kemaliye'de emekliler % 1.6, ev kadınları % 14.2, öğrenciler % 4.1, % 1.3 diğerleri, Arapkir'de de % 3.4 emekliler, % 39.9 ev kadınları, % 12.1 öğrenciler, % 8.1 ise diğerleri teşkil etmekteyken, 1990 yılında, bu oranlar Arapkir için, % 5.1 emekliler, % 37.1'i ev kadınları, % 16.5 öğrenciler, Kemaliye içinse, % 5 emekliler, % 37.1 ev kadınları, % 8.5 öğrenciler, Ağında ise, % 12.8 emekliler, % 36.1 ev kadınları, % 13.8 ise öğrenciler teşkil etmekteydi (Tablo: 2.24).

Tablo: 2.24 Yerleşmelerde Faal Olmayan Nüfusun Faal Olmama Nedenleri (1985-1990)

	1985			1990		
	E	K	T	E	K	T
AGIN Faal Olması Gereken Nüfus	1127	1192	2319	1113	1207	2320
Emekli	100	7	107	268	29	297
%	8.9	0.6	4.6	24.1	2.4	12.8
Ev kadını		866	866		838	838
%		72.7	37.3		69.4	36.1
Öğrenci	232	199	431	174	145	319
%	20.6	16.7	18.6	15.6	12.0	13.8
Diğer	244	38	282	24	14	38
%	21.7	3.2	12.2	2.2	1.2	1.6
ARAPKİR Faal Olması Gereken Nüfus	3333	3146	6479	4327	3920	8247
Emekli	212	8	220	390	28	418
%	6.4	0.3	3.4	9.0	0.7	5.1
Ev kadını		2584	2584		3056	3056
%		82.1	39.9		78.0	37.1
Öğrenci	479	306	785	896	466	1362
%	14.4	9.7	12.1	20.7	11.9	16.5
Diğer	498	28	526	382	36	418
%	14.9	0.9	8.1	8.8	0.9	5.1
KEMALİYE Faal Olması Gereken Nüfus	1358	1129	2487	919	786	1705
Emekli	102	3	105	81	5	86
%	7.5	0.3	4.2	8.8	0.6	5.0
Ev kadını		920	920		632	632
%		81.5	37.0		80.4	37.1
Öğrenci	164	103	267	82	59	141
%	12.1	9.1	10.7	8.9	7.5	8.3
Diğer	79	8	87	40	1	41
%	5.8	0.7	3.5	4.4	0.1	2.4

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri 1985-1990

Faal olmayan nüfus içinde bayanların oransal fazlalığı dikkat çeker ki, bunun da ana nedeni Kadın nüfusun büyük bir bölümünün iş sahasına atılmamasıdır. Bu grup içinde en büyük oranı ev hanımlığı ile almaktalar, fakat son zamanlarda kız çocuklarının eğitim amacıyla okula gönderilmesi, bir önceki döneme göre, her iki yerleşmede de okuyan grup içinde, kadın nüfusun artmasına neden olmuşsada, hala erkek nüfus miktarı, oransal olarak fazlalığını devam ettirmektedir. Sonuçta; her üç yerleşmede de, nüfus miktarı yıldan yıla artmakla birlikte, gerekli istihdam hacmi yaratılmadığından nüfusun bir kısmı dışarıya göç etmek zorunda kalmakta ve yerleşmeler nüfus kaybetmektedirler. Ayrıca çalışan kitlenin az, çalışmayan kitlenin fazlalığı, sermaye açısından alanı yetersiz duruma sokmakta ve kişilerin elde ettikleri gelir miktarlarında düşüşler meydana gelmektedir. Gerekli istihdam hacmi yaratılarak, yukarıda belirttiğimiz olumsuzluklar ortadan kaldırılmazsa, güntümüzde de devam eden göç olayları ileri yıllarda da temposu artan bir şekilde sürecektir.

Yerleşmelerin toplam nüfusları içindeki faal olan nüfus miktarları 1990 yılı için Arapkir'de % 29.7 (2452 kişi), Kemaliye'de % 44.7 (762 kişi), Ağın'da ise % 28.1 (651 kişi) dir. Bu yerleşmeler de çalışan nüfus miktarı sektörler bazında incelendiğinde her üç yerleşmede de genel hizmetler sektörünün oran olarak ilk sırayı aldığı görülür (Tablo:2.25.Şekil:2.12).

Tablo: 2.25 Yerleşmelerde Çalışan Nüfusun Sektörlere Göre Durumu (1990)

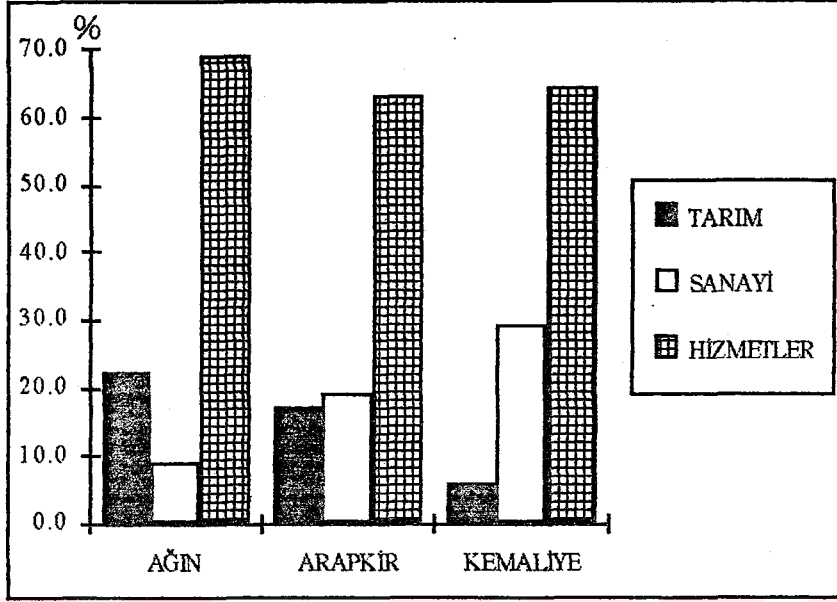
SEKTÖRLER	AĞIN		ARAPKİR		KEMALIYE	
	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%
TARIM	144	22.1	417	17.0	44	5.8
SANAYİ	57	8.8	463	18.9	223	29.2
İmalat	24	3.7	219	8.9	104	13.6
İnşaat	33	5.1	244	10.0	119	15.6
HİZMETLER	450	69.1	1572	63.2	495	64.4
Elektrik-su	15	2.3	16	0.7	8	1.0
Ticaret- Bankacılık	75	11.5	475	19.4	143	18.8
Ulaşım -Haberleşme	25	3.8	212	8.6	65	8.5
Toplum Hizmetleri	335	51.5	847	34.5	275	36.1
İyi Tanımlanmamış	0		22	0.9	4	0.5
TOPLAM	651	100	2452	100	762	100

Kaynak: DIE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (1990)

1990 yılında çalışan nüfusun Ağın'da % 69.1, Kemaliye'de % 64.4, Arapkir'de ise % 63.2 genel hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Bu sektörü Ağın'da tarım (% 22.1), Arapkir (% 18.9) ve Kemaliye'de ise (% 29.3) sanayi sektörü ikincil sektör olarak takip etmektedir. Ağın'da % 8.8'lik oranla sanayi sektörü, Arapkir ve Kemaliye'de ise % 17 ve % 5'lik oranlarla tarım sektörü üçüncü sırada yer almaktadır (Tablo:2.25 Şekil:2.12).

Genel hizmetler sektörü her üç yerleşmede de en yüksek oranlara sahiptir. Fakat bunun içinde yer alan toplum hizmetlerinin yüksekliği bu sektördeki fazlalığın ana nedenidir. Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de % 60'ların üzerinde yüksek değerlere sahip olan hizmetler sektöründen, toplum hizmetlerini çıkardığımızda Ağın haricinde ki, diğer yerleşmelerde hizmetler oranı % 30-35'ler civarına inmektedir. Genelde, Toplum hizmetlerinin yüksekliği o yerleşmede idari yani devlet işlerinde (kaymakamlık, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarının ilçe şubeleri, mahkeme, belediye vb) daha çok kişinin istihdam edildiğini göstermektedir ki, bu oran içine, asker, sağlık ve turizm hizmetlerinde çalışanlar da dahildir. Kısaca bu oranın yüksekliği, o yerleşmeler de, devlet sektörüne bağlı iş kollarında çalışan nüfus miktarının fazla olduğunu göstermektedir.

Şekil: 2.12 Ağın-Arapkir ve Kemaliye'de Çalışan Nüfusun Sektörlere Dağılımı (1990)

Elektrik, su, ticaret, bankacılık, ulaşım, haberleşme ve toplum hizmetleri gibi alt sektörlerinde, hizmetler sektörü içinde toplanmakta olması, hizmetler sektörünün oran yönünden yükselmesinin ana nedenidir. Elektrik-su adı altında verilen sektörde çalışan nüfus miktarı çoğu yerleşmelerde çok düşük seviyelerde kalmaktadır ki, bunun da ana nedeni sektörün sadece o yerleşmeye hizmet eden bir yapıda ve belediye hizmetlerinin ağırlıkta olduğu bir dal olmasından kaynaklanmaktadır. Bu sektörün oranları Ağın'da % 2.3, Arapkir'de % 0.7 ve Kemaliye'de ise % 1 dir (Tablo:2.25).

Yerleşmelerin çevre ile olan bağlarının kuvvetli olup olmamasını gösteren sektör, bankacılık ve ticarettir ki , bu sektörün oranları Ağın'da % 11.5, Arapkir'de % 19.7, Kemaliye'de ise % 18.8 dir ve çevresindeki diğer ilçelere göre biraz daha fazla merkeziyete sahip olan Arapkir'de bu sektörün oranı daha yüksektir (Tablo:2.25).

Ulaşım ve haberleşme de, yerleşmelerin dışı olan bağlantısının derecesini veren bir sektör olarak dikkat çekerki, bu faaliyetin oranı Ağın'da % 3.8, Arapkir'de % 8.6, Kemaliye'de ise % 8.5 dir (Tablo:2.25)

Tarımsal fonksiyon, Ağın (% 22.1) ve Arapkir'de (% 17) yüksek oranlarda olduğu halde Kemaliye'de (% 5.8) düşüktür. Bu fonksiyon dalındaki yoğunlaşmanın azlığı veya çokluğu ile yerleşmelerin bulunduğu mevki arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Ağın ve Arapkir yerleşmelerinde tarımsal fonksiyonun fazlalığında yerleşmelerin dışında yer alan bazı mahallelerde oturan nüfusun tarımsal faaliyetlerle uğraşmaları, geçmişte bazı kırsal

yerleşmelerin şehirlerin mahallesi haline getirilmesi ve geçmişten günümüze bu yerlerin tarımsal karakterlerinden fazla bir şey kaybetmemiş olmalarında aramak gerekir.

Örneğin, Ağın'ın ilçe yapıldığı 1954 yılında, yakınındaki Şenpınar, Başpınar, Akpınar gibi köylerin, mahalle olarak Ağın'a bağlanmaları, bunların şehirle olan fiziki kopukluğu bu kesimlerde oturanların geçmişteki faaliyetleri olan ekme, biçme gibi faaliyetlerine günümüzde de devam ediyor olmaları, Ağın'da geçmişten günümüze tarımsal fonksiyonda çalışan nüfus oranlarının yüksekliğine neden olmuştur. Arapkir'de, Ağın'dakine benzer bir olayın olup olmadığı, yani kırsal statüdeki yerlerin şehre dahil edilmesi tarihsel kaynaklar çerçevesinde incelendiğinde rastlanılmamasına rağmen, yine de tarımda çalışan nüfus miktarı oldukça yüksek çıkmaktadır. Tarımsal fonksiyon oranının, bu kadar yüksek olmasının ana nedeni, şehrin yer değiştirmesindedir. İlk kuruluş ve günümüzdeki alana geçişe kadar olan dönemlerdeki gelişmenin gerçekleştiği, Göz Vadisinin tarımsal bir potansiyele sahip olması, hâlâ bugün de, burada eski mahallelerin yer alması, sonradan şehrin çevresinde gelişen şehirle fiziki bağlantıları oldukça kopuk olan mahallelerin, günümüzde de tarımsal yapılarının ağırlıkta olması, bugün şehirdeki, tarımsal fonksiyon oran fazlalığının ana nedenidir. Sonraki gelişmenin olduğu alanlarda, tarımsal faaliyetlerle uğraşanların sayısı az olmasına rağmen, genel ölçekte diğer yerlerdeki fazlalık, oran yükselmesine neden olmaktadır. Kemaliye'de tarım fonksiyonunda çalışan nüfus miktarının azlığının ana nedeni bulunduğu mevkide sahip olduğu tarım arazisinin yetersizliğindedir.

Sanayide istihdam edilen nüfus miktarları 1990 yılında Kemaliye'de % 29.3, Arapkir'de % 18.9, Ağın'da ise % 8.8 dir. Sanayi fonksiyon oranının Kemaliye'de bu kadar yüksek çıkmasının ana nedeni bu faaliyet kolu içerisinde hesaplanan inşaat sanayinde çalışan nüfus oranının (% 15.6) fazlalığındandır. İnşaat sanayi, bir yerleşmenin gelişiminin hızlı veya yavaş olduğunu belirtmesi bakımından ilginç olmasına rağmen, geçici olarak yorumlanması, şehirdeki etkisini tespitinde zorluklar arzeder. Kemaliye'nin, önceki dönemlere ait istatistiki verileri olmadığından, geçmişle bir kıyaslama yapamamamıza rağmen, yine de 1990 yılında, bu sektördeki oran yüksekliğinin ana nedeni olarak, 1987 yılında, Kemaliye'de çıkan yangın nedeni ile tamamen yanmış olan eski çarşı yerine, yeni bir çarşının inşası için çalışanların varlığını gösterebiliriz.

Zira bu oran gözönünde bulundurulduğunda imalat sanayi, burada % 13.6 oranına kadar inmektedir. İmalat sanayinin, oranca yüksekliğinde Kemateks çuval fabrikasının etkisi oldukça fazladır. Bugün, 1993 yılında kapanmış olan fabrikanın, önceki yıllarda sahip olduğu personel miktarının altında, tekrar faaliyete geçmesi, kasabadaki, sanayi oranının düşmesine neden olacaktır. Günümüzde imalat sanayi kendi hunderlantına hitap eden küçük el sanatlarına yönelik durumdadır (marangoz, demirci, sobacı vb).

Arapkir'de sanayide çalışan nüfus oranı % 18.9, imalat sanayinde çalışan nüfus oranı ise % 8.9 dur. Burada da inşaat sanayinde çalışan nüfus oranı % 10 dur. Bu oran içerisinde hem şehirde inşaat işlerinde çalışanlar ve hem de eski Arapkir-Divriği yolunun Elazığ ile bağlantısını sağlayacak karayolunun inşası için çalışanların bulunması oranın yükselmesine neden olmaktadır. Burası imalat sanayinde, şehir ihtiyacı haricinde çevreye de hizmet edebilen bir yapıdadır. Zira bünyesinde ihtisaslaşmaya dönük tesislerin bulunması (oto boya, oto kaporta, oto tamir, oto galeri vb) kendi şehir ihtiyacı haricinde çevresindeki ilçelere ve buraların kırsal kesimlerine hizmet götürdüğünü göstermektedir.

2.1.3.2. AĞIN- ARAPKİR- KEMALİYE'DE NÜFUSUN KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

"Bir alanın eğitim düzeyi sadece okuryazarlık oranı ile ölçülemez. Alandaki okullaşma oranı, okul çağı nüfusun eğitim kademeleri arasındaki durumu, öğretmen miktarları vb. konular incelenmelidir" (Doğanay,1990,163). Eğitim fonksiyonlarında detaylı inceleme yapılacağından biz burada sadece okuryazar ve okuryazar olmayan nüfus hakkında bilgi vereceğiz.

1935 yılında okuryazar olmayan nüfus oranı; Kemalide % 65, Arapkir'de % 73 gibi yüksek oranlardan giderek azalmış ve 1985 yılında Kemalide % 12, Arapkir'de % 23, Ağın'da ise % 18, ve nihayet 1990 yılında ise Kemalide % 13, Arapkir'de % 18 ve Ağın'da % 17 kadar gerilemiştir (Tablo:2.26). "Türkiye'deki, okuryazar olmayan nüfus oranınının 1927 yılında % 90, 1985 yılında % 10 gerilemesi (Doğanay,1994,163), sahamızdaki, değişimin de ülke genelindeki duruma uyduğunu göstermekle beraber 1985 yılındaki oranın Türkiye ortalamasından yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo : 2.26 Ağın - Arapkir ve Kemalide İlçe Merkezlerinde Yıllara Göre Okur yazar Nüfus Miktarı ve Cinsiyet Durumu (1935-1985-1990)

YILLAR		1935			1985			1990		
		Ağın	Arapkir	Kemaliye	Ağın	Arapkir	Kemaliye	Ağın	Arapkir	Kemaliye
Okur Yazar Olmayan	T	*	4969	2303	479	1778	345	432	1661	243
	%		73	65	18	24	12	17	18	13
Okur Yazar Olan	T	*	1817	1236	2182	5765	2420	2151	7739	1642
	%		27	35	82	76	88	83	82	87
Okur Yazar Olmayan	E	*	1885	793	104	540	94	89	476	55
	%		61	52	8	14	6	7	9.6	5
	K		3084	1510	375	1238	251	343	1186	188
	%		84	75	27	33.8	20	26	26.6	22
Okur Yazar Olan	E	*	1219	741	1192	3342	1417	1158	4473	968
	%		39	48	92	86	94	93	90.4	95
	K		598	495	900	2423	1003	993	3265	674
	%		16	25	72	66.2	80	74	73.4	78

Kaynak : DİE nüfus istatistikleri. * Ağın 1954 yılında ilçe olduğundan 1935 yılı değerleri bulunmamaktadır.

Okuryazar nüfus miktarı 1935 yılında Kemaliye'de % 35, Arapkir'de % 27 oranından, (Ağın 1954 yılında ilçe olduğundan 1935 yılına ait veriler bulunmamaktadır) her iki yerleşmedeki eğitim kurumlarındaki gelişmeler, ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi, ve son yıllarda gerçekleştirilen okuma yazma seferberliklerinin olumlu katkılarıyla yükselmiştir. Nitekim bu artış nedeni ile okuryazar nüfus oranı 1985 yılında Kemaliye'de % 88'e, Arapkir'de % 76'ya, Ağın'da ise % 82'ye yükselmiş ve ilerleme Kemaliyede küçük oran düşüşü haricinde diğerlerinde sonraki dönemde de devam ederek 1990 yılında Ağın'da % 83'e, Arapkir'de % 82'ye yükselirken, Kemaliye'de % 87'ye gerilemiştir (Tablo:2.26).

Okuryazar olmayan nüfus cinsiyet itibariyle incelendiğinde; 1935 yılında Kemaliye'de erkeklerin % 52'si, kadınların % 75'i, Arapkir'de ise erkeklerin % 61'i, kadınların % 84'ünün okuryazar olmadığı görülür. Yukarıda belirttiğimiz nedenlerden dolayı 1990 yılında okuryazar olmayan nüfus, Kemaliye'de erkeklerde % 5'e, kadınlarda % 22'ye, Arapkir'de erkeklerde % 9.6'ya, kadınlarda % 26.6'ya, Ağın'da ise erkeklerde % 7'ye, kadınlarda ise % 26.6'ya gerilemiştir (Tablo:2.26).

1990 yılında okuryazar nüfusun Ağın'da % 93 erkek, % 74 kadın, Arapkir'de % 90.4 erkek, % 73.4 kadın, Kemaliye'de ise % 95 erkek, % 78 kadındı. Yıllar itibariyle her üç yerleşmede de, gerek erkek, gerekse kadın nüfusta, okuma yazma bilmeyenlerin oranı oldukça düşmesine rağmen, yine de bayanların oranının, erkeklere nazaran yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Bunun nedeni, geçmişten günümüze kız çocuklarının okutulmamasındaki eğilimin tamamen kırılmamış olmasındandır.

1985 yılında, okur yazar olan nüfusta, ilkokuldan mezun olanların oranı, Kemaliye'de % 59, Arapkir'de % 54.6, Ağın'da % 52, Ortaokuldan mezun olanların oranı, Kemaliye'de % 12, Arapkir'de % 11.1, Ağın'da % 14, liseden mezun olanlar ise, Kemaliye'de % 14, Arapkir'de % 10.7, Ağın'da % 13, yüksekokuldan mezun olanların oranı, Kemaliye'de % 4, Arapkir'de % 2.7, Ağın'da da % 3 olduğu görülür. Bu oranların ; 1990 yılında her üç yerleşmede de, geçmiş döneme nazaran daha da yükseldiği dikkat çekmektedir. Bu dönemde, orta, lise ve yüksekokul mezunlarında bir artış, ilkokul mezunlarında ise genel orandaki yükselmeden dolayı, bir düşüşün olduğu gözlenmektedir (Tablo:2.27).

1985-1990 yılları arasında herhangi bir öğretim kurumundan mezun olan nüfus miktarı cinsiyete göre incelendiğinde; üç yerleşmede de, ilkokulun zorunlu olması nedeni ile iki dönemde de, kadın nüfusun oransal fazlalığı görülmesine rağmen, daha sonraki eğitim basamaklarında (orta, lise, yüksekokul) erkeklere nazaran düşüşler görülür ki, bu da genelde zorunlu olan ilköğretiminden sonra kız çocuklarının okutulmamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo:2.27 Ağın - Arapkir ve Kemaliye Merkezlerinde Okuryazar Nüfusun Bitirilen Öğretim Kurumuna Göre Durumu ve Cinsiyet Yapısı (1985-1990)

		Ağın	Arapkir 1985	Kemaliye	Ağın	Arapkir 1990	Kemaliye
Okul Bitirmeyen	T	398	1204	254	279	1032	188
	%	18	20.9	11	13	13.14	11
	E	199	661	129	134	534	100
	%	17	19.8	9.1	12	12	10
	K	199	543	125	145	498	88
%	20	22.5	12.5	15	15.3	13	
İlkokul	T	1107	3138	1435	997	3988	960
	%	52	54.6	59	46.4	51.5	58
	E	519	1696	793	426	2035	524
	%	44	51	56	37	45.5	54
	K	588	1442	642	571	1953	436
%	59	59.7	64.1	58	59.8	65	
Ortaokul	T	313	639	294	336	1095	199
	%	14	11.1	12	16	14.2	12
	E	211	454	208	235	782	142
	%	18	13.6	15	20	17.5	55
	K	102	185	86	101	313	57
%	10	7.6	8.6	10	9.6	8.5	
Lise	T	294	614	336	345	1261	221
	%	13	10.7	14	16	16.3	13
	E	208	408	213	230	860	147
	%	17	12.2	15	20	19.2	15
	K	86	206	123	115	401	74
%	9	8.5	12.3	12	12.3	11	
Yüksekok.	T	68	156	99	183	358	74
	%	3	2.7	4	9	4.6	6
	E	54	114	74	128	259	55
	%	5	3.4	5.2	11	5.8	6
	K	14	42	25	55	99	19
%	1	1.7	2.5	6	3	2.5	

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (1990)

Yerleşmelerdeki, hane reislerinin eğitim durumu incelendiğinde, üç yerleşmede de, genelde tarım ekonomisinin ağırlıkta, yaşlı nüfusun fazla olduğu mahallelerde, okuryazar olmayan nüfusun yoğunlaştığı görülür (Tablo:2.28). Bu tip mahallelere, örnek olarak Arapkir'de Y. Yenice, Ağın'da Başpınar, ve Kemaliye'de Sandıkbağı'nı gösterebiliriz. Okuryazar ve bir öğretim kurumundan mezun olanların yoğunlaştığı mahalleler, Arapkir'de, Mehmet Akif, Yenimahalle, Ağın'da, Müderris Hüseyin Efendi ve Hacı Yusuf, Kemaliye'de ise Genççağa, Hacı Yusuf'tur. Yukarıda ki mahalleler de, diğer mahallelere nazaran, genel olarak hem okuryazar nüfus oranı, hem de bitirilen öğretim basamağı açısından oransal bir

fazlalık bulunmaktadır. Her üç yerleşme içinde, en fazla nüfusa sahip, kamuda çalışan memur ve işçilerin çoğunluğunun ikamet ettiği bu mahallelerde, eğitim seviyesi diğerlerine göre daha yüksektir (Tablo: 2.28).

Tablo: 2.28 Ağın - Arapkir ve Kemaliye Yerleşmelerinin Mahallelerindeki Hane Halkı Reislerinin Eğitim Durumları % (1994).

	Okur	İlk	Orta	Lise	Y.O.		Okur	İlk	Orta	Lise	Y.O.
ARAPKİR	%	%	%	%	%	AĞIN	%	%	%	%	%
Yenimahalle	6.6	17.5	24.5	33.0	42.5	Balcılar	4.4	0.8	0.8	0.6	2.4
Çobanlı	3.0	1.6	1.8	0.0	1.4	Aliuşağı	7.0	5.0	3.3	3.9	0.0
Çarşı	4.5	5.2	8.2	5.9	2.7	Başpınar	8.4	3.4	0.8	1.3	0.0
Berenge	5.4	9.4	8.2	9.2	5.5	M.Hüs. ef.	15.4	31.0	48.0	39.6	26.6
A. Yenice	4.8	3.7	0.9	1.6	0.0	Hacıyusuf	4.4	10.8	17.9	15.6	31.0
Cömertli	6.6	3.6	2.7	0.5	2.7	Tataragaşı	3.7	6.3	4.1	6.5	16.7
A.Ulupınar	2.7	3.1	2.7	1.6	0.0	Kuzgeçe	4.8	5.5	8.1	11.0	4.8
Y. Ulupınar	4.8	3.0	0.9	3.2	0.0	Şenpınar	15.4	14.2	4.1	5.2	0.0
Y.Yenice	9.9	3.9	0.9	0.5	0.0	Akpınar	24.5	13.9	6.5	5.2	2.4
Hocaali	5.1	6.1	10.0	4.9	5.5	Uzungil	12.1	9.2	6.5	11.0	16.7
A.Çörence	6.6	5.5	9.1	2.7	1.4						
Hezenek	3.6	3.7	0.0	0.5	1.4	KEMALİYE					
Y.Şıhlar	3.0	1.5	0.9	1.6	0.0	Bahçe	0	8.13	4.55	2.1	0
A. Şıhlar	2.1	0.6	0.0	0.5	0.0	Gençağa	0	22.8	22.7	35.0	37.5
Serge	2.7	1.2	0.9	0.5	0.0	İshakpaşa	0	11.4	4.55	10.0	12.5
Zorhap	4.5	2.8	0.0	1.1	0.0	Hacıyusuf	12.5	6.5	22.7	15.0	25.0
Köseoğlu	6.0	6.4	2.7	3.8	4.1	Sandıkbağ	25.0	5.69	18.2	6.3	12.5
M.Akif	6.9	13.1	20.9	24.3	28.8	Ariki	12.5	24.4	9.09	10.0	0
Y.Çörence	3.3	1.5	0.9	2.2	1.4	Taşdibi	50.0	21.1	18.2	21.0	12.5
Sekisu	2.7	1.6	0.0	1.6	0.0						
Osmanpaşa	5.1	3.6	3.6	0.5	1.4						
Göz	0.3	1.2	0.0	0.0	1.4						

Kaynak : Yerleşmelerdeki sağlık ocakları tarafından tutulan hane halkı tespit (HTF) fişlerinden hesaplanmıştır. (1994)

2.1.3.3. AĞIN- ARAPKİR- KEMALİYE'DE AİLE NÜFUS BÜYÜKLÜĞÜ

Türkiye'de olduğu gibi alanımızda da, standart bir aile büyüklüğünden bahsedilemez, zira üç yerleşmede de, aile büyüklükleri yıllara göre farklılık göstermektedir. Örneğin Ağın'da 1985 yılında 4 olan ortalama aile büyüklüğü 1990 yılında 5'e yükselmiş 1994 yılında ise tekrar 4'e inmiştir.

Aynı benzer durum Arapkir ve Kemaliye'de de görüldüğünden, Arapkir'de 1985 yılında 5 olan aile büyüklüğü 1994 yılında 4'e, 1985 yılında aile büyüklüğü 5 olan Kemaliye'de ise 1994 yılında 3'e inmiştir (Tablo:2.29). Bu rakamlar ortalama aile büyüklüğünü verdiğinden yerleşmeler, 1990 yılındaki verilere göre incelendiğinde, her

üçünde de 4, 5, 6 kişilik aile büyüklüğünün yoğunluğu dikkat çekmekle beraber, aralarında bazı farkların bulunduğu görülmektedir (Tablo:2.30).

Tablo:2.29 Merkezlerin Yıllara Göre Hane Sayıları, Nüfusları ve Hane Büyüklükleri (1985 -1990 -1994)

YILLAR	AĞIN			ARAPKİR			KEMALIYE		
	HANE	NÜFUS	H.B	HANE	NÜFUS	H.B	HANE	NÜFUS	H.B
1985	674	2978	4	1618	8719	5	505	2290	5
1990	693	3128	5	1715	9091	5	432	1678	4
1994	499	1984	4	1452	5691	4	397	1277	3

Kaynak: 1985,1990 yılları DİE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Kitapçığı, hane halkının yerleşim yeri ve büyüklüğüne göre dağılışı tablolarından alınmıştır. 1994 yılı ise yerleşmelerin sağlık ocağı kayıtlarından hesaplanmıştır.

Örneğin 1, 2, 3 kişilik aile büyüklüğü oranları Ağın ve Kemaliye'de emekli ve yaşlı nüfusun fazlalığı nedeni ile Arapkir'e nazaran daha fazla bir oran teşkil ederken, 4, 5, 6 kişilik aile büyüklüğü, her üç yerleşmede de oransal olarak fazla olmakla birlikte, Arapkir ve Ağın'da geleneksel aile tipinin yaygınlığı, tarımsal uğraşların daha çok ağırlık teşkil etmesi sebebiyle, ikisinin sahip olduğu oranlar, Kemaliye'ye göre artış gösterir (Tablo:2.30).

Tablo: 2.30 Merkezlerdeki Hanelerin Hane Büyüklüğüne Göre Dağılışı (1990)

AİLE BÜY.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
ARAPKİR	5.5	9.0	10.2	16.7	15.7	14.5	14.6	3.8	3.1	6.9
AĞIN	8.8	15.9	13.9	16.7	16.5	10.8	7.2	3.2	1.4	5.6
KEMALIYE	10.2	19.9	16.7	18.8	17.1	7.9	4.6	1.2	1.6	2.1

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri 1990.

Aile büyüklüğü, yerleşmelerin mahalleleri ölçeğinde incelendiğinde, mahalleler arasında oransal açıdan farklılıklar dikkati çeker. Örneğin Arapkir'in Osmanpaşa, Sekisu, Y. Yenice gibi mahallelerinde ortalama hane büyüklüğü 4 olduğu halde, ailelerin büyük bir çoğunluğunun değişik aile büyüklüğü içinde yoğunlaştığı görülür. Bu durum hemen hemen diğer mahallelerde de geçerliliğini korumaktadır (Tablo:2.31).

10+ daha fazla kişiye sahip ailelerin oransal olarak fazla sayıda bulunduğu mahalleler, genelde kırsal fonksiyonunu hala kaybetmemiş ve büyük bir çoğunluğu yerleşmelerin merkezi kısımlarından uzakta, kenar kesimlerde yer almaktadır. Nitekim Arapkir'in, Serge, Zorhap, Y.Çörence, A.Yenice gibi mahallelerinde, tarım ekonomisinin ağırlıkta olması, aile büyüklüğünün artmasına neden olmuşken, geleneksel aile yapısının yoğunluğu şehir merkezindeki Hocaali, Cömertli gibi mahallelerde, hane halkı büyüklüğünün fazlalığına neden teşkil etmiştir. Buna benzer durumlar Kemaliye ve Ağın'da da dikkati çeker. Örneğin Kemaliye'de, tarım ekonomisinin ağırlıkta olduğu, merkez kenarında yer alan Bahçe Mahallesi ile merkez içindeki Ariki Mahallesi, Ağın Kasabasındaki,

Şenpınar, Akpınar mahalleleri ile kasaba merkezindeki Kuzgeçe Mahallesi'nde de aynı özelliklerin görünmesi Arapkir'deki nedenlerin buralarda da geçerli olmasından kaynaklanmaktadır (Tablo:2.31).

Tablo : 2.31 Yerleşmelerin Mahalle Hane, Nüfus, Ortalama Hane Büyüklüğü ve Hane Büyüklük Miktarları (1994)

ARAPKIR	Hane	Nüfus	H.B	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10+
Zorhap	32	126	4	21.9	18.8	15.6	6.3	6.3	12.5	0.0	9.4	0.0	9.4
Serge	17	74	4	11.8	11.8	11.8	35.3	5.9	17.6	0.0	0.0	0.0	5.9
Hezenek.	36	138	4	11.1	27.8	16.7	8.3	19.4	8.3	2.8	2.8	2.8	0.0
Köseoğlu	79	289	4	7.6	22.8	13.9	26.6	12.7	10.1	2.5	3.8	0.0	0.0
Osmanpaşa	46	172	4	10.9	26.1	15.2	13.0	8.7	17.4	4.3	2.2	2.2	0.0
Sekisi	29	118	4	6.9	27.6	31.0	6.9	10.3	0.0	0.0	10.3	3.4	3.4
Şıhlar	31	120	4	12.9	25.8	6.5	9.7	25.8	6.5	6.5	6.5	0.0	0.0
Mehmetakif	212	838	4	6.1	14.6	20.3	25.9	19.8	9.4	2.4	0.5	0.5	0.5
Y. Ulupınar	44	164	4	6.8	31.8	18.2	6.8	22.7	6.8	4.5	0.0	0.0	2.3
Y.Çörence	91	379	4	0.0	19.0	4.8	23.8	9.5	9.5	14.3	9.5	4.8	4.8
Y. Yenice	60	270	5	5.0	23.3	15.0	10.0	13.3	16.7	6.7	3.3	1.7	5.0
Çobanlı	27	120	4	3.7	29.6	3.7	14.8	29.6	11.1	3.7	0.0	0.0	3.7
Göz	8	24	3	25.0	37.5	25.0	0.0	12.5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Hocalı	74	363	5	4.1	29.7	10.8	18.9	16.2	8.1	6.8	0.0	0.0	5.4
Yenimah.	252	891	4	4.8	15.5	19.8	33.3	17.1	6.3	2.8	0.0	0.4	0.0
A. Yenice	44	230	5	0.0	13.6	18.2	22.7	11.4	4.5	9.1	6.8	6.8	6.8
A. Ulupınar	34	114	3	17.6	29.4	20.6	14.7	2.9	2.9	2.9	5.9	2.9	0.0
A.Çörence	73	312	4	4.1	21.9	12.3	16.4	21.9	6.8	11.0	5.5	0.0	0.0
Berenge	135	463	3	15.6	23.0	16.3	13.3	18.5	8.9	3.7	0.7	0.0	0.0
Cömertli	44	170	4	20.5	18.2	2.3	11.4	20.5	9.1	9.1	6.8	0.0	2.3
Çarşı	84	324	4	19.0	15.5	16.7	16.7	11.9	13.1	3.6	1.2	2.4	0.0
KEMALİYE													
Bahçe	32	98	3	25	21.9	28.1	6.25	6.25	3.13	6.25	0	3.13	0
Gençağa	71	148	2	19.7	25.4	19.7	16.9	12.7	2.82	2.82	0	0	0
İshakpaşa	26	167	6	11.5	23.1	19.2	30.8	11.5	3.85	0	0	0	0
Hacıyusuf	33	84	3	12.1	27.3	21.2	12.1	21.2	3.03	3.03	0	0	0
Sandıkbağı	16	52	3	6.25	18.8	12.5	25	31.3	6.25	0	0	0	0
Ariki	40	149	4	20	12.5	7.5	15	12.5	5	15	5	5	2.5
Taşdibi	58	182	3	12.1	20.7	15.5	31	13.8	6.9	0	0	0	0
AGIN													
Balcılar	17	33	2	40.0	20.0	20.0	0.0	0.0	10.0	0.0	10.0	0.0	0.0
Başpınar	33	43	1	25.0	37.5	12.5	6.3	12.5	0.0	0.0	6.3	0.0	0.0
Müd.hüs.ef.	125	598	5	15.4	20.1	19.5	13.6	17.8	7.7	3.6	1.8	0.6	0.0
Şenpınar	40	131	3	25.5	45.5	5.5	5.5	7.3	3.6	3.6	1.8	1.8	0.0
Akpınar	62	152	2	21.4	41.1	7.1	12.5	8.9	5.4	0.0	1.8	1.8	0.0
Uzungil	35	166	5	23.8	9.5	9.5	28.6	7.1	11.9	4.8	2.4	2.4	0.0
Kuzgeçe	47	215	5	16.1	19.4	11.3	17.7	19.4	11.3	3.2	0.0	0.0	1.6
Hacıyusuf	75	387	5	17.1	17.1	12.6	19.8	16.2	9.9	3.6	2.7	0.0	0.9
Tataragası	41	179	4	23.2	30.4	10.7	14.3	10.7	5.4	1.8	3.6	0.0	0.0

Kaynak : İlçelerin sağlık ocağı verilerinden hesaplanmıştır (1994).

Kısaca; ekonomik yapı, gelenek ve görenekler, ailenin kültür düzeyi, gibi faktörler aile büyüklüğünü etkilemektedir. Örneğin, Ağın Kasabasının, Müderris Hüseyin Efendi, Hacı Yusuf, Kemaliye'nin Genççağa, Hacı Yusuf gibi mahallelerinde, memur ailelerin fazlalığı ve aynı zamanda eğitim seviyesinin yüksekliği, buralarda aile büyüklüğünün ufalmasına neden olmaktadır.

2.1.3.4. AĞIN - ARAPKİR - KEMALİYE'DE MAHALLE NÜFUS DAĞILIŞLARI VE YOĞUNLUKLARI

Ağın Kasabası inceleme yaptığımız üç yerleşme içinde 1935 yılından 1985 yılına kadar en az nüfusa sahip yerleşme özelliğini korumuş, 1990 yılında ise Kemaliye'den daha fazla nüfusa sahip olarak ikinci sıraya yükselmiştir. Kasaba nüfusu, 1950 yılına kadar durağan bir durum göstermiş, bu tarihten sonra, 1954 yılında ilçe statüsünü kazanmasıyla artmaya başlamıştır (1950'de 1058, 1955'de 1723). İkinci bir artışı, 1970 yılından sonra Ağın dericilik fabrikasının kurulmasıyla yaşamış ve 1970'de 2002 olan nüfusu, 1975'de 2500 yükselmiştir. Ekonomik yetersizlik, fabrikanın 1985'de kapanmasıyla daha da ilerlediğinden, kasaba nüfusun da, 1985'e kadar süren artış, bu yıldan sonra gerilemeye başlamış ve 1985 yılında 2900 olan nüfus, 1990 yılında 2794'e gerilemiştir (Tablo:2.6, Şekil: 2.4).

Bugün, 9 mahalleye sahip olan Ağın Kasabası'nın, geçmiş dönemlerdeki, bilhassa Osmanlı dönemindeki durumunu, o dönemde kaç mahalleye sahip olduğunu bilemiyoruz. Zira Osmanlı dönemine ait bilgileri elde ettiğimiz salnamelerde, o dönemdeki ilçelere ait bilgilerin daha fazla bulunması, Ağın'ın da; Kemaliye'ye bağlı bir bucak olması, Salmelerde Ağın'la ilgili bilginin azlığına sebep olmuştur. Bu nedenle, kasabada bulunan eski eserlerin (cami vb) durumu gözönünde bulundurularak, kasabanın kuruluş ve gelişmesi, aynı zamanda ilk mahallelerin hangileri olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

İlk eski caminin, çeşitli isimlerle anılan Müderris Hüseyin Efendi Camisinin (Aşağı Cami, Lala Cami) olduğunu görüyoruz. "1701 yılında minaresiz olarak yapılmış olan camiye, 1753 yılında küçük bir minare eklenmiştir" (Aydoğmuş, 1992, 18). Bugün Tataragaş Mahallesi'nde bulunan, bu caminin durumuna göre şehrin ilk kuruluş yerinin, Tataragaş Mahallesi ve civarının olması ihtimali fazladır. Kasabadaki eski camilerden bir diğeri de, 1907 yılında yapılmış olan Hacı Yusuf Mahallesi'ndeki Orta Cami (Koçan, Hacı Yusuf) dir. Öteki ise, 1916 yılında yapılmış olan ve bugün Uzungil Mahallesi'nde yer alan Uzungil (Yukarı cami) Camisidir.

Bu verilere göre, Ağın'ın ilk kuruluş yeri ve ilk gelişen mahallesi Tataragaş olup, bunu daha sonraları Hacı Yusuf, Uzungil ve Müderris Hüseyin Efendi mahallelerinin gelişmesi takip etmiştir. Kısaca XIX. yy. ilk yarısına kadar, Ağın'ın beş mahalleye sahip

olduğunu belirtebiliriz ki, bunlar; Tataragaşı, Müderris Hüseyin Efendi, Hacı Yusuf, Uzungil ve Kuzgeçe mahalleleridir.

Kasabada, 1954 yılına kadar Hacı Yusuf, Kuzgeçe, Müderris Hüseyin Efendi, Tataragaşı, Uzungil adında beş mahalle varken, 1955 yılından sonra mahalle sayısında bir artış dikkati çeker. Zira 1954 yılında ilçe statüsünü kazanan Ağın'a, yakın olan Akpınar (eski adı Andırı olan, Ağın - Arapkir yolu üzerinde yer alan, Ağın'a 2 km uzaklıktaki bu köy Yukarı Akpınar, Akpınar ve Aşağı Akpınar olmak üzere üç mahalleden meydana gelmiştir) Başpınar (eski adı Ekrek olan bu köy Ağın'a 3 km uzaklıktadır) ve Şenpınar (eski adı Vahşen olan bu köy Ağın'a 3 km uzaklıkta yer alır) köylerinin mahalle olarak katılmalarıyla mahalle adedi sekize yükselmiştir.

1970 yılından sonra, fabrikanın kuruluşu ile birlikte (Ağın dericilik), hem merkezdeki eski mahalleler gelişmiş, hem de Ağın'a çok yakın olan Balcıların gelişmesi ile burası da mahalle haline getirilerek, Ağın'a bağlanmış, böylece mahalle sayısı 5 tanesi merkezde olmak üzere toplam 9'a yükselmiştir.

Günümüzde bu mahallelerden, Tataragaşı, Hacı Yusuf, Müderris Hüseyin Efendi, Uzungil, Kuzgeçe imar planı içinde yer almaktadır. Bugün, bu beş mahalle merkez mahallesi adı altında, tek bir muhtarlık tarafından temsil edilmekte ve idari işleri yürütülmektedir. Diğer mahallelerden Başpınar, Akpınar, Şenpınar, Balcılar imar planı dışında kırsal ekonominin hakim olduğu mahalleler olarak dikkati çekerler.

1985 yılından önceki dönemlere ait mahalle nüfuslarının bulunmayışı, geçmiş dönemlere ait yorum ve mahalleler arasındaki gelişmenin ne şekilde olduğunu tespit etmemizi engellemektedir. Bu nedenle mahallelerin 1985- 1990 dönemleri arasındaki nüfus gelişimi incelenebilmiştir (Tablo:2.32).

Tablo : 2.32 Ağın Kasabasının 1985-1990 Yılları Arasındaki Mahalle Nüfus Miktarları ve Artış Oranları

MAHALLE	1985	1990	Nüfus Artış %
Akpınar	294	243	-17.3
Balcılar	63	43	-31.7
Başpınar	143	80	-44.1
Hacıyusuf	444	698	57.2
Kuzgeçe	333	290	-12.9
Müd.Hüs.	799	664	-16.9
Şenpınar	233	231	-0.9
Tataragaşı	235	245	4.3
Uzungil	356	300	-15.7
TOPLAM	2900	2794	-3.7

Kaynak: Mahalle nüfus miktarları ilçe nüfus müdürlüğünden alınmıştır.

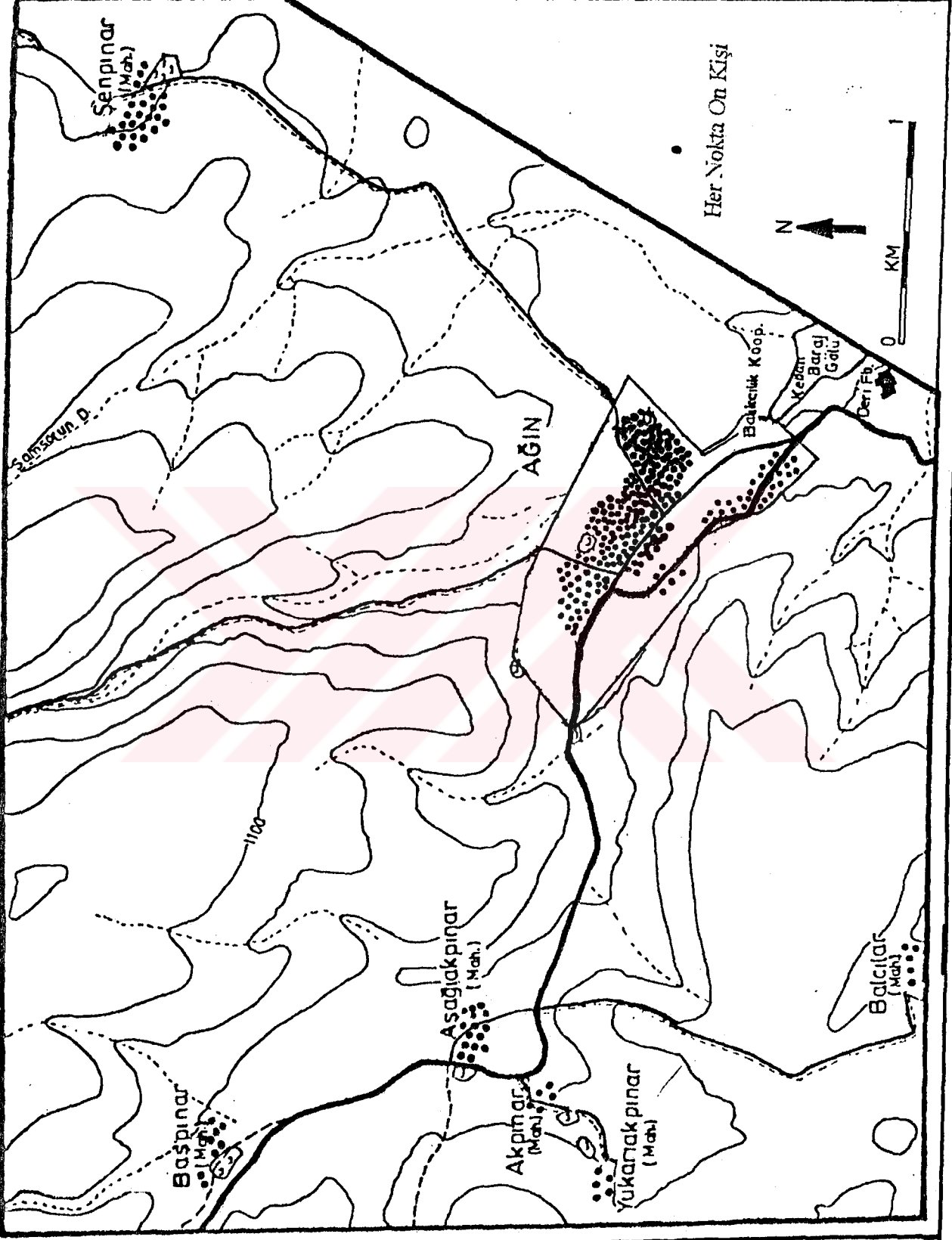
1985-1990 yılları arasında, kasaba nüfusu % 3.7 oranında bir azalma göstererek 2900'den 2794'e gerilerken, imar planı içinde yer alan Hacı Yusuf ve Tataragaşı mahallelerinin nüfusları artmış, diğer mahalleler ise nüfus kaybetmişlerdir. Hacı Yusuf'un % 57, Tataragaşı'nın ise % 4.25 oranında nüfusları artmış ve 1985 yılında 444 olan Hacı Yusuf'un nüfusu 1990 yılında 698'e, 1985 'de 235 olan Tataragaşı Mahallesi'nin nüfusu da 1990 yılında 245'e yükselmiştir. Akpınar Mahallesi'nin nüfusu % 17.34 oranında azalarak 294'den 243'e, Balcılar'ın nüfusu % 32 oranındaki azalma ile 63'den 43'e, Başpınar'ın ki % 44 oranındaki azalma ile 143'den 80'e, Müderris Hüseyin Efendi'nin nüfusu % 16 oranında azalarak 799'dan 664'e, Şenpınar'ın nüfusu % 0.8 oranında azalarak 233'den 231'e, Uzungil Mahallesi'nin nüfusu % 15 oranında azalarak 356'dan 300'e, Kuzgeçe Mahallesi'nin nüfusu ise % 13 oranında azalarak 333'den 290'a gerilemiştir. Görüldüğü gibi merkezdeki iki mahalle haricinde ki tüm mahalleler, ekonomik yetersizlik nedeniyle meydana gelen göçlerle nüfus kaybetmiştir (Tablo:2.32).

1990 yılında, Ağın Kasabası'nın 2794 kişi olan nüfusu, 9 mahallede ikamet etmektedir. Bugün, ortalama mahalle büyüklüğünün 322 kişi civarında olması gerekirken, nüfusun mahallelere dağılışı dengeli olmadığından, mahalleler arasında nüfus açısından bir dengesizlik görülmektedir. Nitekim bugün nüfusu 100 kişiden az mahalle sayısı 2 (Balcılar, Başpınar), 100-250 nüfus arası 3 (Akpınar, Şenpınar, Tataragaşı), 250-500 nüfus arası 2 (Kuzgeçe, Uzungil), 500-750 nüfusa sahip mahalle sayısı da 2 adettir (Hacı Yusuf, Müderris Hüseyin Efendi). Kısaca toplam nüfusun % 48'i 500-750 arasındaki nüfus miktarına sahip 2 mahallede (Hacı Yusuf, Müderris Hüseyin Efendi) ikamet ettiği halde, geri kalan % 52'lik kesim ise değişik nüfus grubuna sahip 7 adet mahallede ikamet etmektedir (Tablo: 2.33). Diğer bir ifade ile toplam nüfusun (2794) 2197'lik kesimi (% 78) imar planı içindeki merkez mahalleleri olarak bilinen ve tek bir muhtarlıkla idare edilen 5 mahallede ikamet ediyorken, geriye kalan 597 kişilik (% 22) nüfus ise kasaba ile fiziki bağlantısı kopuk, kırsal niteliğe sahip 4 adet mahallede (Akpınar, Balcılar, Başpınar, Şenpınar) ikamet etmektedir. 1990 yılı nüfusuna göre en düşük nüfuslu mahalle 43 kişi ile merkezden uzak Balcılar, en fazla nüfuslu mahalle ise 698 kişilik nüfusu ile merkezde yer alan Hacı Yusuf Mahallesi'dir (Tablo:2.32 Şekil: 2.13).

Tablo: 2.33 Ağın Mahalle Nüfus Büyüklüğü, Sayısı ve Oranları (1990)

Nüfus Büyüklüğü	Mahalle Sayısı	Nüfus Toplamı	Nüfus Oranı %
100<	2	123	4.4
100-250	3	719	25.7
250-500	2	590	21.1
500-750	2	1362	48.7
Toplam	9	2794	100.0

ŞEKİL: 2.13 AĞIN KASABASINDA NÜFUS DAĞILIŞI (1990)

Ağın Kasabası'nın imar planı içindeki 183.84 ha. sahasında, Hacı Yusuf, Kuzgeçe, Müderris Hüseyin Efendi, Tataragaşı, Uzungil olmak üzere 5 tane merkez mahallesi yer almaktadır. Geriye kalan merkezden uzak 4 mahalle (Akpınar, Balcılar, Başpınar, Şenpınar) imar planı dışında yer almaları nedeniyle alanlarını tespit etmek mümkün olmadığından mahalle nüfus yoğunluğu hesaplamaları dışında tutulmuşlardır (Tablo:2.34). Bu 183.84 ha'lık alanın yaklaşık 45.85 hektarı yerleşmeler tarafından işgal edilmişken, geriye kalan 137 hektarlık alan ise bahçe, mezarlık vb. kullanımlara ayrılmış durumdadır. Kısaca; şehir topraklarının ancak % 24.94'lük bir kesimi yerleşmeye sahne olmuşken, geriye kalan % 75'lik kesimi yerleşilmemiş durumdadır. Toplam alan düşünüldüğünde ortalama nüfus yoğunluğu 11 kişidir. Fakat gerek nüfusun mahallelere dağılışı gerekse de mahallelerin alansal olarak farklılıkları yoğunluğun, mahalleler arasında da değişiklik göstermesine neden olmuştur. Bu gün alanı en büyük mahalle 75.85 ha. ile Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi, en ufak alanlı mahalle ise 10.9 hektarlık alanı ile Tataragaşıdır (Tablo:2.34).

Tablo: 2.34 Ağın Kasabasında Mahalle Alanları ve Nüfus Yoğunluğu (1990)

Mahalle	Genel Alan (Ha)	Kullanılan Alan (Ha.)	Nüfus 1990	Yoğunluk (Ha/kışı)
HacıYusuf	11.85	8.78	698	79
Kuzgeçe	52.57	5.44	290	53
M.Hüs. Ef.	75.85	16.85	664	39
Tataragaşı	10.9	6.28	245	39
Uzungil	32.67	8.5	300	35
Toplam	183.84	45.85	2197	48

Not: İmar planı içinde yer almayan 4 mahalle (Toplam nüfusları 597 olan bu mahalleler tabloya dahil edilmediğinden 2794 olan toplam nüfus 2197 olarak verilmiştir.) hesap dışında tutulmuştur. Mahalle alanları planimetrik metotla hesaplanmış, mahalle nüfusları da ilçe nüfus müdürlüğünden temin edilmiştir.

Kasabada yukarıda bahsettiğimiz gibi mahallelerin tüm alanları yerleşmeler tarafından kullanılmadığından yerleşilmiş alan ile genel alan arasında farklar ortaya çıkmaktadır. Mesela 11.85 hektarlık sahaya sahip olan Hacı Yusuf Mahallesi'nin yaklaşık 8.78 hektarlık bir alanı, 52.57 hektarlık Kuzgeçe'nin 5.44 hektarı, 75.85 hektarlık Müderris Hüseyin Efendi'nin 16.85 hektarı, 10.9 hektarlık Tataragaşı'nın 6.28 hektarı, 32.67 hektarlık Uzungil'in 8.50 hektarı yerleşilmiş geriye kalan alanlar ya boştur ya da bahçe, tarla vb. çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır (Tablo:2.34).

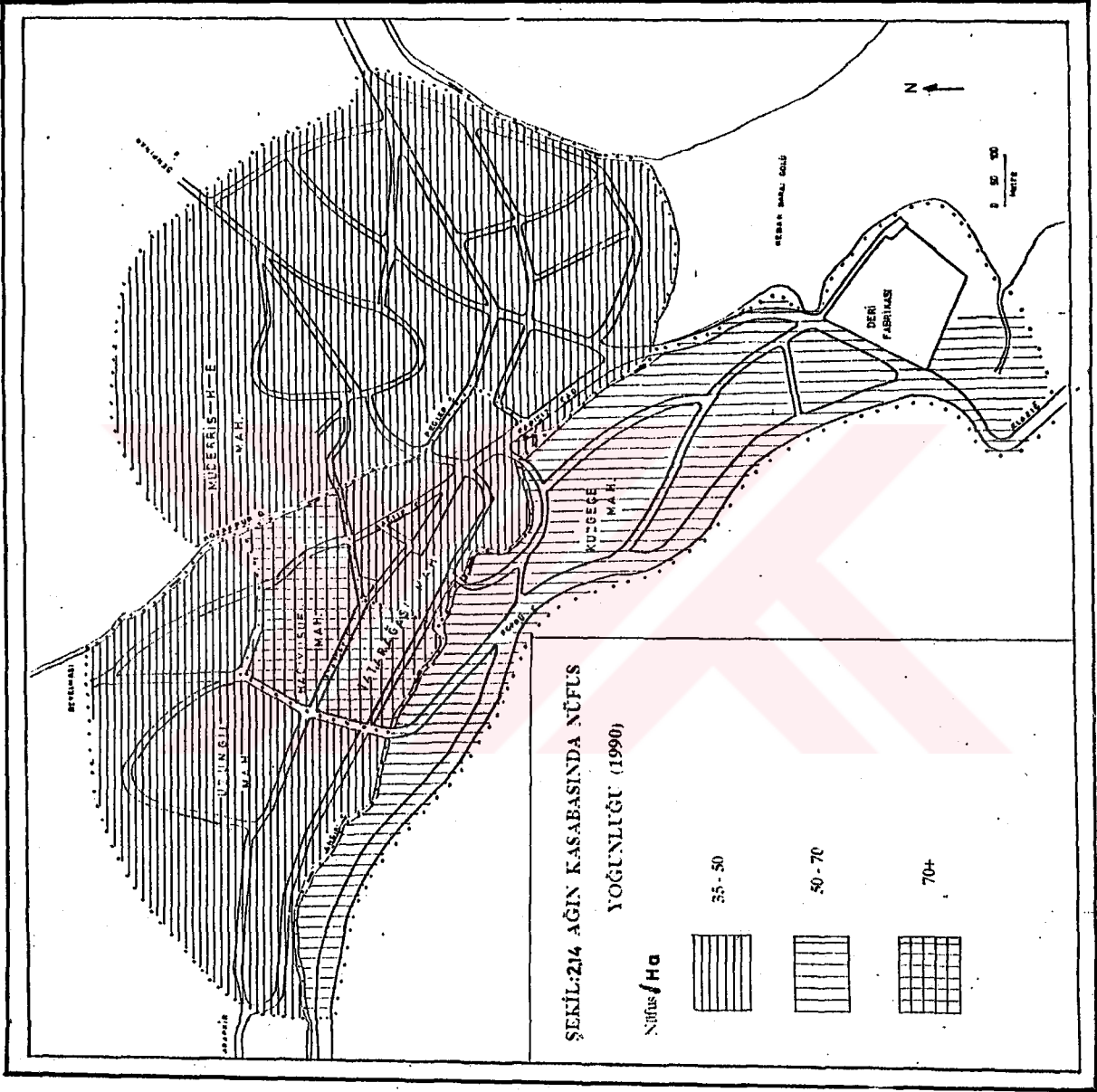
Görüldüğü gibi Tataragaşı ve Hacı Yusuf mahallelerinde kullanılan alanların oranı yüksektir. Bunun esas nedeni, bu mahallelerin tarihi dokudaki mahalleler olmalarıdır. Bugün kasabanın ortalama nüfus yoğunluğu hektara 48 kişidir. Kasaba merkezinde yer alan eski mahallelerde yüksek olan nüfus yoğunluğu, kenarlara doğru gelindikçe yerleşmelerin bahçeler içine dağılması, ve büyük oranda yerleşilmeyen alanların bulunması nedeni ile düşer.

Nüfus yoğunluğu en yüksek olan mahalle, hektara 79 kişi ile Hacı Yusuf'tur ve bunu 53 kişi ile Kuzgeçe, 39 kişi ile Müderris Hüseyin Efendi, Tataragaşı ve 35 kişi ile Uzungil mahalleleri takip etmektedir (Tablo:2.34. Şekil:2.14).

Kesin kuruluş tarihi belli olmayan Kemaliye'nin ilk mahallelerinin hangisi olduğunu eski eserlerden yola çıkarak tahmin edebiliyoruz. İlk yerleşme yeri, bugün kalıntıları hemen hemen yok olmuş olan ve Taşdibi Mahallesi'nin üst kesiminde yer alan kaledir. Kalenin aşağı kesiminde bulunan en eski tarihli yapı, 1635 yapım tarihi ile Taşdibi Camisidir. Fakat bu caminin, kendisinden önce yapılmış bir caminin yerine tekrar yapılmış olabileceği ihtimali üzerine görüşlerin olması (Pasin, Çelik, 1962, 158) ilk gelişen mahallenin, burası olma ihtimalini dahada kuvvetlendirmektedir. Yerleşmelerin kuruluş mevkileriyle, su kaynakları arasındaki yakın ilişki burada da açıkça görülmektedir. Zira bugün de, kasabanın içme suyunu sağlayan Kadı Gölü'nün kaynağının da caminin hemen alt kesiminde bulunması ihtimali dahada pekiştirmektedir. Bu verilere göre gelişen ilk mahalle Taşdibidir. Taşdibi Camisinden sonra en eski cami 1654 yılında inşaa edilmiş ve Dört yolağzı Mahallesinde bulunan Dört yolağzı Camisidir ki Buda her iki mahallenin birlikte geliştiği veya Dört yolağzının, Taşdibi Mahallesinden sonra gelişmiş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Sonuç olarak, en eski mahallelerin Taşdibi ve Dört yolağzı olduğunu söyleyebiliriz. Kasaba; bulunduğu mevki itibarıyla önemli ulaşım yolları üzerinde bulunmasının getirdiği avantaj, ile gelişmiş mahalli sanayisi sayesinde, geçmiş yıllarda bünyesinde büyük miktarlarda nüfus barındırabilmiştir. Kasaba geçmiş yıllarda sahip olduğu bu avantajlar nedeniyle, 1894 yılında 6574 kişilik nüfus ve 31 adet mahalleye sahipken, savaşlar, zamanla ulaşım aksında meydana gelen değişimlerden dolayı nüfusu, 1927 yılında yarı yarıya düşerek 3488, 1990 yılında da 2044 gerilemiş ve bu arada 31 olan mahalle sayısı, nüfusun azalmasına bağlı olarak 10 inmiştir (Tablo:2.35).

Günümüzdeki, 10 mahalle geçmiş dönemde gelişmiş olan mahallelerin, alansal açıdan büyümüş, nüfus açısından küçülmüş, halini temsil etmektedir ki, sonradan gelişen mahalleler, şu kesimde demek oldukça zorlaşmaktadır.

Sonuç olarak, kasaba XVIII. yy. ilk yarısında oldukça fazla miktarda nüfusa sahip olmuş, fakat sanayisinin makinalaşmaya karşı ayak uyduramaması, kervan yollarının eski önemini kaybetmesi gibi nedenlerden dolayı, nüfus kaybetmeye başlamıştır. Bu nedenle, kasabadaki mahallelerin gelişimi değil de, gerilemesi ortaya çıktığından, günümüzde, 2-3 eski mahalle birleşerek, tek bir mahalle haline gelmiştir. Bugün, 1894 yılında ki 31 adet mahalleden, 6'sı hariç, diğerlerinin yerini ve hangi mahallelerle birleşmiş olduğunu tespit edebiliyoruz (Tablo:2.35).

Tablo : 2.35 Kemaliye Kasabası'nın 1894 Yılı Mahalleleri ile Bugünkü Mahalleleri

1894 Yılındaki Mahalleler	Bugünkü Mahalleler	1894 Yılındaki Mahalleler	Bugünkü Mahalleler
Çevlik	Hacıyusuf	Gençağa	Gençağa
Mehdi	"	Gümrükçü	"
Hacıyusuf	"	Taşdibi	Taşdibi
Ariki Ülya	Ariki	Orta cami	"
Araki süfla	"	Bulutun	"
Koçan	"	Yağmurdere	"
Bahçe	Bahçe	Seyitali	"
Embiyabey	"	Naip	Naip
Tapur	İshakpaşa	Sandıkbağ	Sandıkbağ
Kotan	"	Karaali	"
İshakpaşa	"	Canık	"
Türkmen	Halılağa	Memişefendi	"
Halılağa	"	Zertunağzı	Bilinmiyor
Arapoğlu	"	Cızıedar	Bilinmiyor
Şahsuvar	Dörtüolağzı	Katırcıoğlu	Bilinmiyor
Dörtüolağzı	"	Esnaf	Bilinmiyor
Sofuzade	"	Süfla	Bilinmiyor
		Kasapoğlu	Bilinmiyor

Kaynak: 1312 tarihli Ma'mûrattü'l Azîz Sahnâmesi 60-64

Göçler bahsinde de gördüğümüz gibi, Kemaliye'den dışarıya gidenlerin ve geçici olarak dönenlerin oldukça fazla olması, gerek mahalle nüfuslarında, gerekse de kasabanın genel nüfusunda, yıllar arasında büyük oynamalar meydana getirmektedir (1950-3709, 1955-2821, 1970-2510, 1975-3014, 1980-2614, 1985-3007, 1990-2044 kişi). Nüfusun, mahallelere göre dağılışına baktığımızda, 1894 yılı dışında, tüm dönemlerde merkezde yer alan eski mahallelerden Dörtüolağzı'nın en fazla nüfuslu mahalle olduğu dikkat çeker. 1970 yılında, en büyük nüfuslu mahalleler, Dörtüolağzı, Ariki, Taşdibi, Gençağa gibi merkeze yakın olanlar ile merkezden uzakta yer alan Bahçe Mahallesi'ye, en az nüfuslu mahalle ise Hacı Yusuf'tu (Tablo:2.36).

Kasabada ki tüm mahalleler, 1990 yılında, bir önceki döneme göre daha fazla nüfus kaybettiklerinden, kasabanın nüfusu % 33'lük bir oranda azalma göstermiştir. Bu nüfus kaybında 1987 yılında çıkan çarşı yangınının etkisi fazla olmuştur. Zira yangında bir çok işyerinin yanmış olması, geçimini bu işyerlerinden sağlayan kitlenin, ekonomik yönden sarsılmasına ve burayı terk etmesine sebep olmuştur. Bu dönemde en fazla nüfusu % 60 oranla Naip Mahallesi kaybetmiş ve onu % 42'lik oranla Bahçe, % 46'lık oranla da Sandıkbağ mahalleleri takip etmiştir. Bu son iki mahallenin her ikisinin de kasabanın çıkışında yer alan mahalleler olması dikkat çekmektedir (Tablo:2.36).

Tablo: 2.36 Kemaliye Mahallerinin Belirli Yıllardaki Nüfus Miktarı ve 1985-1990 Yılları Arasındaki Artış Oranı

Mahalle	1894	1970	1985	1990	Artış %
Ariki	1155	276	382	231	-39.5
Dört yolağzı	231	425	550	435	-20.9
Bahçe	646	222	166	96	-42.2
Gençağa	65	259	288	218	-24.3
Halılağa	576	174	239	169	-29.3
Hacı Yusuf	267	127	149	110	-26.2
İshakpaşa	777	194	392	252	-35.7
Naip	910	197	315	125	-60.3
Sandıkbağ	" "	168	218	117	-46.3
Taşdibi	443	275	308	269	-12.7
Diğer Mah. vb.	1504	193		22	
Toplam	6574	2510	3007	2044	-32.8

Kaynak: 1312 Ma'mûratı'l Azîz Salmâmesi 60-64, Mahalle nüfusları ,1970 yılı 1973 il yıllığı, 1985, 1990 yılları ilçe nüfus müdürlüğünden alınmıştır.

1990 yılında kasabada yaşayan 2022 kişilik nüfus, kasabanın vadi içinde yer alması dolayısıyla yer yer değişmekle birlikte doğu batı doğrultusunda 900 ile 1000 m.eğimli saha içinde yerleşmiş bulunmaktadır. Arazinin elverişsizliği nedeniyle yerleşilemeyen alanlar bulunduğundan, nüfus, kasabanın merkezinde, kuzey ve güney kesiminde olmak üzere üç alanda yoğunlaşmıştır (Şekil:2.15). Nüfusun 10 mahalleye dağılmış olduğu kasabada, ortalama mahalle nüfus büyüklüğü 202 dir. Bugün nüfusu 100 kişiden az mahalle sayısı 1 (Bahçe Mahallesi), nüfusu 100-250 arasında 6 (Ariki, Gençağa, Halılağa Türkmen, Hacı Yusuf, Naip, Sandıkbağ), 250-500 arasında nüfusa sahip olan mahalle sayısı da 3 tanedir (Dört yolağzı, İshak paşa, Taşdibi) (Tablo:2.37). Bu sonuçlara göre toplam nüfusun % 48'i 100-250 nüfus grubu içindeki 6 adet mahallede ikamet ediyorken, geriye kalan % 52'lik kesim 4 mahallede ikamet etmektedir. 1990 yılı nüfus verilerine göre en az nüfuslu mahalle 96 kişi ile Bahçe, en fazla nüfuslu mahalle de 435 kişi ile Dört yolağzı Mahallesi'dir (Tablo:2.36).

Tablo: 2.37 Kemaliye Mahallerinin, Nüfus Büyüklüğü Sayısı ve Oranları (1990)

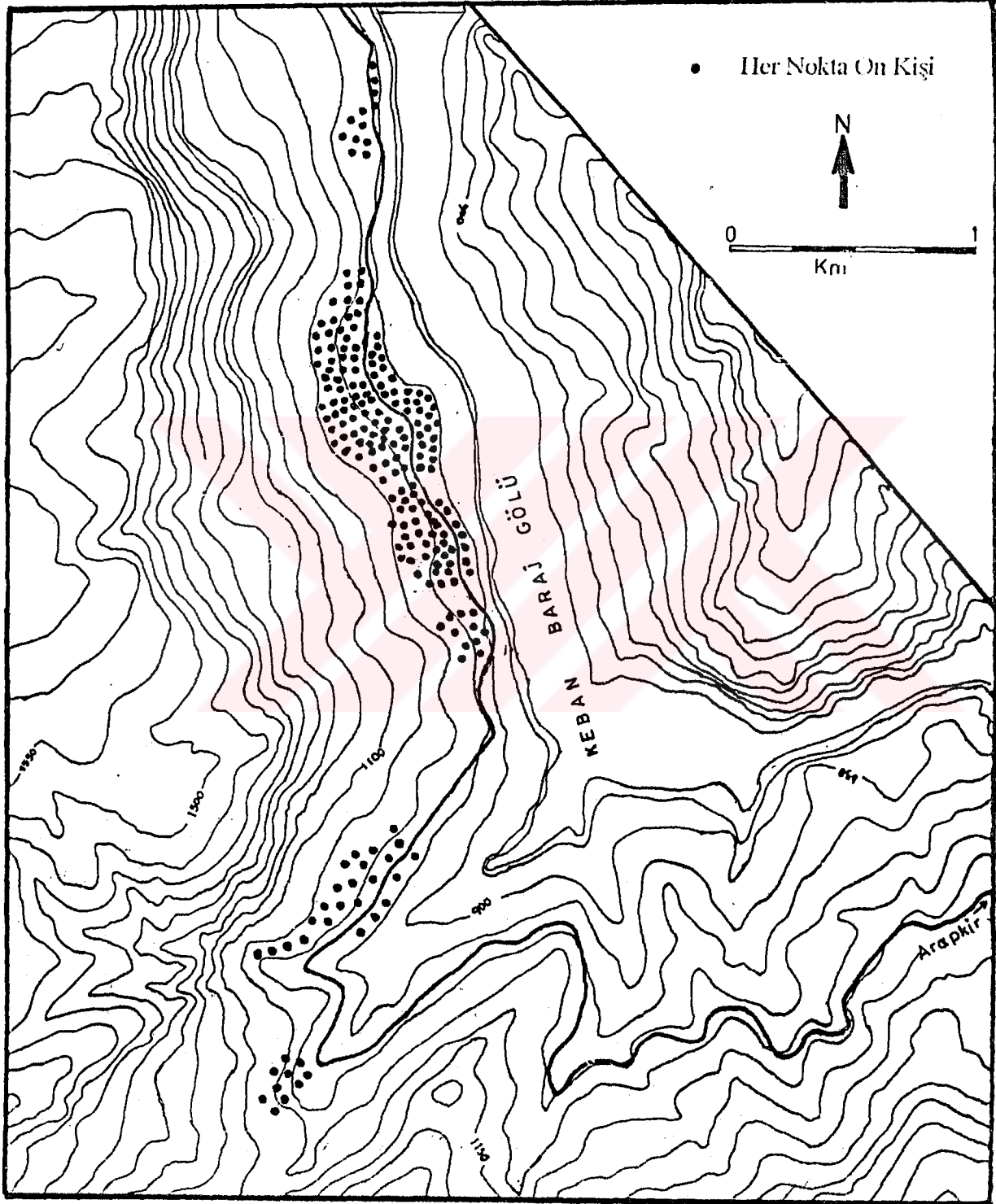
Mahalle Nüfus Grubu	Mahalle Sayısı.	Nüfus Toplamı	%
100<	1	96	4.7
100-250	6	970	48.0
250-500	3	956	47.3
Toplam	10	2022	100.0

Kaynak: Mahalle nüfus verileri ilçe nüfus müdürlüğünden temin edilmiştir. (DİE verisi ile nüfus müdürlüğü verisi arasında 22 kişilik bir fark vardır.)

Kemaliye'de, nüfusun dağılımına etki eden nedenlerden biride, topografik durumdur. Topografik durum nedeniyle yerleşmede düz alanlar oldukça az bulunduğundan yerleşmedeki nüfus dağınık bir yapı arz eder. Nitekim eğimin imkân tanıdığı alanlarda

ŞEKİL:2.15 KEMALİYE KASABASINDA NÜFUS DAĞILIŞI

1990

konutların yoğunlaştığı, diğer alanlarda ise konutların seyrekleştiği görüldüğünden, kasaba içindeki, konutlar genelde dağınık vaziyette ve bahçe içlerinde yer almaktadırlar.

1990 yılında 71.15 ha'lık saha kaplayan Kemaliye Kasabasında, ortalama nüfus yoğunluğu hektara 28 kişidir. Fakat, mahallelerin alan ve nüfus açısından farklılıklar göstermesi, yoğunlukların da farklı olmasına sebep olmuştur. Bugün kasabada en büyük alanlı mahalle, 20.07 ha. ile Ariki, en küçük alanlı mahalle de sahip olduğu 1.53 ha.'lık saha ile Dört yolağzıdır (Tablo:2.38). Yerleşilmiş alan açısından, daha sık bir dokuya sahip olan merkezdeki mahallelerde bir sorun yokken, çevredeki mahallelerde, konutların bahçeler içine dağılmış olması nedeni, ile gevşek bir yerleşme dokusu meydana geldiğinden, kasabadaki, yerleşilmiş alanların tespiti imkansız hale gelmektedir. Bu sebepten; mahallelere göre nüfus yoğunluğu hesaplarında, mahallelerde ki yerleşilmiş alanlar değil de mahallelerin genel alanları kullanılmıştır.

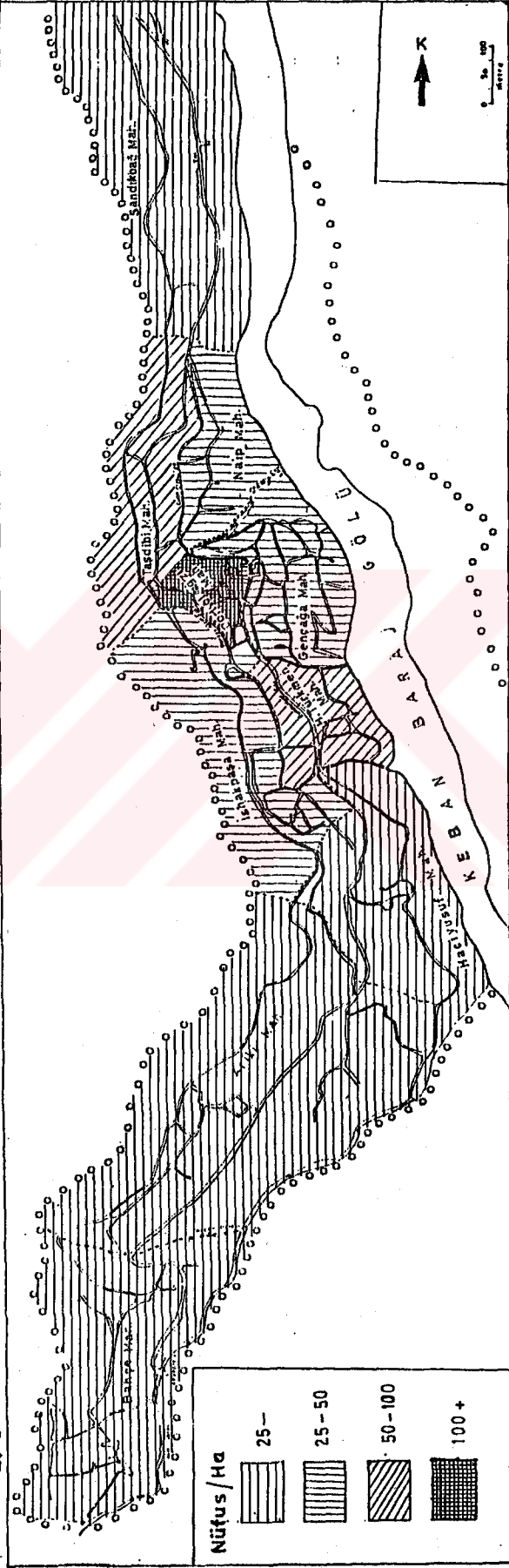
Tablo: 2.38 Kemaliye Kasabasında Mahalle Alanları ve Nüfus Yoğunlukları (1990).

MAHALLE	Alan (Ha)	1990 Nüfusu	Yoğunluk (Ha/Kişi)
Ariki	20.07	231	12
Dört yolağzı	1.53	435	284
Bahçe	10.06	96	10
Gençağa	4.99	218	44
Halılağa	3.3	169	51
Hacıyusuf	7.8	110	14
İshakpaşa	7.9	252	32
Naip	3.3	125	38
Sandıkbağ	6.9	117	17
Taşdibi	5.3	269	51
Toplam	71.15	2022	28

Not: Mahalle alanları planimetrik metotla hesaplanmış, mahalle nüfusları ise ilçe nüfus müdürlüğünden alınmıştır.

Bugün, en fazla nüfus yoğunluğuna hektara 284 kişi ile kasabanın merkezi kısmında yer alan eski mahallelerden Dört yolağzı Mahallesi sahiptir. Genelde, şehirlerin nüfusları arttıkça, merkezi iş sahasının gelişimine bağlı olarak, merkezi alanın işyerlerince işgali nedeni ile nüfus azalması meydana geldiği halde, küçük yerleşmelerde çeşitli sebeplerden dolayı, merkez büyük miktarda nüfus barındırmakta ve prestij mahalleleri olarak dikkat çekmektedirler. Bu özelliklere sahip olan alanımızda da nüfus yoğunluğu merkezden kenar kesimlere doğru gidildikçe düştüğünden, merkezi kesimde yer alan Dört yolağzı Mahaltesinde 284 olan nüfus yoğunluğu, merkezden uzaklaştıkça azalarak, Taşdibinde 50'ye, İshakpaşa'da 31'e, Hacıyusuf'ta 14'e, Ariki'de 11'e kadar inmektedir (Tablo:2.38 Şekil:2.16).

SEKİL:2.16 KEMALİYE KASABASINDA NÜFUS YOĞUNLUĞU (1990)

Merkezi kesimdeki mahallelerin çevredekilere nazaran daha çok tercih edilmesinin ve yoğun nüfus barındırmasının nedeni olarak, çevredeki mahalleler ile merkez arasındaki ulaşım zayıflığını ayrıca iki kesimin konut konforu açısından gösterdiği farklılıkları ve merkezin daha küçük alanlı olmasını gösterebiliriz. Nitekim merkezdeki Dört Yolcu Mahallesi'nde ikamet eden 71 hane reisinden, 30'nun işçi ve memur olması, genelde işçi ve memur kesiminin yukarıdaki sorunlar nedeniyle merkeze yakın alanları tercih ettiği ve bu tercihlerin de merkezdeki yığılmayı dahada artırdığını söyleyebiliriz. Öte yandan memur vb. çalışanların kenar kesimdeki mahalleleri bir takım olumsuzluklar nedeniyle tercih etmemeleri buralarda nüfusun azalmasına sebep olmaktadır. Örneğin kasaba merkezinden uzakta bulunan Bahçe Mahallesi'nde ikamet eden 32 hane reisinden yalnızca 6'sının memur ve işçi olması da bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

Kesin kuruluş tarihi bilinmeyen, Arapkir Şehrinin ilk kuruluş yeri, bugün azda olsa bazı kalıntıları bulunan kale kesimidir. Ne zaman kurulduğu belli olmayan kale; Göz Deresinin, Kozluk Çayı ile birleştiği yerde, yüksek, kayalık bir kesime kurulmuştur. Şehrini, gelişimi daha sonra Göz Deresi Vadisine doğru olmuş, ve yaklaşık 1765 tarihlerinde, eski yerleşim yerinin 5-6 km. doğusunda yer alan, bugünkü mevkiine taşınmıştır. Yerleşmenin tarihi gelişimini, gelişme yönlerini ve ilk olarak hangi mahallelerin geliştiğini, buradaki tarihi eserlerin incelenmesi sonucunda ortaya çıkarmaya çalıştık.

Eldeki verilere göre yerleşmede, ilk gelişen mahalleler olarak, Göz Vadisi içinde yer alan Osman Paşa ve Sekisu mahallelerini verebiliriz. Zamanla yerleşmenin nüfusunun artmasıyla birlikte ilk yerleşim yerinin, yani vadinin yetersiz kalması sebebiyle, bir kısım nüfusun 1765 yıllarına doğru vadinin çevresindeki uygun alanlara ve yenişehirin (bugünkü Arapkir'in yerleşim yeri) bulunduğu kesime yerleşmeye başlamasıyla eski şehrin (Göz Vadisindeki eski Arapkir'in yeri) doğu kesiminde yeni bir yerleşim yeri, yani yenişehir teşekkül etmiş oldu. XVIII. yy'dan itibaren kamu binalarının ve vakıf eserlerinin (cami, ticaret hanı vb) bu kesimde inşası ve kervan yolunun varlığı nedeniyle yenişehir hızla gelişmeye başlamıştır.

Bugün için çarşının üç kere yer değiştirmiş olması, eski ticaret yolunun (kervan yolu) ve yerleşmedeki eski eserlerin konumlarının incelenmesi sonucunda yenişehirde ilk kurulan ve gelişen nüvenin Mirliva Ahmet Paşa Camisi ve civarında yer aldığını söyleyebiliriz. İlk ticari nüve, bugün Buğday Pazarı adıyla anılan, eski belediye hanının ve Mirliva Ahmet Paşa Camisinin civarındaki bir mevkide yer almaktayken, çeşitli sebeplerle (kervan yolu vb.) çarşının gelişimi, güney kesime doğru yani Yenice ile Hocaali mahallelerinin olduğu güzergâha kaymış ve burada Aşağı Çarşı gelişmiştir. Sonraki yıllarda (1960-1965), Malatya-Elazığ kara yolunun şehrin batı kesiminden geçirilmesi, eski kervan yolunun sönmüşlüğüne sebep olduğundan, Yenice ve Hocaali mahallelerine kadar uzanmış olan

ticari nüve (aşağı çarşı) gerileyerek yok olmuştur. Aşağı çarşının yok olmasıyla gerileyen ticari nüve eski çekirdeğe yığıldığından yukarı çarşı dahada gelişmiş bir vaziyette faaliyet ve canlılığını sürdürüyorken, burası da 1960-1965 yılları arasında ulaşım güzergahındaki değişimler sonucunda sonra sönükleşmeye başlamıştır. Günümüzde aşağı çarşıda herhangi bir dükkan kalmadığından kanıtlar tamamen ortadan kalkmış olmakla birlikte yukarı çarşıda bugün çoğu kapalı durumdaki ahşap dükkanlar geçmiş parlak devirlerin birer göstergesi olarak ayakta durmaktadırlar.

Bu sonuçlara göre Arapkir önceleri daha fazla nüfusa sahip olduğundan mahalle sayısı da buna bağlı olarak artmıştır. Yeni kesime taşındıktan sonra ilk gelişen mahalleler olarak Yenice, Hocaali, Çarşı, Çobanlı mahallelerini gösterebiliriz. H.1312 yılı (1894) salnâmesinde Arapkir'de 23 mahallenin varlığından bahsedilir ve bu mahallelerden 6 tanesinin nüfusu verilirken diğerlerinin hane sayısı verilmiştir. Her haneyi yaklaşık 5 kişi kabul edersek verilen 614 hane 3070 yakın nüfus eder ki, bu rakam diğer mahallelerin 8379 kişilik nüfusuna eklendiğinde, o dönemde Arapkir'de 12000'e yakın nüfusun yaşadığı ortaya çıkar (Tablo:2.1).

Kısaca Arapkir Şehrinin kuruluşundan itibaren ilk gelişen mahalleler, eski sitte yer alan Osmanpaşa, Sekisu, Gedeleç (Zohrap) olup, bunlara vadinin yetersiz kalması nedeniyle çevredeki alanlara yerleşilme sonucu Şıhlar ve Serge gibi mahalleler eklenmiş ve nihayet yeni alana yani Yenişehirde taşındıktan sonra da Yenice, Hocaali, Berenge, Çarşı, Çobanlı, daha sonraki gelişmelerle Çöreng ve Ulupınar, 1960-1965 yıllardan itibaren Köseoğlu ve Yenimahalle, 1980'lerden sonra da Mehmet Akif mahalleleri katılmıştır.

1894 yılında 23 mahalleye sahip olan şehirde bugün (1990) 21 mahalle bulunmakta ve 1894 yılında sahip olduğu nüfus miktarından daha az bir miktarı bünyesinde barındırmaktadır. Burasıda, Kemaliye gibi ticaret yolları üzerinde bulunması sebebi ile sanayisi gelişmiş ve önemli miktarda nüfusu bünyesinde barındırabilmiş fakat sonraki gelişmelere ayak uyduramadığından nüfusunda da düşmeler başgöstermiştir. Bu nüfus azalmaları neticesinde bazı eski mahalleler birleştirilmiş ve bazılarında da bölünmeler meydana gelmiştir (Tablo: 2.39).

1990 yılında 21 mahalle ve 10420 nüfusu sahip olan şehrin mahallelerinden, 12 tanesi imar planı içinde geriye kalan 9 tanesi ise imar planı dışında yer almaktadır. Nüfus, eski sit (Göz Vadisi içinde Göz, Sekisu, Osmanpaşa mah.) çevresinde (Zohrap, Şıhlar, Serge mah.) ve planlı yenişehirde olmak üzere üç alanda dağılmış olduğundan, plan harici gelişme nüfus dağılım haritasıyla, planlı kesimdeki gelişmede nüfus yoğunluk haritasıyla gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo : 2.39 Arapkir Şehrinin 1894 Yılı Mahalleleri ile 1990Yılındaki Mahalleleri.

1894 yılı Mahalleleri	1990 yılı Mahalleleri	1894 yılı Mahalleleri	1990 yılı Mahalleleri
Çobanlı	Çobanlı	Zohrap	Gedeleş (Zohrap)
Poşatar		Hezenek	Hezenek
Ulupınarı Ülya	Aşağı Ulupınar	Sekisu	Sekisu
Ulupınarı Süfla	Yukarı Ulupınar	Serge	Kayabaşı (Serge)
Osmanpaşa	Osmanpaşa	Berenge	Berenge
Çöreneği Süfla	Y. Çörence	Behrambey	Bilinmiyor
Saraçbaşı	"	Tarıkoğlu	Bilinmiyor
Çöreneği Ülya	A. Çörence	Asioğlu	Bilinmiyor
Yenice	A. Yenice	Çevlik	Bilinmiyor
	Y. Yenice	Şhruz	Bilinmiyor
Şehleri Ülya	Şıhlar		Mehmetakif
Şehleri Süfla	"		Cömertli
Alibaba	Hocaali		Göz
Şehirkarşısı	Çarşı		Yenimahalle

Kaynak: 1312 Ma'mûrâtü'l-Azîz Sahnâmesi 60-64

Nüfus dağılışı haritasında da görüldüğü gibi (Şekil:2.17) nüfusun 8056'sı (% 77) imar planı içindeki 12, geriye kalan 2345 kişi (% 23) ise plan harici gelişmiş olan merkez dışındaki 9 mahallede ikamet etmektedir. İmar planı dışındaki sahalarda nüfusun toplanma ve dağılmasına topoğrafya, ekonomik faaliyetler, yol vb. faktörler değişik şekilde etkilemektedir. Şehrin eski siti Göz Vadisinde nüfus, eğitim ve bahçeler içine yerleşilme nedeniyle çok dağınık bir yapı sunarken, vadi dışındaki alanlarda, yol, tarımsal alanlardan daha fazla istifade edebilme gayeleriyle toplu bir yapı gösterirler.

Göz ve Zohrap mahallelerinde yol etkisiyle, Serge ve Şıhlar'da Kozluk Çayı vadisindeki tarımsal alanlardan daha fazla istifade edebilmek için nüfusun toplandığı dikkat çekmektedir. Öte yandan plan dışında gelişmiş Y.Ulupınar, A.Ulupınar, Hezenek mahalleleriyle planlı sahanın güneyinde yer alan Berenge, Yenice, Cömertli gibi mahallelerde düz sahanın yani tarımsal alanın fazlalığı, konutların bahçeler içine inşa edilmesi nüfusun dağınıklığına sebep olurken, tarımsal ekonominin yok olduğu merkezdeki mahallelerde ise yığılma dikkati çeker (Şekil:2.17).

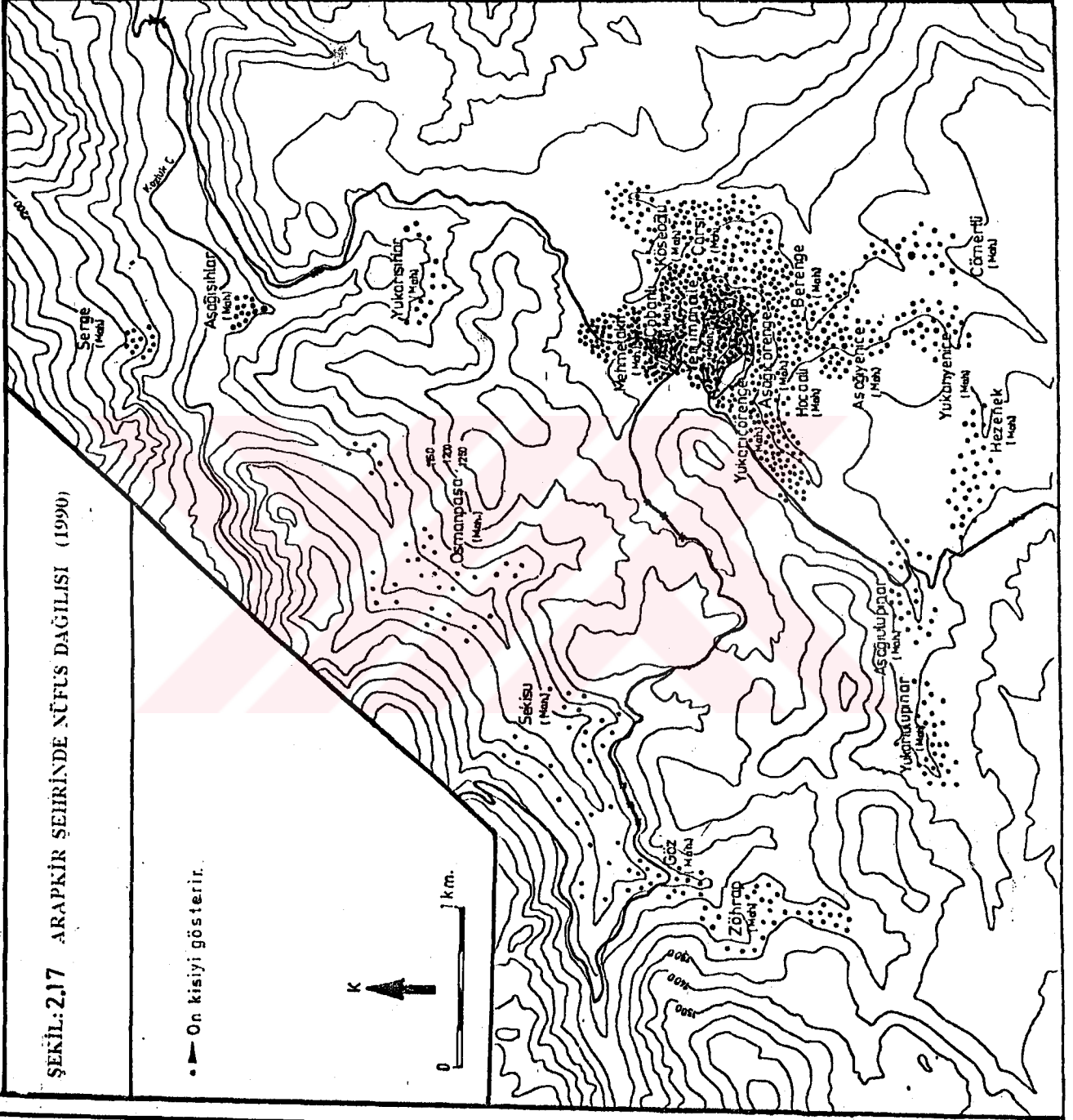
Arapkir Şehri'nde 1990 yılında, 1980 yılına göre 14 mahallenin nüfusu artmışken, 7 mahallenin de nüfusu azalmıştır. Nüfusu en fazla artan mahalle 1980 yılından sonra gelişmeye başlayan ve günümüzde de yapılaşması devam eden, Mehmet Akif Mahallesidir ki nüfusu % 108 oranında artış göstermiştir. İmam Hatip, Endüstri Meslek Lisesi gibi eğitim kurumlarının varlığı, Kemaliye yolunun bu kesimden geçmesi, yerleşim için uygun alan potansiyeli gelişmedeki hızlılığının ana nedenidir. Nüfusu % 76.85 oranında artan mahallelerden birisi de tarihi dokuda yer alan Çarşı Mahallesidir. Onu 1965 yılından itibaren yapılaşmaya başlayan, Devlet hastanesi, lojmanları, Emniyet Amirliği, lojmanları ve

ŞEKİL: 2.17 ARAPKIR ŞEHİRİNDE NÜFUS DAĞILISI (1990)

• On kişiyi gösterir.

K

0 1 km.

başka konutların yer aldığı Yenimahalle % 58.33'lük artış oranıyla takip etmektedir (Tablo:2.40).

Tablo:2.40 Arapkir Mahallerinin Belirli Yıllardaki Nüfus Miktarı ve 1985-1990 Yılları Arasındaki Artış Oranı.

MAHALLELER	1894	1980	1985	1990	1980-90 Artış %
A. Çörenge	497	426	464	458	7.5
A. Ulupınar	410	178	210	220	23.6
A. Yenice		424	274	384	-9.4
Berenge		748	655	873	16.7
Cömertli		335	202	220	-34.3
Çarşı		337	429	596	76.9
Çobanlı	97	217	178	230	6.0
Göz		176	132	157	-10.8
Hezenek	251	287	241	317	10.5
Hocaali	142	473	398	494	4.4
Köseoğlu		372	595	438	17.7
Mehmet Akif	365	721	885	1500	108.0
Osman paşa	1062	412	407	369	-10.4
Sekisu	743	258	244	318	23.3
Serge	175	94	85	121	28.7
Şıhlar	284	310	237	281	-9.4
Yenimahalle		1152	1134	1824	58.3
Y.Çörenge		514	495	670	30.4
Y. Ulupınar	285	235	332	261	11.1
Y. Yenice		387	345	369	-4.7
Zohrap	1116	552	465	301	-45.5
Diğerleri	3070				
Toplam	11449	8608	8407	10401	20.8

Kaynak :1312 Mamüratül Aziz salnamesi 60-64, diğer yılların mahalle nüfusları ilçe nüfus müdürlüğü kayıtlarından alınmıştır.

Genelde nüfusu artan mahallelerin pek çoğunun imar planı içinde, nüfusu azalanların ise imar planı haricinde tarımsal ekonominin ağırlıkta olduğu eski yerleşim yerleri (Osmanpaşa, Göz, Zohrap gibi) olduğu dikkati çeker.

1990 yılında Arapkir Şehri'nin 10401 olan nüfusu 21 mahallede ikamet etmekte olup, ortalama mahalle nüfus büyüklüğü 495 kişiyi geçen mahalle sayısı 5'dir (Berenge, Çarşı, Mehmet Akif, Yenimahalle, Y.Çörenge). Mahalleler arasında ulaşım, arazi vb. nedenlerden oluşan farklılık, nüfusun mahallere dağılımını da etkilediğinden mahalle nüfus miktarlarında bir takım değişiklikler dikkat çeker. Nüfusu 100 kişinin altında mahalle bulunmayan şehirde, nüfusun % 9.11'i 100-250 arası 5, % 38.36'lık kesimi 250-500 arası 11, % 12.17'si 500-750 arası 2, % 40.35'lik oranı da 750'den fazla nüfusa sahip 3 mahallede ikamet etmektedir (Tablo:2.41). 1990 yılı nüfus miktarlarına göre en az nüfuslu mahalle 121 kişiyle Serge, en fazla nüfuslu mahalle de 1824 kişilik mevcudu ile Yenimahalledir. Diğer yerleşmelerde olduğu gibi burada da en yoğun nüfuslu mahalleler merkezde (Mehmet Akif 1500,

Yenimahalle 1824), düşük nüfuslu mahalleler de (Göz 157, Serge 121, Şıhlar 281) merkezden uzak çevrede yer almaktadır (Tablo:2.40).

Tablo: 2.41 Arapkir'de Mahalle Nüfus Büyüklüğü, Sayısı ve Oranları (1990).

Nüfus Büyüklüğü	Mahalle Sayısı	Toplam Nüfus	%
100-250	5	948	9.1
250-500	11	3990	38.4
500-750	2	1266	12.2
750+	3	4197	40.4
Toplam	21	10401	100.0

Bugün Arapkir Şehrinde 8056 kişilik nüfus, 416.42 hektarlık bir saha üzerinde, 12 adet mahallede yerleşmiş bulunmaktadır. Merkez dışındaki mahallelerin çoğunluğunda konutlar bahçe içlerine yapıldığından, dağınık bir yapı göstermektedirler. Bu nedenle, yerleşmiş alanlar ile yerleşilmemiş alanların tespiti mümkün olmadığından, nüfus yoğunluk hesaplamaları, mahalle genel alanları gözönünde bulundurularak yapılmıştır.

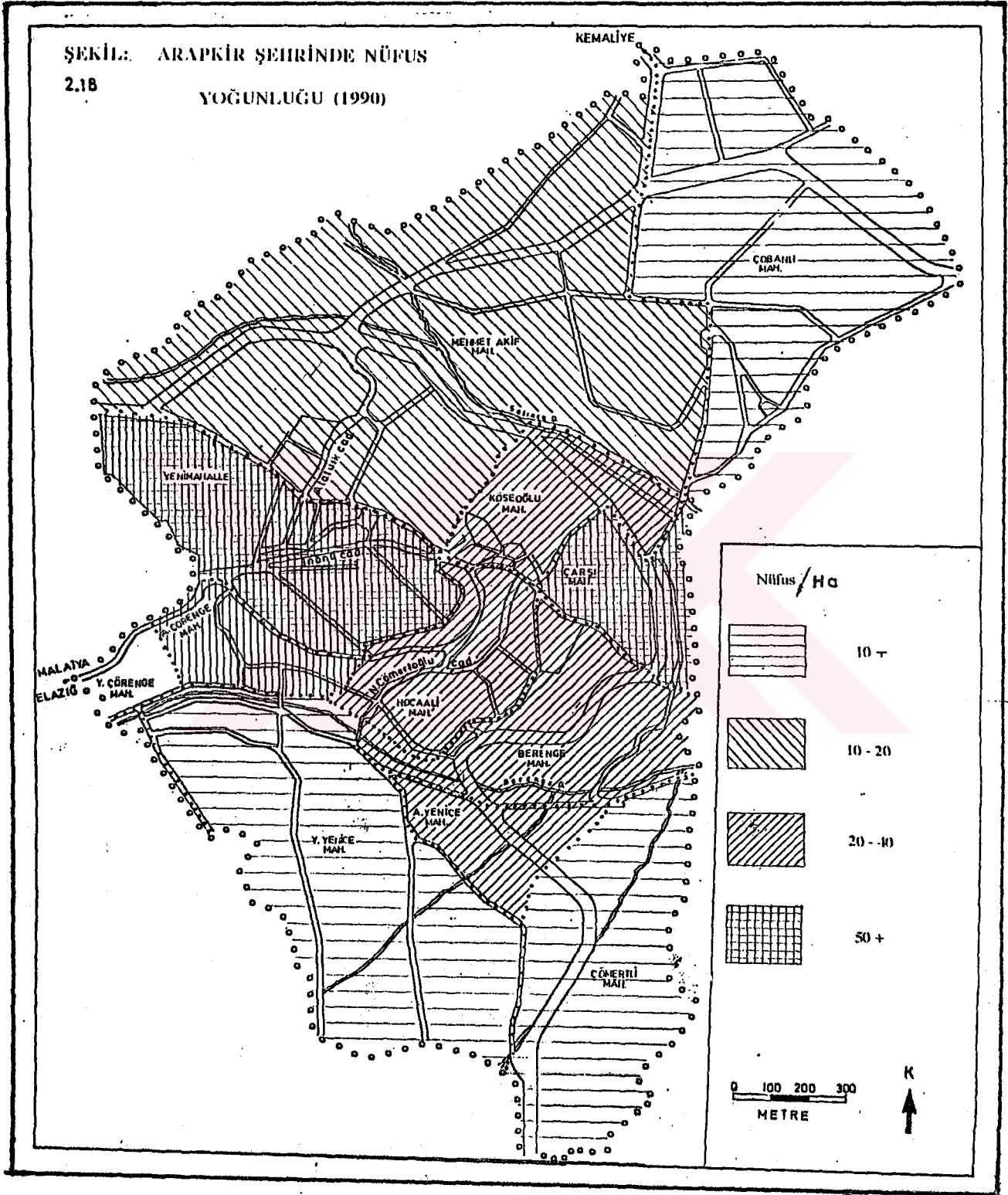
Ortalama nüfus yoğunluğunun hektara 19 kişi olduğu şehirde, en yüksek nüfus yoğunluğuna Y. Çöreng'e'nin sahip olduğu görülmüştür ki, bunun da nedeni mahalle alanının bir kısmının imar planı içinde yer almasıdır. Alanının büyük bir kısmı imar planı dışında kalan Y. Çöreng'e'nin hektara 139 kişi olan nüfus yoğunluğu hariç tutulursa en fazla nüfus yoğunluğuna sahip mahalle hektara 51 kişi ile Çarşı olup, bunu hektara 50 kişi ile son yıllarda gelişen, Yenimahalle ve A.Çöreng'e mahalleleri izlemektedir. En düşük nüfus yoğunluğuna sahip mahalle de hektara üç kişiyle, merkezin kenarında yer alan nüfusu az, sahası geniş olan Çobanlı'dır (Şekil:2.18 Tablo:2.42).

Şehirde en geniş sahaya 113 hektarla Mehmet Akif, en dar sahaya da 10.52 hektar ile A.Yenice Mahallesi sahiptir. Mehmet Akif Mahallesi geniş bir sahaya, fazla nüfusa sahip olmasına rağmen, nüfus yoğunluk hesaplamaları mahalle genel alanları gözönünde bulundurularak yapıldığından, nüfus yoğunluk değeri düşük çıkmaktadır. Gerçekte bu geniş alanın tümü, güneyde Salmca Deresi ve çevresindeki bahçelik alanlar nedeniyle iskan edilememiş olduğundan konutlar Arapkir-Kemaliye yolunun her iki yakasındaki dar bir sahada yoğunlaşmakta ve hesaplama genel alan içinde yapıldığından nüfus yoğunluk değeri düşük çıkmaktadır. Aynı sebepten Çobanlı, Cömertli, A. Yenice, Y. Yenice, Berenge mahallelerinde konutlar, bahçe ve tarımsal araziler içinde yer aldığından, nüfus yoğunluk değerleri düşüktür (Tablo:2.42 , Şekil:2.18).

Sonuçta; merkezdeki mahallelerde tarımsal alan potansiyelinin yokluğu, arazinin en had safhada değerlendirilmesi gibi nedenlerle nüfus yoğunluğu yüksek değerler

ŞEKİL: ARAPKİR ŞEHİRİNDE NÜFUS
2.18 YÖĞUNLUĞU (1990)

gösterirken, bunun aksine merkez çevresinde geniş alanlara sahip mahallelerde yoğunluk değerleri düşme göstermektedir.

Tablo: 2.42 Arapkir Şehrin'de Mahalle Nüfus Yoğunluğu (1990).

MAHALLE	Alan (Ha)	1990 Nüfus	Yoğunluk (Ha /kişi)
Mehmet Akif	113.85	1500	13
Çobanlı	63.75	230	4
Köseoğlu	19.76	438	22
Çarşı	11.6	596	51
Yenimahalle	36.2	1824	50
Hocaali	21.3	494	23
Aşağı Çörenge	10.88	458	42
Yukarı Çörenge	4.8	670	140
Berenge	25.82	873	34
Aşağı Yenice	10.52	384	37
Yukarı Yenice	59.02	369	6
Cömertli	38.92	220	6
Toplam	416.42	8056	19

Not: Mahalle yüzölçümleri planimetrik metotla hesaplanmış, Mahalle nüfusları ise ilçe nüfus müdürlüğü kayıtlarından alınmıştır.

2.2 . YERLEŞMELERİN KURULUŞ YERLERİ VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

2.2.1. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN TARİHİ COĞRAFYASI

Elazığ çevresindeki höyüklerde (Ağın, Kalaycık, Tepecik, Tülintepe) yapılan arkeolojik kazılarda Kalkolitik devirden daha eski kültürün yani Neolitik devir kültürünün mevcut olduğu, bunun daha sonra Kalkolitik ve Bronz devrinde de kesintisiz devam ettiği ortaya çıkmıştır. Pulur ve Tepecik'te rastlanan Neolitik tabakalar bölgenin kültür tarihini M.Ö. 5500-6000 tarihine kadar götürmektedir. Mesela Pulur kazısında "M.Ö. 3000 olarak tarihlenen kültür katları ortaya çıkarılmıştır (Koşay,1970,139).

Kısaca bu sonuçlar, bölgenin M.Ö.5000-6000 yıllarından itibaren yerleşilmiş saha olduğunu göstermektedir. Bölge M.Ö. 3000 yılı başlarında Hurri menşeli kavimlerin göç dalgalarına maruz kalmış, M.Ö. 2000 yılları civarında da Hitit'lerin egemenliğine girmiştir. Sonuç olarak, bölge Neolitik devir yerleşmesi olan höyüklerinin fazlalığı ile dikkat çekmektedir (Ersal ,Yavi , 1994,12-13).

Alanımız, yazılı tarih döneminde Hitit'lerle, İşuva'lılar arasında bir tampon bölge görevini üstlenmiştir. Zira Hitit sınırları Kızılırmak yayı içindeki çekirdek bölgeden doğuya doğru genişleyerek Malatya'yı da içine almakta idi. Bu dönemde Elazığ'ın da İşuva'lıların egemenliği altında bulunuyor olması (Aşan,1992,123) alanın sık sık iki kavim arasında el

değiştirmiş olabileceği ihtimalini artırmaktadır. Alan M.Ö XIII. yy'dan itibaren güneydeki Asur ve doğudaki Urartu devletlerinin çekişmesinin odak noktasında kalmış ve M.Ö. VIII. yy. ortalarında siyasi bir birlik kurmayı başaran Urartu devletinin hakimiyetine girmiştir. Buraların Urartu egemenliğinde kaldığının en büyük delili olarak "Palu ve Kömürhan'da bulunan çivi yazılı tabletler ile Değirmen-tepe, Norşintepe kazılarında bu döneme ait kültür izlerinin ortaya çıkarılmış olmasını "(Aşan,1992, 25) gösterebiliriz.

Urartuların, M.Ö. 742 yılında Sarder II ile Tiglatplaser arasındaki savaşta ağır bir yenilgiye uğramaları ile Asurluların bölgedeki egemenliği artmıştır. Bundan sonra bölge "M.Ö. VI yüzyılda Med'ler ile Lidya'lılar arasındaki mücadelelere sahne olmuş sonuçta, Kızılıрмаğa kadar olan Doğu Anadolu Med'lerin hakimiyetine girmiştir " (Ersal, Yavi, 1994, 15). Daha sonraki yıllarda Perslerin, Büyük İskender'e yenilmeleriyle Pers hakimiyeti son ermiş, bölge Büyük İskender'in eline geçmiş ve böylece bölgede ki, Pers egemenliği azalarak, Roma hakimiyeti başlamıştır. Bu dönemden sonra, Romalılar ile Partlar arasındaki mücadelelere sahne olan bölge, Romalıların M.Ö.53'de Partlara yenilmesiyle birlikte Partların egemenliği altına girmiştir. "Bölgenin, doğu ile batı arasında önemli geçiş yolu üzerinde bulunması nedeni ile Romalılar Eğin ve Kemahtan, kuzeyden Çimen Pulur dağlarına uzanan hat üzerindeki tepelere güvenlik hatları oluşturmuşlardır (Ersal, Yavi, 1994, 23-110). Bütün yapılan çalışmalar bölgenin uzun süre tek bir devletin egemenliğinde kalmasına imkân vermediğinden sık sık değişik devletlerin egemenliği altında kalmıştır.

Romalılar zamanında sık sık çıkan isyanlar Romalıların yıpranmasına neden olduğundan, imparator Teodos zamanında, Doğu Anadolu'nun da içinde bulunduğu alan Doğu Roma olarak ikiye ayrılmıştır. Kısaca Roma'nın doğuyu koruma gayesi ile ikiye bölünmesi Bizans devletini ortaya çıkardığından bu dönemden sonra Pers-Roma çekişmesi yerini Bizans-Sasani çekişmesine bırakmıştır (Şahin, T.E, 1985, 382. 388. Ersal Yavi, 1994, 25. Aşan, 1992, 23).

Bizans, Sasani çekişmeleri sonucunda her iki tarafın da zayıflaması, Arap akınlarna bir rahatlık getirmiş, böylece, Hz Ömer zamanından itibaren Irak ve Suriye üzerinden bu yörelere akınlarda bulunulmuş, kesin bir tarihlendirme mümkün olmamakla beraber 650 yıllarında bölge İslam kuvvetlerinin egemenliği altına girmiştir. Ancak; İslam birlikleri, Bizans kuvvetlerine göre bölgeye daha uzak oldukları için hakimiyetlerini devam ettirebilmek gayesi ile bölgede Sugur teşkilatı (sınır güvenlik teşkilatı) kurmuşlar ve Erzurum'dan Malatya'ya ve buradan da Tarsus'a uzanan bir hat boyunca asker yerleştirmişlerdir (Aşan, 1992, 24).

X.yy. ortalarına kadar Emevi ve Abbasi egemenliği altında kalan bölge, bundan sonra yeniden Roma hakimiyetine girmesine rağmen 1018 yılından itibaren başlayan Türk

akınlara müteakip 1071 yılından sonrada tamamen Türklerin eline geçmiş ve böylece Anadolu Selçuklu Devleti hükümrânlığı başlamıştır. Bölgede XI.yüzyıldan itibaren başlayan, Çubukoğulları, Artuklu gibi Anadolu Türk Devletlerinin hakimiyeti, XII.yy. Moğol istilasına kadar sürmüştür, bu dönemden sonra da bölge Moğolların egemenliğine geçmiştir. Osmanlı Devleti XIII. yy'dan itibaren bölgeye hakim olmasına rağmen bölgenin 1402 yılından sonra tekrar Moğol hakimiyetine girmesini engelleyememiş, fakat 1473 yılından sonra bölgeyi kendi sınırları içine dahil etmiştir. Böylece Osmanlı Devletiyle süren hakimiyet Cumhuriyet Dönemi ile günümüzde de devam etmektedir.

2.2.2. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN KURULUŞ VE GELİŞMESİ

Kesin kuruluş tarihi bilinmeyen Ağın Kasabası, deniz seviyesinden yaklaşık 900 m. yükseklikte, kuzeyden 1043 m. Hikmet Sırtı, 1067 m. Aliuşağı Sırtı, doğudan 927 m. Erençler Tepesi, batıdan, Aladağın doğusunda yer alan 1079 m. Osmanbaşı Düzü ile çevrilmiş, içinden Andırı ve Hozakpur (Beyelması) derelerinin aktığı bir saha içinde kurulmuştur.

Ağın'ın gelişmesi

- 1- 1950 öncesi
- 2 -1950-1970 arasındaki dönem
- 3 -1970 yılından sonraki dönem.

olmak üzere üç devrede incelenebilir (Şekil:2.19)

1- 1950 Öncesi :Kesin kuruluş tarihi bilinmeyen Ağın Kasabası'nın kurulduğu yerin önemli bir mevkide bulunmaması nedeni ile hakkındaki tarihi veriler oldukça sınırlıdır. Geçmiş dönemler içinde, önemli ulaşım güzergahları üzerinde yer almadığından, yeterli bir gelişme gösterememiş ve çevresindeki Arapkir, Kemaliye gibi o devrin büyük kazalarının etkisinde varlığını sürdürmüştür. Kemaliye ile birlikte XV. yüzyıldan itibaren Arapkir Sancağına bağlı kalmış, sonradan Kemaliye'nin ilçe merkezi olması ile ona bağlı bucak statüsünde hayatine devam etmiş ve 1954 yılında Elazığ İline bağlı bağımsız bir ilçe merkezi olmuştur.

Ağın'daki eski eserlerin durumu gözönünde bulundurularak, ilk kuruluş yerinin neresi olduğu ve gelişme aşamaları tespit edilmeye çalışılmıştır. Yerleşmedeki en eski cami, XVII. yüzyılda inşaa edilmiş, ve bugün Tataragaşı Mahallesi'nde yer alan, geçmişten günümüze çeşitli isimlerle anılan, Müderris Hüseyin Efendi (Aşağı Cami, Lala Cami) Camisidir." Doğu Anadolu'da mahallelerin adlarını, çoğunlukla cami, mescid ve tarihe iz

bırakmış kişilerin isimlerinden aldıkları bilinmektedir. Türk, İslam şehirlerinin karakteristik özelliği olarak, mahallelerin cami ve mescidlerin etrafında teşekkül ettiği de" (İnanç, 1984, 232) göz önünde bulundurulduğunda, kasabanın ilk kuruluş yerinin, bugünkü Tataragaşı Mahallesi ve çevresinde olduğunu belirtebiliriz.

Türkiye'deki kasabaların çoğunda yapım tarihi eski camiler cami-i kebir yani ulu cami olarak bilinmektedir. Ağın'da da bu özelliği Müderris Hüseyin Efendi Camisi'nin sürdürmesi, günümüzde bulunmayan eski çarşının caminin karşısında yer almış olması, ayrıca Tatarzadenin Konağı olarak bilinen ve zamanında Belediye başkanlığıda yaptığı söylenen şahsın evinin de caminin yakın kesiminde bulunması, kasabanın ilk kuruluş yerinin burası olma ihtimalini daha da kuvvetlendirmektedir (Foto: 2.1, 2.2).

Kasaba, bugün Keban Baraj Gölü sahası altında kalmış geniş tarımsal alan, buraya akan Hozakpur (Beyelması) ve Andırı derelerinin birleşerek meydana getirdikleri dirseğin üst kesimine kurulmuştur. Kasabanın ilk kuruluş yeri olarak, bu yerin seçilmesinde, baraj gölü altında kalmış tarımsal alan, sulama ve diğer kullanımlar için uygun iki derenin varlığı önemli rol oynamıştır. Birde buna, rahatça sulama imkanları bulunan derelerin çevresindeki bağ ve bahçe kurmaya uygun alanlar eklenince, kuruluş yerinin tercihindeki etmenler kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Kısaca, tarımsal arazi ve suyun varlığı, kasabanın buraya kurulmasında önemli rol oynamıştır.

Kasaba çevresindeki tepelik alanlar, diğer yönlere gelişme imkanı vermediğinden, kasaba kuzey batı kesime doğru gelişmiş, ilk kuruluş mevkinde bulunan Tataragaşı Mahallesi'nden sonra gelişen mahalleler hep kasabanın batı kesiminde yer almıştır. Kuzey batıdaki en eski cami 1907 yılında yapılmış Orta Cami, Koçan, Hacı Yusuf gibi değişik isimlerle tanınan bugün Hacı Yusuf Mahallesi'nde bulunan camidir. Bu veriler ışığında Tataragaşı Mahallesi'nden sonra gelişen mahalle Hacıyusuf Mahallesi'dir diyebiliriz. Hacıyusuf Mahallesi'nden sonra gelişen mahalle kasabanın kuzey batısında yer alan Uzungil Mahallesi'dir ki, 1916 yılında yapılmış yukarı (Uzungil) cami de bu mahallede yer almaktadır. Kısaca 1916 yılına kadar Tataragaşı, Hacı Yusuf, Uzungil mahalleleri, bu tarihten sonrada Tataragaşı Mahallesi'nin doğu kesimindeki Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi ve güney kesimde de Kuzgeçe Mahallesi gelişme göstermiştir.

2 - 1950 -1970 Arasındaki Dönem: 1948 yılında belediye ve ardından da 1954 yılında ilçe teşkilatının kurulması ile kasabanın nüfusu artmaya başlamış (1950 yılı 1058, 1955 yılı 1723) ve yerleşme alansal olarak gelişmesini sürdürmüştür. Bu dönem içinde çevredeki kırsal yerleşmelerin (Akpınar, Şenpınar, Başpınar köyleri) mahalle

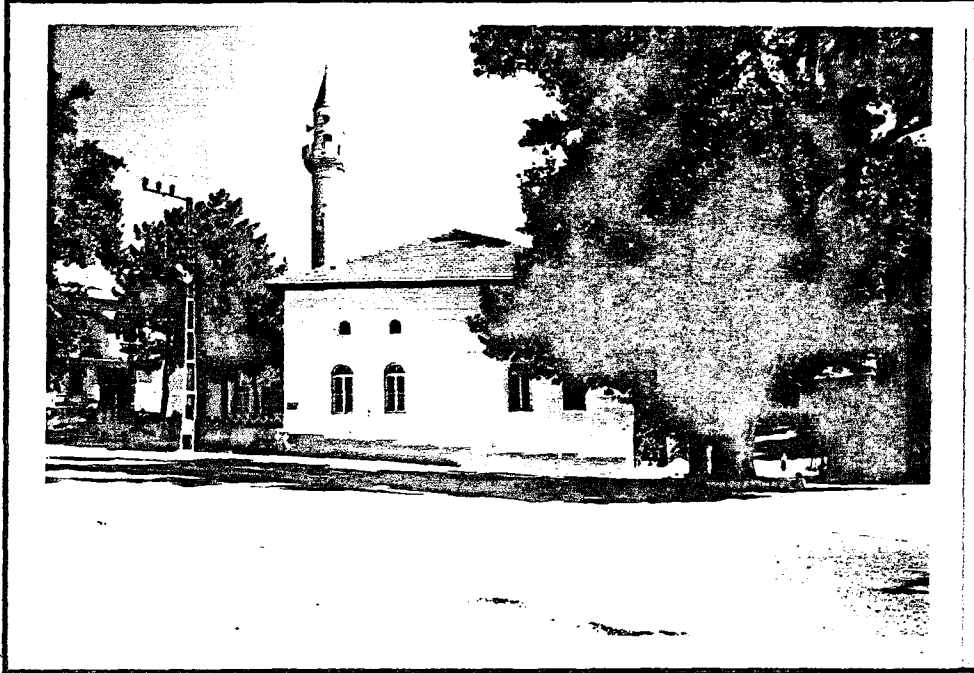

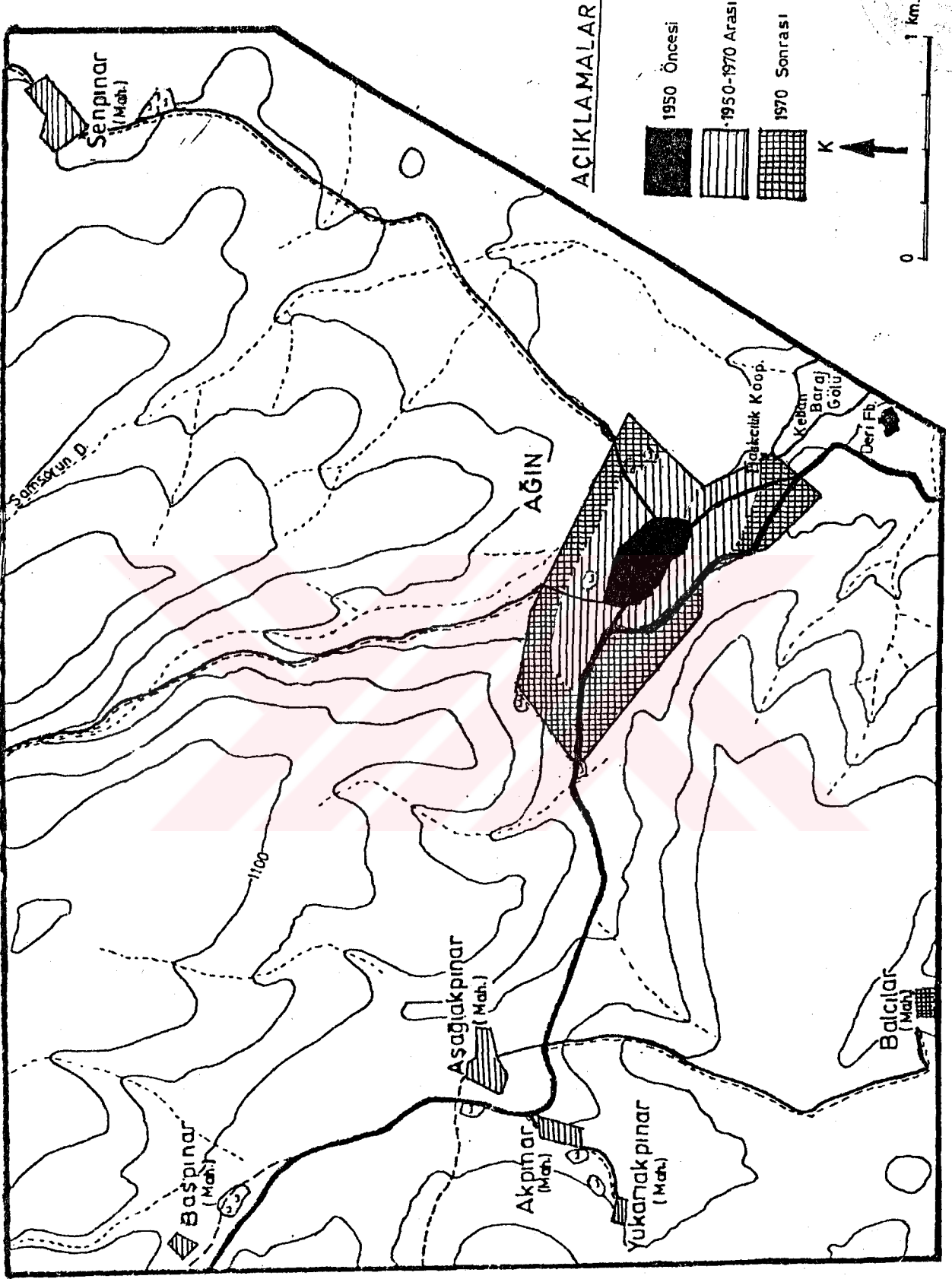
Foto: 2.1 Ağın Kasabasının eski merkezinde yer alan Müderris Hüseyin Efendi Camisi

Foto: 2.2 Ağın eski merkezde Müderris Cami karşısında yer alan tatarzadenin konağı.

kasabaya bağlanması, önceden 5 olan mahalle sayısını 8'e yükseltmiş olmakla birlikte, bu değişiklik kasabanın gelişmesini fazla frenleyemediğinden, merkezde yer alan mahallelerdeki bağ ve bahçelik alanların yerleşilmeye başlanması nedeniyle, yeni mahalleler meydana gelmemiş bilakis eski mahalleler (Hacı Yusuf, Kuzgeçe, Müderris Hüseyin Efendi, Tataragaşı, Uzungil) alansal olarak gelişme göstermiştir.

ŞEKİL: 2.19 AĞIN KASABASININ TARİHİ GELİŞİMİ

3 - 1970 Yılından Sonraki Dönem: Kasabanın nüfusu, Baraj istimlakı çerçevesinde ödenen paraların ekonomik şekilde değerlendirilmesi ve buradan kaynaklanacak göç olaylarını frenleme gayesiyle kurulan Ağın Dericilik Fabrikası'nın 1972 yılında açılması ile artmaya başlamıştır (1970 yılı 2002, 1975 yılı 2500). Bu dönemde Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi'nin kuzey kesimleri, Kuzgeçe Mahallesi ve kasabanın güney batısında yer alan Balcılar Mevkisinin gelişme gösterdiği görülmüştür. Bu gelişme neticesinde Balcılar da kasabanın mahallesi haline getirilmiştir. Böylece, 1970 yılına kadar 8 olan mahalle sayısı Balcılar'la birlikte 9'a yükselmiş, kasabada ki diğer mahallelerde de yerleşmeler olduğundan artan nüfus miktarı, iş ve ticarete bir canlanma meydana getirmiştir (Şekil: 2.19).

Sonuç olarak, kasabadaki ilk yerleşme yerinin Tataragaşı Mahallesi'nde, Lala Cami çevresinde bulunduğunu belirtebiliriz. Kasabayı, kuzey ve güney kesimden tepelik sahalarda yanında bağ ve bahçelik alanların sınırlandırıyor olması nedeni ile kuzey batı yöne doğru gelişme göstermiş, Tataragaşı'ndan sonra Hacı Yusuf Mahallesi ve onu da Uzungil Mahallesi'nin gelişimi takip etmiştir. Yani kasabadaki ilk gelişme, Hozakpur (Beyelması) ve Andırı deresinin iç kısmındaki alan üzerinde başlamış, bu iki derenin arasındaki yol boyunca çizgisel bir ilerleme göstermiştir. Zira, kuzey batıdaki tek çıkış yolu, 1079 m'lik Osman Bey ile 1067 m'lik Aliuşağı Sırtları arasında, Andırı Deresinin de geçtiği bir vadi ile sağlanmakta olduğundan, eski dönemden beri ulaşımın gerçekleştirildiği bu güzergah üzerinde, yerleşmeler yol boyu ilerleme göstermişlerdir. Gerek Hozakpur Deresi'nin kuzeydeki vadi kesimi, gerekse Andırı Deresi'nin vadisi bağ ve bahçelik alanlar olarak kullanıldığından ve meyilin fazla oluşu nedeni ile sel tehlikesinin bulunması o dönemde dahil olmak üzere günümüzde de yerleşilmeyen alanlar olarak dikkat çekmektedir.

ARAPKİR: Türkiye'deki kent yerleşmelerinin Neolitik döneme kadar indiği tespit edilmesine rağmen (Tuncel, 1980, 124) elde edilen veriler ve tarihi kaynaklarla Arapkir yerleşmesinin kuruluşunun hangi dönemlere değin indiği hakkında bir açıklama getirmemiz mümkün görünmemektedir.

Zira ismi hakkında bile değişik görüşler ve açıklamalar bulunmaktadır. Nitekim kaynaklarda ismi Arapkes ve Arabrakes olarak belirtilen Arapkir'in bu ada sahip yerleşme ile ilgisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Kaynaklarda ismi geçen yerin aslında "Arabraka / Arauraka" denilen yer olduğu ve Şemseddin Sami'nin yukarıdaki kelimeleri Latin harfleri ile ve Fransızların yazımı ile Arabraca diye geçirmesinden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır. Zira Arabraca - Arauraka diye anılan yeri Ramsay'ın Arapkir'den çok uzakta Kelkit ile Refahiye arasında göstermesi ayrıca Antoninus'un rehberinde Satala'dan (Kelkit'in güney doğusundaki Sadak Köyü) Melitene'ye (Eski Malatya şimdiki Battalgazi İlçesi) gidilirken Satala'nın 17 mil sonrasında Suissa'ya (Kelkit yakınında) onun 28 mil sonrasında da Arabraka / Arauraka'ya varıldığını belirtmesi ve ayrıca Satala'dan sonra Arauraka'yı iki

durak, Zimara'ya (Kelkit) altı durak olarak yazması" (Umar, 1993,94) Arapkir olarak belirtilen yerin Kelkit'in daha kuzeyinde başka bir yerleşme olduğunu gösterir.

Bazı kaynaklarda isminin Dascusa olduğu belirtilirse de, bunda da bir takım karışıklıkların olduğu dikkat çeker. Zira aynı isimli iki yerin karıştırıldığı üzerine görüşler yoğunlaşmaktadır. Nitekim Yorke'nin 1896 yılında Geographical Journal'da yayımlanan "A Journey in the valley of the Upper Eupharates" adlı makalesinde Dascusa ve Dagusa isimli iki yerden birisi olan Dascusa'nın Melitine bölgesinde, diğ erinin Dagusa olduğunu ve Güney Doğu Anadolu'da bulunduğunu belirterek, Dascusa'nın, Pingan'ın (Kemaliye'nin kuzey doğusunda, İliç İlçesi'ne bağlı Adatepe Köyü) karşısında olduğunu söylemekte (Yorke,1896,465-467) ve buna Umar da (Umar,1993, 205) katılmaktadır. Yorke seyahati esnasında Kemaliye'den sonra Penga'ya (Pingan) gittiğini belirtir ki (Yorke,1896,334) Yorke'nin gittiği Penga'nın, bugün Kemaliye'nin 30 kilometre Kuzey batısındaki Pingan (Penga) harabeleri adı verilen yer olması büyük olasılık teşkil etmektedir. Dascusa adlı yerleşmenin Pinga'nın karşısında bulunması, Pinga'nın ise Kemaliye Kasabası'nın kuzey batısında yer alması, Dascusa'nın Arapkir olma ihtimalini tamamen ortadan kaldırmaktadır.

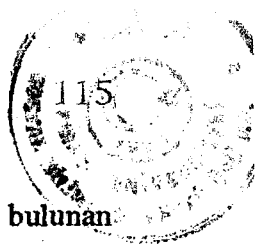
Yukarıda görüldüğü gibi kesin ismi ve kuruluş zamanı tam tespit edilemeyen Arapkir'in, çevresindeki bir çok yerleşmenin (Çitköy, Kemaliye, Pingan) tarih içinde adlarının geçiyor olması o dönemde Arapkir'in de kurulmuş olabileceği ihtimalini artırmaktadır. Ancak kesin bir yargıya varmak da mevcut kaynaklar çerçevesinde mümkün görünmemektedir. Arapkir ve çevresi tarihi dönemler içerisinde bir çok kavimlerin istilasına uğramış ve bir takım devletlerin yönetiminde kalmıştır. (Hitit,Asur,Roma,Bizans,Selçuklu, Osmanlı)

Arapkir'in kuruluş ve gelişmesini

- 1- XVIII. yüzyıla kadar olan dönem,
- 2- XVIII. yüzyıl - 1950 arasındaki dönem,
- 3- 1950-1990 arasındaki dönem,

olarak incelemek mümkündür (Şekil:2.20).

1- XVIII. Yüzyıla Kadar Olan Dönem :Kesin kuruluş tarihi bilinmeyen Arapkir Şehri'nin, bugün Göz Deresinin de içinden aktığı batı-doğu doğrultusunda uzanan Göz Vadisinde kurulduğu kesindir (Foto:2.3). Şehrin ilk kurulduğu Göz Vadisi kuzey batıdan Kenger Tepe (1400), Say Tepe (1440), güney batıdan ise Sivri Tepe (1696), Posta Tepe (1270), Kurt Tepe (1250) ile sınırlanmıştır. Kale vadinin batı kesiminde Göz Deresi ile Kozluk Çayı'nın birleştiği dirsek kesiminin batısında yer alan Say Tepesi'nin kuzey

doğusunda ki kayalık bir alan üzerine kurulmuştur. Bugün çok az bir kalıntısı bulunan kalede, herhangi bir araştırma yapılmadığından kuruluş tarihi hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz. XVI.yüzyıl gezginlerinden Evliya Çelebi'nin kale hakkında herhangi bir açıklama getirmemesi (Çelebi,1986,169) kalenin daha önceki dönemlerde yani XV. yüzyıldan önce fonksiyonunu kaybetmiş olabileceğini gösterir. Zira XV.yüzyıldan sonra Anadolu'nun Osmanlı devletinin idaresine geçmesi ile birlikte önceden sınır kesiminde yer alan kalenin bu özelliğini yitirmesi sonucu eski önemini kaybetmiş olmalıdır (Şekil:2.20).

Sonuç olarak, kale ve yerleşmenin yer aldığı Göz Vadisi, çevresine göre yaklaşık 400-500 metre daha alçakta ve batıda Sivri Tepe (1696) ile Kenger Tepe (1400) arasında daralmaktadır. Bu dar alandan çıkan Göz Pınarı (kaynağı) Göz Deresini beslemekte ve vadi içindeki bahçeliklerin sulanmasına sağlamaktadır. Vadinin girişi kuzey doğuda Göz Deresi ile Kozluk Çayının birleştiği kesimdedir. Kalenin Kozluk Çayı tarafı çok dik olduğundan bu kesimden kaleye ulaşmak zordur. Dolayısıyla vadi ve kaleye girilebilecek tek yer iki derenin birleştiği kesimdir ki, burayı geçebilmek için de Kozluk Çayının aşılması gerekmektedir. Kozluk Çayı üzerinde bu geçişleri sağlamak için yapılmış bir köprü bulunmaktadır (Foto: 2.4). Fakat üzerinde herhangi bir inceleme yapılmadığından yapım tarihi hakkında kesin bilgiye sahip değiliz.

Kısaca Arapkir, kesin tarih bulunmamakla beraber savunma amacı göz önünde tutularak Göz Deresinin geçtiği vadi de sarp bir tepe üzerine kale kent olarak kurulmuş olmalıdır.

Yerleşmenin kuruluş yeri olarak buranın seçilmesinde etkili olan faktörler olarak

- 1- Çeşitli yönlerden gelebilecek tehlikelere karşı çevreye hakim bir mevkiye olması ve rahatça savunma imkanı,
- 2- Göz Deresinin de içinden geçtiği vadide belirli miktarda nüfusu besleyebilecek nitelikte tarımsal alan varlığı,
- 3- İçme ve kullanma için vadinin batı kesiminden çıkan Göz Pınarı'dan yararlanma avantajının olması sıralanabilir.

Arapkir, bu vadi üzerinde ilk önceleri kale kent olarak kurulmuş ve daha sonra bu vadi içinde nüfusun artışına paralel olarak batı kesime doğru gelişme göstermiştir. "Bilindiği gibi Türk- İslam şehirlerinin karakteristik özelliği mahallelerin cami ve mescidlerin etrafında teşekkül etmesi ve bunun yanında en eski caminin ulu cami olarak nitelendirilmesidir." (İnanç, 1984,232) H.1310 (1892) tarihli salnamede biri Eskişehir, diğeri Yenişehir olmak üzere iki farklı yerleşmede iki tane ulu caminin varlığından bahsedilmesi (1310,124-199) ve

Eskişehir'deki ulu caminin XIV.yüzyıl İlhanlı Dönemi yapısı olarak tahmin edilen caminin olması (Ünal,1972, 58) yerleşmenin kaleden sonra vadi içinde geliştiğinin bir kanıtıdır.

Foto: 2.3 Arapkir Şehrinin ilk kurulduğu yer olan Göz Vadisi.

Foto: 2.4 Kozluk Çayını geçerek Göz Vadisine girmek için kullanılan ve yapım tarihi bilinmeyen tarihi Meydan köprüsü (Kozluk Köprüsü).

Yerleşmeler nüfus artışı nedeni ile gelişerek alansal açıdan büyürler. Bu gelişme ve yer değiştirmede tarihi, doğal, sosyoekonomik ve ulaşım şartları değişik açılardan etkili olmaktadır. Arapkir Şehri geçmişte uzun yıllar önemli miktarda nüfus kitlesini bünyesinde

barındırması, yönetim işlevini de Eskişehir'den yürütmüştür. Eskişehir'de yapılan incelemelerde cami, mescid haricinde eski döneme ait yönetim bina veya binalarının bulunamamasının nedeni, XVIII.yüzyıldan önceki dönemlerde Osmanlı Şehirlerinde belediye, kaymakamlık vb. yönetime ait yapıların olmamasıdır (Belediye teşkilatı 1888 yılında kurulmuştur)." O dönemlerde (XV-XVIII yy'lar) şehir yöneticisinin idareyi evinde yürütüyor olması" (Selen, 1948, 566), yukarıda saydığımız yönetime ait binaların Eskişehir'de yapılmasını engellemiştir. "1836 yılından sonra şehir savunması ve güvenliği için Redif Birlikleri'nin oluşturulması, belediye binası, hükümet konağı, hastane, mahkeme binası gibi farklı işlevlere sahip yapıların yapılmaya başlanmasıyla "(Aktüre,1975, 98) diğer bir çok yerde olduğu gibi Arapkir'de de, yönetim merkezinin Eskişehir'den, avantajları Eskişehir'den daha fazla ve geniş alana sahip, bugünkü yere yani Yenişehir'e taşınmasına sebep olmuştur. Sonuçta Arapkir yerleşmesi XVII. yüzyıla kadar Göz Deresininde içinde bulunduğu Göz Vadisinde yer alan Eskişehirde hayatini sürdürmüş bu tarihten sonra da Yenişehir'e taşınmıştır.

2- XVIII. Yüzyıl 1950 Arası Dönem: Halkın Yenişehir'e taşınmaya başladığı tarih kesin bilinmemekle beraber, tarihi belgelerden bu yer değiştirmenin yaklaşık 1765 yılı civarında olduğunu söyleyebiliriz. H.1310 (1892) tarihli salnamede halkın Eskişehir'den Yenişehir'e 127 yıl önce taşındığı belirtilmektedir ki (1310,124-199) buda yaklaşık 1765 tarihlerine rast gelmektedir. Eskişehir'den Yenişehir'e geçiş ile bir takım yönetim ve kültürel tesislerin kuruluşu ekonomik tesisleri de kendine çekmiş, iş ve ticaret sahasının meydana gelmesi ile halkın Yenişehir'e talebini artırmış ve böylece yeni mahalleler teşekkül etmiştir.

Halkın Eskişehir'e olan talebinin azaldığını, buna karşın Yenişehir'e talebin arttığını, H.1310 tarihli (1892) salnameden anlıyoruz, salnamede, kalenin harap bir şekilde olduğu , Eskişehir'de nüfusun azalması ile oradaki camilerin eski önemlerinin kalmadığı belirtilmekte (1310,178) ve Eskişehir'de Osmanpaşa, Sekisu, Serge, Göz, Yenişehir'de Çarşı ve Çobanlı mahallelerinin adı geçmekte, mahallelerin oldukça dağınık, birbirinden uzak olduğu için gidip gelmenin zorluğundan bahsedilmektedir.

Tarihi eserlerden camilerin kuruluş yılları şehrin hangi dönemlerde nerelere kadar geliştiği hakkında az çok bir fikir vermektedir. Türk-İslam şehirlerinde mahallelerin camilerin etrafında teşekkül ettiği ananesi gözönünde tutulursa, Yenişehir'de ilk yerleşim çekirdeğinin Mirliya Ahmet Paşa Cami çevresinde ve Çarşı Mahallesiinde oluşmaya başladığını söyleyebiliriz. Caminin yanında, çarşı hamamı karşısındaki ticaret hanı ve aşağısında yanmış olan medresesinin bulunması, caminin bir imaret sistemi çerçevesinde yapıldığını gösterir. Nüfusun artışı ile birlikte Eskişehir'in fiziki ve tarımsal açıdan gösterdiği olumsuzluk, halkın tarımsal faaliyetler için daha iyi imkanlar sunan bugünkü

yerde dahil olmak üzere çevredeki alanlara yerleşmeleri mahallelerin toplu olmasını engellemiştir.

Bu sebepten H.1310 tarihli salnamede 5 adet mahalle verilmişken, H.1312 tarihli salnamede 23 adet mahalle isminin verilmesi (1312,70-135) çevredeki gelişmeye bağlı olarak yeni mahallelerin oluştuğunu ve önceden yerleşilmiş olan yerlerin mahalle haline getirilmiş olabileceği fikrini artırmaktadır. Sonuç olarak şehir yeni yerine taşındığında ilk olarak Mirliva Ahmet Paşa Cami çevresi ve hatta daha aşağı kesimlerin yerleşildiği ortaya çıkmaktadır. Zira çarşının üç kez yer değiştirmiş olması şehrin gelişimi hakkında bir fikir verebilmektedir. İlk eski çarşı (aşağı çarşı) bugünkü Yenice ve Hocaali mahallelerinin olduğu kesimdedir. Daha sonra eskiden buğday pazarı adı verilen bugünkü Mirliva Ahmet Paşa Cami ve onun karşısında bulunan belediye hanının olduğu kesim yani yukarı çarşı gelişmiştir (Foto:2.5). Fakat eski kervan (katırcıyolu) yolunun aşağı çarşı istikametinden gelip yukarı çarşı kesiminden bugünkü Mirliva Ahmet Paşa Camisinin altından Kemaliye güzergahına doğru gitmiş olması aşağı çarşının ilk önce değil de, yukarı çarşıdan sonra yol boyunca gelişme sonucunda ortaya çıkma ihtimali daha fazla gözükmektedir.

Foto: 2.5 Göz Vadisinden bugünkü alana gelen Arapkir Şehrinin, ilk ticari nüvesinin de yer aldığı Buğday meydam, ticaret ham ve hamamın bulunduğu Mirliva Ahmet Paşa Cami çevresi.

Zira bugün aşağı çarşı kesiminde o zamanki durumu verebilecek herhangi bir işletmenin kalmamış olması kervan yolunun sönmesi sonucunda çarşının da yok olduğunu gösteriyor. Ayrıca Osmanlı kentlerinde çarşı ve pazarın ortada bulunması sokakların çarşı doğrultusunda açılması en önemli caminin kent merkezinde bulunması özelliğini Arapkir'de de görmek mümkündür. Günümüzde belediye ve kaymakamlık binalarının alt kısmında

ŞEKLİ:220 ARAPKİR ŞEHİRİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

İlk Kuruluş Yeri

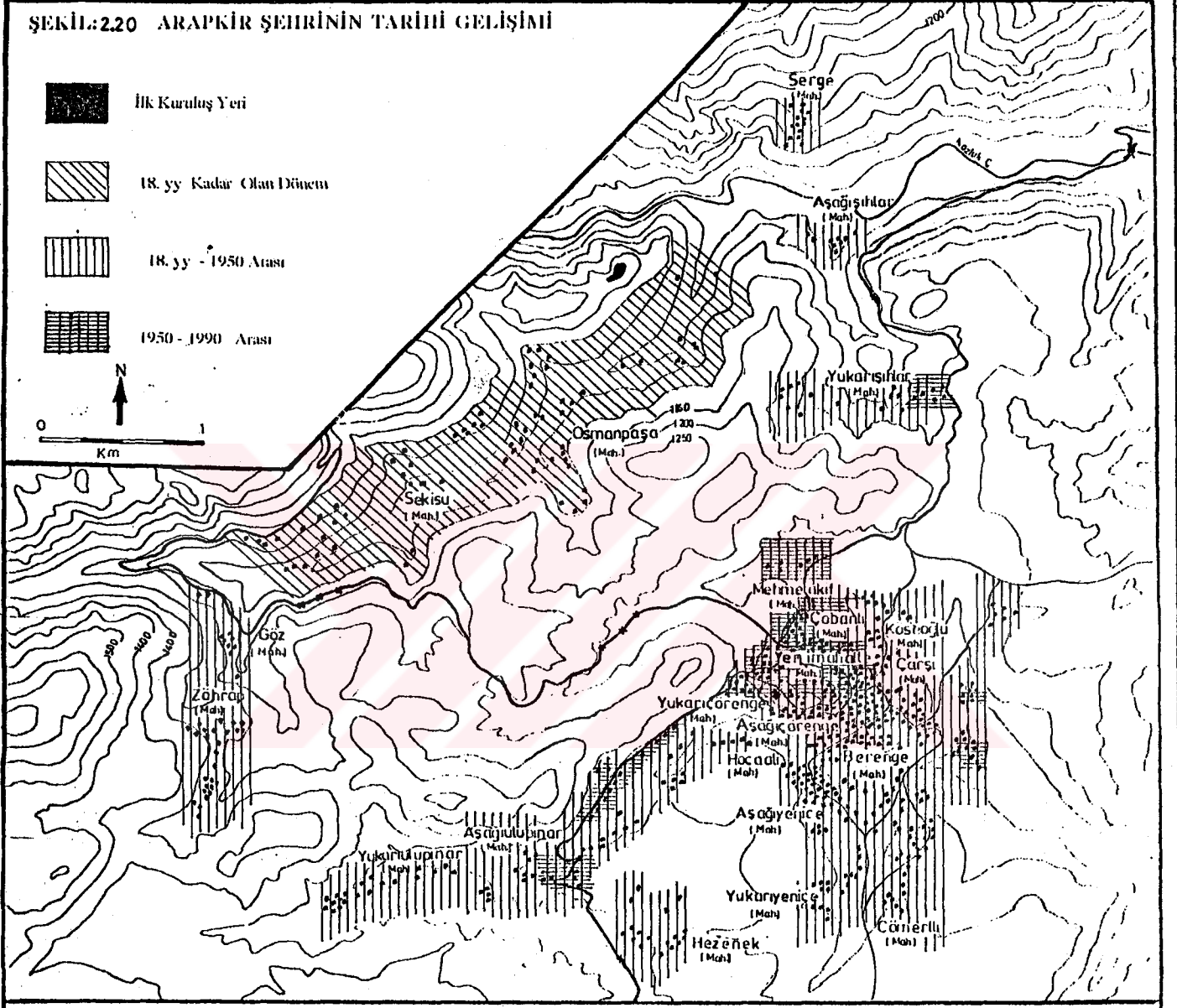
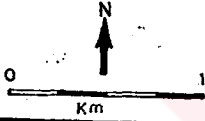
18. yy Kadar Olan Dönem

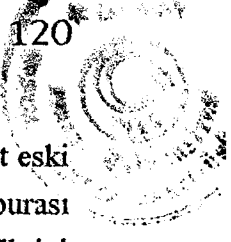

18. yy - 1950 Arası

1950 - 1990 Arası

kalan Mirliva Ahmet Paşa Cami onun yanında hamam ve karşısında hala çalışan fakat eski canlılığı kalmamış olan ticaret hanı, bugün yıkılmış medresenin varlığı ilk çekirdeğin burası olma ihtimalini artırdığı gibi aşağı çarşının yukarı çarşıdan sonra gelişmiş olabileceği fikrini daha da kuvvetlendirmektedir. Yenişehir'e taşındıktan sonra Çarşı, Hocaali, Berenge, Cömertli, Yenice, Çörenge gibi mahalleler gelişmiştir.

3- 1950-1990 Arasındaki Dönem : Bu tarihten sonra şehrin kuzey batıya doğru geliştiğini görüyoruz. Gelişmede bazı kamu kurumlarının bu kesimde inşaa edilmiş olmalarının etkisi fazladır. Nitekim Karayolları (1950), hastane (1950-1955), İlçe Jandarma, İlçe Tarım ve Veterinerlik vb. gibi kurumların, şehrin batı ve kuzey batı kesimlerinde kurulması, Malatya - Arapkir - Kemaliye yolunun yine şehrin batı kesiminden geçirilmiş olması, ulaşımına bağlı olarak yeni alanların yerleşilmesine sebebiyet vermiştir.

Zira bugün Belediye karşısında yer alan PTT ve Ziraat Bankası'nın bulunduğu kesimlerin 1970 yılına kadar mezarlık olması, ayrıca şehir merkezinde Belediye binasının güneybatısında yer alan benzinliğin ve kuzeybatı kesimdeki çarşının olmaması, gelişmenin 1970 yılından sonra bu kesime hızlı bir şekilde kaydığını göstermektedir. Bu gelişim sonucunda günümüzde orta çarşı olarak isimlendirilen mevki iyice sönmeye yüz tutmuş ve şehrin batı kesiminde Arapkir - Kemaliye yolu üzerinde yer alan, yeni çarşı gelişmeye başlamıştır. Eskiden Buğday Pazarı adı verilen ve ortasında bir çeşmenin bulunduğu orta çarşının, geçmişte çevresi dükkanlarla çevriliyken günümüzde fonksiyonlarını yitirmiş ve geçmişin izlerini taşıyan çok az sayıda dükkan kalmıştır. Bunlar da Kalaycı, Semerci, Yüncü gibi eski geleneksel işleri yürüten esnaflardır ki eski iş sahasındaki çeşitliliği ve türlerini göstermesi bakımından ilginçtir. 1950 ile 1990 yılları arasında eski mahallelerde gelişme olmuşken bunların yanında Yenimahalle ve son yıllarda da Kemaliye yolu üzerinde İmam Hatip Lisesi (1980), Endüstri Meslek Lisesi (1978) gibi yeni eğitim tesislerinin kurulmasına ve alan varlığına bağlı olarak Mehmet Akif Mahallesi gelişme göstermiştir.

Sonuçta şehir, ilk önceleri kale kent şeklinde batıdaki Göz Vadisinde kurulmuş ve uzun bir dönem vadi içinde gelişmesini sürdürmüş, yaklaşık XVIII.yüzyıldan itibaren de bugünkü mevkesine taşınmış, günümüzde de yeni mevkesinde gelişmesi devam etmektedir.

KEMALİYE : Doğu Anadolu Bölgesi'nin batısında kuzey güney arasında yer alan geçit alanlarının bir tanesi üzerinde bulunan Kemaliye Kasabası çok eski bir tarihe sahiptir. Nitekim Antoninus'un rehberine göre Ortaçağ şehirlerinden birisi olan Tevkila / Theukira adlı yerleşmenin Kemaliye olması ihtimali fazladır (Yorke, 1896, 465). "Kelime anlamı Helen dilinde boğaz, geçit olan Tevkila, Satala (Kelkit kuzeyinde) - Melitene (Eski Malatya) yolu üzerinde Zimara (İliç) ile Sabus (Çitköy) arasında uğrak yeri olan Fırat kenarındaki bir kent olarak geçmekte " (Umar, 1993 ,780), ve Umar da buranın bugünkü Kemaliye olabileceğini

belirtmektedir. Kasabanın eski ismi Eğindir. Bu isim, 21.10.1922 tarihinde İzmit ve Silinti'yle (Antalya'nın Gazipaşa ilçesi) birlikte, 1912 sayılı bakanlar kurulu kararıyla değiştirilmiştir (Devlet Arşivleri Genel Müd. Cumhuriyet Arşivi Dairesi kataloğ sıra no:1916). Bu değişiklikle, İzmit - Kocaeli, Eğin - Kemaliye, Silinti -Gazipaşa ismini almışlardır.

Kesin kuruluş tarihini bilmediğimiz Kemaliye kasabasının gelişimini,

1- XVIII. yüzyıla kadar olan dönem,

2- XVIII. yüzyıldan günümüze kadar olan dönem,

olmak üzere iki dönem içinde incelenebilir (Şekil:2.21).

1- XVIII. Yüzyıla Kadar Olan Dönem : Tarihi veriler çerçevesinde (Yorke, 1896, Umar, 1993 vd) çok eski bir geçmişe sahip olduğunu tahmin ettiğimiz Kemaliye Kasabası, Fırat Vadisi kenarında yer almaktadır. Kuzeybatı yönde akan Fırat Nehri güneye doğru yöneldiğinde doğuda Munzur, batıda Sarıcıçek dağlarının meydana getirdiği kütleyi geçtikten sonra Kemaliye Boğazına girer. Kasaba, baraj gölü oluşmadan önce içinden Fırat Nehri'nin aktığı vadinin, genişlediği yerde doğu kesimine nazaran yerleşme için daha uygun şartlar arzeden batı yakasına kurulmuştur.

Kasabanın ilk kuruluş yeri, kuzeyde yer alan Taşdibi Mahallesi'nin üst kısmında savunma amacı gözönünde bulundurularak inşaa edilmiş ve bugün çok az kalıntıları bulunan kaledir. Kuruluşta,

1- Savunma İçin Uygun Bir Mevki : Kale, hem vadinin kuzey ve güneyini kontrol altında tutabilme, hem de rahatça savunma yapılabilme imkanına sahip bir mevkiye kurulmuştur.

2- Yakınında yer alan Kadıgözü kaynağı vasıtasıyla kasabanın kullanma ve sulama suyunu temin edebilme imkanı.

gibi etkenler önemli rol oynamıştır.

Kaleden ne zaman inildiği hakkında kesin bir tarih bilinmemekle beraber XVI. yüzyıl seyyahlarından Evliya Çelebi'nin, kalenin aşağı kesiminde kasabanın bulunduğunu belirtmesi (Çelebi, 1986,168-170) bu tarihten önce halkın kale dışında yerleşmeye başladığını göstermektedir. Güvenlik açısından emniyetin olmadığı XV.yüzyıldan önce şehir büyük bir ihtimalle kale dışında fazla gelişmemiştir. Bu tarihten sonra Arapkir gibi buranın da

Osmanlı Devleti egemenliğine girmesi ile oluşan huzur ortamı neticesinde gelişme gösterebildiğini ileri sürebiliriz.

Kalenin o dönemde de faaliyette olmasının tek nedeni oldukça sarp ve geçiş noktası üzerinde bulunan alanın kontrolünü daha rahat sağlama, isyan vb.hareketlere çabuk müdahalede bulunabilme gayesidir. Zira ilk ve orta çağlarda devamlı mücadelelerin olduğu bir sahada sınır kasabası olarak faaliyet gösteren yerleşmenin bu özelliğini kaybettiğini Evliya Çelebi'nin açıklamalarından anlıyoruz. Nitekim Çelebi askeri bulunmasına rağmen şehrin iç ülkede yer alması dolayısı ile kalesinin iyi olmadığını belirtmesi (Çelebi, 1986, 168-170) yukarıdaki gelişmeyi doğrular niteliktedir.

Kasabanın gelişimini bugün ancak eski yapıların, yapım tarihleri ve konumlarına bakarak tahmin etmeye çalışabiliyoruz. Günümüzde Kemaliye'deki en eski caminin Taşdibi Mahallesi'nin üst sınırında yer alan 1635 yapım tarihli Taşdibi Camisi olduğunu görürüz (Foto: 2.6).Taşdibi'nden sonra en eski tarihli cami 1654 yılında inşaa edilmiş olan Dört yolağzı Camisidir. Bütün bu sonuçların ışığında tahminen XV.yüzyılın başlarında kalenin aşağı kesimlerinin yerleşilmeye başlandığını ve XVII.yüzyılda da bugünkü Taşdibi ve Dört yolağzı mahallelerin bulunduğu kesimlere kadar yerleşmelerin geliştiğini söyleyebiliriz.

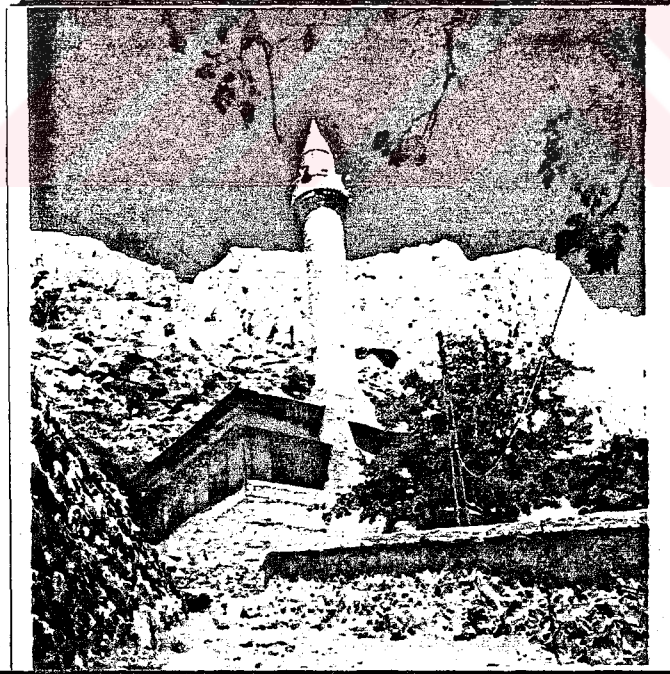
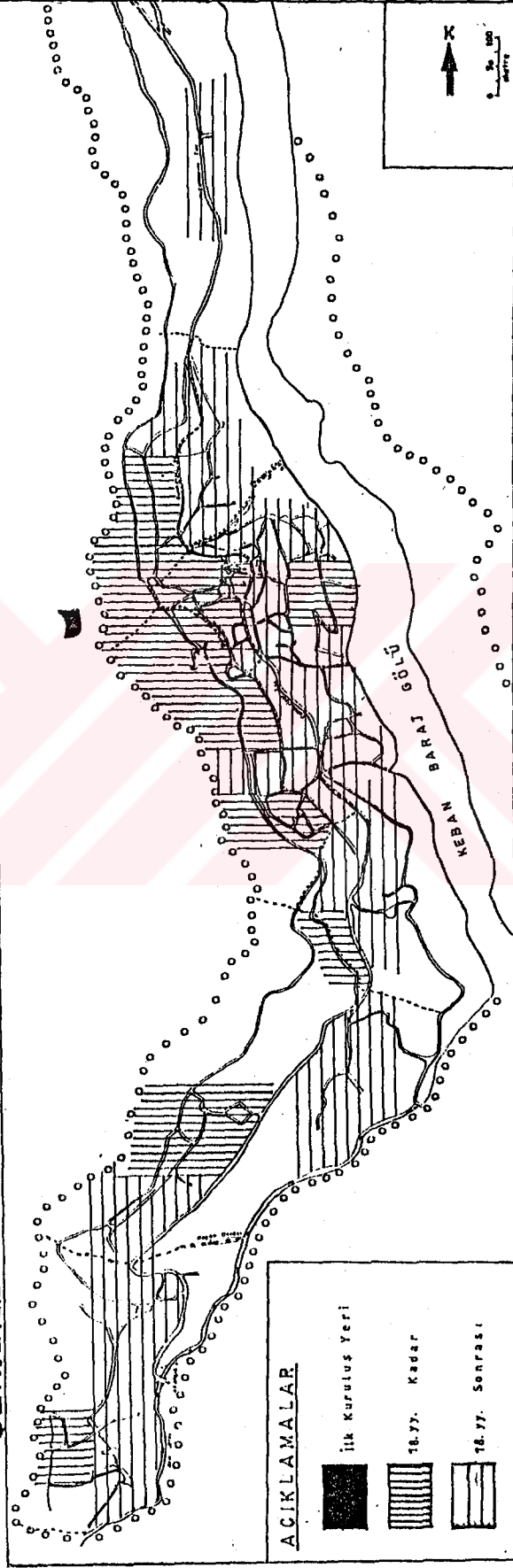

Foto: 2.6 Kemaliye Kasabasının eski çekirdek alanında yer alan Taşdibi Camisi

2- XVIII. Yüzyıldan Günümüze Kadar Olan Dönem : Bu dönemlerde güvenliğin artışı, geçit alanı üzerinde bulunması sebebi ile kervancılık ve kervancılığa bağlı olarak mahalli sanayinin gelişimi, ticaretin yoğunluğu gibi nedenlerle kasaba oldukça fazla nüfus

SEKİL:221 KEMALİYE KASABASININ TARİHİ GELİŞİMİ

barındırması, nüfustaki bu yükselme de kasabanın alansal gelişimini artırmıştır. Kısaca bu dönemde Taşdibi, Naip, Dörtüolağzı, Genççağa mahalleleri gelişme göstermiştir. Dikkati çeken bir özellik ise bu dönemde gayrimüslim nüfusun İshakpaşa ve Taşdibi mahallelerinin üst kesiminde, Kadıgölü adı verilen şehrin su kaynağının uzağında yerleşmiş olmalarıdır. Kısaca yabancı unsurlar o dönemde sabotaj vb. olayların önlenmesi gayesi ile su kaynaklarından uzak tutulmaya çalışılmıştır.

Kasabada, kervancılığın etkisiyle halıcılık ve Sarıçicek Yaylasındaki hayvancılık faaliyetlerinin etkisiyle Dabakçılık oldukça gelişmişti (Özaydın,1970,21). Bu ticaret ve sanayideki ilerleme, kasabanın gelişimini önemli ölçüde etkilediğinden, ilk önceleri gelişmiş olan mahallelere, önceden bağ alanı olarak kullanılan alanların yerleşilmesiyle oluşan mahalleler de eklenmiştir. İsminden de anlaşılacağı üzere kuzeydeki Sandıkbağ, güneydeki Bahçe mahalleleri de yukarıda belirttiğimiz amaçlar için kullanılıyorken nüfusun artışı sonucunda sonradan yerleşilmiş alanlar olarak dikkat çekerler.

Sonuçta kasaba merkezi kesimde batı - doğu doğrultusunda gelişme göstermiş fakat doğu kesimde Keban Baraj Gölü (Fırat Nehri) gelişimi engellediğinden, daha iyi imkanlar sunan Kuzey - güney yönündeki alanlar, yani önceleri bağ, bahçe alanı olarak kullanılan yerlerde yerleşilmeye başlanınca yeni mahalleler ortaya çıkmıştır. 1894 yılında 31 adet mahallede 6500-7000 yakın nüfus barınıyorken (H.1312 , 60-70) bugün 10 mahallede 2000 yakın nüfusun barınıyor olması alansal gelişimden, ziyade gerileme olayını ortaya çıkarmaktadır. Günümüzdeki bu 10 adet mahalle, geçmişteki 31 adet mahalleyi bünyesinde barındırıyor olması, nüfus azaldıkça mahallelerin birleştiğini ve alansal açıdan büyüdüklerini göstermektedir. Kısaca kasabada nüfus açısından azalma, alan açısından genişleme meydana geldiğinden bugün hemen hemen tüm mahallelerde bilhassa kenarda yer alanlarda eski yerleşilmiş alanlara ait yapıların kalıntılarını görmek mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

**AĞIN-ARAPKİR VE KEMALİYE
YERLEŞMELERİNİN
MERKEZİ
FONKSİYONLARI**

3. AĞIN -ARAPKİR VE KEMALİYE YERLEŞMELERİNİN MERKEZİ FONKSİYONLARI

3.1. GENEL OLARAK FONKSİYON KAVRAMI

Kır ve şehir olarak ikiye ayrılan yerleşmelerin ayrımı, idari, siyasi, tarihi ve kültürel kriterlerden bir veya bir kaçına dayandırıldığı için ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Bu nedenle Dünyada şehir yerleşmeleri üzerine yapılan çalışmaların bir çoğunda, nüfus, yönetim ve ekonomik kriterler ele alınmış, fakat yerleşmelerin sınıflandırılmasında genelde o yerleşmenin sahip olduğu ekonomik fonksiyonları gözönünde tutulmuştur.

Genel olarak; iş, görev, rol, hizmet anlamına gelen fonksiyon, herhangi bir yerleşmedeki faaliyetlerin tümünü kapsar (Doğanay,1983,38) ve burada yaşayan insanlar hayatlarını devam ettirebilmek için yerleşmenin nüfus büyüklüğüne bağlı olarak, önemi artan veya azalan primer, sekonder, tersiyer olarak nitelendirilen bir takım faaliyetlerde bulunurlar. "Tarım veya tarım dışı diye de sınıflandırılan faaliyetlerden, tarımsal faaliyetler ekip, biçme, dikme, hayvan yetiştirme, su ürünleri, ormancılık gibi tamamen kırsal yerleşmelere has faaliyetlerken, tarım dışı faaliyetler şehirsal yerleşmelerin iş, güç kaynakları olup savunma, yönetim, sanayi, ticaret gibi işleri kapsar (Doğanay, 1994, 22).

İşte "şehrin varlığını ve gelişimin mümkün kılan, hayatıyeti için gerekli kaynakları sağlayan faaliyetler, tarihi dönem içinde herhangi bir yerleşmenin kuruluşunda önemli rol oynamakta ve sonraki gelişmelere bağlı olarak değişime uğramaktadır. Bu nedenle yerleşmelerin geçmişte sahip olduğu fonksiyonlarıyla günümüzdeki fonksiyonları aynı olmamaktadır "(Tümertekin, 1965, 5). Yerleşmedeki faaliyetler şehir içi arazi kullanımını da etkilediğinden, yapılan çalışmalarda fonksiyonların karakterleri ve etki alanları da gözönünde bulundurulmakta, bu amaç çerçevesinde şehir içinde yer alan farklı fonksiyon sahalarının dağılışının tespiti yapılmaktadır.

3.2. FONKSİYONLARIN TESPİTİ

Yerleşmenin sahip olduğu fonksiyonların büyüklüğü, küçüklüğü o merkezin nüfus büyüklüğüne göre değiştiğinden, yerleşmedeki " fonksiyonların var oluşu ve çeşitliliği ile merkezlerin nüfus miktarları arasında yakın bir ilişki vardır " (Denker, 1976, 24). Fonksiyonların güçlülüğü "şehrin faaliyet gücü veya mesleki yapısına, şehir sakinleri tarafından yürütülen iktisadi, içtimai ve siyasi faaliyetlere yansıdığından,Şehirlerin fonksiyonel tasnifinde özellikle belirli iş kolundaki işgücünün miktarı ve nispeti önemli rol oynamaktadır " (Göney, 1984,140). Bu nedenle fonksiyonel sınıflandırmada o yerleşmede çeşitli faaliyet dallarında çalışan faal nüfus miktarından yararlanılır. Bu işlemde faal nüfusun fonksiyon başına düşen miktarı doğrudan doğruya alındığı gibi bu miktardan, bizzat şehrin

ihtiyacı için çalışanlar çıkarılarakta kullanılır (Tümertekin, 1965, 9). Fonksiyonel sınıflandırma çalışmalarında, yerleşmelerin hakim fonksiyonunun tespiti önemli rol oynadığından, bu fonksiyonların tespiti yapılır. Yerleşmelerin sahip olduğu temel fonksiyonunun tespiti için yapılan çalışmalarda, gerek fonksiyonların sayısı, gerekse de tespitinde değişik kriterlerin kullanıldığı dikkati çeker.

Mesela Harris, ABD 'de işçi sayısı ve işyeri miktarını esas alarak yaptığı çalışmada sanayi fonksiyonunun hakim olabilmesi için sanayide çalışan nüfus miktarının toplam çalışanların % 30 ve daha fazlasını ihtiva etmesi gerektiğini savunurken, Aagesen bu miktarın % 50'nin üzerinde olması gerektiğini söyler (Göney, 1984, 140).

Öte yandan "Dickinson, ikamet, çalışma, dinlenme ve mekanı mesafelerden doğan ulaşımı şehrin dört temel fonksiyonu kabul ederken, Alexander, şehrin kendi içindeki faaliyetler ile yani bölge içi faaliyetlerle bölge dışına sunduğu faaliyetleri ayırmış" (Tümertekin,1965,9) "Egli ise şehrsel fonksiyonlar olarak, şehirdeki oturma, çalışma, dinlenme, ulaştırma gibi şehrsel toprakların kullanılış durumunu esas almıştır. Bu sonuçlar ışığında şehrsel fonksiyonlar sadece bir şehir yerleşmesinin çevresine yani etki bölgesine verdiği ve bu bölgeden aldığı hizmetler yönünde değil, şehrin şehrsel topraklar üzerinde işlenen değişik faaliyetler ve yararlanmalar açısından da incelemesi gerekir " (Doğanay ,1983, 43).

" Kısaca bahsedilen bu fonksiyonları, genel ve özel fonksiyonlar olarak ta ayırmak mümkündür. Bunlardan genel fonksiyonlar (hizmetler), şehirlerin daha çok belli bir çevreye yönelik olarak verdikleri hizmetlerdir. Çünkü her şehir dar yada geniş, birbirinden farklı ve belli bir fonksiyonel etki alanının merkezi olup, sosyal, ekonomik ve kültürel yönden bu alana değişik hizmetler verir. Bunları yönetimle ilgili olanlar, yasal ve dini olanlar, sağlık hizmetleri, kültürel ve iktisadi hizmetler şeklinde de gruplara ayırabiliriz" (Doğanay, 1983, 39). Bu fonksiyon grupları içerisinde en önemlisi, iktisadi fonksiyonlardır ki büyüklüğü veya küçüklüğü ile o yerleşmenin merkezîyet gücü arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

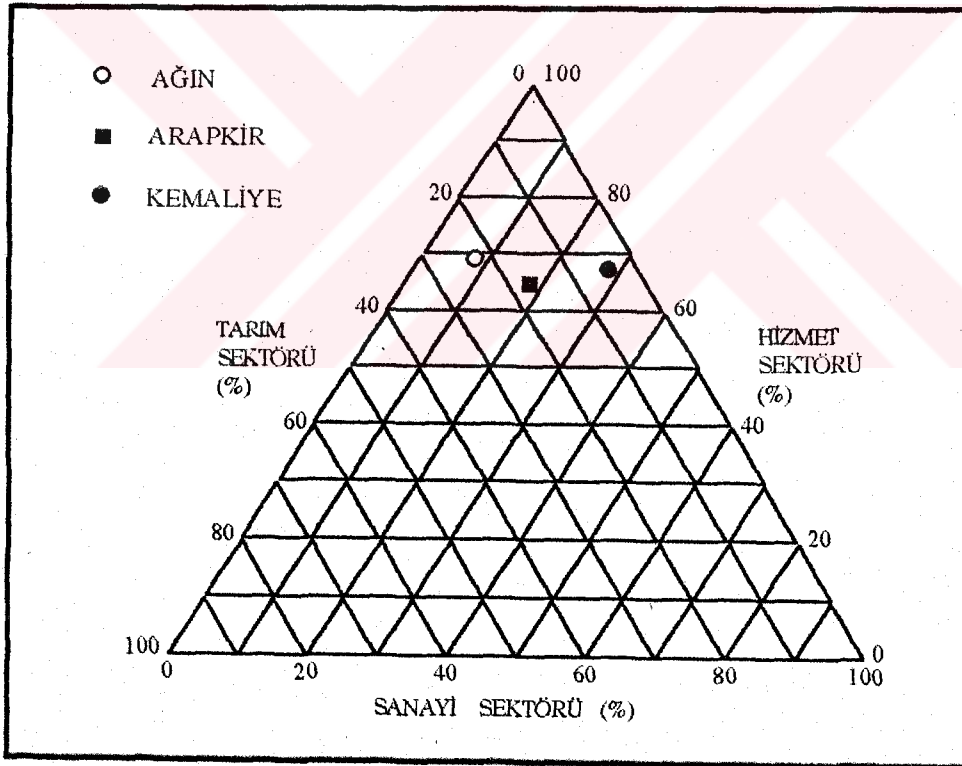
Görüldüğü gibi fonksiyonel çalışmalarda alınan oranlar farklı olmasına rağmen genelde fonksiyonlardaki işgücü miktarı ve onların oranları göz önünde bulundurulmuş ve hangi fonksiyon ağırlıkta ise o hakim fonksiyon olarak kabul edilmiş, bunun üzerinde çalışmalar yoğunlaşmıştır. Araştırmamızda bu üç yerleşmenin fonksiyonlarında çalışan nüfus miktarını göz önünde bulundurmakla beraber bu fonksiyonlar arazi kullanımı açısından da incelenmeye çalışılmıştır.

3.3- YERLEŞMELERİN FONKSİYONEL ÖZELLİKLERİ

1990 yılında çalışan nüfusun Ağın'da % 69'u, Arapkir'de % 63.2'si, Kemaliye'de % 64.4'ü hizmetler sektöründe istihdam edildiğinden, Hizmetler Sektörü I. sırada gelmekte ve onu II. sektör olarak Ağın'da % 22.1 oranla tarım, Arapkir'de % 18.9, Kemaliye'de ise % 29.3 ile sanayi takip etmekte ve III. sektör konumunda % 8.8 Ağın'da sanayi, % 17 Arapkir, % 5 ile Kemaliye'de tarım gelmektedir.

Genel ölçekte Ağın'da Hizmet+ Tarım, Arapkir ve Kemaliye'de Hizmet + Sanayi sektörleri ağırlık taşırken, alt sektörler bazında Ağın'da yönetimin sonra tarım, Arapkir'de yönetim, ticaret, sanayi, Kemaliye'de ise yönetim, sanayi, ticaret fonksiyonları üstün duruma geçtiğinden, Ağın'da Hizmet (yönetim)+ Tarım, Arapkir'de Hizmet (yönetim) + Ticaret (perakende), Kemaliye'de ise Hizmet (yönetim)+ Sanayi (imalat) fonksiyonları ilk sırada yer almaktadır (Tablo:2.24, Şekil: 2.11, 3.1).

Şekil: 3.1 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin Fonksiyon Analiz Grafiği (1990)

3.3.1. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN İDARİ FONKSİYONLARI

AĞIN : "Bir yerin merkez olarak gelişmesinde en önemli elemanlardan birisi de idari fonksiyondur. Bu fonksiyonla ilgili tesisler yerleşme merkezlerinde toplanmışlar ve idari yönden çevre ile bilhassa kaza sınırları dahilinde karşılıklı etkide bulunurlar" (Karaboran, 1989, 114). Kesin kuruluş tarihi bilinmeyen Ağın Kasabası, tarihi dönem içerisinde uzun süre köy statüsünde kalmıştır. Nitekim kasaba XV.yüzyılda Sivas Eyaleti, Arapkir Livasının, Kemaliye Bucağına bağlı bir köy durumundadır (Kırzioğlu, 1963, 17, Tuglacı, 1985,112). "Tanzimat döneminde (1839-1876) önceki idari sistemden farklı olarak idari sistemde bazı değişiklikler yapılmış ve ülkenin tümü eyaletlere, eyaletler, sancaklara, sancaklar, kazalara, kazalar, nahiyelere bölünmüştür" (Doğanay, 1994, 241).

Bu değişiklikle 1858-1859 yıllarına kadar Arapkir'in bucağı durumunda olan Kemaliye'nin 1859 tarihinde ilçe olmasıyla, önceden Kemaliye'ye bağlı köy statüsündeki Ağın da bu tarihten sonra bucak haline getirilmiştir. Ağın Kasabası H.1305 tarihli (1887) Ma'mûretül' Azîz salnamesinde Kemaliye İlçesine bağlı bir bucak olarak gösterilirken, sahip olduğu köy sayısı hakkında herhangi bir bilgi verilmez (1305, 23). Bu konudaki ilk bilgiyi Şemseddin Sami H.1306 yılında (1888) yazdığı eserinde vermekte ve o dönemde Ağın'ın 52 köye sahip olduğunu belirtmektedir (Sami,1306, 234).

H. 1323 (1905) yılındaki salnamede 19 köyü bulunan bir bucak merkezi olarak gösterilen Ağın (İl yıllığı,1967, 30), 1938 yılında Malatya'ya bağlı Kemaliye İlçesi'nin buradan alınıp, Erzincan'a bağlanması esnasında bucak statüsünde Malatya'nın diğer ilçesi Arapkir'e bağlanmıştır. Ağın Kasabası; Malatya'nın Arapkir İlçesinden 1945 yılında alınarak, Elazığ'ın Keban İlçesi'ne bağlanmış ve 1.6.1954 tarihinde 6324 sayılı kanunla Elazığ'ın bir ilçesi haline getirilmiştir.

Ağın Kasabası'nın etki sahası zaman içinde yapılan idari değişiklikler nedeniyle bazen daralmış bazende genişleme göstermiştir. Ağın Kasabası'na 1888 yılında 52 köy bağlıyken, sayı zamanla azalma göstererek 1905 yılında 19'a ve nihayet 1990 yılında da 17'ye inmiştir (Tablo:3.1). Kasaba bugün 7 mezra ve 17 köyün yönetim merkezliğini sürdürmektedir. Ağın'ın yüzölçümü 260 km² olup, toplam 4625 kişilik nüfusa sahiptir. Bu nüfusun 2794 kişisi ilçe merkezindeki 9 mahallede geriye kalan 1831 kişi ise 17 adet köy yerleşmesinde yaşamaktadır (Tablo:3.2).

Tablo: 3.1 Ağın İlçesinin Bazı Yıllarda Sahip Olduğu Köy Sayısı (1889-1990)

Yıl	Köy Sayısı
1888	52
1905	19
1940	15
1945	17
1955	19
1965	19
1975	19
1990	17

Kaynak: 1888 Şemseddin Sami, 1323 Ma'mûretü'l Azîz salnâmesi, DİE nüfus istatistikleri.

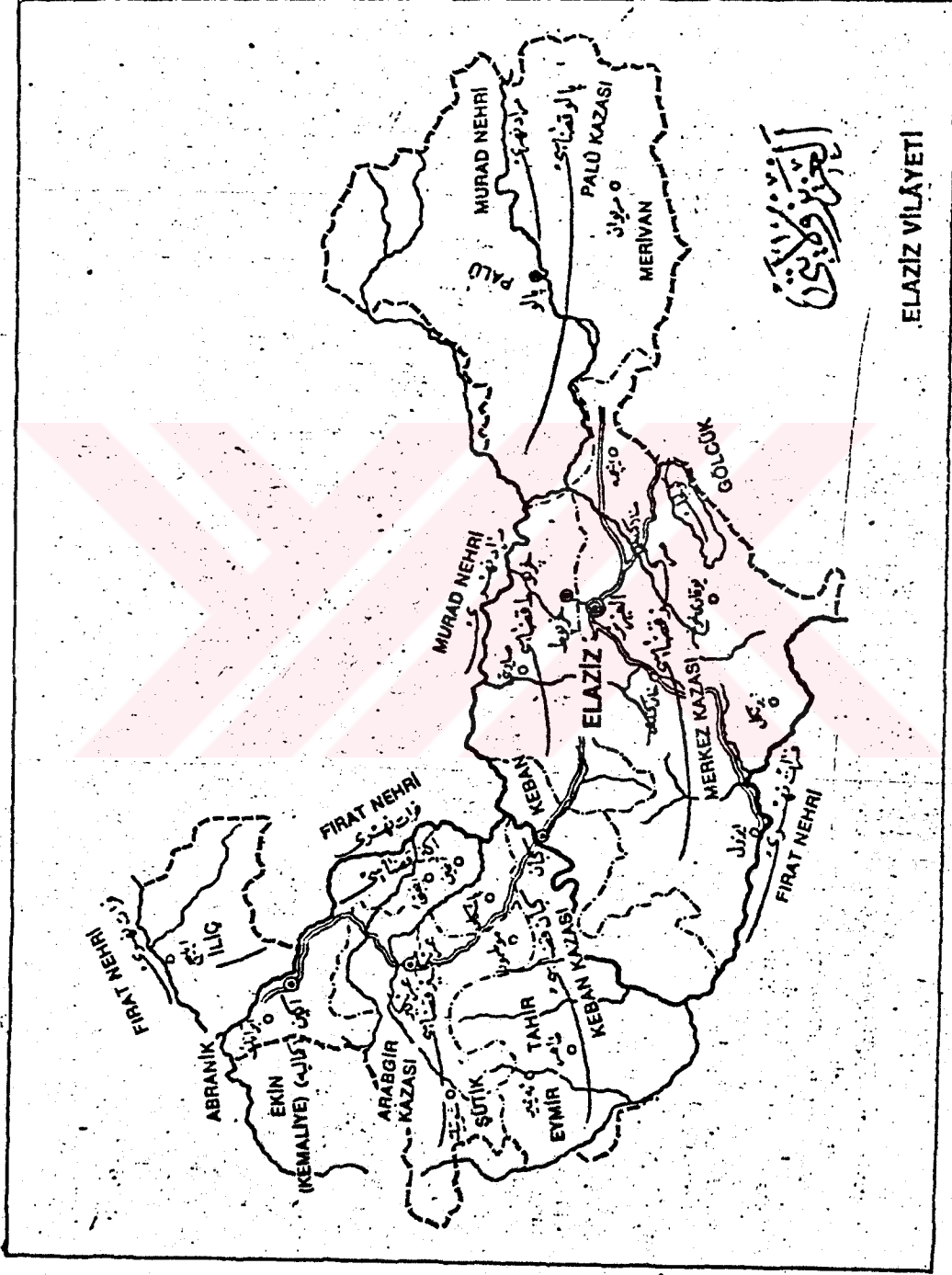
Tablo: 3.2 İdari Bakımdan Ağın'a Bağlı Olan Köylerin Eski ve Yeni Adları İle 1990 Yılı Nüfusları

	Köyün Adı	Eski Adı	Nüfusu		Köyün Adı	Eski Adı	Nüfusu
1	Alınayva	Ağdanut	152	13	Pulköy	Pulköy	102
2	A.Yabanlı	A.Yabanlı	43	14	Samançay	Küzne	83
3	Bademli	Bademli	65	15	Saraycık	Saraycık	449
4	Bahadırlar	Zabulbar	27	16	Yedibağ	Paşikli	146
5	Balkayası	Şıhlar	62	17	Yenipayam	Hastek	69
6	Beyelması	Hozakbur	150		Toplam		849
7	Demirçank	Gemuhu	56				
8	Dibekli	Dingidar	38		Toplam Köy Nüfusu		1831
9	Dürümlü	Minayık	140		Ağın Şehir Nüfusu		2794
10	Kaşınar	Pağnik	40				
11	Modanlı	Modanlı	105				
12	Öğrendik	Girani	104				
	Toplam		982		Toplam İlçe Nüfusu		4625

Kaynak: DİE Nüfus İstatistiği 1990.

ARAPKIR :Tarihi oldukça eski dönemlere kadar giden, kesin kuruluş tarihi bilinmeyen Arapkir'in etki sahası dönemler itibariyle farklılıklar göstermiş, tarih içinde zaman zaman il zaman zaman da kaza statüsünde günümüze kadar gelmiş ve geçmişte sahip olduğu bu kaza statüsünü bugünde sürdürmektedir.

Arapkir Şehri "XV.yüzyılda Sivas Eyaletine bağlı bir sancak merkeziydi ve Kemaliye'de bucak statüsünde kendisine bağlı olan yerleşmelerden birisiydi" (Baykara, 1988, 88, Çelebi, 1986, 170). Sancak merkezi statüsü ile 1653 yılında 2000 askere sahip olan şehrin, XVII.yüzyılda da (1701) bu statüsünü devam ettirdiği görülür (Halaçoğlu, 1988, 25). Kısaca XV. ile XVIII.yüzyıla arasında liva statüsünde bulunan merkez, Tanzimat Döneminde yapılan sistem değişikliği ile kaza haline getirilmiştir. Bu sistem değişikliği sonucunda Harput Vilayeti'ne bağlanmış, daha sonra da Ma'mûretü'l Azîz Vilayeti'ne bağlı kaza merkezi olarak hayatıyetine devam etmiştir (Şekil:3.2). Cumhuriyet Döneminde Elazığ'a bağlı kazalardan biriyken, 1928 yılında Malatya'ya bağlanmış ve o

Şekil: 3.2 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin 19.yy.daki idari durumu (Tuğlacı-1985,230'dan)

122
tarihten günümüze kadar da buraya bağlı kaza merkezi statüsünde hayatiyetini sürdürmektedir.

Kemaliye ve buraya bağlı Ağın, 1858-1859 yılına kadar Arapkir'in idaresinde kalmışlar ve bu tarihten sonra Kemaliye'nin kaza olması ile idari açıdan Arapkir'in sınırlarında daralma olmuştur. Arapkir, 1928 yılına kadar Elazığ İline bağlı bir kaza merkeziyken, bu tarihten sonra Elazığ'dan alınıp Malatya İline bağlanmıştır. 1938 yılında Kemaliye'nin Malatya'dan alınıp, Erzincan'a bağlanması esnasında Dutluca ve köyleri Kemaliye'ye, Kemaliye'ye bağlı Ağın'da bu sefer Arapkir'e bağlanmıştır. Şehir son sınır değişikliğini de 1945-1950 yılları arasında Ağın'm kendisinden alınıp, Elazığ'ın Keban İlçesi'ne bağlanması esnasında yaşamıştır.

Bu idari değişiklikler nedeniyle zaman zaman etki sahası daralmış ve zaman zamanda genişleme göstermiştir. Nitekim 1880 yılında 78 köy 5 nahiye kendisine bağlıyken, 1891'de 68 köy 5 nahiye, 1905'de 61 köy 2 nahiye, 1940'da 82 köy 2 nahiye, 1945'te 47 köy 1 nahiye, 1960'da 38 köy 1 nahiye, 1990'da 40 köy 1 nahiye olmak üzere kendisine bağlı yerleşme sayısı oldukça değişmiştir (Tablo: 3.3).

Tablo : 3.3 Arapkir İlçesinin Bazı Yıllardaki Köy ve Nahiye Sayısı

Yıl	Köy Sayısı	Nahiye Sayısı	Yıl	Köy Sayısı	Nahiye Sayısı
1871	67		1945	47	1
1880	78	5	1950	48	1
1888	84	5	1955	37	1
1891	68	5	1960	38	1
1905	61	2	1965	39	1
1935	82	2	1970	40	1
1940	82	2	1990	40	1

Kaynak: 1871 Yurt Ans.cilt 4.s.2499, 1880, 1298 salnamesi, 1888, 1307 salnamesi s.30, 1891 Cuinet 1905, 1323 salnamesi, s.95, 1935 - 1990 DİE nüfus istatistikleri.

Yukarıda görüldüğü gibi kendisine bağlı yerleşme sayısının artma veya eksilmesinde, şehrin idari açıdan yönetim sınırlarının zaman zaman genişlemesi, zaman zaman da daralmasından kaynaklandığı için geçmişteki yönetim sınırlarını tespit oldukça zorlaşır.

1990 yılında 20675 kişilik toplam nüfusun 10420'si şehirde, geriye kalan 10255'i ise 41 adet köyde yaşamaktadır. Bugün 1 bucak ve 41 köyün idari merkezi olarak kendisine bağlı kuruluşlarla, idari açıdan kendisine bağımlı olan bu yerleşmelere hizmet götürmeye devam etmektedir (Tablo:3.4).

Tablo: 3.4 İdari Bakımdan Arapkir İlçesine Bağlı Olan Köylerin Eski ve Yeni Adları ile 1990 Yılı Nüfusları

	Köyün Adı	Eski Adı	Nüfusu		Köyün Adı	Eski Adı	Nüfusu
1	Aktaş	Koçu	508	1	Taşdelen (B.M.)	Mutmur	144
2	Boğazlı	Semeği	255	2	Alıçlı	Hastek	209
3	Budak	P.evranbeyi	265	3	Bacalı	Bacalı	198
4	Çaybaşı	Peküsü	90	4	Bostancık	Bostancık	930
5	Çiğnir	Çiğnir	217	5	Çakırsu	Amran	229
6	Çimen	Çimen	66	6	Deregezen	Deregezen	310
7	Düzce	Pağnikundi	178	7	Esikli	Esikli	183
8	Eynir	Eymir	391	8	Gebeli	Gebeli	138
9	Gözeli	Mişelli	115	9	Karaca	E.Arapkir	120
10	Günyüzü	Gebük	218	10	Kaynak	Horan	159
11	Kayakesen	Ambarge	174	11	Kazanç	Memefir	234
12	Koru	Tepte	907	12	Kılıçlı	Kılıçlı	354
13	Onar	Onar	279	13	Konducak	Satikli	366
14	Ormansırtı	Citcügen	200	14	Pıralı	Pıralı	72
15	Selamlı	Selamlı	106	15	Sinikli	Sinikli	302
16	Suceyin	Suceyin	401	16	Sipahiuşağı	Sipahiuşağı	343
17	Sugeçti	Arhut	279	17	Ulaçlı	Deregen	138
18	Sağılıuşağı	Sağılıuşağı	133	18	Yazılı	Saldek	250
19	Tarhan	A. Decde	162			Toplam Nüfus	4679
20	Taşdibek	Y. Decde	114				
21	Yaylacık	Şepik	219			Köyler Nüfus Toplamı	10255
22	Yeşilyayla	Yeni	184			Arapkir Şehir Nüfusu	10420
23	Y.Yabanlı	Y.Yabanlı	115				
	Toplam Nüfus		5576			İlçe Nüfus Toplamı	20675

Kaynak: DİE Nüfus İstatistiği 1990

KEMALİYE : Geçmiş tarihi eski olduğu tahmin edilen Kemaliye Kasabası XV. yüzyılda Arapkir Liva'sına bağlı bir bucak merkeziyken, 1858-1859 yılları arasında Arapkir Liva'sından alınarak ilçe yapılmıştır. Kemaliye Kasabası, bu dönemde Harput Vilayet'ine bağlıyken, 1878 yılından sonra teşkil edilen Ma'mûretü'l Azîz Vilayet'ine bağlanmıştır (Tuğlacı,1985,112, 232) (Şekil:3.2).

Cumhuriyet Döneminde, 1926 yılında Malatya İline bağlanan Kemaliye, 1938 yılında da Malatya İlinden alınarak, Erzincan İline bağlı hale getirilmiştir. Bu değişiklik esnasında kendisine dahil olan İliç ve Ağın bucağı alınmış, bunlardan İliç, ilçe yapılırken, Ağın,

Arapkir'e devredilmiş ve Arapkir'in Dutluca ile Çemişgezek'in Başpınar bucağı ve köyleri Kemaliye'ye bağlanmıştır.

Bu değişim ile 1935 yılında Topkapı (eski adı Ençiti), Ağın, Yedibağ (eski adı Paşikli), İliç, Harmankaya (eski adı Abrenk) adında 5 nahiye, 121 köye sahipken, 1940 yılında kendisine bağlı İliç ile Ağın'ın alınması, Yedibağ'ın (Paşikli) Ağın'da kalması, Topkapı ile Harmankaya'nın lağvedilmesi, kendisine yeni katılan Başpınar ve Dutluca'nın nahiye yapılması sonucunda, nahiye sayısı beşten ikiye inmiştir (Tablo:3.5).

Tablo: 3.5 Kemaliye İlçesinin Bazı Yıllarda Sahip Olduğu Köy ve Nahiye Sayısı

Yıl	Köy Sayısı	Nahiye Sayısı	Yıl	Köy Sayısı	Nahiye Sayısı
1892	86	5	1950	58	2
1905	83	5	1970	61	2
1927	103	5	1980	60	2
1935	121	5	1985	60	2
1940	61	2	1990	60	2

Kaynak: 1892-1310 salnamesi s.124-129, 1905-1323 salnamesi s.80, 1927-1990 DİE Nüfus İstatistikleri

Bugün 1168 km²'lik bir alan üzerinde 2 bucak ve 60 köyün yönetim merkezidir. Toplam 9025 kişilik nüfusun, 6981'i 2 bucak ve 60 adet köyde yaşarken, 2044 kişilik nüfus ise Kemaliye Kasabasında ki 10 adet mahallede yaşamaktadır (Tablo:3.6).

Tablo: 3.6 İdari Bakımdan Kemaliye'ye Bağlı Olan Köylerin Eski ve Yeni Adları ile 1990 Yılı Nüfusları.

	Köyün Adı	Eski Adı	Nüfusu		Köyün Adı	Eski Adı	Nüfusu
1	Ağlıköy	Ağlıköy	82	6	Başbağlar	Yeni	544
2	Aksöğüt	Halmüğe	49	7	Buğdaypınarı	Tırmık	106
3	Apçağa	Apçağa	230	8	Esence	Persor	19
4	Arslanoba	Vangök	32	9	Günyolu	Kercim	50
5	Başan	Şihisor	42	10	Kavacık	Mıçkakah	12
6	Çaldere	Pedigan	163	11	Kutluca	Könsar	23
7	Çanakçı	Çanakçı	21	12	Subaşı	Başekrek	92
8	Dallıca	Şirzekreği	25	13	Şahinler	Kürtler	55
9	Dilli	Dilli	113	14	Yeşilyayla	Dağaltı	64
10	Dolunay	Durmuş	43	15	Yıldızlı	Hastesi	70
11	Ergü	Ergü	109	16	Y. Umutlu	Y. Barasor	548
12	Esertepe	Şırzı	31	Toplam Nüfus			2277
13	Gözaydın	Bizmişen	132				
14	Güldibi	Ağrik	18	1	DUTLUCA	Aşutka	319
15	Gümmüşçeşme	Navril	244	2	Adak	Pat	97
16	Hamankaya	Abrenk	147	3	Akçalı	Sosik	56
17	Kabataş	Geceği	167	4	Boylu	Hinge	62
18	Karakoçlu	Mıçkakah	51	5	Çakırtaş	Maşkırt	142
19	Kocaçimen	Muşaka	47	6	Çatköy	Sink	83
20	Kozlupınar	Hapanos	153	7	Çitköy	Çitköy	283
21	Salihli	Salihli	42	8	Demir	Taftı	72
22	Sandık	Sandık	60	9	Efeler	Tarhanık	93
23	Sırakonak	Peğir	70	10	Karapınar	Karapınar	88
24	Toybelen	Gemürgap	119	11	Kekikpınarı	Öşneden	98
25	Tuğlu	Hüdü	48	12	Kuşlacık	Mendürğü	94
26	Yakaköy	Venk	28	13	Kuşak	Holu	176
27	Yayladanı	Cancık	36	14	Ocak	Ocak	151
28	Yeşilyamaç	Geşo	58	15	Topkapı	Euçiti	274
29	Yeşilyurt		145	16	Yazmakaya	Horuç	74
30	Yuva	Geruşla	37	Toplam Nüfus			2162
Toplam Nüfus			2542				
1	BAŞPINAR	Başvertenik	234				
2	Armağan	Ehnesor	54	Köyler Nüfus Toplamı			6981
3	A. Umutlu	A. Barasor	261	Kemaliye Kasaba Nüfusu			2044
4	Avcı	Dıralar	56	İlçe Nüfus Toplamı			9025
5	Balkın	Mansavut	89				

Kaynak: DİE. Nüfus İstatistiği

3.3.2. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN KÜLTÜREL FONKSİYONLARI

Şehirlerin hem kendi bünyelerinde hem de çevresinde yaşayan kitlelere verdiği hizmetlerden birisi de kültürel hizmetlerdir. Din ve eğitim hizmetleri olarak ikiye ayrılabilen bu fonksiyon içerisine "çeşitli kongreler, konferanslar, müzik, tiyatro ve festivaller, eğlenme ve dinlenme ihtiyaçlarından doğan hizmetler de girmektedir" (Göney, 1984, 199).

Cumhuriyet Döneminden önce bugünkü eğitim sisteminin görevini medreseler görmekte idi. Bu dönem hakkındaki bilgilerimiz XVIII.yüzyıl sonrasına ait olduğundan, önceki dönemler hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Bu sebepten kaynakların el verdiği ölçüde XVIII.yüzyıldan günümüze kadar olan durum ele alınmaya çalışılmıştır.

AĞIN : Ağın Kasabası idari fonksiyonda da gördüğümüz gibi 1954 yılına kadar çevresindeki kazaların yönetiminde kaldığından, bucaklıktan öteye idari bir statüye sahip olamamıştır. Bu nedenle de kültürel fonksiyonlar açısından çevresini fazlaca etkileyememiştir.

Geçmiş dönemin eğitim müesseselerinden olan medreseler, günümüze kadar ulaşamadıklarından, yerlerini ve bugün buldukları mahalleleri genellikle medreselerin cami yakınında veya eklentisi şeklinde inşaa edilmiş olmaları özelliğinden ve günümüzde de çoğu camilerin hala ayakta kalmış olmasından faydalanarak tespit etmeye çalıştık.

Ağın Kasabasında ilk medrese "1298 yılında inşaa edilmiştir" (Açıkses, 1987, 138-147). Aynı dönemde Ağın'da bir medrese (bu medrese bugünkü Tataragaşı Mahallesiinde yer alan Müderris Hüseyin Efendi Cami'sinin üst kısmında yer alıyorken, bir müddet ilkokul olarak kullanılmış sonradan da buraya, şimdiki halıcılık okulu inşaa edilmiştir), 15 (iptidaî) sıbyan mektebi ve buralarda okuyan 668 öğrencinin bulunduğu belirtilmektedir. Tanzimat Dönemindeki yapılaşmalar nedeniyle 1891 yılında Ağın'da tek öğretmeni olan bir rüştiye (ortaokul) mektebinin ve ayrıca 1902 ile 1905 yılları arasında Ağın'ın iki köyünde (Hozakpur (Beyelması), Vahşen (şimdiki Şenpınar Mahallesi)) 50 öğrencisi ve 2 öğretmeni olan mahalle mekteplerinin olduğu belirtilmektedir (Kısaparmak, 1967,13-14).

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte eski eğitim müesseselerinden, medreselerin kaldırıldığı ve bunun yerine ilkokul, ortaokul vb. çağdaş eğitim kurumlarının yapılandırıldığını görüyoruz.

ILKÖĞRETİM: Ağın'da 1927 yılında bir ilkokul varken, sonraki yıllarda sayı artarak 1950 yılında 11'e, 1970 yılında 20'ye çıkmış, fakat bu tarihten sonra başlayan göç hareketleri sonucunda okul sayısında azalma görülmeye başlamıştır. Nitekim 1980 yılında 18 olan okul sayısı, 1990 yılında 7'ye ve nihayet 1995 yılında da 4 inmiştir. Bugün Ağın İlçesindeki dört okulun bir tanesi şehirde, üç tanesi de köyde hizmet vermektedir (Tablo:3.7).

Tablo:3.7 Yıllara Göre Ağın İlçesindeki İlkokul Sayısı, Öğretmen, Öğrenci Miktarları, Öğretmen ve Okula Düşen Öğrenci Sayısı

Yıllar	Okul Sayısı	Öğretmen	Öğrenci	Öğretmene Düşen Öğrenci	Okula Düşen Öğrenci
1927	1				
1940	3				
1950	11				
1960	15				
1965	21	30	1052	35	50
1980	18				
1990	7	20	324	16	46
1995	4	14	252	18	63

Kaynak: 1927-1960, 1967 il yillığı, 1965 Kısaparmak, 1967 ,42-43, 1990-1994 ilçe milli eğitim kayıtları

İlçe genelinde 1965 yılında 21 okulda, 30 adet öğretmen 1052 öğrenciyi okutmakta ve okula 50, öğretmen'e 35 öğrenci düşmekteyken, bu oranlar 1995 yılında 4 adet okulda, 14 öğretmen, 252 öğrenciyi okuttuğundan, öğretmene düşen öğrenci sayısında (18) düşüş olurken, okula düşen öğrenci sayısında (63) yükselme meydana gelmiştir (Tablo:3.7). Bu rakamlar ilçe geneli olup kasaba ve köy ölçeğinde de farklılıklar gösterir. Nitekim 1965 yılında kasabadaki üç ilkokul'da 211 öğrenci, 8 öğretmenle eğitim görürken, kırsal kesimdeki 18 okulda, 841 öğrenci, 22 öğretmenle eğitim görüyordu ve kasabada her ilkokula 70, öğretmene 26, kırsal kesimde de her okula 47 ve öğretmene de 26 öğrenci düşmekteydi. Zaman içinde oranlar değiştiğinden, 1995 senesinde kasabada bir okul bulunduğundan, okula 191, öğretmene 19, kırsal kesimde (üç okul) ise okula 23, öğretmene 16 öğrenci düşmüştür. Görüldüğü üzere 1995 yılında, 1965 yılına nazaran kasabada okula düşen öğrenci sayısında artış olurken, öğretmene düşen öğrenci sayısında azalma, kırsal kesimde ise hem okula, hem de öğretmene düşen öğrenci sayısında azalmalar meydana gelmiştir.

Ağın İlçesinde, nüfus azalması ve öğrenci yetersizliği nedeniyle okulları kapatılan köylerin, okul çağındaki çocukları taşımacılık sistemi çerçevesinde Ağın merkezde yer alan Abdullah Lütfi İlkokulu'na getirilmekte ve eğitimlerine devam etmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu sistemin yürütülebilmesi için 1994 yılında 200 milyon liralık ulaşım masrafı yapılmıştır. Kısaca kasaba bugün fonksiyonel açıdan geçmişten daha fazla oranda çevresini etkilemektedir.

ORTAÖĞRETİM : Ağın İlçesinde, ilk ortaokul 1952 yılında açılmış, onu 1965 yılında Akşam Kız Sanat, 1969 yılında Ağın El Sanatları Merkezi, 1975 yılında da ortaokul binasına ek yapılmak suretiyle İbrahim Uçkunkaya Lisesi açılmıştır. Lisenin faaliyete geçmesi sonucunda 1952 yılında bir olan okul sayısı, 1995 yılında üçe yükselmiştir (Tablo:3.8).

Tablo: 3.8 Ağın İlçesinin Yıllara Göre Orta Öğretim Kurum Sayısı, Öğretmen, Öğrenci Miktarları ile Öğretmene ve Okula Düşen Öğrenci Sayısı.

Yıllar	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmene Düşen Öğrenci	Okula Düşen Öğrenci
1952	1				
1965	2 *	6	210	35	210
1970	3				
1975	4				
1995	4 *	25	302	12	302

Kaynak: 1965 yılı (Kısaparmak,1967,42-43.) 1995 İlçe Milli Eğitim kayıtları *Akşam Kız Sanat, Ağın El Sanatları Merkezi eğitim süresi 1 yıl olduğundan öğrenci ve öğretmen miktarları tabloya dahil edilmemiştir.

Ortaöğretimde, ilköğretimin tersine öğretmen ve öğrenci sayısındaki artış nedeni ile okula düşen öğrenci miktarında yükselme, öğretmene düşen öğrenci miktarında ise azalma meydana gelmiştir. Mesela 1965 yılında okula 210, öğretmene 35 öğrenci düşerken, 1995 yılında bu rakamlar 302 ve 12 olarak gerçekleşmiş, okula düşen öğrenci artarken, öğretmene düşen öğrenci sayısı da azalmıştır (Tablo:3.8).

Lisenin kendisine ait pansiyonu bulunduğundan hem kendi ilçesinden hem de çevre il ve ilçelerden öğrenci kabul etmiştir. Burada okuyan öğrencilerin geldikleri illere göre incelediğimizde 302 öğrenciden 211'inin Ağın İlçesinden, 91 öğrencinin ise çevre il ve ilçelerden geldikleri görülür. Kısaca yatılı olarak okuyan 116 öğrencinin 69'u Elazığ iline ait ilçelerden, 47'si ise Doğu Anadolu'nun değişik vilayetlerinden gelmiştir (Tablo: 3.9).

Tablo: 3.9 Ağın'da Lise Pansiyonunda Kalan Öğrencilerin Geldikleri Memleketlere Göre Dağılımları (1995)

İl	İlçe	Kişi	İl	İlçe	Kişi
Van		22	Elazığ	Sivrice	3
Ağın		5	Elazığ	Ağın	25
Tunceli	Çemişgezek	6	Elazığ	Ancak	7
Bingöl		12	Elazığ	Alacakaya	22
Diyarbakır		2	Elazığ	Palu	1
			Elazığ	Maden	5
Toplam		47	Elazığ	Baskil	1
			Elazığ	Kéban	3
			Elazığ	Merkez	2
			Toplam		41
			Genel Toplam		69

Kaynak: Lise pansiyon kayıtları (1995)

İlk ve ortaöğretim haricinde halk eğitim ve Ağın El Sanatları Merkezi aracılığı ile de eğitim ve öğretim faaliyetleri sürdürülmektedir. Ağın El Sanatları Merkezi, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na bağlı olarak, 1969 yılında kırsal kesimdeki kız çocuklarına meslek kazandırmak amacı ile açılmış okullardan birisidir. Türkiye'de bu tip okullardan sadece 7 tane (Bilecik ağaç oymacılığı, Bolu-Düzce ağaç oymacılığı, Kastamonu halıcılık, oymacılık,

Muş halıcılık, Mersin-Silifke halıcılık, Sivas halıcılık) bulunmakta ve bunlardan biriside Ağın'da yer almaktadır.

Tüm ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan okula 12-18 yaş arası kız çocukları yatılı alınmakta, halıcılık ve ev ekonomisi ile ilgili 1 yıllık eğitim süresi sonunda başarılı olanlara sertifika verilmektedir. Okula, öğrenci talep durumuna göre imtihanla alınmakta fakat geçmiş yıllar da dahil olmak üzere Ağın köylüsünün okula gereken rağbeti göstermemesi nedeni ile okula talep yetersiz kalmaktadır. Bu sebepten okula Ağın'dan ziyade diğer illerden öğrenci getirilmektedir (Tablo:3.10). Okulun buraya kurulmasındaki amaç, ekonomik yetersizliğe bağılı olarak meydana gelen göç olayını, buradaki genç bayan nüfusa birer meslek öğretmekle önleme ve onların aile bütçelerine bu iş yolu ile bir katkıda bulunmasına yardım etmektir.

Ağın İlçesinde, Halk Eğitim Müdürlüğü ve Pratik Kız Sanat Enstitüsü ile de eğitim hizmetleri yürütülmeye çalışılmaktadır. Halk Eğitim'in hem kasaba da hem de köylerde kurs açma yetkisi bulunmasına rağmen, gerek kırsal kesimdeki talebin, gerekse de öğretici (öğretmen) eleman sayısının yetersizliği bu faaliyetleri engellediğinden, Halk Eğitim sadece kasabada faaliyet sürdürmektedir.

Tablo: 3.10 Ağın El Sanatları Merkezinin Yıllara Göre Öğrenci Sayısı ve 1995 Yılında Okula Gelen Öğrencilerinin Memleketleri

Yıl	Öğrenci Mik.	Memleketi	Kişi
1991	38	Ağın	7
1992	38	Malatya	6
1993	26	Arapkir	11
1994	29	Elazığ	1
1995	26	Kemaliye	1
		Toplam	26

Kaynak: Ağın El Sanatları Merkez Müdürlüğü kayıtları (1995).

Kasabadaki, Pratik Kız Sanat Enstitüsü'nün de Halk Eğitimle aynı eğitim faaliyetleri (biçki dikiş kursları, çiçekçilik vb.) üzerinde çalışıyor olması, her iki kurumun faaliyetlerinde çakışmalara sebep olmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi daha çok kırsal kesime hizmet etmesi gereken halk eğitim, buralardaki faaliyetini kırsal kesimdeki nüfus azlığı, talep yetersizliği, öğretici eleman eksikliği gibi nedenlerden yürütemediğinden, pratik kız sanat gibi eğitim faaliyetlerini sadece kasabada sürdürmektedir. Bu durum iki kurumun faaliyetler çerçevesinde karşı karşıya gelmesine sebep olduğu gibi yetersiz olan talebin iyice azalmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz duruma rağmen her iki kurumun faaliyetleri çerçevesinde kasabada, 1994-1995 yılında açılan trikotaj, giyim ve daktilo kurslarından toplam 18 kişi sertifika alarak mezun olmuştur.

H.1310 tarihli (1892) Ma'mûretü'l-Azîz salnamesinde Ağın'da, 326 cilt kitabı bulunan bir kütüphanenin varlığından bahsedilmesiyle, kasabadaki, ilk kütüphanenin Osmanlı Döneminde kurulmuş olduğunu öğreniyoruz. Cumhuriyet Döneminde Ağın'da ilk kütüphane 1967 yılında kurulmuş ve bu kütüphaneye 1968 yılında çocuk kütüphanesi eklenmiştir. Üç personel ve 11.000 kitapla 1994 yılında 5494 kişiye hizmet götürmüş olan kütüphanenin bugün kendisine ait bir yeri bulunmadığından, eskiden belediye binası olarak kullanılmış ve bugünde mülkiyeti belediyeye ait iki katlı bir binada hizmet vermektedir. Günümüzde kasabadaki okuyucular, okulların kitaplıklarında bulunan kitaplarda dahil toplam 15624 adet kitapdan faydalanma imkanına sahiptirler.

Kültürel faaliyetler içinde yer alan gazete ve dergi basım işi, bugün Ağın'da yapılmamakta, sadece Ankara'da basılan Yeşil Ağın isminde bir dergileri çıkmaktadır. Elazığ Postası ile her gün kasabaya gelen gazetelerin satışları, gazetelerin verdiği hediyelerin durumuna göre değişiklik göstermekle birlikte, 1995 yılı içinde kasabada günde yaklaşık 70 adet gazete ve dergi satışı olmaktadır. (Hürriyet 10, Milliyet 10, Cumhuriyet 5, Sabah 10, Zaman 7, Türkiye 12, diğerleri 15)

Kültürel fonksiyonlar çerçevesinde, dini hizmetlerin yerine getirilmesinde büyük rol oynayan camiler, Ağın Kasabasında 10 tanedir. Bugün hepsi sağlam olan camilerin en eskisi merkezde yer alan Müderris Hüseyin Efendi Camisidir. Kasabadaki, dini işleri yürütmekle görevli kurum olan müftülük bu faaliyetlerini 14 kişilik personeli ile sürdürmektedir.

Bugün Ağın Kasabası'nda kültürel fonksiyonlar çerçevesinde eğitim hizmetlerinde 60, dini hizmetlerde 14, kültürel hizmetlerde (kütüphane) 3 olmak üzere toplam 77 kişi görev yapmaktadır.

ARAPKİR :

İLKÖĞRETİM :Osmanlı Dönemi'nin eğitim kurumlarından medreselerin Arapkir'deki durumu incelendiğinde, "1761 yılında Çurnike denilen mevkide bir medresinin varlığından "(Tuğlacı,1985,31) bahsedilmesine rağmen, bugün; adı geçen medresenin nerede olduğunu bilemiyoruz. Daha sonra "1817 yılında Osmanpaşa Medresesinin yapıldığını "(Tuğlacı, 1985, 30) öğreniyoruz ki, medrese bugün ayakta olmasada Osmanpaşa Camisi, eski Arapkir'de (Eskişehir) Osmanpaşa Mahallesinde bulunduğundan medresenin de bu mevkide olma ihtimali oldukça fazladır.

H.1301 salnamesinde (1881) şehirde iki medresenin bulunduğu yazılmakta, ayrıca medreselerde görevli hocaların isimleri ve öğrenci miktarları verilmektedir. Buna göre bugünkü Mirliva Ahmet Bey Camisinin alt kesiminde yer alan ve sonra yanarak yok olan

Çarşı Cami Medresesinde, Müftü Mehmet Efendi 10 talebe ile, Osman Paşa Medresesi ise Abdullah Efendi nezaretinde eğitim yapmaktaydı (1301, 143-144). Öte yandan Cuinet 1891 yılında Arapkir'de 6 medresenin yer aldığını belirtir (Cuinet, 1891,360).

Arapkir'de 1905 yılında Mustafapaşa ve Osmanpaşa isimlerinde iki medresenin bulunduğu H.1325 yılı Ma'mûretü'l Azîz Salnamesinde belirtilir. Bugün her iki medresenin ismini taşıyan camiler eski Arapkir'de Osmanpaşa Mahallesinde yer aldığından medreselerinde burada bulunma ihtimali yükselir (Tablo: 3.11).

Yukarıda görüldüğü gibi 1905 yılına kadar Arapkir'de üç medresenin bulunduğu çeşitli kaynaklarda belirtilirken, 6 adet medresenin varlığından bahseden Cuinet, bu medreselerin ismini vermediğinden, bugün için diğer üç medresenin hangileri olduğunu ve nerede yer aldıklarını bilemiyoruz.

Tablo: 3.11 Arapkir'deki Medreseler ve Buldukları Mahalleler

Medrese Adı	Bulduğu Mahalle
Osmanpaşa	Osmanpaşa
Çarşı	Köseoğlu
Mustafapaşa	Osmanpaşa

Tanzimat Döneminde (1839) girilen batılılaşma hareketleri sonucunda medreselerin haricinde bazı okulların açıldığı dikkat çeker (1864 ve 1871 yılı salnamelerinde Arapkir'de bir rüştiye (ortaokul) mektebinin varlığından bahsedilir).

Cumhuriyet Döneminde, eski eğitim kurumlarından medreselerin kaldırıldığı ve onların yerine, ilk, orta, lise gibi yeni tip eğitim kurumlarının yapılandırıldığı görüyoruz. Bu yeni yapılanma çerçevesinde ilçede 1927 yılında, 6 ilkokul varken, okul sayısı yıllar itibariyle gelişme göstererek, 1967 yılında 50'ye, 1970 yılında 53'e, 1986 yılında 61'e yükselmiş, fakat son yıllardaki nüfus kayıpları sonucunda, kırsal kesimdeki bazı okulların kapanması nedeniyle, okul sayısı 1995 yılında 36'ya inmiştir (Tablo:3.12).

İlçede, 1927 yılında 6 okul, 12 öğretmen, 663 öğrenci bulunmaktaydı ve bu tarihte öğretmene 55, okula 110 öğrenci düşmekteyken, okul ve öğretmen sayısındaki artışlarla okula düşen öğrenci sayısı azalarak, 1967'de 74'e, 1970'de 66'ya, 1986'da 45'e, 1995 yılında da 29'a inmiştir. Yıllar itibariyle okul, öğretmen, öğrenci miktarlarında bir artış olurken, okul ve öğretmene düşen öğrenci miktarında azalmalar meydana gelmiştir. Mesela 1967 yılında okul sayısı 50, öğretmen sayısı 95, öğrenci ise 3744 yükselmiş, öğretmene düşen öğrenci sayısı 1927 yılına göre azalarak 39'a inmiş ve okula düşen öğrenci miktarı ise 74 olmuş, bu genel artış 1970 yılında da devam ettiğinden öğretmene düşen öğrenci miktarı 32' ye, okula düşen öğrenci miktarı ise 66 inmiştir (Tablo:3.12).

Bu rakamlar genel olup kırsal ve şehir ölçeğinde farklılıklar arz eder. Mesela 1967 yılında şehirdeki 6 ilkokulda 1073 öğrenci öğrenim görüyorken, kırsal kesimde 44 ilkokulda 2671 öğrenci öğrenim görüyordu ve şehirde her okula ortalama 178 öğrenci düşerken, kırsal kesimde ise 60 öğrenci düşmekteydi.

Sonuç olarak; okul ve öğretmen sayısının artmasına rağmen, öğrenci sayısında yıllar itibarıyla bir düşüş görülmeye başlamıştır ki bu da alandaki göçlerin etkisinden kaynaklanır (Tablo:3.12). Göçlerin artmasıyla kırsal kesimde meydana gelen nüfus azalmaları bazı okulların kapatılmasına neden olduğundan, öğrenci yokluğundan kapanan okul sayısı 1986 yılında 3'ten 1994 yılında 10'a ulaşması göç olayının, eğitim faaliyetleri üzerindeki olumsuz etkisini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Tablo : 3.12 Arapkir İlçesinde Yıllara Göre İlkokul, Öğretmen, Öğrenci Sayısı, Öğretmen ve Okula düşen Öğrenci Miktarı (1927 - 1995).

Yıl	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Düşen Öğrenci	Okula Düşen Öğrenci
1927	6	12	663	55	110
1967	50	95	3744	39	74
1970	53	110	3538	32	66
1986	61	106	2773	26	45
1995	36	58	1678	29	47

Kaynak: 1927,1967,1970 yılları Malatya il yillığı (1973), 1986 yılı Arapkir yillığı (1986),1995 yılı verileri ilçe Milli Eğitim kayıtlarından sağlanmıştır.

ORTA ÖĞRETİM: Arapkir İlçesi, ilk ortaokula 1937 yılında merkezde açılan okul ile kavuşmuş ve sayı yıllar itibarıyla yükselerek 1967'de 2'ye, 1972'de 3'e, 1986'da 6'ya, 1995 'de de 7'ye yükselmiştir (Tablo:3.13).

Şehirde ilk olarak 1937 yılında Arapkir Ortaokulu açılmış, onu 1965'de Arapkir Kız Meslek Lisesi, 1971'de Arapkir Lisesi, 1978'de Arapkir Endüstri Meslek Lisesi, 1980'de Arapkir İmam Hatip Lisesi, 1991'de Arapkir Sağlık Meslek Lisesi ve bunları 1995 yılında Ondokuz Mayıs İlköğretim okulu takip etmiş ve böylece şehirdeki okul sayısı 7'ye yükselmiştir.

Tablo: 3.13 Arapkir Merkezde Yıllara Göre Orta Öğretim Kurum Sayısı, Öğretmen, Öğrenci Miktarları, Öğretmen ve Öğrenciye Düşen Öğrenci Miktarı (1937-1995).

Yıl	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmene Düşen Öğrenci	Okula Düşen Öğrenci
1937	1	5	160	32	160
1967	2	12	351	29	175
1972	3	32	1175	36	391
1986	6	71	776	12	129
1995	7	65	477	7	68

Kaynak:1937,1967,1972 yılları Malatya İl yıllığı (1973), 1986 yılı Arapkir 1986, 1995 yılı İlçe Milli Eğitim Kayıtları. Not: 1995 yılında kırsal kesimde orta dereceli okul bulunmamaktadır.

Arapkir kırsal kesiminde 2 okul varken (Onar ve Koru köyü ortaokulu), 1995 yılında öğrenci yetersizliği nedeniyle Onar ve Koru ortaokulları kapatılmış olduğundan ilçedeki orta dereceli okul sayısı 8'den 6'ya inmiş, fakat aynı yıl şehirdeki bir ilkokulun ilköğretim okulu haline getirilmesiyle, ilçedeki okul sayısı tekrar 7'ye yükselmiştir (Tablo:3.13).

İlköğretim gibi ortaöğretim de yıllar itibariyle öğrenci ve okul sayısında ki artışlarla gelişme göstermiş, ve bu nedenle 1937 yılında 160 olan öğrenci sayısı, 1972 yılında 1175 çıkmış, nüfus azalması ve öğrenci azlığı nedeniyle düşme kaydederek 1995 yılında 477'ye inmiştir. Okul sayısının artması ve öğrenci sayısının azalması öğretmen ve okula düşen öğrenci miktarında da değişikliklere neden olduğundan, 1937 yılında bir öğretmene 32 öğrenci düşerken, bu sayı 1967'de 29'a, 1972'de 36'ya, 1986'da 11'e, 1995 yılında 7'ye inmiş ve 1937'de 160 olan okula düşen öğrenci sayısı, 1972'de 391'e, 1995'de ise 68'e düşmüştür (Tablo:3.13).

Ayrıca Halk Eğitim Merkezi aracılığıyla 1994 yılında bilgisayar, giyim, kuaförlük vb. branşlarda açılan eğitim kurslarına katılan 249 kursiyere sertifika verilmiştir (Tablo:3.14).

Tablo: 3.14 Arapkir Halk Eğitim Merkezi'nin 1994 Yılında Açtığı Kurs Branşları ve Katılan Öğrenci Miktarı.

Eğitim Dalı	Mezun Sayısı
Bilgisayar Operatörlüğü	59
Bilgisayar Programlama	32
Giyim	68
Biçki Dikiş	61
Makina Nakış	14
Kuaförlük	15
Toplam	249

Kaynak: İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü kayıtları 1994.

YÜKSEK ÖĞRETİM : 1988-1989 öğretim yılında, Malatya İnönü Üniversitesi'ne bağlı Arapkir Meslek Yüksekokulu, Arapkir'de kültür sarayı olarak yapılan binada, 62 öğrenci ile faaliyete geçmiştir. İlk faaliyet zamanında elektrik, motor ve geleneksel el

sanatları bölümleri varken, 1991 yılında geleneksel el sanatları bölümü kaldırılarak ve onun yerine tekstil bölümü açılmıştır.

Bugün, üç bölümü bulunan okulda, 2 'si meslekçi (meslek dersi) 7 adet öğretim elemanı ile eğitim faaliyeti yürütülmeye çalışılmaktadır. Eğitim için gelen öğrenciler Doğu ve Güneydoğu Anadolu ağırlıklı olmak üzere Türkiye genelindedir. Arapkir Meslek Yüksek Okulunda 1994 yılı itibariyle elektrik bölümünde 83, motor bölümünde 75, tekstil bölümünde 56 olmak üzere toplam 214 öğrenci öğrenim görmektedir (Tablo:3.14).

Tablo:3.14 Arapkir Meslek Yüksekokulundaki Öğrencilerin Eğitim Programına Göre miktarı (1994 -1995).

Bölüm	Öğrenci Sayısı
Elektrik	83
Motor	75
Tekstil	56
Toplam	214

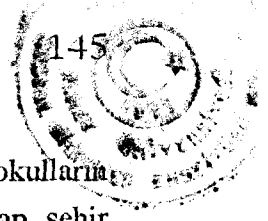
Kaynak: Yüksek okul kayıtları.

Eğitim faaliyetlerinde şehir, ilköğretim haricinde oldukça geniş bir sahaya hizmet etmektedir. Önceki yıllarda kırsal kesimdeki ilkokulların bir çoğu öğrenci azlığı nedeniyle kapatılmış olduğundan, okulu kapatılan yerleşmelerin öğrencileri taşımacılık sistemi ile 1994 yılına kadar şehirde eğitim gördüğünden, şehrin eğitim fonksiyonu açısından hizmet sahası biraz daha genişlemişken, 1995 yılında taşımacılık sisteminin kaldırılmasıyla bu saha geçmiş yıllara nazaran biraz daha daralmıştır.

Bu nedenle şehire yakın olan Budak, Düzce gibi köylerin öğrencileri sabah merkeze gelip, akşam tekrar köyüne dönmek suretiyle eğitimlerini sürdürürler. Orta dereceli okulların Arapkir kırsal kesiminde yer almaması, Ağın ve Kemalîye'de Endüstri Meslek, Sağlık Meslek, İmam Hatip gibi okulların bulunmayışı, şehrin bu alanlardan da öğrenci çekmesine neden olduğundan, şehir yalnızca kendi yönetim alanına değil, diğer komşu alanlara da eğitim hizmeti sunarak etkilemektedir (Şekil:3.12).

Kültürel faaliyetler içerisinde yer alan kütüphaneleri incelediğimizde, Osmanlı Döneminde Arapkir'de iki adet kütüphanenin bulunduğu bahsedilir. H.1310 tarihli salnamede adı geçen İspanakçı Mustafa Paşa Kütüphanesi'nin, Molla Eyüp Cami yanında yapıldığı ve kütüphanenin 200 adet kitaba sahip olduğu belirtilirken, H.1325 tarihli salnamede de Osman Paşa adlı bir kütüphanenin varlığından bahsedilmektedir. Bu verilerden XIX. yy'da Arapkir'de iki adet kütüphanenin olduğunu öğrenmekteyiz.

Bugün Arapkir'de, önceleri kaymakamlığın denetiminde hizmet sürdürürken, 1991 yılında Kültür Bakanlığına devredilmesiyle ilçe halk kütüphanesi olarak tekrar faaliyete geçen bir adet kütüphane bulunmaktadır. Günümüzde 7349 adet kitaba sahip olan

kütüphaneden, 1994 senesi içinde 16618 kişi yararlanmıştır. Ayrıca orta dereceli okulların kendi bünyelerinde meydana getirdikleri kütüphanelerle birlikte 10.000'e yakın kitap, şehir sakinlerinin hizmetindedir.

Kültürel fonksiyonlar açısından bugün Arapkir'de haftalık olarak yayın yapan "Arapgir Postası" adlı 4 sayfalık bir gazete bulunmaktadır. 1954 yılında kurulmuş olan gazete, ilk yıl dışarıda basılmış, 1955 yılından itibaren Arapkir'de kurulan tesisle birlikte burada basılmaya başlanmıştır. 1994 yılına kadar Arapkir'deki, belediye iş hanında kurulu olan matbaa tesisleri bu tarihten sonra Malatya'ya taşınmış ve gazete bugün Malatya'da yayım hayatını sürdürmektedir.

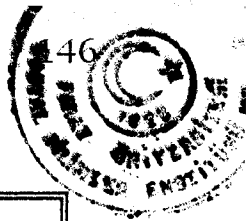
Türkiye'de yayınlanan diğer gazeteler de günlük olarak şehirde okunabilmektedir. Bugün şehirde bulunan bir gazete bayiiinden aldığımız bilgilere göre gazetelerin günlük ve aylık satış miktarı gazetelerin verdikleri hediyelerin durumuna göre farklılıklar arz etmekte, verilen hediyein cinsine göre gazetelere talep artmakta veya azalmaktadır (Tablo:3.16). Adana'da basılan gazeteler önce Malatya'ya oradan da Arapkir'e gelmektedir.

Tablo :3.16 Arapkir Merkezde Satılan Bazı Gazete ve Dergilerin Günlük Satış Miktarları (1994)

Gazete Adı	Adedi	Gazete Adı	Adedi	Dergi Adı	Adedi	Dergi Adı	Adedi
Hürriyet	20	Sabah	30	Zaman	35	Türk. Çoc.	5
Milliyet	30	Fotospor	15	Gırgır	2	Elele	2
Türkiye	35	Fotomaç	15	Atlas	2	İntermedya	2
Meydan	10	Bugün	10	Diğil	2	Nokta	2
Cumhuriyet	3	Gün	8	Sızıntı	3	Tempo	2

Kaynak: Arapkir'de ki gazete bayine ait günlük satış raporu.

Şehirlerde toplanmış kültürel hizmetler içinde yer alan dini hizmetlerin yerine getirilmesinde camiler önemli rol oynamaktadır. Bugün Arapkir Şehri'nin çeşitli mahallelerinde 18 adet cami bulunmaktadır. Şehirlerin daima merkezi bir kesiminde yer alan merkez camisi (cuma camisi), Arapkir yer değiştirdiğinden, birisi eski Arapkir'de ki (Eskişehir) Ulu Cami, diğeri ise Yenişehir'de ki Mirliva Ahmetpaşa Camisi olmak üzere iki adettir. Bugün Arapkir'de, yapım tarihleri eski olan camilerin çoğu Eskişehir'de yer almaktadır (Tablo:3.17).

Tablo: 3.17 Arapkir'deki Bazı Camilerin Yapılış Tarihi ve Bugünkü Durumları.

Cami Adı	İnşa Tarihi	Bulunduğu Mahalle	Son Durumu
Ulu cami	1408	Osmanpaşa	Sağlam
Yeni cami	1408	Osmanpaşa	Hasarlı
Caferpaşa	1694	Osmanpaşa	Sağlam
Osmanpaşa	1823	Osmanpaşa	Sağlam
Mustafapaşa	?	Osmanpaşa	Sağlam
Ahmetpaşa	XVII. yy.	Köseoğlu	Sağlam
Çobanlı	1899	Çobanlı	Sağlam

KEMALİYE:

İLKÖĞRETİM: 1871 yılında, Kemaliye'de eğitim kurumu olarak, Hoca Hüseyin Efendi denetiminde 10 öğrencisi bulunan, bugünkü yerini tam bilemediğimiz Çöbekoğlu adında bir medrese bulunmaktaydı (Açıkses,1987,137-142). Tanzimat'la birlikte eğitim kurumlarının yeniden yapılaşması sürecinde "1870 yılında bir rüştiye mektebinin (ortaokul) açıldığı görülür" (Kırzioğlu,1964,8). Kasabadaki yer alan bu rüştiye ve diğer okullar hakkındaki daha fazla bilgiyi H.1307 yılı salnamesinden (1889) öğreniyoruz. Bu salnamede, 569 öğrencili bir rüştiye ve 535 öğrencili iki sıbyan mektebinin bulunduğu belirtilirken, 1891 yılında Cuiet, kasabada 11 medrese, 13 ilkokul (Cuiet, 1891, 362-366), Çelebi; üç medrese, 40 sıbyan mektebi (Temelkuran, 1986, 168), 1899 yılında da Sami, bir rüştiye mektebinin varlığından bahseder (Sami, 1899, 1019).

İlçe genelinde 1922 yılında iki ilkokul varken, bu sayı 1970 yılında 55 yükselmiş, göçler nedeniyle kırsal kesimdeki çoğu okulların kapanması dolayısıyla 1995 yılında 16'ya gerilemiştir. 1995 yılında üç tanesi kasabada 13'ü köylerde olmak üzere ilçe genelindeki toplam 16 ilkokulda, 374 öğrenci, 28 öğretmen bulunmakta ve ilçe genelinde, öğretmene 13, okula 23 tane öğrenci düşmekteydi (Tablo:3.18).

Tablo: 3.18 Kemaliye İlçesinde Yıllara Göre İlk Okul , Öğretmen , Öğrenci Sayısı, Okul ve Öğretmene Düşen Öğrenci Miktarı (1922- 1995).

Yıl	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmene Düşen Öğrenci	Okula Düşen Öğrenci
1922	2	*	*	*	*
1950	22	*	*	*	*
1960	45	64	*	*	*
1970	55	74	2039	27	37
1995	16	28	374	13	23

Kaynak: 1960 yılı verileri Pasin 1960, 1970 yılı verileri (Özaydın,1970,20), 1995 yılı milli eğitim kayıtları
* Bu yıllara ait veri bulunmamaktadır.

Fakat bu rakamlar ilçe genelini yansıttığından oranlar kasaba ölçeğinde değişiklikler göstermektedir. Bugün okulu kapanan çoğu yerleşmenin öğrencileri taşımacılık sistemi çerçevesinde kasabada eğitim gördüğünden burada ki oranlar ilçe genelini aşarak her bir öğretmene 15, okula da 46 öğrenci olarak gerçekleşmiştir. Bugün terör ve öğrenci yetersizliği nedeni ile köylerdeki ilköğretim okullarının çoğu kapalıdır. Okulları kapalı olan yerleşmelerin öğrencileri, taşımacılık sistemi ile kasabadaki okullarda eğitimlerini sürdürdüğünden, Milli Eğitim 1994 senesinde taşımacılık işi için 101 milyon liralık para harcaması yapmıştır. Günümüzde 8 adet köyden (Sandık, Yaka, Güldibi, Salihli, Karakoçlu, Dallica, Ulaş, Esertepe) toplanan 23 talebe kasabadaki okullarda eğitimini sürdürmektedir.

Kemaliye'de ilk orta öğretim okulu 1949 yılında (Kemaliye Ortaokulu) açılmış, bu ortaokul binası, 1976 yılında ek yapılmak suretiyle lise (Hacı Ali Akın Lisesi) haline getirilmiştir. Bugün 1977 yılında açılan Dutluca Ortaokulu ile beraber ilçede iki adet orta dereceli okul bulunmaktadır. İlçe genelindeki okullarda 1995 senesinde toplam 152 öğrenci, 18 öğretmenle eğitim yapmakta, okula 76, öğretmene ise 8 öğrenci düşmektedir.

1994 yılında halk eğitim faaliyetleri çerçevesinde Kemaliye İlçesi'nin üç köyünde biçki dikiş ve giyim kursu, kasaba'da ise makina nakış kursu açılmış ve bu kurslarda toplam 48 kişi eğitim görerek mezun olmuştur.

Kemaliye'de ilk kütüphane 1963 yılında kurulmuş, ve kütüphane 1987 yılındaki kasaba yangınında büyük zarara uğramıştır. Yangında 15.000 yakın kitabını kaybetmiş olan kütüphane bugün yeni yapılan binasında sahip olduğu 7993 adet kitapla hizmetini sürdürmektedir. Kitaplardan 1994 yılında 4884 okuyucu faydalanmıştır. Günümüzde kütüphanenin sahip olduğu kitaplara, okulların kütüphanelerinde bulunan 5000 adet kitapda dahil edilirse kasabadaki okuyucular toplam 13993 adet kitaptan faydalanma imkânına sahiptirler

Kasabada 1950 yıllarında Yeşil Eğin adı ile çıkan ilk gazete sonradan Gurbet adını alarak yayın hayatına devam etmiştir. 1970 yıllarında faaliyete geçen iki gazeteden birisi Özden, diğeri ise Muratyol gazetesidir. Muratyol Gazetesi sonradan yayın hayatına son vermiş, Özden Gazetesi ise 1988 yılına kadar Apçağa Köyündeki, tesislerinde yayın hayatına devam etmiştir. Bu tarihten sonra gazetenin basıldığı matbaa tesislerinin İstanbul'a taşınması nedeniyle gazete bugün İstanbul'da yayın hayatını sürdürmekte ve burada basılan gazete okuyucularına gönderilmektedir.

Kasabaya günlük gazeteler gününde gelmediğinden ancak bir gün sonra okunabilmektedir. Sivas'tan trene verilen gazete Bağıştaş'ta trenden alınarak, Kemaliye'ye getirildiğinden bir günlük gecikme meydana gelmektedir. Malatya'dan Kemaliye'ye gelen posta arabası, buradan sabah çok erken saatte çıktığı için Adana'dan Malatya'ya gelen

gazeteyi alamamakta, bu nedenle gerek Sivas'tan gerekse de Malatya'dan gelecek olan gazeteler gecikmektedir. Bugün kasabadaki, bir adet gazete bayiinde Sabah (40), Akşam (25), Hürriyet (30), Zaman (30), Türkiye (5), Aktüel (10), Tempo (5), Milliyet (20), Spor gazetesi (20), Posta, Takvim (40), Cumhuriyet (10) gibi gazete ve dergilerin satışları yapılmaktadır.

Kasaba'da bugün kültürel fonksiyonlar çerçevesinde dini faaliyetlerin yerine getirildiği 17 adet cami yer almaktadır. Bunlardan tarihi nitelikte olanların yapım tarihleri ve bugünkü durumları tablo 3.19'da verilmiştir.

Tablo : 3.19 Kemaliye'deki Bazı Tarihi Camilerin Yapılış Tarihi Bugünkü Durumları ve Bulunduğu Mahalleler.

Cami Adı	Yapım Tarihi	Bugünkü Durumu	Bulunduğu Mahalle
Taşdibi	1635	Sağlam	Taşdibi
Dört yolağzı	1654	Sağlam	Dört yolağzı
Orta	XVII. yy.	Sağlam	Dört yolağzı
Hacıyusuf	1690	Sağlam	Hacıyusuf
Eminefendi	1704	Sağlam	Ariki

3.3.3.AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN SOSYAL FONKSİYONLARI

AĞIN: Sosyal fonksiyonlar içinde yer alan sağlık fonksiyonunun geçmiş dönemlerdeki durumu hakkındaki bilgilerimiz yetersiz olduğundan Cumhuriyet Dönemi içindeki durumunu inceleyebilmekteyiz. Ağın İlçesin'de sağlık hizmetleri, 1965 yılında bir sağlık ocağı ve sağlık evi ile yürütülmekteyken, İlçe nüfusunun gerilemesi nedeniyle ilçedeki sağlık tesis sayısı o zamandan bu zamana değişmemiş ve günümüzde de iki adet tesisle hizmet sürdürülmektedir. 1965 yılından günümüze kadar tesis sayısının artmamasında baraj nedeni ile ilçe topraklarının ikiye bölünmüş olmasının önemli ölçüde etkisi vardır. Zira 1970 yılından sonra baraj nedeni ile karşı yakada kalan köylerin sağlık hizmetleri Keban Sağlık Ocağı tarafından yürütüldüğünden ve kasabanın bulunduğu alanda nüfusun azalması yeni tesislerin yapılmasını engellemiştir.

Sağlık fonksiyonu açısından tek farklılık tesislerde çalışan personel sayısındaki değişimdir. İlçede sağlık hizmetleri 1990 yılında üç doktor, üç ebe, iki sağlık memuru, iki hemşire ve yardımcı personelle birlikte 16 kişi ile yürütülüyorken, 1995 yılında iki doktor, iki ebe, bir sağlık memuru, iki hemşire ve dört kişilik yardımcı personelle birlikte 11 kişi ile yürütülmektedir (Tablo:3.20). Kasaba'da bir adet sağlık ocağı haricinde hiç bir sağlık tesisi yer almamakta ve bu tesiste acil vakalar için kullanılan tek bir yatağa sahiptir. Bugün ilçe

genelinde bir doktora 2312 kişi düşmekteyken, kasabada bu sayı azalarak 1397 kişiye inmektedir.

Tablo: 3.20 Ağın İlçesi Sağlık Tesislerindeki Personel Sayısı.

Yıllar	Doktor	Ebe	Hemşire	S. Memuru	Diğer Personel	Toplam
1990	3	3	2	2	6	16
1995	2	2	2	1	4	11

Kaynak: Sağlık müdürlüğü kayıtları. Not: Bir Ebe haricinde tüm personel merkezde görev yapmaktadır.

Tek yataklı Ağın Sağlık Ocağında, kan şekeri ölçümü dışında hiç bir tahlil yapılamadığından, hastalar Elazığ başta olmak üzere Arapkir, Malatya gibi merkezlere sevk edilmektedir. Hasta sayısı yaz aylarında dışarıdan gelenlerin artmasına bağlı olarak artış göstermekte ve enfeksiyonlara bağlı ishal vb. rahatsızlıklar ilk sırayı almaktadır. Kışın, nüfusun daha da azalması sonucunda hasta sayısı düşerken, kasabada bulunan yaşlı nüfusun fazlalığı nedeni ile kalp, romatizmal rahatsızlıklar ve üst solunum yollarına bağlı şikayetlerde artışlar olur. Bu nedenlerden sağlık ocağına gelen günlük hasta sayısı yazın 35-45 kişi civarındayken, kışın azalma göstererek 20-25 kişiye iner.

Sağlık hizmetlerine yardımcı kuruluşlardan eczane Ağın'da bir tanedir ve çevresinin optik aletler (gözlük vb) haricinde ki tüm ihtiyaçlarını karşılar.

ARAPKİR: Sosyal fonksiyonlardan biri olan sağlık hizmetlerini Arapkir'in, geçmiş dönemlerde de yürüttüğünü tarihi kaynaklardan öğrenmekteyiz. Nitekim 1892 yılındaki salnamede şehirde bir hastanenin varlığından bahsedilmesi (1310, 124-199) ve ayrıca Cuinet tarafından 1891 yılında şehirde 2 eczanenin ve iki ecza tacirinin bulunduğu belirtilmesi (Cuinet, 1891, 351-356) sağlık hizmetlerinin o zamanda belirli tesislerle yürütüldüğünü göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Cumhuriyet Döneminde 1950 yılına kadar Arapkir'de herhangi bir sağlık tesisine rastlanmamaktadır. İlk sağlık tesisi 1950 yılında 460 m²'lik bir alana 10 yataklı sağlık merkezi niteliğinde kurulmuş, 1967 yılında da bu sağlık merkezine ek olarak 9310 m²'lik alan üzerine bir başka binanın inşaa edilmesiyle şehir, hastaneye kavuşmuştur.

İlçede sağlık hizmetleri; 1950 yılında 1 sağlık ocağı ile yürütülürken, bu sayı yıllar itibariyle yükselerek, 1970 yılında 1 hastane, 1 sağlık ocağı, 6 sağlık evine ulaşmış, 1995 yılında da; tekrar azalarak 1 hastane, 2 sağlık ocağı (biri merkez) ve 2 sağlık evine inmiştir (Tablo:3.21).

Tablo: 3.21 Arabkir İlçesinde Yıllara Göre Sağlık Tesislerinin Dağılışı.

Yıllar	Hastane	Sağlık Ocağı	Sağlık Evi	Toplam
1950	-----	1	-----	1
1965	-----	1	2	3
1970	1	1	6	8
1995	1	2	2	5

Kaynak: 1950, 1965, 1970 yılları Malatya il yillığı (1967,1973) 1995 Malatya Sağlık Müdürlüğü kayıtları.

1970 ile 1995 yılları arasında, Kılıçlı, Aktaş, Onar gibi köylerin sağlık evleri kapatılarak, Deregezen'de bir sağlık ocağının açılması ile sağlık ocağı sayısında artış olurken, sağlık evi sayısında azalma meydana gelmiştir. Böylelikle; sağlık ocağı sayısı merkez ve Deregezen'de olmak üzere ikiye yükselmiştir. Bugün; merkezdeki sağlık ocağında 3 pratisyen doktor, 6 ebe, 2 sağlık memuru, 2 çevre teknisyeni, 1 hizmet aracı ile hizmet yürütülmektedir. Sağlık ocağı, çocuk sağlığını koruma amacıyla çevre köylerde aşılama işlemleri ve merkezdeki halkın sağlığını korumak için yiyecek, içeceklerin kontrolü olmak üzere iki yönlü hizmet yürütür. Merkezdeki halk sağlığı faaliyetleri çerçevesinde, kuruma bağlı olan iki adet çevre teknisyeninin yardımı ile şehirdeki belirli mallardan alınan numuneler, Malatya İl Halk Sağlığı Laboratuvarlarına gönderilmekte ve gerekli tahliller yapılarak, halkın sağlığı korunmaya çalışılmaktadır.

Arapkir Devlet Hastanesi :Sağlık merkezi olarak 1950 yılında 10 yatak kapasitesi ile kurulan hastane, 1967 yılında 9310 m² 'lik alan üzerine ek tesisler yapılarak, 50 yataklı devlet hastanesi niteliğine kavuşturulmuştur. Tüm donanımları 1983-1984 yılında tamamlanarak bölge hastanesi haline getirilen tesiste, günümüzde 4 doktor, 5 hemşire, 4 ebe, 1 eczacı, 8 teknisyen ve 18 yardımcı personel olmak üzere toplam 40 kişi çalışmaktadır (Tablo:3.22). Bugün donanım olarak, 2 ambulans, 1 ameliyathane, 1 yoğun bakım ünitesi (koroner), röntgen ve ultrason cihazlarına sahip olan hastane, 2 koroner, 2 acil olmak üzere toplam 54 yatak kapasitesi ile hizmet yürütmektedir.

Tablo :3.22 Arapkir Devlet Hastanesinde Yıllara Göre Personel Durumu

Yıllar	Doktor	Diş Hek.	Hemşire	Ebe	Eczacı	Teknisyen	Diğer
1984	3	1	1	---	1	-----	30
1995	4	-----	5	4	1	8	18

Kaynak: Hastane kayıtları.

Hastane, uzman doktoru bulunan tüm dallarda ameliyatların gerçekleştirilebileceği bir donanıma sahip olmasına rağmen, uzman doktor yetersizliği nedeni ile kalp ve beyin cerrahisine ilişkin ameliyatları yapamamakta ve bu tip hastalar Malatya, Elazığ gibi illerde yer alan büyük sağlık kuruluşlarına sevk edilmektedir. Hastanedeki alet ve eleman yetersizliği

bazı özel tahlillerin haricinde tüm tahlillerin (kan sayımı, şeker, idrar vb) yapılmasını engellemektedir.

Hastanede, yatan ve poliklinikte muayene olan hasta sayısı, yıllara göre farklılıklar göstermektedir. Hastanede bulunan uzman doktor sayısı ve onların tedavide gösterdikleri başarı oranları ile yatan hasta sayısı arasında yakın bağlantı bulunmaktadır. Yukarıda saydığımız sebeplerden ötürü yatan hasta miktarı 1984 yılında 205'den, 1985 'de 235'e, 1990'da 494'e yükselmiş, bu olumlu durumun ortadan kalkması ile düşüş kaydetmiş ve 1993 yılında 366'ya, 1994 yılında da 300'e gerilemiştir (Tablo:3.23).

Tablo: 3.23 Arapkir Devlet Hastanesinde Yıllara Göre Tedavi Edilen Hasta Sayısı. (1984 - 1994)

Yıllar	Yatan Hasta	Poliklinik
1984	205	5202
1985	235	2781
1990	494	10643
1994	300	14000

Kaynak: Hastane ve Sağlık müdürlüğü kayıtları.

Doktor ve yatak sayısına bağımlı olarak, nüfusa düşen doktor ve yatak sayısı yıllara göre değişiklik göstermektedir. Nitekim 1985 yılında bir doktora 2142 hasta düşerken, 1990'da bu sayı azalarak 1736'ya inmiş (Tablo:3.24), 1985 yılında 170 kişiye bir yatak düşerken, 1990 yılında ise nüfusun artması ve yatak sayısının sabit kalması nedeniyle, sayı 208 kişiye yükselmiştir.

Nüfus ile yatak miktarı karşılaştırıldığında; yatak sayısının yetersizliği dikkat çekmekte ise de; bazı dallarda uzman doktorun bulunmayışı, yatak kapasitesinin hepsinin kullanımını engellediğinden, günümüzde yatak konusunda bir problem çıkmamaktadır.

Tablo: 3.24 Arapkir İlçe Merkezinde Doktor ,Yatak Sayısı ile Doktora ve Yatağa Düşen Hasta Miktarı (1985 - 1995)

Yıllar	Nüfus	Doktor Sayısı	Yatak Sayısı	Doktora Düşen Hasta Sayısı
1985	8531	4	50	2132
1990	10420	6	50	1736

Kaynak: Malatya Sağlık Müdürlüğü Verileri.

Hastanede ısınmada yakıt olarak fueloil, aydınlatmada elektrik kullanılmakta ayrıca elektrik kesintilerine karşı bir adet jeneratör bulunmaktadır.

Hastane kayıtlarında yaptığımız incelemede, 1995 yılı Mayıs ve Temmuz aylarında muayene olan hastaların geldikleri yerlere göre dağılışı, hastanenin hizmet sahasını az çok yansıtmaktadır. Mayıs ve Temmuz aylarında muayene olan 2180 kişinin içinde, Kemaliye, Ağın, Arguvan, Keban, Divriği gibi yerleşmelerden gelenlerin olması, hastanenin etkilediği sahayı göstermektedir. Bu alanları etkileme derecesi, hastalığa ve uzman doktorun bulunup bulunmamasına göre değişmekte, uzman doktorun bulunmadığı dallardaki hastalar, hasta veya yakınlarının isteğine bağlı olarak, Malatya, Elazığ gibi yakın illerde yer alan, daha çok ihtisaslaşmış sağlık kuruluşlarına sevk edilmektedir (Şekil:3.12).

Hastaneye muayene için, Ağın İlçesinden gelenlerin, Kemaliye'ye göre daha az sayıda olmasının nedeni, Ağın'dan, Elazığ ve Malatya'ya hergün otobüs seferlerinin bulunmasıdır. Hastaneye gelenlerin içinde Arguvan, Ağın, Keban ve Divriği ilçelerine bağlı kişilerin bulunmasının nedeni ise, bu ilçelerin; Arapkir'e yakın köylerde oturanların Arapkir'i daha fazla tercih etmeleridir.

Arapkir İlçesinde sağlık hizmetleri bu resmi kurumların dışında kurulmuş olan bir takım özel muayenehaneler vasıtasıyla da sürdürülmektedir. Özel sağlık hizmetleri 1985 yılında 4 doktor, 1 diş doktoru 1994 yılında 3 doktor, 2 diş kliniği, günümüzde bir doktor ve bir diş kliniği ile verilmektedir. Bu muayenehanelerin hepsi hastaneye giden cadde üzerinde ve merkezi bir yerde bulunurlar.

Sağlık hizmetlerinde tedavide yardımcı kuruluşlar olan eczanelerin görevini, 1891 yılında 2 eczane ve 2 ecza taciri yürütüyorken (Cuinet,1891,351-366) bu görevi 1985 yılında 2, 1994 yılında da 3 adet eczane yürütmektedir. Bugün eczanelerin ikisi hastane yolu üzerinde diğeri ise merkezde belediye iş hanında yer almaktadır.

Sosyal fonksiyonlar çerçevesinde hizmet yürüten ve çoğunlukla fazla nüfuslu yerleşmelerde yer aldığı görülen huzurevi, çocuk yuvası, yetiştirme yurdu gibi tesisler alanımızda yer almamaktadır. Aynı statü içinde sosyal yardımlaşmanın bir göstergesi olan cemiyet ve vakıflar şehirde çeşitli dallarda faaliyetlerini yürütmektedir. Mesela merkezi Malatya'da bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, Arapkir'de yardıma muhtaç kişilerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Bunların haricinde genelde her okulun yardımlaşma ve dayanışma çerçevesinde dernekler kurdukları dikkati çeker. Bu dernekler vasıtasıyla çeşitli eğitim kurumlarının belirli ihtiyaçları giderilmeye çalışıldığı gibi muhtaç öğrencilere de yardımlar yapılmaktadır (Arapkir lisesi Muhtaç Öğrencileri Koruma ve Yaşatma Derneği, Cumhuriyet İlkokulu Yaşatma ve Muhtaç Öğrencileri Koruma Derneği gibi).

Ayrıca çeşitli semtlerdeki camilerin yapımı için kurulan geçici dernekler ile Arapkir, Memur, İşçi ve Emekli Tüketim Kooperatifi, Arapkir Çevre Köyleri Kalkındırma Kooperatifi, Küçük Sanayi Sitesi Kooperatifi, Muhtaç Hastalara Yardım, Çevre Sağlığını Koruma ve Sağlık Hizmetlerini Geliştirme Derneği, Arapkir Devlet Hastanesi ve Hastaları Koruma Derneği, Türk Hava Kurumu, Kızılay, Arapkir Avcılar Klübü, Şoför ve Otomobilciler Cemiyeti gibi çeşitli amaçlarla kurulmuş olanları saymak mümkündür.

Sosyal tesislerden bir diğeri de, sportif amaçlı tesislerdir. Arapkir'de mahalli lig karşılaşmalarının yapıldığı, 500 seyirci kapasiteli, portatif tribünlü, 2 soyunma odalı, toprak zeminli bir şehir stadyumu ve 1985 yılında hizmete açılan 250 seyirci kapasiteli kapalı spor salonu yer almaktadır. Bu spor tesislerinden faydalanma ve kullanma amacı ile halk eğitim tarafından düzenlenen kurslara (güreş, taekwando vb) 1985 yılında 56 kişi katılmıştır.

KEMALİYE :Sağlık hizmetleri Kemaliye Kasabasında "1891 yılında iki doktor, iki diş hekimi, üç eczacı" (Cuinet,1891,364) ile yürütülüyorken, Cumhuriyet Döneminde 1940 yılında açılmış olan bir sağlık ocağı ile yürütülmeye başlanmıştır. Kısaca ilçede sağlık hizmetleri 1940 yılında bir sağlık ocağıyla veriliyorken, bu sayı artarak 1960 yılında üç'e, 1970 yılında bir hastane, iki sağlık ocağı, dört sağlık eviyle 7'ye, 1995 yılında da bir hastane, üç sağlık ocağı, 10 sağlık evi olmak üzere toplam 14'e ulaşmıştır (Tablo:3.25). Bugün kasabadaki sağlık hizmetleri bir hastane ve sağlık ocağı ile yürütülmeye çalışılırken, köylerde yer alan sağlık evlerinin çoğunun elemanının bulunmaması buradaki hizmetleri aksatmaktadır.

Tablo: 3.25 Kemaliye İlçesinde Yıllara Göre Sağlık Tesislerinin Sayısı ve Niteliği (1945- 1995)

Yıllar	Hastane	Sağlık Ocağı	Sağlık Evi	Toplam
1945	---	1	---	1
1955	---	1	---	1
1960	---	3	---	3
1970	1	2	4	7
1990	1	3	10	14
1995	1	3	10	14

Kaynak: 1945, 1955, 1960, 1970 yılları Erzincan il yıllığı (1973) 1990, 1995 yılları Sağlık Müdürlüğü Kayıtları.

Kemaliye'deki hastane 1955 yılında 6135 m²'lik bir alana iki adet lojmanı ile birlikte yapılmış, 1966 yılındaki tadilat ile 25 yatak kapasiteli devlet hastanesi haline getirilmiştir. Bugün sadece 10 adet yatağı kullanılabilen hastanede röntgen ve laboratuvar olmasına rağmen eleman yetersizliğinden cerrahi müdahale yapılamamakta ve acil durumlarda hastalar ilk etapta cerrah olduğu zaman Arapkir'e, olmadığında ise Elazığ veya Malatya'ya sevk

edilmektedir. Günümüzde hastane; üç doktor, üç hemşire, iki hizmetli, bir personel şefi ile hizmet yürütmektedir.

Geçmişten günümüze ilçedeki personel sayısı artış gösterdiğinden, 1891 yılında 7 olan personel sayısı, yıllar itibarile artarak 1970 yılında 14'e, 1995 yılında da 33'e ulaşmıştır (Tablo:3.26). Buna bağlı olarak doktora düşen hasta sayısı da değişmiş, nitekim 1945 yılında bir doktora 8525 kişi düşüyorken (ilçe toplam nüfusu 17050, doktor sayısı 2), bu sayı azalarak 1970'de 6614'e, 1990 yılında da 1005 kişiye inmiş, fakat ilçede bulunan dokuz doktordan, dördünün merkezde bulunması nedeni ile kasabada bu oran 511 kişiye bir doktordur. İlçe genelinde 1970 yılında bir yatağa 1324 kişi düşerken, 1995 yılında bu oran yatak sayısı değişmediğinden nüfusun azalmasına bağlı olarak azalma göstererek 1229 kişiye inmişken, kasabadaki oranlar 1970 yılı için 251, 1995 senesi içinse bir yatağa 204 kişi şeklinde gerçekleşmiştir.

Tablo: 3.26 Kemaliye İlçesinde Yıllara Göre Sağlık Personel Sayısı (1891-1995)

Yıllar	Doktor	Dişçi	Hemşire	Ebe	Eczacı	S. Mem.	Diğer	Toplam
1891	2	2	---	---	3	---	---	7
1945	2	---	---	---	1	---	---	3
1970	2	---	1	4	1	---	3	6
1995	9	---	6	8	1	2	7	33

Kaynak: 1891 (Cuimet 1891,364), 1945 (Belediyeler Yıllığı 1949, 563) 1995 yılı Sağlık Müd. kayıtları.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kasabada eczane bulunmadığından bu görevi 1960 yılına kadar ecza evi adıyla belediye destekli açılmış olan işletme yürütmüş ve daha sonra serbest bir eczane açılmıştır. Bugün kasabada belediye binasının altında yer alan tek eczane görev yapmaktadır.

3.3.4. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN EKONOMİK FONKSİYONLARI

3.3.4.1. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN TİCARET FONKSİYONLARI

AĞIN: Ağın Kasabası'nın tarihi dönem içinde önemli ulaşım yollarından uzaklığı ticari aktivitesini olumsuz yönde etkilediğinden ticari açıdan önemli sayılabilecek bir gelişme gösterememiştir. Bu olumsuzluk, geçmişe ait belgelerde kaydedilen ticarethane sayısının azlığı ile de kendini belli eder. Nitekim 1876 salnamesinde kasabada 21 adet işyeri gözükürken (Yurt, 1982, 2500), 1896 yılında Jorke dükkan adedi vermeden kasabanın küçük bir çarşıya sahip bulunduğunu belirtir (Jorke, 1896, 332).

Kasabada 1876 yılında 21 adet işyeri varken, I Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşları'nın etkisi ile ticarethane sayısı 1923 yılında bire inmiş, sonradan gelişme göstererek, 1950 yılında beşe, 1970 yılında 22'ye yükselmiştir. Kasabadaki ticarethane

sayısının 1950 ile 1970 arasındaki artışında kasabanın 1954 yılında ilçe statüsünü kazanmasının etkisi vardır (Tablo:3.27).

Keban Barajı istiklakı sebebiyle elde edilen gelirle kasabada bir sanayi tesisinin kurulması (Ağın Dericilik Sanayi) kasabadaki ticari yapıyı etkilemiş ve ticarethane sayısı 1970 yılında 22 'den, 1980 yılında 52'ye yükselmiştir. 1980 yılından sonra sanayi tesisinin kapanması ticari yapıyı olumsuz yönde etkilediğinden, ticarethane sayısındaki artış oranı az olmuş ve ticarethane sayısı 1990 yılında ancak 59 çıkabilmiştir. Gerek sanayi tesisinin kapanması, gerekse ekonomik yetersizlik nedeni ile kırsal kesimden ve kasabadan fazla miktarda nüfus kaybedilmesi ticari aktivite üzerinde olumsuz etki yaptığından, kasabadaki ticarethane sayısı 1990 yılına göre azalarak, 1995 yılında 55' e inmiştir (Tablo:3.27).

Tablo : 3.27 Yıllara Göre Ağın Merkezde Yer Alan Ticarethane Sayısı (1876 - 1995)

Yıllar	İş Yeri Sayısı
1876	21
1923	1
1950	5
1970	22
1980	52
1990	59
1995	55

Kaynak: 1876 yılı Ma'mûretü'l Aziz salnamesi, 1923-1980 yılları 1980 sanayi ve işyerleri sayımı, 1990 yılı Belediye numarator sayım cetvelleri, 1995 arazi etüdleri.

İmalat ve el sanatlarına ait ticarethanelerin sayısı geçmişten günümüze bir artış gösterdiği halde 1990 yılından sonra, nüfustaki azalma ve fabrikasyon olayına bağlı olarak bu daldaki işletmelerde sayıca gerilemeler olmuştur. Zira eski dönemlerde yer alan sobacı, kalaycı gibi meslek gruplarının yok olması tesis sayısındaki azalmanın ana nedenidir. Tüm dönemlerde perakende ticaretle uğraşan işletmeler sayısal üstünlüğünü korurken, imalat ile ilgili işletmeler yukarıda saydığımız sebeplerden azalma göstermiş, hizmetlerle uğraşan işyerleri sayısında da artışlar olmuştur (Tablo:3.28).

Tablo: 3.28 Yıllara Göre Ağın İlçe Merkezindeki Ticarethanelerin Gelişimi ve Ticarethane Cinsi (1970 - 1995).

Yıllar	Toplam Ticarethane	İmalat	%	Toptan Ticaret	%	Perakende Ticaret	%	Hizmet	%
1970	22	5	23	----	--	13	59	4	18
1980	52	13	25	----	--	27	52	12	23
1990	59	14	24	----	---	32	54	13	22
1995	55	11	20	----	---	28	51	16	29

Kaynak:1970-1980 yılları DİE 1980 Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 1990 yılı Belediye numarator sayım cetvelleri, 1995 arazi etüdleri.

ARAPKİR: Arapkir Şehri'nin, Harput - Divriği ve Harput - Giresun arasında yer alan kervan yolunun üzerinde bulunması nedeniyle kervan yoluna bağımlı olarak ticari aktivitesi gelişmiştir. O günkü şartlar altında ulaşımın güçlüğü nedeni ile çevresindeki geniş bir alanın (kendi sahası, Ağın, Kemaliye ve Arguvan'ın bazı kesimlerinin) ihtiyaçlarını karşılamış, bu ulaşım avantajına bağlı olarak şehirdeki sanayi ve ticari işletmelerin sayısı artmıştır. Şehrin ticari zenginliğini geçmiş dönemlerdeki hanların sayıca fazlalığı da göstermektedir. Nitekim "1895 yılındaki Ermeni isyanları sırasında yanan yerler arasında yedi adet hanın belirtilmesi "(Akçora,1988, 40), ve 1891 yılında Cuinet'in şehirde bulunan dört adet hanın varlığından bahsetmesi (Cuinet,1891,351-356), ayrıca 1928 yılı ticaret salnamesinde iş ve ticaretle ilgili olarak altı adet hanın (Çarşı, Uzun, Yeni, Aşağı, Orta, ve Elmalı han) isminin geçmesi, şehirdeki ticari yapının oldukça gelişmiş olduğunun bir kanıtıdır.

Şehrin geçmiş dönemdeki ticari yapısının güçlü veya güçsüzlüğünü, kısaca ticari aktivitesini gösteren işletme sayısı ile ilgili veriler değişik kaynaklarda farklı farklıdır. Şehirde ticari işletme olarak 1876 salnamesinde 467 dükkan, 1882 yılındaki salnamede 358 işyeri, 1928 yılı ticaret salnamesinde de 115 işyerinin bulunduğu belirtilirken, 1928 yılı haricindekilerde işyerlerinin nevi hakkında geniş bir bilgi yer almamaktadır (Tablo:3.29).

Tablo: 3.29 Yıllara Göre Arapkir Merkezinde Bulunan Ticarethane Sayısı (1876-1995)

Yıllar	Ticarethane Sayısı
1876	467
1891	105
1892	380
1928	155
1970	212
1985	267
1995	222

Kaynak: 1876 - 1892 Ma'mûretü'l Azîz salnameleri, 1891 Cuinet, 1928 Ticaret salnamesi, 1970 Malatya İl Yıllığı (1973), 1985 Arapkir Yıllığı (1986), 1995 arazi etüdleri.

Şehirde dokumacılığın gelişmesi XVI. yy'lara kadar gitmektedir. Bu yüzyılda dokumacılıkta önemli yer tutan boyahanelerden alınan vergi ücretinde Arapkir'in ödediği miktarın yüksekliği ve yakınındaki büyük merkezlerle arasında çok büyük farkın olmaması şehrin bu sektörde geliştiğini gösterir. Nitekim XVI.yy'da (1560) Arapkir'de dahil bazı merkezlerin ödediği boyahane vergi miktarının, Arapkir'de 35000, Harput'ta 80000, Malatya'da 35000, Erzincan'da 60000 ve Ankara'da 56000 akçe olması (Faroqhi, 1984, 152) diğer büyük merkezlerle karşılaştırıldığında, şehirde dokumacılığın oldukça gelişmiş olduğu ortaya çıkar. XVI.yy'dan beri gelişmiş olan dokumacılığın XIX.yy'da da şehirde önemini koruduğunu Cuinet'in 1891 yılında verdiği bilgilerden anlıyoruz. Cuinet; geçmişte

olduğu gibio dönemde de şehirde pamuklu sanayiye bağlı ticaretin gelişmiş olduğunu ve o tarihte Arapkir'de, 9 pamuk ipliği, 18 adet pamuklu mamul taciri vb. esnafın bulunduğunu belirtir (Cuinet, 1891,353). Yine aynı tarihlerde burada üretilen pamuklu dokumaya ait ürünler Bitlis, Van, Erzurum, Diyarbakır, Erzincan gibi illere gönderilmekte, Halep, Antep, İstanbul gibi illerden de boya, sabun, ecza malzemeleri getirilmekteydi. Tüm bu veriler şehrin geçmişte olduğu gibi XIX. yüzyılın ilk yarısında da imalat sanayine bağımlı olarak gelişmiş, ticari bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Geçmiş dönemlerle ilgili detaylı bir bilgiye sahip olmadığımızdan, geçmiş ile günümüz arasında yorum yapmamız oldukça zorlaşmaktadır. Tarihi kaynaklarda ismi geçen ticaret hanlarından bir tanesi haricinde (belediye hanı) hiç birisinin bugün şehirde bulunmaması, günümüzde şehrin; geçmişteki zengin ticaret hayatını elinde tutamadığını ve oldukça gerilediğini gösterir. Eski ulaşım güzergahlarının, yeni ulaşım yollarının gelişmesine bağlı olarak iyice sönükleşmesi, geçmişte oldukça popüler olan kervan ticaretinin önemini yitirmesi, I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının bu gerilemedeki etkisi oldukça fazladır.

Kurtuluş Savaşının ardından şehir eski ticari önemini tekrar kazanmaya başlamış ise de, demiryollarındaki gelişmeler ve sanayi hamleleri, şehirdeki ticari aktiviteyi artırmasına rağmen imalat sanayinin gerilemesi önlenememiştir. 1970 yıllarından sonra kamu yatırımlarının artışı (hastane, okul vb) ticari yapının güçlenmesine ve işletme sayısının artmasına neden olmuşsada, şehir hiç bir zaman geçmişte sahip olduğu ticari canlılığına kavuşamamıştır.

Yukarıda saydığımız sebeplerden dolayı 1891 yılında imalat ile ilgili tesis sayısı toplam işletmelerin % 51'ini, 1928'de % 37'sini, 1995 yılında da % 34'ünü teşkil etmiştir. Kısaca ticari işyeri sayısı yıllar itibariyle gelişme göstererek, 1891 yılında 105'den 1995 yılında 222'ye yükselmiş, fakat tüm dönemlerde imalat ile ilgili işyerleri, toplam işyerlerinin % 40-50'lik kısmını ihtiva ettiği halde, 1995 yılında bu oranın oldukça altına (% 34) düşmüştür.

İmalat tesislerinin 1891 yılında % 51 gibi yüksek bir orana sahip olmasında, o dönemde dokumacılığa ve küçük el sanatlarına ait işletmelerin fazlalığı etkilidir. Bu tarihten sonra 1928 yılında imalatla ilgili tesislerin toplam içindeki oranı % 37.41'lik bir gerileme göstermiş, 1985 yılına kadar bir artış gerçekleşmişse de, şehrin hinterlandında yıllardan beri süre gelen göç hareketleri nedeni ile nüfusun oldukça azalması sonucunda 1995 yılında tekrar % 34'lük orana gerilemiştir (Tablo:3.30).

Tablo : 3.30 Yıllara Göre Arapkir Merkezindeki Ticarethanelerin Gelişimi ve Ticarethane Cinsi (1891- 1995)

Yıllar	Ticarethane Toplamı	İmalat	%	Toptan Ticaret	%	Perakende Ticaret	%	Hizmet	%
1891	105	54	51	29	28	15	14	12	11
1928	155	58	37	11	7	82	53	4	3
1985	273	112	41	24	9	95	35	52	19
1995	222	75	34	12	5	80	36	55	25

Kaynak: 1891 yılı Cuiinet (1891), 1928 yılı Ticaret Salmamesi (1928), 1985 yılı Arapkir Yılıığı (1986) 1995 yılı arazi etüdleri (1995)

İmalat ile ilgili işyerlerinin türünde geçmişten günümüze farklılıklar dikkati çeker. Modern fabrika ürünleri karşısında, geçmişte önemli bir yer tutan çömlekçi, kunduracı, palancı, semerci vb. gibi işletmelerin bir kısmı tamamen kaybolmuş veya sayıları oldukça azalmıştır. Örneğin kundura ile ilgili 1928 yılında 45 adet işyeri varken, bu sayı günümüzde dörde inmiş, bunun yanında ulaşım sektöründe meydana gelen gelişme nedeniyle 1928 yılında bulunmayan oto boya, kaporta gibi otomotiv sektörü ile ilgili tesisler ortaya çıkmıştır.

Toptan ticaret geçmişten günümüze oldukça farklılıklar göstermektedir. Günümüzde toptan ticaret sayısal artışa rağmen 1891 yılındaki orana gelememiştir. O yıllarda; imalattan sonra ikinci sırayı alan toptan ticaretin, en büyük paya sahip olmasında, sonradan fabrikasyon ile ortadan kalkan dokumacılık sektörü içinde yer alan, dokumacılık ürünlerini (pamuklu ürün taciri) pazarlayan ve dokumacılar için gerekli olan malzemeleri (boya taciri) sağlayan işletmelerin sayıca fazlalığının etkisi büyüktür. Sonuçta tüm ticarete olduğu gibi toptan ticaretle uğraşan işyerleri de, 1928 yılında diğer sektörlerde yer alan işletmeler gibi savaşın olumsuz etkisini üzerinde hissetmiş, değişen şartlar sonucunda geçmişte yakaladığı gelişme trendine günümüzde ulaşamamış, hatta daha da gerilemiştir.

Perakende ticarete 1891 yılından 1985 yılına kadar devamlı artış, 1995 yılında ise azalış meydana gelmiştir. Bu azalmada en büyük pay bakkallara aittir ve 1985 yılında 70 bakkal varken, 1995 yılında bakkal sayısının 37 olması oranın düşmesindeki asıl nedendir. Bakkal sayısındaki azalmada bu işletmelerden mal alma ve mal satma açısından yaylacıların etkisi fazladır. 1980'den sonra bilhassa son senelerde güvenlik vb. nedenlerden dolayı yaylaya çıkanların sayıca azalmaları, bu ticareti oldukça fazla etkilemiştir. Zira yaylada üretilen ürünler (tereyağ, yoğurt, peynir vb) Arapkir'de tüccarlara ve bakkallara veriliyor, buralardan da diğer ihtiyaçlar (kibrit, şeker, çay, un vb) alınıyordu ki bu alışveriş toptan ticareti ve perakende ticareti oldukça canlandırmaktaydı.

Hizmetler sektöründe yer alan işletme sayısı 1891 yılında toplam işletmelerin % 11.43 oranına sahipken, bu oran 1928 yılında savaşın olumsuzluğu nedeniyle % 2.58 inmiş, daha sonra artış göstererek 1985'de % 19'a, 1995 yılında da % 25 oranına ulaşmıştır.

Oran ile işletme sayının bu şekilde yükselmesinde, günümüze uygun işyeri sayısının fazlaşması (temizleyici, otobüs yazıhaneleri, fotoğrafçı vb), ulaşımdaki gelişmeye bağlı olarak ulaşım tesisleri (benzinlik, oto tamirhaneleri vb) ve kamuya ait işyerlerinin sayısal artışları etkili olmuştur.

Günümüzde imalat tesisleri içinde yer alan gıda sektörü ile ilgili işletmelerin çoğunu, şehir halkının günlük ihtiyaçlarını karşılayan ve buraya hizmet eden fırıncılar teşkil eder. Metal işleri ile uğraşan işletmeler (demir doğrama, sobacı, kalaycı vb) şehir ile birlikte şehre bağlı olan köylerin hizmetlerini görürler.

Ağaç işleri ve mobilyada, Arapkir, Kemaliye ve Ağın'ın köylerine hizmet oldukça gelişmiştir. Bilhassa inşaat mevsimi olan yaz aylarında gerek tamiratlar gerekse yeni inşaatlarda büyük bir alanının malzeme ve gerekli yapım işlerini yürütürler. Talebin Malatya ve Elazığ'a nazaran fazla olmasında, kredili iş yapılması, monte vb. işlerde buradaki elemanların daha rahat hizmet sunmaları etkili olmaktadır. Son ekonomik buhranda (5 Nisan 1995) bu sektörde yer alan işletmeler, küçük çaplı ve sermayelerinin fazla olmaması nedeni ile oldukça fazla etkilenmişler, fiyatların devamlı yükselmesi sebebi ile hammadde alımında büyük zorluklarla karşılaşmışlardır.

Giyimle ilgili imalatçılardan terziler genelde şehir ve kıra hizmet etmekle beraber fabrika konfeksiyon üretimi karşısında işleri oldukça gerilemiş olduğundan, günümüzde yemenici, semerci, ayakkabı tamircisi gibi diğer işyerleriyle birlikte şehirden çok kırsal yerlere hizmet sunar olmuşlardır.

Otomotiv ve zirai aletlere ait işletmeler (oto kaporta, oto boya ,oto yedek parça vb.) Kemaliye ve Ağın'da bulunmadığından hem kır hem de şehir olarak oldukça geniş bir alana hizmet sunmaktadırlar. Şehirde motor yenileme atölyesi olmadığından, motor bakım işlemleri ve motorun rektefiyesi Malatya ile Elazığ'da yaptırılmaktadır.

Toptan ticarete (un, yem, zahire, gübre vb) yer alan işletmeler yukarıda belirttiğimiz alanlara hizmet sunmakta, bilhassa gübrede bu alan biraz daha genişlemektedir. Beyaz eşya ve mobilya ticareti yapan işletmeler gerek şehir ve gerekse kırsal kesime hizmet sunmaktadırlar. Hizmetin genişlemesinde kırsal kesimdeki kişilerin tanıdığı işletmelerin şehirde yer alıyor olması ve taksitli alışveriş imkanları bağlantıyı daha da arttırmaktadır. Av malzemelerinde hizmet edilen alan genişlemesine rağmen Malatya ve Elazığ'dan yapılan alışverişin daha yoğun olması bu işteki talebi sınırlandırmaktadır.

Perakende ticarete bakkal, kasap gibi daha çok şehire hizmet eden işletmeler ağırlıkta olmasına rağmen, hizmet açısından bakkallar daha geniş alanlarla ilişki içindedir. Zira bakkalların çoğu yağ, peynir, yoğurt, yumurta gibi ürünleri kırsal kesimden aldıklarından

ve bunları satan kitlelerde gerekli ihtiyaçlarını buralardan sağladığından ilişki daha kapsamlıdır. Şehirde manav sayısının bir adet olmasının asıl nedeni bakkalların çoğunda sebze ve meyve standının bulunmasındandır. Giyim ile ilgili tesisler şehir ve kırsal etkililer. Kırsal bu konuda Arapkir'i tercih etmesinde kredili alışveriş olayı önemli rol oynar. Mesela talep, ürün hasatından sonra artmakla birlikte, bu dönemde kırsal kesimdeki kişilerin elinde peşin paranın bulunması alışverişlerin diğer büyük merkezlere kaymasına neden olur. Ev ve mutfak eşyalarında hem şehir hemde kırsal kesime hizmet sunulmaktadır.

Sonuçta; şehrin ticari açıdan en fazla etkilediği alanlar, ulaşımın kolay olduğu kendisine yakın çevre köyler ağırlıkta olmak üzere kuzey kesimde, Kemaliye'nin Dutluca Bucağı'na bağlı yerleşmeler, (Kekikpınarı, Efeler, Adak, Akçalı, Çitköy, Çatköy vb.) Arapkir'e daha yakın olduklarından idari işler haricinde buraya gelirler. Güney kesimde, Arapkir'in Taşdelen Bucağı'na bağlı köylerden Arapkir-Malatya yoluna yakın olanlar, Arapkir - Malatya arasında işleyen otobüslerden faydalanma imkanlarının fazlalığı nedeni ile ticari bağlantıları biraz azalmaktadır (Şekil:3.12).

KEMALİYE : Kemaliye Kasabası'nın geçmiş dönemlerde ticari hayatı Arapkir gibi oldukça parlak geçmiştir. Kemaliye'deki ticarethane sayısı 1876 salnamesinde, 11 kahve, 15 fırın, toplam 26, 1880 salnamesinde dükkan cinsi belirtilmeden 604 işyeri (Yurt, 1982, 2500-2501), 1892 salnamesinde de üç han, işyeri olarak 438 dükkan, 89 değirmen, 32 fırın verilmektedir (1310,124-199). Ticari yapının gelişmiş olmasının bir delili de hanların varlığıdır ki, 1896 yılında Ermeni isyanı sırasında yanmış yerler içinde dokuz adet hanın isminin (Sekizade, Evliyazade, Alemzade, Edhemağa, Sofuzade, Hacıbekiroğlu, Hatipoğlu, Gülağa, Hekimoğlu) geçmesi de bunu göstermektedir (Akçora, 1988, 26).

Bu dönemdeki ticarethaneler hakkındaki detaylı bilgiyi 1891 yılında Cuinet vermektedir. Cuinet, o yıllarda kasabada 117 adet işyerinin olduğunu belirtmektedir. O dönemdeki ticari yapının güçlülüğünü kasabada bulunan işletmeciler içinde 20 banker, 4 avukatın yer alıyor olması da ispatlar niteliktedir (Cuinet, 1891, 362-366). Ticarethane sayıları kaynaklarda farklı farklı verilmektedir. İşyeri sayısı 1880 yılında 604, 1892 yılında 438 olmuş, Cumhuriyetin ilk yıllarında savaşlar nedeni ile ticari yapının zayıflaması ticarethane sayısının düşmesine neden olduğundan, 1928 yılında 61'e gerileyen ticarethane sayısı, sonraki yıllarda yükselme göstererek 1980 yılında 180 yükselmiş, 1985 yılında çarşı yangını ile tekrar 95 gerilemiş, yeniden yapılan çarşı ve işyerlerinin faaliyete geçmesiyle 1995 yılında 100 yükselmiştir (Tablo: 3.31).

Tablo: 3.31 Yıllara Göre Kemaliye Merkezde Bulunan Ticarethane Sayısı (1880-1995)

Yıllar	Ticarethane Sayısı
1880	604
1892	438
1891	117
1928	61
1980	103
1990	95
1995	100

Kaynak:1880-1892 Ma'mûretü'l Azîz Salnâmeleri,1891 Cuinet, 1928 Ticaret Salnamesi, DİE 1980 Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 1990 DİE Numaratör Sayımı, 1995 Arazi gözlemleri.

Sanayi bahsinde daha detaylı anlatıldığı üzere XVIII.yüzyılda kasabada el sanatlarına bağlı küçük imalat tesisleri çok iyi gelişmiş olduğundan, imalat faaliyetleri ile ilgili iş yerleri o yıllarda da en yüksek oranı elinde bulundurmıştır. 1891'de kasabadaki, imalat tesis sayısının fazlalığının nedenleri olarak, her ne kadar ulaşım yolu üzerinde bulunuyor olsada o dönemde ulaşım ve ticaretin kervanlar vasıtasıyla yapılıyor olması, hem taşınan mal miktarını azaltmış, hem de tuz, şeker gibi önemli ürünlerin ticaretinin ağırlık kazanmasına sebep olmuştur. Ayrıca kapalı bir bölge özelliğine sahip alandaki yerleşmelerin ihtiyaçlarının kasabada yer alan mahalli küçük sanatkar ve üreticilerle karşılanmış olmasını gösterebiliriz.

Daha sonraki yıllarda Keban Baraj Gölü'nün inşası nedeniyle, önceden Kemaliye Kasabası'ndan alışveriş yapan Çemişgezek'e bağlı yerleşmelerle kasabanın bağlantısının azalması (Sarıbeyoğlu, 1951, 57), alandan geçen ticari yolun öneminin kaybolması gibi nedenlerden dolayı ticari yapı gerileme gösterdiğinden, kasaba geçmiş yıllarda sahip olduğu tesis miktarı ve ticari gelişmeyi günümüzde bile yakalayamamıştır. Gerek 1990 yılında gerekse de 1995 yılında kasabadaki ticarethaneler içinde en büyük oranı perakende ticaret yapan işletmeler almaktadır. Bugün çevreyle olan ulaşım bağlantı yetersizliği, çevresindeki yerleşmelerin az nüfuslu olmaları, Arapkir, Malatya ve Elazığ gibi merkezlerin etkileri, kasabanın ekonomik yapısının gerilemesine neden olduğundan, toptan ticarete ait işyeri sayısı azalmaktadır (Tablo:3.32 Şekil:3.13). İmalat ve el sanatları ile ilgili işyeri sayısı kunduracılık yapan iki esnafın işi bırakması nedeniyle 1990 yılına göre 1995 yılında azalma göstermiştir.

Tablo: 3.32 Yıllara Göre Kemaliye Merkezde Bulunan Ticarethanelerin Gelişimi ve Ticarethane Cinsi (1891- 1995).

Yıllar	Ticarethane Toplamı	İmalat	%	Toptan Ticaret	%	Perakende Ticaret	%	Hizmet	%
1891	117	56	48		0.0	24	21	37	31.6
1990	95	33	35	2	2.1	35	37	25	26.3
1995	100	32	32	4	4.0	46	46	18	18.0

Kaynak: 1891 Cuinet, 1990 DİE numarator sayımı, 1995 arazi etüdüleri.

3.3.4.2. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN SANAYİ FONKSİYONLARI

AĞIN: Ağın Kasabası tarihi dönem içinde Kemaliye, Arapkir ve Keban ilçelerinin bucağı statüsünde hayatiyetini sürdürmüş ve 1954 yılında ilçe statüsünü kazanmış bir yerleşme merkezi olarak dikkat çeker. Günümüzde Ağın Kasabasında çevredeki halkın ihtiyacını karşılamaya yönelik el sanatlarının ağırlıkta olduğu bir sanayi söz konusudur (Şekil:3.11).

Bugün Ağın'da büyük sanayi niteliğinde bir deri fabrikası ve küçük sanayi çerçevesinde 20 kişilik çalışanı ile el sanatlarının hakim olduğu 11 adet işletme yer alır (Tablo:3.33). Küçük sanayi niteliğindeki işletmelerin hiç birisinde 10'dan fazla işçi çalışmamaktadır. En fazla işçiyi bünyesinde barındıran işletme gıda sektörüne ait olan ekmek fırınıdır ki, bugün beş işçi çalışmaktadır. Diğer tesisler olarak zirai aletlerin tamirini yapan demirci, değirmen, doğramacı ve ayakkabı tamircisini sayabiliriz. El sanatları ile ilgili tesislerden 4 adedi belediye garajının içindeki dükkanlarda faaliyet gösterirken, diğerleri kasabanın çarşı kesiminde ve değişik alanlarda faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunlardan ayakkabı tamircileri çarşı içinde yer alırlar ve ayakkabı yapım talebinin olmaması nedeni ile çoğu bugün ayakkabı tamir işleri ile uğraşmaktadır.

Tablo: 3.33 Ağın Merkezde Yer Alan Sanayi Tesisi ve İşçi Sayısı (1995)

Sanayi Dalı	Tesis Sayısı	%	İşçi Miktarı	%
Tamir Atöl.	2	18.2	4	20
Metal Eşya	1	9.09	2	10
Ağaç İşleri.	2	18.2	4	20
Giyim	4	36.4	4	20
Gıda	1	9.09	5	25
Diğerleri	1	9.09	1	5
Toplam	11	100	20	100

Kaynak: 1995 yılı arazi etüdüleri.

Bugün Ağın'da avize işçiliği ile ilgili el sanatını yaygınlaştırmak ve kasabadaki işsiz genç işgücüne iş sahası sağlamak amacıyla avize imalatında kullanılan kristal taşları işlemeye yönelik cam atölyesi açılmıştır. Tesisi Arapkir'li bir kişi kurmuş olup, atölyenin yeri Ağın Belediyesi'ne aittir ve kira almamaktadır. İşletmeci gençleri kursla eğiterek tesisin burada

devamlı kalmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda 1995 yaz aylarında 25 kişi kurs programı çerçevesinde çalıştırılmaya başlatılmış, katılımı artırmak, gelenleri teşvik etmek gayesi ile kursa katılanlara, kaymakamlığın ve özel idarenin destekleri çerçevesinde 1.5 milyon lira aylık ödenmektedir. Kurs bitiminde katılanlara sertifika verilecek ve işi öğrenenlerden, talep olduğu takdirde, atölye çalışmasına devam edecektir. Kurstan sonra kendi isteği ile işletmede çalışacak kişilere bu dönem içinde parça başı ücret ödenecektir. Arapkir'de yer alan tesislerin bir uzantısı olan işletmeye hammadde Arapkir'den yarı mamul madde olarak gelmekte, burada, gelen taşların parlatma ve taşlama işleri yapılmaktadır.

Büyük sanayi tesisi olan Ağın Dericilik Sanayi, Keban Holding önderliğinde baraj istismalinde sırasına kasabaya gelen sermayenin değerlendirilmesi ve tarım arazilerinin kaybı nedeni ile başlayan göç hareketlerini frenleme gayesi ile 1967 yılında Keban Baraj Gölü kenarındaki 40 dönümlük saha üzerinde yapımına başlanılmış ve 1972 yılında tamamlanarak üretime geçmiştir. Kurulacak tesis önce kondansatör fabrikası olarak düşünülmüş, sonradan bölgedeki hayvancılık potansiyeli ve rahat hammadde bulma faktörü gözönünde tutularak , dericilikle ilgili tesisin kurulmasına karar verilmiştir.

Tesis, % 28'i Keban Holding, % 20'si Ağın Belediyesi % 51.86'sı halktan (96 sermayedar) sağlanan 5.000.000 liralık ana para ve çeşitli tarihlerde (vadelerde) ödenmek üzere alınan 7.163.000 liralık kredilerle beraber toplam 12.163.000 liralık sermaye ile yıllık 450.000 adet deri işleme ve 125 kişilik istihdam kapasitesine sahip olarak kurulmuştur (Öztürk, 1990,121).

Daha sonraki yıllarda tesis kaynak (parasal) darboğazına girince, bu olumsuz durumu atlatmak için sermaye artırımına gitmiş, fakat bu işten bir sonuç alamadığından, Türkiye İş Bankası ve Türkiye Sanayi Kalkınma Bankasından kredi almıştır. Kredilerin ödenememesi sonucunda, tesisin % 98'lik hissesi iki bankanın eline geçmiş, sonradan İş Bankası diğer bankayı devre dışı bırakarak, tüm hisselerin sahibi durumuna gelmiştir. Banka; 1980 yılından sonra üretimi duran fabrikayı, 1984 yılında elinde bulunan İstanbul Kazlıçeşmede'ki diğer tesisle beraber iş adamı Ali Şen'e satmıştır. O tarihten itibaren bir türlü üretimi geçemeyen tesis, bu işletmecisinde aldığı krediler nedeni ile bu seferde Etibank'ın eline geçmiş (Hürriyet,1993), son olarakta 1994 yılında Ağın'lı bir işadamı tarafından satın alınan tesis, nihayet 1995 yılında tekrar üretime geçebilmiştir.

Tesis, kasabaya 2. km. uzaklıkta Keban Baraj Gölü kenarında 14.000 m²'lik bölümü kapalı alan olmak üzere 40 dönümlük bir sahaya kurulmuştur (Foto: 3.1).

Tesisin buraya kurulmasında

1. Elazığ - Ağın karayolu üzerinde ileride genişleme imkanına sahip 40 dönümlük bir düz sahanın mevcudiyeti,

2. "Sanayide yer seçiminde suya bağlı önemli faktör gerekli olan su miktarı ve suyun kullanım (soğutma, yıkama vb) şeklidir" (Tümertekin, 1969, 111-112) ki dericilikle ilgili sanayi de çok su kullandığından (bir ton deriye üç ton su) suya yakın bir alan olması ve barajdan suyun kolayca sağlanabilmesi imkanı,

3. Tesisin kurulduğu alanın kasaba dışında, koku vb. nedenlerden dolayı çevreyi rahatsız etmeyeceği bir mevkide bulunması, etkili faktörlerdir.

Hammadde İran'dan yarı işlenmiş halde İzmir Serbest Bölgesi'ne gelmekte ve buradan da turlarla tesise taşınmaktadır. Tesisin hammadde olarak yarı işlenmiş deriyi kullanmasının nedenleri olarak,

1. İç piyasadan kaliteli ham deri temin güçlüğü ve maliyetinin yüksekliği,

2. İmalat esnasında ham deriye nazaran yarı işlenmiş deride fire olayının daha az olması,

3. Geçmişten günümüze tesisteki makina aksamından bir kısmının eski, teknik açıdan yetersiz duruma gelmesi nedeniyle, ham deri işlemenin zorlaşması ve maliyetinin yükselmesi,

4. Tesisin atık su ve temizleme ünitesinin yetersizliğini sıralayabiliriz.

Bugün tesiste ayakkabı sanayine yönelik yüz ve astarda kullanılan derilerin üretimi yapılmaktadır. Üretimde deri, kimyasal maddeler (asit ve baz), su, elektrik enerjisi kullanılmakta, deri, yarı işlenmiş halde İran'dan, kimyasal maddeler İstanbul'dan, su Keban Baraj Gölü'nden, elektrik ise TEDAŞ'tan temin edilmektedir. İran'dan, İzmir Serbest Bölgesi'ne gelen deriler oradan kamyonlar aracılığı ile tesise ulaştırılmaktadır. Tesiste; yarı işlenmiş deri ile üretim yapıldığından, ham deriye nazaran oldukça az miktarda kimyasal madde kullanılmaktadır. Kullanılan madde azlığı nedeniyle ambarlar vasıtasıyla Elazığ'a gelen kimyasal maddeler oradan da kamyonetle tesise getirilmektedir.

Tesisin kullandığı su miktarı, yarı işlenmiş deri kullandığından azalmış olmasına rağmen, üretimdeki önemini hala korumaktadır. Eskiden, bir ton deri için, üç ton su harcanırken, bugün bu miktar bir tondur. Kullanılan su, motopomplarla baraj gölünden alınmakta, kullanıldıktan sonra fabrikanın dinlendirme havuzlarına aktarılmakta, atık su orada bir süre tutulduktan sonra (10-15 gün) tekrar göle verilmektedir. Havuzda sadece biyolojik arıtma yapıldığından, tesis ham deri işlemediğinden su havuzlarda fazla tutulmadan

bırakılmaktadır. Böylece yeterince temizlenmeyen ve kimyasal açıdan kirli olan su hiç bir önlem alınmadan göle verilmektedir ki, bu kirlenmedeki tek teselli ham deriye nazaran yarı işlenmiş deride kullanılan kimyasal maddenin azlığıdır.

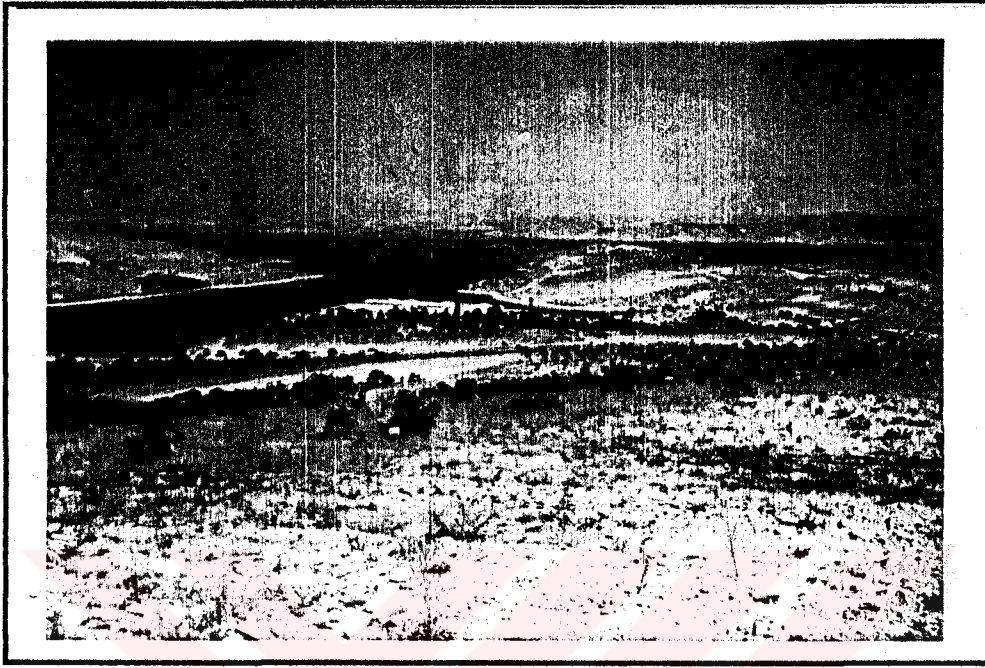

Foto: 3.1 Ağın'da Keban Baraj Gölü kenarına kurulmuş olan Deri Fabrikasından bir görüntü.

İşletme, imalatta elektrik, ısınmada fueloil olmak üzere iki çeşit enerji kullanmaktadır. TEDAŞ'dan sağlanan elektrik enerjisi iki trafo vasıtası ile ayarlanarak tesise verilmekte, fueloil ise Elazığ'daki akaryakıt bayileri tarafından temin edilmektedir. Elektrik kesintileri ve arızalarından tesis etkilenmekte, kesinti esnasında boyama ve kurutma ünitelerinde kalan mallar zayı olmaktadır. Kurutma ünitesinde kalan mallarda aşırı kuruma ile yanma, boyama ünitesinde ise aşırı boya sebebi ile deride çatlamlar meydana geldiğinden, bu derilerin tekrar kullanma imkanları çok azalmakta ancak hediyelik eşya yapan (kemer, kolye vb) işletmelere satılabilmektedir. Bu olumsuzlukları önleme gayesi ile tesisin elektrik kesintilerinde bazı makinaları çalıştırmak için jeneratör kurma çalışmaları sürmektedir.

Tesisin kendisine ait herhangi bir aracı bulunmamasına rağmen hammaddenin tesislere, mamul maddenin pazarlara ulaştırılması konusunda Elazığ'dan kiralanan araçlardan (kamyonlar) faydalandığından, bugün için her hangi bir sıkıntı ortaya çıkmamaktadır. Tesisin 10 adet kaloriferli lojmanı, futbol sahası, işçiler için gerekli olan yemekhane ve tüm sosyal tesisleri mevcuttur. Fakat tesis yeni işletmeye geçtiğinden bugün bunların bir çoğunu faal hale getirememiştir.

Tesis, Sümerbank'la yaptığı anlaşma çerçevesinde bugün ürettiği tüm malları bu kuruluşa satabilmektedir. Hatta İstanbul, Ankara'dan kundura ile ilgili deri talepleri

gelmesine rağmen, tesis donanım eksikliği nedeniyle tam kapasite çalışmadığından, talepleri geri çevirmek zorunda kalmaktadır. Tesis günlük 3000 adet deri işleme kapasitesine sahip olduğu halde, ekipman, personel ve para sorunları nedeni ile bugün 3/1 kapasite olan günlük 1000 adet deri üreterek çalışmalarını sürdürmektedir.

Bugün tesiste; 30 erkek, 10 bayan olmak üzere 40 işçi çalışmaktadır. Tesis, makina donanımı yeterli hale getirildiğinde 80 işçi çalışabilecek kapasiteye ulaşacaktır. İşletmede çalışan işçilerin tümü A sınıfı ve çoğu eskiden bu işte çalışmış elemanlardır. İşçilerin hepsi sigortalı olup, öğle yemekleri ve vardiya zamanında akşam yemekleri tesis tarafından verilmektedir. Bugün için tesisin makina parkının yetersizliğinden ve ücretlerin azlığından kaynaklanan işgücü sorunu vardır.

Tesiste önceki dönemden kalma halı tezgahları bulunmasına rağmen çalıştıracak bayan işçi temin edilememektedir. Tezgahların eski tip el tezgahı olması ve ücretin ilmi hesapları ile yapılması bu işe talebi azaltmaktadır. Çünkü bir halının 10-15 günde bitmesi ve çalışanın alacağı ücretin düşüklüğü çalışacak işçi için cazip gelmemektedir. Bunun yanı sıra bayanların çalıştırılmasına sıcak bakılmaması da bir engeldir. Bugün tesiste çalışan bayanların biri sekreter, ikisi mutfak hizmetlerinde geriye kalanlar ise kurutma ve istifleme ünitesinde görev yapmaktadır.

Tesisin buraya kurulmasında elde ettiği avantajlar olarak şunları sayabiliriz.

1. " İşletmelerin işçilere temin ettiği sigorta, evlilik ve çocuk zamları vb. harcamalar ve ücretler üretim maliyetini artıran unsurlardır"(Tümertekin, 1969,82). İşletme bu yükümlülüklerden bazılarını (çocuk ve evlilik yardımı vb.) yerine getirmediğinden ücretler düşmektedir. İşletme burada daha ucuza işçi çalıştırabildiği gibi ödediği ücretler de büyük merkezlere göre çok düşük seviyede kalmaktadır.

2. İşçilerin bir tesisten, diğer bir tesise geçişini artıracak imkanların olmaması, kısaca kendisi ile aynı işi yapan başka tesisin bulunmaması işletmeler arasındaki işçi göçünü engellemektedir.

3. Su temininde ve kullanımında maliyetin çok az olması, kullanılan su için herhangi bir kuruluşa ödeme yapılmaması sonucu, baraj gölünden suyu tesise çıkarmak için kullandığı motopompun harcadığı enerji suyun maliyetini belirlemektedir.

Tesisin dezavantajlı yönleri olarak,

1. Hammadde (deri) ve katkı maddelerinin dışarıdan sağlanması (deri İran'dan, kimyasal maddeler İstanbul'dan)

2.Önemli pazar alanlarından uzak olması, bağlantı güçlüğü ve büro kurma zorunluluğu, ulaşım problemi (bilhassa feribotla geçiş yapılmak zorunda kalınması)

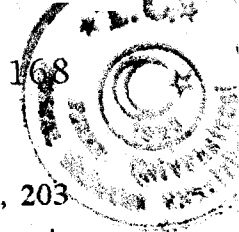
2.Kalifiye eleman temin zorluğunu gösterebiliriz.

ARAPKİR :Şehrin "Harpur - Keban - Divriği ve Harpur - Kemaliye - Şebinkarahisar - Giresun arasındaki kervan yolu üzerinde" (Saribeyoğlu, 1951, 73-74) bulunması, sanayisinin gelişmesinde olumlu katkılarda bulunmuştur (Şekil:2.1)

Şehirde geçmiş ile günümüz arasında sanayi bakımından büyük bir farklılığın olduğu, geçmiş dönemlerdeki bilgilerle, bugünkü yapı karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılmaktadır. Nitekim H.1310 yılı (1892) salnamesinde Arapkir'de, yatak çarşafı, oda takımı, perdelik kumaşların üretildiği, 500 dokuma tezgahının bulunduğu ve bu tezgahlarda üretilen malların, Bitlis, Van, Erzurum, Erzincan, Diyarbakır gibi vilayetlere sevk edildiği belirtilerek, o dönemde şehirde yılda 360000 top kumaş üretildiği yazılmaktadır. Ayrıca o dönemde şehirde bu dokuma tezgahlarının dışında, 2 adette ipek imalathanesinin bulunduğu belirtilmektedir (1310, 124-199).

Aynı yıllarda Cuinet, Arapkir'in başlıca sanayi ürünlerinin Manusa ve Gezi adı verilen kumaşlar olduğunu belirterek, bu kumaşları üreten ve pazarlayan esnafın varlığından bahsetmekte ve şehirde 15 adet dokuma imalathanesi, 9 pamuk ipliği, 18 pamuklu mamül tacirinin bulunduğunu belirtmektedir (Cuinet, 1891, 189, 356). Cuinet, Arapkir'de 15 imalathenin varlığından bahsederken, salnamede ise 500 tezgahın olduğunu belirtmesi, her imalathanede ortalama 30-35 tezgahın bulunduğunu göstermektedir.

Şehirdeki sanayinin I. Dünya ve Kurtuluş Savaşlarından etkilendiğini, 1928 yılı ticaret salnamesinde şehirde bulunan esnafın miktarı ve niteliğinden anlıyoruz. O dönemde şehirde 1 demirci, 45 kunduracı, 1 sobacı, 2 çilingir, 1 debbag, 1 bıçakçı, 2 çömlekçinin olduğu belirtilir. Dokumacılık sanayisinin 1950-1955 yıllarına kadar şehirde varlığını sürdürmesinin nedeni Kurtuluş Savaşından sonra, Türkiye'deki yeni sanayi atılımları sonucunda tekrar geliştirilmesindedir. Zira 1940 yılında yazılan bir eserde "Arapkir'de gezi, alaca gibi ipek ve pamuklu mensucatları 1400-1500 kişinin, 700 yakın tezgahta çalışarak ürettikleri ve bu dokuma ürünlerinin satışından şehrin 1940 senesinde 10.000 liralık gelir elde ettiğinin "(Yalçınkaya, 1940, 38) yazılmış olması Arapkir'de pamuklu dokumacılığın o dönemde de hala önemini koruduğunu gösterir. Malatya'da 1940 yıllarında Sümerbank dokuma tesislerinin açılması ve ulaşımdaki gelişmeler, alandaki dokumacılığın gerilemesine neden olduğundan, 1955-1960 yıllarından itibaren alanda dokumacılıkla ilgili tesis kalmamış, bunun yerine çevresinin hizmetini görmeye yönelik el sanatlarına dayalı küçük işletmeler hakim duruma geçmiştir.

Günümüzde Arapkir sanayisini, el sanatlarına dayanan 75 adet küçük çaplı, 203 kişinin çalıştığı özel teşebbüse ait tesisler teşkil etmektedir. Bu 75 tesisin; 15'i tamir atölyeleri, 11'i metal eşya, 19'u ağaç işleri, 16'sı giyim, 4'ü cam işleri, 5'i gıda işlerine, 5 tanesinde diğerleri olmak üzere çeşitli sektörlerde faaliyet göstermektedirler (Tablo:3.34).

Tesislerin bir kaç haricinde hepsinde 10 kişiden az işçi çalışmaktadır. 10'dan fazla işçi çalıştıran tesis sayısı üç adet olup, bunlar da cam işleri ile ilgili faaliyet gösteren kristal cam işleme atölyeleridir. En fazla işçiyi, 65 kişiyle cam işleri, en azı ise 7 kişi ile diğerleri olarak sınıflandırdığımız (saraç, semerci, matbaacı vb) işletmeler bünyelerinde barındırmaktadır. İş yeri sayısı bakımından en fazla tesis 19 adet ile ağaç işlerindeyken, en az tesiste, en fazla işçinin çalıştığı cam işlerindedir ki, bu sektörde dört adet iş yeri yer alır (Tablo:3.34).

Tablo: 3.34 Arapkir Merkezinde Yer Alan Sanayi Tesis ve İşçi Sayısı (1995)

Sanayi Dalı	Tesis Sayısı	%	İşçi Sayısı	%
Tamir Atöl.	15	20	34	16.7
Metal Eşya	11	14.7	22	10.8
Ağaç İşleri	19	25.3	33	16.3
Giyim	16	21.3	19	9.36
Cam	4	5.33	65	32
Gıda	5	6.67	23	11.3
Diğerleri	5	6.67	7	3.45
Toplam	75	100	203	100

Kaynak: 1995 yılı arazi etüdüleri.

En fazla tesisin yer aldığı ve 33 kişinin çalıştığı ağaç işlerinde bugün Arapkir'de 16 marangoz, iki mobilyacı, bir de kereste doğrama atölyesi yer alır. Bu işletmelerin büyük bir çoğunluğu 1991 yılında inşaatı tamamlanmış olan küçük sanayi sitesinde, 120 m²'lik bir veya bir kaç dükkanın birleştirilmesi ile meydana getirilmiş iş yerlerinde hizmet vermektedir. İşletmeler hammaddeleri olan keresteyi ve imalatta kullandıkları vernik, yapıştırıcı vb. malzemeyi Malatya ile Elazığ'dan temin ederler. Mobilya ve marangoz atölyeleri Ağın, Kemaliye ve çevre köylerin doğrama (kapı, pencere) ile bazı mutfak mobilyalarını imal ederler.

Arapkir'de avize cam işçiliğini yaygınlaştıran ve ilk tesisi kuran Gürer Avize limited şirkettir. 1991 yılında, küçük sanayi sitesinde kiralık üç adet dükkanın birleştirilmesi ile üç adet ustanın denetiminde işe başlamış olan tesiste 1994 yılında 12 bayan, 17 erkek işçi istihdam edilmekteydi.

İstanbul Paşabahçe Cam Endüstrisinden alınan kristal camlar, İstanbul'da potalara dökülerek, avize taşı imal edilmek üzere kalıplardan çıkarılarak, taşlanma ve parlatma işlemi

için buradaki tesise gönderilmekte, burada taşlama, parlatma vb. işler yapıp kalite kontrolünden geçtikten sonra tekrar İstanbul'a sevk edilmekteydi. Arapkir'deki tesislerde imal edilerek İstanbul'a sevk edilen işlenmiş kristal avize taşları firmanın buradaki tesislerinde imal edilenlerle birlikte yurtdışına gönderilmektedir.

1991 yılına kadar şehirde bu işle uğraşan hiç kimse yokken, şirket önce tesisi kurarak mesleğe hevesli olan kişilere kurs düzenlenmiş, kurs sonunda başarılı olanlara sertifika vermiştir. Kursu katılıp sertifika alanlar içinde çalışmak isteyenler ise kurulmuş olan tesiste istihdam edilmişlerdir. Bu gün Arapkir'de mesleği öğrenmiş bir grubun yer alması, ileride bu imalat dalıyla ilgili bir kaç tesisin daha kurulmasına etken olacaktır.

Tesisin kuruluş yeri açısından burayı seçmesindeki nedenler olarak,

1. Doğu'ya yatırım yaptığı için kredi olanağı ve kredi faizlerinin düşüklüğünden faydalanabilme,
2. Geri kalmış alana yapılan yatırımdan dolayı belirli vergilerdeki indirim (gelir vergisi vb),
3. Şehirdeki potansiyel işgücü varlığı (1990 yılında faal olabilecek nüfus oranı % 79.1),
4. İşçi ücretlerinin büyük merkezlere nazaran düşük olması,
5. Aynı işi yapan rakip kuruluş ve firmanın bulunmaması nedeniyle işletmeler arasında işçi göçünün olmaması,
6. Büyük merkezlerden uzaklık sebebiyle işçilerin belirli sendikal hareketlerden uzak oluşu ve bu nedenle işletmenin belirli hukuki zorunlulukları yerine getirmeme serbestliği (giyim yardımı, yol parası vb. gibi bazı sosyal hakların işçiye verilmemesi),
7. Biraz olsun buradaki işsizliği azaltma kısaca memleketine yatırım yapma isteğini, sayabiliriz.

Yukarıda saydığımız avantajlı etmenlerin yanında dezavantajlı hususlar olarak, işletmenin, gerek hammaddenin, gerekse mamul maddenin getirildiği ve sevk edildiği yer olan İstanbul'a, uzak oluşunun ulaşım masraflarını artırması ve üretim maliyetini yükseltmesini, ayrıca işletmelerin önemli pazar alanlarından uzaklığını sayabiliriz. Yukarıda saydığımız avantajlar dezavantajlardan daha üstün geldiğinden işletme faaliyetini burada sürdürmektedir. Önceleri rakipsiz olan işletme, 1995 senesinde üç tesisin daha faaliyete geçmesi sonucunda, rakipsiz olma pozisyonunu yitirerek, yukarıda saydığımız avantajlardan

bazılarını kaybetmiştir. Yeni kurulan tesislerin, eski işletmeden işçi transfer etmeleri sonucunda, işletme işçi kaybı nedeniyle üretim düşüşü hatta kapanma tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Daha önceki senelerde İstanbul'da potalara döküldükten sonra gönderilen kristal camlar, günümüzde kurulan tesislerde potalar yapılmış olduğundan, hammadde İstanbul'da potalara dökülmeden buraya gönderilmekte ve tüm üretim aşamaları, hammadde haricinde burada gerçekleştirilmektedir. 1995 birim fiyatları ile bir tonu 70 milyon TL. olan kristal cam, birer metrelik çubuklar halinde işletmelere gelir. İşletmelerde potalara dökülen kristal çubuklardan, elde edilen çeşitli tip ve şekillerdeki kristal taşlar, tesiste taşlama, parlatma işleminden sonra avizelerde kullanılmaya hazır hale getirilmektedir. Bir ton kristalden yaklaşık 25.000 avize taşı elde edilmekte, fakat imalat esnasındaki kayıplar nedeni ile bu miktarın hepsi üretilmemektedir. Zira üretimde; işçilik faktörüne bağlı olarak kayıplar oluşmaktadır. 500 ile 1000 adet arasındaki kayıplar, işletmeler tarafından normal olarak karşılanırken, bunun üstündeki rakamlar işletmeyi zarara sokmaktadır. Üretim hatası yapılan taşların geri dönüşümü olmadığından tekrar kullanılamamaktadır. Bu nedenle iyi bir işçilik ve dikkat isteyen işte, yukarıda belirtilen rakamın üzerindeki kayıpları işletmeler zarar olarak yorumlar ve üretimdeki kayıpları azaltmaya çalışırlar.

Sonuç olarak Arapkir sanayisi, şehrin önemli ulaşım yolları üzerinde bulunması ve buna bağlı olarak kervan ticaretinin gelişmesi nedeniyle XIX.yy'ın ilk çeyreğine kadar gelişmiş bir yapı sunarken, bu yüzyılın ikinci çeyreğinde I Dünya ve Kurtuluş Savaşları sebebiyle gerileme göstermiş, sonradan tekrar canlanır gibi olmuşsa da ulaşım yollarının değişimi, gelişmesi ve fabrikasyon üretim karşısında tamamen gerileyerek yok olmuştur. Görüldüğü gibi, 1928 yılından günümüze bölgenin dışı olan bağlantısının artması Arapkir sanayisini ,

1.Tesis sayısında bir artış,

2.Kunduracılık gibi belirli el sanatlarına yönelik meslek dallarındaki azalış

olmak üzere iki yönlü etkilemiştir.

Belirli işkollarındaki azalış en çok kendini kundura sanayinde hissettirmiştir. Nitekim 1928 yılında 45 olan kunduracı sayısının 1995 yılında sadece 8 olması fabrikasyon üretim karşısında geleneksel el sanatlarının etkilenme derecesini göstermesi bakımından ilgi çekicidir. İşletme sayısındaki artış, bakım ve onarım sanayine yönelik olarak gerçekleşmiş ve önceden olmayan oto tamir, oto kaporta, avize cam vb. tesislerin sayılarında gelişmeler olmuştur.

KEMALİYE: Tarihi bilgilere göre Kemaliye'de sanayi faaliyetlerinin, geçmiş yıllarda günümüzdekinden çok ileri olduğu dikkat çekmektedir. Cuinet, 1891 yılında Kasaba'da pamuklu kumaş, havlu ve yazma adı verilen ürünlerin elle ve makina ile üretildiğini, kasabada bunları üreten, 11 manusa, 7 yazma imalathanesi, 7 tabakhane, 9 kürkçü, 8 kumaş boyacısının, ayrıca küçük sanatlarla ilgili olarak 8 çilingir, 4 nalbant, 4 demirci, 5 silahçı, 5 saatçi, 8 fırın, 15 kundura imalatçısının bulunduğunu belirtmektedir (Cuinet,1891,363). Aynı yıllarda yazılmış olan H.1310 (1892) salnamesinde ise kasaba da halıcılığın çok ileri gittiği, halı, kilim, seccade, manusa ve beyaz bezlerin dokunduğu, 10 halı, 200 dokuma tezgahının dışında sığır derisinden meşin üreten 5 tabakhanenin bulunduğu belirtilmekte, ve o dönemde kasabanın dokumacılıktan senede 40.000 lira gelir sağladığı yazılmaktadır (1310, 124-199).

Kemaliye'de halıcılığın gelişmesi 1887 yıllarına kadar gider. "Halıcılık sanatını 1887 yıllarında ilk olarak kadı Bekir Efendi'nin karısı, Şam'lı Fatma Hanım'ın, Kemaliye'ye getirdiği ve Kabuloğlu denilen kişinin geliştirdiği" (Özaydın, 1970,16-21) söylenmektedir. Halıcılıktaki bu gelişmeye bağlı olarak 1915 yılında Kemaliye'de Halı Dokumacılığı Komandit Şirketi kurulmuş, "1940-1945 yıllarında iyi bir kazanç kaynağı olan" (Dündar, 1943, 60) bu meslek, zamanla fabrikasyon üretim karşısında yavaş yavaş gerilemiş ve nihayet 1970 yılında çalışmayan halı tezgahları kaldırılmıştır. Günümüzde şirkete ait olan bina, Kemaliye Tüketim Kooperatifi ve Hapishane tarafından kullanılmaktadır.

Pamuklu dokumacılığın; 1945 yıllarına kadar iyi bir şekilde yürüdüğünü, kooperatifin "1945 yılında 1.800.000 metre kumaş üretmiş" (İller bankası,1949,563) olmasından anlıyoruz. Daha sonra bu faaliyet kolu fabrikasyon üretim karşısında kendini yenileyemediğinden 1950-1955 yıllarından itibaren gerileme göstermiş, aynı dönemlerde dokumacılar küçük sanat kooperatifi ve iplik üretmek gayesi ile kurulan fabrika kapanmıştır. Günümüzde kasabada ortadan kalkmış olan bu el sanatlarına ait her hangi bir faaliyete rastlanmaz.

Fabrikasyon üretim karşısında gerileyen el sanatlarından birisi olan dabakçılık da, 1945-1950 yıllarına kadar faaliyetini sürdürmüş, bu tarihten itibaren gerileyerek yok olmuştur. Nitekim 1928 yılı ticaret salnamesinde 7 adet debbagın isminin geçmesi ve 1950 yılından sonra bu meslekte çalışanların hiç bulunmaması da tahminlerimizi doğrulamaktadır.

Sonuç olarak, Cumhuriyetten önce gelişmiş olan mahalli sanayi, Cumhuriyetten sonra gelişen makinalaşmaya ayak uyduramadığından, günümüzde eski döneme ait işletmelerin bir kısmı tamamen yok olmuş veya niteliği değişmiştir. Kemaliye'de Cumhuriyet Döneminden sonra, bilhassa 1950'lerden itibaren dokumacılığın ve buna mal üreten iplik tesislerinin kapanması nedeni ile sanayi, daima küçük çaplı ve çevresinin belirli

ihtiyaçlarını görebilecek kapasiteye sahip, demirci, doğramacı, kalaycı, kundura yapım ve tamircisi gibi el sanatlarının ağırlık kazandığı işletmeler halinde günümüze kadar gelmişlerdir.

Günümüzde Kemaliye'de küçük sanayiye, kasaba ve çevresinin hizmetlerini yürüten 58 kişilik çalışanı ile el sanatlarının hakim olduğu 32 adet işletme meydana getirmektedir. Tesis sayısı bakımından, tamirciler 11 tesisle başta gelmekte, onu altışar tesisle ağaç ve metal işleri, beş tesisle giyim işleri takip etmektedir. En fazla işçiyi, dört tesis 20 kişilik çalışanı ile gıda işleri, en az işçiyede beş çalışanı ile giyim işletmeleri sahiptir (Tablo:3.35). Bugün doğramacılar ve demircilerin bir kısmı, eski iplik fabrikasının olduğu Demirciler Sokak'ta, diğer işletmeler ise dağınık vaziyette iş ve ticaret sahasında yer almaktadırlar.

Tablo: 3.35 Kemaliye Merkezinde Bulunan Sanayi Tesis ve İşçi Sayısı (1995)

Sanayi Dalı	Tesis Sayısı	%	İşçi Sayısı	%
Tamir Atölye.	11	34.38	12	20.69
Metal Eşya	6	18.75	13	22.41
Ağaç İşleri	6	18.75	8	13.79
Giyim	5	15.63	5	8.62
Gıda	4	12.5	20	34.48
Toplam	32	100	58	100

Kaynak: 1995 yılı arazi etüdüleri.

Kemaliye'de büyük sanayi niteliğinde bir çuval fabrikası yer alır. Tesis 1974 yılında, hisselerinin % 40'ı özel idare, % 60'ı halka açık olmak üzere, kasabanın kuzey kesminde, Bağıştaş'a giden yol üzerindeki Sandıkbağ Mahallesi'nde, Keban Baraj Gölü kenarında 7.000 m²'lik bir alan üzerine kurulmuştur (Foto: 3.2).

Önceleri halı üretmek gayesi ile kurulmuş olan tesis sonradan çuval fabrikasına dönüştürülmüştür. Halı üretiminin planlanmasındaki asıl amaç geçmişte oldukça gelişmiş ve ün yapmış olan halıcılığın tekrar canlandırılması, önceden gelişmiş alt yapıyı ve geçmişte elde ettiği ünvan ile rahat pazarlama imkanını kullanabilme gayesidir. Tesis önceleri halı üretmek için kurulmuş olmasına rağmen, makinaların gümrükten alınamaması ve mali yetersizlikler sonucunda, halı üretimine yakın dal olarak çuval üretimine geçmiştir.

Bu değişiklik çerçevesinde kurulan çuval fabrikası, yıllık 1150 ton sentetik çuval (10 milyon adet) üretebilecek kapasitede olmasına rağmen, uzman işçi yetersizliği, enerji ve hammadde sorunları nedeni ile hiç bir zaman yıllık kapasitesine ulaşamamış ve işletme mali krize girerek 1993 yılında iflas etmiştir. Tesis, 1994 yılında % 51'i şahıs, % 49'u özel idarenin mali katkıları ile el değiştirmiş ve aynı yıl bakım, tadilat işlemleri gerçekleştirilerek 1995 yılında tekrar üretime geçirilmiştir. Geçmişteki sorunları çözümlenemeyen ve aynı sorunlarla karşı karşıya olan işletme bugün % 30 kapasite ile ancak çalışabilmektedir.

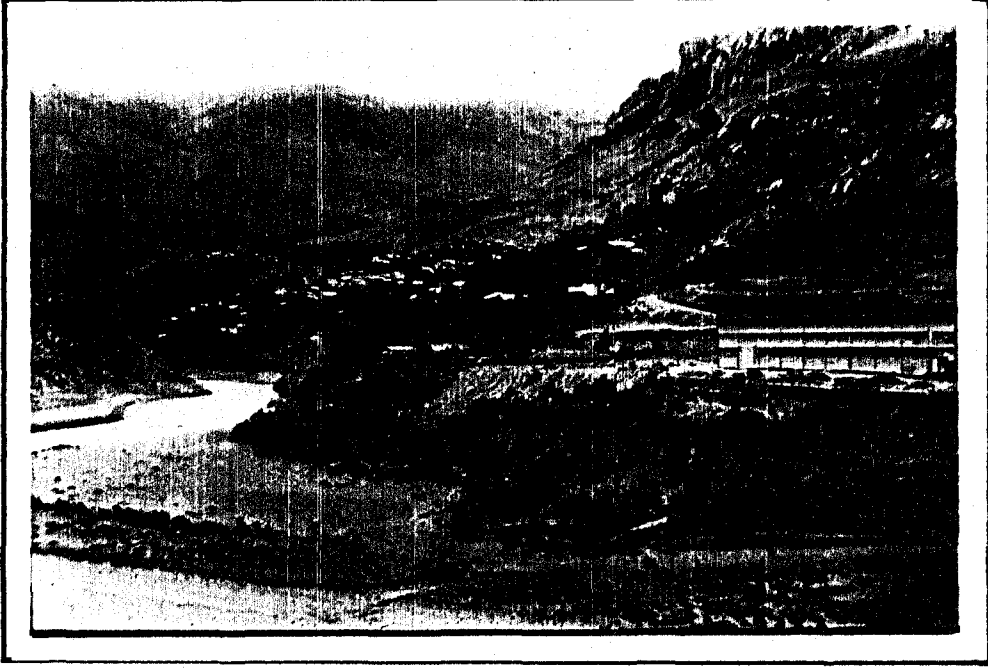

Foto: 3.2 Kemalîye çuval fabrikasından bir görüntü.

Tesiste işlenerek iplik haline getirilen hammadde, bobinlere sarılmakta sonra bu bobinler, dokuma makinalarına takılarak, bobinlerden sağlanan ipliklerle çuvalın dokunma işlemi başlamaktadır. Tesis; üretim esnasında en büyük mali zararı işçilik ve enerji yetersizliğinden görmektedir. Nitelikli işçi yetersizliği ve diğer etmenler makinadan çıkan malın standartlarının yeterli olmamasına neden olmaktadır. Zira, makinadan çıkan malın (çuval) belirli ağırlıkta (120 gram) olması gerekirken, bu ağırlıklara partiler içinde zaman zaman ulaşamamaktadır. Kısaca üretilen malın daha ağır olması, işletmeyi hammadde açısından zarara sokmakta ve maliyet yükselmektedir. Diğer bir ifade ile 100 çuval imal edilmesi gereken hammaddeden, 85-90 çuval üretilmesi zararın niteliğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Kasabaya elektrik sağlayan hatta sık sık arızaların çıkması ve elektrik kesintileri, tesisin üretimini durdurmasına sebebiyet verdiği için, tesis zarara girmektedir. Elektrik kesintilerinde tesisteki makinalarda malın kalması sebebi ile her arızada makina başına yaklaşık 30 kg'lık mal ziyan olmaktadır. Bu zararın ortadan kaldırılabilmesi için tesise elektriğin devamlı sağlanması gerekmektedir. Kesintide tesis tümünden etkilendiği için soruna jenaratörle çözüm bulmak mümkün görünse de büyük maliyetler gerektiğinden ekonomik olmamaktadır.

Bugün 56 kişilik kapasiteye sahip olan tesis, bazı makinalar çalıştırılmadığından 5 idari, 20 işçi olmak üzere 25 kişilik personelle üretimi sürdürmeye çalışmaktadır. İşletmede

makina mühendisi ve üretimle ilgili uzman bir kişinin olmaması olumsuzlukları artıran diğer faktörlerdir.

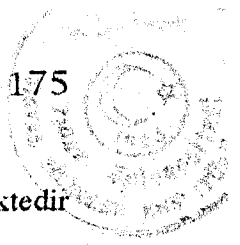
Tesis üretimde, hammadde, katkı maddeleri ve elektrik enerjisini kullanmaktadır. Tesise, İstanbul ve İzmir'den (rafineri) temin edilen hammadde ve diğer katkı maddeleri, işletmenin kendisine ait bir aracı olmadığından, nakliyat firmalarından sağlanan araçlarla getirilmektedir. Katkı maddelerinin yurt dışından geliyor olması ve dövizle bağımlılık, fiyatların devamlı yükselmesine neden olduğundan, bu olumsuzluk maliyetleri etkilemektedir.

3.3.4.3. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN ULAŞIM FONKSİYONLARI

"İnsan yada eşyanın bir yerden diğer bir yere hareket etmesini ifade eden ulaşım " (Barda, 1964, 5), yada fikirlerin taşınmasına ön ayak olan haberleşme, aynen sanayi yada ticaret gibi üretim şeklidir" (Tümertekin, 1987, 5). Bir bölgenin ekonomik hayatı, kesin olarak ulaşım ağı ile çevreye bağlanmasına ve açılmasına göre önem kazandığından (Karaboran, 1989,94), bölgenin gelişmesinde ve gerilemesinde ulaşımın etkisi fazladır.

AĞIN : Ağın Kasabası tarihi dönem içinde, önemli ulaşım güzergahı üzerinde yer almadığından, geçmişte ve günümüzde ekonomik gelişmesi fazla olmamış, hatta barajdan sonra ilçeye ait büyük bir sahanın sular altında kalması ile yarımada şeklini alan ilçede ulaşım gelişmeyi daha da çok sekteye uğratmıştır. Barajdan önce, Elazığ Kentine güneyden bağlanan yol, baraj nedeni ile sularla kaplanınca, ulaşımın feribotla sağlandığı 1980 yılına kadar, bu faaliyet çevredeki köylüler tarafından işletilen motor ve kayıklarla sağlanmıştır. Bu ulaşım şeklinin tehlikeli ve yetersiz olması nedeni ile ilçenin çevreyle olan bağlantısı karayoluyla Arapkir üzerinden sağlanmaya çalışılmıştır. İlçenin çevreyle bağlantı kurduğu yol güzergahının, baraj nedeniyle değişmesi Elazığ-Ağın arasındaki yolun 128 km'ye çıkmasına neden olduğundan, ilçenin Elazığ merkezle olan bağlantısı iyice zayıflamıştır. Ayrıca Çemişgezek'le Ağın arasında köprü ile sağlanan ulaşım bağlantısının baraj nedeniyle ortadan kalkması, 1970 yılından 1980 yılına kadar çözülemeyen ulaşım sorunu, merkezle olan yolun uzaması ve çevre ile olan bağlantıların kopukluğu, tarımsal alanların kaybı nedeniyle geçim sahasındaki daralma vb. sebeplerden, kasaba ve ilçe nüfus kaybetmeye başlamış hemde ekonomik açıdan gerilemiştir.

Kasabanın çevre ile ulaşımını sağladığı şimdiki feribotun 1980 yılında faaliyete geçmesiyle Elazığ-Ağın arasında 128 km'lik yol, Elazığ-Arapkir yolu üzerinde yer alan feribot iskelesi kavşağına kadar olan 65 km'lik yol katedilmemiş olduğundan, Ağın-Elazığ arası % 40 oranında kısalarak 82 km'ye inmiştir. Feribot işletmeciliği, 1993 yılına kadar Keban Belediyeler Birliği adı altındaki birlik tarafından yürütülüyorken, 23.12.1993 yılında birliğin dağılması ile feribot 13.1.1995 tarihinde 800 milyon lira karşılığında Ağın

Belediyesi'ne devredilmiş ve o tarihten buyana ulaşım faaliyetini belediye sürdürmektedir (Foto:3.3).

Bugün Ağın Kasabasında karayolu ve su yolu (göl) ulaşımı olmak üzere iki alt sektör hizmet etmektedir. Göl ulaşımı sadece Ağın ve Elazığ feribot iskeleleri arasındaki yarım km'lik (625 metre) alanı geçmek için kullanılır. Kısaca Elazığ-Ağın arasındaki 82 km'lik yolun sadece yarım km'si feribotla geçilmekte, 81.5 km'si ise karayolu ulaşımı ile sağlanmaktadır. Kasabanın, bugün hava ve demiryolu ile bağlantısı bulunmadığından, bu ulaşım faaliyetlerinden yararlanacaklar Elazığ veya Malatya'ya gitmektedirler. Bu ulaşım sektörlerinden birini seçecek olanlar Elazığ'ın Malatya'dan daha yakın olması sebebi ile genelde Elazığ'ı tercih ederler.

Foto: 3.3 Ağın Kasabasının çevreyle ulaşım bağlantısı feriboda sağlanır.

Ağın Kasabası Arapkir'e 38, Kemaliye'ye 52, Malatya'ya 96, Elazığ'a 82, Ankara'ya 756, İstanbul'a 1217 km. uzaklıktadır (Tablo:3.36). Kasabanın, bu merkezlerle gerçekleştirdiği ulaşım faaliyeti, şehirlerarası ve şehir içi olmak üzere iki yönlü incelenebilir. Şehirlerarası ulaşımı da, Malatya, Elazığ gibi yakın çevredeki iller ve İstanbul, Ankara gibi uzak illere olan ulaşım diye iki kısma ayırmak mümkündür. Bugün Ağın'la uzak iller arasındaki ulaşım, haftada bir gün (Cuma) Ankara bağlantılı, İstanbul'a sefer yapan tek bir otobüsti bulunan firma vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. İstanbul ve Ankara haricindeki illere, ya Elazığ'a gelinerek gidilmekte ya da Ankara veya İstanbul'a gidilerek oradan aktarma yapılmaktadır. Bu seferin haftada bir gün olması nedeni ile yolcular genelde tüm illere seferlerin düzenlendiği Elazığ ilini tercih ederler.

Şehirlerarası ulaşımı sağlayan otobüs şirketi tek bir araca sahip olduğundan, Ağın Belediye'si çevre ile olan ulaşımı sağlama görevini kendisi üstlenmiştir. Bu sebepten Ağın'dan belediye otobüsleri ile Malatya ve Elazığ illerine günde bir sefer düzenlenmektedir. Ayrıca Elazığ-Ağın arasında posta görevini sürdüren otobüsü de dahil edersek Ağın-Elazığ arası çalışan araç sayısı günlük ikiye ulaşır. Ağın-Arapkir arasında günde tek sefer yapan minibüs Ağın'dan Arapkir'e, sabah 8'de gelir ve akşam 15'te Arapkir'e geri döner. Ağın'dan Elazığ'a sabah 8'de hareket eden belediye otobüsü akşam 15'de Elazığ'dan, sabah 8'de Elazığ'dan hareket eden posta arabası ise saat 14' de Ağın'dan tekrar geri dönmektedir. Malatya'ya ise sabah sekizde Ağın'dan çıkıp akşam 15'de Ağın'a dönen belediyeye ait midibüs çalışmaktadır .

Tablo: 3.36 Yerleşmelerin Belirli Merkezlere Olan Uzaklığı (km)

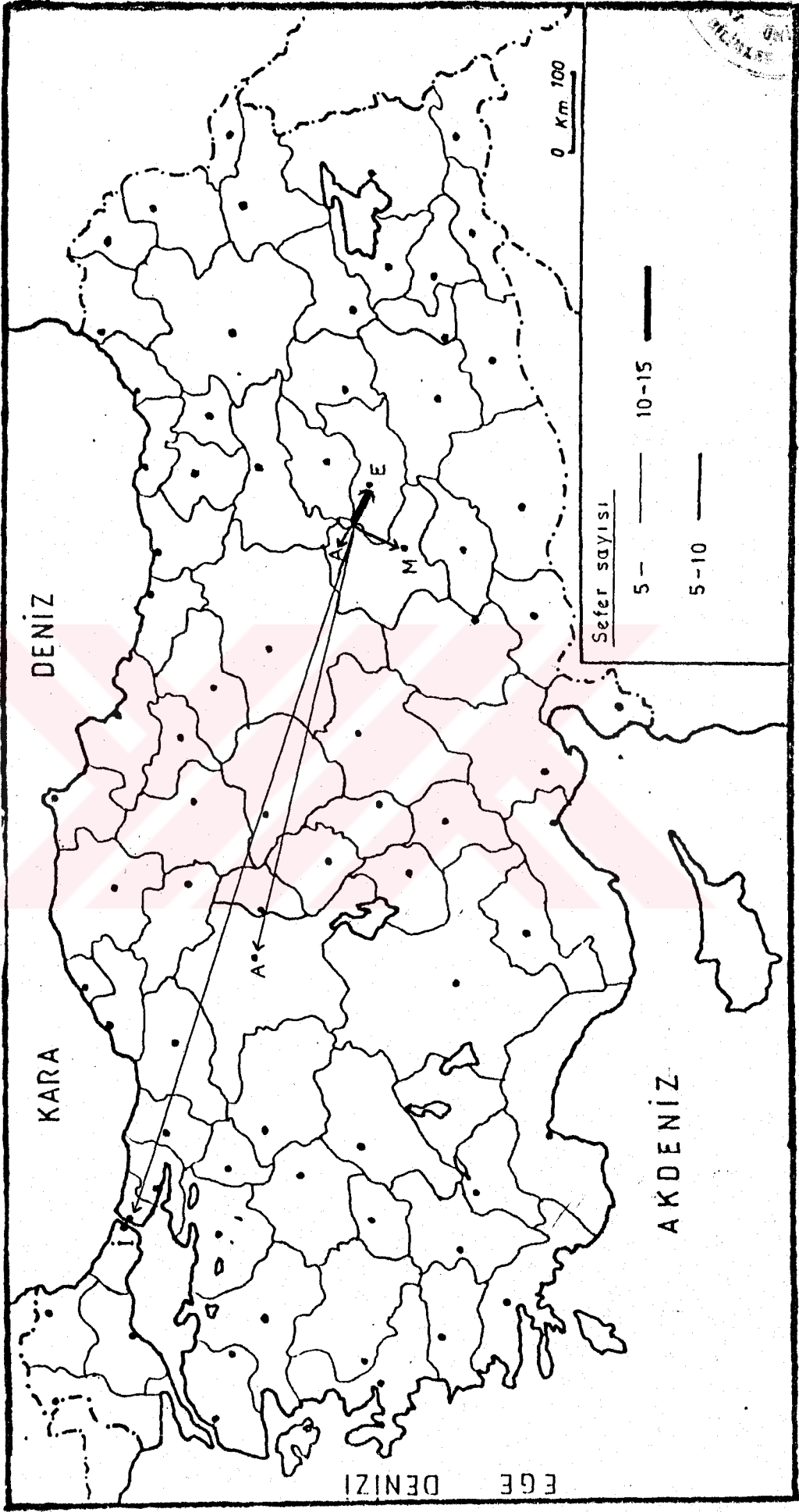
	Ağın	Kemaliye	Arapkir
Arapkir	38	52	
Kemaliye	53		52
Ağın		53	38
Malatya	96	166	114
Elazığ	82	142	90
Ankara	756	836	784
İstanbul	1217	1287	1235
Erzincan		200	
İzmir	1314	1384	1332
Bağıştaş		32	

Kaynak: 1990 yılı Türkiye Karayolları Haritasından hesaplanmıştır.

Günümüzde Ağın'dan çevre il ve ilçelere haftada toplam 30 sefer düzenlenmektedir. Sefer sayısı açısından ilk sırayı bağlı olduğu il Elazığ almakta, onu ticari açıdan yoğun ilişkisi olan Arapkir ve Malatya takip etmektedir. İstanbul ve Ankara illeri, haftada bir seferle en az seferin olduğu hatlardır (Şekil:3.3, Tablo:3.37).

Ağın'ın kendisine bağlı yönetim alanı, Keban Baraj Gölü nedeni ile ikiye ayrılmış olduğundan, karşı yakada (Ağın Batısında) yer alan köylerle bağlantısı iyice zayıflamıştır. Batı kesimde yer alan bu köylerle bağlantı haftada bir sefer ile sağlanmaktadır. Ağın'ın kendisinin de bulunduğu doğu kesimindeki köylerle olan bağlantısı batıdakilerden pek farklı değildir. Ağın'da bulunan iki minibüsten birisi Arapkir'e sefere giderken, diğeri köylere sefer düzenlemekte ise de seferler tam düzenli olmadığından vatandaşın yararlanması problemli olmaktadır. Bu sebepten kırsal kesimle kasaba arasındaki bağlantı kurma görevini kasabada bulunan 7 adet taksi üstlenmiştir.

ŞEKİL: 3.3 AĞIN KASABASINDAN DIŞARIYA
GERÇEKLEŞTİRİLEN HAFTALIK OTOBÜS SEFER SAYISI (1995)

Tablo:3.37 Ağın - Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinden Bazı Merkezlere Gerçekleştirilen Haftalık Sefer Sayıları. (1995)

	AGIN	KEMALIYE	ARAPKIR
Arapkir	7	13	
Kemaliye			13
Ağın			7
Bağıştaş		7	
Refahiye		7	
Malatya	7	11	34
Elazığ	14	2	7
Ankara	1	8	11
İstanbul	1	8	11
İzmir			8
Toplam	30	56	91

Kaynak: Kasabalara ait veriler ulaşım firmalarından alınan bilgilere göre düzenlenmiştir. (Arapkir ve Kemaliye arasındaki sefer sayıları Arapkir'in transit geçiş özelliği dikkate alınarak tesbit edilmiştir. Elazığ, Malatya (posta), Ankara, İstanbul seferleri Arapkir üzerinden geçtiğinden Kemaliye'den Arapkir'e direkt sefer bulunmamaktadır.)

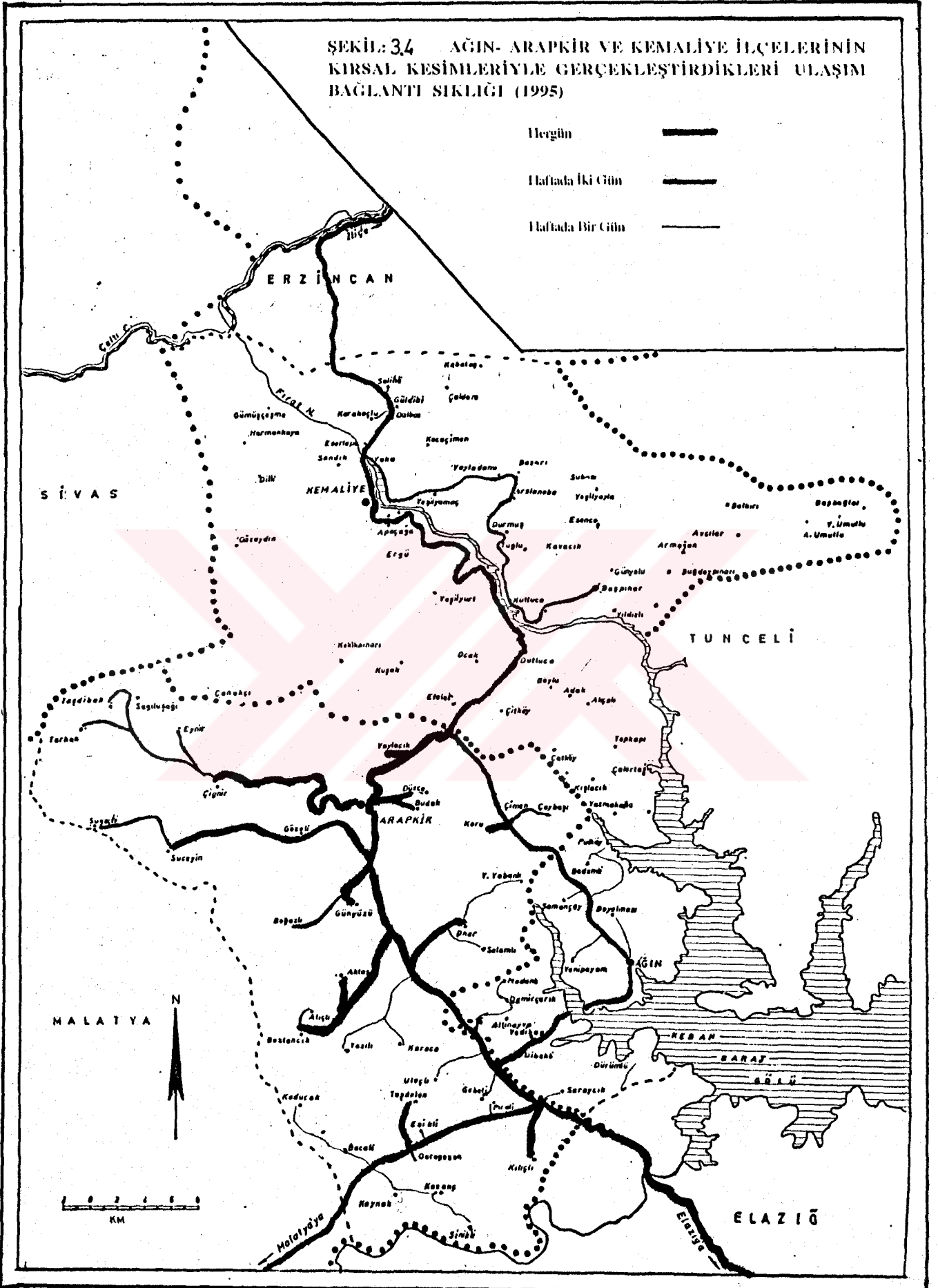
Nüfus azlığı ve talep yetersizliğinden düzensiz olan ulaşım seferleri nedeni ile köyde oturanlar kasabadaki işlerini halledebilmek için kasabadan telefonla taksi çağırarak zorunda kalmaktadır. Bugün acil durumlarda (hasta vb.) veya kasabada bir işi olan kişi telefonla kasabadan taksi çağırarak Ağın'a gelmekte ve işi bittiğinde de köyüne tekrar taksi ile dönebilmektedir. Kış aylarında yazın tatil için gelenlerin geri dönmüş olması ve bazı yaşlıların büyük merkezlerdeki akrabalarının yanına gitmeleri nedeni ile iyice boşalan köylerden, ulaşım talebinin yaz mevsimine göre oldukça azalması ve kışın kar nedeni ile yolların kapanması kırsal kesimle bağlantıyı tümüyle koparmaktadır (Şekil:3.4).

Ağın Kasabası'nın, 1954 yılında ilçe yapılması esnasında çevresinde yer alan Şenpınar, Başpınar, Akpınar gibi köylerin mahalle haline getirildiğini, mahalle nüfus yoğunluğu bahsinde açıklamıştık. Bu mahalleler kasaba merkezinden 2-5 km'lik mesafelerde bulunmasına rağmen merkezle mahalleler arasında şehir içi ulaşım sebekesi gelişmemiştir. Bir ara belediye tarafından bu uzak mahallelere otobüs seferi konulmuş, fakat talep yetersizliği sonucunda, iptal edilmiştir. Bugün bu mahallelerle merkez arasındaki ulaşım ihtiyacı kasabadaki taksiler vasıtası ile sağlanmaktadır.

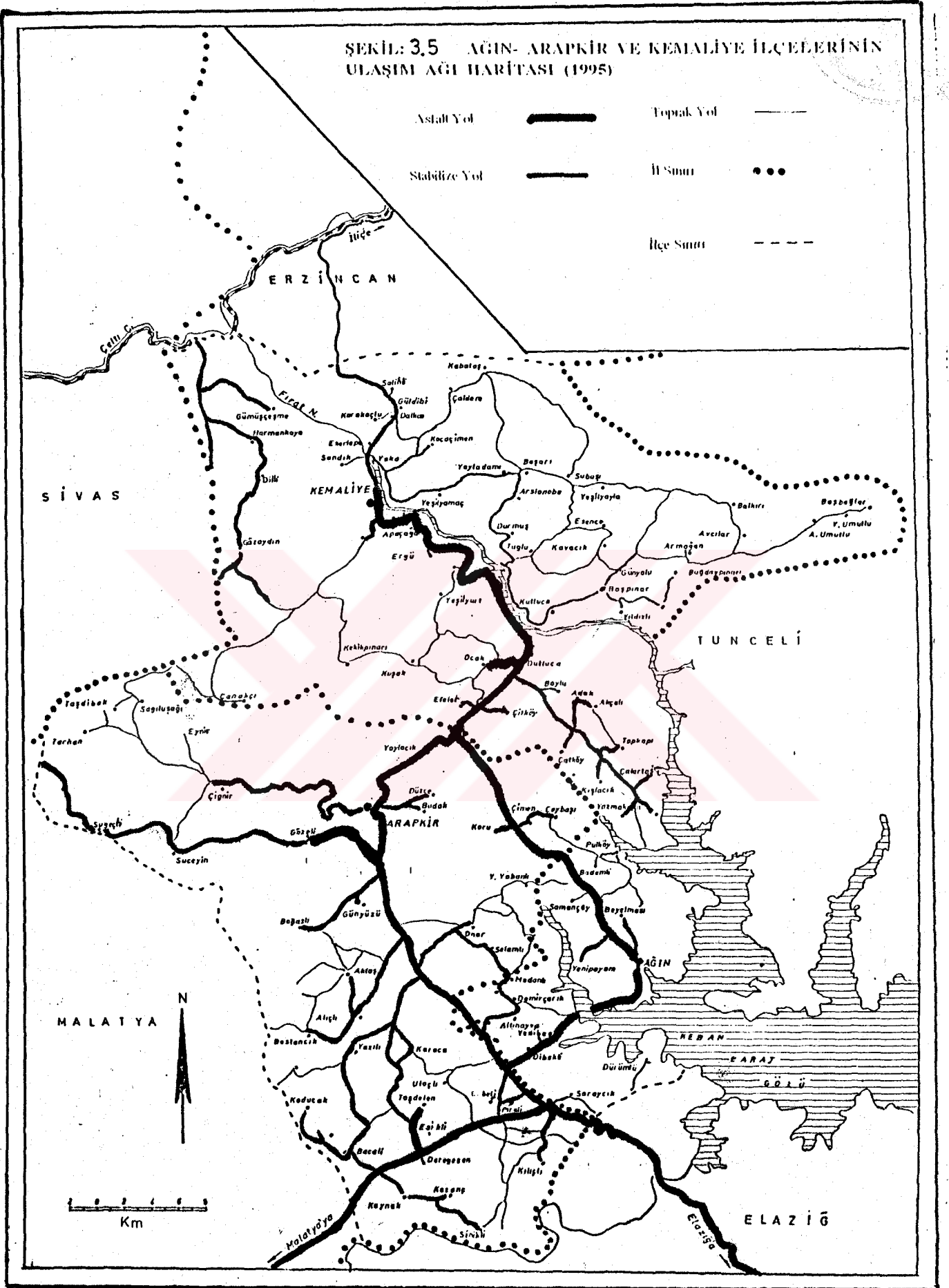
Ağın İlçesi; kendisinin de yer aldığı doğu kesimde 56 km, 59 km'si de batıdaki alanlarda yer almak üzere toplam 115 km'lik yol ağına sahiptir. Bu yol ağının 24 km'si Asfalt il yolu , 91 km'lik köy yollarının ise 71 km'si stabilize, 20 km'side toprak tesviyedir (Tablo:3.38 Şekil:3.5). İlçedeki tüm köy yolları stabilizeyken, sadece mezra yolları toprak tesviyedir. Kasabada Belediye Caddesi, Sağlık Caddesi ve Feribot İskelesine kadar uzanan Elazığ yolunun da geçtiği Kapısız Caddesi ile bu caddenin devamı niteliğindeki Atatürk Caddesi il yolu statüsünde olup asfalt kaplama kasabanın diğer yolları ve sokakları ise stabilize özelliktedir (Şekil: 3.6).

ŞEKİL: 34 AĞIN- ARAPKİR VE KEMALİYE İLÇELERİNİN KIRSAL KESİMLERİYLE GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ ULAŞIM BAĞLANTI SIKLIĞI (1995)

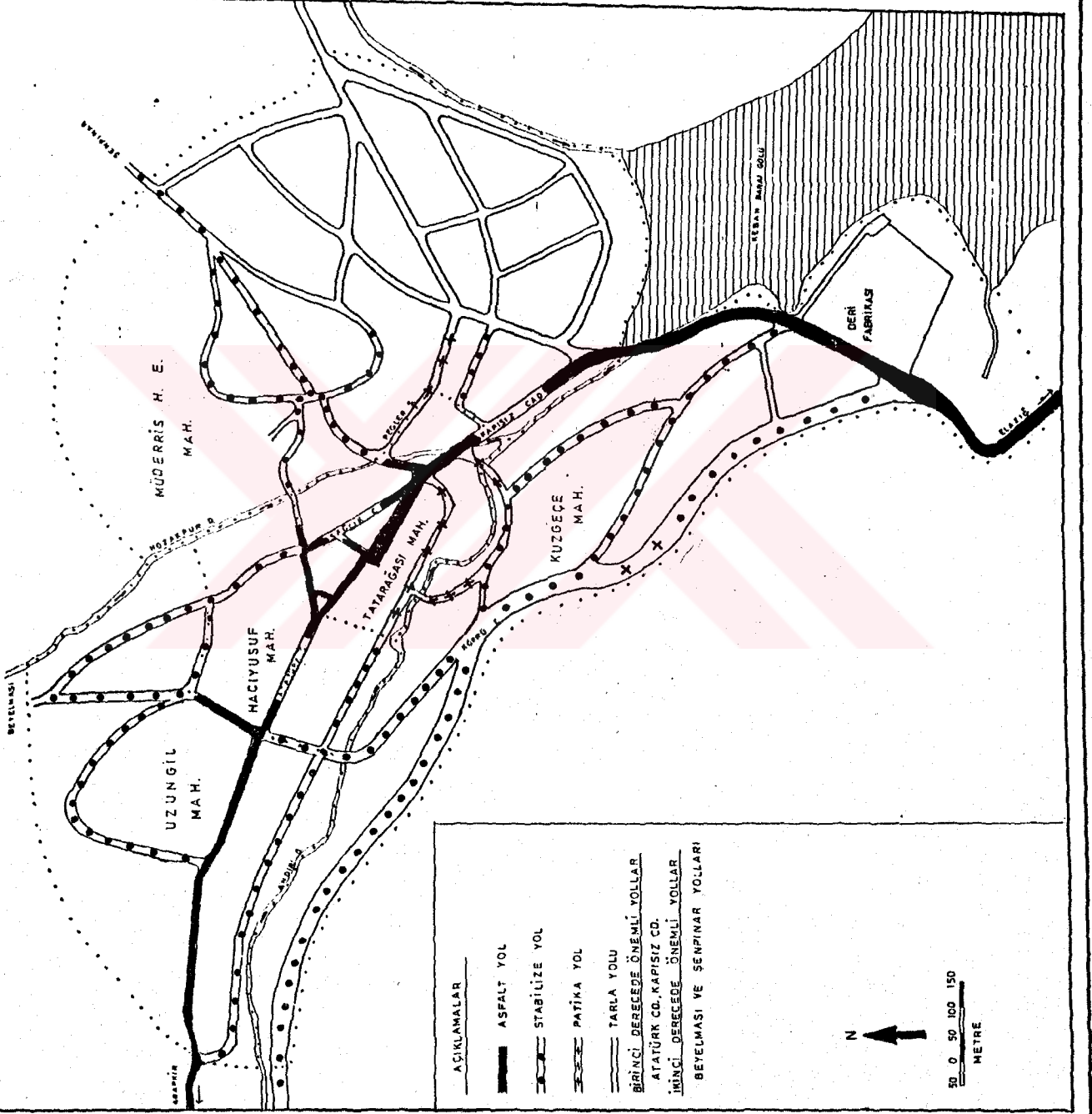
Hergün	—————
Haftada İki Gün	—————
Haftada Bir Gün	—————

ŞEKİL 3.5 AĞIN- ARAPKİR VE KEMALİYE İLÇELERİNİN
ULAŞIM AĞI HARİTASI (1995)

ŞEKİL:3.6 AĞINDA SEHİR İÇİ YOL AĞI

Tablo: 3.38 Ağın İlçesinin Sahip Olduğu Yol Miktarı (km) ve Niteliği (1995)

Yol Niteliği	İl Yolu	Köy Yolu	İlçe Toplamı
Asfalt	24		24
Stabilize		71	71
Toprak tesfiye		20	20
Toplam	24	91	115

Kaynak: Köy hizmetleri verileri (1995).

Elimizde kesin rakamsal veriler bulunmadığından kasabanın çevre ulaşım yoğunluğunu vermek oldukça zorlaşmaktadır. Bugün kasabanın çevre ile irtibatını sağlayan iki yol vardır. Bunlardan kuzeydeki Arapkir-Kemaliye hattına giden Atatürk Caddesi, diğeri ise Elazığ ve Malatya istikametine gidilen ve feribotla geçişin yapıldığı Kapısız Caddesidir. Ulaşım yoğunluğu, Elazığ-Malatya gibi büyük ekonomik merkezlerin yer aldığı hatta bulunan Kapısız Caddesinde fazladır. Ulaşım yoğunluğunu Ağın'dan dışarıya gerçekleştirilen günlük sefer sayısını inceleyerek de çıkartabiliriz. Ağın-Elazığ hattında ikisi Elazığ, biri Malatya olmak üzere Ağın'dan günde üç sefer varken, Arapkir hattına günde bir seferin olması da yoğunluğun Elazığ hattında fazla olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, 1992 yılında Ağın'dan feribotla geçen araç miktarları da bize az çok bir fikir verebilmektedir. Nitekim, 1990 yılında 10954, 1991 yılında 12782, 1992 yılında da 12469 araç feribotla karşıya geçmiştir. Geçişlerde, yaz ve kış aylarında geçen araç sayısı bakımından farklılık dikkati çeker. Yazın, okulların tatili ve izinlerin başlaması ile dışarıdaki, Ağın'lıların tatillerini memleketlerinde geçirmek üzere tekrar Ağın'a dönmelerinden dolayı geçen araç sayısı artmaktadır. Mesela 1992 yılında feribotla geçen araç sayısı Ocak, Şubat ayında 953 gibi çok düşük rakamlardayken, Temmuz, Ağustos ayında 3078 gibi büyük rakamlara çıkması da bunu göstermektedir (Tablo:3.39).

Sonuçta yoğunluk, yaz ve kış aylarında farklılık göstermekte, yaz aylarında tatil nedeni ile çevreden Ağın'a doğru olan trafik, Sonbaharda tatilin son ermesi ve okulların açılmasıyla Ağın'dan çevreye doğru artmaktadır. Bugün şehir içinde en yoğun trafik akımı merkezden geçen Atatürk ve iskeleye doğru giden Kapısız Caddesi üzerinde yer alır. Diğer sokak ve caddelerde trafik akımı ya hiç yoktur veya çok düşük seviyededir. Ağın'da trafik akım yoğunluğunun çok düşük olmasının sebebi, kasabanın çevresi ile olan bağlantısının yetersizliği ve transit geçiş yolu üzerinde bulunmamasındandır.

Tablo: 3.39 Ağın İskelesinden Belirli Yıllara Göre Geçen Araç Sayısı ve 1992 Yılında Geçen Araçların Mevsimlik Dağılım Miktarı (1990- 1992)

YILLAR	1990	1991	1992	Top.	Ocak Şubat	%	Temmuz Ağustos	%
Minibüs	800	773	751	751	81	10.8	131	17.4
Taksi	4820	6466	7587	7587	467	6.2	2097	27.6
Otobüs	1505	1844	1395	1395	206	14.8	254	18.2
Traktör vb.	765	911	416	416	2	0.5	110	26.4
Kamyon	1121	1133	658	658	19	2.9	191	29.0
Kamyonet	1935	1641	1662	1662	184	11.1	295	17.7
Treyler	6	4						
İş Mak.	2	10						
Toplam	10954	12782	12469	12469	959	7.7	3078	24.7

Kaynak: Keban belediyeler Birliği kayıtları 1990 -1992.

ARAPKİR: Arapkir Şehri geçmişte elinde bulundurduğu ulaşım avantajını kaybetmiş durumdadır. Kısaca, geçmişteki ile günümüzdeki ulaşım fonksiyonu arasında bir değişim ve gerileme söz konusudur. Önceki dönemlerde ulaşımdaki teknik gelişim yetersizliği II. derecede de olsa alanın bir ulaşım hattı üzerinde bulunmasına neden olmuştur. Nitekim tarihi kaynaklardaki verilere göre geçmiş dönemlerde bu yolun faal olduğunu görüyoruz. Mesela XV.yüzyılda Divriği-Arapkir-Harput arasında bulunan yolun, 1883 yılına kadar ulaşımın daha rahat bir şekilde yapılabilmesi için şose haline getirildiği ve seyahatlerin o dönemin şartlarında kışın 18, yazında 14 gün sürdüğü belirtilmektedir (Tuğlacı, 1985, 233, 273). Ayrıca bu hat üzerinde yer alan Denizli Köyü yakınındaki Selçuklu dönemi vakıf hanının, Arapkir-Divriği yolu üzerinde bulunan Decde Köyünde yer alan XIII-XV.yüzyıl olarak tarihlendirilen Kantarcı (Decde) hanlarının (Tuğlacı, 1985, 30, 233) varlığı, buna ilaveten "XVIII. ve XIX. yüzyıllarda posta işlerinde çalışan tatarların bu güzergahı kullanmış olmaları "(Sarıbeyoğlu, 1951, 74) ve aynı dönemlerde şehirde 6 adet ticaret hanının bulunması yolun geçmiş dönemlerdeki işlerliği hakkında az çok bir fikir vermektedir.

Şehir, her ne kadar işlek bir yol güzergahı üzerinde bulunuyorsa da, Moltke'nin Malatya ve Kemaliye arasındaki yolu 72 saatte gittiğini belirtmesi (Moltke,1969,245) o dönemin ulaştırma tekniklerinin yetersizliğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu sebeple de alanın, işlerliği olan bir yol üzerinde bulunmasına rağmen, yine de kapalı bir bölge özelliğine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Arapkir'in bu durumu, onun çevresindeki geniş bir alana hizmet götüren merkez haline gelmesine sebep olmuş ve bu nedenle de geçmiş dönemlerde ticari aktivitesi oldukça ilerlemiştir. Nitekim 1894 senesinde şehirde 1 hastane, 358 dükkan ve çeşitli imalathanelerin bulunması da bu sebeptendir.

Şehrin geçmiş dönemlerde de en büyük sorunlarından birisi olan ulaşımdaki alt yapı yetersizliği 1980, 1985 yıllarına kadar devam etmiştir. Nitekim "1940 yıllarında Arapkir ve Malatya arasındaki yolun Kuruçay mevkinde köprü bulunmadığından sık sık kapandığı ve

hatta bu kapanmanın kış aylarında 3-4 aya kadar çıktığı, ayrıca geçmişte kullanılan Divriği - Arapkir yolunun bozukluğu nedeni ile o yıllarda da taşıtlarca kullanılmadığının belirtilmesi (Yalçınkaya, 1940, 38) alt yapı yetersizliğinin ve sorunun 1940 yıllarında da varlığını göstermektedir. Sürdürülen faaliyetler çerçevesinde 1950 yılından itibaren bu olumsuzluklar gidirilmeye çalışılmış ve Divriği-Arapkir ulaşım bağlantısı toprak tesfiye, Malatya-Elazığ bağlantıları da stabilize olarak yeniden düzenlenmiş ve stabilize olan Arapkir-Malatya-Elazığ hattı 1975 yıllarından sonra asfalt haline getirilmiştir. Daha önceleri toprak tesfiye niteliğinde olduğundan pek kullanılmayan Divriği-Arapkir yolu 1992 yılından itibaren Güneydoğu ile Karadenizi bağlayacak yol projesi içine alınmış ve yapım çalışmaları günümüzde de devam etmektedir. Bu yolun tamamlanması ile Karadeniz üzerinden gelip, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya gidecek araçlar Sivas - Divriği - Arapkir - Keban ve Elazığ yolunu kullanabileceklerdir.

Arapkir İlçesinde 68 km'si il, 198 km'si köy yolu olmak üzere toplam 264 km'lik karayolu bulunmaktadır. Bu yolun 78 km'si (10 km köy yolu) asfalt kaplı, 186 km'lik köy yolları ise stabilize olarak hizmet vermektedir (Tablo:3.40 Şekil :3.5).

Tablo: 3.40 Arapkir İlçesinin Yol Miktarı (km) ve Niteliği (1995)

Yol Niteliği	İl Yolu	Köy Yolu	İlçe Toplamı
Asfalt	68	10	78
Stabilize		186	186
Toprak Tesfiye			
Toplam	68	196	264

Kaynak: 1995 yılı Köy hizmetleri verilerinden.

Karayollarının standartlarına bakıldığında Arapkir - Kemaliye (52 km), Arapkir - Ağın (38 km), Arapkir - Elazığ (90 km), Arapkir - Malatya (114 km) yolları asfalt kaplı olup, bu hatların bakımı 1950 yılında Arapkir'de kurulmuş olan Karayolları 85. Şube Şefliği tarafından yürütülür. Köy yollarının, 186 km'si stabilize, 10 km'si ise toprak tesfiye niteliğindedir ve yolların bakım ile onarım işlerini Arapkir'deki, köy hizmetlerine ait bakım şantiyesi yapmaktadır. Karayollarının, Arapkir - Keban yolu üzerinde yer alan Övledik Geçidi kar yağışlarıyla kapanan, Malatya-Keban kavşağı arasındaki kesimde yağışlar nedeni ile sürekli bozulan alanlar olarak dikkati çeker. Köy yollarının % 80'ni kış sezonunda hasar görürken, kuzeybatı kesimindeki yüksek alanlarda yer alan Taşdibek, Tarhan, Sağlıuşağı, Çanakçı vb. köylerin yolları sık sık kapanmakta ve bu kesimde ulaşım kesintiye uğramaktadır.

Bugün 15 cadde 76 sokağa sahip olan şehrin, ana arter durumundaki Malatya-Arapkir bağlantısını sağlayan İnönü Caddesi ve Arapkir-Kemaliye -Ağın bağlantısını sağlayan Atatürk Caddesi ile imar planı içinde yer alan mahallelerin merkeze yakın sokak ve caddeleri asfalt kaplama niteliğindedir. İmar planı dışındakiler ile çevrede yer alan mahallelerin

sokakları ise stabilize edilmiştir (Şekil:3.7). Mesela şehrin eski yerleşim sitinde yer alan Eskişehir, Osmanpaşa gibi mahalleler, derin bir vadi içinde bulduklarından mevki itibariyle sahip oldukları avantajlı durumları, buraların yol şebekesi açısından yetersiz kalmalarına sebep olmuştur. Zira vadi içinde özel mülkiyetin fazlalığı, nüfusun azlığı gibi faktörlerin yanına, topografik engeller nedeniyle yol yapımının zorluğu ve maliyetinin yüksekliği eklenince, yol şebekesi vadinin aşağı kesimlerine kadar götürülemedi ancak giriş kısmındaki dar bir sahada kalmıştır. Bu sebepten günümüzde vadinin aşağı kesimleri ile ulaşım bağlantısı, yaya ve hayvan geçişine müsait patika yollarla sağlanabilmektedir. Bugün, aşağı yukarı Göz Vadisindeki benzer şartlara sahip olan ve şehrin hizmet sahasında kalan Serge, Şıhlar, Zohrap gibi merkezden uzak mahallelere hizmet götürmek hem pahalı hemde zor olduğundan belediyece yeterli hizmet sunulmamaktadır.

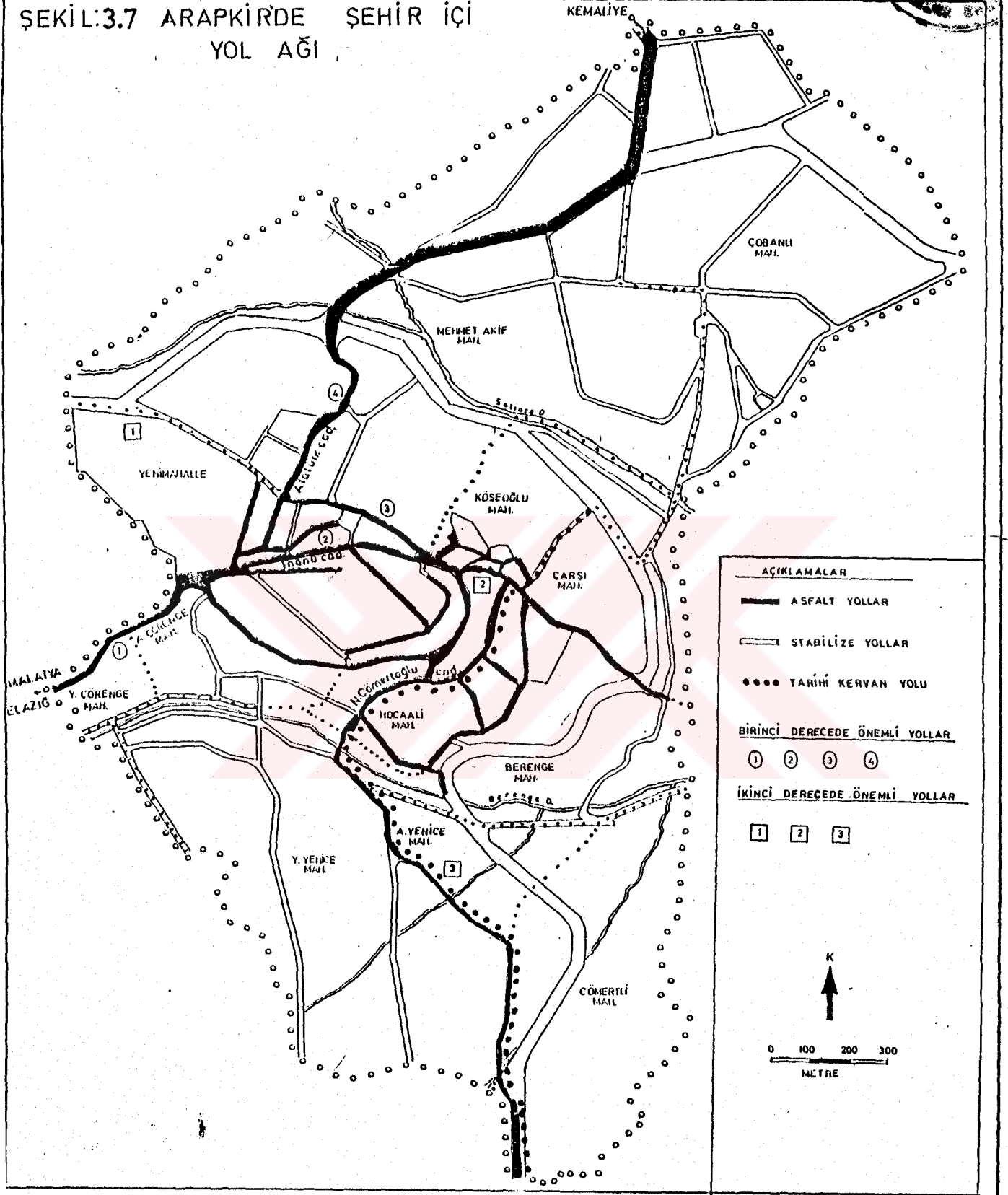
Arapkir Şehri; çevre ile ulaşımını karayolu ile sağlamakta, demiryolu ve hava yolu sektöründen faydalanma il merkezi Malatya üzerinden gerçekleştirmektedir. Bugün Arapkir'deki ulaşım faaliyeti çevresindeki yerleşmelerle olan şehirlerarası ve şehir içi ulaşım olmak üzere iki yönlü incelenebilir.

Bugün Arapkir çevre ile ulaşımını karayolu ile yapmaktadır. Demiryolu bağlantısını Malatya Şehri'nden geçen güzergahtan sağladığından, uzaklık nedeniyle bugünkü kullanım oranı çok az olduğundan, ulaşım sadece karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Bugün Arapkir Şehri, Kemaliye'ye 52 km, Ağın'a 38 km, Malatya'ya 114 km, Elazığ'a 90 km, Ankara'ya 784, İstanbul'a ise 1255 km uzaklıktadır (Tablo:3.36). Şehirlerarası ulaşımında yakın il ve ilçelere küçük araçlarla (50 NC midibüs) hizmet götürülürken, büyük illere ise otobüslerle sefer yapılmaktadır. Buna göre Arapkir geçiş yolu üzerinde bulunduğundan, Kemaliye Kasabası'na direk sefer olmamasına rağmen, gerek posta ve gerekse de diğer araçların buradan geçmeleri haftalık sefer sayısının 13'e çıkmasına neden olur. Ağın ve Elazığ'a günde 1 seferle haftada 7, Malatya'ya günde 5 seferden haftada 35, Ankara'ya ve İstanbul'a haftada 11, İzmir'e ise haftada 8 sefer düzenlenmektedir. Bunların haricindeki illere, yapılacak seyahatler Malatya bağlantılı gerçekleştirilir (Tablo:3.37, Şekil:3.8).

Bugün Arapkir'de şehirler arası ulaşımında 3 firma hizmet vermektedir. Firmalardan birisi Arapkir-Elazığ ve Arapkir-Malatya arasında yolcu taşıırken, diğer iki firma ise Ankara, İstanbul, İzmir vb. uzak vilayetlere yolcu taşımaktadır. Buradan tablo 3.37'de görülen vilayetlere hergün otobüs kalkmakta, diğer illere ise Malatya bağlantılı seferler düzenlenmektedir. Bunların haricinde Kemaliye şirketi ile de haftada üç gün Ankara ve İstanbul'a gitmek mümkündür.

Şehrin, köyleri ile ulaşımı oldukça güçlüdür. Tablo:3.41'de düzenli olarak hergün ulaşılabilen köyler ve bunların şehire uzaklıkları verilmiştir. Bunların dışındaki köylerle

ŞEKİL:3.7 ARAPKİRDE ŞEHİR İÇİ
YOL AĞI

AÇIKLAMALAR

— ASFALT YOLLAR

— STABİLİZE YOLLAR

••••• TARİHİ KERVAN YOLU

BİRİNCİ DERECEDE ÖNEMLİ YOLLAR

① ② ③ ④

İKİNCİ DERECEDE ÖNEMLİ YOLLAR

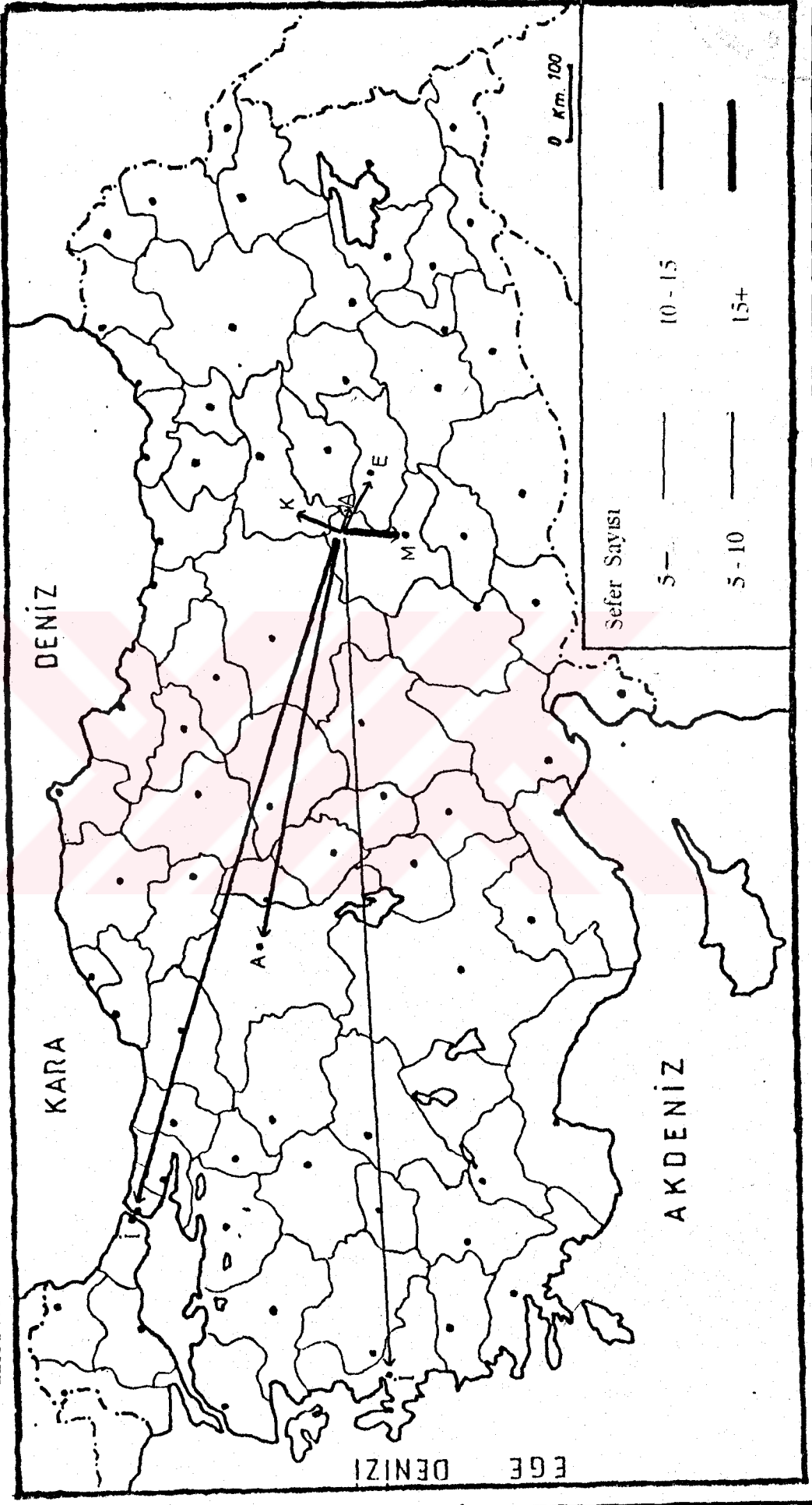
① ② ③

K

0 100 200 300
METRE

ŞEKİL:3.8 ARAPKİR ŞEHRİNDEN DIŞARIYA GERÇEKLEŞTİRİLEN
HAFTALIK OTOBÜS SEFER SAYISI (1995)

haftada bir veya iki seferle (Pazartesi ve Cuma günleri) gerçekleştirilen bağlantılarla ulaşım sağlanmaktadır. Bu veriler ışığında şehir kendisine bağlı köylerin yaklaşık % 75'inden fazlası ile ulaşım sağladığı gibi Ağm, Kemaliye ilçesinin Dutluca Bucacağına bağlı köylerin çoğuyla ulaşım bağlantısı kurabilmektedir. Şehrin kendisine bağlı köylerle bağlantısının bu kadar güçlü olmasının ana nedeni bir kaç köyün (Sugeçti-Suceyin- Gözeli, Bostancık-Alıçlı , Sinikli-Kazanç-Kaynak vb. gibi) aynı güzergah üzerinde yer almasıdır. Bu durum talebi artırdığından her gün için merkezle köyler arasında ulaşım mümkün hale gelmekte ve bir yerleşmenin aracı diğer yerleşmenin yolcusunu da taşıyabilmektedir (Tablo:3.41, Şekil:3.4).

Tablo: 3.41 Arapkir'e Hergün Ulaşım Seferi Bulunan Köyler, Nüfusları ve İlçeye Uzaklıkları.

Köyler	Nüfusu	Kasabaya Olan Uzaklığı (km)	Köyler	Nüfusu	Kasabaya Olan Uzaklığı (km)
Aktaş	508	19	Koru	907	20
Budak	265	8	Onar	279	33
Çiğnir	217	18	Ormansırtı	200	25
Düzce	178	8	Suceyin	401	27
Eynir	391	22	Yaylacık	219	12
Günyüzü	218	10	Taşdelen	114	41
Bostancık	930	30	Kılıçlı	354	45

Kaynak: Arazi Etüdülerinden

Şehirde belediyeye ait şehir içi ulaşım işletmesinin olmadığı görülür. Genelde Anadolu'daki yerleşmelerin pek çoğunda, belediyelerin daha çok yakın ille olan bağlantıyı sağlamak için otobüs seferleri koydukları ve böylelikle belediye otobüs işletmeciliğinin geliştiği dikkati çeker. Arapkir'de, çevre iller ve ilçelerle olan ulaşım işletmeciliğini özel sektör yürüttüğünden, belediye otobüs işletmeciliğinin gelişmediği görülür. Bugün şehrin mahalleleri oldukça dağınık olmasına rağmen, buraların ulaşım açısından gösterdikleri olumsuzluklar, şehir içinde bir ulaşım şebekesinin gelişimini engellemektedir. Günümüzde bu ulaşım sorunu şehirde yer alan 40 adet taksi ile giderilmektedir. Mahallelerin nüfus açısından gösterdiği azlık, talep yetersizliği ve ulaşım alt yapısının olmaması, kurulacak işletmenin verimliliğini azaltacağından, alanda şehir içi otobüs işletmeciliği gelişmemiştir. Bugün Arapkir Otomobilciler ve Şoförler Derneği'ne 40 adet ticari taksi, 100 adet kamyon (bunların çoğu dışarıda çalışmakta) 6 otobüs, 12 adet minibüs ve 500 kişi kayıtlı bulunmakta, ve şehirdeki ulaşım sektöründe yaklaşık 250 kişi çalışmaktadır.

İlçenin çevre ile olan ulaşım yoğunluğunu net olarak vermek oldukça zordur. Çünkü karayollarınca araç sayımı yapılan noktanın, her üç ilçenin çevre ile ulaşımını sağladığı (Arapkir, Ağm, Kemaliye) yolun kavşak noktası (Keban kavşağı) üzerinde yer alıyor olması, hangi yerleşmeye ne kadar araç gittiğinin tesbit edilmesini zorlaştırmaktadır. Bu

nedenle trafik yoğunluğunun nerelerde az veya fazla olduğunu belirtmemiz mümkün olmamaktadır. Yinede bir fikir vermesi açısından trafik yoğunluğu tablo 3.42'de verilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere yıllara göre geçen araç sayısında oldukça fazla dengesizlik görülmektedir. Bunun nedeni taşıt sayımının makina ile değilde sayım memuru tarafından ve belirli dönemde yapılmış olmasındandır. Verilere göre Ağın, Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerinin çevre ile bağlantı sağladığı ulaşım güzergahı üzerinden, 1986 yılında 269, 1989 yılında 152, 1993 yılında 428, 1994 yılında ise 209 araç geçmiştir.

Tablo: 3.42 Ağın, Arapkir ve Kemaliye Güzergahından Yıllara Göre Geçen Araç Sayısı (1986-1994).

Yıllar	1986	1989	1993	1994
Geçen Araç Sayısı	269	152	428	209

Kaynak: TCK 8 Bölge Müdürlüğü trafik sayım kayıtları .1986,1989,1993,1994.

Şehir içi trafik akımı açısından en yoğun güzergah, Arapkir-Malatya-Elazığ ile Arapkir-Kemaliye-Ağın arasında ulaşımı sağlayan karayoludur ki, bu da şehrin merkezinden geçen ana ulaşım arterine denk gelir. Bu arterde trafik yoğunluğu Kemaliye İlçesi'nin tümünün ve Ağın İlçesi'nin bir kısmının güneyle irtibatını sağlayan tek yol olduğu için oldukça fazladır. Şehir içinde kamu ulaşım sektörü yer almadığından diğer mahalleleri ile olan ulaşım yoğunluğu oldukça düşer. Genelde mahalleler arasındaki ulaşım, taksi, özel oto gibi araçlarla ve yaya olarak sağlanmakta, yaya trafiği; sabah, öğle, akşam, iş ve okul giriş saatlerine göre artmakta, diğer saatlerde ise azalmaktadır.

KEMALİYE: Osmanlı Döneminde, Elazığ'dan Trabzon'a gitmek için kullanılan güzergah üzerinde yer alan Kemaliye Kasabası; günümüzde olduğu gibi o zamanda ulaşım açısından problemler ile karşılaşmıştır. Kuzeyden, güneye geçiş için kullanılan bu yolun çok engebeli olması, kışın sık sık kapanması nedeni ile kasaba daima güneydeki merkezlerin idaresi altında yönetildiği halde, 1938 yılından sonra kuzeyde yer alan Erzincan merkezine bağlanması, kasabanın ulaşım ve yönetim açısından büyük sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Tarihi dönem içinde çeki ve yük hayvanları ile yapılan yolculukta pek sorun olmayan bu hat, günümüz modern taşıt trafiğinde yetersiz kalmaktadır.

Bugün; yolun standartlarının yetersizliği ve bilhassa kışın kar vb. nedenlerden sık sık kapanması sonucunda, kasaba ile yönetim merkezi arasında düzenli ve direkt araç seferi bulunmamaktadır. Günümüzde merkezle bağlantı daha çok demiryolu vasıtası ile Bağıştaş İstasyonundan gerçekleştirilir. İl Merkezine, köyden ve kasabadan gideceklerin Bağıştaş İstasyonuna gidebilmek ve trene yetişebilmeleri için Kemaliye'den gece saat 04.de hareket eden Bağıştaş servisini kaçırmamaları gerekmektedir. Köyden gideceklerin servise yetişebilmeleri için bir gün önceden kasabaya gelmeleri gerekir ki, bunu başaramayanlar bir gün sonraki trenle gitmek zorunda kalırlar. Ayrıca trenin rötat yapması halinde gerek giden

ve gerekse gelen yolcular ya istasyonda ya da şehirde konaklamaktadır. Bütün bunlar kasabanın merkezle bağlantı sağlamasının ne kadar güç ve zahmetli olduğunu göstermektedir. Bu olumsuz durum nedeniyle kasaba çevredeki yerleşmelerle gerçekleştirdiği ulaşım bağlantısını karayolu vasıtasıyla Arapkir üzerinden yapmaktadır.

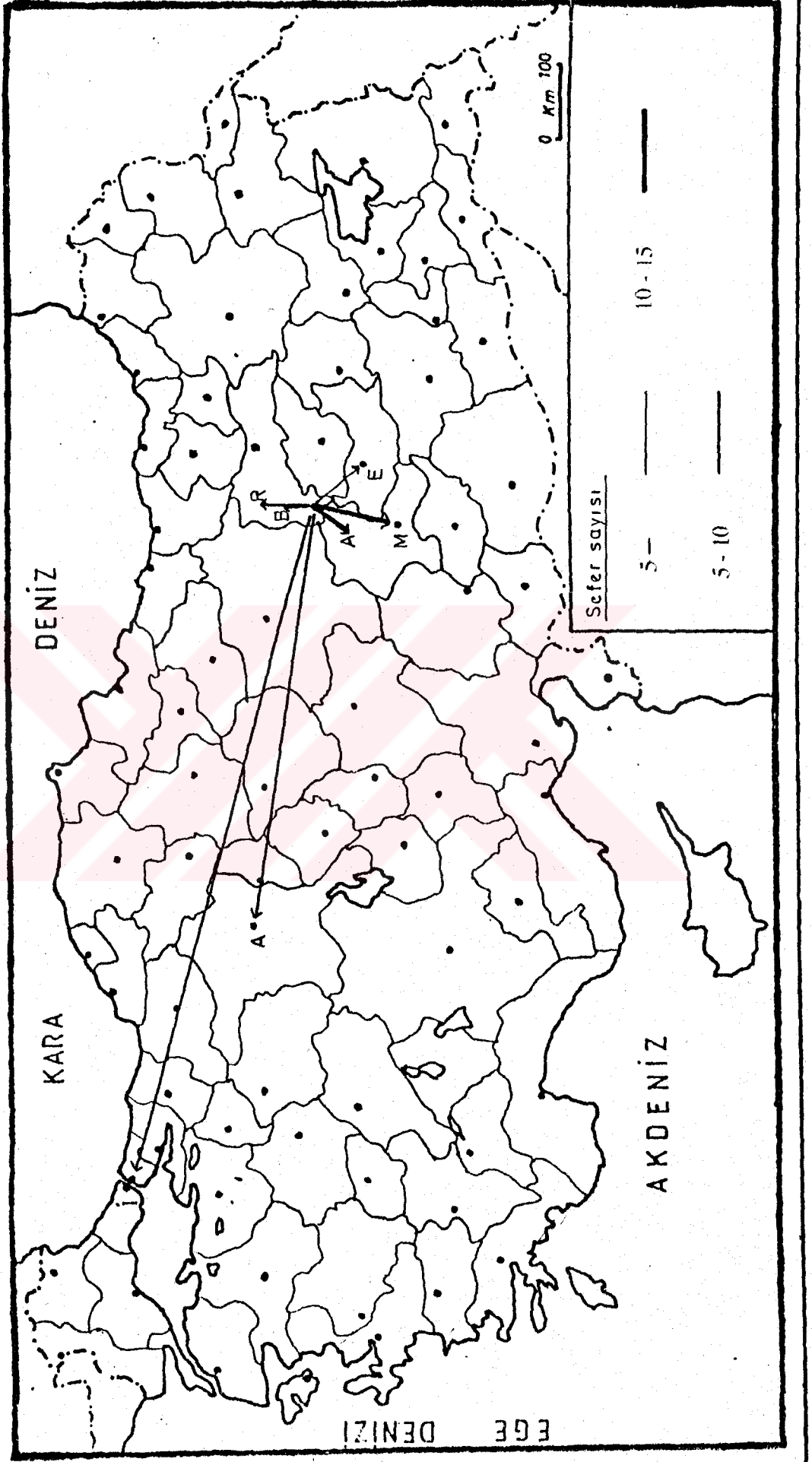
Kasaba, Arapkir'e 52, Ağın'a 38, Malatya'ya 166, Elazığ'a 142, Erzincan'a 200, Ankara'ya 836, İstanbul'a 1287 km uzaklıkta yer almaktadır (Tablo:3.36)

Kasabada yaşayanlar çevreyle ulaşım bağlantısını kara ve demiryollarından faydalanarak kurabilmektedir. Kasaba halkı bu iki ulaşım çeşidinden demiryollarını, kuzey kesimde yer alan il merkezi ile bağlantı kurmak için kullanırken, tüm ekonomik faaliyetlerde güneydeki karayolu güzergahını tercih ederler. Çevre illerle bağlantıyı, haftada üç gün seferi bulunan kendi firması ve haftada 5 gün sefer yapan Malatya firması sayesinde kurmakta, Malatya firmasına ait otobüs yolcu fazla olduğu zaman Kemaliye'ye geldiği halde, yolcu az olduğunda gelmemekte ve yolcular servisle Arapkir'e taşınmaktadır. Kasabadan, çevre illerden Elazığ'a haftada 2, Malatya'ya 1 olmak üzere minibüs seferi düzenlenmektedir. Malatya üzerine kasabadan tek servis olmasının nedeni Malatya'dan hergün bir posta arabasının buraya gelmesi ve Kemaliye'den hareket eden yolcu otobüslerinin hepsinin Malatya hattından geçmesidir. Aynı nedenlerden dolayı Arapkir'e direk servis yoktur. Posta ve tren seferleri nedeni ile Refahiye ve Bağıştaş'a haftada 7 gün servis bulunur (Tablo:3.37, Şekil:3.9).

Kasaba dış alanlarla kolayca sağladığı ulaşım bağlantısını, kendi iç alanları ile kolayca sağlayamaz ve buralarla ulaşım bağlantısı oldukça zayıftır. Kasabaya yakın yerleşmelerle (Yuva, Apçağa köyleri gibi) kasaba arasında ulaşım taksiler kullanıldığından sorun azalmakla birlikte, uzak yerleşmelerle ulaşım bağlantısında sorun artmaktadır. Kırsal kesimden kasabaya tek düzenli ulaşım servisi Pazartesi, Çarşamba, Cuma olmak üzere haftada üç gün ile Başpınar-Kemaliye arasında yapılmaktadır. Diğer yerleşmelerle ulaşım bağlantısı, yerleşmelerde bulunan nüfusun azlığı ve talep yetersizliği nedeni ile oldukça azalmaktadır (Şekil:3.4). Bu yerleşmeler, kasaba ile ulaşımı acil durumlarda ya yakın köylerde bulunan araçlarla yada Kemaliye'den taksi çağırarak gerçekleştirdikleri gibi kasabadan köylere gidecekler ise belirli sayıya ulaştıklarında, kasabadan minibüs kiralyarak köylere gidebilmektedirler. Kasabanın kenarında yer alan mahalleler ile merkez arasında 6 - 7 km'lik uzaklıklar bulunmasına rağmen topografik engel, talep azlığı, yol yetersizliği nedeniyle merkezde, şehir içi kamu ulaşım faaliyeti gelişmemiştir. Bu kesimler arasındaki ulaşım ihtiyacı kasabadaki taksiler vasıtası ile giderilmektedir.

İlçe, 75 km'si asfalt, 75 km'si stabilize ve 200 km'si toprak tesfiye olmak üzere toplam 350 km yol ağına sahiptir. Asfalt yolun 69 km'si il yolu, 6 km'si ise köy yoludur

ŞEKİL:39 KEMALİYE KASABASINDAN DIŞARIYA
GERÇEKLEŞTİRİLEN HAFTALIK OTOBÜS SEFER SAYISI
1995

(Tablo:3.43 , Şekil:3.5). İlçedeki yolların büyük bir kesimi topoğrafyanın ve yükseltinin etkisi ile topraktır. Yükselti nedeni ile her kış yolların büyük bir bölümü toprak kayması, taş düşmesi veya yağışların etkisiyle bozulmakta, buna birde alt yapının yetersizliği eklenince yoldaki bozulmalar daha da artmaktadır. Yukardaki sebeplerden dolayı, kışın bozulan ilçe yolları bahar aylarında tekrar düzenlenerek ulaşma açılır. Gerek topoğrafya gerekse de alt yapı yetersizliğinden dolayı her yıl bozulan yolları asfaltlamak hem pahalı hemde ekonomik olmadığından, bugün ilçedeki yolların büyük bir kesimi toprak tesfiye ve stabilize özelliktedir.

Tablo: 3.43 Kemaliye İlçesinin Yol Miktarı (km) ve Niteliği (1995)

Yol Niteliği	İl Yolu	Köy Yolu	İlçe Toplamı
Asfalt	69	6	75
Stabilize		75	75
Toprak Tesfiye		200	200
Toplam	69	281	350

Kaynak: Köy Hizmetlerinden alınmıştır.

Kışın yükselti ve topoğrafyanın etkisi ile genelde tüm köylerin yolları kapanır ve yerleşmelerle merkez arasındaki ulaşım problemleri olarak yürütülür. Kışın kar yağışı, baharda kar erimeleri ve yağmurlar nedeni ile yollardaki bozulmalar artmakta ve yüksek kesimlerdeki yerleşmelerle bağlantı oldukça zorlaşmaktadır. Bu olumsuz şartlardan en fazla etkilenen yerler Kemaliye Kasabasının kuzeydoğusundaki Mercan ve Çal dağlarının uzandığı dağlık kesimde yer alan Çaldere, Kabataş, Başpınar ve çevresindeki yerleşmeler ile Yama Dağı'nın uzandığı kuzeybatıdaki yerleşmelerdir. Yukarıda saydığımız olumsuz etmenler nedeniyle meydana gelen alt yapı yetersizliği ve tahribatı tüm alanda görülmekle beraber belirttiğimiz kesimler daha fazla hasara uğramakta ve ulaşım çok güç şartlarda yapılmaktadır.

Ulaşım açısından en yoğun güzergah, kasabanın orta kesiminden geçen, kuzey kesimden Erzincan-İliç-Bağıştaş'a ,güney kesimden de Arapkir-Elazığ- Malatya'ya gidilen yolun bulunduğu hattır. Bu ulaşım hattının en yoğun kesimi, Kemaliye'den giden servislerin % 85'ni kendinde toplayan ve kasabanın sosyal, ekonomik vb. nedenlerle oluşan ulaşım ihtiyacının % 90'ını karşıladığı hat olan güney kesimdir. Kasaba içinde eğim nedeni ile motorlu aracın girebildiği sokak ve caddenin azlığı şehir içi ulaşım yoğunluğunu azaltmakta ve şehir içindeki en yoğun hat olarak yukarıda bahsettiğimiz gibi kasabanın içinden geçen ve merkeze ulaşılabilen ana arter ortaya çıkmaktadır. Bu olumsuzluk nedeniyle mahalleler arasındaki ulaşım patika ve merdivenli dar sokaklarla sağlanmaktadır. Merkezdeki ana ulaşım arteri asfalt, diğerleri stabilize özellikte olup, yolların büyük çoğunluğu patikalardan oluşmaktadır (Şekil:3.10).Bugün kasabada 5 taksit, 10 kamyon, üç otobüs, 6 minibüs bulunmakta ve bu sektörde yaklaşık 30 kişi istihdam edilmektedir.

3.3.4.4. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN TARIMSAL FONKSİYONLARI

AĞIN : Ağın İlçesi 26284 ha'lık bir alana sahiptir ve bu toprakların 11573 ha'rı (% 44) tarım alanı, 6917 ha'rı çayır, mera, 7794 ha'rı ise tarım dışı alandır. Kasaba'nın, belediye sınırları (mücavir alan) içindeki toplam alanı 5662 ha. olup, bu alanın 3206 ha. tarım, 1790 ha. çayır, mera, 666 ha. ise tarım dışı arazilerdir. Kısaca ilçe tarım arazisinin % 27.70'i (3206 ha) Ağın Kasabası belediye sınırları içerisinde yer almaktadır (Tablo:3.44).

Tablo: 3.44 Ağın İlçe ve Merkezi'nin Arazi Miktarı ve Kullanım Durumu (1994).

	Toplam Alan (Ha)	Tarım Alanı (Ha)	Çayır Mera (Ha)	Tarım Dışı (Ha)
Kasaba	5662	3206	1790	666
İlçe Geneli	26284	11573	6917	7794

Kaynak: Ağın İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtlar (1995).

İlçe genelinde tarım alanlarının % 35.27'si (4082 ha) nadasa bırakılmaktadır ki, bu oran kasaba için % 46.78 dir (1500 ha). Kısaca ilçe genelinde nadasa bırakılan toplam tarım arazisinin % 36.74 (1500 ha) kasaba sınırları içerisindeki tarım alanlarına denk gelir.

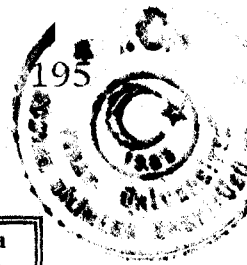
Ağın İlçesinin, sahip olduğu toplam tarım alanının % 27.70'sini bünyesinde toplayan kasabada toplam tarım arazisinin % 46.78'lik kesimi nadasa bırakıldığından, geriye kalan % 53.22'lik (1706 ha) tarım alanı ise tahıl, baklagil, sebze, meyve ve bağ ekim alanları olarak değerlendirilmektedir (Tablo:3.45).

Tablo: 3.45 Ağın İlçe ve Merkezinde Ekilen Arazilerin Ürün Cinslerine Göre Dağılımı (Ha) (1994).

	Toplam Alan	Tarım Alanı	Nadas	Tahıl	Baklagil	Sebze	Meyve	Bağ
Kasaba	5602	3206	1500	300	186	100	220	900
İlçe	26284	11573	4082	5764	474	132	365	1123

Kaynak: Ağın İlçe Tarım Müdürlüğü Kayıtları 1995.

Kasaba sahip olduğu bu tarım alanlarından 1994 yılı içinde 5600 ton buğday, 342 ton arpa, 200 ton fiğ, 176 ton nohut, 150 ton şeker pancarı, 80 ton yonca, 48 ton soğan, 38 ton patates, 16 ton kuru fasulye, 13 ton korunga üretimi gerçekleştirmiştir. Kısaca 1994 yılında kasabadaki tarım alanlarından 5942 ton tahıl, 1723 ton meyve, 293 ton yem bitkileri, 278 ton bakliyat, 248 ton sebze ve 150 ton endüstri bitkisi üretilmiştir (Tablo:3.46)

Tablo: 3.46 Ağın Kasabasında Üretilen Ürün Miktarı ve Cinsi (1994).

Ürün Cinsi	Üretim (Ton)	Ürün Cinsi	Üretim (Ton)	Ürün Cinsi	Üretim (Ton)
Buğday	5600	Soğan	48	Korunga	15
Arpa	342	Patates	38	Pathcan	10
Fiğ	200	Kavun	35	T.Soğan	7
Nohut	176	Karpuz	25	Domates	5
Ş. Pancarı	150	Salatalık	25	Fasulye	4
Biber	117	Kabak	18	Marul	1
Yonca	80	K. Fasulye	16	Maydonos	1

Kaynak: Ağın İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtları 1995.

Sonuç olarak ilçe genelindeki sebze, meyve ve bağ alanlarının % 70-80'lik kesiminin Ağın Kasabası sınırları içerisinde yer alıyor olması, kasabanın sahip olduğu tarım potansiyelinin yüksekliğini göstermektedir. Bu kadar geniş bir tarım potansiyeli içinde yer alan kasabada tarım fonksiyonunun yüksek çıkması beklenir. Fakat 1990 yılı nüfus istatistiği verilerine göre tarımda çalışan nüfus miktarı % 22.1'lik oranla 144 kişidir. Ama bu miktarın daha fazla olması gerekir, zira bugün kasabanın Başpınar, Akpınar, Şenpınar, Balçılar isimindeki mahalleleri kırsal yerleşmelerdir ve burada oturan nüfusun büyük bir çoğunluğu geçimini tarım sektöründen sağlamaktadır.

Mahallelerdeki hanehalkı reisinin yaptığı iş gözönünde bulundurularak yapılan inceleme ile tarımda çalışması mümkün olan yaklaşık nüfus miktarı tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma esnasında, hanehalkı reislerinden bazılarının emekli ve kendilerine ait bağ ve bahçelerde çalışıyor olmaları nedeni ile, bunların tarımda istihdam edilen nüfustan sayılıp sayılmayacağı meselesi ortaya çıkmış olmakla birlikte, bugün Türkiye'deki bir çok şehir ve kasabada, kendisi herhangi bir işe sahip olarak, şehir veya kasabada oturduğu halde, belirli dönemlerde (bilhassa hasat zamanı olan yaz aylarında) ekip, biçme faaliyetlerine katılanların olması, hatta kasaba veya şehirlerde oturan memurlardan bazılarının, arıcılık vb. faaliyetler ile yıllık gelirlerinden daha fazlasını elde edebiliyor olmaları da göz önünde tutulunca, gelirden ziyade yapılan işin ağırlık derecesinin daha fazla önem kazandığı düşüncesi ile emekdiler tarımla uğraşan nüfus kitlesi içine alınmamışlardır.

Yukarıda bahsettiğimiz bu dört mahalle 1985 yılında kasaba toplam nüfusunun % 28'ni, 1990 da % 21'ni 1994 yılında da sağlık ocağı kayıtlarına göre % 18'ini bünyesinde barındırmaktadır. Sağlık ocağının 1994 yılı verilerine göre, nüfus, hane miktarı ve haneye ortalama düşen nüfus miktarı olmak üzere düzenlenen tabloya göre, bu dört mahallede ki 153 hane reisinin, 63 tanesi tarımla uğraşmaktadır. Her hanede yaklaşık bir kaç kişinin de aynı işle uğraştığı gözönünde tutulduğunda tarımsal faaliyetlerde 165 kişiden daha fazla nüfusun çalıştığını söylememiz mümkün görünmektedir. Yaklaşık olarak tahmin ettiğimiz bu rakama, kasabanın diğer mahallelerinde bulunan tarımla uğraşanlar da eklendiğinde, tarımda

çalışması mümkün olan veya çalışabilecek nüfus miktarı daha da yükselmiş olacaktır (Tablo:3.47).

Ayrıca tarım müdürlüğünden aldığımız verilerde, mahallelere göre hayvan miktarı ve bunlara sahip olan aile sayısı ile tarımda uğraşan aile sayılarının birbirine çok yakın olması ve bu arada merkezde yer alan Müderris Hüseyin Efendi, Hacı Yusuf, Uzungil, Kuzgeçe, Tataragaşı gibi mahallelerde de tarımla uğraşan ailelerin bulunması da, tarımda çalışan nüfus miktarının yükselebileceğini göstermektedir. Sonuç olarak kasabada; geçmişte olduğu gibi günümüzde de hatta geçmişten daha fazla oranda tarımsal fonksiyon ağırlığını sürdürmekte ve bu fonksiyon toplum hizmetlerinden sonra ikinci sırayı almaktadır.

Tablo: 3.47 Ağın Kasabası Mahallelerindeki Toplam ve Çiftçi Hane Sayısı, Hayvan Miktarı ve Hayvanı Olan Aile Sayısı 1994.

Mahalle	Toplam Hane	Çiftçi Hane	Mahalle Nüfusu	Ortalama Hane Nüfusu	Hayvan Miktarı	Hayvanı Olan Aile
Balcılar	17	7	33	2	10	5
Başpınar	33	9	43	1	26	10
Şenpınar	40	16	131	3	55	24
Akpınar	62	31	152	2	72	35
M. Hüs.Ef.	125	13	598	5	90	47
Hacıyusuf	75	7	387	5	28	13
Uzungil	35	8	166	5	19	11
Tataragaşı	41	7	179	4	70	36
Kuzgeçe	47	9	215	5	52	26
Toplam	475	107	1904	4	422	207

Kaynak: Mahalle nüfus ve hane sayıları sağlık ocağı 1994 verisi, hayvan miktarı ve sahip olan aile sayısı Tarım İlçe Müdürlüğü hayvan aşılama kayıtları.

ARAPKİR: Arapkir İlçesi'nin 95.600 ha'lık toplam arazisinin yaklaşık 15.600 ha'ı Arapkir Şehri belediye sınırları içerisinde yer almaktadır. Tarım İlçe Müdürlüğünden aldığımız bilgilere göre Arapkir Şehrinde 1.300 ha'lık tarım alanı bulunmakta ve bu alanların 200 ha'ı sebze, 500 ha'ı bahçe, 100 ha'ı bağ, 500 ha'ı ise diğer tarımsal ürünlerin ekimi ve dikimi işleri yapılmaktadır. Şehrin sahip olduğu toplam 15.600 ha'lık alanın 1300 ha'ı tarımsal faaliyetler için kullanılırken, geriye kalan 14.300 ha'lık arazi mera, taşlık vb. alanlardır.

Arapkir Şehrinde de, Ağın'da olduğu gibi tarımsal faaliyetlerde çalışan nüfus miktarının fazla olmasında şehre bağlı uzak bir alanda yer alan Zohrap, Sekisu, Osmanpaşa, Serge, Şihlar, Y.Ulupınar gibi mahallelerinde yaşayan nüfusun geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlıyor olmalarından kaynaklanmaktadır.

Şehir sınırları içerisinde yer alan Osmanpaşa, Sekisu gibi mahalleler şehrin ilk kuruluş yeri olan Göz Vadisi ve çevresinde yer alırlar. Bu kesimde sebze ve meyvecilik

üretim faaliyetlerinin yanında hayvancılık faaliyetleri de oldukça yoğundur. Şıhlar Mahallesi'nde ikamet eden nüfus, sınırlı da olsa Kozluk Çayı kenarında yer alan tarım alanlarında sebzeçilik faaliyetleri ile uğraştıklarından hayvancılık faaliyeti burada azalırken, bu mahallenin yukarısında yer alan ve tarımsal alanı bulunmayan Serge Mahallesi'nde artar (Tablo: 3.48).

Tablo: 3.48 Arapkir Şehri Mahallerinde Toplam Hane Sayısı, Çiftçi Hane Sayısı, Hayvan Miktarı, Hayvanı Olan Aile Sayısı ve Aileye Düşen Hayvan Sayısı (1995).

Mahalle	Hane Sayısı	Çiftçi Hane Sayısı	Hayvan Miktarı	Haneye Düşen Hayvan Say.	Mahalle	Hane Sayısı	Çiftçi Hane Sayısı	Hayvan Miktarı	Haneye Düşen Hay. Say.
Berenge	134	7	92	1	Zorhap	29	21	450	16
A.Yenice	44	17	138	3	Y.Çören	30	8	93	3
Cömertli	44	10	80	2	Sekisu	24	14	345	14
A.Ulupınar	35	6	140	4	Göz	31	8	35	1
Y.Ulupınar	42	9	190	5	Köseoğlu	79	8	65	1
Y.Yenice	59	25	588	10	M.Akif	220	18	290	1
Hocaali	79	12	84	1	Y.Mah.	264	8	96	0
A.Çörence	74	13	93	1	Çobanlı	31	8	83	3
Hezenek	36	14	278	8	Çarşı	88	5	74	1
Şıhlar	30	16	142	5	Osmanp.	45	20	350	8
Serge	16	16	240	15					
Toplam	593	145	2065		Toplam	841	118	1881	
Toplam	841	118	1881						
Genel top	1434	263	3946						

Kaynak: Mahalle hane sayıları, sağlık ocağı 1995, Hayvan sayıları, İlçe Tarım Müdürlüğü hayvan aşılama kayıtları 1995.

Tarımsal faaliyetin ağırlıkta olduğu mahallelerde hayvan varlığı da artmaktadır. Şehrin diğer mahallelerindeki, bazı evlerde bir iki hayvan beslenmekle beraber, yapılan bu faaliyet, ticari nitelikten ziyade tamamen evin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu mahallelerde, çiftçilikle uğraşan aile sayısı da artış göstermektedir. Zaten; tarım ve hayvancılık faaliyetinin yoğun olduğu alanlar ile haneye düşen hayvan sayısı miktarları, mahalleler ölçeğinde karşılaştırıldığında, tarım ve hayvancılık faaliyetinin yoğun olduğu alanların çakıştığı görülür ki, bu da; tarımsal faaliyetin yoğunlaştığı alanlarda, hayvancılık faaliyetlerinin de yoğunlaştığını ispat etmektedir. Tarım ve hayvancılık faaliyetleriyle uğraşan hane sayısı şehrin merkez mahallelerinden çevredeki mahallelere doğru gidildikçe artmakta ve merkezde yer alan mahallelerde tarım faaliyetleriyle uğraşan aile sayısı oldukça aşağıya inmektedir.

Tarımsal faaliyetin yoğun olduğu mahallelerde, 1995 Arapkir sağlık ocağı verileri çerçevesinde, 15-64 yaş grubu nüfusun hepsi tarımda çalıştığı farzedilirse, 587 kişilik bir rakam ortaya çıkar. Fakat tüm nüfusun da tarımda uğraşmadığı gözönünde tutulduğunda, tarımda çalışan nüfusun, bu rakamın altına ineceği muhakkaktır. Sonuç olarak; tarımda

çalışan nüfusun bugünkü sayısının (Yaklaşık 480) yaklaşık 1990 yılında çalışan nüfus miktarına denk gelebileceğini söyleyebiliriz.

KEMALİYE:Kemaliye Kasabası, 116800 ha'lık alana sahip olan ilçenin, 16560 ha'lık bir alanını kaplar. Bu 16560 ha'lık sahanın 172 ha. tarım alanı, geriye kalan 16388 ha. mera, orman, kayalık vb. alanlardır (Tablo: 3.49).

Toplam 172 ha'lık tarım alanının ise 128 ha'lık kesimi meyvelik, 6 ha. sebze, 8 ha. yem bitkileri, 30 ha. tahıllara ayrılmış vaziyettedir. İlk bakışta tahıllara ayrılan alan 30 ha. olarak görünse de bunun 20 ha. nadas alanıdır.

Tablo: 3.49 Kemaliye İlçe ve Merkezin Arazi Kullanım Durumu (1995)

	Toplam Alan (Ha)	Tarım Alanı (Ha)	%	Çayır ,Mera (Ha)	%	Tarım Dışı (Ha)	%
İlçe	116800	16835	14	49434	42.3	50528	43.3
Kasaba	16560	172	1	50	0.3	16338	98.7

Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü kayıtlarından.

Kemaliye Kasabasında; arazinin eğimli yapısı nedeni ile makina kullanımına müsait düz alanları bulmak zor olduğundan, tarla ziraati yapılabilecek alanlara rastlamak mümkün değildir. Bu nedenle, kasabada daha ziyade bahçe tarımı ağırlık kazanmakta ve buna bağlı olarakta meyvecilik yapılmaktadır. Bahçelikler de eğimli sahalarda taraçalama yapılmak suretiyle kazanılmış alanlarda yer aldığından çok küçük ebatlı oldukları dikkat çeker. Günümüzde kasabada, daha ziyade yaşlı nüfusun kalması ve bunların da kışın büyük kentlerdeki akraba veya çocuklarının yanlarına gitmeleri sebebi ile meyvecilik, bahçelere sürekli bakım yapabilecek genç nüfusun azlığından dolayı eski önemine sahip değildir. Yaz ve kış nüfusları arasında büyük farklılık bulunan kasabada, yazın emekliler ve dışarıda çalışanların kasabaya gelmeleri ile nüfus artmakta, kışın ise bu nüfusun tekrar geri dönmesiyle birlikte nüfus azalmaktadır. Bu nedenle bahçelere gereken bakım yapılamamakta ve bahçelerin çoğu kendi haline bırakıldığından bugün bahçelerin büyük bir kesimi bakımsızlıktan yok olmak üzeredir.

Genç nüfusun azlığı nedeni ile tarımsal faaliyetler yapılamadığından, bugün kasabada çiftçilikle uğraşan aile sayısı 12 adettir (Tablo: 3.50) ve bu sektörde, çalışan nüfus yaklaşık 48 kişi civarındadır.

Kasabadaki hayvan sayısı az ve hayvana sahip olan aileler de, hayvanları ticari amaçtan ziyade kendi ihtiyaçlarını giderme gayesi ile beslediklerinden, hayvancılık faaliyetleri yetersizdir. Bu nedenden ötürü kasabada, ticari amaca yönelik besi veya süt hayvancılığı yapan herhangi bir işletmeye rastlanmaz. Hatta hayvancılık faaliyetiminin yetersizliği sebebiyle kışın kasabada et sıkıntısı bile baş gösterir.

Tablo: 3.50 Kemaliye Kasabası Mahalle Hane, Çiftçi Hane Sayısı ve Hayvan Miktarı (1995).

Mahalle	Hane	Çiftçi	Hayvan Miktarı
Bahçe	33	4	36
Gençağa	45	3	
İshakpaşa	47		43
Hacıyusuf	26		10
Sandıkbağ	14	2	11
Ariki	39	1	44
Taşdibi	52	2	64
Dört Yol ağzı	48		17
Naip	58		18
Halilağa	35		
Toplam	397	12	243

Kaynak: Sağlık ocağı kayıtları ve İlçe Tarım Müdürlüğü hayvan aşılama kayıtları 1995.

3.3.4.5. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE'NİN TURİZM FONKSİYONLARI

Karmaşık bir aktiviteler ve ilişkiler bütünü olan turizm (Doğanay, 1990, 7), eğlence ve tatil amacı ile seyahate çıkmak (Tümertekin, 1982, 466), veya zevk için seyahat etmek (Köksal, 1976, 8) gibi değişik şekillerde açıklanmaktadır.

AĞIN: Bir yörenin turistik nitelik kazanmasında doğal ve beşeri çevre faktörleri önemli rol oynamaktadır (Doğanay, 1990,13). Ağın Kasabası, doğal çevre açısından Keban Baraj Gölü yakınında yer aldığından, dinlenme ve tatil faaliyetleri için uygun bir ortama sahiptir.

Fırat Nehri'ni oluşturan Karasu ve Murat nehirlerinin birleştikleri yerin, 10 km kadar güneyinde yer alan boğaz kesimine inşa edilen, Keban Barajı, kasabanın da içinde yer aldığı ilçe arazisini bir yarımada haline getirdiğinden, bu çevre turizme elverişli bir hale gelmiştir. Ayrıca baraj gölünde Sazan, Turna, Küpeli, Alabalık gibi balık türleri yanında, Kerevit gibi su canlıları da yaşadığından, su avcılığı ve deniz sporları içinde uygun bir potansiyeli bulunmaktadır. Fakat bugün, böyle bir potansiyelin değerlendirilmesi amacı ile kasabada herhangi bir tesisin kurulmamış olduğu dikkat çeker. Böyle bir potansiyelin değerlendirilememesindeki asıl neden, kasabanın Elazığ, Malatya gibi büyük merkezlere uzaklığı ve bu merkezlere yakın olan Hazar Gölü'nün daha fazla tercih edilmesidir.

"Elazığ- Diyarbakır yolu üzerinde yer alan Hazar Gölü, Malatya, Diyarbakır, Elazığ gibi merkezlere fazla uzak olmadığından, bu merkezlerde yaşayan nüfusun dinlenme ve rekreasyonel faaliyetler için en fazla tercih ettiği yerlerden birisidir " (Yiğit,1994,163-168).

Hazar Gölü gibi fazla bir avantaja sahip olmayan, Keban Baraj Gölü'nün, kenarında yer alan kasabanın çevresinde bugün için hiç bir turizm faaliyeti ve kullanım alanına rastlanılmamaktadır. Bu nedenle kasaba konaklama tesisi bakımından da yetersiz durumdadır. Günümüzde kasabadaki tek konaklama tesisi 18 yataklı belediye otelidir ve bu otel de konfor ve ihtiyaca cevap verme açısından çok yetersiz durumdadır (Tablo: 3.51). İmar planında, kasabanın güneydoğusunda turizm alanı olarak bir yer belirtilmiş olmasına rağmen, sahada; elektrik, su gibi alt yapı problemleri yanında, herhangi bir yatırımcının başvurumaması nedeniyle günümüzde hiç bir tesis veya yatırım faaliyeti bulunmamaktadır.

Herhangi bir yerin, turizm potansiyelinin değerlendirilebilmesi için buraya gelen ve gidenlerin taşınması önemli rol oynamaktadır. Ağın Kasabası'nın, Elazığ ile ulaşımı günde tek sefer yapan belediye otobüsleri ile gerçekleştirildiğinden yetersizdir. Günde tek seferin bulunması ve geçişlerin feribotla yapılması, buraya gelenlerin istedikleri zaman karşıya geçememeleri, ulaşım açısından bir olumsuzluk yaratmaktadır.

Bütün bu olumsuzluklara karşı iyi bir tanıtım ve planlama ile burada turizm faaliyetlerini geliştirmek mümkün görünmektedir. Günümüzde kasaba çevresinde fazla bir yatırım yapmadan, bu faaliyetler için kullanılabilir alanlar bulunmaktadır. Ağın-Elazığ Feribot İskelesi arasında, Demirçarık Köyü yakınlarında, bu köyde meydana gelen toprak kayması sonucunda evsiz kalan vatandaşların oturması için yapılmış olan 40 adet afet konutu, bu amaç için kullanılabilir. Zira köylünün ihtiyacına yönelik olarak yapılmadığından o günden beri boş duran bu konutlar küçük bir tadilat ve gerekli alt yapı düzenlemeleriyle turizm amaçlı değerlendirilebilir. Hatta bu konuda valiliğin belediyeye bir teklifi bulunmasına rağmen, belediye; alanın elektrik, su gibi alt yapısının bulunmamasından dolayı kabul etmemiştir.

Halbuki kıyıya 600-700 metre mesafede yer alan bu konutları küçük tadilatlar ile tatil yapmak isteyenlere sezonluk veya 5,10,15 günlük kısa süreler içinde kiralayarak kâr elde etmek ve bu atıl kapasiteyi değerlendirmek daha uygun olacaktır. Belediye, valilikten alanın su ve elektrik alt yapısının yapılarak kendisine verilmesini istemiş olduğundan, bugün için bu alanın değerlendirilmesi daha sonraki yıllara kalmış durumdadır. Halbuki bu projenin gerçekleşmesi ile kasabada yetersiz olan konaklama tesis açığı, yeni tesis yapılmasına gerek kalmadan giderilebilecektir.

Alanın dezavantajları olarak, kasabaya uzaklığını, istenilen saatte kasabaya ulaşım imkanının olmamasını, sağlık, haberleşme vb. ihtiyaçların giderilmesindeki zorlukları belirtebiliriz. Bu sorunları da, bir telefon hattı ve akşam belirli saatlerde feribot seferi konulması gibi değişik çözümlerle ortadan kaldırmak mümkündür.

Belediye, bugün kendi çabası ile turizm faaliyetini artırabilmek için bir takım projeler geliştirmeye çalışmaktadır. Bu faaliyetler çerçevesinde belediyece, arsa, alt yapı ve projesi belediye tarafından yapılacak olan devre mülk konut sistemi düşünülmektedir. Bir plan dahilince 35, 45, 60 m² büyüklüğünde yapılacak 20 adet evin, turizm sezonu içinde 1 Haziran, 30 Eylül arasında 15 günlük devreler halinde, kiraya verilmesi düşünülmektedir. Projenin uygulanacağı yer olarak kasabadan, Elazığ Feribot İskelesine doğru giden yol üzerindeki bir alan seçilmiştir.

Bugün, Ağın çevresindeki bir kaç köyün haricinde hiç bir yerde tarihi alan veya yerler bulunmamaktadır. Çevresindeki köylerden, Yenipayam'daki Hastek Kalesi, Bademli Köyünde ki oyma mezarlar haricinde eski beşeri dönemlere ait eserler yoktur. Kasabada ikamet eden halkın çoğunun, kendilerine ait bahçe ve bağ alanları bulunduğundan, kasabada dinlenme ve piknik için ayrıca düzenlenmiş yeşil sahalar yer almamaktadır. Halk; piknik ve dinleme ihtiyacı için, ya kendi bahçelerini ya da göl kenarındaki geniş alanları tercih eder. Kasabadaki tek dinlenme ve rekreasyon alanı balıkçılık kooperatifinin baraj gölü kenarındaki tesislerinden faydalanılarak meydana getirilmiş yazlık çay bahçesidir.

ARAPKİR: Arapkir Şehrinin doğal çevre güzelliği açısından sahip olduğu avantajlarına, topografik özellikleri de katılınca, burası yürüyüş, tırmanma, avcılık (su ve kara) dinlenme vb. faaliyetler için uygun ortam sunar. Bilhassa Kozluk Çayı ve diğer derelerin yer aldığı vadiler rekreasyonel kullanım için çok uygun potansiyele sahiptirler. Ayrıca Arapkir Şehrinin ilk kuruluş yeri yani eski sitin bulunduğu vadi, geçmiş ile günümüz arasında bağlantı kurmamıza yardım eden tarihi eserleri, yoğun bitki örtüsü ile turizm faaliyetleri için çok avantajlı bir durumdadır.

Şehrın turizm faaliyetlerini sürdürmesine engel teşkil edebilecek bir alt yapı sorunu bulunmamaktadır. Şehirde, turizm faaliyeti için gelecek kişi veya grupların faydalanabileceği modern kaloriferli bir otel (28 yatak kapasiteli), bunun haricinde belediye misafirhanesi, Kredi ve Yurtlar Kurumuna bağlı öğrenci yurdu, öğretmen evi gibi konaklanabilecek alanlar bulunmaktadır (Tablo:3.51). Şehir; çevre ile ulaşımı sağlayan üç turizm firmasına (birisi Malatya, Elazığ gibi çevre illere hizmet eder), gazino, gece klübü vb. eğlence tesisleri bulunmamakla beraber, gelenlerin ihtiyaçlarını karşılayabileceği 5 adet lokanta, bir birahane, bir pastahane gibi tesislere sahiptir. Şehre yakın olan Sarıçiçek Yaylasında bulunan Keklik, Ördek gibi yaban hayvanları nedeni ile kara avcılığı, Göz ve diğer derelerde balık avcılığı, yayla yürüyüşleri, tırmanma (dağcılık) vb. faaliyetleri yürütmek mümkündür.

Tablo: 3.51 Ağın, Arapkir ve Kemaliye'de Konaklama Tesis Sayısı ve Yatak Kapasiteleri (1995)

	AĞIN	ARAPKİR	KEMALIYE
Otel Sayısı	1	1	3*
Yatak Kapasiteleri	18	28	83

Kaynak: Tesislerle yapılan görüşmeler. * Tesisin biri tamamlanmış fakat henüz faaliyette değildir.

Çevredeki tarihi eserler olarak,

1. **Ulu Cami** : Eski Arapkir'de yer alan bu cami, mimari yapısı ve işlemleri ile XIV. yüzyıl İlhanlı dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir. Minaresiz olan caminin, kuzeydeki dış kapı işlemleri en görkemli bölümünü oluşturur. Diğer ulu cami planlarından farklı bir planı bulunan caminin biraz ilerisinde bulunan hanıkahla birlikte yapılmış olması muhtemeldir (Ünal, H.R, 1972, 57-63).

2. **Hanıkah** : Hangi devirde yapıldığını belirten bir kitabeyle sahip olmayan bu yapının ulu cami ile birlikte yapıldığı fikri ağırlık kazanır. Çünkü yapı külliye şeklinde düşünülerek inşaa edilmiştir. Bugün harap halde bulunan L plana sahip bu yapı tamamen moloz taştan inşaa edilmiş olup sadece kemerleri muntazam kesme taştan yapılmıştır (Ünal, H.R, 1972, 57-63).

3. **Yeni Cami** : Bugün tamamen harap durumda bulunan cami eski Arapkir'de Osman Paşa Mahallesindedir. Kitabesi olmadığından yapı plan özelliğine göre Akkoyunlu dönemi yani XIV-XV. yüzyıl arası olarak tarihlendirilmektedir.

4. **Cafer Paşa Cami** : Eski Arapkir'de Osmanpaşa Mahallesinde yer alan caminin minareye çıkış kapısı üzerinde H.1105 (1693) tarihi yazılı olmasına rağmen daha eski dönemlerde yapılmış olduğu tahmin edilmekte ve bu tarihin Cafer Paşa'nın camiye tamir ettirdiği tarih olduğu belirtilmektedir. Zira yapı üslup açısından XIV.yüzyıl eseri olarak nitelendirilmektedir .

5. **Mirliva Ahmet Paşa Cami** : Yenişehir'de tamamen kesme taştan yapılmış, yapturan kişinin yaşadığı döneme göre yapım tarihi 1778 yılı olarak tahmin edilen cami, kubbesiz ve tek minarelidir.

6. **Gümürükçü Osman Paşa Cami** : Eski Arapkir'de Osman Paşa Mahallesinde bulunan cami, 1824 tarihinde yapılmıştır. Tek kubbeli, tamamı kesme taştan yapılmış tek minareli bir Osmanlı devri eseridir. Cami içinde 1883 tarihli özel olarak dokunmuş halılar ve büyük boy el yazması Kur'ân-ı Kerim mevcuttur.

7.Çobanlı Cami:Yenişehir'de Çobanlı Mahallesiinde yer alan cami, kubbesiz tek minareli olup 1892 yılında inşaa ettirilmiştir.

8.Molla Eyüp Cami:Eski Arapkir'de Osman Paşa Mahallesiinde yer alan caminin kesin bir tarihlendirilmesi yapılamadığından hangi döneme ait olduğu bilinmemektedir.

9.Osman Paşa Hamamı :Eski Arapkir'de Osman Paşa Mahallesiinde çok harap durumda olan hamamın tarihi bir kitabesi olmadığından kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Bugün hamamın soğukluk, halvet ve külhan kısmı kalmıştır. Ön taraftaki soyunma kısmı yıkılmış olup dikdörtgen bir şekle sahiptir.

10.Çarşı Hamamı :Yenişehir'de Ahmet Paşa Camisinin yanındadır. Tamamı moloz taştan, dikdörtgen şekle sahip çift kubbeli hamam 1806 yılında yapılmıştır.

11.Arapkir Kalesi :Eski şehrin kuzey doğusunda 1- 2 km'lik mesafede Kozluk Çayı ile Göz Deresinin birleştiği kesimde bir yamaç üzerinde yer alır. Kozluk Çayı tarafı kayalık ve oldukça diktir. Kesin yapım tarihi bilinmeyen fakat bugün tamamen yıkılmış olan kalenin yer yer kalıntıları vardır.

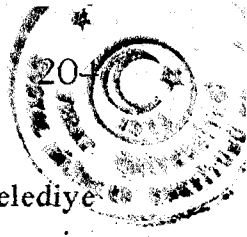
12.Meydan Köprüsü :Kozluk Çayı üzerinde Göz Deresinin de içinden geçtiği ve eski Arapkir'in kurulduğu vadiye geçişi sağlayan bir köprüdür. Kesin yapım tarihi bilinmemektedir.

13.Çarşı Hanı :Mirliva Ahmet Paşa Cami karşısında yapılmış kesin yapım tarihi bilinmeyen tipik Osmanlı ticaret hanıdır. İki katlı olan hanın alt katı büyük bir depo halinde olup giriş ve birinci katlarında dükkanlar yer almaktadır. Kesme taştan yapılmış hanın ahşap olan iç kısmı zaman zaman tamirat görmüştür (Malatya İl Yıllığı, 1973,101-104, Arapkir Yıllığı, 1986, 104-107).

Arapkir Şehri'nde halkın piknik ve dinlenme için günü birlik olarak gittiği alanlar olarak şuraları belirtebiliriz.

1.Göz Pınarı Piknik Yeri :Eski Arapkir'de şehrin içme ve kullanma suyunun temin edildiği kaynaklardan olan Göz Pınarı soğuk ve gür suyu ile halkın piknik için tercih ettiği alanlardan biri olarak dikkat çeker. Beton masalar ve ocaklar, çöp tenekeleri, tuvalet gibi tiniteleri belediye tarafından yapılmış düzenli bir piknik sahasıdır.

2.Aile Çay Bahçesi :Yıkılan eski belediye binasının bulunduğu alan bugün çay bahçesi olarak düzenlenmiş ve hizmet vermektedir.

3. **Kaynarca Çeşmesi:** Malatya-Arapkir yolu üzerinde şehir çıkışında belediye tarafından ağaçlandırılmış, masa , ocak, tuvalet vb. tesislerin yapılmış olduğu bir mesire alanıdır.

Bu alanların haricinde Berenge Deresi kenarındaki Maksut Dede Suyu, Göldağı eteklerindeki Solmanoğlu Kaynağı, Kozluk Çayı ve Göz Deresinin bulunduğu kesimlerdeki akarsu kenarları piknik ve balık avcılığı faaliyetleri ile halk tarafından çok kullanılan ve tercih edilen alanlar olarak dikkat çeker.

KEMALİYE: Fırat Vadisinin, Munzur (Mercan) Dağları ile Yama Dağını geçtikten sonra genişlediği alanın batı kesiminde kurulmuş olan kasaba göl (Fırat) manzarası, doğal güzellikleri ve topografyanın verdiği haşinlik ile küçük bir İsviçre'yi andırmaktadır. Kasaba bulunduğu mevki itibari ile su sporları (yüzme, su kayağı vb), dağcılık, kara ve su avcılığı yapabilmeye müsait bir potansiyele sahiptir.

Bugün ilçede, birisi kasabaya yakın olan Apçağa Köyündeki Özden Tesisleri (65 yatak kapasiteli) ve merkezdeki belediye oteli (18 yatak kapasiteli) olmak üzere iki konaklama tesisi yer almakta ayrıca belediye tarafından inşaa edilmiş olan bir otelde işletmeye açılmak üzere (Tablo:3.51). Bunların haricinde kasabaya gelen misafirlerin konaklayabileceği misafirhane vb. herhangi bir tesis yer almamaktadır. Bu tesislerden turistik konaklama ihtiyacını Apçağa Köyü'ndeki tesis görürken, kasabadaki tesis yetersiz ve kalitesiz olduğundan genelde kırsal kesimden gelenlerin, ucuzluğu nedeni ile tercih ettikleri bir yer olarak dikkat çeker. Kasabanın dışarıyla ulaşım bağlantısı birisi yerli diğeri başka bir vilayete ait olan iki turizm şirketiyle sağlanmaktadır. Bunların dışında kasabada gelenlerin ihtiyaçlarını görülebileceği iki lokanta (birisi hem lokanta hem pastahane) bir pastahane yer almaktadır.

Tarihi eserler ve alanlar olarak,

1. **Pingan Harabeleri :** Kemaliye'nin 30 kilometre kuzeybatısında İliç İlçesinin Adaklı Köyü mevkinde aynı isimle anılan, İlk ve Ortaçağ'da yerleşilmiş bir kentin kalıntısının bulunduğu bir yerdir.

2. **Ençiti (Topkapı) Harabeleri :** İlk çağda eski Malatya'dan Karadeniz'e giden yol üzerinde konaklamanın da yapıldığı İlkçağ kale kentinin bulunduğu yerdir ve Kemaliye İlçesi Dutluca Bucağının batısında Topkapı Köyü yakınlarda yer alır.

3. **Harap Pazar Şehir Harabeleri (Sabus Harabeleri):** İlk çağda Karadeniz'e giden yol üzerinde yer alan başka bir İlkçağ şehir yerleşmesinin bulunduğu yerdir ve Malatya'dan çıkıldıktan sonra Arapkir üzerinden buraya gelinen ilk konak noktalarından birisini teşkil

eder. Bugünkü Kemaliye-Arapkir yolu üzerinde Çit Köyü'nün yakınında yer alır. Büyük bir kent kalıntısı çeşitli bina temelleri, hamam, sulama kanalları vb. kalıntılar bulunmaktadır.

4. Taşdibi Cami: Kasabanın kuzeyinde kalenin aşağı kesiminde yer alan kare planlı kubbesiz bir camidir. Kitabesinde 1635 tarihi yazılı olmasına rağmen daha önce yapılmış bir caminin yerine yeniden inşaa edilmiş olabileceği tahmin edilmektedir.

5. Dört yolağzı Cami: Kasabanın eski merkezi kısmında, 1654 yapım tarihli, günümüzde de kullanılan bir camidir.

6. Orta Cami: Dört yolağzı ile Taşdibi Camisi arasında yer alan cami, kasabanın su ihtiyacını karşılayan Kadı Gölü kaynağının kenarında kurulmuştur. Plan ve yapı tarzı ile XVIII. yy. eseri olarak tarihlendirilen cami tek kubbelidir.

Bunların haricinde hemen hemen tüm köylerde 1690 tarihli Apçağa Cami, 1772 tarihli Yıldızlı Cami gibi eski dönemlere ait cami vb. yapıları bulmak mümkündür

Kasabanın kalkınmasında ve gelişmesinde en büyük avantajlarından birisi de sahip olduğu turizm potansiyelidir ki, bu potansiyel konaklama tesislerinin yetersizliği, büyük yerleşim alanlarına uzaklık, tanıtımın olmaması gibi nedenlerden dolayı değerlendirilememektedir. Bugün iyi bir tanıtım ve organizasyon ile bu potansiyeli değerlendirmek mümkündür. Zira her türlü güzelliğe, folklor, çeşitli sportif potansiyele ve tarihe sahip olan yöreye turizm firmaları ile kurulacak bağlantılarla, paket turlar vb. gibi faaliyetlerle yerli veya yabancı turist çekilebilir. Örneğin Malatya'ya kadar uçakla getirilen turist oradan otobüsle alınarak, Arapkir üzerinden buradaki eserlerden de (eski Arapkir'in kuruluş yeri olan Göz Vadisi, yol üzerindeki Çit Köyünde yer alan (Sabus) İlkçağ şehir harabeleri, Topkapı Köyündeki kale vb) faydalanmak sureti ile Kemaliye'ye getirilir. İkinci gün, avcılığa meraklılar keçi avı için dağa çıkarılırken, avcılığa merakı olmayanlar feribotla Keban Baraj Gölü üzerinde Ağın hatta Keban'a kadar bir gezinti ve burada piknik şeklinde bir yemekle geçirilir. Üçüncü gün kasabadaki eski evlerin ve çevredeki diğer eserlerin gezdirilmesi akşam Kemaliye folklor ekibinin gösterileri eşliğinde bir akşam yemeği ile biter. Sunduğumuz sadece basit bir program olup bu tip programlar geliştirilerek turistlerin en az dört hatta beş gün buralarda vakit geçirmesi kolaylıkla sağlanabilir. Konaklama problemini, bugün çoğu dayalı döşeli olarak boş duran eski evlerden pansiyon şeklinde faydalanma veya pansiyonculuğun teşviki ile çözümlenmek de mümkündür.

3.4. AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE YERLEŞMELERİNİN FONKSİYONEL KARŞILAŞTIRILMASI

Sahamızda yer alan üç yerleşmenin 1990 yılındaki nüfusları Arapkir'in 10420, Kemaliye'nin 2044, Ağın'nın ise 2794'dür. Bu yerleşmelerde faal olması gereken nüfusun (15-64 yaş grubu) Arapkir'de % 29.7'si (2452 kişi), Kemaliye'de % 44.7'si (762 kişi), Ağın'da ise % 28.1'i (681 kişi) faalken, geriye kalan nüfus miktarı ev kadını, öğrenci vb. durumlardan ötürü faal değildir.

Faal nüfusun Arapkir'de % 63.21'i, Kemaliye'de % 64.43'ü, Ağın'da ise % 69.12 hizmetler sektöründe çalıştığından, her üç merkezde de hizmetler sektörü ilk sırada yer alır. Diğer sektörlerden tarımda en yüksek oran % 22.11 ile Ağın'da, en düşük oran ise % 5.77 ile Kemaliye'dedir. Sanayide ise Kemaliye % 29.26'lık oranla başta gelmekte onu % 18.18'lik oranla Arapkir, % 8.75'lik oranla da Ağın takip etmektedir (Tablo:3.52, Şekil:3.1).

Bu sonuçlara göre Arapkir ve Kemaliye'de hizmetler I., sanayi II., tarım III. sektörken, Ağın'da hizmetler I., tarım II., sanayi III. sektör durumundadır. Yerleşmelerden Arapkir ve Kemaliye'de tarım III. sektör olarak son sırada yer alırken, Ağın'da II. sektör konumuna yükselmesi, tarımsal fonksiyonun Ağın'da diğer merkezlere göre yüksek olduğunu göstermektedir. Tarımsal fonksiyonu en az olan yerleşme yeterli tarım arazisi bulunmayan Kemaliye'dir ve onu da Arapkir takip etmektedir. Arapkir (1300 ha) Kemaliye'ye (172 ha) nazaran daha fazla tarımsal toprağa sahip olduğundan, tarımda çalışan nüfus oranı Kemaliye Kasabasına göre çok yüksektir. Sonuçta tarım Kemaliye ve Arapkir'de, Ağın'da olduğu gibi çok güçlü değildir.

Hizmetler sektörü her üçünde de en yüksek oranda olmasına rağmen, alt sektörler göre incelediğimizde, merkezler arasında bir takım farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Nitekim yönetim fonksiyonunda çalışan nüfus miktarı, üç yerleşmede de ilçe merkezleri olmaları nedeni ile ilçe teşkilatındaki kurumlarda çalışan nüfusun fazlalığından kaynaklanmaktadır. Yönetimde çalışan nüfus oranı Arapkir'de % 55.67, Kemaliye'de % 57.63'ken, diğer faaliyetlerin daha az geliştiği Ağın'da % 77.77 gibi çok yüksek bir orana ulaşır (Tablo:3.52).

Yerleşmelerin çevre ile ilişkilerinin zayıf veya güçlülüğünü ortaya koyan ticaret sektöründe Arapkir % 30.6'lık oranla en fazla paya sahipken onu % 29.1 ile Kemaliye, çevre ile ulaşım bağlantısı oldukça zayıf olan Ağın ise % 16.7'lik oranla takip etmektedir. Çevre yerleşmelerle ilişkinin güçlü veya zayıf olmasına neden olan ve aynı zamanda ticari yapıyı da etkisi altında tutan ulaşım fonksiyonu, Arapkir ve Kemaliye'de % 13.7, % 13.2'lik oranlarla yükselirken, çevreyle ulaşım bağlantısı az olan Ağın'da % 5.6 gibi çok düşük orana inmektedir.

Tablo: 3.52 Ağın, Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinde Faal Nüfusun Sektörlere Dağılışı.(1990)

	AĞIN		ARAPKİR		KEMALIYE	
	Toplam	%	Toplam	%	Toplam	%
HİZMETLER	450	69.1	1550	63.2	491	64.4
Ticaret	75	16.7	475	30.6	143	29.1
Yönetim	350	77.8	863	55.7	283	57.6
Ulaşım	25	5.6	212	13.7	65	13.2
TARIM	144	22.1	417	17.0	44	5.8
SANAYİ	57	8.8	463	18.9	223	29.3
Bilinmeyen	—	—	22	0.9	4	0.5
Genel Toplam	651	100	2452	100	762	100

Kaynak: DİE 1990 Genel Nüfus Sayımı Elazığ, Malatya, Erzurum illeri Nüfusu Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri.

Fonksiyonların detaylı incelemesinde de gördüğümüz gibi çevreye daha çok hizmet sunan ve nüfusu her iki merkezden de fazla olan Arapkir'de ticaret fonksiyon oranı diğerlerine göre çok yüksektir.

Bu sonuçlara göre her üç yerleşmede, idari merkez olduklarından, yönetim fonksiyonu ağırlıktadır. Bu fonksiyon gözönünde tutulmadığında hakim fonksiyon Arapkir'de ticaret, Kemaliye'de sanayi, Ağın'da ise tarımdır. Ağın Kasabasında kapalı bulunan Ağın Dericilik Fabrikası açılmış olmakla birlikte son dönemde de sanayi burada önemli bir fonksiyon haline gelememiştir. Zira 1990 yılında Ağın'da bu sektörde 57 kişi çalışırken, 1995 yılında yaptığımız tespitlerde 61 kişi çalışmaktaydı.

Kısaca yerleşmelerin fonksiyonel yapılarında, 1990 yılı ile bugünkü arasında pek fazla bir değişiklik görünmemektedir. Yerleşmelerin tümünde yönetim fonksiyonu ağırlıkta olduğu için hizmetler sektörü ilk sırada yer almaktadır. Genel ölçekte Arapkir ve Kemaliye'de Hizmetler+Sanayi, Ağın'da Hizmetler+Tarım fonksiyonu ağırlıktadır. Tüm bu veriler ışığında Ağın'a tarım kasabası diyebiliriz. Zira Ağın'da fonksiyonlar arasında bir denge olmadığı gibi sektörler tek tek incelendiğinde yönetim fonksiyonundan sonra tarımın ikinci önemli sektör konumuna geçtiği dikkat çeker. Kısaca Ağın'da yönetim fonksiyonunun kasabayı ayakta tuttuğunu ve bu fonksiyonunu kaybettiği zaman kasabanın gerçek fonksiyonu olan tarımın ilk sıraya yükseleceğini söyleyebiliriz. Diğer yerleşmelerde ise tersi bir durum vardır.

Şöyle ki gerek Kemaliye gerekse de Arapkir'de tarım fonksiyonu alt sektörler bazında yönetim fonksiyonu hariç tutularak incelendiğinde, Arapkir'de bu sektör ticaret ve sanayinin ardından üçüncü sırada yer alırken, Kemaliye'de ise sanayi, ticaret ve ulaşım ardından dördüncü sırada yer almaktadır. İki yerleşmede de sektörler arasında az çok bir dengenin var olduğu söylenebilir. Bu sonuçlara göre II. sektör olarak Arapkir'de ticaret , Kemaliye'de sanayi, Ağın'da da tarım fonksiyonu hakimdir. Arapkir'de 222 adet ticari

işletmenin 80 tanesinin perakende ticaretle meşgul olması burada perakende ticaretin, Kemaliye'de ise 32 adet ticari işletmenin imalat sektöründe yer alması ve bir sanayi tesisi ile sanayinin hakimiyeti ön plana çıkmaktadır. Kemaliye'de sanayide çalışan toplam 85 işgücünün, 58'inin imalat sektöründe çalışıyor olmasından dolayı, gerek işletme gerekse de çalışan işgücü sayısı bakımından, imalat sanayi ön plana çıktığından, burada imalat sanayi daha ağırlıktadır diyebiliriz.

Sonuç olarak Ağın'da Hizmet+Tarım, Arapkir'de Hizmet+Ticaret (perakende ticaret), Kemaliye'de ise Hizmet+ Sanayi (imalat sanayi) hakim fonksiyonlar durumundadır.

İDARİ FONKSİYON AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI:

Ağın Kasabası; 1858-1859 dönemine kadar köy statüsünde kalmış, bu tarihte bucak statüsüne yükselmiştir. Bucaklık statüsünü değişik yönetim birimlerine (Kemaliye, Arapkir, Keban) bağlı kalarak 1954 yılına kadar sürdürmüş ve nihayet bu yılda ilçe statüsünü kazanmıştır.

Ağın Kasabası, ilçelik statüsünü kazanmasına rağmen önceki dönemlerde etkisi altında tuttuğu yerleşme sayısına günümüzde dahi sahip olamamıştır. Nitekim kasaba 1889 yıllarında 52 köye sahipken, 1990 yılında 17 köyün idari merkezi konumundadır (Tablo: 3.1,3.2).

Arapkir Şehri geçmişteki idari statüye günümüzde sahip değildir. Nitekim şehir XV. yüzyılda liva (il) merkezi olarak Kemaliye, İliç, Ağın gibi yerleşmelerin içinde bulunduğu geniş bir alanın yönetim merkezliğini üstlenmişken, XVIII.yüzyılda yapılan idari sistem değişikliği ile ilçe statüsüne indirildiğinden, kendisine bağlı bazı yerleşmeleri kaybetmiştir. Bu sebepten günümüzde geçmiş dönemlerde sahip olduğu yerleşme miktarının yarısına bile sahip değildir (1888'de 84 köy, 5 nahiye, 1990 yılında 1 nahiye 40 köy) (Tablo:3.3, 3.4 Şekil:3.2).

Kemaliye Kasabası XVIII. yüzyıla kadar (1853-1854) Arapkir livasına bağlı bir bucak merkeziyken, bu tarihten sonra ilçe statüsünü kazanarak idari açıdan yükselme göstermiştir. Zaman zaman yapılan yönetim değişikliği nedeni ile bir çok merkezlere bağlı kalmış ve nihayet 1938 yılında Erzincan'a bağlanmıştır. (XVIII. yüzyıla kadar Arapkir, 1854 -1923 yılları arasında Ma'mûretü'l Aziz, 1923-1926 Elazığ, 1926-1938 yılları arasında da Malatya'ya bağlı kalmıştır.) Bu değişiklikler nedeni ile 1892 yılında 86 köy, 5 nahiye'nin yönetim merkeziyken, bugün 2 nahiye ve 61 köyün yönetim merkezidir (Tablo:3.5, 3.6 Şekil:3.2).

Sonuç olarak,

1. Geçmişten günümüze her üç yerleşme de idari statü değişikliği yaşamıştır.
2. Günümüzde her üç yerleşmenin kendisine bağlı olan saha ve yerleşme sayısı, geçmişe oranla daha da azalmıştır.
3. Arapkir il statüsü kazandığı halde diğerleri ilçe statüsünden daha yükseğine hak kazanamamışlardır.
4. Geçmişte diğer fonksiyonlar daha fazla önem taşıırken, günümüzde her üç yerleşmede de yönetim fonksiyonu önde gelmektedir. (1990 yılında çalışanların Arapkir'de % 55.7'si, Ağın'da % 77.8'i, Kemaliye'de ise % 57.6'sı yönetim fonksiyonunda görev yapmaktadır.)
5. Kamu kurumları açısından Arapkir diğer yerleşmelere göre oldukça fazla sayıda kurumu bünyesinde bulundurmaktadır.

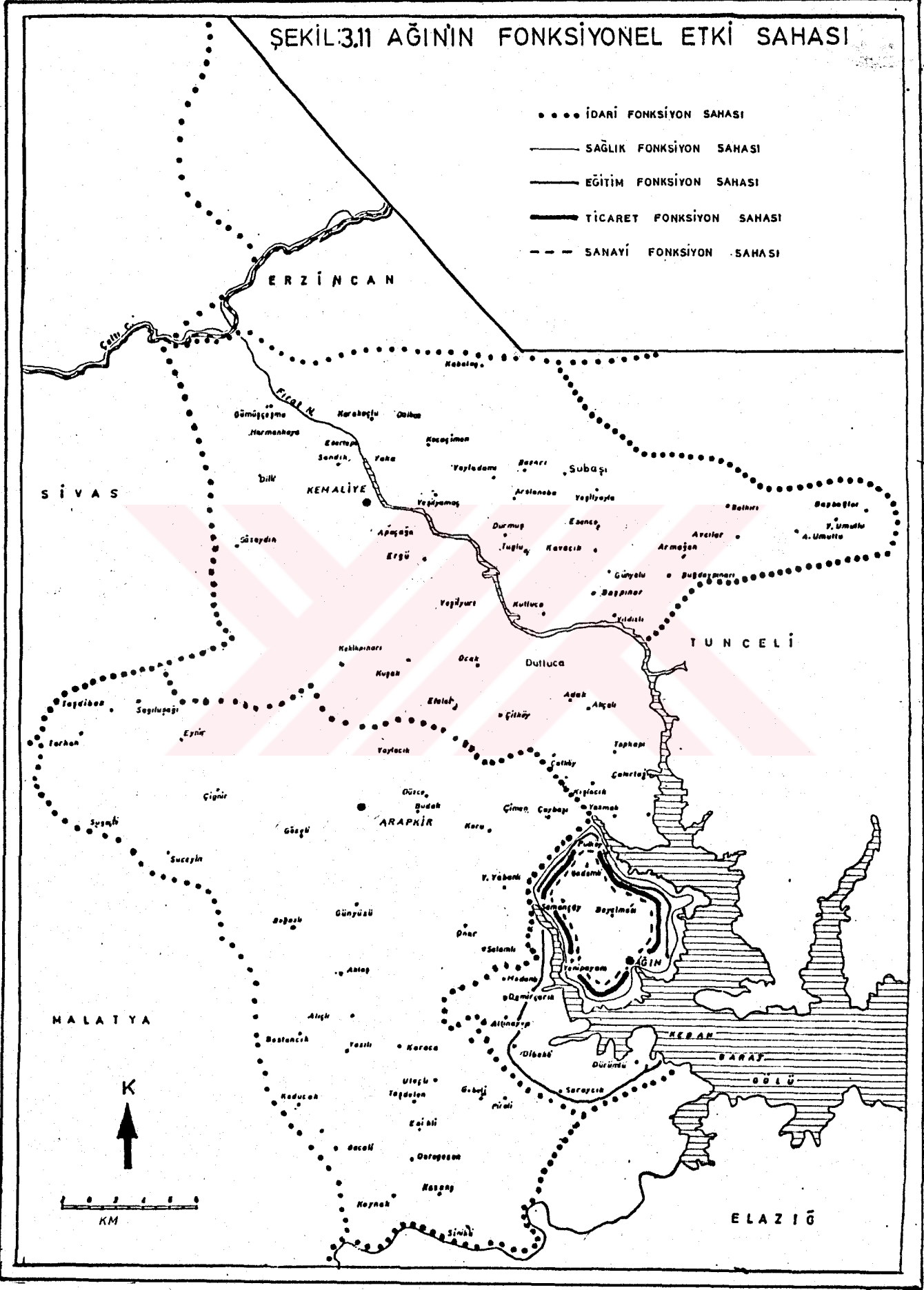
KÜLTÜREL FONKSİYON AÇISINDAN

Ağın İlçesinde, ilk ve orta öğretimde 4'er olmak üzere toplam 8 adet okul bulunmaktadır. Bu okullardan üçü köyde (ilkokul) geriye kalan 5 adeti ise kasabada yer alır. Bugün ilçe genelinde 8 öğretim kurumunda, 554 öğrenci, 39 öğretmen görev yapmakta, öğretmene 14, okul başına da 69 öğrenci düşmektedir (Tablo: 3.7, 3.8). Ağın ilköğretimde yalnızca kendi bulunduğu alana hizmet götürürken, orta dereceli eğitimde ise yatılı bölge okulu nedeni ile bağlı bulunduğu il Elazığ (Baskil, Keban, Palu, Arıcak vb) ve çevredeki diğer illerin bazı ilçelerini etkisi altında bulundurmaktadır. Halk eğitimi hizmetleri çerçevesinde yakınındaki kırsal kesime bazı hizmetleri (Nakış kursu gibi) götürebilmiştir (Şekil:3.11).

Arapkir İlçesinde; ilk ve ortaöğretim basamağında toplam 43 okul, 2155 öğrenci, 123 öğretmen bulunmakta, öğretmene 17, okula 50 öğrenci düşmektedir. İlçedeki 36 ilkokulun 6'sı ve ortadereceli okulların hepsi Arapkir Şehrinde yer almaktadır. Bunların haricinde şehirde Malatya İnönü Üniversitesine bağlı bir meslek yüksek okulu bulunmaktadır. Şehir, yüksek okul vasıtasıyla Doğu Anadolu Bölgesi başta olmak üzere tüm yurttan öğrenci çekerken, orta dereceli okullarla (İmam Hatip, Endüstri Meslek, Sağlık Meslek Lisesi gibi) çevresindeki ilçeleri etkisi altında bulundurmaktadır (Şekil:3.12). Şehirde 1954 yılından yayın hayatına başlayan mahalli bir gazete yer alır. Gazete, 1994 yılında Malatya'ya yeni bir tesis kurduğundan, bugün gazetenin basım işi burada yapılmakta ve eski matbaa tesisleriyle merkezdeki diğer basım işleri yürütülmektedir.

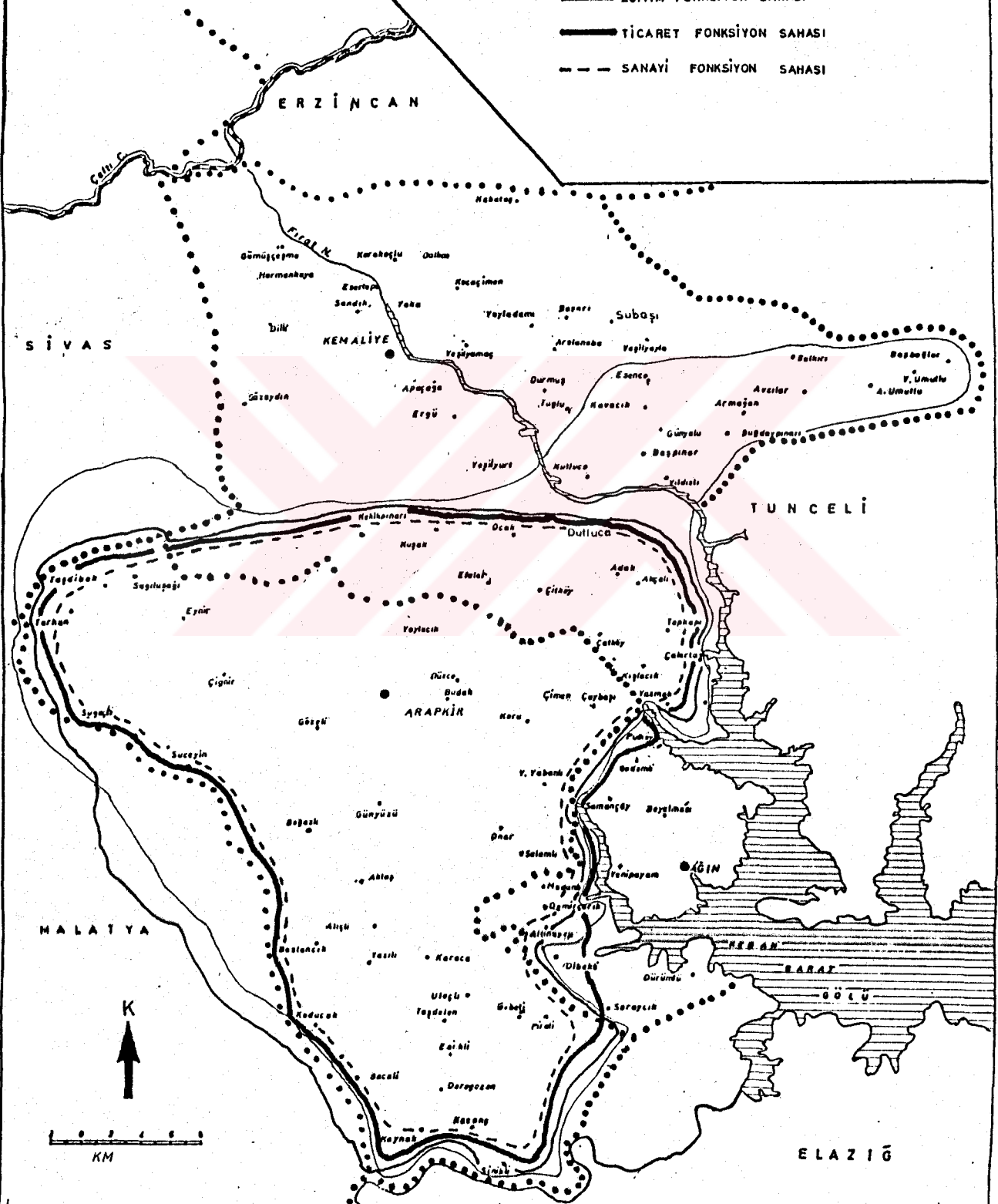
ŞEKİL 3.11 AĞININ FONKSİYONEL ETKİ SAHASI

- İDARİ FONKSİYON SAHASI
- SAĞLIK FONKSİYON SAHASI
- EĞİTİM FONKSİYON SAHASI
- TİCARET FONKSİYON SAHASI
- SANAYİ FONKSİYON SAHASI

ŞEKİL:3.12 ARAPKİRİN FONKSİYONEL ETKİ SAHASI

- İDARİ FONKSİYON SAHASI
- SAĞLIK FONKSİYON SAHASI
- EGİTİM FONKSİYON SAHASI
- TİCARET FONKSİYON SAHASI
- - - SANAYİ FONKSİYON SAHASI

Kemaliye İlçesinde; ilk ve orta dereceli okul sayısı 18, bu okullarda 46 öğretmen ile 526 öğrenci öğretim görmekte, ortalama her öğretmene 11, okul başına 29 öğrenci düşmektedir. Sadece kendi bölgesi içindeki (idari sahası) alanlara sınırlı hizmet sunabilen kasabada önceleri matbaa bulunur ve gazete basılırken, bugün gazete İstanbul'da basılarak buraya gönderilmektedir (Şekil:3.13).

Sonuç olarak,

1.Okul sayısı, öğrenci ve öğretmen miktarları açısından Arapkir, Ağın ve Kemaliye merkezlerine üstünlük sağlarken, öğretmene ve okula düşen öğrenci sayısı bakımından, okul sayısı fazlalığı ve öğrenci azlığı nedeni ile Kemaliye, Ağın ve Arapkir'den daha üstün durumdadır.

2. Çevreyi etkileme açısından Arapkir, Ağın ve Kemaliye'de bulunmayan imam hatip, endüstri meslek, sağlık meslek lisesi, yüksek okul gibi öğretim kurumları nedeniyle, hem bu ilçeleri, hem de çevresindeki diğer illerin bazı ilçelerini etkilemektedir.

3. Her üç yerleşme yalnız kendi alanlarına hizmet eden birer kütüphaneye sahiptirler.

4.Arapkir ve Kemaliye ilçelerinin kendilerine ait Malatya ve İstanbul'da basımı yapılan mahalli gazeteleri varken, Ağın İlçesinde böyle bir faaliyet yoktur.

5. Yerleşmelerden sadece Arapkir'de matbaa tesisi varken, diğerlerinde yoktur.

6. Arapkir haricindeki yerleşmelerden hiç birisinde yüksek okul bulunmamaktadır.

Bütün bu verilerin ışığında Arapkir Şehrinin eğitim fonksiyonu diğerlerine göre oldukça güçlü, verdiği hizmetler fazla ve etkilediği sahalarda daha geniştir.

SOSYAL FONKSİYONLAR AÇISINDAN:

Ağın İlçesinde; sağlık hizmetleri tek yataklı bir sağlık ocağı (merkezde), bir sağlık evi (köyde) olmak üzere iki adet tesis ve iki doktorla yürütülmektedir. Kasabadaki sağlık tesisinde, herhangi bir cerrahi müdahale yapma imkanı bulunmadığından, ayakta tedavi işlemi gerçekleştirilir ve genelde hastalar çevredeki sağlık kuruluşlarına sevk edilir (Tablo:3.53).

Arapkir İlçesinde, bir hastane, iki sağlık ocağı (biri merkezde), iki sağlık evi olmak üzere toplam beş sağlık tesisi, dokuz doktor, 50 yatak kapasitesi ile sağlık hizmetleri verilir. Hastaneye 1967 yılında kavuşan Arapkir'de, personel durumuna göre, sayısı yıllar itibariyle değişmekle birlikte yataklı tedavi ve ameliyat (cerrahi müdahale) yapılmaktadır. Bu

özelliğinden dolayı şehir kendi sahası haricinde çevredeki ilçelere de sağlık hizmeti sunmaktadır (Şekil:3.12).

Tablo: 3.53 Ağın - Arapkir , Kemaliye İlçe Merkezlerinde Sağlık Tesisi ve Personel Sayısı (1995).

Sağlık Tesis Cinsi	AĞIN		ARAPKİR		KEMALİYE	
	İlçe Geneli	Kasaba	İlçe Geneli	Kasaba	İlçe Geneli	Kasaba
Hastane	--	--	1	1	1	1
Sağlık Ocağı	1	1	2	1	3	1
Sağlık Evi	1	--	2	--	10	--
Doktor	2	2	--	9	9	5
Eczane	1	1	3	3	1	1
Yatak Sayısı	1	1	50	50	10	10

Kaynak: İlçelerin Sağlık Müdürlüğü verileri 1995.

Kemaliye İlçesinde sağlık hizmetleri; 1 hastane, 3 sağlık ocağı (biri merkezde), 10 sağlık evi, 9 doktorla yürütülür. Burada da cerrahi müdahale yapılamadığından, hastalar Arapkir, Malatya, Elazığ gibi yerlere sevk edilir. Bu nedenden merkez yalnızca kendi çevresine sınırlı bir hizmet sunmaktadır (Şekil:3.13).

Sonuç olarak,

1.Arapkir ve Kemaliye'de hastane varken, cerrahi müdahale sadece Arapkir'de yapıldığından, Arapkir'in sağlık fonksiyonu diğerlerine göre daha güçlü, hizmet sahası kendi sınırları, Ağın ve Kemaliye'nin köyleriyle çevredeki ilçelerin (Keban, Divriği, Arguvan vb.) kendisine yakın yerleşmelerine kadar uzanır.

2.Her üç yerleşmede de sayıları değişmekle birlikte eczahane yer alır. (Arapkir üç, Ağın ve Kemaliye birer adet)

3.Arapkir haricinde diğer yerleşmelerde özel doktor, diş doktoru ve veteriner hekim yazıhaneleri bulunmamaktadır.

4.Yatak kapasitesi açısından sağlık tesislerinin en büyüğü Arapkir'dedir (50 yatak) ve onu Kemaliye (10 yatak) ile Ağın ilçeleri (bir yatak) takip etmektedir.

5.Diğer sosyal donatılardan kapalı spor salonu, şehir stadyumu Arapkir'de varken diğerlerinde yoktur.

6.Cemiyet ve dernek miktarı Arapkir'de fazla (şoför ve otomobilciler, kahveciler avcılar vb.) diğer merkezlerde sayısı çok az veya hiç bulunmamaktadır.

Bu verilerden de anlaşılacağı üzere Arapkir'de sosyal fonksiyonlar, Ağın ve Kemaliye'ye göre oldukça gelişmiştir.

TİCARET FONKSİYONU AÇISINDAN:

Bugün Ağın, 55 adet ticarethaneyle çevresinde oldukça sınırlı bir alana hizmet sunmaktadır. İşletmelerin % 51'i günlük ihtiyaçların karşılandığı perakende ticarete yöneliktir (Tablo: 3.28, 3.54). Toptan ticaretle uğraşan işletmenin hiç bulunmaması çevreye yaptığı etkinin zayıflığını göstermektedir. Bugün kasaba ticari açıdan çevresindeki bir kaç köyü etkisi altında tutabilmektedir (Şekil:3.11). Kendisine bağlı yerleşmelerin bir çoğu Arapkir, Elazığ gibi ticari aktivitesi daha güçlü alanları tercih ederler. Ticari malların temini açısından kasabayı, Elazığ birinci derecede, Arapkir ikinci derecede etkilemektedir. Bu etkide giyim ve konfeksiyonda Arapkir, bakkalliye ve diğer malzemelerde Elazığ daha üstün durumdadır.

Arapkir Şehrinin; geçmişte il merkezliği (liva) ve ulaşım açısından geçiş güzergahında bulunma avantajları nedeniyle ticari yapısı gelişmişti. Bu sebeple de o dönemde, imalat sanayi ve ticari fonksiyonu büyük bir orana sahip olmuşken, günümüzde azalma göstermiştir. Nitekim 1876 yılında 476 olan ticarethane sayısının, bugün 1876 yılındakinin yarısına (222) bile ulaşamamış olması da bu gerilemeyi kanıtlar (Tablo:3.29, 3.54).

Tablo: 3.54 Ağın - Arapkir ve Kemaliye Yerleşmelerinde Bulunan Ticari İşletmelerin Sayısı ve Nitelikleri (1995).

Ticari İşletme Cinsi	AĞIN	ARAPKİR	KEMALİYE
İmalat	11	75	32
Toptan Ticaret	--	12	4
Parakende Ticaret	28	80	46
Hizmet	16	55	18
Toplam	51	222	100

Kaynak: Arazi Etüdüleri 1995.

Bugün şehirde ticari tesis sayısı açısından perakende ticaret hakim durumdadır. Arapkir Şehri, ticari işletmeler ve imalat tesisleriyle kendi bölgesi dışında, Ağın İlçesi'nin kuzeyindeki köyler ile Kemaliye'nin Dutluca Bucağı'na bağlı köyleri etkisi altında bulundurmaktadır. Nitekim 1980 yılı köy envanter etüdülerinde de buradaki köylerin ticari işleri için Arapkir'e gittiklerini belirtmeleri gözlemlerimizi doğrulamaktadır (Şekil:3.12).

Gerek Kemaliye gerekse de Ağın'da otomotiv sektörü (oto kaporta, oto tamir vb.) ve beyaz eşya ile ilgili servislerin bulunmaması, Arapkir'de de otomotiv ile beyaz eşya üreten firmaların (Arçelik, Vestel vb.) yetkili servislerinin bulunması nedeniyle, adı geçen alanların,

tamir ve bakım işlerinin büyük bir çoğunluğu Arapkir'deki işletmeler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca, Kemaliye ve Ağın'da zahire, gübre ile ilgili TZDK ve özel şirketlere ait (Toros Gübre gibi) bayilerin yer almaması ve bu tip işletmelerin Arapkir'de bulunması nedeni ile şehir, zahire, gübre vb. malzeme temininde, ayrıca tamir, bakım ve servis konusunda, Kemaliye ve Ağın ilçelerini tamamen etkisi altında bulundurmaktadır. Bugün şehirde tarım kredi kooperatifi ve üç adet bankanın bulunması ticari yapının güçlülüğünü göstermektedir.

Kemaliye Kasabası'nda, Arapkir gibi geçmişte imalat sanayi fonksiyonuna bağımlı olarak gelişen, ticaret fonksiyonu günümüzde oldukça gerilemiştir. Zira 1880'de 604 olan ticarethane sayısının, günümüzde sadece 100 olması da bu gerilemenin bir kanıtıdır (Tablo:3.31). Bugün 100 adet ticari işletmenin, 46 tanesi perakende ticaret yapmaktadır. Kemaliye Kasabasındaki, imalat ile ilgili işletmelerin çevreye verdikleri hizmetler oldukça sınırlı olup, daha çok kasabaya hizmet vermektedirler. Kendisine bağlı olan köylerin nüfusca azlığı, toptan ticaretle ilgili hizmetlerin çoğunlukla Malatya'dan karşılanması, kendisine bağlı yerleşmelerle gerçekleştirilen ulaşımın zayıflığı, kasabada toptan ticaretin gelişmesine pek imkan vermediğinden, toptan ticaret yeterince gelişmemiştir. Bu nedenle merkezde perakende ticaret daha yoğundur. Hizmet ettiği saha, doğuda Başpınar, batıda kendisine yakın yerleşmeler ile sınırlıdır (Şekil:3.13). Bu kesimdeki yerleşmeler ulaşımın güçlüğü ve diğer merkezlere olan uzaklıkları nedeniyle Kemaliye'nin etkisi altında kalırlarken, Arapkir'in etkisi sebebiyle, Kemaliye'nin kendisine bağlı Dutluca kesimindeki yerleşmelere olan etkisi daha da azalmaktadır.

Sonuç olarak,

- 1.Arapkir en fazla ticari işletmeye sahipken, Ağın ve Kemaliye merkezlerinde ticari işletme sayısı azalmaktadır.
- 2.Her üç yerleşmede de, toplam işletmeler içinde perakende ticaret yapan işletme sayısı fazladır.
- 3.İmalatla uğraşan ticari işletme sayısı Arapkir ve Kemaliye'de fazla, Ağın'da çok düşüktür.
- 4.Etki sahası ve ticari fonksiyonu Ağın ve Kemaliye'ye göre daha güçlü olan Arapkir'de toptan ticaretle uğraşan işletme sayısı fazladır.
- 5.Ağın ve Kemaliye, Arapkir'den, her üç yerleşme de Malatya ve Elazığ'dan etkilenirler. Ticari açıdan Ağın birinci derecede Elazığ, ikinci derecede Malatya'dan

etkilenirken, Kemaliye ve Arapkir birinci derecede Malatya'dan, ikinci derecede de Elazığ'dan etkilenmektedir.

SANAYİ FONKSİYONU AÇISINDAN:

Ağm'da sanayi tesisi olarak 11 adet imalat, bir adet fabrika olmak üzere 12 adet tesis yer alır. Tek fabrika, 40 işçi ile 11 tesisden daha fazla işçi çalıştırmaktadır. Ağm dericilik fabrikası, daha yeni faaliyete geçtiğinden tam kapasiteyle çalışmamaktadır. Bu sebeple tesisin kasaba üzerinde ticari ve diğer yönlerden etkisi söz konusu değildir. İleriki yıllarda tesisin kapasite artışı ile işçi sayısında artacağından kasabaya olan olumlu etkisi daha da artacaktır. Fabrika 1995 yılına kadar kapalı bulunduğundan, 1990 yılında sanayide çalışan işçi miktarı inşaat sanayide dahil olmak üzere 57 kişiyken, sayı bugün fabrikanın da etkisiyle inşaat sanayi hariç 60 kişiye yükselmiş durumdadır (Tablo:3.55).

Tablo: 3.55 Ağm - Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezlerinde Yer Alan Sanayi Tesis ve İşçi Sayısı 1995.

MERKEZLER	GENEL TOPLAM		BÜYÜK SANAYİ		KÜÇÜK SANAYİ	
	Tesis Sayısı	İşçi Sayısı	Tesis Sayısı	İşçi Sayısı	Tesis Sayısı	İşçi Sayısı
AĞIN	12	60	1	40	11	20
ARAPKİR	75	203	--	--	75	203
KEMALİYE	33	83	1	25	32	58

Kaynak: Arazi Etüdüleri 1995.

Geçmişte sanayi fonksiyonu güçlüyken, günümüzde bu fonksiyonunu yitirmiş olan Arapkir Şehrinde, büyük sanayi ile ilgili hiç bir tesis yer almaz. Günümüzde şehirde 203 çalışanı ile imalat sanayine ait 75 adet tesis bulunmaktadır (Tablo:3.55). Bu sektörde, 1990 yılında inşaat sanayi de dahil olmak üzere 463 kişi çalışmaktadır. Bugün şehirde inşaat sanayi hariç, imalat sanayinde çalışan nüfus tespitlerimize göre 200 kişi civarındadır. Arapkir -Divriği arasındaki karayolu yapımında ve şehirdeki inşaat faaliyetlerinde çalışan nüfus miktarını bilemediğimizden, bugünkü durumu tam olarak vermemiz mümkün değildir. İmalat sanayinde son zamanlarda avize taşı imalatına yönelik tesislerde bir gelişme görülmektedir. Hatta bugün buradaki işletmelerden birinin Ağm Kasabası'nda yeni bir işletme kurma çabalarının olması, bu sektörün burayı da etkisi altına alacağını göstermektedir. Sanayi sektöründe şehir, bilhassa ağaç ve mobilyada Ağm, kendi bölgesi, Kemaliye İlçesi'nin Dutluca kesimini etkisi altında bulunduruyorken, kendisi de sanayi hammaddesi açısından Malatya ve İstanbul'un etkisi altında kalmaktadır (Şekil:3.12).

Kemaliye Kasabası da geçmiş yıllardaki durumu ile Arapkir'e benzer özellikler taşır. Bugün bir fabrika, 32 imalat tesisi olmak üzere 33 tesiste, 83 kişi çalışmaktadır. Fabrikada 25 kişi, imalat sanayine yönelik 33 tesiste ise 58 kişi istihdam edilir (Tablo:3.55). Kemaliye

Kasabasında, 1990 yılında sanayi sektöründe, inşaat sanayide (119 kişi) dahil olmak üzere toplam 223 kişi çalışmaktaydı. Geçmişte çalışan, bir ara üretime ara veren çuval fabrikası (1993 yılında faaliyetini durdurmuştur.) ve 1987 yılında yanan çarşının tekrar yapımı için inşaat sektöründe çalışanların olması, 1990 yılındaki oranın yüksekliğinin ana sebebidir. Bugün hem inşaat işinin bitmiş olması, hem de fabrikanın önceki kapasitesinin çok altındaki miktar ile yeniden çalışmaya başlaması (fabrika üretime 1995 yılında tekrar geçti) bu sektörde çalışan nüfus miktarını 1990 yılına göre daha da azaltmıştır.

Sonuç olarak,

1.Ağın ve Kemaliye merkezlerinde birer fabrika bulunmasına rağmen, Arapkir Şehrinde fabrika bulunmamaktadır.

2.Tesis sayısı açısından Arapkir ilk sırada yer alırken, onu sırası ile Kemaliye ve Ağın merkezleri takip eder.

3.Ağın ve Kemaliye merkezlerinde bulunan fabrikalarda nitelik açısından farklılıklar vardır. Ağın'daki deri, Kemaliye'deki sentetik çuval üretimi yapar.

4.Sanayide istihdam edilen işçi sayısı Arapkir'de diğer merkezlere göre daha fazladır.

5.İmalat sanayinde Arapkir Şehrinin çevreye olan etkisi diğerlerine göre daha fazladır.

6.Her üç yerleşmedeki tesisler hammadde ve diğer malzemeler açısından Malatya, Elazığ, İstanbul gibi illerin etkisi altındadırlar.

ULAŞIM FONKSİYONU AÇISINDAN:

Ağın Kasabası Keban Baraj Gölü nedeni ile kendisine bağlı köylerin çoğu ile irtibatını kaybetmiştir. Kendisine bağlı kırsal yerleşmelerdeki nüfus kayıplarından dolayı meydana gelen talep yetersizliği sonucunda kasabanın kendisine bağlı alanlarla ulaşım fonksiyonu fazla gelişmemiştir. Bu fonksiyonda, 1990 yılında haberleşme sektöründe dahil olmak üzere 25 kişi, günümüzde yaklaşık 27 kişi istihdam edilmektedir. Transit bir yol üzerinde bulunmaması ve yukarıdaki nedenlerden dolayı, kasaba merkezi ile çevresindeki çok dar bir saha arasında ulaşım faaliyeti gerçekleşmektedir. Bugün şehirler arası ulaşımı sağlayan bir otobüs firmasına sahip olan kasabadan çevreye haftada 30 sefer düzenlenmektedir (Tablo:3.37).

Arapkir Şehri'nin ulaşım fonksiyonunun gelişmesine, Kemaliye İlçesi'nin ulaşım bağlantısını Arapkir üzerinden sağlıyor olması ve Arapkir Şehrinin çevre ile olan irtibatının

fazlalığı önemli ölçüde etkili olmuştur. Bu sektörde 1990 yılında 212 kişi, günümüzde ise yaklaşık 265 kişi çalışmaktadır. Bugün, geçmişte oldukça işlek olan Arapkir-Divriği hattının, Malatya-Hekimhan-Kangal-Sivas hattına alternatif olarak yeniden inşaa ediliyor olması, yola bağımlı olarak zamanla bir takım hizmet tesislerinin açılacağı göz önünde bulundurulduğunda, ileride şehirde bu fonksiyonda faaliyet gösterecek kişi sayısının artması beklenebilir. Günümüzde merkezden şehirler arası ulaşımı sağlayan üç firma ile çevre yerleşmelere haftada 91 sefer düzenlenmektedir.

Kemaliye Kasabası, geçmişte işlerliği fazla olan yolun günümüzde işlerliğini kaybetmesi nedeni ile bugün çevredeki alanlarla ulaşım bağlantısını, güneyden Arapkir Şehri üzerinden sağlamaktadır. Ulaşım sektöründe 1990 yılında 65 kişi çalışmaktayken, bugün bu sayı yaklaşık 53 kişi civarındadır. Merkez çevre alanlarla ulaşımını, iki firmayla gerçekleştirilen, haftada 56 seferle sağlamaktadır.

Sonuç olarak,

1.Ulaşım sektöründe çalışan nüfus miktarı 1990 yılında Arapkir'de fazla sayıdayken, Kemaliye ve Ağın'da daha düşüktür.

2.Arapkir kendi bölgesi ile birlikte Kemaliye'nin Dutluca ve Ağın'ın belirli alanları ile ulaşım bağlantısını rahat sağlarken, bunu tam gerçekleştiremeyen diğer merkezlere göre ulaşım fonksiyonu daha güçlü durumdadır.

3.Merkezden çevre alanlara düzenlenen haftalık sefer sayısı, Kemaliye (56) ve Ağın'a (30) göre Arapkir'de (91) daha fazladır.

4.Her üç yerleşmede de karayolu ulaşım sektörü hakim olup, buna Ağın'da suyolu, Kemaliye'de ise demiryolu sektörü katılmaktadır.

TARIM FONKSİYONU AÇISINDAN:

Ağın İlçesindeki toplam arazisinin % 21.54 (5662 ha.), tarım arazisinin % 27.70'i Ağın Belediyesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Tarımsal arazi potansiyeli merkezdeki mahallelerde azaldığı, çevredeki mahallelerde arttığı için tarımda istihdam edilen ve bu sektörden geçimini sağlayan kişi sayısı merkez mahallelerden, kenar mahallelere doğru gidildikçe artar. Ağın'da 1990 yılında tarım sektöründe çalışan kişi sayısı 144 'ken, bugün bu sayı yaklaşık 170 kişi civarındadır.

Arapkir ilçe alanının % 16.32'si (15600 ha.) Arapkir belediye sınırları içerisinde yer alır ve bu arazinin yaklaşık % 8.5 (1300 ha.) tarımsal alandır. Şehrin tarımsal arazi potansiyeli Ağın'a göre oldukça az miktardadır. Fakat şehrin çevresinde, şehirle fiziki

bağlantısı oldukça zayıf olan mahallelerde tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile geçinen nüfus bulunmaktadır. Şehirde tarımsal faaliyetlerle uğraşan nüfus miktarı 1990 yılında 417 kişi iken, bugün yaklaşık 480 kişi civarındadır.

Kemaliye Kasabası toplam ilçe alanının % 14.17'lik kesimini (16560 ha) bünyesinde bulundurur ve bu miktarın % 1'i (172 ha.) tarım alanıdır. Kasaba eğimli bir arazide yer aldığından tarımsal alan sınırlıdır. Bu sebepten kasabada tarla tarımından ziyade bahçe tarımı daha fazla ağırlık taşır. Kasabada tarım sektöründe çalışan nüfus 1990 yılında 44 kişi iken, 1995 yılında yaklaşık 50 kişi civarındadır.

Sonuç olarak,

1.Tarımsal arazi potansiyeli fazla olan merkez Ağın'dır ve onu sahip oldukları arazi miktarlarıyla Arapkir ile Kemaliye yerleşmeleri takip eder.

2.Tarımsal alan potansiyeline bağlı olarak bu sektörde istihdam edilen nüfus miktarı Kemaliye'de azalırken, potansiyeli daha fazla olan Arapkir ve Ağın merkezlerinde artmaktadır.

3.Tarımsal faaliyet arazi potansiyelinin azlığı nedeniyle Kemaliye'de tamamen bahçeciliğe yönelikken, Arapkir ve Ağın merkezlerinde arazi potansiyelinin artmasıyla tarla ziraatinin yanında hayvancılık faaliyetleri de ağırlık taşır.

TURİZM FONKSİYONU AÇISINDAN:

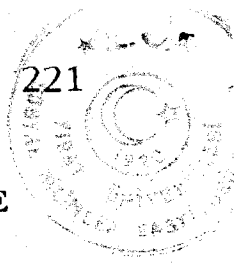
Bugün Ağın-Arapkir ve Kemaliye ilçelerinde turizm fonksiyonu, tanıtım, alt yapı vb. faktörlerin zayıflığı nedeniyle pek fazla ağırlıkta değildir. Merkezlerde turizm fonksiyonunun gelişmesine yardım edecek kaplıca vb. kaynaklar bulunmamasına rağmen, her üçü de az çok turizm potansiyeline sahiptir. Bunların içinde alt yapı ve donatım açısından Kemaliye, baraj gölü potansiyeli bakımından da Ağın, Arapkir'e göre daha avantajlı durumdadırlar.

Sonuç olarak,

1.Konaklama tesisi açısından Kemaliye en fazla yatak ve tesis kapasitesine sahipken, onu Arapkir ve Ağın merkezleri takip eder.

2.Merkezlerde tırmanma, yürüyüş, su sporları ve avcılığın yapılabileceği potansiyel bulunmaktadır.

3.Turizm açısından ulaşım problemi en az olan merkez Arapkir'dir.

3.5- MERKEZİ YER OLARAK AĞIN, ARAPKİR VE KEMALİYE

Bilindiği gibi şehirler hem kendi alanlarına hemde çevreye yönelik olarak sundukları bir takım hizmetlere sahiptirler. Bu hizmetlerin azlığı veya çokluğu ile yerleşmenin nüfusu arasındaki yakın ilişki nedeniyle yerleşmenin hizmet sahası daralmakta veya genişlemektedir. Kısaca yerleşmenin merkezियeti sahip olduğu bu faaliyetlerin derecesine göre değişiklik göstermektedir.

Geçmişte merkezियet, Şato (idari fonksiyon), pazar (ticari fonksiyon), tapınak (dini fonksiyon) olmak üzere üçlü bir fonksiyona bağlıyken (Gottmann,1976,19) bugün merkeziyet idari fonksiyon haricinde ticaret, sanayi, ulaşım gibi faaliyetlerin yoğunlaşması ile güçlü hale gelebilmektedir. Eğer idari fonksiyon dışındaki faaliyetler gelişmez, yada bir takım şartlar ile değişime uğrarsa, o merkezin çevreye resmi üniteler haricinde (idari fonksiyon) bir etkisi kalmamaktadır. Bugün dünyada ve ülkemizde geçmişte önemli ulaşım yolları üzerinde yer alan, sonraki dönemlerde yeni ulaşım sisteminin dışında kalarak önceden sahip oldukları fonksiyonlarını yitirmiş bir çok yerleşme bulunmaktadır.

Bu sonuçlara göre herhangi bir yerleşmenin merkeziliğini, ulaşım, yakınında büyük bir merkezin bulunup bulunmaması, kendi nüfusu ve bu nüfusun alım gücü vb. faktörler artırmakta veya azaltmaktadır.

Kısaca merkezilik bir yerleşmenin çevresi ile ilişkisini maksimum düzeyde tutabilmesi için o merkezin ulaşılması mümkün olan uygun yerde oluşması anlamına gelir ve yerleşmenin fonksiyonel çeşitliliği, kendi bölgesini kontrol gücü ve bölgedeki nüfusun o yerleşmeden yararlanabilme oranı, yerleşmenin ne derece ulaşılabilir, ne derece merkezi olduğuna bağlıdır (DPT, 1982, I, 2). Her fonksiyon kendi varlığını sürdürebilmek için belirli bir çekim alanına sahip olduğundan yerleşmelerde yer alan farklı fonksiyonlar etki dereceleri değişen bir ölçüde çevredeki dar veya geniş bir alanı etkisi altında bulundurmaktadır. Herhangi bir yerleşmenin sahip olduğu bu farklı fonksiyonlar aracılığıyla etkisi altında tuttuğu alan "yerleşmenin hinterlandı", "etki bölgesi" veya "etki alanı" olarak isimlendirilir.

Yerleşmenin merkeziyetinin güçlü veya güçsüz olması şehrsel merkezde sunulan hizmetlere, orada yer alan faaliyetlerin hacmine, merkezin erişebilirlik durumuna bağlı olduğundan yerleşmelerin merkeziliği ile ilgili çalışmalarda o merkezin ticari çekim gücü, yerleşmenin nüfusu, fonksiyonların yapısı, sahip olduğu donatılar ve etkilediği sahalara gözönünde bulundurulmaktadır (Tablo:3.56).

Tablo: 3.56 Ağın, Arapkir ve Kemaliye İlçe Merkezinde Yer Alan Resmi Kurumlar.

Resmi Kurum	Bulunan Merkez	Resmi Kurum	Bulunan Merkez
Kaymakamlık	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Cezaevi	Ağın, Arapkir, Kemaliye
Adliye	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Özel İdare	Ağın, Arapkir, Kemaliye
Belediye	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Halk Kütüp.	Ağın, Arapkir, Kemaliye
Mal Müdürlüğü	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Sivil Savunma	Ağın, Arapkir, Kemaliye
Milli Eğitim	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Köy Hizmetleri	Arapkir, Kemaliye
Müftülük	Ağın, Arapkir, Kemaliye	TZDK	Arapkir
Nüfus Müd.	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Orman Şefliği	Arapkir
Tapu Müdürlüğü	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Tarım Kredi	Arapkir
Tarım Müd.	Ağın, Arapkir, Kemaliye	İlçe Seçim	Ağın, Arapkir, Kemaliye
Halk Eğitim	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Sağlık Tesisi	Ağın, Arapkir, Kemaliye
Meteoroloji	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Hastane	Arapkir, Kemaliye
Askerlik Şubesi	Arapkir, Kemaliye	Ziraat bankası	Ağın, Arapkir, Kemaliye
Jandarma Kom.	Ağın, Arapkir, Kemaliye	İş Bankası	Arapkir
Emniyet Amir.	Ağın, Arapkir, Kemaliye	Halk Bankası	Arapkir
PTT	Ağın, Arapkir, Kemaliye		
TEK	Ağın, Arapkir, Kemaliye		
Karayolları	Arapkir		

İdari fonksiyon açısından her üç yerleşme de geçmişte idari düzenlemeler nedeni ile yönetim alanları farklılık göstermiş olmasına rağmen bugün ilçe merkezi statüsüne sahip oldukları için dar veya geniş bir alanı etkileri altında bulundurmaktadırlar.

Günümüzde Ağın 17 adet köy ve kasabada yaşayan toplam 4625 kişilik nüfus ile 260 km² bir alanın yönetim merkeziyken, Arapkir; bir bucak, 41 köy ve 956 km² alanda yer alan 20675 kişinin, Kemaliye; iki bucak, 60 köyde yaşayan 9025 nüfus ile 1168 km² alanın yönetim merkezliğini yapmaktadırlar. Yönetim alanı bakımından en büyük sahaya Kemaliye İlçesi sahipken onu Arapkir ve Ağın İlçesi takip eder.

Kültürel fonksiyonlar açısından merkezlerin çevreye etkileri en fazla eğitim kurumları vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Bu kurumlardan ilköğretim kurumlarının etkisi merkezlerin kendi yerleşmeleri dışına çok az çıkarken, orta öğretim düzeyinde kendi idari sınırları dışına doğru taşmalar görülür. Her üç yerleşme merkezinde de ilköğretim kurumları en fazla hizmeti kendi yerleşim sınırları içinde vermektedir. Fakat her üçünde de kırsal kesimdeki okulların çeşitli sebeplerle (öğrenci yetersizliği, göç, terör vb.) kapatılması nedeni ile buradaki öğrenciler taşımacılık sistemi veya başka yollardan gelerek merkezlerdeki okullardan faydalandıkları için merkezlerin etki sahası az da olsa merkezlerin dışına çıkmaktadır.

Orta dereceli eğitim kurumları içinde yer alan yatılı bölge okulları nedeni ile Ağın ve Kemaliye idari sınırları dışından öğrenci çektiklerinden etki sahaları genişlemektedir. Bu faydalanmada yoğunluk yerleşmelerin kendi bağlı oldukları ilin, diğer ilçeleri ağırlık

kazanmaktadır. Fakat bu tip okullara öğrenciler sınavla alındığından merkezlerin gerçek etki sahalarını göstermemektedir.

Arapkir şehri imam hatip, endüstri meslek, sağlık meslek liseleri aracılığı ile kendi idari sınırları dışındaki sahaları etkiler. Bunlardan sağlık meslek lisesi ve şehirdeki meslek yüksek okulu genel imtihanla öğrenci aldığından il dışından gelen öğrenci miktarı artış gösterir. Şehrin esas etkilediği sahaları, endüstri meslek ve imam hatip okulları göstermektedir ki, bu okullar, Kemaliye İlçesinin Dutluca ve Başpınar Bucaklarının çevresindeki köyler, ile Ağın Kasabası'nın kuzey kesimindeki köyleri etkilemektedir. Şehrin bu alanları etkilemesi Kemaliye İlçesi ve çevresinde birinci derecedeyken, Ağın İlçesinde tercihlerin Elazığ'a fazla olması nedeni ile ikinci derecededir. Bu okulların etkisinin fazlalığında her iki lisenin de pansiyonunun bulunması önemli ölçüde rol oynar ve aynı zamanda etki sahasının genişlemesine neden olur. Mesela endüstri meslek lisesi 1995 yılı içinde yakınında yer alan Kemaliye, Ağın, Arguvan vb. ilçeler haricinde Bingöl, Tunceli, Bitlis ve Diyarbakır'ın ilçelerinden de öğrenci çekmiştir.

Sonuç olarak yatılı bölge okulları haricinde, Kemaliye ve Ağın İlçeleri kendi idari sınırları içindeki yerleri etkilerken, Arapkir İlçesi yukarıdaki avantajları nedeni ile kendi alanı dışında çevresindeki diğer ilçeleri de etkilemektedir.

Bir yerleşmenin merkeziliğinin ölçümünde kullanılan kriterlerden bir diğeri ise donatım kriteridir. DPT tarafından yapılan bir çalışmada ilkokul, orta okul, lise bulunan merkezler üçüncü kademe bunlara ilaveten sanat okulu ve yüksek okul bulunanlar ise dördüncü kademe merkezler olarak alınmıştır (DPT,1982). Buna göre Kemaliye ve Ağın ilçeleri ilk, orta ve lise öğretim kurumlarının varlığı nedeniyle üçüncü kademe, Arapkir sanat okulları ve yüksek okul nedeni ile dördüncü kademe merkez özelliğine sahiptir.

Sosyal fonksiyonlar açısından her üç yerleşmede sağlık fonksiyonu haricinde diğer fonksiyonlar bakımından etkileri, merkez yerleşim alanları ile sınırlı durumdadır. Sağlık fonksiyonu açısından Ağın barajı nedeniyle karşı yakada kalan yerleşmelerle bağlantısının zorluğu dolayısıyla hizmetleri resmiyette Keban İlçesi yürüttüğünden, etki sahası yalnızca kendi kasabası ve buradaki kırsal yerleşmelerle sınırlı durumdadır. Kasabadaki sağlık ocağında teknik imkanlar sınırlı olduğu için yeterince hizmet verilememekte ve hastalar Elazığ, Arapkir gibi alanlara sevk edilmektedir. Ancak bunda da Arapkir'e sevk ikinci derecede rol oynar. Kemaliye Kasabası'nın çevreye etkisi hastane ve sağlık ocağı nedeniyle daha fazla olması gerekirken hastanenin yeterli donanımına sahip olmaması ve cerrahi müdahale yapma imkanının sınırlılığı etkisini azaltmaktadır. Burası da hastaları Arapkir, Elazığ ve Erzincan'a sevk etmektedir.

Arapkir hastanesinin Kemaliye'ye göre daha donanımlı olması nedeni ile Ağın ve Kemaliye ilçelerini etkisi altında bulundurur. Mesela Arapkir Devlet Hastanesi'nde 1995 yılı Mayıs ve Temmuz aylarında bakılan hastaların geldikleri yerlere göre Arapkir ilk sırayı alırken onu Kemaliye, Ağın takip etmekte, sayı azalmakla beraber bunları da Çemişgezek, Ovacık, Arguvan, Keban ve Divriği'den gelenler takip etmektedir. Sonuçta Arapkir sağlık fonksiyonu açısından Kemaliye İlçesi'nin Dutluca Bucağı ile Ağın'ın kuzey kesimindeki yerleşmeleri birinci derecede, Kemaliye Kasabası ve çevresini, Başpınar Nahiyesi, Ağın Kasabası ile Divriği'nin köylerini ikinci derecede etkisi altında tutmaktadır. Arapkir'deki hastaneye tam personel sağlanması halinde hastanenin niteliği daha da artacağından saydığımız alanlara sunduğu hizmet fazlalaşacaktır. Böylece küçük merkezlerden büyük merkezlere olan talep ve yığılmalar azaltılabilecektir.

Donatımlar açısından sağlık ocağı ve hastane ile Arapkir ve Kemaliye üçüncü kademe, Ağın ise sağlık ocağı nedeniyle ikinci kademe merkez niteliğine sahiptir.

Merkeziyetin en önemli unsuru olan ticaret fonksiyonunun güçlü veya güçsüzlüğünü ticarethanelerin miktarı, ticarethanelerin çeşidi (perakende veya toptan ticaret olup olmama) satış miktarları, faal nüfus içinde ticari faaliyetlerde çalışanların oranı, ticari işletmelerin niteliği, ticari malların akım yönleri gibi bir takım kriterlere göre tespit edilmektedir. Fakat o alanın ticari çekim gücüne kendisinden daha fazla donatımlara sahip başka bir merkez etkileyeceğinden o merkeze yakın büyük bir merkezin bulunup bulunmaması da önemli rol oynamaktadır.

Çalışma alanımızdaki her üç yerleşmenin ticari yapısını bu faktörlere göre inceleyecek olursak ticari faaliyetlerde 1990 yılında çalışan nüfus miktarı Ağın'da % 16.7 (75 kişi), Arapkir'de % 30.6 (475 kişi), Kemaliye'de % 29.1 (143 kişi) olduğu görülür. Bu sonuçlara göre ticari faaliyetlerde çalışan nüfus miktarı Arapkir' de fazlayken Ağın'da en alt seviyededir.

Ticari işletme sayısı açısından Arapkir Şehri 222 ticari işletme ile başta gelirken onu 100 işletme ile Kemaliye, 51 adet işletme ile de Ağın Kasabası takip etmektedir. Her üç yerleşmede de perakende ticaret hakim durumdadır ve toptan ticaret fonksiyonu Arapkir ve Kemaliye'de varken Ağın'da bulunmaması onun merkeziliğinin azlığını göstermektedir. Yerleşmelerin sanayilerinin gelişmemiş olması ayrıca Malatya ve Elazığ gibi illerden toptancılık faaliyetini yürüten işletmelerin buralara servis yapmaları ticari yapıyı etkilediğinden "üretici ile perakendeci arasında bir aracılık hizmeti niteliğine sahip olan toptancılık faaliyetleri" (Tümertekin, 1983,321) merkezlerde yeterince gelişmemiştir. Bu sebeplerden toptancılık faaliyetinde Arapkir başta gelir, onu Kemaliye Kasabası izlerken, Ağın Kasabası'nda bu faaliyet hiç yer almaz. Arapkir'de toptancılık faaliyetleri Malatya ve

Elazığ illerinin faaliyetlerine rağmen bakkaliye, gübre vb. mallarda Kemaliye ve Ağın Kasabalarını ikinci derecedede olsa etkisi altında bulundurmaktadır.

Her üç yerleşmede de perakende ticaretin hakim olması çevreden ziyade kendi bünyelerine hizmetin dahada güçlü olduğunu göstermektedir. Nüfusun azlığı veya çokluğu ile perakende ticaret arasında yakın bir ilgi bulunduğundan, nüfusu fazla olan Arapkir Şehrinde perakende ticaret yapan işletme sayısı, diğer kasabalara göre fazlalık gösterir. Gerek işletme sayısı gerekse işletmelerin ticaret türü açısından fazlalığa sahip olan Arapkir Şehri ticari donanım açısından üçüncü kademe, Ağın ve Kemaliye Kasabaları da ikinci kademe merkez durumundadırlar.

Yerleşmelerin merkezliyetinin belirlenmesinde çevre ile ulaşım bağlantısının durumu ve sefer sayıları önemli rol oynamaktadır. Çevre ile olan ulaşım sayısı bakımından Arapkir Şehri ilk sırada yer alırken diğer kasabalarda bu sayı azalmaktadır. Arapkir sahasında yer alan köylerin % 70 'lik kesimi ile günlük, % 30'luk kesimi ile de haftada iki gün ulaşım bağlantısı kurarken, Ağın Kasabası ile de günlük ulaşım bağlantısına sahiptir. Arapkir , Kemaliye'nin dışarı ile bağlantısını sağlayan güzergah üzerinde yer aldığından Kemaliye Kasabasından buraya direkt sefer olmamasına rağmen yolcu otobüsleri ve posta servisi nedeniyle bu iki yer arasında her gün rahatlıkla bağlantı sağlanabilmektedir. Ayrıca Kemaliye kasabasının Dutluca Bucağı ve köyleri , Ağın Kasabası ve çevresindeki köylerle haftada iki gün olan ulaşım seferleri nedeniyle Arapkir Şehri'nin merkeziliği diğerlerine göre daha fazladır. Zira Ağın Kasabası çevresindeki kırsal yerleşmeler ile haftada bir düzensiz seferlerle bağlantı kurarken Kemaliye Kasabası bucaklarıyla kurduğu haftada üç günlük seferler haricinde kırsal kesimle düzenli bağlantı sağlayamaz.

Yerleşmelerin Malatya ile bağlantısı, Arapkir'den günde beş, Ağın'dan günde bir , Kemaliye'den ise haftada bir seferle sağlanırken, Elazığ ile bağlantı, Arapkir ve Ağın'dan günde bir, Kemaliye'den ise haftada iki sefer ile sağlanmaktadır.

Sonuç olarak Arapkir Şehri büyük merkezlerden uzak olan Ağın, Kemaliye kasabalarını etkisi altında bulundurmakta ve buraların ihtiyaçlarının belirli bir bölümünü karşılamaktadır. Şehir, eğitim, ticari ve ulaşım açısından Ağın ve Kemaliye merkezlerinin idari sınırları içinde yer alan yerleşmeleri etkilediğinden, kasabaların etki sahaları biraz daha daralmaktadır (Şekil:3.14).Arapkir Şehri kendi bölgesi, Kemaliye'nin Dutluca Bucağı ve köylerini, Ağın Kasabası'nın kuzeyde Dutluca Bucağı yakınında yer alan köylerini birinci derecede, Ağın Kasabası ile Keban İlçesi tarafında bulunan köyleri ve Kemaliye Kasabası'nın Başpınar Bucağı ve çevresindeki köyleri ikinci derecede etkilerken, Kemaliye

Kasabası yakınındaki 10-15 km. çapındaki bir sahayı birinci derecede, Başpınar Bucağı'nı ikinci derecede, Dutluca Bucağı'nı ise üçüncü derecede, Ağın Kasabası çevresinde 10 km. çapındaki sahayı birinci derecede, diğer kesimleri ise iki ve üçüncü derecelerde etkileri altında bulundurmaktadır

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**AĞIN-ARAPKİR VE KEMALİYE'DE
FONKSİYONEL
ARAZİ KULLANILIŞI**

4.1. AĞIN- ARAPKİR VE KEMALİYE'DE FONKSİYONEL ARAZİ KULLANILIŞI

Sosyal yapıları ve ekonomik faaliyetleri birbirinden farklı çok sayıda insanın, dar bir saha üzerinde yerleşmiş bulunması şehirlerin özelliklerindedir. Bu arada gerek şehrin kendi nüfusu, gerek hinterlandındaki nüfus, şehrin sahip olduğu merkezi ve özel fonksiyonlarından dolayı şehir içindeki tesislerden ve hizmetlerden yararlanmaktadır. Şehrin çeşitli fonksiyonlara sahip olması dolayısı ile nüfusun ihtiyaçlarını karşılaması, şehrin içinde farklı kısımların meydana gelmesine ve gelişmesine sebep olmaktadır (Denker, 1976, 31). Bu farklı arazi kullanımı sonucunda, şehirlerde; sanayi, idari, sosyal, ticari vb. bir takım fonksiyon bölgeleri meydana gelmektedir.

AĞIN: Ağın Kasabası, toplam 26284 ha'lık ilçe arazisinin, 5662 ha'lık bir bölümünü kapsamaktadır. Kasaba alanının bu kadar geniş olmasında, 1954 yılında kasabanın ilçe statüsünü kazanması esnasında çevresinde yer alan Şenpınar, Akpınar, Başpınar gibi köylerin Ağın belediye sınırları içine dahil edilerek mahalle haline getirilmelerinin etkisi büyüktür. Belediye yönetim alanı oldukça geniş olmasına rağmen dört mahalle merkezden uzakta yer aldığından imar planı içinde kalan saha 183.84 ha'dır. 5662 ha'lık alan içinde adı geçen yerleşmelerin arazileri bulunduğundan, zorunlu olarak belediye yönetim alanı sınırları büyük miktarlara ulaşmakta ve kasabanın, ilçe statüsü kazandığı dönemde, kendisine katılmış olan kırsal yerleşmeler, merkezden uzak oldukları için imar planı içinde yer almazlar.

Bu nedenle, 9 mahalleden 5 tanesi imar planı içinde bulunmaktadır. Bugün Ağın Kasabasının merkezini oluşturan, beş mahalle 183 ha'lık bir sahayı kaplamaktadır. Mahalleler arasında, alansal açıdan farklılıklar bulunduğundan, en büyük alana 75.85 ha. ile Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi, en küçük alana da 10.9 ha. ile Tataragası Mahallesi sahiptir (Tablo:2.33). Fakat mahallelerin sahip olduğu bu sahaların içinde, bahçe, tarla vb. gibi şehrsel amaç haricinde kullanılan sahalar da bulunduğundan, mahallelerin alan miktarları artış göstermektedir.

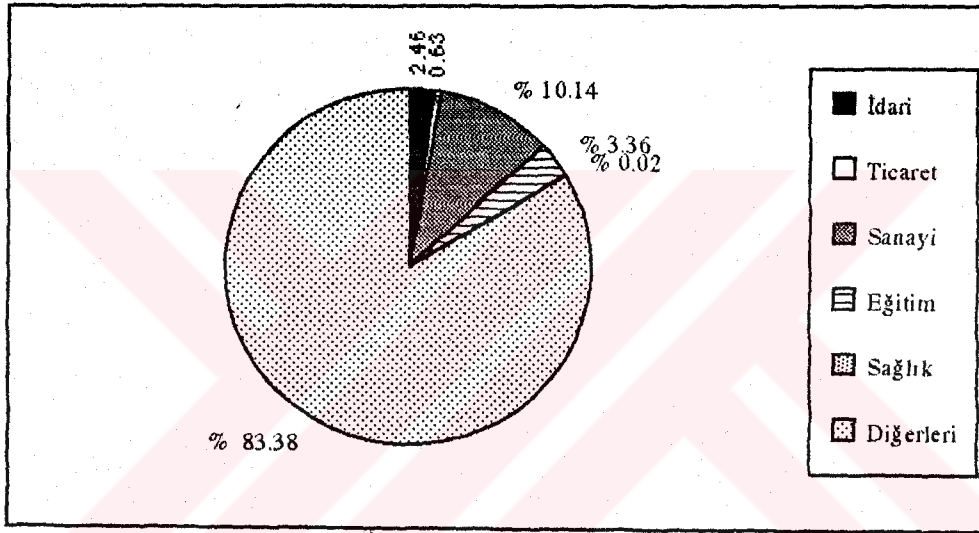
Bağ, bahçe gibi alanlar haricinde fonksiyonel arazi kullanım sahaları hesaplandığında, alan miktarları değişiklik göstermekte ve kasaba'nın fonksiyonel arazi kullanım miktarı 45.85 ha'a kadar inebilmektedir. Kasaba'da kullanılan 45.85 ha'lık toplam sahanın 4.65 ha'ı sanayi, 1.13 ha'ı idari, 1.54 ha'ı eğitim, 0.01 ha'ı sağlık ve geriye kalan 38.23 ha'ı da konut, yeşil alan, mezarlık, dini tesisler vb. kullanımlara aittir (Tablo:4.1, Şekil:4.1).

Tablo: 4.1 Ağın Kasabasında Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).

Kullanım Şekli	Kullanılan Alan (Ha)	Kullanılan Alan Yüzdesi %
İdari	1.13	2.5
Ticaret	0.29	0.6
Sanayi	4.65	10.1
Eğitim	1.54	3.4
Sağlık	0.01	0.0
Diğerleri	38.23	83.4
Toplam	45.85	100

Kaynak: Arazi kullanım oranları planimetrik yöntemle hesaplanmıştır.

Şekil: 4.1 Ağın Kasabasında Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).

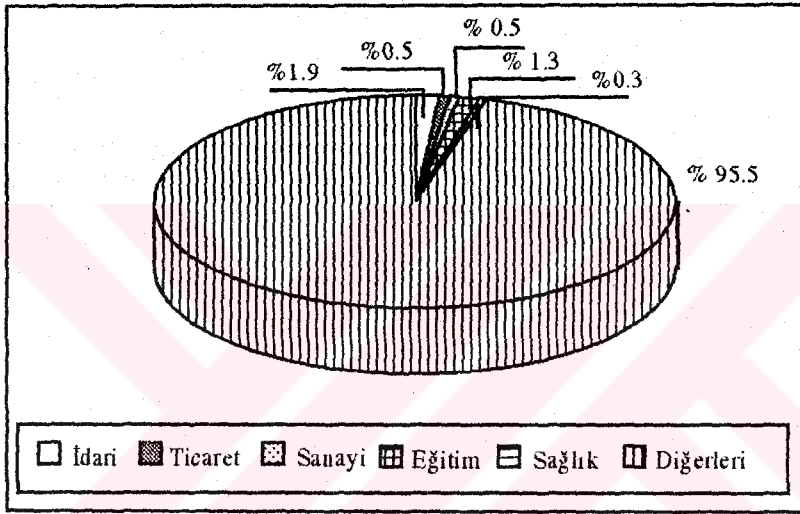
ARAPKİR :Arapkir Şehri, belediye yönetim sınırları içerisinde toplam 15600 ha'lık bir sahaya sahiptir ve bu sahanın 416 ha'lık kesimi imar planı içinde yer almaktadır. Bugün imar planı içinde bulunan mahallelerden, en büyük alana 113.85 ha. ile Mehmet Akif Mahallesi, en küçük alana da 4.8 ha ile Y.Çörence Mahallesi sahiptir (Tablo:2.41). Şehir alanının 2.28 ha'ı iş ve ticaret, 5.36 ha'ı eğitim, 1.07 ha'ı sağlık, 2.1 ha'ı sanayi, 7.80 ha'ı ise idari müeseler tarafından kullanılırken, geriye kalan 379.81 ha'lık saha ise konut, yol, yeşil alan, bahçelik vb.kullanışlara ait bulunmaktadır (Tablo:4.2,Şekil:4.2). Sektörler tarafından şehir içinde kullanılan arazi oranlarına bakıldığında, kamuya ait işletmelerin oldukça geniş sahaları işgal ettikleri görülür. Bu nedenle şehir içinde idari fonksiyon alanı 7.8 ha ile ilk sırada yer alır.

Tablo: 4.2 Arapkir Şehrinde Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).

Kullanım Şekli	Kullanılan Alan (Ha)	Kullanılan Alan Yüzdesi %
İdari	7.8	1.9
Ticaret	2.28	0.5
Sanayi	2.1	0.5
Eğitim	5.36	1.3
Sağlık	1.07	0.3
Diğerleri	397.81	95.5
Toplam	416.42	100

Kaynak: Arazi kullanım oranları planimetrik yöntemle hesaplanmıştır 1995.

Şekil: 4.2 Arapkir Şehrinde Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu.(1995)

KEMALİYE: 116800 ha'lık ilçe arazisinin, 16560 ha'lık bir kısmına sahip olan Kemaliye Kasabasının, imar planı içindeki sahası 289 ha'dır. Bu alanın çeşitli fonksiyonel faaliyetler tarafından kullanım miktarları ise şöyledir (Tablo:4.3, Şekil: 4.3).

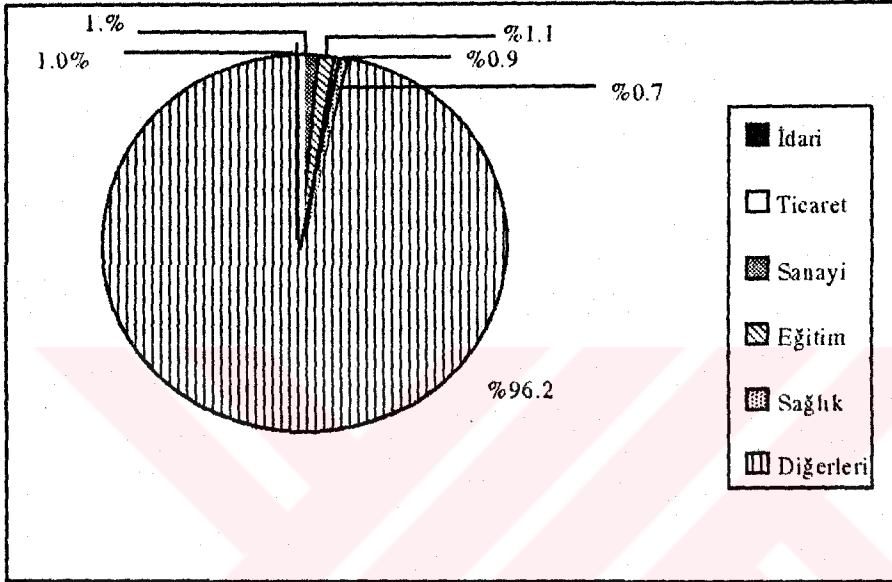
Tablo:4.3 Kemaliye Kasabasında Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).

Kullanım Şekli	Kullanılan Alan (Ha)	Kullanılan Alan Oranı %
İdari	0.088	0.1
Ticaret	0.5	0.7
Sanayi	0.73	1.0
Eğitim	0.77	1.1
Sağlık	0.613	0.9
Diğerleri	68.44	96.2
Toplam	71.15	100

Kaynak: Arazi kullanım oranları planimetrik yöntemle hesaplanmıştır.

En geniş alana 20.07 ha'la Ariki Mahallesi, en küçük alana da 1.53 ha. ile Dörtölağzi Mahallesi sahiptir (Tablo:2.37). Bugün kasaba arazisinin 0.088 ha'ı idari, 0.73 ha'ı sanayi, 0.5 ha'ı ticaret, 0.770 ha'ı eğitim, 0.613 ha'ı da sağlık faaliyetlerini yürüten işletmeler tarafından kullanılırken, geriye kalan 68.44 ha'lık alan ise konut, yeşil alan, yol, mezarlık, bahçe vb. kullanılışlar tarafından işgal edilmiştir (Tablo:4.3, Şekil:4.3).

Şekil: 4.3 Kemalîye kasabasında Şehir İçi Arazi Kullanım Durumu (1995).

4.2.İDARİ FONKSİYON ALANLARI

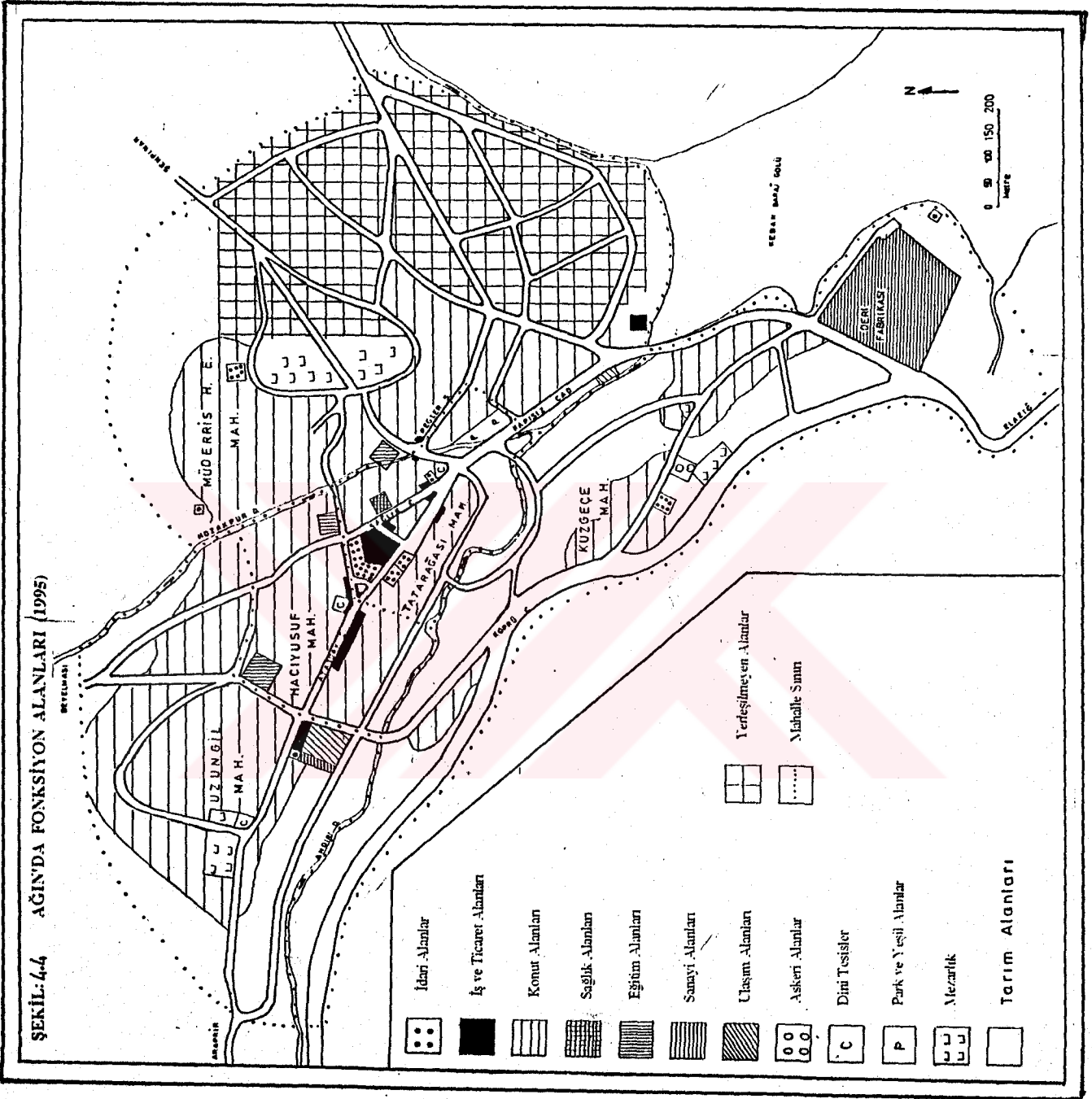
AĞIN : Ağın Kasabasında, 1.13 hektarlık bir saha kaplayan idari kurumların toplandığı alan olarak, yanyana iki ayrı binada yer alan hükümet konağı ve belediye binasını gösterebiliriz. Tüm yerleşmelerde olduğu gibi yönetim merkezi burada da her taraftan kolayca ulaşılabilen, ulaşım yollarının düğümlendiği merkezi bir yerde bulunmaktadır.

Nüfus müdürlüğü, mahkeme, adliye, savcılık, tapu müdürlüğü, milli eğitim müdürlüğü, müftülük, ilçe seçim kurulu, gibi idari müesseseler üç katlı hükümet konağında hizmet vermektedir. Üç katlı belediye binasının zemin katı ticari müesseseler (kahve, lokanta vb.) birinci kat belediye binası, ikinci kat otel, son kat teras lokal olarak kullanılmaktadır (Şekil:4.4).

ARAPKİR: Şehir alanı içinde 14.23 hektarlık bir saha kaplayan resmi fonksiyon alanının, 7.80 hektarlık kısmı idari fonksiyon sahası olarak kullanılmaktadır. Resmi fonksiyon sahaları içinde yer alan işletmeler, şehir içinde kendileri için uygun buldukları boş arazilere yerleşmiş olduklarından, bu fonksiyon sahalarında bir toplanma görülmez.

ŞEKİL: 4-4 AĞIN'DA FONKSİYON ALANLARI (1995)

(Şekil:4.5). Belediye ve hükümet konağı, merkezi kesimde yer alan Köseoğlu Mahalleshinde bulunurken, ilçe tarım ve veteriner müdürlüğü iki ayrı binada, jandarma, sağlık ocağı, hastane, polis karakolu ise Yenimahalle sınırları içinde yer alırlar. İdari binalardan hükümet konağı üç katlı, belediye ise iki katlı binada hizmet vermektedirler. Hükümet konağı içinde yer alan milli eğitim müdürlüğü, tapu müdürlüğü, nüfus müdürlüğü, milli emlak, cumhuriyet savcılığı, sivil savunma, mahkeme gibi resmi kurumlar çevreye hizmet vermektedirler.

KEMALİYE:Resmi fonksiyon alanları içinde bulunan idari fonksiyon alanı, 71.15 ha'lık şehrsel toprakların 0.088 ha'lık (880 m²) kısmını işgal etmektedir. Kemalide kurumlar bilhassa arazinin elverişsizliği nedeni ile kendileri için uygun bulunan kesimlere yerleşmiş olduklarından, kasaba içinde kurumların toplandığı belirli bir fonksiyon alanı bulmak oldukça zorlaşmaktadır. Bu sebepten resmi kuruluşların yer aldığı alanları ve mevkileri itibari ile merkez veya merkez dışında olup olmama olayı pek fark etmemektedir. Zira 1990 yılından sonra yapılan PTT binası merkezde yer alırken, daha eski bir tarihte inşaa edilen ilçe Tarım Müdürlüğü, kasabanın güney kesiminde merkezden uzak mahallelerden birisi olan, Hacı Yusuf Mahalleshinde yer almaktadır. Yukarıdaki sebeplerden dolayı, kamu kurumları şehir içinde dağınık bir vaziyette yer aldıklarından, kurumların belirli bir alanda toplanması söz konusu değildir (Şekil:4.6).

Belediye, 1994 yılında tamamlanmış olan merkezdeki yeni binasında hizmet verirken, belediyeye yakın bir alanda kaymakamlık, savcılık, nüfus müdürlüğü, milli eğitim, tapu, ilçe özel idare vb. kamu kuruluşlarının içinde yer aldıkları, üç katlı hükümet konağında hizmet vermektedirler.

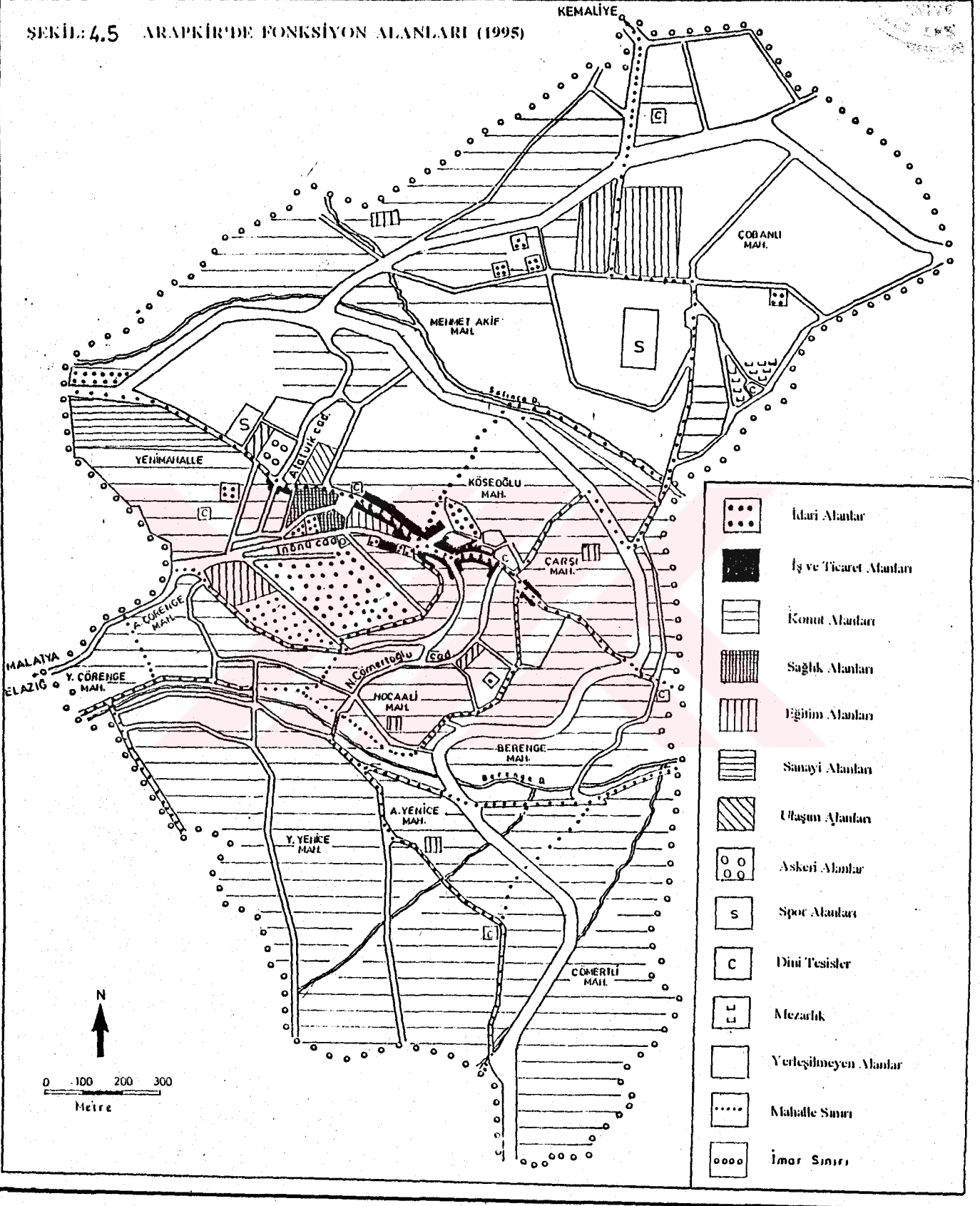
Emniyet Teşkilatı, merkezi baştan başa kateden Cumhuriyet Caddesinin ve belediye binasının güneyindeki alanda, sağlık ocağı yeni yapılan belediye binasına ait bir dairede faaliyetini sürdürmektedir. Hastane binası, merkeze yakınlık, uygun arazi varlığı nedeniyle şehrin kuzeybatı kesiminde yer alan, İshak Paşa Mahallesi sınırları içinde kurulmuştur. Cezaevi Binası; Arapkir'e giden Cumhuriyet Caddesi'nin sol kesiminde eski halıcılık şirketine ait binanın bir kısmında, kasaba dışında yer alan köy hizmetleri, Bağıştaş yönüne doğru giden Cumhuriyet Caddesinin batısındaki alanda hizmet vermektedir. Görüldüğü gibi kasabada bulunan resmi tesislerin hiç birisi alanın yerleşime uygun olmaması nedeni ile belirli bir alanda toplanmamıştır.

4.3. KÜLTÜREL FONKSİYON ALANLARI

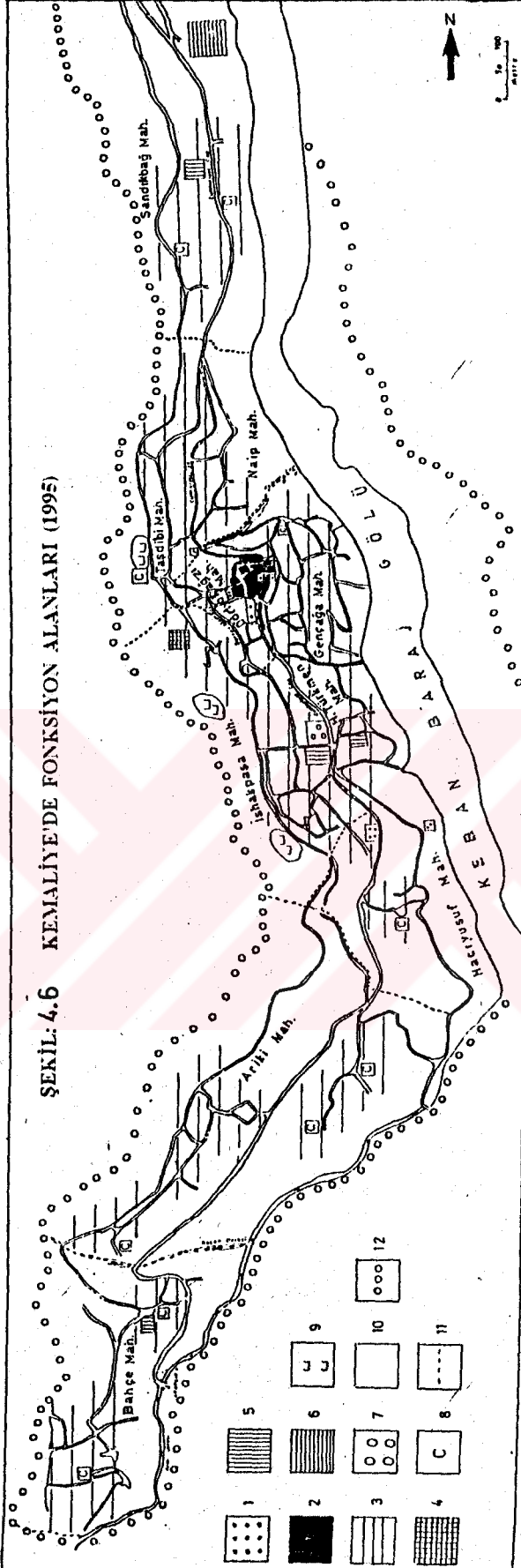
AĞIN:Ağın Kasabasında kültürel fonksiyon sahası içinde yer alan, eğitim fonksiyon alanları 1.54 ha. miktar ile kasaba arazisinin % 3.4'lük kesimini işgal etmektedir. Bu fonksiyon sahası içinde ilk ve orta öğretim kurumları ile diğerlerini sayabiliriz.

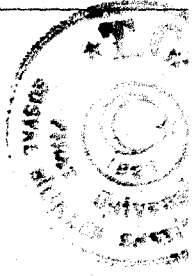
SEKİL: 4,5 ARAPKİR'DE FONKSİYON ALANLARI (1995)

ŞEKİL: 4.6 KEMALİYEDE FONKSİYON ALANLARI (1995)

1-İdari Alanlar 2-İş ve Ticaret Alanı 3-Konut Alanları 4-Sağlık Alanları 5-Eğitim Alanları 6-Sanayi Alanları
7-Askeri Alanlar 8-Dini Tesisler 9-Mezarlıklar 10-Yerleşilmeyen Alanlar 11-Mahalle Sımrı 12-İmar Sımrı

Kasaba'da; ortaokul, lise, lise pansiyonu ve pratik kız sanat okulu, Hacı Yusuf Mahallesinde aynı alanda yer aldıklarından, bu kesimde bir eğitim fonksiyon sahası meydana gelmiştir. Kasabanın ilk ve tek ilkokulu Abdullah Lütfi İlkokulu, merkezde belediye binasının kuzeybatı kesiminde yer alan Belediye Caddesinin sol kenarında bulunmaktadır. Kütüphanenin kendisine ait binası bulunmadığından, Elazığ yönüne giden Kapısız Caddesi üzerinde yer alan Müderris Hüseyin Efendi Camisinin yanındaki, eski belediye binasında hizmet vermektedir. Müderris Hüseyin Efendi Camisinin sağ kesiminden, Şenpınara giden yolun sol kenarında bulunan Ağın El Sanatları Merkezi yönetim binası, yemekhanesi, atölyeleri ve lojmanları ise kapladığı 0.10 ha'lık sahasıyla diğer bir eğitim fonksiyon alanı olarak dikkat çeker (Şekil:4.4).

ARAPKİR: Kültürel fonksiyon sahası içinde bulunan eğitim fonksiyonuna ait kurumlar, şehir arazisi içinde 5.36 ha'lık alan kaplarlar. Eğitim kurumlarından ilkokullar hemen hemen tüm mahallelere dağılmış olduğundan, bir fonksiyon alanı meydana getirmezler.

Orta dereceli okullardan Arapkir Orta Okulu ve Lisesi merkeze yakın kesimde, İnönü Caddesi üzerindeki Sümerbank Mağazasının batısında yer alırken, sağlık meslek lisesi, askerlik şubesinin batı kesiminde küçük sanayi sitesinin kuzeyindeki alanda, kız meslek lisesi Hoca Ali Mahallesinde, yüksek okul ise İnönü Caddesi üzerinde, Karayolları 85. Şube Şefliğinin batısında, önceden belediye kültür sarayı olarak inşaa edilmiş binada hizmet vermektedir.

Tam bir fonksiyon sahasına imam hatip ve endüstri meslek liselerinin bulunduğu alanda rastlanır. Bu eğitim kurumları Mehmet Akif Mahallesinde, Kemaliye yolu üzerinde geniş bir sahayı işgal ederler. Görüldüğü gibi şehirdeki eğitim kurumları boş buldukları alanlara yerleşmiş olduklarından, dağınık bir yapı gösterirler ve tek yer haricinde fonksiyon sahası meydana getirmezler. Şehirdeki halk kütüphanesinin kendisine ait binası bulunmadığından belediye binasının alt katında hizmet vermeye çalışır (Şekil:4.5).

KEMALİYE: Kemaliye Kasabasının'da da, diğer merkezlerde olduğu gibi eğitim hizmeti veren kurumların, değişik alanlarda yer alması nedeniyle, bir yerde toplanma söz konusu değildir. Bilhassa ilkokullar bir veya iki mahalleye hizmet ettiklerinden kasabadaki mahallelere dağılmış vaziyettedirler. Bu nedenle İstiklal İlkokulu, Dört yolağzı Mahallesinde, Sandıkbağ İlkokulu, Sandıkbağ Mahallesinde ve Bahçe İlkokulu ise Bahçe Mahallesinde yer alır.

Kasabada eğitim fonksiyon sahası olarak en geniş sahaya, ortaokul ile lisenin aynı binada yer aldığı ve lise pansiyonunun da bulunduğu Hacı Ali Akın Lisesi sahiptir. Lise; Arapkir yönüne doğru giden Cumhuriyet Caddesinin güneyinde, Halılağa Mahallesi sınırları

içinde yer almaktadır. Kasabada önceden merkezde bulunan kütüphane 1987 yılındaki çarşı yangınında yok olduğundan, kütüphane bugün yeni yapılan iki katlı binasında hizmet vermektedir (Şekil:4.6).

4.4. SOSYAL FONKSİYON ALANLARI

AĞIN:Sosyal fonksiyon alanları içinde sağlık fonksiyon alanı 0.01 ha'lık (100 m²) saha kaplamaktadır. Kasaba'da bu fonksiyonla ilgili tek bir sağlık ocağı bulunduğundan, kapladığı alan miktarı çok azdır. Sağlık Ocağı, kasabanın merkezi kesiminde Tataragaşı Mahallesiindeki Sağlık Sokak üzerinde yer almaktadır. Sağlık fonksiyonu içinde yer alan ve şehirde bir adet olan eczane; belediyenin güneyindeki belediye çarşısı içinde yer almıştır. Eczanenin kuruluş yeri olarak burayı seçmesinde, uygun dükkan varlığı, bulunduğu yerin her taraftan ulaşılabilir merkez kesimde yer alması, önemli etkidir (Şekil:4.4).

Kasabanın merkezi gücünün zayıflığı ve hinterlandındaki nüfusun azlığı, arz talep dengesini düşürdüğünden, burada özel doktor muayenehanesi, diş kliniği vb. özel sağlık kuruluşları gelişmemiştir. Bu nedenle kasabada özel sağlık kliniklerine ve ofislerine rastlanmaz.

ARAPKİR:Sağlık fonksiyon sahası, şehir genel alanı içinde % 0.3'lük oran ile 1,07 ha'lık alan kaplamaktadır. Sağlık tesislerinden, sağlık ocağı ve hastanenin aynı yerde bulunmaları, şehirde bir sağlık fonksiyon sahası meydana getirmiştir. Hastane bugün güney kesiminde yer alan sağlık ocağı ile birlikte Yenimahalle sınırları içinde, Kemaliye Kasabasına doğru giden Atatürk Caddesinin sol tarafında, 10700 m²'lik alan üzerine kurulmuştur (Şekil:4.5).

Hastane bugünkü mevkesine, uygun arazi varlığı, şehrin kenarında sakin bir yerde bulunması, (Kuruluş tarihi olan 1965, 1966 yıllarında, o mevkide fazla miktarda yerleşme yoktu) Malatya-Arapkir-Kemaliye bağlantısını sağlayan ana ulaşım arterinin hastane alanının yakınından geçmesi, yani ulaşım kolaylığı gibi nedenlerden dolayı inşaa edilmiştir. Şehrin çevre ile ulaşım bağlantılarının fazlalığı, hinterlandındaki nüfusun çokluğu gibi nedenlerden, diğer yerleşmelere göre daha merkezi olduğundan, şehirde özel doktor, diş hekimi ve veteriner hekim muayenehaneleri bulunmaktadır. Doktor muayenehanesi ve dişçi kliniği; hastaneye giden Atatürk Caddesi üzerinde, iş ve ticaret sahası içinde iki katlı bir binanın üst katında yer almaktadır.

Veteriner Hekim muayenehanesi ise eski iş sahasının, yeni iş sahası ile birleştiği kesim üzerinde yer alan, Namık Gedik Caddesindeki kredi ve yurtlar kurumu pasajındadır. Veterinerin muayenehanesini kurmak için bu mevkiyi seçmesinin ana nedeni, seçtiği mevkinin kırsal kesimce en fazla uğranılan yer olması ve uygun bir dükkanın bulunmasıdır.

Eczanelerden ikisi merkezden hastaneye giden Atatürk Caddesi üzerindeki iş ve ticaret sahası içinde, diğeri ise yine merkezi bir yerde bulunan belediye pasajında yer almaktadır (Şekil:4.5).

KEMALİYE: Sosyal fonksiyonlar içerisinde yer alan sağlık fonksiyon alanı Kemaliye Kasabasında, %0.9 oranla 0.613 ha'lık saha işgal etmektedir. Kasabanın topografik olumsuzluğu, tüm fonksiyon kurumlarında olduğu gibi sağlık fonksiyonu içindeki hastane binasının yapımını da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu nedenle, sağlık ocağı; kasabanın batı kesiminde İshak Paşa Mahallesi sınırları içindeki uygun eğim şartlarına sahip 6312 m²'lik bir alan üzerine 1955 yılında kurulmuştur. Sağlık Ocağı 1966 yılında, yapılan ek tesisler ve lojmanlar ile devlet hastanesi haline getirilmiş ve ikisi bir arada hizmet yürütmeye başlamıştır.

Hastane ve sağlık ocağının kasaba merkezinin batısında, ulaşımın zor olduğu bir alanda yer alması nedeniyle, sağlık ocağı, sağlık hizmetini daha kolay verebileceği bir alana taşınmıştır. Bu nedenle 1984 yılından itibaren sağlık ocağı yeni belediye binasının yanındaki, iki katlı binanın üst katına taşınmış ve bugün yeni binasında hizmet vermeye devam etmektedir. Bu yer değiştirme sebebi ile bugün kasabada, birisi merkezde, diğeri merkezin batı kesiminde olmak üzere iki sağlık fonksiyon sahası ortaya çıkmıştır (Şekil:4.6).

Kasabada yer alan tek eczane, merkezde belediye binasının alt katındaki dükkanlardan birinde hizmetini sürdürmektedir. Bugün Kemaliye Kasabasında özel doktor, diş doktoru muayenehanelerine rastlanmaz.

4.5. EKONOMİK FONKSİYON ALANLARI

Ağın Kasabasında ekonomik fonksiyon alanları, 4.65 ha. sanayi, 0.29 ha. ticaret sahası olmak üzere toplam 4.94 ha'lık bir alan kaplarken, bu oranlar Arapkir'de 4.38 ha, Kemaliye'de ise 1.23 ha'dır (Tablo:4.1,4.2,4.3).

4.5.1- TİCARET FONKSİYON ALANLARI

AĞIN: Ağın Kasabasında ticaret fonksiyon alanları, genel arazi içinde % 0.6'lık oranla, 0.29 ha'lık bir sahayı kaplamaktadır. Burada da çoğu kasabalarda veya şehirlerde olduğu gibi, ticari fonksiyon sahası geçmişten günümüze yer değiştirmiştir.

Bir yerleşme içindeki fonksiyon sahalarının yer değiştirmesinde, ekonomik, ulaşım, planlama faktörleri önemli rol oynar. Bu olay genelde yerleşmenin, önceki dönemlerde, ekonomik, fiziki, ulaşım açısından sahip olduğu, potansiyelini kaybetmesi ile gerçekleşir. Geçmiş dönemlerde yaya trafiğine uygun dar bir sahada, küçük küçük dükkanlardan meydana gelen, ticari nüvenin, şehrin alansal gelişmesi ile yeni yapılaşmalara izin vermeyen

bu eski mekanından taşarak fiziki açıdan daha iyi imkanlar sunan, diğer bir mekana taşınması ile yer değiştirme olayı ortaya çıkar. Bu taşınma ile ticari aktivitesini yitiren alan, yeni yerde tekrar eski canlılığına kavuşabilmektedir.

Önceki dönemin ulaşım çeşidine (potansiyeline) göre, veya yaya ulaşımına bağımlı şekilde gelişmiş olan ticari nüvenin, yeni ulaşım yollarının açılmasına veya ulaşım aksamının değişmesine bağlı olarak, yer değiştirmesi olayıdır ki, bunda da; yine ticari aktivitesini yitiren işletmeler, eski canlılığına kavuşmaktadır.

Ayrıca, şehir yöneticilerinin, şehir üzerinde planlı gelişmeyi sağlamak amacıyla yaptıkları düzenlemeler sonucunda, yeni yolların açılması, yeni ticaret alanlarının oluşturulması gibi faaliyetler nedeniyle planlama faktörüne bağlı olarak ticari nüvenin yer değiştirmesi olayı da gerçekleşmektedir.

Ağın Kasabasının ticari nüvesi de, planlama kararları çerçevesinde yer değiştirmiştir. İslam Şehirlerinde çarşının, merkezdeki ulu cami etrafında teşekkül etmesi özelliğini, Ağın Kasabasında da görmek mümkündür. Eski çarşı, ilk önceleri kasabanın merkez camisi (ulu cami) olan Müderris Hüseyin Efendi Camisinin etrafındaki alanda gelişmişti. Eski merkezin bu belirtilen kesimde yer aldığı, geçmişte sahip olduğu fonksiyonlarını yitirmiş eski yapılardan, eski ve yeni ticari nüvede yer alan işletmelerin yapı şekli vb. farklı özelliklerinden, bazı tarihlerde alınan planlama kararlarından ve eski dönemleri görmüş yaşlı kişilerin anlattıklarından anlıyoruz.

Ağın Kasabasındaki ticari nüvenin yer değiştirmesinde en büyük etkiyi, 1968 yılında alınan planlama kararları yapmıştır. Nitekim 1968 yılında yapılan imar planı çerçevesinde, gerçekleştirilen tadilatlar ile yollar genişletilmiştir. Yolların genişletilmesi amacıyla eski ticari nüvedeki dükkanlar yıkılmış ve eski ticari merkez, bir kaç dükkan haricinde tamamen ortadan kalkarak, kasabanın kuzeybatısına doğru ilerleme göstermiştir. Eski nüvede bulunan ticari işletmeler, şehrin kuzeybatısında yer alan yeni belediye binasının önündeki, belediye çarşısına yerleşmişlerdir. Bugün eski ticari nüve, yol kenarında sıralanmış bir kaç ticarethanenin geçmiş dönemin kalıntıları olarak varlığını sürdürmesi ve bugün Müderris Hüseyin Efendi camisinin yanındaki halk kütüphanesinin, eski belediye binası olması da merkezin geçmişteki yerini daha iyi kanıtlamaktadır. Sonuçta bugün ticari nüve önemini kaybetmiş, eski merkez ve sonradan gelişen yeni merkez olmak üzere iki alanda yoğunlaşmıştır (Şekil: 4.1).

Tablo: 4.4 Ağın Kasabasında İşyerlerinin Mahalle ve Caddelere Göre Dağılışı (1995).

Mahalle Adı	İşyeri Sayısı	Cadde Adı	İşyeri Sayısı
Tatarağası	44	Atatürk (Kapisız)	61
Hacıyusuf	28	Müd.Hüs.Cad	14
Kuzgeçe	12	Sağlık Sokak	9
Toplam	84	Toplam	84

Kaynak: Arazi etüdüleri 1995.

Bugün kasabanın ticari fonksiyonu, gerek kendi nüfusu, gerekse de hinterlandındaki nüfusun yetersizliği ve hinterlandında bağlantı kurduğu sahaların daralması nedeni ile gelişmemiştir. Kasabadaki, iş ve ticaret sahası belirli alanlardaki yığılma dışında kasabayı boydan boya kateden Kapisız ve Atatürk caddelerinin teşkil ettiği ana aks üzerinde yerleşmiş bulunmaktadır.

Kasabadaki ilk ticaret sahası yukarıda da bahsettiğimiz gibi Müderris Hüseyin Efendi Camisinin bulunduğu kesimde teşekkül etmiş, sonrada gelişmeye bağlı olarak kasabanın kuzeybatı kesiminde yer alan Hacı Yusuf Camisiin etrafındaki alanlar gelişmiştir (Foto:4.1). Aşağı kesimdeki ilk ticari nüve, alınan kararlar çerçevesinde gerçekleştirilen tadilat sonucunda, yer değiştirerek, bugünkü belediye binasının ön kısmına gelmiştir. Bu sebeple, günümüzde kasabadaki ticarethanelerin büyük bir çoğunluğu, belediye önündeki belediye çarşısı içinde yer almaktadır. Kasaba'da yer alan toplam 84 işyerinin, 55 tanesi ticari işletmeyken, geriye kalan dükkanlar boş, depo vb. amaçlar için kullanılmaktadır.

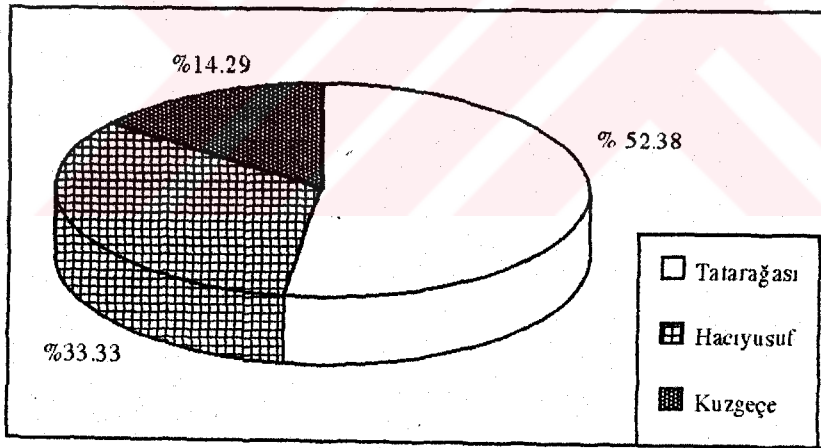

Foto: 4.1 Ağın'da Hacı Yusuf Cami çevresinde ikinci gelişen ticari nüve ve Arapkir yolu burada Konut + işyeri düzeni hakimdir.

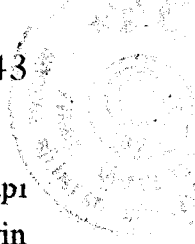
İşyerlerinin mahallelere göre dağılımına baktığımızda, kasabada ticari nüvenin yoğunlaştığı iki alan dikkati çeker. Bunlardan ilki, belediye ve belediye çarşının yer aldığı kesimi bünyesinde bulunduran Tataragaşı Mahallesi, 44 işyeri ile başta gelirken, onu 28 işyeriyle Hacıyusuf Mahallesi takip eder. Kasabanın ana ulaşım aksını oluşturan Atatürk Caddesi, bünyesinde bulundurduğu eski nüve ve belediye çarşısı nedeniyle, 61 adet işletme ile en fazla işletmeye sahip caddelerden birisi olarak karşımıza çıkar. İşyeri açısından ikinci yoğunluk bölgesi, Hacıyusuf Mahallesi'dir ki, işletmeler; Atatürk Caddesinin merkezden Arapkir'e yani batıya doğru gittiği hat üzerinde Hacıyusuf Camisi çevresinde yığılmışlardır (Şekil:4.1).

Bugün kasabada pasaj, işhanı gibi çok katlı ticari binalara rastlamak mümkün değildir. Tek işhanı niteliğindeki yapı belediyenin bulunduğu binadır. Tamamen belediyenin kullanımı için yapılmış binanın ikinci katı kasabaya gelen devlet memurlarının ve misafirlerin kalabileceği bir yer olmadığından belediyenin kullanım alanı daraltılarak otel haline getirilmiştir. Bu nedenle belediye binasının birinci katı belediye, ikinci katı otel, teras katı da lokal olarak kullanıldığından, ticari işyeri sayısı azdır ve bir işhanı niteliği taşımamaktadır.

Şekil: 4.7 Ağın Kasabasında İşyerlerinin Mahallelere Göre Dağılımı (1995)

Belediye önünde yanyana yapılmış tek katlı dükkanları ile oval bir şekil sunan belediye çarşısı, kasabadaki dükkanların büyük bir çoğunluğunu bünyesinde toplamıştır. Çarşının hemen hemen tüm mahallelerden kolayca ulaşılabilen merkezi bir alanda yer alması ve diğer sosyal, kültürel vb. kurumların da çevrede bulunması nedeni ile ticarethaneler için uygun bir alan ortaya çıktığından, ticari işletmelerin çoğu burayı tercih etmiştir.

Bir yerleşmede bulunan, eski ticari nüve ile yeni ticari nüve arasında, konut, yapı özelliği vb. faktörlerden dolayı farklılıklar bulunmaktadır. Kasabadaki ticari işletmelerin buldukları konum itibariyle gösterdikleri yapısal farklılığa bakacak olursak, gerek eski nüveyi oluşturan Müderris Hüseyin Efendi Camisinin yanından yukarıya çıkan ana güzergah üzerindeki işyerleri, gerekse de ikinci yoğunluk alanı içinde bulunan Hacı Yusuf Mahallesi'ndeki işletmelerde, konut+işyeri düzeni hakimdir. Bu kesimlerde yer alan işyerlerinin bulunduğu binaların büyük bir çoğunluğun da, üst katlar konut olarak, alt katlar ise işyeri olarak kullanılmaktadır. Ayrıca buradaki eski tip ile yeni tip yapılar arasında plan ve kullanılan malzeme açısından farklılık dikkat çeker. Eski alandaki yapılar, çoğunlukla kerpiç malzeme kullanılarak imal edilmiş, I. kat işyeri, II. kat ise konut olarak kullanılmıştır.

Kasabada konutsal kullanımın bulunmadığı, yani sadece işyerleri tarafından kullanılan iki alan dikkat çeker. Bunlardan biri; belediye önündeki belediye çarşısı, diğeri ise; kasabada hem belediyeye ait araçların, hem de kırsal kesimden gelecek araçların kullanması amacıyla kurulmuş olan, fakat bugün ulaşım fonksiyonunun yeterince gelişmemiş olması nedeni ile işlerliğini sürdüremeyen ve küçük sanayile ilgili işyerlerinin yoğunlaştığı, belediye garajının bulunduğu kesimdir. Kasabada belirli tip ticarethanelerin yoğunlaştığı sokak ve alanlar bulunmamakta, işyerleri dağınık bir vaziyette yer almaktadır.

ARAPKİR: Arapkir Şehrinde ekonomik fonksiyon alanları 4.29 ha'lık bir saha kaplamaktadır. Bu alanın 2.28 ha'ı ticaret sahasıyken, 2.1 ha'ı küçük sanayi sitesinin yer aldığı sahadır.

Şehirdeki iş ve ticaret sahası geçmişten günümüze hem ilerleme göstermiş, hemde yer değiştirmiştir. Kısaca şehirdeki ticari nüve, şehir yer değiştirdiğinde ilk kurulduğu alandan ulaşım şartlarına bağımlı olarak üç sefer yer değiştirmiştir. Bugün ilk nüve ve son gelişen nüve işlerliğini korurken II. gelişen nüve tamamen ortadan kalkmış hatta ilk nüve de yavaş yavaş canlılığını kaybetmeye başlamıştır. Şehir yer değiştirdikten sonra, ilk İş ve ticaret sahası XVIII.yüzyıldan, 1970-1975 yıllarına kadar bugünkü eski buğday meydanındaki belediye hanı ve Mirliva Ahmet Paşa Camisinin bulunduğu kesimlerde yoğunlaşmış ve ikinci gelişme, o dönemin ulaşım güzergahına göre güney kesimde Yenice Mahallesi'ne doğru giden, Naim Cömertoğlu Caddesi üzerinde olmuştur. Ticaret sahasındaki ilerlemenin asıl nedeni, eski Malatya-Arapkir-Elazığ Yolunun (katırcı yolu, kervan yolu) şehrin güneyindeki güzergahtan gelip, Mirliva Ahmet Paşa Camisi'nin yanından kuzey kesimdeki Kemaliye Y oluna doğru gitmesindedir. Sonuçta XVIII.yy'da Mirliva Ahmet Paşa Camisi ile çevresinde oluşan ilk ticaret fonksiyon alanı, o dönemin önemli ulaşım aksı üzerinde gelişme göstererek güneye doğru kaymıştır (Foto:4.3).

İş ve ticaret sahasının güneye gelişme gösteren kesimi, 1950 yılından itibaren önemini yitirmeye başlamış ancak ilk çekirdek varlığını korumuştur. 1970-1975 döneminden sonra şehrin batısından Kemaliye Yolunun geçmesi ve ulaşım aksındaki değişime bağlı olarak iş ve ticaret sahası şehrin kuzey batısına kayarak, bugünkü Atatürk ve İnönü caddeleri istikametinde gelişme göstermiştir. Bu gelişme ile eski iş ve ticaret alanı gerileme göstermiş, bunun yerine bugünkü belediye meydanı ve çevresindeki gelişme artmıştır.

Günümüzde işyerleri Malatya istikametindeki İnönü Caddesi ile Kemaliye yönündeki Atatürk Caddesinde gelişme göstermektedir. Fakat işyerlerinin Malatya istikametinde yer alan İnönü Caddesindeki gelişimini lise ve ilçe tarım teşkilatına ait yapılar engellediğinden, gelişme bu kesimden ziyade, Kemaliye güzergahında yer alan Atatürk Caddesine doğru kaymıştır (Foto: 4.2). Bugün Atatürk Caddesi, sağlı ve sollu bir şekilde sol taraf tamamen, sağ taraf ise yer yer çok katlı binaların alt katları olmak üzere işyerleri tarafından işgal edilmiş vaziyettedir. İşyerlerinin Atatürk Caddesi üzerindeki alansal gelişimini güney tarafta hastane, kuzey tarafta ise cami ve otopark engellemektedir.

Bu ilerleme nedeni ile XVIII.yüzyıldan beri asıl fonksiyon alanı olarak görevini sürdüren Mirliva Ahmet Paşa Cami (eski Buğday Meydanı) çevresindeki, ticarethanelerin çoğu bugün kapalı durumdadır ve burada daha çok kırsal kesime hizmet eden kalaycı, semerci vb. işleri yapan bir kaç dükkan kalmıştır. Hatta geçmiş dönemlerde oldukça popüler olan eski belediye hanı bile günümüzde işlerliğini tamamen yitirmiştir (Foto:4.3).

Mirliva Ahmet Paşa Camisi çevresinde yer alan ve bugün tamamen yok olmaya yüz tutan eski ticaret alanındaki dükkânlar ile yeni ticaret alanındaki dükkânlar arasında, büyüklük ve yapı malzemesi vb. açılardan farklar bulunmaktadır. Mirliva Ahmet Paşa Cami çevresindeki eski nüvede yer alan dükkânlar, küçük 15-20 m² genişliğinde, kerpiç malzeme ile inşaa edilmiş, dış cepheleri ahşapken, yeni nüvede bulunan dükkanlar eskilerine göre alan olarak daha geniş, briket, tuğla gibi yapı malzemelerinin kullanıldığı modern tip dükkanlardır (Foto:4.4).

Eski nüvede, Semerci, Köşker, Kalaycı vb. gibi daha çok kırsal kesime hizmet eden işletmeler yoğunluk taşırken, yeni nüvede günün şartlarına uygun mobilya, tuhafiye, fotoğraf stüdyosu gibi ticari işyerleri ağırlık taşımaktadır. Eski nüvede bulunan dükkanlarda kepenk ahşap, yeni nüvede yer alan dükkanlarda ise sac malzemedan imal edilmiştir. Eski ile yeni nüvede bulunan dükkanlar arasında çatı tipi ve kaplama malzemesi açısından da farklılıklar vardır. Eski nüvedeki dükkanlarda, çatılar düz dam toprak malzemeyle örtülüyken, yeni nüvedeki işletmelerde ise çatılar sac kaplıdır. Eski nüve ile yeni

nüve arasında dükkanların tek katlı olma özelliği hala devam ediyorsa da, yeni nüvede çok katlı dükkanlar son zamanlarda fazlalaşmaya başlamıştır.

Ticari nüvenin bu yer değiştirmesinde, yukarıda saydığımız sebeplerin haricinde yeni yerde yeterli arazinin bulunması da önemli ölçüde rol oynamıştır. Bugün Atatürk Caddesinin kuzey kesimindeki çok katlı dükkanların, hem üst hem de alt katları ticari işletmeler tarafından kullanılmakta ve bu kesimde iki katlı binaların konutsal kullanılıştan, ofissel kullanılışa geçtiği dikkat çekmektedir (Foto:4.5).

Nitekim bugün siyasi parti bürosu, noter ve diş doktoru'nun yer aldığı bina, önceden konutsal kullanımdayken, günümüzde ticari kullanıma dahil olmuştur. Atatürk Caddesi üzerinde yer alan binalardan bir kısmı günümüz şartlarına uygun olmadığından, yeniden yapılması gerekir. Fakat dükkanların üst tarafında lise binası ile bahçesinin yer alması, yeniden inşaat yapılabilecek yeterli arazi genişliğine imkan vermediğinden, ayrıca alan üzerindeki dükkan sayısının ve hak sahibinin fazla sayıda bulunması, yeniden yapılaşmayı engelleyen faktörlerdir. Bu nedenden buraların yıkılıp yeniden yapılması söz konusu olamamaktadır.

Bugün; ticari açıdan en popüler alanlar, belediyenin karşı kesimindeki meydanlığın bulunduğu yerler ile Kemaliye yönüne uzanan Atatürk Caddesi üzerindeki alanlardır (Foto:4.6). Buralarda kira bedelleri, kullanıcının giriş tarihinin eski veya yeniliğine göre bir farklılık göstermesine rağmen yıllık 25-30 milyon arasında oynamaktadır. Eski iş ve ticaret sahasında ise kira bedelleri talebin yetersizliği sebebi ile oldukça düşerek, yıllık 6-12 milyon arasına inmektedir.

Ticarethanelerin mahallelere göre dağılışına baktığımızda; en fazla ticarethane, 121 adet ile İnönü ve Atatürk caddelerinin büyük bir kesimini bünyesinde bulunduran, iş ve ticaret sahasının yoğunlaştığı, Yenimahalle'dedir. Bunu; 58 adet ticarethane ile çarşının bir kesimi, hükümet konağı ve belediye binasının bulunduğu alanları içine alan Köseoğlu Mahallesi, onu da eski iş ve ticaret sahasını sınırları içinde bulunduran Hocaali Mahallesi, (25 ticarethane) ve bunları da iş ve ticaret sahasının yoğunlaştığı Atatürk Caddesinin bir kısmını sınırları içerisinde bulunduran, Mehmet Akif Mahallesi (14 adet işyeri) takip etmektedir. En az işyeri eski nüvenin uzantısı olan Naim Cömertoğlu Caddesini bünyesinde bulunduran, Çarşı Mahallesindedir ki, burada sadece dört adet ticari işletme yer alır (Tablo:4.5, Şekil:4.5).

Foto: 4.2 Arapkir'de 1970 yıllarıdan sonra gelişen ticaret sahası, Belediye Meydanı ve Kemalîye istikametine giden yolunda geçtiği Atatürk Caddesi.

Foto: 4.3 Arapkir'de ilk ticari nüve Mirliya Ahmet Paşa Camisi etrafındaki ticarethaneler bugün geçmişteki fonksiyonların yitirmiş ve burada sadece kırsal kesime hizmet eden bir kaç dükkan kalmıştır.

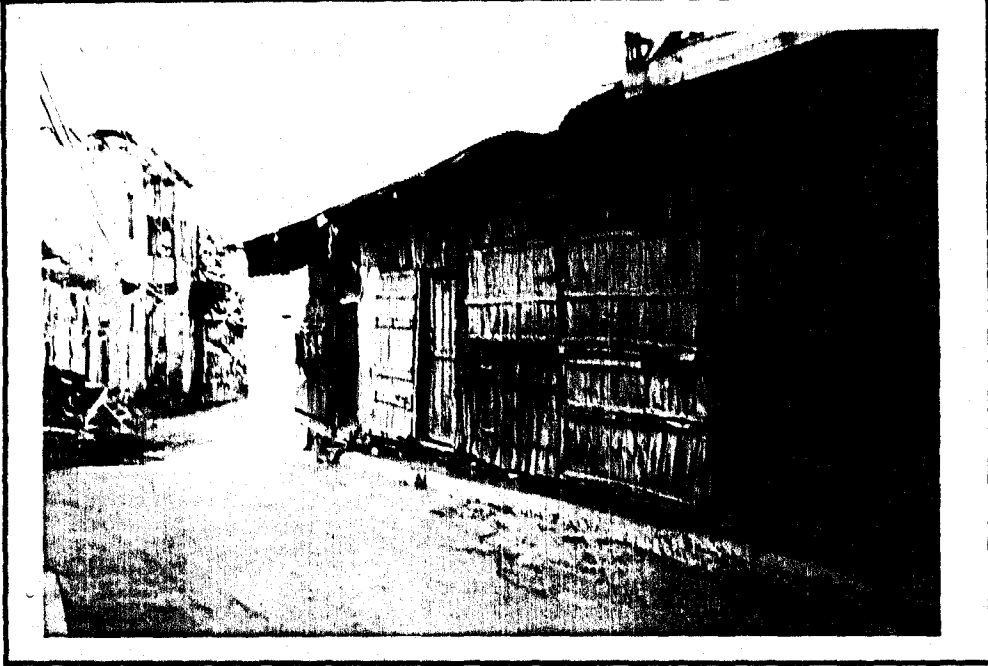

Foto: 4.4 Kemaliye İstikametine giden eski kervan yolu üzerinde gelişmiş olan ticari nüvede bugün tamamen fonksiyonunu yitirmiş dükkanlar görülmektedir. Eski tip dükkanlar kerpiç malzeme ile yapılmış dış yüzey tamamen ahşap ve küçük dükkanlardır.

Foto: 4.5 Arapkir'de 1970 yıllarından sonra gelişen yeni iş ve ticaret sahasının uzandığı Atatürk Caddesi üzerinde işyerlerinin gelişimi ile konut fonksiyonundan işyeri fonksiyonuna geçmiş çok katlı bir yapı

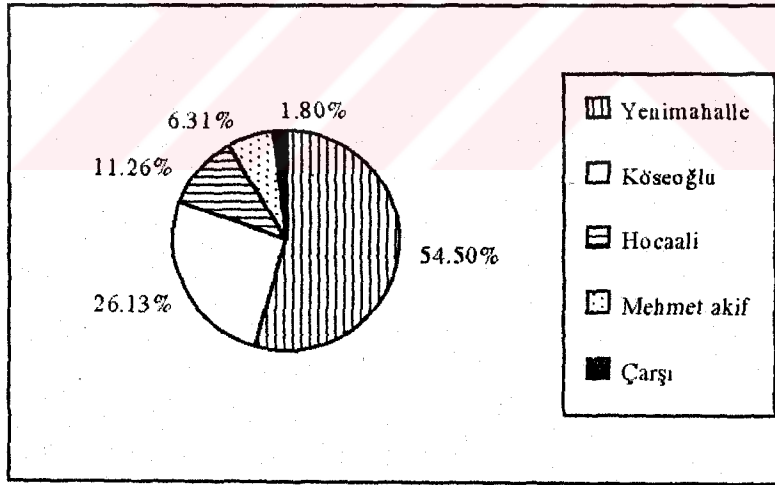
Tablo: 4.5 Arapkir Şehrinde İş ve Ticarethanelerin Mahalle ve Caddelere Göre Dağılışı. (1995)

Mahalle Adı	İşyeri Sayısı	Cadde Adı	İşyeri Sayısı
Yenimahalle	121	Atatürk	65
Köseoğlu	58	İnönü	48
Hocaali	25	Namık gedik	47
Mehmet akif	14	Belediye	35
Çarşı	4	Diğer	27
Toplam	222	Toplam	222

Kaynak: Arazi etüdleri 1995.

Bugün Arapkir Şehrin'de iş ve ticaret sahası dört caddeye dağılmış bir vaziyettir. En fazla işyeri Kemaliye Kasabasına giden yol üzerinde bulunan Atatürk Caddesindeyken (65 adet ticarethane), onu Malatya güzergahı üzerinde yer alan İnönü Caddesi (48 adet ticarethane) takip etmekte, İnönü Caddesini ise, belediye meydanından eski iş ve ticaret sahasına doğru giden Namık Gedik Caddesi (47 adet ticarethane) bunu da belediye ve kaymakamlık binalarının önünden belediye meydanına inen Belediye Caddesi (35 adet ticarethane) izlemektedir (Foto:4.6). Geriye kalan 35 işletme ise Yenimahalle sınırları içinde yer alan küçük sanayi sitesinde bulunur (Tablo:4.5, Şekil: 4.8).

Şekil: 4.8 Arapkir Şehrinde İşyerlerinin Mahallelere Göre Dağılımı (1995).

KEMALİYE:Kemaliye Kasabasında ekonomik fonksiyonlar, 0.73 ha'ı (7300 m²) sanayi ve 0.5 ha'ı (5000 m²) ticari olmak üzere toplam 1.23 ha'lık arazi işgal ederler. Kasaba'da ticari ünite, topografik olumsuzluk nedeni ile ulaşımın daha kolay olduğu merkezi kesimdeki eski mahallelerden olan Dörtyoğazı Mahallesinde yer almaktadır. Kasabanın çarşı kesimi, 1987 yılındaki yangında yok olduğundan, eski döneme ait yapıların büyük bir

çoğunluğu bugün ortadan kalkmış, ve yanan kesime eski ahşap dükkanlar yerine, yeni betonarme dükkanlar inşa edilmiştir.

Yeni dükkanlar eski yanan yere yapıldığından kasabadaki iş ve ticaret sahası eskiden olduğu gibi bugün de Cumhuriyet Caddesinin üst kesiminde, konutsal kullanımın bulunmadığı bir mevkide yer almaktadır.

Günümüzde iş ve ticaret merkezi alt kesimde yer alan Atatürk Caddesinin, Bağıştaş ve Arapkir'e giden yönlerine doğru bir saçaklanma ile gelişme göstermiştir. Bugün yeni yapılan çarşının batı kesimindeki Buğday Pazarından, Dört yolağzı Mahallesi'nin batı kesimlerine doğru çıkan sokak ve eski belediye meydanının olduğu kesim, iş ve ticaret sahası içinde yer alır.

İş ve ticaret sahasının gelişimini batı kesimde PTT ve konutlar, doğu kesimde ise Atatürk Caddesi ve onun dahada doğusundaki eğimli alan engellemektedir. Cumhuriyet Caddesinin kuzey kesimindeki gelişmeyi merkezden Bağıştaş'a giden yol üzerinde bulunan konutlar, aynı yolun güney kesiminde ise hükümet konağı, eski ilkokul binası, kaymakamlık lojmanı gibi resmi yapılar engel teşkil etmektedir. Hem ilçe hem de kasaba nüfusunun azlığı, ayrıca kendisine bağlı bölgeyle olan ulaşım zayıflığı, ticari nüvenin başka akslar üzerinde gelişmesini dolaylı da olsa engellemiştir.

Kasabadaki ticarethaneleri yapı cinslerine göre ahşap, eski tipler, yeni betonarme binalar ve buldukları mevkilerine göre de tek katlı ve çok katlı binaların alt kesiminde yer alanlar olarak ayırabiliriz. Klasik işyerlerine örnek teşkil eden eski ahşap işyerleri, yangından fazla zarar görmeyen Buğday Pazarının batı kesiminde yer almaktadır. Doğu kesimde ise yangından zarar görmüş ve sonradan yapılmış betonarme dükkanlar yer aldığından eski ile yeni dükkanları yanyana görmek mümkündür (Foto:4.7).

Buğday Pazarı çevresindeki eski işyerleri tek kat, yeni yapılan çarşıdaki dükkanlar eğim nedeni ile üst kesimde yer alan dükkanlar tek kat olduğu halde, aşağı kesimdekiler iki katlı bir özellik göstermektedir. Çok katlı, işyerlerine bugün yeni yapılan çarşı, eski ve yeni belediye otellerinin bulunduğu kesimler ile Cumhuriyet Caddesi üzerindeki iki katlı konutların alt katlarında rastlanılmaktadır. Çarşı içinde kalan çok katlı eski tip konutlar ikamet için tercih edilmemeleri nedeniyle sadece alt katları ticarethane olarak kullanılmaktadır.

Yukarıdaki nedenlerden dolayı işyerleri merkezde yer alan Dört yolağzı Mahallesi ve onun altındaki Genççağa Mahallesinde yoğunlaşmaktadır. İşyerlerinin mahallelere göre dağılımına baktığımızda, en fazla işyeri doğu kesimi tamamen ticari kullanıma ayrılmış olan Dört yolağzı Mahallesindedir (85 işyeri). Onu merkezi baştan başa kateden Cumhuriyet

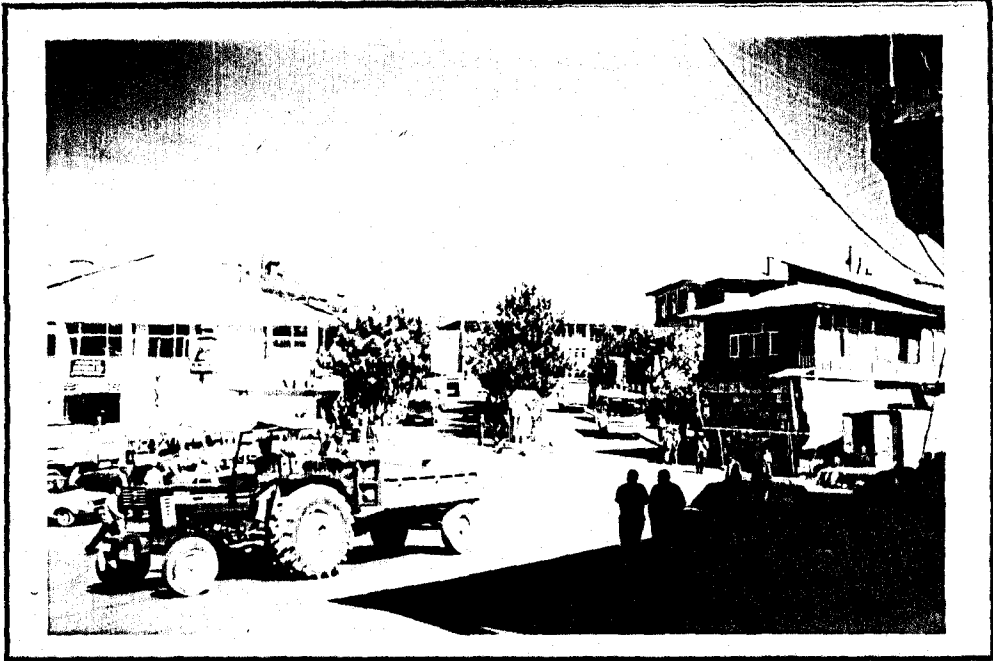

Foto: 4.6 Arapkir'de iş ve ticaret sahası olarak en popüler yerlerden birisi Belediye meydanı ve caddesi. Sol tarafta yeni belediye iş hanı üstte hükümet konağı görülmektedir.

Foto: 4.7 Kemalîye'de Buğday meydanı ve eski ticari nüvenin yer aldığı kesim. Sağ tarafta çarşının yanan kesimine inşa edilmiş modern dükkanlar sol tarafta ise yangından zarar görmeden günümüze kadar gelen eski tip dükkanlar görülmektedir.

Caddesinin bir kısmını sınırları içinde bulunduran Genççağa Mahallesi 15 işyeri ile takip etmektedir (Tablo:4.6, Şekil:4.9).

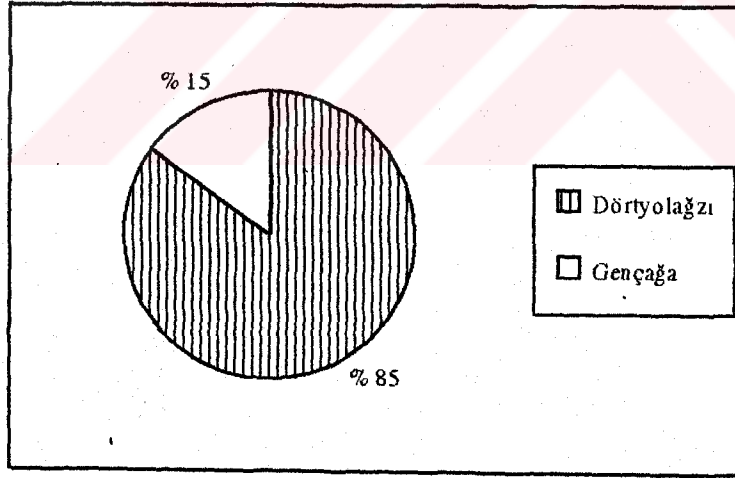
Tablo: 4.6 Kemaliye Kasabasında Ticarethanelerin Mahalle ve Caddelere Göre Dağılışı (1995)

Mahalle Adı	İşyeri Sayısı	Cadde Adı	İşyeri Sayısı
Dörtyolağzı	85	Cumhuriyet	41
Genççağa	15	Demirciler Sok.	3
Toplam	100	I. Sokak	6
		II. Sokak	4
		Çarşı Kesimi	46
		Toplam	100

Kaynak: Arazi Etüdüleri 1995.

Çarşı yangınından zarar gören işletmelerin bir kısmı, önceleri belediye meydanındaki alanda geçici olarak yapılan prefabrik dükkanlar içinde hizmet vermekteydi. Bugün işletmeler yeni yapılan dükkanlara taşındıklarından şehir içi arazi kullanımı oldukça değişmiş, fakat iki alanın da aynı mahallede yer alıyor olması nedeni ile mahallelere göre işletme sayısında bir değişiklik meydana gelmemiştir.

Şekil: 4.9 Kemaliye Kasabasında İşyerlerinin Mahallelere Göre Dağılımı (1995)

Yeni çarşı ile eski çarşı arasında dükkan cinsleri bakımından pek bir farklılık yoktur. Zira batı kesimde yer alan Derici, Tenekeci vb. işlerle uğraşan işletmeler doğu kesimde de yer almaktadır. Fakat giyim, mobilya vb. işlerle ilgilenen işletmeler yeni çarşının ana ulaşım aksı üzerindeki, geleneksel işletmeler ise daha çok çarşının iç kesimindeki alanları tercih etmişlerdir. İşletmelerin bu yer seçiminde, alanlar arasındaki dükkan kira bedellerinin

farklılığı etkili olmuştur. Zira iki alan arasında dükkan niteliği açısından pek büyük farklılık olmamasına rağmen kira fiyatları bakımından farklar bulunmaktadır. Nitekim Eski çarşı kesiminde dükkan kiralari yıllık 1.5 - 3 milyon TL. arasında değişirken, yeni çarşıda mevkiye göre ana aksı oluşturan Cumhuriyet Caddesine bakan kesimler 8-10 milyon TL, ara sokağa cephele olanlarda 5-8 milyon TL. arasında olmakla birlikte kiralar ortalama 5- 10 milyon TL. arasında değişiklik göstermektedir.

4.5.2 - SANAYİ FONKSİYON ALANLARI

AĞIN: Ağın Kasabasında sanayi fonksiyon alanı, 4 ha'lık fabrika sahası ve 0,65 ha'lık küçük sanatlara ait olmak üzere toplam 4.65 ha'lık arazi miktarı ile şehirsal arazinin konut ve diğer kullanışların haricinde, % 10.1'lik oranla en büyük payı elinde bulundurur.

Bugün kasaba da sanayi sahası olarak, kasabanın güney kesiminde, Elazığ Yolu üzerinde bulunan Ağın Dericilik Sanayine ait saha ve Cumhuriyet Caddesinin Arapkir'e doğru giden yolun kenarında yer alan, belediye garajının bulunduğu kesimdeki saha olmak üzere iki alan dikkat çeker. Sanayi fonksiyon alanının bu kadar geniş bir oran tutmasında, fabrika sahasının önemli ölçüde rolü vardır. Zira toplam 4.65 ha'lık sanayi sahasının, 4 ha'ı bu tesise aittir ve geriye kalan 0.65 ha'lık saha ise, küçük el sanatlarına ait işletmelerin yer aldığı belediye garajına tekabül etmektedir.

ARAPKİR: Arapkir Şehrinde sanayi fonksiyon sahası, 2.1 ha ile şehir arazisinin % 0.5'lik miktarını kaplar. Şehir içinde yer alan küçük imalata ait bir kaç tesis dışında, tüm tesisler, Yenimahalle sınırları içinde yer alan küçük sanayi sitesinde bulunmaktadır (Foto:4.8). Bu sanayi sitesi yapılmadan önce, merkezin güney kesimindeki Demirciler Sokakta toplanmış olan demircilerin haricinde, şehirdeki küçük imalata ait tesisler, şehir içinde dağınık bir vaziyetteydiler. Bugün sanayi sitesinin yapılması nedeniyle, Demirciler Sokak bir kaç işletme dışında tamamen fonksiyonunu kaybetmiş, boş ve kapalı dükkanları ile dikkat çekmektedir (Foto:4.9). Günümüzde köşker, saat tamircisi gibi küçük tamirat ve el sanatlarına ait işletmeler şehirdeki iş ve ticaret sahası içinde, oto tamircisi, mobilyacı, vb. işletmeler ise tamamen sanayi sitesi içinde yer almaktadırlar.

KEMALİYE: Kemaliye Kasabasındaki 0.73 ha'lık sanayi kullanım sahasının 0.7 ha'ı Çuval Fabrikasına aittir. Bugün kasabanın kuzey kesiminde Bağıştaş Yolu üzerinde yer alan Çuval Fabrikasının bulunduğu alan ve kasaba içinde eski iplik fabrikasının yanında bir kaç işletmenin bulunduğu Demirciler Sokak olmak üzere iki sanayi sahası dikkat çeker.

Foto: 4.8 Arapkir'de küçük sanayi sitesinden bir görüntü.

Foto: 4.9 Arapkir'de küçük sanayi sitesinin açılmasından sonra merkezde yer alan Demirciler Sokak bugün bir kaç dükkan haricinde tamamen fonksiyonunu yitirmiş durumdadır.

4.6. KONUT FONKSİYON ALANLARI

AĞIN: Ağın Kasabasına ait dokuz adet mahallenin tümü bugün kasabanın merkez kısmında yer almamaktadır. Bu mahallelerden yalnızca beş tanesi merkezi kısımda ve imar planı içinde yer alırken, geriye kalan dört mahalle, imar planı dışındadır. Kasaba; 1954 yılında ilçe olurken, kendisine yakın ve köy statüsünde olan Şenpınar, Akpınar, Başpınar ile 1970 yılından sonra gelişen Balcılar mahalle statüsünde kendisine bağlandığından, bu mahallelerin kasaba merkezinde ve imar planı içinde yer alan diğer dört mahalle ile fiziki bir bağlantıları bulunmamaktadır.

Kasabanın mahallelerinin birbirinden kopukluğunda, kırsal statüdeki yerleşmelerin kasabaya dahil edilmesi ve yapı yasağının tam uygulanamaması olmak üzere iki neden dikkat çeker. Bunlardan ilki Şenpınar, Akpınar ve Başpınar gibi eski köylerin 1954 yılında mahalle haline getirilmiş olmaları, diğeri ise kasabada inşaat yapımı için gerekli bir yasaklamanın bulunmamasıdır. Zira Ağın'da inşaat yapabilmek için gerekli olan şartlar gayet basittir. İnşaatı yapacağın arazinin yeşil alan, kamu alanı olmaması ve inşaatı yaptıran kişinin belirli bir plana sahip olması yeterlidir ve inşaat yapılacak alanın nerede yer aldığı pek önem taşımaz. Bu nedenlerden ötürü mücavir alan sahası içindeki yapılaşmalar önlenemediğinden, 1970 yılından sonra Balcılar Mahallesi ortaya çıkmıştır. Böyle merkezden uzak mahallelere su, elektrik, yol vb. belediye hizmetlerinin götürülmesi belediye açısından masrafları artırdığından, belediyenin bu alanlara hizmet götürmesi iyice zorlaşmaktadır.

Bugün kasabanın konutsal gelişimini, kasaba içinden geçen akarsu vadileri ve içme suyu yetersizliği kısıtlamaktadır. Andırı ve Beyelması derelerinin vadileri, kasabanın konutsal gelişimini kuzeybatı ve güney kısımlarda sınırlandırır. Bunlardan güneybatı yönünde akan Andırı Deresinin etkisi, kuzeybatıdan akan Beyelması Deresine göre daha fazladır. Nitekim güneybatıdaki Andırı Deresi vadisinin konutsal gelişimi etkileme gücü, kasabanın batı ve güney batısında daha net şekilde görülür. Bu nedenle kasabadaki iskan alanları, kasabayı baştan başa kat eden Kapısız ve Cumhuriyet caddelerinin Güney ve Güneybatı kısmındaki dar bir saha, ile güneybatı kesimde yer alan Andırı Deresinin güneybatı kesiminde Jandarma ve İlçe Tarım Müdürlüğü'nün bulunduğu alanlarda, çok az bir saha iskan edilmiş vaziyettedir. Güneydeki Kapısız Caddesi ile bu yerleşim alanları arasındaki kesim, Andırı Deresi vadisi ve burada sulamaya bağlı olarak gelişmiş bahçelikler sebebi ile yerleşilmemiş alanlar olarak dikkat çeker.

Su yetersizliği sebebi ile konutsal gelişmenin olmadığı yer olarak, Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi'nin Kuzey ve Kuzeybatı kesiminde, Karataşlık Mevkisi adı verilen ve bugün Meteoroloji Binasının da yer aldığı alan dikkat çeker. Karataşlık Mevkisinin güney

kesiminde yani Müderris Hüseyin Efendi Mahallesinin kuzey sınırında yer alan konutların bahçelerini şehir şebeke suyundan faydalanarak sulamaları, şebekenin yetersizliği ve eğim nedeni ile daha kuzey kesimler (karataşlık mevki) yeterince su alamadığından yerleşmeler tarafından tercih edilmeyen alan olarak ortaya çıkmaktadır (Foto:4.10). Bugün kasabanın konutsal gelişimini doğuda, bahçe, tarla ve tepelik alanlar, güneydoğuda Keban Baraj Gölü, Kuzeybatıda Aliuşağı sırtı ve Güneybatıda Osmanpaşa düzü olmak üzere iki tepe önlemektedir.

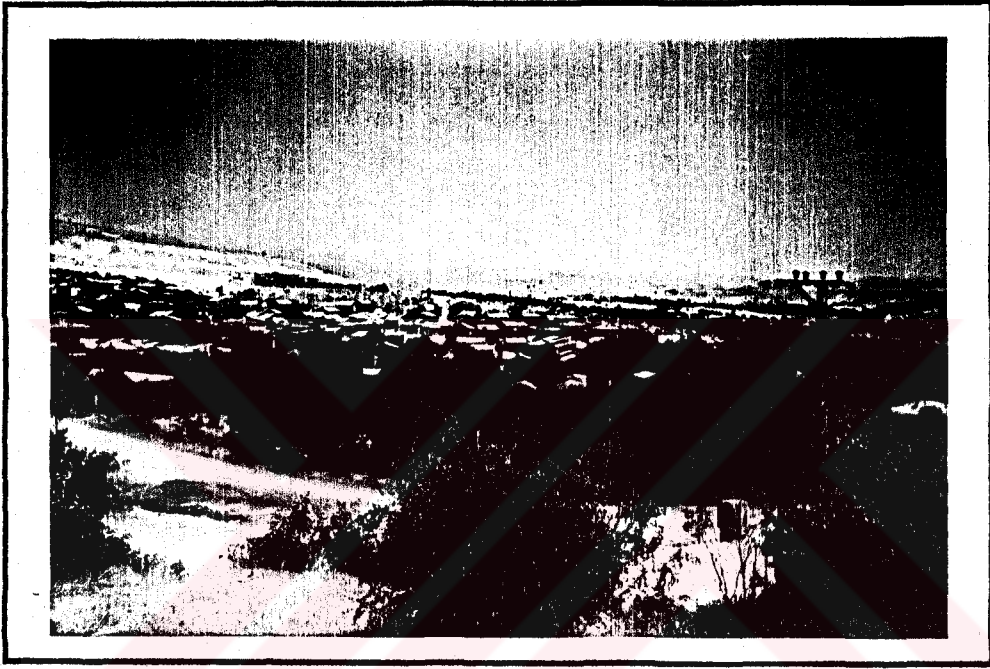

Foto:4.10 Ağın Kasabasının Müderris Hüseyin Efendi Mahallesinin kuzeyinde susuzluk problemi nedeniyle yerleşilmeyen Karataşlık mevki ve ortada Şenpınar Mahallesine giden karayolu görülmektedir.

İmar planı içinde yer alan 183.84 ha'lık kasaba arazisinin yaklaşık 50 ha'ı (45.85 ha) çeşitli fonksiyonel faaliyetler tarafından kullanılmaktadır. Mahalle alan büyüklüğü bakımından Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi (75.85 ha) ilk sırada yer almakta ve onu Kuzgeçe (52.57 ha.), Uzungil (32.67 ha.), Hacıyusuf (11.85 ha.) ve Tataragası (10.9 ha) mahalleleri takip etmektedir (Tablo:4.7).

Bugün Ağın Kasabası'nın imar planı içindeki 4 ve dışındaki 5 mahallesi dahil olmak üzere toplam 9 adet mahallesinde, 930 adet konut bulunmaktadır. Bu konutların 622 adeti kasaba merkezinde imar planı içindeki beş mahallede, geriye kalan 308 konut ise kasaba dışında ve imar planı haricinde yer alan diğer dört mahallede bulunmaktadır. Kasabada en fazla konut 204 adetle Müderris Hüseyin Efendi Mahallesinde, en az konut ise 71 adetle

Kuzgeçe Mahallesindedir. Bugün imar planı içinde yer alan 5 mahalle toplam 45.85 ha'lık alana sahiptir ve hektara ortalama 14 adet konut düşmektedir (Tablo:4.8,Şekil:4.10).

Tablo: 4.7 Ağın Kasabasında Mahallerin Genel Alanları ve Çeşitli Amaçlar İçin Kullanılan Alanlar (1995).

Mahalle Adı	Genel Alan (Ha)	Kullanılan Alan (Ha)
M. Hüseyin.	75.85	16.85
Tataragaşı	10.90	6.28
Hacıyusuf	11.85	8.78
Uzungil	32.67	8.50
Kuzgeçe	52.57	5.44
Toplam	183.84	4.85

Kaynak: Arazi kullanım oranları planimetrik yöntemle hesaplanmıştır.

Tablo: 4.8 Ağın Kasabasında Mahalle Konut Miktarı ve Konut Yoğunluğu (1995)

Mahalle Adı	Konut Sayısı	Alan (Ha)	Konut Yoğ. (Ha)	Mahalle Adı	Konut Sayısı
M. Hüseyin.	204	16.85	12	Akpınar *	134
Tataragaşı	102	6.28	16	Balcılar *	25
Hacıyusuf	167	8.78	19	Başpınar *	39
Uzungil	78	8.50	9	Şenpınar *	110
Kuzgeçe	71	5.44	13	Toplam	308
Toplam	622	45.85	14		

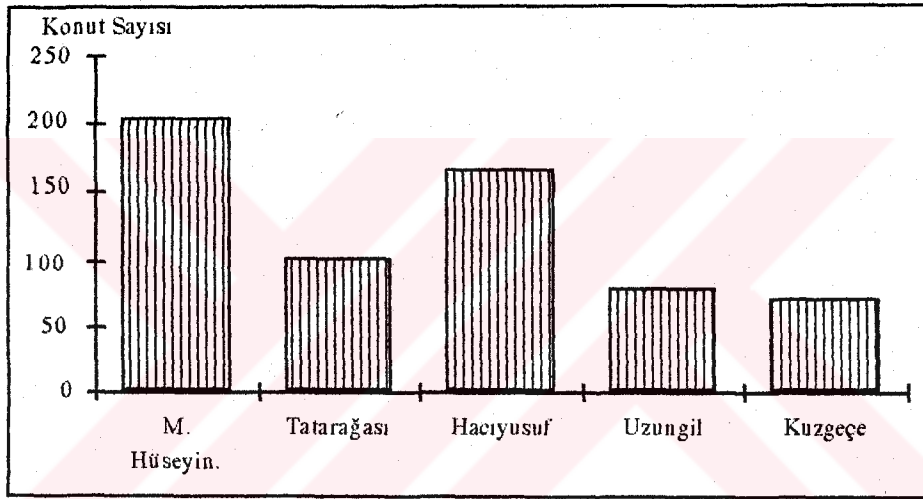
Kaynak: Konut sayısı belediye numarator cetvellerinden alınmış, mahalle alanları ise planimetrik yöntemle hesaplanmıştır. * İmar planı içinde yer almadıklarından mahalle alanları tespit edilemeyen bu mahallelerin konut yoğunluğu verilmemiştir.

Mahalle alan büyüklüklerinin farklılığı, kasabadaki kat yüksekliğinin sınırlandırması, mahallelerdeki konut sayısının değişik miktarlarda bulunması gibi nedenlerden dolayı mahallelere göre konut yoğunluğunda değişiklikler meydana gelmektedir. En yüksek konut yoğunluğu, hektara 19 konut ile kasabanın merkezinde yer alan Hacı Yusuf Mahallesindedir. Bu mahalleyi sırasıyla hektara 16 konut ile Tataragaşı, 13 konutla Kuzgeçe, 12 konutla Müderris Hüseyin Efendi, 9 konutla Uzungil Mahallesi takip eder (Şekil: 4.11).

Mahallelere göre tespit ettiğimiz alanların içine diğer kullanım alanları (Ticari, idari vb.) ile konutların önünde yer alan bahçeler de dahil olduğundan, konut yoğunluk değerleri net değildir. Net konut kullanım alanlarını tespit etmek mümkün olmadığından, hesaplamalar mahalle genel alanları gözönünde bulundurularak yapılmıştır. Bu sebepten konut sayısı ve mahalle alan miktarı fazla olan Müderris Hüseyin Efendi Mahallesinde konut yoğunluğu hektara 12 iken, konut sayısı ve mahalle alan miktarı Müderris Hüseyin Efendiye göre daha az olan Hacı Yusuf Mahallesinde yoğunluk 19'a yükselmekte, burası ile aynı alana sahip Uzungil Mahallesinde ise konut sayısı azlığı, konut yoğunluğunu 9 düşürmektedir (Tablo:4.8, Şekil: 4.11).

Ağm Kasabasında konut irtifası, ana ulaşım güzergahı üzeri ve iç kesimdeki alanlar olmak üzere iki kesimde farklılık gösterir. Ana ulaşım güzergahları üzerinde yer alan sahalarda kat sınırlaması bulunmazken, bu güzergahın kuzey kesimindeki cadde ve sokaklarda konut yüksekliği iki kat olarak sınırlandırıldığından, kasabadaki yapıların çoğunluğu I ve II kat olarak inşaa edilmişlerdir. Bu nedenle kasabada birden fazla kata sahip olan binalar oldukça azdır ve bunların çoğunluğuda kamuya ait binalardır. Bunlardan üst katı lojman alt katı polis karakolu olarak kullanılan emniyet binası ile belediye sarayının ve hükümet konağının bulunduğu ü -dört, katlı binaları en fazla kat sayısına sahip binalar olarak sayabiliriz. Bunların haricindeki yapıların büyük bir çoğunluğu iki kat olarak inşaa edilmişlerdir.

Şekil: 4.10 Ağm Kasabasında Konutların Mahallelere Dağılışı. (1990)

Geçmişte yapılmış konutlar ile günümüzdekiler arasında kullanılan malzeme, plan vb. açıdan farklılıklar bulunmaktadır. Eski konutlarda genelde hayvanda beslendiğinden alt katlarda yer alan ahırlar sonradan yapılan evlerde bulunmamakta ve bugün eski tip yapıların bazılarında ahır kesimleri başka amaçlar için (oda, kömürlük, kilervb) yeniden düzenlenmiştir. Bu tip evlere hemen hemen her mahallede rastlanıldığından yoğunlaşmanın bulunduğu bir alanı vermek zordur (Foto:4.11).

Bugün kasabada yer alan konutlarda konut yapım tarihinin yeni ve eskiliğine göre yapı malzemesi bakımından farklar vardır. Kasabada bugün temeli taş, diğer kısımları kerpiç veya tamamı taş olan tek katlılar ile temel ve birinci katları taş, ikinci katları kerpiç olanlar, temeli taş, diğer katları tuğla veya briket olanlar ve son zamanlarda bilhassa kamuya ait binalarda yoğunluk kazanan betonarme yapılar olmak üzere dört tip mesken dikkat çeker.

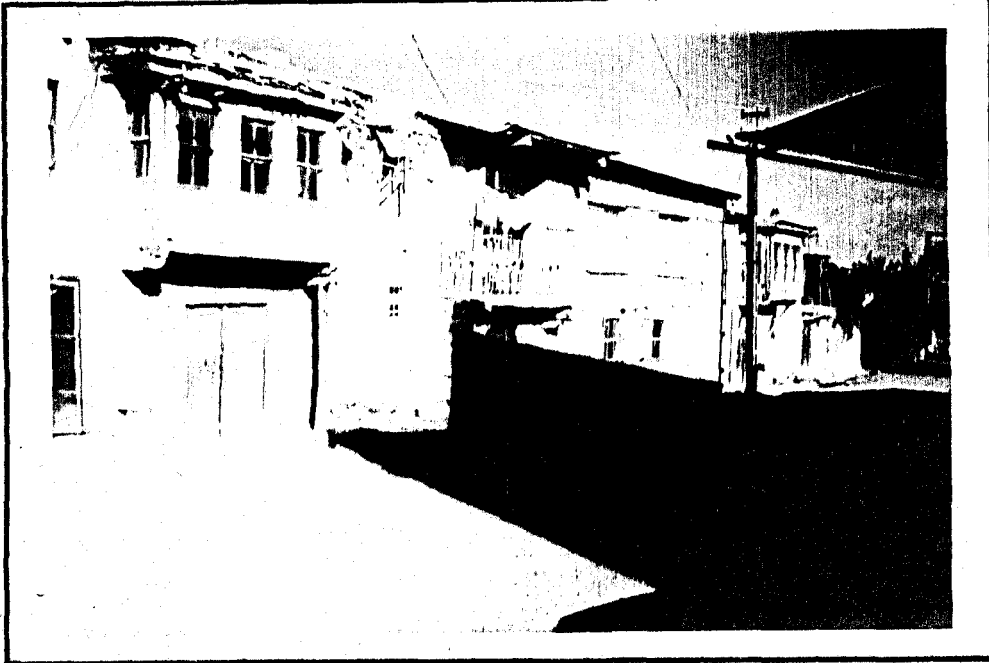

Foto: 4.11 Ağın Kasabasında eski ile yeni tip konutlar görülmektedir. Sol tarafta eski tip, düz dam kerpiç malzeme kullanılarak imal edilmiş konutta, alt kat ahır olarak kullanıldığından kapı çift kanat, pencere sayısı az ve ebatları küçük, balkon kapalıyken, yeni tip taş malzeme kullanılarak inşa edilmiş konutta kapalı balkon yerine açık balkon, ahır fonksiyonu yok olduğundan kapı küçük, pencerelerin ebatları büyük ve sayısı fazla, çatının sac kaplı olduğu dikkat çeker.

Çatı örtüsünde meskenlerin % 95 yakını sac ile kaplıdır. Sac malzemenin bu kadar yaygın olarak kullanılmasında, kolay taşıma, hafiflik inşa maliyetinin azlığı ve inşa süresinin kısalığı gibi faktörlerin önemli rol oynadığını söyleyebiliriz. Zira kiremit çatı örtüsünde kullanılan kereste miktarının sac çatılara oranla daha fazla olması, sac örtü malzemesinin tercih edilmesini sağlamaktadır. Ayrıca sac kiremite göre daha hafif olduğundan, aşırı kar yağışı sonucunda çatıda birikecek karın ağırlığı nedeni ile çatıya fazla yükün binmesini engellediği gibi çabuk ısınıp soğuması nedeni ile de üstündeki kar vb. malzemenin çatıda kalma süresini azaltması da avantajlı yönlerinden birkaçıdır. Bu sebeplerden dolayı günümüzde Ağın Kasabasında resmi dairelerin bir kaç haricindeki tüm konutların çatıları sac ile kaplanmıştır. Kasabadaki düz damlı konut sayısı gün geçtikçe konutlara çatı eklemeleri yapıldığından oldukça azalmış vaziyettedir.

Ağın Kasabasındaki mahallelerin konutsal gelişim açısından özelliklerini şu şekilde belirtebiliriz.

MÜDERRİS HÜSEYİN EFENDİ MAHALLESİ: Ağın Kasabasında nüfusu en fazla olan mahalleler arasında ikinci, kapladığı alan açısından ise ilk sırayı almaktadır. Kasabanın kuzey kesiminde yer alan mahallenin gelişimini kuzeyde mezarlık, doğuda bağ ve bahçelik alanlar sınırlandırmaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi üst kesimdeki susuzluk problemi

konutsal gelişmeyi engelleyen en önemli hususlardan birisi olarak dikkat çeker. Konutlar genelde bir veya iki katlı olup, yapı malzemesi açısından üç tip konuta da rastlanıldığından bir sınırlandırma getirmek mümkün değildir. Modern iki, üç katlı apartman tipi konutlar, Kapısız Caddesinin kuzey kesiminde kamuya ait lojmanlarda dikkat çekerken, yan tarafında da müstakil bir, iki katlı yeni inşaa edilmiş modern yapılaşmalar bulunmaktadır. Eski tip konutlar daha çok el sanatları merkezinin kuzey üst kesiminde yoğunlaşmalar gösterir ve daha yukarılarda ise iyice seyrekleşerek son bulur.

TATARAĞASI MAHALLESİ: Ağın Kasabası'nın ilk çekirdeği ve kuruluş alanına denk gelen mahalle merkezi kesimde yer alır. Burada idari (Belediye Binası, Hükümet Konağı, Sağlık Ocağı, İlkokul, PTT Binası, Banka, Polis Karakolu vb.) ve ticari kullanım (Belediye Çarşısı) sahaları yoğunluk kazandığından, konutsal kullanım daha çok kuzeydoğu kesimde fazlalaşır. Kerpiç malzeme kullanımının yoğun olduğu bu mahallede, tek katlı konutlarla beraber iki katlı konutlara da rastlanır. Mahalle, kasabanın merkezinde yer aldığından, konutlardaki bahçe alan miktarının azalmasına bağlı olarak, ayrık nizam yapılaşmanın gittikçe azaldığı görülür.

HACIYUSUF MAHALLESİ: Kuzeyden Uzungil, doğudan Tataragaşı, güneyden Kuzgeçe Mahalleleri tarafından sınırlandırılan mahalle, kasabanın batı kesiminde yer alır. Mahallenin kuzeyi ile Atatürk Caddesinin kenar kesimleri, bilhassa cami civarı konutsal kullanım dışındaki faaliyetler tarafından işgal edilmiş olduğundan, bu kesimlerde konutlar çok azalır. Konutsal kullanım, Kuzey ve güney kesimde bilhassa Hacıyusuf Camisinden itibaren Atatürk Caddesinin kenar kesimlerinde yoğunluk kazanır. Güneyde konutların fazla ilerlemelerini Andırı vadisi (Deresi) ve etrafındaki bahçelik alanlar engeller.

UZUNGİL MAHALLESİ: Hacıyusuf Mahallesinin yanında, kasabanın kuzeybatısında yer alan en son mahallelerinden birisidir. Kuzey batısındaki tepelik ve güneyden Andırı Vadisi (deresi) konutsal gelişimi kısıtladığı için, konutsal yoğunluk daha çok, Atatürk Caddesinin kuzey kesiminde artış gösterir. Konutlar genelde bahçe içlerinde ayrık nizam tek kat üzerine inşaa edilmiş olup, kerpiç malzeme daha hakim durumdadır. Konutsal gelişimi kuzey kesimde tepelik alan ve eğim kısıtlar.

KUZGEÇE MAHALLESİ: Ağın Kasabasının güneyinde yer alan mahallelerden birisidir. Burasıda Uzungil Mahallesi gibi yerleşimin fazla olmadığı alanlardan bir tanesi olarak göze çarpar. Konutsal gelişimi kuzeyde Andırı Deresi Vadisi ve çevresindeki bahçelik alanlar, Güneyde tarlalar, mezarlık sahası ve eğim, doğuda Ağın Deri Fabrikası, Elazığ Asfaltı, Keban Baraj Gölü, batıda da eğim ve tepelik alanlar azalttığı için konutlar kuzeybatı - güneydoğu yönünde uzanan Köprülü Caddesinin kuzey ve güney kesimlerinde yoğunlaşır.

ARAPKİR: Arapkir Şehri'ne ait 21 mahallenin yalnızca 12 tanesi (Y.Çöreng Mahallesinin bir kısmı) imar planı içinde yer almakta ve bu mahalleler genel alan olarak 416.42 ha'lık bir saha kaplamaktadırlar (Tablo:4.9). Bu sahanın 18.61 ha'ı çeşitli

Tablo: 4.9 Arapkir Şehrinde Mahalle Alan, Konut Sayısı ve Konut Yoğunluğu (1990).

Mahalle Adı	Alan (Ha)	Konut Sayısı	Konut Yoğunluğu (Ha/Konut)
M.Akif	113.86	412	4
Çarşı	11.60	81	7
Yenimahalle	36.20	343	9
Hocaali	21.30	200	9
Köseoğlu	19.76	76	4
Berenge	25.82	353	14
Çobanlı	63.75	45	1
A.Çöreng	10.88	91	8
Y. Çöreng	4.88	141	29
A.Yenice	10.52	70	7
Y. Yenice	59.02	65	1
Cömertli	38.92	40	1
Toplam	416.51	1917	5
Diğerleri		314	
Genel Toplam		2231	

Kaynak: Mahalle konut sayısı belediye numarator cetvellerinden, mahalle alanları ise planimetrik yöntemle hesaplanmıştır.

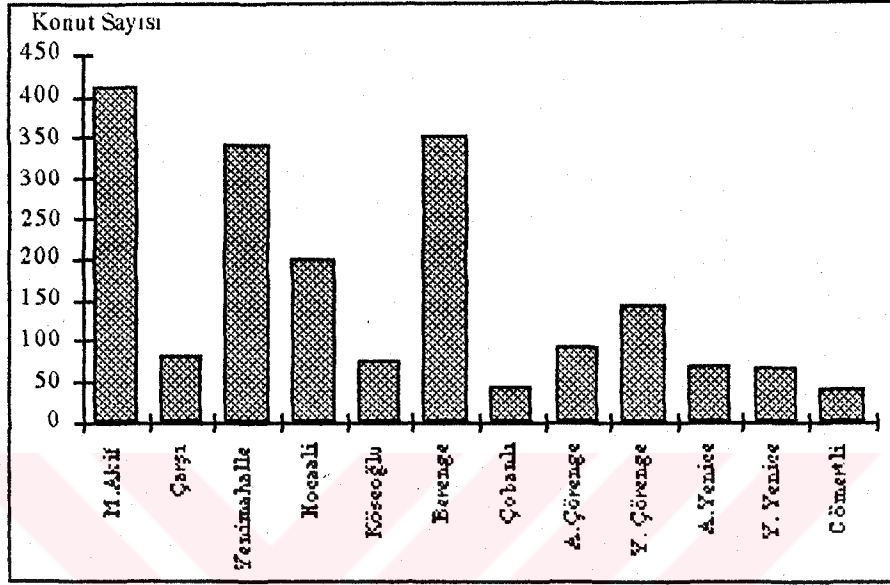
kullanışlara (eğitim, sağlık, idari, sanayi vb) sahne olduğundan, geriye kalan 379.81 ha'lık alan konut, cami, yol, yeşil alan vb. kullanışlar tarafından işgal edilmiştir.

Mahallelerde yer alan konutlar, genelde bahçe içlerinde bulduklarından, konutsal yoğunluk, merkezden çevreye doğru azalmaktadır. Ayrıca bu konutlar tarafından kullanılan sahalar arasında eğim, bahçe vb. nedenlerden, yer yer boşluklar bulunduğundan, net konut alanlarını tespit etmek mümkün olmamıştır. Bu nedenle konutsal yoğunluk hesaplamalarında mahalle genel alanları gözönünde tutulduğundan, kullanılan alan miktarları içinde, yukarıda saydığımız kullanılmayan alanlar da yer almaktadır.

Mahallelerin sahip olduğu konut sayısı bakımından mahalleler arasında farklılıklar dikkat çeker (Şekil:4.12).Arapkir Şehrinde hektara ortalama 5 konut düşmekle beraber değerler mahalleler ölçeğinde değişiklik göstermektedir. Nitekim tablo:4.9'da görüldüğü konut yoğunluğunun en yüksek olduğu mahalle, hektara 29 konutla Y.Çöreng Mahallesidir. Y.Çörengenin böyle yüksek bir değer göstermesinin ana nedeni; mahallenin tümünün değil de yalnızca bir kısmının imar planı içinde yer almasındandır. Bu nedenle hesaplamalarda konut sayısı fazla, alan miktarı az olduğundan yoğunluk yüksek çıkmıştır. Y.Çöreng Mahallesi göz önünde bulundurulmadığında, en yüksek konut yoğunluğu hektara 14 konutla Berenge Mahallesine karşılık gelmektedir. Bunu hektara 9'ar konutla

Yenimahalle, Hocaali, 8 konutla A.Çörenge takip etmekte, en az konut yoğunluğu ise hektara birer konut ile Y.Yenice, Cömertli, Çobanlı mahallelerinde görülmektedir (Tablo: 4.9 ,Şekil:4.13).

Şekil: 4.12 Arapkir Şhrinde Konutların Mahallelere Dağılışı.(1990)

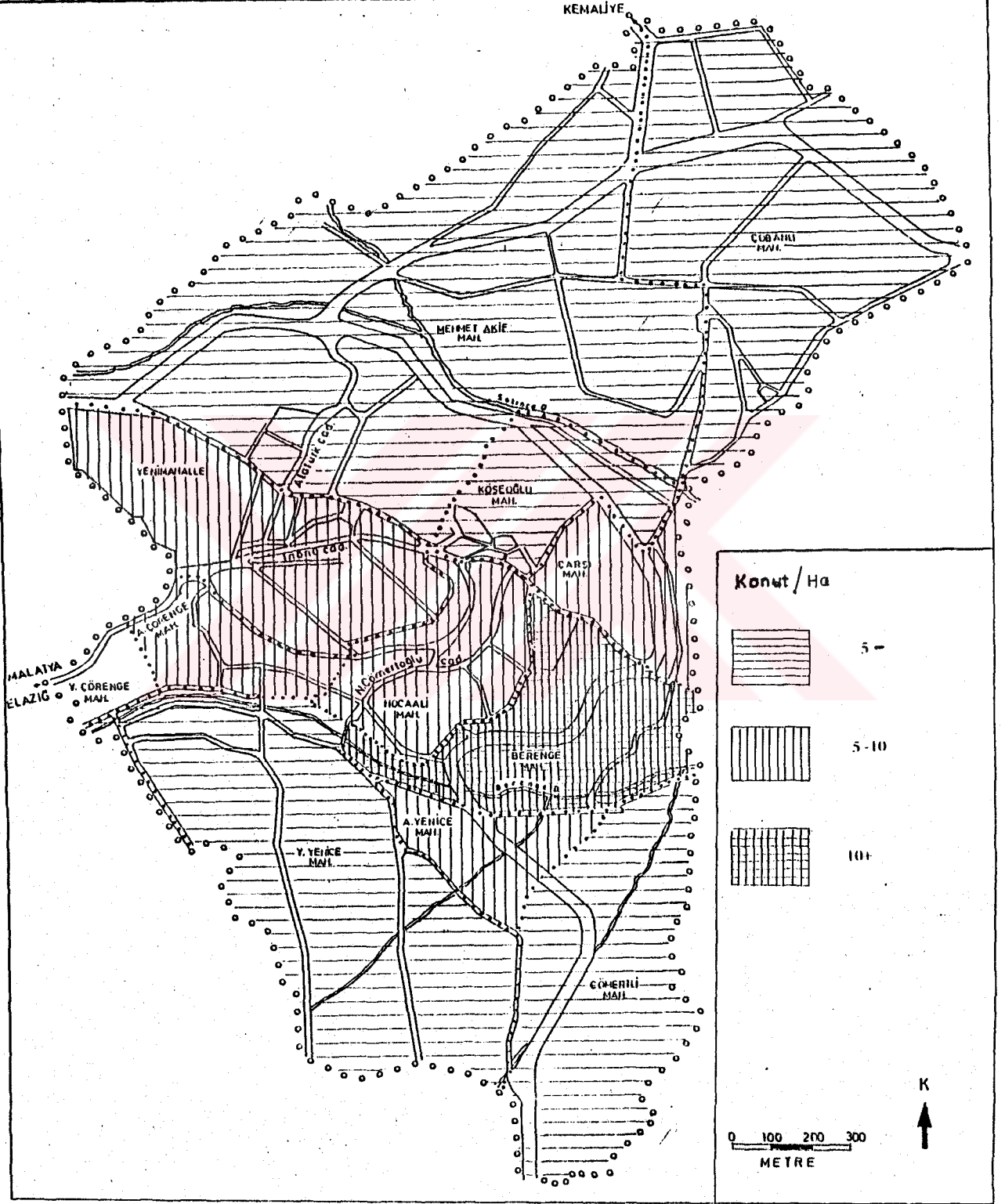
Yukarıda da belirttiğimiz gibi mahallelerin genel alanları içinden diğer kullanılışlar çıkarılabilseydi, oranlarda farklılıklar meydana gelecekti. Nitekim hektara 9 konut düşen Yenimahallede, karayolları, meteoroloji, meslek yüksek okulu, ilçe ziraat, Arapkir Lisesi, sağlık ocağı, veteriner, hastane, küçük sanayi sitesi gibi kullanılışlar, toplam alandan çıkarıldığında, hektara düşen konut sayısı 9'dan 12'ye çıkmaktadır.

Örneğin Hocaali Mahallesi'nin kuzeyindeki tepelik alanda konutlar bahçeler içinde kademeli bir şekilde yerleşmiş bulunduğundan, konutlar arasında oldukça fazla boş alanlar ortaya çıkmaktadır ki, buna benzer durumlar A. Yenice, Berenge, Mehmet Akif, Çobanlı ve diğer mahallelerde de görüldüğünden, bu alanları hesap etmek mümkün değildir. Bu nedenle, hepsinde ortak sonuçlar çıkarmak gayesi ile konutsal yoğunluk hesaplamalarında, mahallelerin genel alanları kullanılmıştır.

Şehirdeki konutların dikey gelişmesinde topografik durum, ulaşım kolaylığı, ulaşım yollarına yakınlık-uzaklık gibi etkenlerle arz-talep dengesi de önemli ölçüde rol oynadığından, dikey gelişme merkezden çevreye doğru azalmaktadır. Merkez ve çevresinde dikey gelişmenin artmasında, buraların oturma için daha fazla tercih edilmesinin önemli ölçüde rolü vardır. Zaten arazi birim fiyatları ile kat sayısı arasında bir paralellik görülmesi de bu nedendir. Nitekim şehrin imar planı dışında yer alan Serge, Osmanpaşa gibi mahallelerde yapılar genelde tek katlıken, merkezde yer alan Yenimahalle ve Mehmet

ŞEKİL:4.13 ARAPKİR ŞEHİRİNDE KONUT YOĞUNLUĞU (1990)

Akif gibi mahallelerde çok katlı bir özellik kazanır. Konutların çok katlı olduğu alanlarda konutların yapım tarihleri arasındaki farklılık nedeni ile standart bir kat sayısı miktarını bulmak imkansızdır. Bu sebeple aynı cadde üzerinde yanyana yer alan konutlar yapım tarihlerinin eski veya yeniliğine göre iki katlı, üç katlı hatta dört katlı olabilmektedirler.

Bugün Arapkir Şehrinde, temeli taş, üst kesimleri kerpiç (bir veya iki katlı), tamamen taştan, tuğla ve briket kullanılarak inşa edilmiş olanlar ile betonarme binalar olmak üzere dört tip konuta rastlanmaktadır. Bu konutların ilk tipi, şehrin imar planı dışındaki mahallelerinden Serge, Osmanpaşa, Sekisu, Zohrap, Y.Yenice, Çobanlı gibi mahallelerde fazlaca görülmesine rağmen, şehir içindeki diğer mahallelerde de nadiren görmek mümkündür. İkinci tip ile üçüncü tip meskenler, şehrin tüm mahallelerinde görülürken, son tip meskenler, genelde merkez çevresindeki alanlarda ve daha çok resmi binalarda ağırlık kazanır (Foto: 4.12).

Foto: 4.12 Arapkir'deki değişik tipteki konutlardan bir görüntü.

Şehirde konutlarda çatı örtü malzemesi, toprak düz dam, sac örtü ve kiremit örtü olmak üzere çeşitlilik gösterir. Genelde düz dam şehrin dış mahallelerinde ağırlık kazanmakla birlikte, son zamanlarda bunların çoğu da sac malzeme ile kaplanmış durumdadır. Bugün genelde sac malzeme daha fazla ağırlık taşır ve son zamanlarda sacın çürümesini önlemek için üstü yağlı boya ile boyandığından, çatılar uzaktan kiremitle kaplıymış gibi görünürler.

Arapkir Şehrindeki mahallelerin konutsal kullanım bakımından özelliklerini şu şekilde belirtebiliriz.

YENİMAHALLE: Kamusal kullanım ile iş ve ticaret sahasının büyük bir bölümünün yer aldığı mahallelerden biridir. Konutsal yoğunluk ticaret merkezinin güney ve kuzey kesiminde fazlalaşırken, diğer kesimlerde azalır. Mahalledeki konutlar kat sayısı bakımından ticaret merkezinin güneyindeki eski yerleşim ile 1970-1975 yıllarından sonra gelişen, kuzey ve kuzey batıdaki alanlar olmak üzere iki farklı kısım dikkat çeker. Güneydeki eski yerleşim alanında konutlar, genelde bir-iki katlıyken, kuzey batıdaki yeni yerleşim alanında üç-dört kata yükselir. Yapılar arasındaki diğer bir farklılık da yapı malzemesi yönündendir. Eskilerde briket, kerpiç, yenilerde tuğla, demir, kiremit gibi malzemeler yoğunluk kazanır.

HOCAALI MAHALLESİ: Şehrin doğu kesiminde eski ticaret merkezinin de bir kısmının yer aldığı mahallede, konutsal kullanım ağırlık taşır. Eğim nedeni ile konutlar basamaklı şekilde alt alta bahçeler içinde yer aldığından tek katlı konutlar fazlalaşır.

ÇARŞI MAHALLESİ: Arapkir Şehrinin doğu kesiminde, yer alan mahallelerden birisidir. Konutsal kullanım batı kesimde artarken, doğuya doğru gidildikçe azalır. Buna ilaveten konutlarda kat sayısı da düştüğünden, doğu kesimde tek katlı binalar fazlalaşır.

BERENGE MAHALLESİ: Şehrin güneydoğusunda yer alan bu mahallede konutsal kullanım alanları kuzey kesimde dar bir sahada artarken, doğu ve güney kesimlerde bahçeler içine dağılmış tek katlı yapılar ile azalma gösterir. Kullanılan yapı malzemesi güney kesimde genelde kerpiç iken, kuzey kesimde taş ve briket malzeme ağırlık kazanır. Buna bağlı olarak çatı örtü malzemesi düz damdan, güneye doğru gelindikçe sac kaplamaya dönüşür.

CÖMERTLİ MAHALLESİ: Şehrin güneydoğusunda yer alan diğer bir mahalledir. Tamamen tarımsal ekonominin ağırlıkta olduğu mahallede, konutlar bahçe içlerine dağılmış bir haldedir. Konutlar genelde tek katlıdır ve yanlarında ahır, samanlık gibi eklentiler görülmeye başlar.

A. YENİCE- Y.YENİCE MAHALLELERİ: Arapkir Şehrinin güneyinde yer alan en son mahallelerdendir. Tarımsal potansiyeli fazla ve konutsal kullanıma açılmış yerlerden birisi olarak dikkat çeker. Konutsal kullanım kuzey kesimlerde artmakla beraber, güneye doğru gelindikçe iyice seyrekleşir. Şehirden uzak olduğundan, belediyece hizmet götürmenin zorlaştığı alanlardan birisidir. Tek katlı kerpiç malzemenin ağırlıkta olduğu konutlar dikkati çeker.

KÖSEOĞLU MAHALLESİ: Eski Katırcı Yolunun da (kervan yolu) içinden geçtiği, şehir merkezindeki eski mahallelerden birisidir. Batı kesimde belediye, hükümet konağı, iş ve

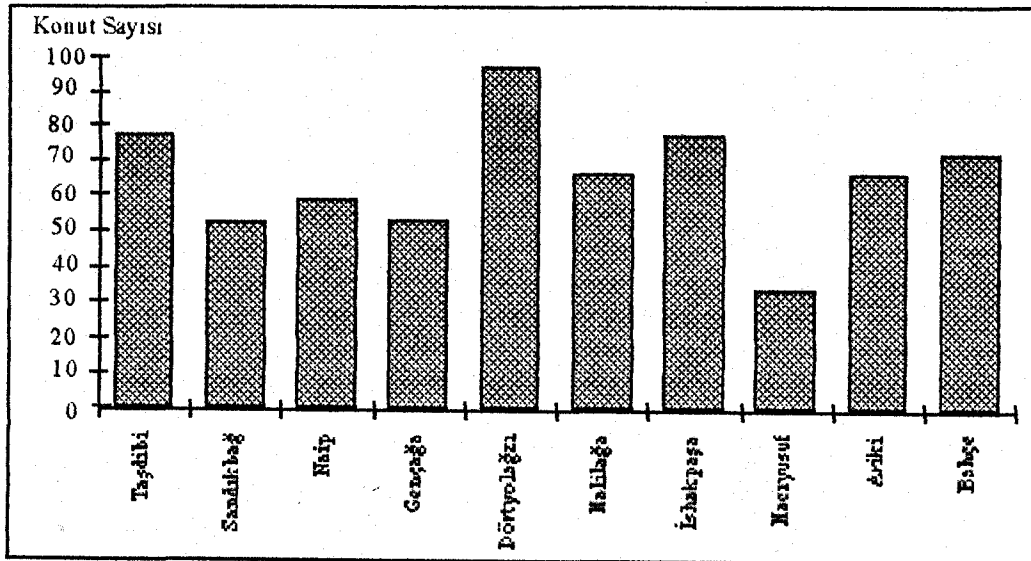
Tablo: 4.10 Kemaliye Kasabasında Mahalle Alan, Konut Sayısı ve Konut Yoğunluğu 1990

Mahalle Adı	Alan (Ha.)	Konut Sayısı	Konut Yoğunluğu
Taşdibi	5.30	77	15
Sandıkbağ	6.90	52	8
Naip	3.30	59	18
Gençağa	4.99	53	11
Dört Yol ağzı	1.53	97	63
Halilağa	3.30	66	20
İshakpaşa	7.90	77	10
Hacıyusuf	7.80	34	4
Ariki	20.07	66	3
Bahçe	10.06	72	7
Toplam	71.15	653	9

Kaynak: Mahalle konut sayısı belediye numarator cetvellerinden, mahalle alanları planimetrik yöntemle hesaplanmıştır.

Kasabadaki konutların büyük bir çoğunluğu iki katlıdır ve çok katlı konutlar genelde eğimin müsait olduğu alanlarda, kamuya ait binalarda ağırlık kazanır. Çok katlı konutlar eğimin azaldığı, rantın yükseldiği merkeze yakın kısımlarda, bilhassa ana ulaşım arteri olan Cumhuriyet Caddesinin kenar kesimlerinde daha çok yoğunluk kazanır. Bunun haricindeki yerlerde, eğim nedeni ile inşaat yapılabilecek alanların oldukça sınırlı olması, istinat duvarı, dolgu vb. harfiyat işleminin gerekliliği, yapı maliyetini artırdığından, konutlarda toplanma yerine bir dağılıma dikkati çeker.

Şekil:4.14 Kemaliye Kasabasında Konutların Mahallelere Dağılışı (1990)

Konutların yoğunlaştığı yerler, eğimin müsait olduğu geniş alanlara denk gelir ki, bu tip alanlardan bir tanesi de son zamanlarda çok katlı konutların arttığı Naip Mahallesi, Cumhuriyet Caddesinin doğu kesiminde yer almaktadır (Foto:4.13). Konutların genelde iki kattan daha fazla yapılmamasında, eğimin ve inşaat maliyetinin yüksekliği önemli ölçüde rol oynar. Zira tek katlı bina için iki katlı binanın inşa edilme zorunluluğu nedeni ile bugün kasabadaki konutların büyük bir çoğunluğu (Yaklaşık % 75) iki katlıdır (Foto:4.14).

İşte bu olumsuzluk sebebi ile, kasabada inşaat sektörü çok az ilerlemekte, hatta günümüzde konut sıkıntısı bile bulunmaktadır. Son beş yıl içinde alınan inşaat yapım ruhsat adedinin sadece 37 olması da, eğimin elverişsizliği ve yapı maliyetinin yüksekliği nedeni ile konut yapımına talebin azlığını göstermektedir. Alınan ruhsatların büyük bir çoğunluğunun da Naip Mahallesi'ne ait olması, yukarıda bahsettiğimiz uygun alan sebebiyle, merkeze yakın olan bu kesime talebin fazlalığından kaynaklanmaktadır. Nitekim en az ruhsat verilen alanlardan birisi, yapılaşmanın fazla olduğu merkezdeki Dört yolağzı Mahallesi'ken, diğeri merkezden uzak ve arazisi yetersiz olan Sandıkbağ Mahallesi'dir (Şekil:4.11).

Tablo: 4.11 Kemaliye Kasabasında 1990-1995 Yılları Arasında Verilen İnşaat Ruhsat Miktarlarının Mahallelere Göre Dağılımı

Mahalle Adı	Ruhsat Sayısı	Mahalle Adı	Ruhsat Sayısı
Taşdibi	4	Halilağa	2
Sandıkbağ	1	İshakpaşa	2
Naip	14	Hacıyusuf	7
Gençağa	3	Ariki	
Dört yolağzı	1	Bahçe	3
		Toplam	37

Kaynak: Belediye imar işleri müdürlüğünden alınmıştır.

Arazi eğimi nedeni ile gerek ulaşım, gerekse hizmet aracı olarak binek hayvanlarının günümüzde dahi oldukça revaçta bulunması dolayısıyla, konutların çoğunun alt katları eskiden olduğu gibi bugünde ahır olarak kullanılmaktadır. Eski tip konutlar ile yeni tip konutlar arasında bazı farklılıklar dikkat çeker. Eski tip konutlarda alt katta yer alan ahır ve ahır sekisi bugün çoğunda kullanılmakla beraber bir kısmında bu alanlar tadilatlarla depo, ambar vb. kullanışlara dönüştürülmektedir. Eski evlerin ikinci katlarında banyo bulunmadığından banyo görevini görmek için duvara gömülü olarak inşaa edilmiş olan yüklük adı verilen kısımların fonksiyonu bugün tadilatlarla yeni banyoların yapılması nedeni ile ortadan kalkmıştır.

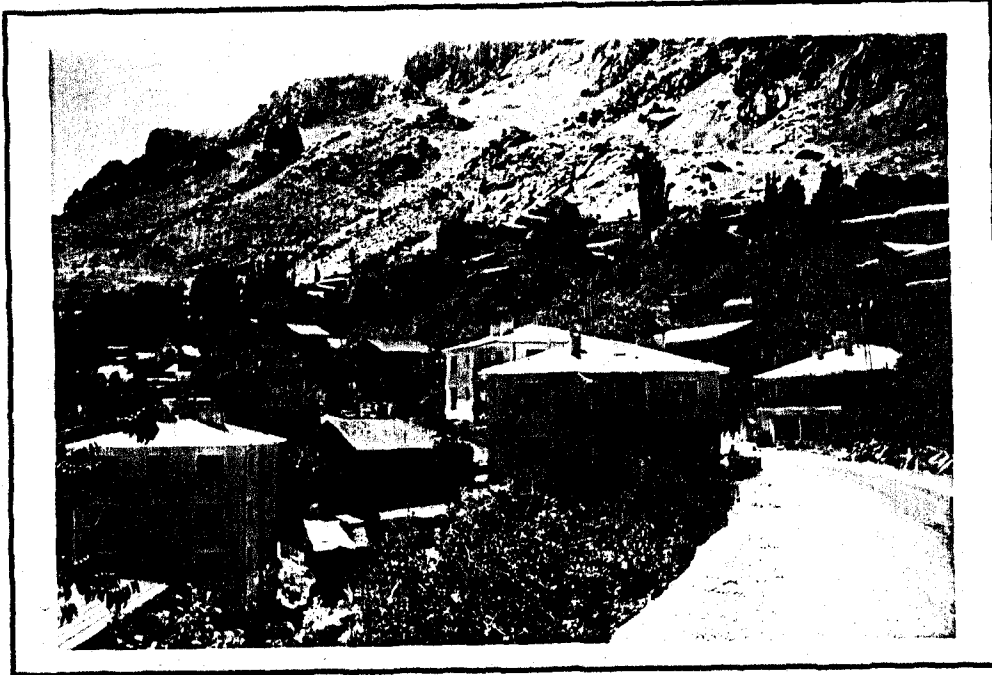

Foto: 4.13 Kemalije'de çok katlı konutların yoğunlaştığı Naip Mahallesi'nden eğimin azaldığı sağ tarafta çok katlı apartmanlar, yolun solunda ise tek katlı yapılar görülmektedir.

Foto: 4.14 Kemalije'de eğim nedeniyle tek katlı konutlarda bile iki katlı konuta harcanan malzeme kullanılmaktadır. Temel taş , birinci kat ahşap malzeme kullanılmıştır.

Bugün Kemaliye Kasabasında eski ve yeni olmak üzere iki tip mesken dikkat çeker. Eski tip meskenleri de, tamamı taştan, temel ve birinci kat taş, ikinci kat kerpiç olanlar diye iki gruba ayırabiliriz. Günümüzde eski ile yeni tip arasındaki en büyük farklılık kat yüksekliğinden ziyade kullanılan malzeme açısından dır. Eski tiplerde genelde kerpiç ve ahşap malzeme kullanılmışken, günümüzdekilerde tuğla, briket vb. malzeme kullanımı daha ağırlıktadır. İnşaatlarda yeni tip malzeme kullanımının artması, ahşap malzemenin teminindeki güçlükler nedeni ile, günümüzde ahşap malzeme kullanımı tamamen kalkmış durumdadır.

Eski tip meskenlerde ahşap malzemenin fazla kullanılmasının ana nedeni, kerpiç ile inşa edilmiş olan yapıların dış yüzeylerini yağmura karşı koruma gayesidir. Kerpiçten imal edilmiş eski tip konutlarda, kerpiç duvarları dış etkenlere karşı (yağmur vb.) korumak gayesiyle, dış yüzeyde kullanılmış olan ahşap malzeme bugün bakım zorluğu ve yıpranma nedeniyle sacla kaplanmaktadır. Bu sacla kaplama olayının, konutların estetiğini bozması (dış yüzeyin sacla kaplanması nedeni ile dış yüzeydeki tahta işlemleri görülmemekte ve çirkin bir görüntü ortaya çıkmaktadır), sacın çabuk ısınıp soğumasına bağlı olarak konutun yazın çok ısınması ve kışın ise soğuması, dış yüzey tamamen sacla kaplı olduğundan yangın esnasında söndürme işleminin oldukça güçleşmesi gibi bir takım mahsurlu yönleri bulunmaktadır (Foto:4.15).

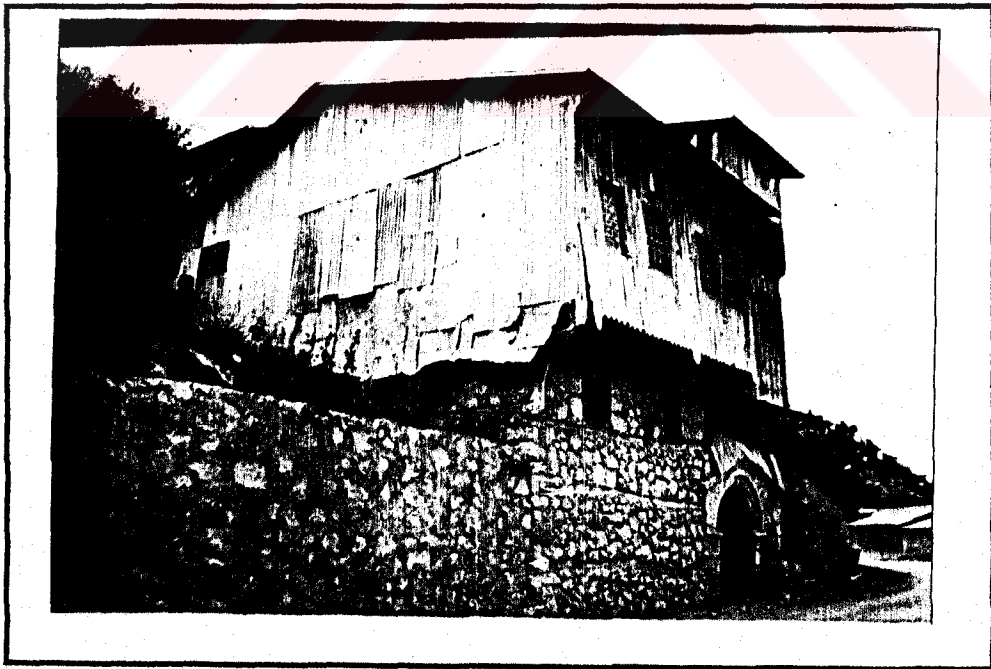

Foto: 4.15 Kemaliye'de Konutların ahşap yüzeylerini korumak için dış yüzeyi sacla kaplanır.

Kasabadaki konutlarda çatı örtü malzemesi olarak sac ucuzluğu, kolay nakliyatı vb. gibi avantajları nedeni ile yoğun biçimde kullanılmaktadır. Bugün kasabada resmi dairelerde dahil olmak üzere yapıların büyük bir kısmında çatı örtü malzemesi olarak sac kullanılmıştır.

Kasabadaki yerleşim, mahallelere göre incelendiğinde aralarında bazı farklılıklar olduğu dikkat çeker.

ARIKI VE BAHÇE MAHALLELERİ:Kasabanın, Arapkir güzergahına doğru giden Cumhuriyet Caddesi üzerinde yer alan merkezden uzak, en son mahallelerindedir. Bu mahallelerin birbirleri ile sınırları olmasına rağmen eğim nedeni ile fiziki bağlantıları kopuktur. Eğim nedeniyle yükseklik kazanamayan I ve II katlı ahşap konutlar, her iki mahallede de Cumhuriyet Caddesinin batısında yoğunluk kazanmışken, Doğuda Fırat Vadisinin yer aldığı kesimde, eğim nedeni ile yoğunluk oldukça azalır ve ayırık nizam inşa edilmiş konutlar bahçeler içine dağılmış vaziyettedir.

HACIYUSUF MAHALLESİ:Ariki Mahallesinin kuzeyinde yer alan bu mahallede konutlar batıdaki olumsuz duruma (eğim) karşı daha iyi şartlar sunan doğu kesimde, yani Fırat Vadisi ile Cumhuriyet Caddesi arasındaki dar bir alanda yoğunlaşma gösterir. Konutlar burada da bahçeler içinde genelde iki katlı ve dağınık şekilde yer alırlar.

İSHAKPAŞA MAHALLESİ:Doğu'dan Hacıyusuf, kuzey'den Halılağa, Dört yolağzı, güney'den Ariki mahalleleri ile çevrili olan İshakpaşa Mahallesinde konutlar, batıdaki eğimli alan nedeni ile doğu kesimden kuzeye doğru, merkeze yakın alanlarda daha fazla oranda olmak üzere dar bir sahada yoğunlaşma göstermişlerdir.

HALILAĞA TÜRKMEN MAHALLESİ:Mahalle, batıdan İshakpaşa, kuzeyden Dört yolağzı, Gençağa, güneyden Hacıyusuf, doğudan ise Fırat Vadisi (Keban Baraj Gölü) ile çevrilmiştir. Yerleşmeler, uygun eğim nedeni ile Cumhuriyet Caddesinin doğu ve batısındaki dar bir alanda yoğunlaşma gösterir. Cumhuriyet Caddesinin doğusundaki konutlar; kamu lojmanları ve okul nedeni ile çok katlı, modern bir özellik gösterirlerken, Fırat Vadisine doğru inildikçe, eğimin artması sebebi ile konut yoğunlaşması azalır ve konutlar bahçeler içine dağılmış vaziyette yer alırlar.

DÖRTYOLAĞZI MAHALLESİ:Kasabanın ilk kuruluş yerine denk gelen ve bugün ticari üniteyi bünyesinde bulunduran mahallerden bir tanesidir. Doğudan Hacıyusuf, Gençağa, kuzeyden Naip, Taşdibi güneyden İshakpaşa ve Halılağa Türkmen mahalleleri ile sınırlanmış olan mahallede konutlar, merkezi kesimin iş ve ticaret alanı tarafından işgal edilmiş olması nedeni ile, batı ve güney kısımlarda yoğunlaşma gösterir. Burada genelde iki kat olmak üzere çok katlı konutlara da rastlanılır. Çok katlı konutlar; daha fazla Cumhuriyet Caddesi

kenarında yer alır. Bugün kasabanın ticari ve yönetim merkezi bu mahalle sınırları içinde olduğundan, konut yoğunluğu hektara 63 konut ile çok yüksektir.

GENÇAĞA MAHALLESİ:Doğuda Fırat Vadisi ile batıda Dörtyoğazı Mahallesi arasında yer alan Mahallede konutlar vadiye doğru eğimin imkan verdiği ölçüde bahçeler içine dağılmış bir vaziyette ilerleme göstermiştir.

TAŞDİBİ MAHALLESİ:Kasabanın ilk kurulan mahallelerinden birisi olan Taşdibi Mahallesi, merkezi kesiminin en batı ucunda yer alır. Batı kesimi eğimli ve dağlık olduğu için yerleşmeler daha çok doğu kesimde yoğunluk göstermekte ve ulaşım probleminin fazlaca hissedildiği alanda, çok katlı konutlar bulunmadığından, yapılar genelde iki katlı ahşap özelliktedir. Konut yoğunluğu, kuzey kesime doğru gidildikçe konutların bahçe içlerinde yer almaları sebebi ile düşmektedir.

NAİP MAHALLESİ:Doğuda Fırat Vadisi ile batıda Taşdibi Mahallesi arasında yer alan mahallede konutlar kuzey ve doğu kesimde eğim fazlalığı ve güneyde Kadıgölü Deresi sebebi ile, batıdaki dar bir alan içinde yığılma gösterir. Merkeze yakın, yapı için müsait bir ortam sunan mahalle, son yıllarda çok katlı konutların en çok tercih ettiği alanların başında yer almaktadır. Son beş yıl içinde belediyece verilen inşaat ruhsat izinlerinin büyük bir çoğunluğunun bu mahalleye ait olması da, buranın konut yapımı için çok tercih edilen alanların başında geldiğini gösterir. Bu nedenle, kasabada son yıllarda yapılan modern çok katlı konutların % 50'den fazlası bu mahallede yer almaktadır.

SANDIKBAĞ MAHALLESİ:Kemaliye Kasabasının kuzey kesimde yer alan en son mahallesidir. Adından da anlaşılacağı gibi ilk zamanlarda bağlık alanların büyük bir kısmını bünyesinde bulunduran mahallede, ahşap malzeme kullanımının ağırlıkta olduğu yoğunluğu iki katlı konutlar, bugün Cumhuriyet Caddesi boyunca dar bir sahada ve batı kesimdeki bahçelikler içinde yer almaktadır.

4.7.DİĞER ALANLAR

AĞIN:Ağın Kasabasında diğer kullanım alanları içinde ulaşım fonksiyonu için ayrılmış bir alan olarak Belediye Garajı varsa da, günümüzde bu fonksiyonunu talep yetersizliği nedeni ile yerine getirememektedir. Bugün Ağın- Kemaliye, Ağın-Elazığ ulaşım hattı 10 metre genişliğinde asfalt kaplama, şehir içi yolların büyük bir bölümü stabilize özelliktedir. Ulaşım faaliyetleri için kasaba arazisinden yaklaşık 1.6 ha'lık bir alan kullanımı söz konusudur.

Kasaba arazisinin doğu kesiminde, baraj kenarındaki tepelik alan, her hangi bir sınırlandırma getirilmeden turizm fonksiyon sahası olarak gösterilmesine rağmen, bugün için herhangi bir kullanım söz konusu değildir.

Kasaba'da kuzeyde Müderris Hüseyin Efendi, batıda Uzungil, güneyde Kuzgeçe Mahallelerinde olmak üzere 1.3 hektarlık saha kaplayan toplam üç adet mezarlık yer almaktadır. Ağın Kasabasında bahçelik alanlar fazla olduğundan, yeşil alan hiç yok denecek kadar azdır. Bugün Tataragaşı Mahallesi sınırları içinde çocuk bahçesi ve eğlence alanı olarak kullanılan 0.32 hektarlık saha haricinde, herhangi bir yeşil alan bulunmamaktadır.

ARAPKİR: Arapkir Şehrinde belediye kendi araçları için belediye önündeki alanı, otobüs firmaları da cadde üzerinde bulunan yazihanelerin önlerini kullandığından, Atatürk Caddesi üzerinde kasabaya gelen ağır vasıta ve köy araçlarının kullanımı için ayrılmış 0.06 ha'lık otopark alanı haricinde, ulaşım fonksiyonuna ait herhangi bir alan bulunmamaktadır. Şehirde turizm fonksiyonu içinde, Namık Gedik Caddesi üzerinde 0.024 ha'lık alana sahip bir otel yer almaktadır. Park ve mesire yeri olarak, Belediye Caddesinin kuzey kesiminde 0.06 ha'lık bir saha kaplayan çay bahçesi haricindeki alanlar (piknik ve mesire yerleri) imar planı dışındadır. Şehirde, ikisi Çobanlı Mahallesinde, biri ise Y.Yenice Mahallesinde olmak üzere 5 ha'lık alan kaplayan üç adet mezarlık ile şehir dışındaki eski Arapkir'de de dağınık şekilde yer yer mezarlık alanlarına rastlanılır.

KEMALİYE: Kemaliye Kasabasında şehir içi yollar 15 metre genişliğinde, Kemaliye-Arapkir hattı 10 metre genişliğindedir. Bu yollardan başka Kemaliye-Bağıtaş hattı ile bağlantı sağlayan ana arter haricinde ulaşım fonksiyonu için ayrılmış bir alan söz konusu değildir. Kasabanın batı kesiminde batı -kuzey istikametinde, işlek olmayan yol stabilizeştir. Bahçe Mahallesi ile merkez arasındaki yol haricinde, eğim nedeni ile aracın işleyebileceği yol bulunmamaktadır. Kasaba içindeki diğer yollar patika şeklinde ve sadece yaya ulaşımına açıktır.

Güzel bir manzaraya sahip olan kasaba'da turizm fonksiyonu için merkezde yer alan biri eski, diğeri yeni (henüz faaliyette değil) iki otel haricinde, kullanılan bir alan mevcut değildir. Kemaliye; eğimli ve bahçelik bir alanda yer aldığından, Belediye karşısında 0.025 ha. tutarındaki bir alandan başka kasabada, park-yeşil alan olarak kullanılan yerler bulunmamaktadır. Park, eğim nedeni ile teraslama yapılarak inşaa edildiğinden, birisi çocuk parkı diğeri çay bahçesi olmak üzere iki kademeli şekilde düzenlenmiştir. Kasabada birisi Taşdibi Mahallesinde, Taşdibi Camisinin batısında, diğeri Sandıkbağ Mahallesinde olmak 0.35 hektarlık bir alan kaplayan iki adet mezarlık yer almaktadır.

4.8. KENTSEL ALT YAPI VE SORUNLARI

Bu kısımda çalışma sahasımızdaki yerleşmelerin kentsel alt yapı sorunları incelenmeye çalışılmıştır.

KANALİZASYON : Ağın, Arapkir ve Kemaliye yerleşmelerindeki mahallelerin idari kararlar, topoğrafik engeller, yer değiştirme gibi nedenlerle dağınıklığı, yeterli mali güce sahip olmayan merkezlerin altından kalkamayacağı kanalizasyon, su, ulaşım vb. alt yapı sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Nüfus azlığı, hizmet maliyetinin yüksekliği ve yukarıdaki sebepler sonucunda, bugün üç merkezin çoğu mahallelerinde kanalizasyon şebekesi yapılamamıştır. Şebekenin bulunduğu mahallelerde de kanalizasyon, merkezlerin yakınından geçen dere ve akarsulara hiç bir önlem alınmadan verilmektedir.

Ağın'da, 1954 yılında idari kararlar çerçevesinde önceden köy statüsündeyken kasabanın mahallesi haline getirilen Akpınar, Başpınar, Şenpınar mahallelerinde kanalizasyon şebekesinin olmadığı ve buralarda foseptik çukurlarıyla ihtiyaçların giderilmeye çalışıldığı dikkat çeker. Bu sistemde foseptikten sızan suların, yeraltı suyuna karışarak kaynakları kirletme problemi ortaya çıktığından, bilhassa yaz aylarında bağ ve bahçelerin bu su kaynaklarından sulanması nedeniyle, ishal vakalarında bir artış söz konusu olmaktadır. Yukarıdaki olumsuz durumun ortadan kaldırılabilmesi için, bu mahallelerin genel bir kanalizasyon sistemine kavuşturulması gereklidir.

Öte yandan imar planı içinde yer alan kasaba merkezindeki mahallelerde de, kanalizasyon şebekesinin yetersizliği dikkat çeker. Merkezdeki kanalizasyon şebekesi, kasabanın kuzey ve güneyinden geçen Andırı ve Beyelması derelerine aktıldığından, ortaya bir takım problemler çıkmaktadır. Kasabanın kuzeyinden akan Beyelması Deresinin, merkezden geçen kesiminin üzeri kapatılarak, geçici olarak problem hafifletilmeye çalışılmışsa da, genel sorun tam olarak halledilememiştir. Diğer yandan kanalizasyon şebekesinin bırakıldığı güneydeki Andırı Deresi açıkta aktığından ve bu dereden, çevrede bulunan sebze ve meyve bahçeleri sulandığından, problem daha da büyümekte, dere kasabada her an oluşabilecek bir salgına (tifo, kolera vb. hastalıklara) zemin hazırlamaktadır. Kuzeybatı ve Batıdan kasabaya giren dereler kasabanın güneyinde birleşerek balıkçılık tesislerinin yakınından Keban Baraj Gölüne karışmaktadır. Bu iki su kaynağı Keban Baraj Gölüne ulaşmadan önce petrol istasyonunun doğu kesiminde bir göllenme meydana getirmekteydi, bu durum sivrisinek, koku, bulaşıcı hastalık potansiyelini artırmakta ve herhangi bir arıtma işleminin yapılmaması göl kirliliğine sebebiyet vermektedir.

Sahip olduğu turizm potansiyeli ile gelecekte gelişmesi ümit edilen Ağın'm elindeki bu avantajı göz göre göre yok etmesini önleyebilmek için kanalizasyon şebekesinin dereler vasıtasıyla göle verilmesi önlenmeli ve zararı azaltabilmek içinde bir arıtma tesisinin

yapılması gerekmektedir. Fakat bugün derelerin birleşerek göle karıştığı alanın kasabaya yakınlığı ve civarındaki uygun arazi varlığı gözönünde bulundurularak arıtma tesisinin, ya daha batıda veya güneyde kasabadan uzak uygun bir alana ya da günümüzde de sorun yaratan bazı problemleri (koku, sinek vs) kabul ederek, bugünkü mevkide geniş bir harfiyat yapılarak kazanılacak bir alan üzerine kurulması gerekmektedir.

Bu önerilen çözümlerin birisinde harfiyat, diğerinde ise batı kesimdeki yükseltiyi ortadan kaldırmak için pis suyun pompalarla nakli gerekirken, her iki halde de yapım maliyeti yükselecektir. Kasaba yöneticileri, bu bilince sahip olduklarından iller bankasına bir proje sunmuşlardır. Fakat bu götürülen projede hangi tür arıtmanın uygulanacağı belirtilmemiştir. Kanımıza göre bu alana hem kimyasal, hem de biyolojik arıtmanın yapılabileceği bir işletmenin kurulması daha akılcı olacaktır.

Arapkir yerleşmesinin ilk kuruluş alanından bugünkü mevkisine taşınması mahallelerinin dağınık ve birbirinden uzakta yer almasına sebep olmuştur. Bu nedenle günümüzde eski sit (Osmanpaşa, Göz, Sekisu) ve çevresindeki mahallelerde (Şıhlar, Serge) kanalizasyon şebekesi bulunmamaktadır. Merkez mahallelerinde yer alan şebeke de, Kozluk ve Berenge dereleriyle göle verilmektedir. Bu derelerden sulamada faydalanılması, hem halk sağlığı, hem de göl kirlenmesi açısından, Ağın'dakine benzer sorunların burada da ortaya çıkmasına neden olur.

Kemaliye Kasabasında, merkezdeki Çarşı, Dört yolağzı mahallesinde kanalizasyon şebekesi varken, diğer mahallelerde şebeke olmadığından, foseptik çukurlarıyla problem giderilmeye çalışılmaktadır. Kanalizasyon bulunan mahallelerde de atık sular, Keban Baraj Gölüne hiç bir önlem alınmadan bırakılmaktadır. Bugüne kadar foseptik çukurlarında dolma probleminin olmaması da, sızma olayı ile sıvı atıkların yeraltına sızdığını göstermektedir. Bu durum yer altı su şebekesinin kirlenmesine ve giden suyun kasabanın meyili nedeniyle tekrar Keban Barajına ulaşmasına neden olduğundan kirlenme daha da artırmaktadır. Öte yandan foseptik çukurları dolsa bile, ulaşım ağının yetersizliği, temizlemeyi engelleyen faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca temizleme işlemi için oldukça uzun boru sistemi ve güçlü bir motor gerektirdiğinden maliyet yükselecektir.

Yerleşmelerdeki kanalizasyon sisteminin yetersizliği nedeniyle, yeryüzüne düşen yağmur sularının tahliyesi tam olarak sağlanamamakta ve yağışlarla düşen suları drene edecek sistem de bulunmadığından, sular yüzeysel akışla caddelerden akmakta ve bilhassa eğimli alanlarda millenme, çamur sorunu dışında, yolların bozulması problemini de ortaya çıkarmaktadır. Gerçi bu problem cadde kenarlarında ufak oluklar bırakılarak çözümlenmeye çalışılmışsa da yeterli olmadığı görülmüştür.

Ağın'ın kuzey kesimindeki eğimli sahanın ağaçlandırılmaması nedeniyle düşen yağış, hiç bir engelle karşılaşmadan yüzeysel akışa geçmekte ve Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi dahil olmak üzere, merkezdeki diğer mahalleler zarar görmektedir. Vadi içinde kurulmuş olan Kemaliye'deki tüm mahalleler, ile Arapkir'in Yenimahalle, Hocaali, Berenge, Çarşı, mahalleleri ve Göz Vadisinde yer alan Sekisu, Osmanpaşa gibi eski mahalleler de aynı sorunlarla karşı karşıyadırlar.

SU PROBLEMİ :Bildiğimiz gibi yerleşmelere su ya yeraltı kaynaklarından ya da yerüstü sularının barajlarda toplanmasıyla elde edilir. Fakat günümüzde aşırı kirlenme yerüstü sularının kullanımını zorlaştırır. Yerleşmelerdeki su problemini, kaynak ve şebeke yetersizliği olarak iki yönden incelemek gerekir. Yerleşmedeki suyun yetersizliği ve kullanım oranını, nüfus miktarı, iklim durumu (iklimin sıcak olduğu alanlarda tüketim, soğuk alanlara nazaran daha yüksektir), ekonomik yapı (gelir seviyesinin yükselmesiyle kullanılan su miktarı artmaktadır), alanın sanayileşme durumu (zira sanayi tesisleri de, sanayi dalının özelliğine göre az veya çok oranda su tüketirler) gibi faktörler etkilemektedir. Bugün üç merkezdeki içme ve kullanma suyu, yetersizliği, çevredeki bazı kaynaklardan faydalanılmak suretiyle çözümlenmiş olmasına rağmen, şebeke yetersizliği nedeniyle yeni kaynak potansiyeli, istenilen miktarda kullanılamamaktadır.

Ağın Kasabasının su ihtiyacı, 1960 yılına kadar merkezde su şebekesi bulunmadığından ihtiyaç 70 adet çeşmeyle sağlanmış ve günümüzde kullanılan içme suyu şebekesi ise, 1960 yılından sonra Köy Hizmetleri tarafından yapılmıştır. Bugün su yetersizliği hem çevredeki, hem de merkezdeki mahalleler için söz konusudur. Kasabanın batı kesiminde sondajla çıkarılan 3.5 lt /sn gücündeki kaynakla, dış mahallelerden Akpınar ile Başpınar'ın kullanma ve sulama suyu ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Bugün kasaba merkezinde gerek su kaynağı, gerekse şebeke yetersizliğinden bir su problemi söz konusudur.

İçme suyu şebekesinin yetersizliği, kasabanın kuzeyindeki Müderris Hüseyin Efendi ve çevresindeki sahalara ile kasabanın güney batısındaki alanlarda bahçelerin sulanması için şebeke suyundan faydalandığından, daha da artmaktadır. İçme suyu şebekesindeki boruların ufak çaplarının küçük olması ve şebekenin yetersizliği nedeniyle merkezde yer alan mahallelerdeki fazla kullanım, bu mahallelerin üst kesimlerindeki sahalara su çıkmasını engellemektedir. Bugün Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi'nin kuzey kesiminde yer alan Karataşlık mevkiinin yerleşim için tercih edilmemesinin ana nedeni de, buradaki su yetersizliğidir. Kasabanın su problemini ortadan kaldırmak için, iller Bankası'na 1993 yılında programa alınan proje çalışmaları hâlâ devam etmektedir.

Günümüzde kasabadaki 660 abonenin faydalandığı şebekeye, su yeterli olmadığından takviye için Başpınar mevkinde yapılan sondajla elde edilen su aktarılmaktadır. Sondajla çıkarılan su, ilk zamanlar saniyede 4.5 lt /sn akıma sahipken, kaçaklar nedeniyle bugün 2.5 lt /sn'ye düşmüştür. Buradan sağlanan su, kasabadaki 300 tonluk depoya getirilmekte ve şebekeye verilmektedir. Bugün için su kaynağı sorunu çözümlenmiş olmasına rağmen, şebeke yetersizliği, kullanım ve kullanıcı miktarını azaltmaktadır. İçme suyu şebekesinin eskiliği, yer yer tespit edilemeyen kaçaklara, su ve kanalizasyon şebekelerinin aynı hattan gitmeleri ve temiz su şebekesine pis suyun gime riski de eklenince, sorunun büyüklüğü daha da artmaktadır. Günümüzde kasabadaki içme suyunun tahlil ve klorlama işlemi yapılıyor olmasına rağmen, şebekeye pis suyun karışması depo çıkışından sonra gerçekleşeceği için suyun kirlenme riski tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu sorunlar ve kirlenme riski ancak yeni şebekenin inşasıyla birlikte çözümlenebilecektir.

Arapkir'de 1949 yılında açık kanal sistemiyle sağlanan su, dar bir sahaya verildiğinden, diğer mahallelerin ihtiyaçları mahalli kaynaklardan sağlanmaktaydı. İlk şebeke 1956 yılında yapılmış ve bu şebeke ile Göldağı'ndan çıkan su, merkezdeki mahallelere verilerek, su problemi azaltılmaya çalışılmıştır. Yerleşmenin gelişimi ile yeni mahallelerin doğuşu, eski şebekeyi ve kullanılan su kaynağını yetersiz kıldığından, bugün çeşitli kaynaklarla takviye yapılmaya çalışılmaktadır. Günümüzde şehirde susuzluk probleminin hat safhaya ulaşmamasında, çevredeki mahallelerin ihtiyaçlarını buradaki mahalli kaynaklardan, çeşmeler vasıtasıyla sağlamalarındandır. Bu durum şehirdeki su sorununu biraz hafifletmekle beraber problem ancak yeni içme suyu şebekesinin planlanması ve yapılmasıyla ortadan kaldırılabilir.

Kemaliye Kasabasının içme suyu 1945 yılından 1961 yılına kadar toprak künklerle inşa edilmiş şebeke ile sağlanmış, 1961 tarihinden sonra da, yeni yapılan şebeke faaliyete girmiştir. Son yıllara kadar şehirin içme suyu kuzey kesimdeki Kadıgözü kaynağından sağlanmaktaydı. Buradan elde edilen su, şehirin batı kesiminde yer alan hastanenin batısındaki 300 tonluk depoya aktarılarak şebekeye verilmekteydi. Bahar aylarında Kadıgözü kaynağının bulanıklaşması nedeniyle, Sırakonak Köyü yakınındaki Şohmar ve Çeşmebağ kaynaklarından elde edilen su, borularla bu depoya çıkarılmakta ve kullanıma sunulmaktadır. Bugün için Arapkir'de olduğu gibi burada da mahalle çeşmelerinin fazlalığı (yaklaşık her mahallede 5-6 adet çeşme bulunur) içme suyu şebekesinin yetersizliğini fazlaca hissettirmemektedir.

ELEKTRİK: Elektrik kullanım oranının artması veya azalmasında, yerleşmenin nüfus miktarı, ekonomik yapı, sanayileşme düzeyi etkindir. Bildiğimiz gibi elektriğin depolama işlemi bulunmadığından, üretildikten sonra hemen tüketilmesi gerekir ve çoğu alanlarda kullanıcı miktarı yeterli düzeye gelene kadar maliyetlerin yüksekliği nedeniyle tesisler

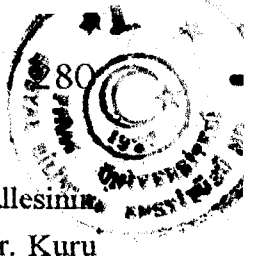
kurulamamıştır. Kullanıcı miktarının artmasıyla birlikte, yerleşmelerde artan ihtiyacı giderecek küçük çapta tesisler (gücü küçük hidroelektrik ve dizel türbinlerle) kurularak üretime geçilmiştir. Bugün her üç yerleşmede, ulusal elektrik şebekesine bağlı olarak enerji elde etmektedir. Bu konudaki tek sorun, bağlı buldukları hatlardan kaynaklanan kesinti ve arıza problemleridir.

Ağın Kasabasında 1960 yıllarına kadar aydınlatma petrol lambaları ile sağlanıyorken, Keban Barajından sonra yapımına başlanan elektrik şebekesi, 1986 yılında tamamlanmıştır. Ulusal elektrik şebekesine bağlı olan kasabada, enerji konusunda herhangi bir problem bulunmamaktadır.

Arapkir Şehrinde 1961 yılına kadar petrolle yapılan aydınlatma işi, bu tarihten sonra kurulan termik santralden elde edilen enerji ile sağlanmıştır. Elektrik projesi 1954 yılında yapılmış olan şehrin 1978 yılında Divriği'den gelen ulusal elektrik şebekesine bağlanmasıyla, önceden kurulan santral iptal edilmiştir. Fakat şehre gelen hattın dağlık kesimden geçmesi sebebi ile, sık sık meydana gelen arızalar randımanı düşürdüğünden, şehir 1986 yılında Keban hattındaki şebekeye bağlanmıştır. Bu bağlanma ile önceden meydana gelen arızalar ve kesintiler tamamen ortadan kalktığından, bugün için elektrik kaynağı konusunda yerleşmede herhangi bir problem söz konusu değildir.

1948 yılına kadar aydınlatma işlemini petrol lambalarıyla sağlamış olan Kemaliye Kasabasında, ilk elektrik projesi 1945 yılında yapılmış, 1948 yılından itibaren de Kadıgözü kaynağına kurulan hidroelektrik santralinden elde edilen enerjiden faydalanılmıştır. Buradan elde edilen enerjinin yetersiz kalması sonucu, 1967 yılında dizel bir santral kurularak kasabanın ihtiyacı, iki adet santralden sağlanan enerji ile karşılanmaya çalışılmıştır. Kasaba 1975 yılından itibaren, Divriği hattından ulusal elektrik şebekesine bağlanmış, fakat yüksek dağlık alandan geçen şebekenin sık sık arıza yapması ve arızaların giderilememesi nedeniyle tam randıman alınamamıştır. Bugün Arapkir hattından alınan takviye ile problem hafifletilmeye çalışılmakta, ama yine de aynı problemler devam etmektedir. Bu problem tüm Kemaliye Kasabasını etkilemekle beraber, en çok sanayi tesisi etkilenmekte ve büyük oranda iş, zaman ve hammadde kayıpları meydana gelmektedir.

ÇÖP: Yerleşmelerde, ev ve sanayi tesislerinden çıkan bir takım artık maddelerin çevreye vereceği zararları azaltabilmek için düzenli olarak toplanıp bir yerde depolanması gerekir. Günümüzde bu atıkların (çöplerin) depolanmasında düzensiz, düzenli, kompostlama, yakma, piroliz olmak üzere çeşitli yöntemler kullanılmaktadır (Gökbakan, 1995, 368- 371). Bugün sahamızdaki üç yerleşmede de çöpler toplandıktan sonra düzensiz depolama sistemiyle bir yerde toplanmaktadır.

Ağın Kasabasında toplanan atıklar, kasabanın batı kesiminde Kuzgeçe Mahallesi güneyindeki Jandarma karakolunun arkasında yer alan bir sahada depolanmaktadır. Kuru dereye yatağına depolanan çöplerin yağışlı dönemlerde, içindeki kimyasal maddelerin sularla göle ulaşması, ilaçlama yapılmaması, ayrıca üstünün kapatılmamasından dolayı, koku, sinek gibi bir takım problemleri ortaya çıkarmaktadır. Bilhassa bazen çöplerin azaltılması için yakma işleminin de yapılması, çevreyi kirletici faktörlerden birisi olarak karşımıza çıkar. Bu sorunların ortadan kaldırılması için, çöplerin ilaçlama yapılarak üstlerinin örtülmesi ve drenaj probleminin halledilerek gölün kirlenmesinin önlenmesi gerekmektedir.

Arapkir'de de çöp depolaması düzensiz biçimde eski yerleşim yerine giden yol üzerindeki bir vadi içine yapılmaktadır. Burada da ilaçlama ve örtme işlemi gerçekleştirilemediğinden sızan suların yakınındaki dere kaynaklarına karışması, koku, sinek gibi problemlerin çıkmasına neden olmaktadır.

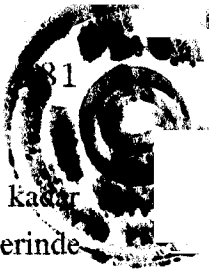
Kemaliye'de toplanan çöpler kasabanın batı kesiminde Kemaliye Bağıştaş yolu üzerindeki bir dere içine depolanmakta ve diğer yerleşmelerdeki aynı problemler burada da bulunmaktadır.

HABERLEŞME:Bugün üç yerleşme de sahip oldukları otomatik telefon santralleri vasıtasıyla dışıyla haberleşme bağlantısına sahiptirler.

Ağın'da ilk telefon şebekesi, 1965-1970 yılları arasında kurulan 50 kapasiteli (manuel) telefon santrali (50 abonelik) ile açılmış ve 1986 yılında eski santral yenileştirilerek 500 hat kapasiteli otomatik santrale çevrilmiştir. Bugün PTT teşkilatı 1988 yılında tamamlanmış iki katı lojman, alt katı hizmet binası olan üç katlı kaloriferli binasında hizmet vermektedir. Merkezde 813 adet olmak üzere, ilçe genelinde 1150 adet telefon aboneliği bulunan PTT işletmesi, 17 kişilik personelle hizmetini sürdürmektedir. Günümüzde merkezde dahil herhangi bir hat sorunu olmadığından, telefon sıkıntısı bulunmamakta ve istenildiği anda telefon bağlantısı yapılmaktadır.

Arapkir'de daha önce manuel sistemde kurulan telefon santrali 1985 yılında 500 hatlık otomatik hale getirilmiş ve 1984 yılında da 1800 hat kapasiteli yer altı telefon şebekesi inşa edilmiştir. Bugün 1690 adeti merkezde olmak üzere, ilçe genelinde 1740 abone (50 acenta) yer almaktadır

Kemaliye Kasabasında manuel olan eski şebeke sistemi 1985 yılında 500 hatlık otomatik hale getirilmiştir. Bugün 1000 adeti kasabada olmak üzere, ilçe genelinde 2465 abone yer almakta ve PTT 1990 yılında tamamlanan altı daireli, üç katlı binasında 18 personelle hizmetini sürdürmektedir.

ULAŞIM:Ulaşım hatlarının inşasında ve yapılan yolların kullanımında talep kadar topografik durum önemli rol oynamaktadır. Bilhassa Kemaliye ve Arapkir yerleşmelerinde topografik durumun yol üzerine etkisi daha fazladır. Kemaliye'de topografik özellikler nedeniyle, yerleşilecek alanların sınırlılığı, mahallelerin dağılmasına sebebiyet vermiştir. Bugün Kemaliye'nin güney ucunda yer alan Bahçe Mahallesiyle merkez arasında 6 km; kuzey ucunda bulunan Sandıkbağ Mahallesiyle merkez arasında 2 km'lik bir mesafe bulunmaktadır.

Kısaca kasabanın kuzey ve güney mahalleleri arasında yaklaşık 10-12 km'lik mesafe vardır. Kemaliye Kasabasında, eğim nedeniyle bugün taşıtların girebileceği yollar dahi istinat duvarlarıyla yapılmış olduğundan bir asfalt ana aks ile batı kesimindeki toprak tesfiye niteliğindeki Bahçe hattı yapılabilmektedir. Bunun dışında şehir içi yollar, eğim nedeniyle patika ve merdivenli şekilde yapıldığından, taşıt trafiğine uygun bir yapı arzetmez. Bugün Naip, Sandıkbağ, Taşdibi dahil olmak üzere tüm mahallelerin büyük bir kesiminde taşıt trafiğine uygun bir yol bulunmadığından, her türlü malzemenin naklinde insan gücü ön plana çıkmaktadır.

Arapkir yerleşmesinde yeni merkezden ziyade eski yerleşim yerinde (Göz vadisi içindeki eski Arapkir) ulaşım problemi daha fazladır. Göz Vadisi içinde yer alan Sekisu, Osmanpaşa mahallelerine taşıt girecek yol ağı hiç gelişmemiş olduğundan, ulaşım sadece hayvan geçişine uygun patika yollarla sağlanabilmektedir.

PLANSIZ GELİŞİM:Yerleşmelerin gelişim aksı, zaman içinde yeni ulaşım yollarının gelişmesi, düz arazi potansiyeli gibi sebeplerden değişmektedir. Bu değişimle birlikte önceden gelişen ve bugün gelişmesi yavaşlamış, bunun aksi olarak gelişmesi daha da hızlanmış alanlar dikkati çeker. Değişik yönlerden farklı alanların gelişmesi yerleşmenin alanını da genişlettiğinden, zaten sınırlı kaynağa sahip olan yerleşmelerde gerçekleştirilemeyen alt yapı sorunları artmakta ve çözümlenmesi güçleşmektedir.

Örneğin Ağın Kasabası'nın 1950 öncesi ile 1950-1970 dönemi arasında kuzey ve batı kesime doğru olan gelişme aksının, 1970 yılından sonra doğu kesime doğru ilerleme göstermesiyle, belediyenin hizmet götüreceği alan, daha da genişlemiştir. Birde buna 1954 yılında, çevredeki kırsal yerleşmelerin belediye sınırları içine alınmasıyla ortaya çıkan şehirsiz alanlar da katılırsa, hizmet götürmek daha da zorlaşmaktadır.

Arapkir'de ise eski yerleşim alanından yeni yerine geldikten sonra yerleşme önceleri doğu ve güney kesimdeki tarımsal potansiyeli olan alanlara doğru gelişme göstermiştir. Bu gelişmede eski kervan yolunun 1955-1960'lara kadar yerleşmenin dışarıyla kurduğu bağlantının işlevliliğini korumuş olmasının etkisi fazladır. Bu tarihten sonra çevre bağlantısı için batı kesimde açılan yolun, yerleşmenin ilerlemesini batı ve kuzeybatı hattına doğru

kaymasına neden olduğundan, eski gelişme aksının aksi kesiminde, bugün de hızlı bir şekilde gelişmesi devam eden ikinci bir alan ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda birisi yavaş, diğeri hızlı gelişen iki alanda da, gelişme planlı şekilde gerçekleştirilemediğinden denetimsiz bir yapılaşma, tarımsal alanların şehirselleştirilmesine, hizmet sahasının genişlemesi gibi önceden de varolan problemler daha da artmıştır.

Kemaliye'deki gelişme, arazinin eğim şartlarının uygun olmaması, kurulduğu alanın özelliklerinden kaynaklanan (Alanın vadi içinde yer alması ve darlığı) nedenlerden, yerleşme zorunlu olarak kuzey-güney hattında uygun alanların yerleşmesiyle gelişme göstermiştir.

Sonuçta, yerleşmelerin gelişme yönleri arazi yetersizliği, ulaşım aksındaki değişimler vb. nedenlerden değişmekte ve böylece daha geniş alanlar yerleşmeye sahne olmaktadır. Mahalli yönetimlerin para ve teknik personel yetersizlikleri nedeniyle, gerekli denetimleri yapamamaları sonucunda, tarımsal potansiyele sahip alanların şehirselleştirilmesine vb. gibi önceden ortaya çıkmış sorunlar daha da büyümektedir. Örneğin Ağın ve Kemaliye'de inşaatların teknik kontrolünü, bitmiş inşaatların teslimini alacak inşaat mühendisi gibi teknik eleman bulunmadığından, bu işlemler zabıta memurları tarafından yapılmakta ve böylece standartlara uygun olmayan yapıların inşası önlenememektedir. Ayrıca kentsel toprakların plansız veya kişilere azami yarar sağlayacak planlar ile gelişmesi ve değiştirilmesi imar planlarının tam uygulanmasını engelleyen etmenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olumsuzluklar, yerleşmelere kanalizasyon, çöp, su, elektrik vb. hizmetlerin verilmesini zorlaştırmakta ve sorunlar daha da fazlalaşmaktadır.

Planlama esnasında bazı kararlar alınırken, bu kararların çevre sorunu yaratıp yaratmayacağına dikkat edilmemiştir. "Zira yol doğrultularının seçiminde endüstri bölgeleri ile oturma alanlarının yerleştirilmesinde hakim rüzgar yönü çok önemli rol oynar. Tam hakim rüzgar yönüne açılan yollar yazın tahammül edilemez toz bulutları, kışında soğuk kar dalgalarına sahne olurlar. Rüzgar şehirden geçtikten sonra endüstri bölgesine gitmeli, hiç bir zaman tersi yapılmamalıdır" (Özdeş, 1972, 96). Fakat Arapkir'de bu durum tam gözönünde bulundurulmadığından sanayi sitesi olarak seçilen yerin, hakim rüzgar istikametinde olduğu dikkati çeker. Burada hakim rüzgar istikameti, NW yönlüdür ve kurulan sanayi alanı, rüzgarın geldiği yönde yer aldığından, şehrin kirlenmesini sağlayabilecek bir potansiyele sahiptir. Bugün yerleşmede kirlenmenin olmamasının ana nedeni, sanayi sahasında mobilya, marangoz, oto tamir, avize işçiliği gibi çevreyi çok kirlenmeyen tesis tipinin yoğun olmasında aramak gerekir. Eğer aynı yere fazlaca duman çıkaran başka bir sanayi tesisi kurulsaydı, bugün için kentsel kirlenme olayı hem fazlalaşacak hem de Hastanenin aynı güzergahta yer alması da gözönünde bulundurulduğunda kurulacak tesisin şehir ve sağlık tesisleri açısından göstereceği sorunlar daha da büyük olacaktır.

Tüm bu sorunları azaltabilmek için fiziki yerleşme ve imar planlarının yerinde uygulanması, mahalli yönetimlere verilen imar planı üzerinde oynama ve düzenleme yetkisinin denetlenmesi, yetersiz alt yapının düzenlenmesi, mahalli idarelerin parasal kaynak ve teknik personel ihtiyaçlarının giderilmesi gibi önlemlerin alınması gereklidir.

Sonuçta bir çok nedenlerden ötürü yerleşmelerin alt yapı sorunları bulunmakta ve bu sorunlar bir çok çevre kirliliğine sebebiyet vermektedir. Sahamızda bu sorunlardan en çok Keban Baraj Gölü etkilenmektedir. Kısaca göl şehir ve sanayi atıklarıyla kirlenmekte, bu kirlilik en çok Ağın'da hissedilmektedir. Zira buradaki tesis (deri fabrikası) hammadde işleme esnasında çok miktarda suya ihtiyaç duyar ve bu işlemi yaparken de bir takım kimyasal katkı maddeleri kullanır. İşlemden sonra ortaya çıkan atık su, yetersiz olan arıtma tesislerinde (fabrikanın arıtma tesisi biyolojik arıtma yapabilmektedir) tam temizlenmeden göle verildiğinden kirlilik çok fazlalaşır.

Buna gölün etrafında yer alan bir çok yerleşme merkezlerinin (Çemişgezek, Arapkir, Kemaliye, Ağın vb) kanalizasyonlarını göle boşalttıkları gözönünde bulundurulduğunda kirlenmenin oldukça büyük boyutlara ulaştığı dikkat çeker.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamıza konu teşkil eden yerleşmeler; Doğu Anadolu Bölgesinin, Yukarı Fırat Bölümü olarak adlandırılan kesiminde yer alan, Elazığ İlinin Ağın, Malatya'nın Arapkir ve Erzincan'ın Kemaliye İlçe merkezleridir.

Doğu Anadolu Bölgesi, Yukarı Fırat Bölümü içinde bulunan yerleşmelerden Kemaliye İlçe merkezi, Fırat Nehrinin Doğu Toroslar içinde açmış olduğu vadinin genişlediği bir kesimde kurulmuştur. Kemaliye yerleşmesinin, kurulduğu alan Keban Baraj Gölü kıyısında 850 m'den başlayarak, 1000-1100 m. yükseltiyeye kadar uzanmaktadır.

Ağın İlçe merkezi ise kuzeydeki Doğu Toroslar ile güneydeki Murat Nehri vadisi (Keban Baraj Gölü) arasında uzanan plato sahasının güneydeki en alçak kesiminde bulunmaktadır. Baraj gölünden, 50-100 m. arasındaki yükseklikte kurulmuş olan yerleşme, 900-950 m. irtifalara kadar gelişme göstererek uzanır.

1100-1150 m'ler arasında yerleşmiş olan Arapkir İlçe merkezi, Keban Baraj Gölüne ulaşan Kozluk Çayı vadisinin güney kenarında akarsularla parçalanmış plato yüzeyi üzerinde yer alır.

Yıllık ortalama sıcaklık Ağın'da 13.8° C, Kemaliye'de 13.3° C, Arapkir'de ise 11.4° C'dir. Sıcaklığın mevsimlik dağılışında yaz, her üç merkezde de en yüksek değerlere sahiptir. Yaz sıcaklık değerleri diğer merkezlere göre daha alçakta yer alan Ağın'da 26° C gibi yüksek seviyelerdeyken, kendisinden yüksekte bulunan Arapkir'de 23.3° C'ye düşer. Vadi içinde bulunan Kemaliye'de ise sıcaklık Ağın'dan düşük, Arapkir'den yüksek bir değer göstererek 25.4° C olur.

Yıllık ortalama yağış miktarı, Arapkir ve Kemaliye'ye göre daha alçakta bulunan Ağın'da 509 mm'lik bir değer gösterirken, irtifa bakımından Ağın'dan daha yüksekte yer alan Arapkir'de artarak 801.6 mm'ye ulaşır. Vadi içindeki Kemaliye ise korunaklı bir alanda bulunduğundan yağış miktarı Arapkir'e nazaran biraz daha azalarak 782.2 mm olur. Her üç merkezde de en fazla yağışlı mevsim kış, en az yağışlı mevsim de yazdır.

Bu sebepten yıllık yağış miktarının Ağın'da % 37.62'si, Arapkir'de % 45.70'i, Kemaliye'de ise % 43.44'ü kış mevsiminde düşerken, yağışların Ağın'da % 4.24'ü, Arapkir'de % 4.12'si, Kemaliye'de ise % 4.13'ü yaz aylarına denk gelir. Tüm istasyonlarda Kasım ayında başlayan kar yağışı Nisan ayında son bulmaktadır. Kar yağışlı gün sayısı güneydeki Ağın'da 12, yükselti sebebiyle Arapkir'de 18, vadi içinde bulunan Kemaliye'de ise 10 güne inmektedir. Kar yağışlı gün sayısı, Ağın ve Kemaliye'de Aralık, Ocak, Şubat aylarında yoğunluk kazanır, Nisan ayına taşma çok az görülürken, Arapkir'de diğer

yerleşmelere göre daha yüksekte bulunması nedeniyle Nisan ayına sarkma fazlaladır.

Yerleşme merkezlerinin gelişmesinde etkili olan su kaynaklarından ilk sırada Keban Baraj Gölünü ve yerleşmelerin çevrelerinde yer alan, onların gelişmelerini etkileyen dereleri sayabiliriz. Buna örnek olarak Ağın'da, Beyelması, Andırı, Arapkir'de Göz, Berenge, Salınca, Kemaliye'de, Kadıgözü, Koçan ve Arika derelerini belirtebiliriz.

Kesin kuruluş tarihleri bilinmeyen yerleşmelerin tarihi dönemlerdeki durumları, o dönemin ulaşım hatları ve eski yerleşmeler gözönünde bulundurularak tespit edilmeye çalışılmıştır. İlk ve Orta çağlarda ismi geçen Sabus (Dutluca'ya bağlı Çitköy yakınlarında, Arapkir'e 18 km uzaklıktaki Ortaçağ yerleşmesi), Pinga-Perge (Kemaliye'nin 30 km kuzey batısında, İliç'in Adak Köyü mevkindeki Ortaçağ yerleşmesi) gibi eski yerleşmeler ile Eski Arapkir'deki (Karaca Köyü) mağara yerleşmeleri gözönünde bulundurularak alanın eski tarihlerden (ilkçağ) beri yerleşmeye sahne olduğunu söyleyebiliriz.

Yerleşmelerin nüfusları yakınlarından geçen yolun işlerliğine, o dönemdeki diğer şartların durumuna göre artma veya azalmalar göstermiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde yerleşmelerin nüfusları, belediye ve ilçe teşkilatının kurulması (Ağın'da), sanayi yatırımı (Ağın ve Kemaliye'de), açılan yüksek okul (Arapkir'de) nedeniyle artmışken, yeni uygulanan projeler (Keban Barajı'nın yapımı), sanayi tesisinin kapanması, ulaşım güzergahındaki değişim ve yeni gelişmeler, tarımsal arazi yetersizliği gibi ekonomik sorunlar nedeniyle de azalmıştır.

Yüksek nüfus artışı, tarımsal arazi yetersizliği, ulaşımdaki gelişmeler nedeniyle üç yerleşmenin de kır nüfuslarında Arapkir'de 1970, Kemaliye'de 1955, Ağın'da 1960 yılından itibaren sürekli düşüş dikkati çeker. Kırlardaki nüfusun azalması nedeniyle burada bulunan sağlık, eğitim vb. tesislerin kapatılması ve bu tip tesislerin merkezlerde bulunması sebebiyle şehrsel nüfuslar artış göstermiştir.

Genel olarak nüfusta, Arapkir'de yükselme, Kemaliye'de belirli salınımlarla azalma, Ağın'da ise 1985 yılına kadar olan yükselmeden sonra, Arapkir haricindeki merkezlerde, sanayi tesisinin kapanması ve ekonomik gelişmenin yetersizliği nedeniyle düşüşlerin başladığı görülür. Yerleşmelerin şehrsel nüfuslarındaki azalmanın az, kır nüfuslarında yüksek oranda olması nedeniyle şehir-kır nüfus oranları değişerek, şehirler lehine artış göstermiştir. Hatta Ağın'da kırın şehir nüfusundan daha fazla düşüşün meydana gelmesiyle şehir-kır nüfus oranı yükselmiş ve bu nedenle 1990 yılında şehir nüfus oranı % 60.4, kır nüfus oranı ise % 39.6 olmuştur. Aynı dönemde şehir kır nüfus oranı Arapkir'de % 50.4'e (şehir), % 49.6 (kır), Kemaliye'de ise % 22.6'ı (şehir), % 77.4 (kır) olmuştur.

Kırsal kesimden giden nüfusun çok az bir kısmının ilçe merkezlerine gitmeleri

sebebiyle, merkezler gelişmelerini bu gelen nüfus kitlesinden ziyade kendi doğal nüfus artışlarıyla sağlamışlardır. Merkezlerdeki nüfusunun azalma veya artmasında, Kemaliye'de görüldüğü gibi nüfusun, yazın ilçe merkezinde, kışın büyük merkezlerde (İstanbul, Ankara vb) ikamet etmesi, ekonomik yetersizlik, eğitim, devlet görevi (memuriyet vb) vb. nedenlerle merkezlerden giden nüfusun fazlalığı, İller Bankasından alınan parasal desteğin azalmasını önlemek için sayım dönemlerinde dışarıdan gelenlerin olması da etkili nedenlerdendir.

Yerleşmelerden göç eden nüfus yurt içinde Ankara, İstanbul, İzmir gibi büyük şehirleri ilk sırada tercih ederken, yurt dışı tercihleri ilk zamanlar Avrupa memleketlerine (Almanya, Hollanda, Belçika vb) sonraları Ortadoğu ülkelerine (Libya, Arabistan vb), son zamanlarda da Türk ülkelerine (Azerbeycan, Türkmenistan vb) yönelik olmuştur.

Yerleşmelerin nüfuslarındaki cinsiyet oranlarında, kırsal kesimlerdeki erkek nüfusun göçü nedeniyle, kadın nüfusun oransal fazlalığı dikkat çekerken, merkezlerde ise belirli dönemlere kadar olan kadın nüfus üstünlüğü, ilçe teşkilatının (Ağın'da 1950 yılında % 44 olan erkek nüfus oranı, 1954 yılında ilçe olmasıyla 1955 yılında % 47'ye çıkmıştır), sanayi tesislerinin kurulması (Ağın'da fabrika kurulmadan önceki dönemde yani 1970 yılında % 46 olan erkek nüfus oranı, 1975 yılında fabrikanın kuruluşundan sonra kırsal kesimden az da olsa göç alması nedeniyle % 49'a yükselmiştir), Kemaliye'de olduğu gibi yaz ile kış dönemlerinde başka yerlerde ikamet etme nedeniyle, cinsiyet oranları dönemler arası farklılıklar göstermiştir.

Yerleşmelerde mahalleler ölçeğinde de cinsiyet açısından farklılıklar dikkat çeker. Nitekim nüfusun arttığı merkezdeki mahallelerde erkek nüfus, nüfusun azaldığı kenar mahallelerde ise kadın nüfus fazlalığı bulunmaktadır (Arapkir'in merkezi kesiminde yer alan Yenimahalle'de erkek nüfus oranı % 50.8, merkezden uzak Şıhlar'da kadın nüfus oranı % 53.4'dür. ve aynı durum diğer merkezlerde de görüldüğünden Kemaliye'nin Dört yolağzın Mahallesiinde erkek nüfus % 51.35, Genççağ'a'da % 54.79, Sandıkbağ'da ise Kadın nüfus oranı % 51.6, Ağın'da Tataragaşı'nda erkek nüfus oranı % 51.19, Hacıyusufta % 57, Akpınar'da kadın nüfus oranı % 55.03, Balçılar'da % 57.6 olmuştur.).

Her üç yerleşmede de 15-64 yaş grubu en fazla oranlara (1990 yılında Arapkir'de % 66.2, Kemaliye'de % 64, Ağın'da % 65.32) sahipken, bu yaş grubunu 0-14 ve 65+ yaş grubu takip eder. 0-14 yaş grubu yerleşmelerin nüfus miktarlarıyla orantılı olarak Arapkir'de yüksek oranlardayken (% 26.9) nüfuslarındaki azalma nedeniyle Ağın (% 22.12) ve Kemaliye'de (% 21.6) düşük oranlara sahiptir. 15-64 yaş grubu, yerleşmeler içinde oran olarak Kemaliye'de ilk sırada yer alırken onu Arapkir ve Ağın takip eder. 65+ yaş grubu emekli ve yaşlıların fazlalığı nedeniyle Ağın'da yüksek oranlardayken, Kemaliye ve Arapkir'de oranlar azalmaktadır. (1990 yılında 65+ yaş grubu Ağın'da % 22.12,

Kemaliye'de % 9.4, Arapkir'de ise % 26.19'luk oranlara sahiptir.) Yerleşmelerde nüfusun yoğun olduğu merkez mahallelerde genç nüfus (0-14), kenar mahallelerde ise göçler ve nüfus kayıpları nedeniyle yaşlı nüfus fazlalığı dikkat çeker.

Yerleşmelerin toplam nüfusu içinde faal olması gereken nüfus oranları 1990 yılında Ağın'da % 83, Kemaliye'de % 83.4, Arapkir'de % 79.1'dir. Fakat çeşitli sebeplerden (eğitim, emeklilik, ev hanımlığı vb) dolayı bu nüfusun hepsi faal değildir. Faal olan nüfus miktarı yukarıdaki nedenlerden dolayı azaldığından Arapkir'de % 29.7'ye, Kemaliye'de % 44.7'ye, Ağın'da ise % 29.1'e düşmektedir. Bu faal olan nüfus içinde de cinsiyet açısından ilk sırayı erkekler alırken, kadınların işe katılma oranları azalmaktadır. Çalışması gereken nüfusun büyük bir kesiminin çalışmaması nedeniyle çalışan nüfusun bakmakla yükümlü olduğu nüfus miktarı arttığından bağımlılık oranı (100 kişinin bakmakla yükümlü olduğu nüfus miktarı) yükselerek Arapkir'de 66, Kemaliye'de 45, Ağın'da 67 kişiye çıkmaktadır.

Çalışan nüfusun Ağın'da % 69.1'i, Kemaliye'de % 64.4'ü, Arapkir'de de % 63.2'si hizmetler sektöründe istihdam edildiğinden, bu sektör her üç yerleşmede de birinci sırada yer alır. % 22.1'le Ağın'da tarım, Kemaliye'de % 29.3, Arapkir'de % 18.9'la sanayi II. sektör, % 8.8'le Ağın'da sanayi, Arapkir'de % 17, Kemaliye'de % 5 ile tarım III. sektördür. Kısaca Ağın'da Hizmet+Tarım, Arapkir ve Kemaliye'de ise Hizmet+Sanayi sektörleri ağırlık taşır.

Her üç yerleşmede de okuma yazma bilenlerin oranı ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi, okuma yazma seferberlikleri nedeniyle yükselmiş, bu nedenle 1990 yılında okur yazar nüfus oranı Kemaliye'de % 87'ye, Ağın'da % 83'e, Arapkir'de ise % 82'ye ulaşmıştır. Herhangi bir öğretim kurumundan mezun olanların oranı ilköğretimin zorunlu olması nedeniyle yükselmişken, sonraki eğitim basamaklarında oransal düşüşler dikkat çeker. İlkokuldan sonraki eğitim basamaklarında kız çocuklarının oranının azalmasında zorunlu olan ilköğretimden sonra kız çocuklarının okutulmaması etkili olmaktadır.

Okur yazar ve bir öğretim kurumundan mezun olanların oranı, yerleşmelerde prestij alanları olarak önem kazanan ve memur kesiminin yoğun olduğu merkez mahallelerde yükselirken kenar kesimlerde yer alan mahallelerde düşüşler göstermektedir. Mesela Arapkir'de ilkokuldan mezun olanların oranı merkez mahallelerden Yenimahalle'de % 17.5, Mehmet Akif'te % 13.1'e yükselirken, merkezden uzakta bulunan mahallelerden Aşağı Şıhlar'da % 0.6'ya, Sekisu'da % 1.6'ya inmektedir.

Hane büyüklüğü 1994 yılında Ağın ve Arapkir gibi geleneksel aile tipinin yoğun olduğu yerleşmelerde 4, Kemaliye'de ise 3 kişidir. Nitekim yukarıdaki özelliklerden dolayı 1990 yılı verilerine göre 10+ aile büyüklüğü Arapkir'de % 6.9, Ağın'da % 5.6, Kemaliye'de ise % 2.1'lik oranlara sahiptir. Mahalleler ölçeğinde ele alındığında tarımsal ekonominin ve

geleneksel aile tipinin yaygın olduğu kenar mahallelerde aile büyüklüğü artarken, eğitim seviyesinin yükselmesi ve ekonomik değişimler nedeniyle merkezde yer alan mahallelerde aile büyüklüğü azalmaktadır.

Yerleşmelerdeki mahallelerin fiziki olarak birbirinden kopuklukları nedeniyle nüfus miktarları ve dağılımlarında dengesizlikler dikkat çeker. Mahallelerin birbirinden kopuk olmasında topografik engeller, idari kararlar, ilk kuruluş yerini terk etme kısaca yer değiştirme gibi faktörler önemli rol oynamaktadır. Topografik engeller nedeniyle mahallelerin dağınıklığı Kemaliye'de daha belirgindir. Nitekim eğitim fazlalığı nedeniyle her tarafa yerleşilemediğinden Kemaliye'nin kuzey ve güneyde iki ucunda yer alan mahalleler arasında 10-12 km'lik bir mesafe bulunmaktadır. Kemaliye merkezi ile Bahçe Mahallesi arası 6 km, Arıki Mahallesi 4 km, Sandıkbağ Mahallesi 2 km.dir.

İdari kararlar sebebiyle dağınıklık, yerleşmenin bazı statüleri kazanabilmesi (ilçe, belediye vb.) ve nüfusunu dolaylı yönde artırabilmek için yakınında yer alan kırsal yerleşmelerin mahalle statüsüne alınmasıyla gerçekleşir. Nitekim 1954 yılında Ağın ilçeye dönüştürülürken yakınındaki Şenpınar, Akpınar, Başpınar gibi kırsal yerleşmeler birer mahalle olarak buraya bağlanmıştır.

Diğer bir gelişme de yerleşmenin eski sitini terk ederek kendisi için daha uygun olan başka bir alana geçmesiyle meydana gelir ki, bu tip gelişmeye de Arapkir'de rastlanılır. Arapkir'deki bu gelişme üç safhada gerçekleşmiştir. Önceden korunma avantajı ön planda tutularak seçilmiş olan ilk sitin, nüfusun artışıyla beraber alan olarak yetersiz kalması sonucunda, nüfusun bir kısmının çevredeki müsait alanlara yerleşmeye başlamasıyla hızlanan dağılıma, yerleşme merkezinin de uygun bir alana taşınmasıyla daha da artmıştır.

Böylece eski sitte, eski sitin çevresinde ve yeni alanda olmak üzere üç ayrı mevkide birbirinden fiziki açıdan kopuk mahalleler teşekkül etmiştir. Bu tür gelişmede korunma endişesinin ortadan kalkması, yapı tekniği ile sosyal ve ekonomik değişimler etkili olmuştur. Zira önceden korunma endişesi ön planda tutulduğundan tarımsal potansiyelden ziyade korunmanın kolay olduğu mevkiler tercih edilmişken, sonradan siyasi istikrarlar nedeniyle korunma endişesi ortadan kalkınca tarıma uygun alanlar yerleşmeler için cazip hale gelmiş, zamanla ekonomik yapı ve tekniklerdeki gelişmeler yardımıyla bir toplanma meydana gelmiştir. Mesela önceleri bir veya iki kattan yukarı çıkamayan yapılar sonraları daha çok katlı yapılmaya başlandığından bir toplanma olayı ortaya çıkmış, böylece geçmişten günümüze mahalleler arasında farklılaşmalar olmuştur.

Yukarıdaki şartlar nüfus dağılımında da etkili olduğundan, eğimin uygun olmadığı ulaşım ve diğer alt yapı sorunları bulunan eski mahallelerde nüfus miktarı az, buna nazaran tüm şartların daha iyi olduğu merkez ve çevresinde nüfus miktarı fazla olmuştur. Kısaca

merkezde nüfus yoğunlaşırken, tarımsal potansiyelleriyle doğru orantılı olarak çevredekilerde nüfus azalmıştır.

Ayrıca mahallelerin birbirinden uzaklığı ve kopukluğu sebebiyle planlama kararları merkez ve çevresinde yapıldığı için merkezden uzak mahalleler plan içine alınmadığından buralarda planlı bir gelişme sağlanamamıştır. Bu nedenle dar bir sahada gelişme gösteren Kemaliye haricindeki yerleşmelerden Ağın'ın dokuz mahallesinden 5'i, Arapkir'in 21 mahallesinden 12'si imar planı içinde yer alabilmişlerdir. Plansız gelişim sonucunda yapıların birbirinden uzak, kat irtifaları farklı şekillerde inşaa edilmesi, alt yapı maliyetlerini artırdığından maddi güçleri sınırlı olan küçük yerleşmelerin sorunları çözmesi imkansız hale gelmiş, bunun sonucunda da su, elektrik gibi alt yapı sorunları daha da artmıştır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi merkezden uzak ve burayla fiziki bağlantısı olmayan mahallelerde topografik durum, ulaşım, tarımsal arazi potansiyeli, su, kanalizasyon vb. gibi alt yapı sorunları nedeniyle buraların nüfusları merkezdekilere nazaran düşük olmuştur. Nitekim Ağın'da Balcılar, Başpınar, Kemaliye'de Bahçe, Arapkir'de Serge, Göz gibi nüfusu çok düşük olan mahalleler merkezden uzakta yer almalarıyla dikkat çekerler. Merkez'de yer alan mahallelerde ise su, eğim vb. faktörler nedeniyle nüfus miktarı ve dağılımları değişmektedir. Ağın'ın Müderris Hüseyin Efendi Mahallesi'nin kuzey kesimleri su problemi, kasabanın batı kesiminde eğim, nüfusun buralarda yığılmasını önlemiştir. Bu nedenle nüfus, ulaşımın kolay olduğu ana ulaşım aksına yakın, yerleşmeye daha uygun araziye sahip merkez ve çevresindeki alanlarda yoğunlaşmıştır. Arapkir'de ise merkezin batısındaki dağlık alan, kuzey kesimdeki dere, nüfusun dağılımını etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda saydığımız sebepler çerçevesinde Arapkir nüfusunun % 40.4'nü bünyesinde bulunduran en fazla nüfuslu (750+) üç mahallesi (Berenge, Mehmet Akif, Hacı Yusuf), Ağın nüfusunun % 48.7'sini teşkil eden iki mahallesi (Müderris Hüseyin Efendi, Hacı Yusuf), Kemaliye nüfusunun % 47.3'üne sahip üç mahallesi (Dört yolağzı, İshakpaşa, Taşdibi) yerleşmelerin merkezi kısmında yer almaktadırlar. Mahalle nüfus yoğunluğu, mahallelerin yerleştiği alan miktarıyla orantılı olarak, değişiklik göstermekle beraber yoğunluk merkezden çevreye doğru azalmaktadır. Örneğin Kemaliye'de merkezde hektara 284 kişi olan yoğunluk, merkezden uzaklaştıkça hektara 10'a, Ağın'da merkezde 79 olan yoğunluk, çevreye doğru 35'e, Arapkir'de de hektara 51 kişi olan merkez yoğunluğu çevrede 10 kişiye inmektedir.

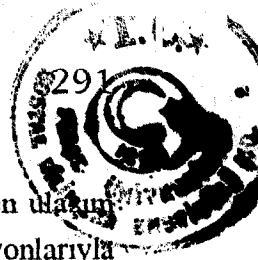
Hitit, Urartu, Med, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Mogol ve Osmanlı devletinin yönetimi altında kalan sahada yer alan yerleşmeler, ilk kuruluş yeri tercihlerinde, savunma amacına uygun mevki, içme ve kullanma için gerekli su potansiyeli, az veya çok tarımsal

alan varlığı gibi etkenler önemli rol oynamıştır. Arapkir ve Kemaliye'de savunma amacı açıkça görülürken, Ağın'da ilk kuruluş yeri bilinmediğinden bunu görmek mümkün değildir.

Her üç yerleşmede de; su potansiyeli, tarımsal alan varlığı kuruluşta etkili faktörlerdir. Ağın, Arapkir ve Kemaliye'nin yakınlarından geçen akarsular ve diğer su kaynakları (Arapkir'deki Göz Vadisinde çıkan Göz Kaynağı, Kemaliye'de Kadıgözü Kaynağı, Ağın'da ki Andırı ve Beyelması dereleri) hem yerleşmelerin su ihtiyacını, hemde tarımsal alanların sulanmasında önemli rolleri üstlenmişlerdir. Arapkir'de Göz vadisinde, Kemaliye'de Taşdibi Mahallesi'nin üstündeki kale kesiminde olduğu gibi ilk önceleri savunma faktörü nedeniyle hakim mevkiiler tercih edilmişken, savunma faktörünün etkisinin azalmasıyla çevreye doğru olan gelişmeler, Arapkir'de Göz Vadisine, Kemaliye'de kaleden aşağıya doğru yönünde gerçekleşmiştir. Sonraki gelişmeler nedeniyle eski sit yetersiz hale geldiğinden Arapkir eski yerleşim yerini terk ederek bugünkü mevkiisine yerleşmiştir. Yerleşmelerin gelişmeleri, eldeki bilgiler ve tarihi eserler gözönünde bulundurularak hangi dönemlerde nerelere kadar olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sonuçlara göre Arapkir bugünkü mevkiisine XVII.yy'da gelirken, Kemaliye'de kale dışındaki gelişme yaklaşık XVI.yy'da gerçekleşmiş durumdadır.

Yerleşmelerin fonksiyonları, bu fonksiyonlara bağlı olarak donatımları, çevre ulaşım potansiyelleri, hinterlandlarındaki nüfus miktarları vb. faktörlerin etkisiyle değiştiğinden, fonksiyonlarının güçlülüğü nispetinde etkiledikleri sahalar da değişmektedir. Yerleşmelerden en geniş sahayı donatımların fazlalığı nedeniyle Arapkir etkisi altında bulundurur, hatta Ağın ve Kemaliye'ye bağlı çoğu kesimleride etkilemektedir. Etki sahası en dar olan yerleşme Keban Baraj Gölü nedeniyle yönetim alanı ikiye ayrılan Ağındır. Kemaliye, Ağın'a nazaran daha geniş bir sahayı etkisi altında tutmaktadır. Diğer taraftan her üç yerleşme de çeşitli derecelerde Malatya, Elazığ ve İstanbul gibi büyük merkezlerden etkilenmektedirler.

Yerleşmeler, buldukları mevkiilerinin sağladığı avantaj, sahip oldukları nüfus miktarları nedeniyle az veya çok sayıda bir takım fonksiyonlara sahiptirler. Yerleşmeler, idari, kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan sahip oldukları fonksiyonlarıyla kendi nüfuslarına ve fonksiyonlarının güçlülüğü oranında çevrelerindeki alanlara hizmet sunarlar. Arapkir çevredeki (Elazığ, Malatya gibi) büyük merkezlerden uzak olan iki yerleşmeye (Ağın ve Kemaliye) en yakın ve daha büyük bir merkez olarak sahip olduğu bu avantajını bir çok fonksiyonlarının gelişmesiyle görmüş ve geçmiş dönemlerde Kemaliye ve Ağın'ın yönetim merkezliğini yapmıştır. Arapkir, XV.yy'dan 1858 yılına kadar Kemaliye ve buraya bağlı Ağın'ın yönetim merkezliği görevini sürdürmüş ve bu tarihte Kemaliye'nin ilçe, Ağın'ın da Kemaliye'ye bağlı bir bucak haline getirilmesiyle, bu yerleşmeler Arapkir'in yönetimi dışında kalmışlardır.

Arapkir geçmişte sahip olduğu yönetim merkezliğini kaybetmesine rağmen ulusun rahatlığı, en yakın merkez olma avantajları nedeniyle günümüzde de bir çok fonksiyonlarıyla bu yerleşmeleri etkisi altında tutmaktadır. Geçmişteki avantajını devam ettiren Arapkir'in il haline getirilmesi ve merkezlerinden uzak olan iki ilçenin de buraya bağlanması uygun olacaktır. Geçmiş dönemlerde güneydeki yerleşmelere (Arapkir, Malatya, Elazığ gibi) bağlı durumdaki Kemaliye yerleşmesinin 1938 yılında Erzincan'a bağlanmasının hiç bir mantığa uymadığını belirtmek gerekir. Zira Kemaliye'nin bugün de geçmişte bağlı olduğu alanlarla (XV.yy'dan 1938 yılına kadar güneydeki merkezlere bağlı olan Kemaliye, XVIII.yy kadar Arapkir Livasına bu tarihten sonrada Malatya'ya ve Elazığ'a bağlılığı devam etmiştir.) ilişkisi bağlı bulunduğu merkezden daha fazladır. Hatta bugün Kemaliye'de yapılan kamu yatırımlarının kontrolü ve kabul işlemleri Malatya veya Elazığ'daki işletmeler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca her iki yerleşmenin bağlı buldukları merkezlerine olan uzaklıkları gözönünde tutulunca yukarıdaki teklifin gerekçesi daha net şekilde ortaya çıkar.

Zira Kemaliye'nin bugün bağlı bulunduğu merkez olan Erzincan'a uzaklığı 200 km iken, Arapkir'e 52 km, Ağın'ın merkezi Elazığ'a uzaklığı 82 km, Arapkir'e 38 km dir. Arapkir ise kendi merkezi Malatya'ya 114, en yakın merkez Elazığ'a 90 km uzaklıkta yer almaktadır. Bilhassa Kemaliye başta olmak üzere Ağın'ın da güneye bağlantısı fazladır. Sürekli nüfus kaybeden bu alanlar, Arapkir'in il haline getirilmesiyle bir çok hizmet ve yatırımlar geleceğinden ekonomik açıdan rahatlayacak, alandan göçler frenlenebilecek, ve böylece nüfusunun gelişmesi sağlanabilecektir. Bugün her üçü de ilçe statüsünde bulunan yerleşmelerden Arapkir kendisine bağlı 40 köy, bir nahiyeyle Malatya'ya, Ağın 17 köy ile Elazığ'a, Kemaliye'de 60 köy ve iki nahiye ile Erzincan'a bağlı olarak hayatiyetlerini sürdürmektedirler.

Yerleşmeler geçmişte eğitim fonksiyonlarını nüfus büyüklüklerine bağlı olarak yakın çevresine o dönemin eğitim kurumları olan medreseler yardımıyla sürdürmüşlerdir. Yerleşmelerdeki ilköğretim kurumlarının miktarı son dönemlerde yerleşmelerin kırsal kesimlerinden kaybettikleri nüfus nedeniyle oldukça azalmıştır. Orta dereceli okul sayısı daha merkezi olan Arapkir'de, Ağın ve Kemaliye'ye göre daha fazla sayıdadır. Kemaliye'deki tek okul haricinde (Dutluca Orta okulu) ilçelerdeki tüm orta dereceli okullar ilçe merkezlerinde yer alırken, tek yüksek okul olan Malatya İnönü Üniversitesine bağlı Arapkir Meslek Yüksek Okulu, Arapkir ilçe merkezinde bulunmaktadır. Bugün diğer ilçelerin de yüksek okul açma faaliyetleri devam etmektedir.

Ağın dışında, Kemaliye ve Arapkir ilçe merkezlerinde önceden bulunan matbaa tesislerinde mahalli gazeteler basılırken, Arapkir'deki tesisin Malatya'ya, Kemaliye'dekinin ise İstanbul'a taşınması nedeniyle gazeteler bu merkezlerde basılarak yerleşmelere ulaştırılmaktadır. Arapkir'deki bir matbaa dışında yerleşmelerden hiç birinde basım tesisi

bulunmamaktadır. Kemaliye'de gecikmeli de olsa, yerleşmelerin hepsine günlük gazeteler ulaşmakta ve okunabilmekte ve ayrıca merkezlerde ilçe kütüphaneleri de yer almaktadır.

Sosyal fonksiyonlar içinde yer alan sağlık fonksiyonundaki tesis sayısı, merkezlerin kendi ve hinterlandlarında bulunan nüfus miktarlarıyla doğru orantılı olarak Arapkir'de artmakta, diğer ilçe merkezlerinde ise azalmaktadır. Son dönemlerde ilçelere bağlı yerleşmelerin nüfus kaybetmesiyle, geçmişe nazaran tesis sayısında düşüşler olmuştur. Merkezlerden Ağın haricinde Arapkir ve Kemaliye'de hastane bulunurken, Kemaliye'deki hastanede donatım ve personel yetersizliğinden müdahale olayı azaldığından, imkanları daha fazla olan Arapkir'in etkisi artmaktadır. Merkezliyetin güçsüzlüğü ve talep yetersizliğinden Arapkir haricindeki yerleşmelerin hiç birinde özel muayenehane bulunmamaktadır.

Bir merkezin ticari yapısının güçlü veya zayıf olmasında, yerleşmenin hinterlandındaki nüfus miktarı, büyük merkezlere yakınlık veya uzaklık, merkezlerin nüfus miktarı ve alım gücü gibi faktörler etkili olmaktadır. Bu faktörler çerçevesinde daha iyi imkanlara sahip olan Arapkir'de ticari fonksiyon diğer yerleşmelere göre fazla gelişmiştir (1995 yılında işyeri miktarı Ağın'da 55, Arapkir'de 222, Kemaliye'de 100 adettir). Ağın'a nazaran daha fazla merkezliyete sahip Arapkir ve Kemaliye'de toptan ticaret faaliyeti gelişmiş olmakla beraber, Arapkir; Kemaliye'den de fazla merkezliyete sahip olduğundan toptan ticarethane sayısı yüksektir (Toptan ticarethane sayısı Arapkir'de 12, Kemaliye'de 4 adettir). Ticari yapının güçlü veya güçsüzlüğünün bir delili de o merkezde bulunan mali kurum yani banka sayısıdır. Diğerlerinde birer adet olan banka sayısı Arapkir'de üç tane olduğundan burası ticari açıdan daha güçlü bir merkez özelliğine sahiptir.

Sonuç olarak bir merkezin ticari yapısının gelişmesinde, herhangi bir sanayi tesisinin açılması veya kapanması (1970 yılında ticari işletme sayısı 22 olan Ağın'da, sanayi tesisin kuruluşuyla birlikte bu sayı 1980 yılında 52'ye çıkmıştır), geçmişte faal olan yolların faaliyetini veya eski önemini kaybetmesi kısaca ulaşım güzergahında geçmişle günümüz arasındaki değişimler etkili olmakta ve bu faktörlerin ilerlemesi veya gerilemesine bağlı olarak da merkezdeki ticari işletme sayısı artmakta veya azalmaktadır. Bugün yerleşmelerin her üçünde de kendi nüfuslarının ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik perakende ticaret hakim durumdadır.

Bugün her üç yerleşmede de büyük sanayiden ziyade küçük imalat sanayi ağırlıktadır. Büyük sanayi niteliğinde Kemaliye ve Ağın'da yer alan birer fabrika dikkati çekerken diğerinde bu tip büyük tesise rastlanmaz. Ağın'da dericilik, Kemaliye'de çuval fabrikası hammaddesi dışarıdan sağlanan bölgeye yabancı işletme özelliğindedirler. İşletmeler, hammaddelerin dışarıdan sağlanması, büyük tüketim merkezlerine uzaklık, pazarlama, ulaşım, işçi, sermaye vb. bir takım problemlerle karşı karşıya bulduklarından

tam kapasite çalışmamaktadırlar.

Yerleşmelerde, geçmiş dönemlerde kervan yoluna bağımlı olarak gelişmiş el emeğinin yoğun olduğu sanayi tipi bugün gerilemiş, tamamen yapısal bir değişime uğramış ve bu değişim sonucunda tüm Türkiye'de olduğu gibi alanımızda da semerci, çömlekçi vb. bazı mahalli el sanatları yok olmuştur. Kemaliye ve Ağın'da yer alan birer tesis haricinde merkezlerdeki işletmelerin çoğu çalışan kişi sayısı az (1-7 kişi) genelde aile fertlerinin istihdam edildiği küçük sanayi işletmeleridir. Yerleşmeler de bulunan tesislerden yalnızca Arapkir'dekiler küçük sanayi alanında yer aldığı halde diğer yerleşmelerdeki tesisler merkez içinde çeşitli yerlere dağılmış vaziyettedirler.

Her üç merkezde de karayolu ulaşımı ağırlıktadır ve buna Kemaliye'de demiryolu, Ağın'da göl ulaşımı dahil olur. Kemaliye ve Arapkir geçmişte kullanılan önemli yol güzergahı üzerinde bulunduğundan ulaşım fonksiyonları oldukça gelişmiş ve buna bağlı olarak da ticaret ve sanayileri ilerlemiştir. Bilhassa Arapkir'in, Elazığ-Arapkir-Divriği, Elazığ-Arapkir-Kemaliye-Erzincan'a giden yolların kesişme noktasında olması onu daha avantajlı konuma getirmiştir. Bugün Ağın'ın hinterlandındaki yerleşmelerin az nüfuslu olmaları ve talep yetersizliği, Kemaliye'de topografik engeller nedeniyle yol yapımının zorluğu merkez ile buralar arasında düzenli bağlantı kurmayı zorlaştırır. Arapkir bağlı yerleşmelerin daha fazla nüfuslu ve çoğunun aynı güzergah üzerinde yer almaları, talebi artırdığından çevreyle bağlantısı kolaylaşmakta ve düzenli bağlantı kurulabilir hale gelmektedir.

Bugün Arapkir fonksiyonel açıdan Kemaliye ve Ağın'a bağlı geniş bir alanı buralara en yakın merkez olarak etkilemektedir. Zira Erzincan'a 200, Elazığ'a 142, Malatya'ya 166 km uzaklıkta bulunan Kemaliye ve yaklaşık aynı oranlarda uzaklığa sahip olan Ağın'a (Ağın-Elazığ 82 km, Ağın-Malatya 96 km) en yakın merkez olduğundan (Arapki-Ağın 38 km, Arapkir-Kemaliye 52 km) burada oturan nüfusun tercih ettiği bir merkez niteliğini kazanmıştır.

Üç merkezde de mahallelerin birbirinden kopuk ve uzak olmasına rağmen şehir içi ulaşım şebekesi, talep yetersizliği, topografik engeller nedeniyle yol inşaa edilmemiş olmasından dolayı gelişmemiştir. Yerleşmelerde bugün şehir içi ulaşım taksiler tarafından sağlanmaktadır.

Yerleşmelerin buldukları mevkiler gözönünde tutulduğunda geçmiş dönemlerde alt yapı yetersizliği ve ulaşımın zorluğu açıkça ortaya çıkar. Ayrıca yerleşmelerin geçmiş dönemlerde ulaşım güclüğü nedeniyle yakınlarındaki tarımsal alanlardan besleniyor olmaları ilkesi çerçevesinde geçmişte yerleşmelerde tarımsal fonksiyonun ağırlık taşıdığını söyleyebiliriz. Geçmişteki şartlar günümüzde tamamen ortadan kalktığından bu fonksiyon

oranı düşmekle beraber bugün yine de az çok önemini korumaktadır.

Tarımsal potansiyeli diğer merkezlere nazaran yüksek bulunan Ağın'da tarım fonksiyonu II.sektör konumundayken, potansiyeli Ağın'a göre az olan Arapkir ve Kemaliye'de III.sektör durumundadır. Tarımsal arazileri yetersiz olan Arapkir ve Kemaliye'de sahip oldukları hayvancılık potansiyeli nedeniyle tarımsal nüfus oranının yüksekliği beklenirken, yerleşmelerde ahır ve besi hayvancılığundan ziyade mera hayvancılığının yaygın olması, meraların verimsizliği, yerli ırk hayvan sayısının fazlalığı gibi faktörler nedeniyle hayvancılık potansiyeli tam değerlendirilememekte ve tarımsal fonksiyon oranı düşmektedir.

Ağın haricindeki iki yerleşmede de tarımsal potansiyel oldukça düşük ve tarımsal potansiyeli yüksek olan Ağın da dahil hepsinde sulanan alan miktarı sınırlıdır. Tarımsal üretim, merkezlerin büyük tüketim alanlarından uzak olması, kırsal kesimlerle merkezler arasındaki ulaşım problemlerine, tarımsal girdi fiyatlarının yüksekliği de (gübre, ilaç vb fiyatlarındaki yükseklik) eklenince, tarımın ticari bir yapıya sahip olamadığı ve geçim amaçlı olduğu ortaya çıkar.

Tarımsal faaliyetler her üç yerleşmede de merkezden ziyade tarımsal potansiyeli daha fazla olan çevredeki mahallelerde yoğunluk taşıdığından Arapkir'de Serge, Osmanpaşa, Sekisu, Ağın'da Başpınar, Şenpınar, Akpınar, Kemaliye'de ise Bahçe ve Sandıkbağ gibi mahallelerde önem kazanırken, merkezde yer alan mahallelerde yukarıdaki şartlar bulunmadığından bu faaliyetler hemen hemen hiç yoktur ve olanda da halkın kendi ihtiyaçları ön planda yer alır.

Üç merkez de az veya çok turizm potansiyeline sahip olmakla beraber Ağın ve Kemaliye diğerine göre daha avantajlıdır. Fakat hepsinde alt yapı yetersizliği, büyük merkezlerden uzaklık, tanıtım zayıflığı gibi etkenler turizm potansiyelinin değerlendirilememesinde önemli rol oynamaktadır.

Arazi kullanım açısından her üç yerleşmede de konut amaçlı kullanım ağırlık taşır. Kamu kullanım alanları genelde merkez ve çevresinde yığılma gösterirken yerleşme merkezindeki arazi yetersizliği, mülkiyet durumu, işletmenin kuruluş tarihi ve işletmenin niteliği gibi faktörler nedeniyle işletmelerde dağılmalar dikkati çeker.

Arazi yetersizliği Kemaliye'deki kamu kullanım alanlarının kasaba içinde değişik mevkilere dağılmasına sebep olmuştur. Yerleşmelerin merkezi kesimlerinde özel mülkiyetin haricinde yeterli büyüklükte boş alanların olmaması, kamusal arazi ihtiyacı olan kurumun niteliği de yerleşme içindeki kamu kullanım alanlarının dağılımında etkilidir. Zira DSİ, Köy Hizmetleri, Karayolları gibi kamu sektörleri daha geniş alanlara ihtiyaç duyduklarından

zorunlu olarak merkez yakınında uygun olan alanlara yerleşmiş durumdadırlar. Öte yandan eğitim tesisleri de hizmet ettiği sahaya yakın olma (ilkokulların mahallelere dağılmasında olduğu gibi) felsefesi içinde bulunduğundan dağılmayı artıran faktörler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Yerleşmelerde ticari arazi kullanımının genel ölçek içinde çok küçük ve dar sahaları işgal ettikleri dikkat çeker. Bu tür kullanışların hepsi ulaşım kolaylığı, idari merkezle olan bağlantı vb. faktörlerin etkisiyle, yerleşmelerin merkezi kesimlerinde yığılma gösterir. Ticari işletmenin niteliği ile yer seçimi arasında da bir bağlantının olduğu görülür. Nitekim terzi, muhasebeci gibi özel müşterilere sahip işletmeler işhanları veya ticari yapıların ikinci katlarını tercih etmişken, diğerlerinde bu özelliğe rastlanmaz. İşletmenin hitap ettiği kitleyle yer seçimi arasında da bir bağ vardır. Mesela Kırtasiye ve kitap satışı yapan işletmelerin eğitim kurumlarına yakın alanları seçmelerinde alıcı kitlesine yakın olma arzusu önemli rol oynar.

Yerleşmelerde şehirsiz topraklar içinde sanayi kullanım alanları, diğer kullanım alanlarına nazaran düşük ölçektedir. Ağın ve Kemaliye'de sanayi tarafından kullanılan alanın artışında burada yer alan iki sanayi tesisinin etkisi fazla olmuştur. Arapkir haricindeki yerleşmelerde sanayi kullanımının yoğunlaştığı bir alan bulunmaz ve tüm yerleşmelerde genel ölçüde atölye tipi küçük sanayi hakim durumdadır.

Bugün her üç yerleşmede de mahallelerin dağınıklığı, imar planı içinde yer almaması vb. nedenlerden kanalizasyon şebekesi sınırlı alanlarda bulunmaktadır. Kanalizasyon şebekesi bulunan mahallelerde, kanalizasyon çevredeki akarsulara verildiğinden, çevre sorunları daha da büyümektedir. Bir de buna derelerden tarımsal sulama işlemi için faydalanmalar, ayrıca derelerin baraja ulaşmalarıyla meydana getirdikleri kirlilik eklenince sorunun büyüklüğü açıkça ortaya çıkar. Yerleşmelerde hastalık, koku, sinek vb. sorunları çıkaran ayrıca baraj gölünün kirlenmesine neden olan bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi için yerleşmelerin kanalizasyon şebekelerinin ve arıtma tesislerinin bir an önce yapılması gereklidir.

Diğer yandan yerleşmelerin su şebekelerinin yapım tarihlerinin eski olması, bugün için şebeke yetersizliğini ortaya çıkarmıştır. Bir de buna son dönemlerdeki kaynak yetersizliği eklenince, sorun daha da büyüyerek çözümlenmesi zor hale gelmiştir. Kaynak yetersizliği, çevredeki yeni su kaynakların bulunması ve kullanıma sokulmasıyla çözümlenebilir bir durum göstermesine rağmen, şebeke yetersizliği, merkezlerin çevrelerinde yer alan mahallelerin plan harici gelişmeleri, merkezden çok uzak mesafelerde yer almaları, gibi nedenler şebeke yapım maliyetini yükselttiğinden çözümlenememekte ve merkezlerin bugünkü mali güçleri ile bu soruna ileriki yıllarda da çözüm getirmeleri oldukça zor görünmektedir.

Merkezlerin çöp biriktirme alanlarında çöpleri düzensiz sistem ile depolamaları sinek, koku, yerüstü ve yeraltı su kaynaklarının kirlenmesine bir potansiyel oluşturmaktadır. Kısaca çevre kirlenmesine neden olan bu potansiyel kaynağın etkisinin azaltılabilmesi için düzenli depolama, ilaçlama ve üstünün kapatılması gibi işlemlerin yapılması gerekmektedir.

Sonuçta çevrelerindeki nüfus azlığı, gelir düşüklüğü gibi sebeplerden ekonomik yapıları pek güçlü olmayan üç yerleşme içinde Arapkir ulaşım güzergahı üzerinde bulunma avantajı nedeniyle diğerlerine göre donatımları daha fazla olduğundan tüm fonksiyonları diğer iki yerleşmeye nazaran gelişmiş vaziyettedir. Genel hizmetlerin ağırlıkta olduğu üç yerleşme içinde Arapkir Hizmet+Ticaret, Kemaliye'de Hizmet+Sanayi fonksiyonu ön plana çıkmışken, Ağın'da tarım en önemli fonksiyon haline gelmiştir. Bu nedenden Ağın tarım, Kemaliye sanayi kasabası niteliğindeyken, Arapkir; donatım, nüfus, etkilediği saha vb. faktörlerden dolayı kasaba özelliğinden sıyrılmış ve şehir niteliği kazanmaya başlamıştır.

Geçmişten günümüze tarım alanları oldukça sınırlı olan ilçelerde, barajla birlikte Ağın başta olmak üzere diğer ilçelerin de tarım topraklarını kaybetmeleri alandaki ekonomik yetersizliği daha da artırmıştır. Çalışma alanımızda tarım alanları oldukça sınırlı, tarla büyüklüğü yani parsel büyüklüğü küçük, sayısı fazla olduğundan, ailelere düşen arazi miktarları azalmaktadır. Bir de buna sulama yetersizliği nedeniyle nadas miktarının oldukça yüksek olması eklenince, ekilen sahalarda iyice daralmaktadır. Bu durum, üç ilçenin de bilhassa kırsal kesim ağırlıkta olmak üzere aşırı nüfus kaybetmesine yol açar. Söz konusu olumsuzlukları ortadan kaldırmak ve alanı ekonomik açıdan geliştirebilmek için bazı tedbirlerin alınması gereklidir.

Sahamız meyve ve sebze tarımına uygun alanlara sahip olduğundan sebze ve meyve tarımı geliştirilmelidir. Bunun sağlanabilmesi içinde alanın iklim şartlarına uygun, verimliliği yüksek, fide ve meyve ağaçlarının temin edilerek üreticiye dağıtılması ve ilçe tarım müdürlükleri vasıtasıyla çiftçinin bu konuda eğitimi sağlanmalıdır.

Kırsal yerleşmelerin ulaşım problemi yanında, büyük tüketim merkezlerine uzaklığı, üretilen tarımsal ürünlerin bu merkezlere ulaştırılmasını zorlaştırdığı gibi verim vb. açıdan diğer alanlardan gelen ürünlerle rekabet edebilme gücü azaldığından, ürünün pazarlanma payı düşmektedir. Ayrıca mahalli ürünlerin pazara çıkış dönemi, çevredeki diğer alanların da ürettikleri ürünleri aynı dönemde piyasaya sürmesi nedeniyle piyasanın doyduğu zamana denk geldiğinden, üretilen ürünün pazar payı azalmaktadır. Bunu önleyebilmek için üretilen ürünlerin işlenmiş halde piyasaya sunulmasını sağlayacak, küçük ölçekli konserve vb sanayi tesisleri kurulmalı ve ürün bu yollarla değerlendirilmelidir.

Ayrıca alandaki bağıcılık potansiyeli geliştirilmeli buna bağlı olarak üretilen ürünlerin değerlendirilmesine yönelik pekmez atölyeleri kurulmalı, bu tip kuruluşlara da mali destek

sağlanmalıdır. Mesela Ağın ve Arapkir'de üzümünden, Kemaliye'de duttan pekmez üretimini fabrikasyon hale getirmek mümkündür. Böylece alandaki üretim artacağı gibi üreticinin gelirinde bir yükselme ayrıca kurulacak tesislerde istihdam edilecek belirli miktardaki nüfusla da işsizlik problemi ve buna bağlı olarak meydana gelen göç olayı frenlenebilecektir.

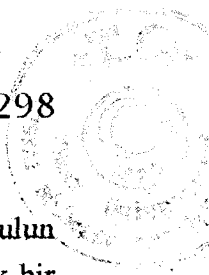
Sahada hayvancılık potansiyeli bulunmasına rağmen meraların aşırı otlatılması, terör gibi nedenlerden mera hayvancılığı gerileme göstermiştir. Buna alternatif olarak alanda besi hayvancılığı özendirilerek, iyi damızlık hayvanlar sağlanıp üreticiye verilmeli, kredi, eğitim vb. konularda üretici desteklenmelidir. Buna bağlı olarak bir takım ürünlerin işleneceği küçük işletmeler gelişeceğinden bunların korunması için soğuk hava depoları vb. tesisler yapılarak desteklenmeli ve ürünün pazara sürme işlemi kolaylaştırılmalıdır.

Alanda bilhassa Arapkir ve Kemaliye'de arıcılık potansiyeli oldukça fazladır. Arıcılığın geliştirilmesi için kooperatifleşme teşvik edilmeli ve üreticilerin bir takım malzemeleri kolayca temini sağlanmalıdır. Ayrıca arıcılığı geliştirebilmek için bu merkezlerden veya çevredeki büyük merkezlerden birisine arıcılık araştırma istasyonu kurulmalı, günümüzde üreticinin çözümünde zorluk çektiği hastalık, verim vb. sorunlarına çözüm getirilmelidir.

Ağın ve Kemaliye'de Keban Baraj Gölü nedeniyle bir balıkçılık potansiyeli bulunmasına rağmen, günümüzde kooperatiflerin yetersizliği, pazarlama sorunları gibi sebeplerden tam olarak değerlendirilememektedir. Bu sorunlar balıkçılara malzeme temini ve tutulan malların korunmasını sağlayacak soğuk hava deposunun kurulmasıyla çözümlenebilir. Bilhassa soğuk hava deposunun olmaması çok kısa sürede bozulabilen gıda maddesini bekletmek açısından problem yaratmakta, ayrıca tutulan ürün miktarının azlığı, malın tüketim merkezlerine gönderilmesini ekonomik olmaktan çıkarmaktadır. Bir de buna büyük tüccarların mal az olduğu için üretim bölgesine gelip almamaları da eklenince gelişmesi gereken potansiyel kendiliğinden gerileme göstermektedir.

Alandaki kırsal yerleşmelerin bir çoğunda nüfus azalması ve öğrenci yetersizliği nedeniyle eğitim tesisleri kapatıldığından, bugün öğrencilerden bir kısmının taşımacılık sistemi ile merkezlerde eğitim görmesi sağlanmaya çalışılıyorsa da yapılan işlemin yetersizliği dikkat çekmektedir. Şöyleki taşımacılık sisteminden merkeze yakın belirli ulaşım güzergahı üzerinde yer alan yerleşmelerin talepleri faydalandığı halde bu avantajdan yoksun yerleşmelerin öğrencileri yararlanamamaktadır. Bu durumu ortadan kaldırabilmek için ya bir kaç yerleşmenin öğrencilerinin kolayca gelebileceği belirli merkezlerdeki eğitim kurumları çalışır hale getirilmeli yada merkezdeki eğitim kurumları öğrencilerin yatılı olarak okuyabileceği şekilde sokulmalıdır.

Arapkir'de yüksek okul bulunduğundan, Ağın ve Kemaliye merkezleri de kendi

alanlarında birer yüksek okul açılması için başvuruda bulunmuşlardır ancak yüksek okulun açılmasına sadece yerleşmenin ekonomik açıdan gelişmesi için motor görevi görececek bir kaynak gözüyle bakılmamalıdır. Kurulacak yüksek okulun o alanın kalkınması ve gelecekteki ilerlemesini sağlayacak motor görevini yerine getirmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun sağlanabilmesi için de yüksek okul bünyesinde açılacak olan bölümlerin çevredeki potansiyel kaynakları değerlendirecek ve geliştirecek niteliğe sahip dallardan seçilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu sebeple sahip oldukları su varlığı nedeniyle Kemaliye ve Ağın'da su ürünleriyle ilgili bölümler tavsiye edilebilir. Bilhassa Kemaliye'de kurulmuş olan fakat bir türlü çalıştırılmayan balıkçılık üretim tesisleri, eğitim için; hazır bir alt yapı imkanı olarak gözönünde bulundurulmalıdır. Bunun haricinde alanda potansiyeli bulunan, dağcılık, turizm, arıcılıkla ilgili bölümler de kurulabilir.

Ağın'da bunlara ek olarak hazır kurulu çalışır vaziyetteki fabrikanın sağladığı avantajlar nedeniyle, dericilikle ilgili bir bölüm açılması mümkündür. Tesis yöneticileriyle yapılacak anlaşmalar çerçevesinde öğrenciler belirli saatlerde teorik belirli saatlerde de uygulama yapabileceklerinden, öğrenci bu konularda bir sorunla karşı karşıya kalmayacaktır. Tesis kalifiye eleman sıkıntısı içinde olduğundan mezun olan öğrencilerden bir kısmının burada istihdam edilmesi mümkündür. Dericilik sanayinin Türkiye'de en hızlı gelişen (bilhassa deri konfeksiyon ürünlerinde) sektör olduğu göz önünde bulundurulursa, mezun olanların hem resmi hem de özel sektörde istihdam imkanının genişliği ve iş konusunda daha az problem yaşayacakları açıkça görülür. Bu tip okul Türkiye'de İzmir, İstanbul ve Kocaeli olmak üzere üç yerde bulunduğundan, belki de en büyük sorun öğretim elemanı temini konusunda olacaktır.

Alanda; eğitimde olduğu gibi sağlık tesislerinin de kapalı olması, eleman yetersizliği nedeniyle çalışamaması söz konusudur. Bu olumsuz durumun ortadan kaldırılabilmesi için eleman yetersizliği nedeniyle çalışamayan tesislere eleman verilmeli ve ayrıca merkezdeki sağlık kuruluşları eleman ve cihaz açısından takviye edilmelidir. Alandaki en kapsamlı tesis niteliğine sahip bulunan Arapkir Devlet Hastanesi personel takviyesiyle geliştirilmeli ve buralardan büyük merkezlere olan talep ve yığılmalar azaltılmalıdır.

Alanda ki sanayi, yer altı ve yer üstü hammadde kaynaklarının yetersizliği, pazar ve sermaye güçsüzlüğü nedeniyle yeterince gelişmemiştir. Bugün merkezlerdeki sanayi, yerleşmelerin ihtiyaçlarına yönelik üretimin yapıldığı, küçük sanayi niteliğindedir. Yukarıda belirttiğimiz gibi tarımsal gelişmeye bağlı olarak alanda küçük çaplı sanayi yaygınlaştırılabilir. Bilhassa emeğin yoğun, makinalaşmanın az olduğu sanayi tiplerinin teşvik edilmesiyle, sermayenin yetersiz olduğu alana bu konuda rahatlık getirilebileceği gibi işsizliği azaltmak ta

mümkündür. Bu tip sanayiye en iyi örnek olarak hammadde açısından alana bağımlı olmayan Arapkir'deki avize taşı imalatı verilebilir.

İlçe merkezlerinin kendilerine bağlı yerleşmelerle ulaşım bağlantısının yetersizliği sebebiyle sorunları vardır. Bunda da topografyanın olumsuzluğu ve talep yetersizliği en büyük etken olarak karşımıza çıkar. Merkezler topografik açıdan çok olumsuz bir alanda yer aldığından, kendisine bağlı yerleşmelerle ulaşım bağlantı yetersizliği Kemaliye'de daha net bir şekilde ortaya çıkarken, Arapkir'de sadece ilçenin kuzey kesimi aynı özelliklere sahip olduğundan küçük ölçekte Kemaliye ile aynı olumsuzlukları üzerinde hisseder. Ulaşım Kış döneminde hasar gören yolların tekrar açılması, tamir ve bakım masrafının fazlalığı ve çözümün zor olması sebebiyle gelecekte de yerleşmelerin en büyük sorunlarından birisini oluşturacaktır.

Keban Baraj Gölü nedeniyle Ağın ve Kemaliye sahip oldukları turizm potansiyelini tam olarak değerlendirememektedirler. İyi bir tanıtım, konaklama tesislerinin geliştirilmesi, pansiyonculuğun özendirilmesiyle, bu merkezlerde avcılık, su sporları, dağcılık vb. tipte rekreasyonel faaliyetlerin geliştirilmesi mümkündür.

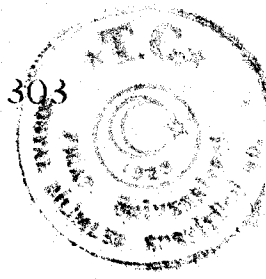
KAYNAKÇA

- AÇIKSES,E.,1987, Ma'mûratü'l Aziz Vilayet Salnamelerinde Kayıtlı Kütüphaneler ve Yazma Eserler, Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu, s.137-142, ELAZIĞ.
- AKÇORA,E.,1988, Harput'ta 20 yy.Başlarına Kadar Türkler ile Ermeni Toplumunun Sosyo Ekonomik Durumu ve Ermeni İsyanları, F.Ü.Dergisi, Sosyal Bilimler, C:2, S:1, s.5-33, ELAZIĞ.
- AKÇURA,T.,1971, Ankara, Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma, ODTÜ.Mim.Fak.Yay. No:16, ANKARA.
- AKÇURA,T.,1971, Türkiye'de Şehirleşme ve Bazı Şehir Örnekleri, Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, s.187-228, İSTANBUL.
- AKKAYAN,T.,1971, İller Arası Göçler, İ.Ü.Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Derg, S:1, s.59-87, İSTANBUL.
- AKMUT,Ö.,1984, Türkiyede Küçük İşletmelerin Sanayideki Yeri ve Önemi, A.Ü.S.B.F.D, Cilt: XXXIX, No:1-4, s.3-15, ANKARA.
- AKSÜT,A.K.,1932, Erzincan Tarihi, İSTANBUL.
- AKTÜRE,S.,1975, 17.Yüzyıl Başından 19.Yüzyıl Ortasına Kadarki Dönemde Anadolu-Osmanlı Şehrinde Şehirselleşmenin Yapımın Değişme Süreci, M.E.T.Ü.Journal of the Faculty of Architecture, Volume.1, No:1, s.101-128, ANKARA.
- ALPUGAN,O.,1988, Küçük İşletmeler, Kuramı, Kuruluşu ve Yönetimi. K.T.Ü. Yay.No: 125, TRABZON.
- AŞAN,M.B.,1992, Elazığ, Tunceli ve Bingöl İllerinde Türk İskan İzleri (XI -XIII.yy) T.K.A.E. Yay. No:125, Sayı. A.25, ANKARA.
- ATALAY,İ.,1991, Erzincan İlinin Doğal Ortam Özellikleri, Erzincan İli Stratejik Planı (1991-2006), C:2, Erzincan Valiliği, İ.P.K. Müd, ERZİNCAN.
- ATALAY,İ.,1991, Türkiye Coğrafyası (Genişletilmiş 2.Baskı), ANKARA.
- AYDOĞMUŞ,G.,1992, Ak Topraklar Üzerinde Bir İlçe Ağın. Kar Ofset. ANKARA.

- BAYINDIRLIK,BAKANLIĞI.,1958, Elazığ İli Yapı Malzemesi ve Mahalli Şartlar, Yapı ve İmar İşleri Araştırma Dairesi, ANKARA.
- BAYKAL,F.,1989, Salihli Kent Coğrafyası, Salihli Belediyesi Kültür Yay: 2, İZMİR.
- BAYKARA,T.,1988, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I.Anadolu'nun İdari Taksimatı, TKAE Yay. 86, Seri.VII, Sayı. A.7, ANKARA.
- BENEDİCT,P.,1971, Türkiye'de Küçük Kasabaların Etüdüne İlişkin Bazı Sorunlar, Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, s. 147-186, İSTANBUL.
- BENEDİCT,P.,1973, (Çev.K.Sungur) Küçük Bir Anadolu Kasabasının Ekonomik Fonksiyonlarında Değişme (1947-1967), İ.Ü. Sosyal Antrop. ve Etnoloji Derg, S:2, s.1-51, İSTANBUL.
- BURAN,A.,1991, Ağm İsmi, Yeşil Ağm Dergisi, S:1, s.3-6, ANKARA.
- CERİT,S.,1986,Türkiye'de İller Arası Göçler, Nüfus Bilimleri Derg, C:8, s: 81-103, ANKARA.
- CHALMETA,P.,1992, (çev.Elif Topçugil) İslam Şehrinde Pazarlar, İslam Şehri, s.141-157, Ağaç Yayınları, İSTANBUL.
- CUINET,V.,1892, La Turquie d'Asie..., PARIS.
- ÇETİNER,A.,1992, Kent Bilimci Gözüyle Çevre, İnsan, Çevre, Toplum, İmge Yay, İSTANBUL.
- DARKOT,B.,1943, Tunceli Üzerine Coğrafi Görüşler, III.Üniversite Haftası, s:114-120, ELAZIĞ.
- DARKOT,B.,1943, Türkiye'nin Bölgeleri Arasında Yukarı Fırat Bölgesi, III.Üniv.Haftası-Elazığ, İ.Ü.Yay. No:1965, s.255-268, İSTANBUL.
- DARKOT,B.,1954, Türkiye'de Nüfus Hareketleri, İ.Ü.Coğr.Enst.Derg, S:5-6, s:3-22, İSTANBUL.
- DARKOT,B.,1961, Arapkir Maddesi, İslâm Ansiklopedisi, C:1, İSTANBUL.
- DARKOT,B.,1961, Türkiye'nin Nüfus Hareketleri Üzerine Yeni Gözlemler, Türk Coğr. Derg, S:21, s:1-14, İSTANBUL.
- DARKOT,B.,1964, Kemaliye Maddesi, İslâm Ansiklopedisi, C: 4, İSTANBUL.

- DARKOT,B.,1967, Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri, İ.Ü.Coğr. Enst. Derg, S:16, s:3-8, İSTANBUL.
- DARKOT,B.,1974, Doğu Anadolunun Coğrafi Özellikleri, Atatürk Üniv.Edb.Fak.Arşt. Derg.S.5, s:111-118, ERZURUM.
- DENKER,B., 1976, Şehir İçi Arazi Kullanılışı, İ.Ü.Coğ.Enst.Yay.No. 83, İSTANBUL.
- DOĞANAY,H.,1983, Erzurum'un Şehrsel Fonksiyonları ve Başlıca Planlama Sorunları, Ata.Üniv, Fen-Ed.Fak.Coğr.Böl, (Doçentlik Tezi), ERZURUM.
- DOĞANAY,H.,1986, Trabzon'da Nüfus Hareketleri ve Göçler, Atatürk Üniv.Fen Ed.Fak.Arş.Derg, S:15, ERZURUM.
- DOĞANAY,H.,1990, Erzurumda Bir Sanayi Bölgesi.Erzurum-Ilıca Aksı Çevresi, Fırat Ün.Coğ.Semp, s:15-28, ELAZIĞ.
- DOĞANAY,H.,1990, Turistik Potansiyeli Bakımından Gürlevik Çağlayanı, Atatürk Üniv. Fen-Edb.Fak. Edebiyat Bilimleri Arşt. Derg.S.18, s.147-161, ERZURUM.
- DOĞANAY,H.,1993, Coğrafyada Metodoloji, M.E.B.Yay.Öğretmen Kitapları Dizisi. 187, İSTANBUL.
- DOĞANAY,H.,1994, Türkiye Ekonomik Coğrafyası, Ata. Üniv.Yay No:767, K.K. E.F.Yay No:39, Ders Kitapları Serisi No:33, ERZURUM.
- DOĞANAY,H.,1994, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi. ANKARA.
- DPT,1982., Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi, DPT yayını, C.I-II, ANKARA.
- DÜNDAR,T,1943, Tunceli İli Çevresindeki Üç Vilayetin Zirai Durumu ve Gelişme İmkanları, Kenan Matb, İSTANBUL.
- ELLSSEEFF,N.,1992, (çev.Elif Topçugil) İslam Şehrinde Fiziki Plan, İslam Şehri, s.121-141, Ağaç Yayınları, İSTANBUL.
- ERGİN,O.1939, Türk Şehirciliğinde İmaret Sistemi, Cumhuriyet Matb. İSTANBUL.

- ERİNÇ,S.,1953, Doğu Anadolu Coğrafyası, İ.Ü.Yayınları No:572, İ.Ü.Coğr. Enst. Yay.No:15, İSTANBUL.
- ERİNÇ,S.,1985, Klimatoloji ve Metodları, İ.Ü.Coğr.Enst.Yay.No:5, İSTANBUL.
- ERMUMCU.G,-DERVİŞOĞLU.A.A.,1994, Dünyada ve Türkiyede Sağlık Kalkınma ve Çevre Açısından Nüfus Sorunu, T.C.Sağlık Bakanlığı, Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müd. Yay. ANKARA.
- FAROQHİ,S.,1984, Towns and Townsmen of Ottoman Anatolia, Cambridge University, Cambridge.
- FREDERIC.C.,SHORTER,M.,1983, Türkiyede Nüfus Artışı 1935-1975, Yurt Yay:7, ANKARA.
- GARNIER.B.J-DOLEBEZ.A,1983, (çev.Erol Tümertekin-Alp Tümertekin) Pazarlama Coğrafyası, İ.Ü.Yay.No:3111, İSTANBUL.
- GENÇOSMANOĞLU.Y.M.,1963, Ağin.Yeni Fırat Dergisi S:17, s.29-30, ANKARA.
- GOTTMAN,J.,1976, Şehirsel Merkeziyetin Gelişmesi, (çev.Nazmiye Özgüç) İ.Ü.Coğ. Enst.Yay.No:80, İSTANBUL.
- GÖKBAKAN,E.M.,1995, İslamın Çevre, Şehircilik ve Belediyecilik Modeli, Elazığ Belediyesi Yay:3, ELAZIĞ.
- GÖNEY,S.,1984, Şehir Coğrafyası, İ.Ü.Coğ.Enst. Yay.No:91, İSTANBUL.
- GÜNER,İ.,1993, İlimiz İğdir, İl Milli Eğitim Müdürlüğü Koruma ve Yaşatma Derneği Yay. No:1, İĞDIR.
- GÜRSOY,C.,1975, Türkiyenin Tabii Yolları, T.C.D.S:26, s.24-33, İSTANBUL.
- HALAÇOĞLU,Y.,1988, XVIII.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleşirilmesi, T.T.K.Yayını, ANKARA.
- HALAÇOĞLU,Y.,1990, Tahrir Defterlerine Göre XVI.yy'da Bazı Anadolu Şehirlerinde Demografik Yapı, Yakın Tarihimize Van Uluslararası Sempozyumu, Yüztüncü Yıl Ün.v.Yay.No:6, VAN.

- İKİEL,C.,1991, Malatya Yeşilyurt'ta Endüstri, F.Ü.Sos.Bil.Derg, C:5, S:1, s.311-336, ELAZIĞ.
- İLHAN,T-İLKİN,S.,1988, Devletçilik Dönemi Tarım Politikaları,Türkiye'de Tarımsal Yapılar, Yurt Yay, ANKARA.
- İLKİN,A.,1988, Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İ.Ü.Yay.No:3487, İSTANBUL.
- İLLER,BANKASI.,1949, Belediyeler Yıllığı, C:2. ANKARA.
- İNANÇ,R.,1984, XVI.yy.Doğu Anadolu Şehirlerinin Mahalle Adları, Türk Yer Adları Sempozyumu, S:232.
- İSKENDER,C.,1994, Ağın-Arapkir Çevresinin (Elazığ kuzeybatısı) Jeomorfoloji. F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ELAZIĞ.
- İZBIRAK,R.,1983, Türkiye Jeomorfoloji, Fasikül 1, ANKARA.
- KARA,H.,1988, Çukurovada Kentleşme ve Sanayileşmenin Tarım Topraklarına Etkisi, AÜDTCF. Derg.C:XXXII, S:1-2, s.267-280, ANKARA.
- KARABORAN,H.H.,1987, İslahiye ve Hassa'da Şehirsel Fonksiyonlar Açısından Nüfusun Gelişmesi, Dağılışı ve Şehirleşme Hareketleri, F.Ü. Sosyal Bil. Derg.C:1, S:1, s.95-129, ELAZIĞ.
- KARABORAN,H.H.,1989, Şehir Coğrafyası ve Şehirsel Fonksiyonlar, F.Ü.Dergisi Sosyal Bilimler, C:3, S:1, s.81-119, ELAZIĞ.
- KARABORAN,H.H.,1990, Merkezi Yer Olarak İslahiye ve Hassa, F.Ü.Sosyal Bil. Derg, C:4, S:2, s.145-158, ELAZIĞ.
- KARABORAN,H.H.,1991, Tarihin Diğer İlimlerle Münasebeti Çerçevesinde Tarih ve Demografya, F.Ü. Sosyal Bil. Derg, C:5, S:1, s.179-215, ELAZIĞ.
- KELEŞ,R.,1982, Kentleşme, Nüfus ve Çevre, Nüfus ve Çevre Konferansı, s.212-246. Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, ANKARA.
- KELEŞ,R.,1984, Kentleşme ve Konut Politikası, A.Ü.S.B.F.Yay.No:540, ANKARA.
- KELEŞ,R.,1990, Kentleşme Politikası, İmge Yayını, ANKARA.

- KESİCİ,Ö.,1992, Kilis Yöresinin Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası, Ata. Üniv.Sos.Bil. Enst. (Doktora tezi), ERZURUM.
- KESSLER,G.,1936, (Çev.Şükrü Refik) Şehrin Tarihi ve Sosyal Fonksiyonu, Komün Bilgisinin Esas Meseleleri, İ.Ü.Hukuk Fak.İktisat ve İctimaiyat Enst.Yay. No:2, Cumhuriyet Matb, İSTANBUL.
- KIRZIOĞLU,F.,1963, 450 Yıl Önceki Harput Mahalleleri ile Nahiyeleeri, Yeni Fırat Dergisi, Sayı:17, s.17-18. ELAZIĞ.
- KIRZIOĞLU,F.,1964, Salnameler ve 1871 Salnamesinde Harput Sancağı, Yeni Fırat Dergisi, Yıl:1, S:20, S.7-9, ELAZIĞ.
- KISAPARMAK,G.N.,1967, Milli Eğitim Cephesiyle Elazığ, Turan Matb, ELAZIĞ.
- KOŞAY,Z.H.,1970, Pulur Sakgöl Kazısı 1968 Yılı Ön Raporu, ODTÜ.Keban Projesi Yay. Seri:1, No:1, ANKARA.
- KÖKSAL,A,1972, Doğu Anadolu'nun Turizm Coğrafyasına Dair, AÜDTCF.Coğ.Arş. Derg.S:5-6. s.127-138, ANKARA.
- MOLTKE,H.VON.,1969, Türkiye Mektupları.(çev. Hayrullah Örs), Remzi Kitapevi, İSTANBUL.
- MORTAN,K.,1991, Erzincan İli Stratejik Planı Projesi (1991-2006), Erzincan Valiliği, İ.P.K. Müd, ERZİNCAN.
- ÖNGÖR,S.,1961, 1950-1955 Devresinde Türkiyede İç Göçler. T.C.D S:21, s.63-74 İSTANBUL.
- ÖNGÖR,S.,1964, Türkiyede İç Göçler, 7 İskan ve Şehircilik Haftası Konferansları, s.41-46, ANKARA.
- ÖZAYDIN,H.F.,1970, Kemaliye (Eğin), I.Kemaliye Panayir Broşürü, Kardeş Matb, ANKARA.
- ÖZÇAĞLAR,A.,1991, Kuzova ve Yakın Çevresinde Eski Yerleşmeler, ADTYK Coğ. Arş. Derg. S:3, s. 61-78, ANKARA.
- ÖZÇAĞLAR,A.,1994, Zile'nin Kuruluşu, Gelişimi ve Bugünkü Fonksiyonel Özellikleri, A.Ü.Türkiye Coğrafyası Derg, S:3, s.219-243, ANKARA.

ÖZDEŞ, G., 1972, Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İTÜ Mim.Fak.Yay,
İSTANBUL.

ÖZTÜRK, T., 1990, Ağın'da (Elazığ) Nüfus ve Yerleşme, F.Ü.Sosyal Bilimler
Enstitüsü.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.FLAZİĞ.

PASİN, M.H.-ÇELİK, Ş.V., 1962, Erzincan Tarihi, Coğrafyası, Folkloru,
İSTANBUL.

RAMSAY, W.M., 1890, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası, (çev.M.Pektaş). Milli Eğitim
Yay.No:347, İSTANBUL.1961

REUTER, E., 1940, (Çev. Niyazi Çıtakoğlu, Bekir Sıtkı Baykal) Komün Bilgisi, Siyasal
Bilgiler Okulu Yay No:12, ANKARA.

REUTER, E., 1941, Türkiyede Şehirleşme Temayülleri, Aylık Siyasal İlimler Dergisi.
S:126, s.240, ANKARA.

SAMİ, Ş., 1889, Kâmus-ul Alâm (Hicri 1306), Cilt I, s: 234, İSTANBUL.

SARAÇOĞLU, H., 1956, Doğu Anadolu.(Türkiye Coğrafyası Üzerine Etüdler Cilt 1).
Maarif Basımevi-İSTANBUL.

SARIBEYOĞLU, M., 1951, Aşağı Murat Bölgesinin Beşeri Coğrafyası, AÜDTCF
Doğu Anadolu Arşt.İst.Yay.No:1, İSTANBUL.

SELEN, H.S., 1926, Muhtelif Devirlerde Anadolu Yolları, İ.Ü.Ed.Fak.Mecmuası, C:5,
s.12, İSTANBUL.

SELEN, H.S., 1943, Türkiye'nin Yol Sistemi, Türk Coğr.Derg.S:3-4, s.352-371,
İSTANBUL.

SELEN, H.S., 1945, Türkiyede Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri, T.C.D.
S:7-8, s.98-106, ANKARA.

SELEN, H.S., 1948, 16 ve 17 Yüzyıllarda Anadolu'nun Köy ve Küçük Şehir Hayatı, III
Türk Tarih Kongresi, TTK Yayını, ANKARA.

SENCER, Y., 1979, Türkiyede Kentleşme, Kültür Bak.Yay.No:345, ANKARA.

SERDAROĞLU, Ü., 1968. Ağın Kalaycık Kazıları, ODTÜ.Keban Projesi Yay Seri.1,
No:1, ANKARA.

- SEZAL,İ.,1992, Şehirleşme, Alternatif Üniversite, Ağaç Yay, İSTANBUL.
- SİLER,O.,1976, Keban Köylerinde Sosyo Ekonomik Yapı ve Yeniden Yerleşim Sorunları, ODTÜ İdari İlimler Fakültesi Yay.No:7, ANKARA.
- ŞAHİN,T.E.,1985, Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Siyasi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açıdan ERZİNCAN TARİHİ, Cilt: I, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı, Yayın No: 1, ERZİNCAN.
- ŞAHİN,T.E.,1987, Anadolu'nun Tarihi Akışı İçerisinde Siyasi, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Açıdan ERZİNCAN TARİHİ, Cilt: II, Erzincan Hayra Hizmet ve Dayanışma Vakfı, Yayın No:1, ERZİNCAN.
- TANDOĞAN,A.,1989, Türkiye Nüfus Hareketlerinde İstanbulun Yeri, ADTYK.Coğ. Arş.Derg.C:1, S:1, s.135-141, ANKARA.
- TANDOĞAN,A.,1989, Türkiye'de 1975-1980 Döneminde İller Arası Göçler, KTÜ Yay. 141/5, TRABZON.
- TANOĞLU,A.,1954, İskan Coğrafyası: Esas Fikirler Problemler ve Metod, Türkiyat Mecmuası, Cilt: XI, S:27-28, s.1-32, İSTANBUL.
- TANOĞLU,A.,1969, Nüfus ve Yerleşme, İ.Ü.Yay.No:1183, Ed.Fak.Coğr.Enst.Neşr. No:45, İSTANBUL.
- TARKAN,T.,1972, Ana Çizgileriyle Doğu Anadolu Bölgesi, Ata.Üniv.Edb.Fak.Arşt. Derg. S:4, s.7-22, ERZURUM.
- TEMELKURAN,T.,-AKTAŞ,N.,1993, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Cilt: 3-4, Üçdal Neşriyat, İSTANBUL.
- TEZEL,Y.,1986, Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950), Yurt Yay.No:4, ANKARA.
- TOLUN,B.,1970, Silivri'de Gelişen Şehirsiz Fonksiyonlar Hakkında, İ.Ü.Coğ.Enst. Derg. S:17, s.93-102, İSTANBUL.
- TOLUN,B.,1977, Edirne Şehrinin Kullanış Alanları, İ.Ü Coğ.Enst.Derg.S:20-21, s.119-128, İSTANBUL.

- TONBUL,S.,1987, Elazığ Batısının Bitki Örtüsü Özellikleri, Fırat Üniv.Derg.(Sos.Bil) S:1, s.209-224, ELAZIĞ.
- TONBUL,S.,1987, Elazığ Batısının Genel Jeomorfolojik Özellikleri ve Gelişimi, Jeom. Derg, S:15, s:37-52, ANKARA.
- TONBUL,S.,1989, Elazığ Batısının Toprak Coğrafyası, Fırat Üniv.Derg.(Sos.Bil), C:3, S:1, s:211-233, ELAZIĞ.
- TUĞLACI,P.,1985, Osmanlı Şehirleri, Milliyet Yayınları, İSTANBUL.
- TUNCEL,M.,1973, İzmit Şehri ve Yayılış Sahası, İ.Ü.Coğ.Enst.Derg.S:18-19, s.167-188, İSTANBUL.
- TUNCEL,M.,1977, Şehir Yerleşmelerinde Kuruluş Yerinin Fonksiyonel Sürekliliğe Etkisi Üzerine Bir Deneme İzmit, İ.Ü.Coğ.Enst.Derg.S:22, s.93-98, İSTANBUL.
- TUNCEL,M.,1977, Türkiye'de Yer Değiştiren Şehirler Hakkında Bir İlk Not, İ.Ü.Coğr. Enst. Derg, S:20-21, s:129-134, İSTANBUL.
- TUNCEL, M., 1980, Türkiye'de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış, İ.Ü.Coğ. Enst. Derg. S:23, s.123-160, İSTANBUL.
- TUNCEL,M.,1981, Türkiye'de Doğal Olaylar Sonucunda Yer Değiştiren Kentler, İ.Ü.Yerbilimleri Derg, S:1-2, s.115-124, İSTANBUL.
- TUNÇDİLEK,N.,1957, Eskişehir ve Şehrin Tekamülü, İ.Ü.Coğ.Enst Derg.S:8, s.35-47, İSTANBUL.
- TUNÇEL,H.,1992, Türkiye'de (1966-1986 Yılları Arasında) Arıcılığa Genel Bir Bakış, Türkiye Coğrafyası Derg.S:1, s.97-126, ANKARA.
- TUNÇEL,H.,1994, Develi İlçesinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, A.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı.Yayımlanmamış Doktora Tezi, ANKARA.
- TÜMERTEKİN,E.,1957, Sanayinin Kuruluş Yeri, T.C.D, S:17, s.128-137, İST.
- TÜMERTEKİN,E.,1965, Türkiye'deki Şehirlerin Fonksiyonel Sınıflandırılması, İ.Ü Coğ.Enst.Yay.No: 43, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN,E.,1967, İstanbul'un Merkezi İş Sahaları, İ.Ü.Coğ.Enst.Derg.C:8,
S:17, s.18-37, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN,E.,1968, Türkiye'de İç Göçler, İ.Ü.Yay.No01371, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN,E.,1969, Sanayi Coğrafyası, İ.Ü.Coğr.Enst. Yay.No:22, İST.

TÜMERTEKİN,E.,1971, Türkiye'de Kademeli Göçler, İ.Ü.Sosyal Antropoloji ve
Etnoloji Derg, S:1, s.47-57, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN,E.,1973, Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirsel Fonksiyonlar, İ.Ü.Coğ.
Enst.Yay.No:72, İSTANBUL.

TÜMERTEKİN,E.,1994, Beşeri Coğrafya Giriş, İ.Ü.Yay.No:3819, İSTANBUL.

TÜRKAY,O.,1962, Türkiyede Nüfus Artışı ve İktisadi Gelişme, İş Bankası Yay, ANK.

UMAR,B.,1993, Türkiyedeki Tarihsel Adlar, İnkilap Kitapevi, İSTANBUL.

ÜNAL,M.A.,1989, XVI. Yüzyılda Harput Sancağı, TKDİTK, TTK Yay.14. Dizi,
Sayı:7, ANKARA.

ÜNAL.H.Ü.,1972, Arapkir'de Osmanlı Öncesi Devirden Bilinmeyen İki Anıt, Atatürk
Ünv. Ede.Fak. Araş.Derg. S:4, s.57-63, ERZURUM.

VİNCET,J.,1896, A.Journey in The Valley of The Upper Euphrates, The Geographical
Journal.

WYEHHERLEY,E.R.,1986, Antikçağda Kentler Nasıl Kuruldu, Arkeoloji ve Sanat Yay,
İSTANBUL.

YALÇINKAYA,E.,1940, Malatya Tarih ve Coğrafyası, Cum Matb, İSTANBUL.

YALÇINLAR,İ.,1967, Türkiyede Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmelerinde
Jeomorfolojik Temeller, İ.Ü. Coğ. Enst. Derg.Cilt:8, S:17, s:53-66, İST.

YAVI,E.,1994, Doğu Anadolu Bölgesinin Geri Kalmışlığı Üzerine Bir Derleme, Doğu
Anadolu ve Erzincan, ANKARA.

YİĞİT,A.,1994, Sivrice-Maden Yöresinin Mevzii Coğrafyası, F.Ü. Sos.Bil.Enst.
(Yayınlanmamış Doktora Tezi), ELAZIĞ.

- YİĞİT,A.,KARAKAŞ,E,1995** Sivrice'nin Kuruluşu ve Şehirsal Fonksiyonları,
I.Hazar Gölü ve Çevresi Sempozyumu, s.167, ELAZIĞ.
- YÖRÜKAN,T-YÖRÜKAN,A.,1966,** Türkiye'de Şehirleşme ve Konut Durumu,
İ.İ.B Mesken Genel Müd.Yay, ANKARA.
- YÜCEL,T.,1960,** Türkiyede Şehirleşme Hareketleri ve Şehirler, T.C.D.Sayı:20, s:23-35
İSTANBUL.
- YÜCEL,T.,1987,** Türkiye Coğrafyası, Türk Kült.Arşt.Enst.Yay: 68, ANKARA.
- HARİTA,RAPOR,BÜLTEN ve YILLIKLAR**
ARAPKİR YILLIĞI,1986, ANKARA.
- DİE,1935-1990 Genel Nüfus Sayımları,** ANKARA.
- DİE,1975,1980,1985,1990,** Genel Nüfus Sayımı, Erzincan, Elazığ, Malatya, Nüfusun Sosyal
ve Ekonomik Nitelikleri, ANK.
- DİE,1980 Sanayi ve İşyerleri Sayımı.** ANK.
- DİE,1986 1987,1988,1989,1990,** Ölüm İstatistikleri, ANK.
- DİE,1989 Kültür İstatistiği,** ANK.
- H.1301,H.1302,H.1305,H.1307,H.1310,H.1312,H.1325** Tarihli Ma'mûretü'l -
Aziz Vilayet Salnameleri.
- İL YILLIĞI,1967,1973,1989,** Elazığ, ANK.
- İL YILLIĞI,1967,1973,1990,** Erzincan, ANK.
- İL YILLIĞI,1967,1973,** Malatya, ANK.
- İLLER BANKASI,** Ağm, Arapkir ve Kemaliye 1/1000 İmar Planları. ANKARA.